ISSN **1857-2170**

MINISTERUL EDUCAȚIEI
AL REPUBLICII MOLDOVA

ANALELE ȘTIINȚIFICE

ALE UNIVERSITĂȚII DE STAT
„BOGDAN PETRICEICU HASDEU” DIN CAHUL
VOLUMUL V, 2009

CAHUL – 2009

ISSN **1857-2170**

MINISTERUL EDUCAȚIEI
AL REPUBLICII MOLDOVA

ANALELE ȘTIINȚIFICE

ALE UNIVERSITĂȚII DE STAT
„BOGDAN PETRICEICU HASDEU” DIN CAHUL

VOLUMUL V, 2009

ANNALES DE L'UNIVERSITÉ DE CAHUL

ANNALS OF THE UNIVERSITY OF CAHUL

CAHUL – 2009

CZU 082:378.4(478-21)
U 56

Analele ştiinţifice ale Universităţii de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul. Volumul V, 2009

Materialele incluse în prezenta ediţie au fost recenzate de specialişti în domeniu, recomandate de catedrele de profil în cadrul cărora activează autorii şi aprobate spre publicare de către Senatul USC „B. P. Hasdeu” (proces verbal nr. 08 din 18. 03. 2010)

Colegiul de redacţie:

Redactor-sef: ***Sergiu Cornea***, doctor în politologie, conferenţiar universitar

Membri: ***Ion Siscanu***, doctor habilitat în istorie, profesor universitar
Dmitrii Parmacli, doctor habilitat în economie, profesor universitar
Andrei Popa, doctor habilitat în economie, conferenţiar universitar
Ioana Axentii, doctor în pedagogie, conferenţiar universitar
Ion Certan, doctor in istorie, lector superior
Victor Axentii, doctor în filologie, conferenţiar universitar

Universitatea de Stat "Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahul. Analele Ştiinţifice ale Universităţii de Stat "Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahul / Univ. de Stat "Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahul ; col. red. : Sergiu Cornea (red.-şef) [et al.]. – Cahul : Univ. de Stat "Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahul, 2009 (Tipogr. "Centrografic" SRL). – ISBN 978-9975-9626-1-2. – ISSN 1857-2170.
Vol. 5. – 2009. – 302 p. – Bibliogr. la sfârşitul art. – 100 ex. – ISBN 978-9975-914-30-7.
- - 1. Universitatea de Stat "Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahul – Anale.

082:378.4(478-21)
U 56

Culegerea „Analele Ştiinţifice ale Universităţii de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul Volumul V, 2009” include cercetări ale problemelor actuale din domeniile filozofiei, istoriei, pedagogiei, matematicii, informaticii, fizicii, economiei, dreptului, administraţiei publice. Articolele sânt elaborate în baza unui bogat material ştiinţific şi documentar, având un sprijin metodologic notoriu şi reflectă viziunile cercetătorilor asupra tendinţelor contemporane în domeniile studiate.

ANNALES DE L’UNIVERSITÉ DE CAHUL
VOL. V, 2009

ANNALS OF THE UNIVERSITY OF CAHUL
VOL. V, 2009

ISBN 978-9975-9626-1-2

© Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

CUPRINS

CERTAN Ion, *Problema controversată a ,,vilelor ” în contextul mişcării pentru susţinerea restructurării şi de eliberare naţională din Moldova*..... 6

ANTON Ion, *Cultura - factor important în dezvoltarea societăţii în perioada de tranziţie în Republica Moldova*..... 10

ŞIŞCANU Ion, ŞIŞCANU Daniela, *Pretenţiile teritoriale ale URSS faţă de Finlanda în anii 1938-1939*..... 14

FABIAN Denis, *Aspecte ale relaţiilor româno-engleze în perioada interbelică*..... 31

SAVA Lucia, *Libertate şi toleranţă religioasă în contextul globalizării*..... 35

AXENTII Victor, *Sinonimia abstractă şi sinonimia concretă în sintaxă*..... 44

DERMENJI Svetlana, *Metodologia realizării orelor de curs la disciplina „Fonetica limbii române contemporane”*..... 50

TABARANU Ala, *Principii teoretice de selectare şi aplicare a tehnologiilor pedagogice la orele de limbă latină*..... 55

ZGÂRCIBABĂ Elena, *Categoria aspectului în sintaxa limbii române*..... 63

BALŢATU Ludmila, *Cărţile populare. Impactul lor asupra dezvoltării literaturii române de mai departe*..... 68

GROSU Liliana, *Anatol Codru – „Dulcele cuvânt de piatră” sau Permanenţa pietrei întruchipată-n cuvânt*..... 72

TECUCI Alexandru, *Glasul vieţii în opera druţiană*..... 76

DANILCEAC Oleg, *Tradiţie şi contemporanietate în interpretarea chipului Chiriţei în teatrele din Moldova*..... 83

DANILCEAC Oleg, *Reforma-eveniment dominant al renaşterii*..... 87

GHENCIU Maria, *Coherence textuelle et traduction*..... 91

CHEDRIC Mariana, *L'usage du genre en français : tradition linguistique ou sexisme ?*..... 97

MORARU Ecaterina, *Les processus d’ecriture et de reecriture*..... 104

GHETIVU Oxana, *L’impact de la restauration sur l’oeuvre de stendhal*..... 109

ZLATIN Ecaterina, *Reseaux techniques d’etude du fle*..... 114

PÎNZARI Tatiana, *Intertextuality at the level of themes and symbols encountered in the poems of E. A. Poe, Ch. Baudelaire, and G. Bacovia*..... 132

FUCIJI Marianna, *On the importance of teaching pronunciation to foreign language learners*..... 141

PERȚU Elena, PATRAŞCU Lilia, *Some peculiarities of translation history in the Western World: from Cicero to the twentieth century*..... 148

AXENTII Ioana, ROŞCOVANU Natalia, A*bordări ale carierei profesionale de vocație a elevilor*..... 156

PALARIA Viorica, *Ce trebuie să cunoască pedagogii despre copiii stângaci*..... 161

PALARIA Viorica, *Delimitări conceptuale: definirea, analiza şi descrierea unor interpretări teoretice privind educația economică*..... 166

MACRIȚCHI Natalia, COJOCARU Ion, *Utilizarea metodei transformărilor geometrice la studiul matematicii (treapta preuniversitară)*..... 177

GHERMAN Teodora, FULEA ?tefan, *Metode de selectare şi ordonare a datelor în programarea paralelă*..... 183

GHERMAN Teodora, FULEA ?tefan, *Proiectarea algoritmilor de sortare a datelor în Java*..... 192

GHERMAN Teodora, *Tehnologiile realității mixte în activitatea de învățare continuă şi cercetare*..... 200

CHIRONACHI Corina, MIRON Oxana, A*ctivitatea de atragere a depozitelor în băncile comerciale şi importanța sistemului de garantare a depozitelor în condițiile crizei financiare internaționale*..... 206

LUNGU Rita, *Principii generale de implementare a sistemelor informaționale de gestiune automatizate la întreprinderile poligrafice*..... 211

DONEA Sofia, A*genții economici înregistrați ca plătitori de tva în rol de intermediar ce colectează tva"*..... 218

МИРОН Оксана, *Проблемы обьёма и порядка финансирования медицинских учреждений в системе обязательного медицинского страхования в Республике Молдова (на примере Кахульского Территориального Агенства НКМС)*..... 222

TODOS Irina, *Eco-etichetarea sau marcarea ecologică a produselor şi ambalajelor*..... 228

ANTOHI Liudmila, *Particularitățile dezvoltării comerțului electronic în Republica Moldova*..... 232

ROŞCA - SADURSCHI Liudmila, *Panorama dezvoltării industriei alimentare cu specificații teritoriale*..... 238

TODOS Irina, *Estimarea indicatorilor de performanţă din cadrul întreprinderilor prestatoare de servicii de alimentarea cu apă şi canalizare din regiune de dezvoltare sud a Republicii Moldova*..... 246

ПАРМАКЛИ Д., **МОКАНУ Н.**, *Современные проблемы развития сельского хозяйства Республики Молдова*..... 254

ŞAVGA Magda, *Principiile ramurale ale dreptului – caracteristica şi importanţa*..... 263

CHIRONACHI Vladimir, *Reprezentarea în dreptul civil succesoral*..... 267

SAVVA Silvia, *Unele aspecte privind participarea societăţilor comerciale la relaţiile comerciale internaţionale*..... 271

IONESCU Romeo, *Impactul politicilor publice în Uniunea Europeană*..... 275

ORAC Camelia Mădălina, JUDEU Viorina Maria, BEJAN Marius, *Impactul investiţiilor străine directe în Uniunea Europeană*..... 282

CORNEA Sergiu, CORNEA Valentina, *Consideraţii şi sugestii privind valorificarea resurselor internet la elaborarea tezelor de licenţă şi master la specialitatea „Administraţie Publică”*..... 286

FILIPOV Ina, *Cadrul instituţional privind gestionarea fenomenului migraţiei*..... 297

ANNALES DE L'UNIVERSITÉ DE CAHUL
VOL. V, 2009

ANNALS OF THE UNIVERSITY OF CAHUL
VOL. V, 2009

ŞTIINŢE SOCIALE

PROBLEMA CONTROVERSATĂ A „VILELOR ” ÎN CONTEXTUL MIŞCĂRII PENTRU SUSŢINEREA RESTRUCTURĂRII ŞI DE ELIBERARE NAŢIONALĂ DIN MOLDOVA

Ion CERTAN,
Catedra Istorie şi Ştiinţe Sociale

The National Renaissance in the Soviet Moldova, which " put over" the cloth of the reorganization support movement initiated by the Soviet leader Mihail Gorbaciov, focused, from the very beginning, on the problems which concern the environment's degradation. In this context the less known and controversed problem of "cottages", subscribes and deserves a special debate, a problem that worths to be taken into account by the scientific researchers. In this research, relying on some archival materials, we will try to take some of the problem aspects, first of all those connected to the disastrous politics of Moldavian leadership in the field of agriculture and environment.

Renaşterea naţională în Moldova Sovietică, care a îmbrăcat haina mişcării pentru susţinerea restructurării, iniţiată de liderul sovietic Mihail Gorbaciov, în anul 1985, s-a concentrat, iniţial, asupra problemelor degradării mediului înconjurător. Unele aspecte ale acestei probleme au fost elucidate în studiile unor autori din ţară [1] şi de peste hotare [2]. Cu toate acestea, ea nu şi-a găsit încă explicaţiile plauzibile.

În acest context se înscrie şi merită o discuţie aparte mai puţin cunoscuta şi controversata problemă, a aşa - numitor, „vile” şi irosirea pământurilor cultivabile, fără nici un fel de justificare, care au bulversat adânc opinia publică din republică, în deceniul al nouălea al secolului trecut, şi care rămâne până astăzi o „pagină albă” în istoria Republicii Moldova. În convingerea noastră, asupra fenomenului merită să-şi îndrepte atenţia cercetătorii.

În cele ce urmează, vom încerca, în baza materialelor de arhivă, să abordăm unele aspecte ale problemei, în primul rând, cele legate de politica dezastruoasă a conducerii Uniunii Sovietice şi a Moldovei Sovietice în domeniul agriculturii şi mediului.

Materialele de arhivă mărturisesc că problema începea prin anul 1985, când conducerea Moldovei a început să primească indicaţii din partea marilor demnitari de partid de la Moscova: Şepilov, Ligaciov, Niconov [3], în vederea distribuirii loturilor de pământ orăşenilor, pentru ca aceştea să-şi rezolve, în aşa mod, singuri unele probleme de ordin alimentar. În consecinţă, Consiliul de Miniştri al Republicii Sovietice Socialiste Moldoveneşti adoptat, la 10 ianuarie 1987, Hotărârea nr.391 „Cu privire la măsurile pentru dezvoltarea în continuare a pomiculturii şi legumiculturii colective în republică” [4].

Hotărârea era încurajatoare pentru mai multă lume pentru că ea prevedea acordarea fiecărui profitor a şase ari de pământ pe gratis, materiale de construcţie în condiţii preferenţiale şi oferirea unor credite băneşti, în scopul amenajării teritoriului.

Această problemă scăpase atenţiei opiniei publice. Ea devenise în prim-planul discuţiilor abia în cadrul adunărilor „neformalilor”, cum erau numiţi de către oficialităţi membrii şi simpatizanţii organizaţilor social - politice de alternativă la partidul comunist. Punctul culminant l-a constituit şedinţa Cenaclului literar - muzical „Alexe Mateevici” din 19 martie 1989, în cadrul căreia conducerii de vârf a republicii, care era prezentă la acea manifestare de anvergură, i-au fost adresate circa 1900 de întrebări şi scrisori din partea participanţilor, dintre acestea 265 vizând problema mediului şi a „vilelor” şi prin care se cerea factorilor de decizie stoparea fără întârziere a procesului de înstrăinare a pământului de la acei care îl muncesc [5].

Conducerea RSSM s-a văzut obligată să ia atitudine faţă de situaţia pe care ea însăşi a creat-o. Consiliul de Miniştri a avizat Ministerul de Interne să controleze mersul îndeplinirii

sus-numitei Hotărâri a Guvernului republicii, în problema respectării legislației la folosirea pământului, construcția căsuțelor de livadă, dobândirea materialelor de construcție, folosirea mijloacelor de transport şi a forței de muncă.

În raportul său din 30 mai 1989 către Comitetul Central al Partidului Comunist al Moldovei, preşedintele Comisiei guvernamentale, ministrul de Interne de atunci, Vladimir Voronin, scotea în evidență încălcări grave ale prevederilor Hotărâri de guvern avizate.

Deşi distribuirea loturilor avea drept obiectiv folosirea lor pentru producerea fructelor, pomuşoarelor, legumelor etc., aceste prevederi se încălcau grosolan pretutindeni. Pământul se folosea nerațional. În loc să fie distribuite doar locuitorilor de la oraşe sectoare de pământ pe suprafețele arabile puțin practicabile pentru agricultură, aşa cum prevedea Hotărârea Guvernului, au fost distribuite în total peste 180 mii de loturi, inclusiv locuitorilor de la sate care aveau serviciu sau loc de muncă în oraş, cu o suprafață totală de circa 15 mii de hectare de pământ arabil, plantații de vii şi livezi, aparținând gospodăriilor agricole colective, sau chiar plantații forestiere din proprietatea statului.

La data de 1 ianuarie 1989, pentru construcția „vilelor", pietruirea drumurilor de acces au fost necesare şi utilizate cinci milioane metri cubi de piatră şi articole din piatră, ceea ce constituia cantitatea totală care se extrăgea în republică într-o perioadă de cinci ani [6].

Drept rezultat, s-a creat o situație tensionată în sfera materialelor de construcție, cu care nu puteau fi asigurați locuitorii satelor, pentru construcții individuale. În căutarea ieşirii din situație unii membrii ai tovărăşiilor, cât şi locuitori de la sate, apelau la „ajutorul" speculanților, furau materiale de construcție. În 1988 pentru asemenea fraude au fost judecați şapte speculanți şi treizeci şi şapte hoți de materiale de construcție [7].

În raportul ministrului se sublinia în mod special „amploarea la construcția unor adevărate palate cu multe nivele, cu subsol, garaje, saune, băi, acareturi ca: mansarde cu două etaje, balcoane, ceea ce trezea nemulțămirea şi chiar revolta locuitorilor satelor şi raioanelor republicii, situație, care poate duce la izbucnirea răscoalelor țărăneşti, însoțite de distrugerea acestor construcții" [8].

Într-adevăr, această campanie de distrugere organizată a principalei bogății naționale a stârnit mari nemulțămiri din partea țăranilor, care au fost deposedați pe nedrept de, poate, unica sursă a existenței lor. Au demonstrat-o răscoalele țărăneşti de la Dubăsarii Vechi, raionul Criuleni, şi din Costeşti, raionul Hânceşti, unde țăranii au distrus îngrăditurile făcute pe pământurile lor de tovărăşiile pomi-legumicole şi i-au alungat de acolo pe doritorii de a se căpătui din contul pământului pe care țăranii l-au păstrat cu prețul vieții lor şi l-au îngrijit cu pietate din generație în generație [9].

Hotărârea de guvern prevedea atragerea mijloacelor băneşti a populației puse la păstrare în casele de economii, în valoare de 3,3 miliarde de ruble, la construcția căsuțelor de livadă. Însă în împrejurări neclare până în ziua de azi, membrii tovărăşiilor au luat împrumuturi de la Banca de Stat în sumă totală de 41 milioane de ruble, în condiții preferențiale, fără a pune în aplicație propriile economii. În aşa fel, nici scopul scontat - punerea în circulație a economiilor populației – n-a fost atins [10].

S-a stabilit că primii constructori de „vile" au fost persoane cu funcții de conducere în partid şi stat şi, în virtutea calității lor, puteau „dobândi" materiale de construcție şi forță de muncă ieftine, dacă nu chiar gratuite, mijloace de transport aparținând organizațiilor, întreprinderilor, instituțiilor pe care aceştea le conduceau etc.

În concluzie, Ministerul de Interne considera necesar:

- a crea, de urgență, o comisie guvernamentală cu participarea reprezentanților societății, organelor puterii locale, mijloacelor de informare în masă pentru studierea modului de realizare a hotărârilor de stat şi înaintarea de propuneri concrete pentru ameliorarea cardinală a situației create;
- a propune Guvernului să opereze inventarierea vilelor în scopul trecerii unora din ele în categoria „case de locuit" , cu toate consecințele care rezultă din aceasta;
- în scopul lichidării tensiunilor în asigurarea populației cu materiale de construcție, a stopa construcția vilelor;

- a obliga Banca de Stat a Moldovei să opereze stoparea, pe un termen de cel puțin 5 ani, a creditării membrilor tovărăşiilor, pentru ca ei să - şi construiască căsuțe de livadă doar din propriile economii [11].

Semnalul era foarte clar şi chiar îngrijorător, dar conducerea republicii a luat atitudine față de el cu mare întârziere. Abia la 4 decembrie 1989, Petru Lucinschi, proaspătul prim-secretar al Comitetului Central al Partidului Comunist al Moldovei, a atacat tangențial problema, în cuvântarea sa la adunarea activului de partid şi de stat din republică: „O discuție aparte, declara P. Lucinschi, merită problema ,,vilelor", care, datorită reacției opiniei publice, a căpătat, în ultimul timp, o acuitate deosebită. Sectoarele de pământ erau destinate muncitorilor din oraşe, pentru cultivarea producției agricole. Însă chiar de la început inițiativa a fost preluată de conducătorii de diferit rang care pe aceste pământuri bogate îşi construiesc casteluri. În condițiile deficitului acut de materiale de construcție, mai ales la sate, aceasta trezeşte o indignare fundamentală din partea oamenilor muncii. E necesar să luăm sub o evidență strictă totul ce e legat de sectoarele pentru ,,vile" [12].

A urmat, în consecință, un şir întreg de decizii ale organelor de partid şi de stat care au apropiat finalul logic al acestei epopei.

La 25 ianuarie 1990, Biroul Comitetului Central al Partidului Comunist al Moldovei a adoptat Hotărârea „Cu privire la încălcările grave în organizarea şi activitatea tovărăşiilor pomi-legumicole din republică", în care, printre altele, se menționa că „organizarea tovărăşiilor pomi-legumicole a avut drept obiective facilitarea posibilităților orăşenilor pentru aprovizionarea lor cu produse alimentare, în care scopuri au fost distribuite peste 200 mii de sectoare din cele 320 mii solicitate. Însă această activitate a fost lăsată la voia întâmplării. Unii lucrători de partid de toate nivelele, conducători de diferit rang, în loc să folosească util pământul, să-şi construiască căsuțe modeste, au început să-şi înalțe adevărate palate, cu grave încălcări ale normativelor, cu folosirea materialelor de construcție deficitare, făcând uz de influență, în detrimentul constructorilor individuali de locuințe de la sate, ceea ce trezeşte indignarea oamenilor şi duce la înăsprirea situației social-politice din republică" [13].

Pornind de la această ,,practică condamnabilă de irosire a terenurilor agricole în scopul construcției castelelor luxoase, ceea ce trezeşte indignarea justificată a oamenilor de la sate şi a formațiunilor social-politice", Biroul Comitetului Central al Partidului Comunist al Moldovei „considera necesară stoparea provizorie a procesului de repartizare a noilor loturi de pământ şi crearea de noi tovărăşii pomi-legumicole, şi pedepsirea celor vinovați de încălcarea prevederilor Hotărârii " [14].

Drept urmare, la 13 aprilie 1990, Consiliul de Miniştri al RSSM a adoptat hotărârea „Cu privire la măsurile în vederea lichidării încălcărilor grave comise la construcția căsuțelor de livadă şi reglementarea organizării horticulturii colective în RSSM " [15] – copie identică a Hotărârii Biroului CC al PCM susnumite. Încălcările erau atât de frecvente şi de grave, încât Guvernul s-a văzut silit să recunoască că nu mai poate controla situația, lăsând rezolvarea problemei „noului Soviet Suprem şi noului Guvern al Republicii". Astfel, prin Hotărârea Consiliului de Miniştri al RSSM, din 8 mai 1990, urmau a fi „suspendate provizoriu pe teritoriul republicii toate lucrările de construcție ce se desfăşoară în gospodăriile horticole, până la examinarea acestei chestiuni la prima sesiune a noului Soviet Suprem al Republicii Sovietice Socialiste Moldoveneşti" [16].

Referințe:

1. Vezi, de exemplu: Țurcanu, Ion. Republica Moldova independentă, 1991-2001. Chişinău: Ştiința, 2001; Certan, Ion. Stânga politică în Republica Moldova, 1989-2001. Chişinău: CEP USM, 2008
2. Vezi, de exemplu: Dima, Nicolas. Basarabia şi Bucovina în jocul geopolitic al Rusiei. Chişinău: Prometeu, 2002; Lorot, P. Perestroica: U.R.S.S. sub Gorbaciov. Bucureşti: Corint, 2002
3. Arhiva Organizațiilor Social Politice din Republica Moldova (AOSPRM), Fond 51, inventar 71, dosar 846, fila 76

4. Idem, f.26
5. AOSPRM, F.51, inv.74, d.79, f. 7
6. Ibidem
7. Idem, f. 82
8. AOSPRM, F.51, inv.74, d.74, f. 81
9. Idem, f.51
10. Ibidem
11. AOSPRM, F.51, inv.54, d.74, f. 84
12. AOSPRM, F.51, inv.52, d. 16, f.58
13. AOSPRM, F. 51, inv. 71, d. 846, f. 1
14. Ibidem
15. AOSPRM, F. 51, inv. 71, d. 846, f. 11
16. AOSPRM, F. 51, inv. 71, d. 846, f. 17

Recenzent : dr. hab., prof. univ. Şişcanu I.
Prezentat la 30. 11. 2009

CULTURA - FACTOR IMPORTANT ÎN DEZVOLTAREA SOCIETĂȚII ÎN PERIOADA DE TRANZIȚIE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Ion ANTON,
Catedra Istorie şi Ştiinţe Sociale

Le processus de formation d'une nouvelle culture-démocratique c'est le sujet de l'article. L'auteur aborde les problèmes de la culture dans la République de Moldova dans la période de transition: 1989-2009. Une importante contribution dans le processus culturel dans la période de transition ont eu les personnalités marquantes: Grigore Vieru, Valentin Mîndăcanu, Anatol Codru, Arcadie Suceveanu, Mihai Cimpoi, Ion Hadîrcă, Dumitru Matcovschi, Nicolae Dabija, Ion Ungureanu, Ion Duminiuc, etc. Une grande contribution ont eu les savants qui ont défendu la vérité historique et scientifique. Parmi eux : Anatol Petrenco, Ion Erimia, Alexandru Moşanu, Anton Moraru, Valeriu Cozma, Gheorghe Paladi, Pavel Parasca, Ion Şişcanu, Pavel Cocârlă, Ion Varta, etc. L'essence de l'article consiste dans le passage du système de la culture impériale à une culture démocratique, les réalisateurs de laquelle sont les personnalités marquantes de la République de Moldova.

Trecerea de la un regim politic totalitar la un regim politic democrat fost însoțită în republică de transfomiări structurale radicale în toate domeniile vieții societății care, la rândul lor, influențează nemijlocit mentalitatea cetățenilor, cultura lor. Situația în care se află în prezent Republica Moldova ar putea fi caracterizată prin următoarea frază: o criză a culturii [1].

Considerăm că analiza transformărilor în domeniul culturii în Republica Moldova în perioada de tranziție ne va permite să apreciem mai obiectiv dificultățile care împiedică realitatea lor şi va crea premise pentru a determina calea de ieşire din această criză prea lungă în timp. Ne solidarizăm cu opinia exprimată de L.Heizinga: trebuie neapărat să cunoşti problemele culturii tale, deoarece în caz contrar rişti "să fii atras involuntar în procesul de falsificare a acesteia" [2].

Procesul de formare a unei culturi noi, democratice, este destul de complicat, contradictoriu şi anevoios. E şi firesc acest lucru, deoarece transformările radicale, de exemplu în sfera economică, pot fi realizate într-o perioadă relativ scurtă şi, într-un mod sau altul, programate (exemplu poate servi experiența Țărilor Baltice şi a altor țări din Europa Centrală şi de Est), în timp ce schimbările în mentalitatea societății *aflate în tranziție,* respectiv în domeniul culturii, acestea fiind determinate de primele, sunt mult mai greu de realizat; în plus, ele nu pot fi programate.

Totodată, formarea noii mentalități, a noii culturi presupune depăşirea stereotipilor ideologice. familiarizarea membrilor societății cu noi valori şi înlăturarea celor vechi, folosirea rațională a libertăților democratice, dezrădăcinarea multor elemente ale psihologiei cultivate timp de decenii în cadrul regimului totalitar. Populația a fost educată pe baza unui mod de viață colectiv, pe existența unei siguranțe sociale şi acum trebuie să accepte aşa valori individualiste ca autonomia morală, exagerată până la individualism şi egoism, concurență degradată până la ignorarea reciprocă [3].

Cultura este o formă de viață, prin care o colectivitate umană îşi. exprimă forța creatoare, - spunea Marin Preda [4]. Dar. în fața societății stă problema, poate cea mai importantă, de ridica nivelul de cultură la un aşa grad, ca ea să devină o forță creatoare. Trebuie elaborată o nouă agendă a politicilor economice, care poate fi extrem de dificil de implementat, dar totuşi este absolut necesară pentru a depăşi dezechilibrele economice interne. Nefiind soluționate aceste probleme nu putem vorbi despre un nivel de cultură al societății. Societatea va căuta de una singură să-şi rezolve problemele acute legate, în primul rând, de satisfacerea cerințelor celor mai elementare care îi vor asigura supraviețuirea. Sărăcia totală ce a cuprins aproape întreaga societate este un semnal serios pentru cercurile conducătoare ale republicii, responsabili de situația creată. în caz contrar, procesul

migrațiunii brațelor de muncă va căpăta proporții înspăimântătoare. Migrația de muncă a populației Republicii Moldova este dictată, în primul rând, de salariile mici ce nu permit un mod de viață decent, de lipsa locurilor de muncă. Astăzi migrația de muncă nu s-a redus, ci pur şi simplu şi-a schimbat vectorul: la etapa inițială era direcționată spre Est. astăzi are ca punct final Vestul (Grecia, Italia, Portugalia. Germania) având ca explicație remunerarea mai mare a muncii.

Bogăția țării noastre constă în forța de muncă calificată, consideră ambasadorul Germaniei în Republica Moldova Michael Zickerik. Din păcate, mulți specialişti pleacă pentru totdeauna de pe aceste meleaguri sau intenționează să plece peste hotare. E un fenomen îngrijorător. Trebuie create condiții favorabile pentru folosirea la maximum a potențialului intelectual a forțelor noastre de muncă, nemijlocit în Moldova. Cu atât mai mult că aici există, cu siguranță, toate premisele pentru dezvoltarea economică [5].

Pe lângă multe alte cauze, cauza majoră, sau principală, este criza identității: nu ştim cine suntem şi în ce limbă vorbim, de unde venim şi încotro ținem calea de ce moştenire voim să ne debarasăm şi ce voim să întreprindem, la cine să ne aliniem. Alegerea noastră va determina destinul generațiilor în creştere. Această criză are o mulțime de aspecte: etno-național, social-economic, cultural, spiritual, sociale-profesional, politic şi etico-moral [6].

Educația este sectorul în care se formează factorul fundamental al progresului economic - capitalul intelectual. Uneori se creează impresia că distrugerea acestui sector se face intenționat - prin salarizarea proastă a profesorilor, prin salarizarea deficitară a lucrărilor de reparație şi întreținerea prin dotarea inadecvată cu tehnică modernă şi prin lipsirea copiilor de posibilitatea de a obține studiile calitative pe care şi le doresc.

Dacă realmente dorim să nu intrăm în cercul vicios al subdezvoltării, atunci în viitoarele strategii de dezvoltare social-economică şi proiecte de investiții publice. în calitate de obiect primar trebuie să figureze constituirea unui sistem educațional de tip european.

La etapa actuală un rol decisiv în formarea comportamentului social-politic al cetățenilor îl are mass-media: televiziunea, radioul şi presa. Programele de televiziune şi radio, precum şi materialele presei de limbă rusă explică acelaşi fenomen în mod diferit. Opinia publică vizavi de situația în care ne aflăm este deci manipulată, dar să nu uităm că în baza ei se constituie comportamentul politic al societății. S-ar părea că cineva ar dori să lichideze pluralismul de opinri, dar simplul tabu astăzi nu mai acționează, deoarece astăzi mentalitatea diferită radical de cea de altădată.

La baza oricărei societăți trebuie să fie pus argumentul ştiințific şi istoric ce ar contribui în cea mai mare măsură la ridicarea nivelului de cultură, iar cultura ar putea într-adevăr să devină o forță creatoare a societății.

La toate etapele dezvoltării istorice ale societății un rol important l-au jucat personalitățile care într-un fel sau altul au contribuit la prosperarea culturii, aducând un aport considerabil la promovarea anumitor valori fără de care societatea nu s-ar putea dezvolta în ritm corespunzător.

În Republica Moldova după părerea cunoscutului politolog mexican Fredo Arias King, în perioada de tranziție "la conducere au fost Mircea Snegur , apoi Petru Lucinschi, iar în prezent - Vladimir Voronin, toți trei au făcut parte din nomenclatura comunistă sovietică. Unii s-au revopsit în alte culori, însă în esență au rămas aceeaşi In comparație cu alte state din regiune, evoluția Republicii Moldova este una nefericită" [7].

Țara noastră a început tranziția spre democrație cu lideri care au făcut parte din vechea nomenclatură. Incoerența ideologică a elitei politice conducătoare a degenerat în incredibilitate şi în tratarea democratică a valorilor construcției culturale, iar situațiile spontan periculos ieşite de sub control ne transformă treptat în nişte pesimişti convinşi [8].

În condițiile când populația n-a avut norocul de adevărate personalități marcante la conducerea de vârf a republicii, s-au evidențiat un număr important de personalități în diverse domenii ale societății care cu adevărat au apărat valorile culturale ale societății.

Un rol incontestabil l-au jucat în această perioadă -mari personalități ale vieții politice şi culturale Grigore Vieru, Valentin Mândâcanu, Anatol Codru. Arcadie Suceveanu, Vasile Romanciuc, Ion Hadârcă. Spiridon Vangheli, Mihai Cimpoi, Ion Ciocanu, Nicolae Dabija,

Serafim Sakka, Iulian Filip, Dumitru Matchovschi, Iulius Popa, Alexandru Gromov, Nicolae Matcaş, Ion Ungureanu, Ion Dumeniuc şi alţii.

Unul din cei mai activi luptători pentru restructurare şi transparenţă este Nicolae Dabija. scriitor, istorician, publicist, redacto-şef al săptămânalului "Literatura şi Arta". El la începutul perioadei de tranziţie s-a antrenat cu trup şi suflet în apărarea valorilor culturale ale Republicii Moldova. Către anul 1889 "Literatura şi Arta" avea un tiraj de 186 mii exemplare, iar în 1990, 260 mii, pe paginile căruia se propagau valorile spirituale ale acestui popor. La 15 iunie 1989, cu două luni înaite ca alfabetul latin să fie acceptat în Republica Moldova, săptămânalul "Literatura şi Arta" a publicat materiale cu alfabetul latin, ceea ce a fost calificat ca o "încălcare gravă" a legislaţiei în vigoare. Această publicaţie a fost prima în URSS care a scos de pe frontispiciul său lozinca obligatorie "Proletari din toate ţările, uniţi-vă!" [9].

Un rol aparte 1-a jucat revista "Basarabia", care către 1990 avea un tiraj de aproape 30 mii exemplare. Popularitatea ei a crescut în deosebi cu venirea în calitate de redactor şef a marii personalităţi a neamului D. Matcovschi.

În această perioadă incertă nu era deloc simplu să activezi, sentinţa de condamnare la moarte au avut de la organizaţia şovină "Pameati" Grigore Vieru, Leonida Lari, Nicolae Dabija şi alţii. Toate aceste intimidări n-au înfrânt tăria de caracter şi voinţa de a lupta pentru adevărul istoric şi ştiinţific.O contribuţie importantă în perioada de tranziţie şi-au adus-o marile personalităţi din domeniul ştiinţei: Eugen Popuşoi, doctor habilitat în ştiinţe medicale, profesor universitar, membru corespondent al Academiei de ştiinţe, om emerit, Petru Soltan, Gheorghe Ghidirim, Ion Borşevici, Eugen Coşeriu, Raimond Piotrovski, Vasile Anestiade, Silviu Berejan, Vasile Melnic, profesori universitari academicieni.

Eugen Coşeriu sublinia "A promova sub orice formă o limbă moldovenească deosebită de limba română este din punct de vedere strict lingvistic, ori o greşeală naivă, ori o fraudă ştiinţifică, din punct de vedere istoric şi practic e o absurditate şi o utopie; şi din punct de vedere politic o anulare a identităţii etnice şi culturale a unui popor şi, un act de genocid etnico-cultural". [10].

O componentă valoroasă a perioadei de tranziţie a constituit-o savanţii, profesorii universitari specialişti în filozofia modernă contemporană, precum Vasile Ţapog, Maria Bulgaru, Pavel Vizir, Dumitru Căldare, Eugenia Fonari, Alexandru Roşca, Nicolae Mihai, Gheorghe Bobână, Ludmila Roşca etc.

O pagină aparte o alcătuieşte activitatea lucrătorilor din mass-media în lupta pentru transparenţă şi adevăr. Mulţi jurnalişti, specialişti în materie au avut o verticalitate aparte şi o mare îndrăzneală civică, au contribuit într-o mare măsură la mişcarea de eliberare naţională şi democraţie Printre ei au fost Mircea Surdu, Grigore Fidelski, Anton Grăjdieru, Tudor Rusu, Ion Iachim, Larisa Manole, Corina Fusu, Dinu Rusnac, Viorica Cucereanu, Alecu Revencu, Nina Josu, Nicolae Dabija, Alexandru Donos, Grigore Grigorescu, Irina Nechit, Constatntin Cheianu, Valentin Guţu, Iulius Popa, Sergiu Nucă, Gheorghe Berbecaru, Gheorghe Ciurea. Valentina Tăzlăuanu, folcloristul Andrei Tamazlâcaru ş.a.

Din savanţii istorici care au stat de veghe la apărarea adevărului istoric şi ştiinţific din această perioadă putem nominaliza: Anatol Petrencu. Ion Erimia, Alexandru Moşanu, Anton Moraru, Valeriu Cozma. Georghe Palade, Teodor Marşalcovskii, Pavel Parasca, Ion Şişcanu, Ion Niculiţa, Demir Dragnev, Pavel Cocârlă, Ion Varta, Mihai Cernencu, Ion Buga, Lidia Moldovanu, Constatnin Solomon, Valeria Cozma ş.a.

Activitatea scriitorilor, istoricilor, jurnaliştilor, savanţilor, a constituit o pagină de neuitat în lupta pentru democratizarea societăţii noastre.

Tentativa unor forţe reacţionare de a ne întoarce la vremurile totalitare persistă până şi în prezent, dar totodată "ştim -după cum sublinia Nicolae lorga, că pe basarabeni, - nimeni nu i-a putut abate de la datinile străvechi, şi nu-i va abate nimeni. Ştim că de la un capăt până la altul al oblastei Basarabene în piatră veşnică e scrisă gloria Moldovei" [11].

În concluzie se poate de subliniat că trecerea de la sistemul culturii imperiale totalitare la dezvoltarea culturii naţionale se realizează numai şi numai prin lupta personalităţilor marcante.

Practica Republicii Moldova ne arată, că numai personalităţile care au o pregătire

fundamentală, teoretică şi practică joacă inevitabil un rol considerabil în organizarea şi dezvoltarea culturii. în condiţiile de tranziţie, în general, ele determină politica şi direcţiile de dezvoltare ale culturii naţionale şi spirituale ale societăţii.

Referinţe:

1. Andrei P. *Opere sociologice,* vol.ll. *Sociologia politicii şi a culturii.* - Bucureşti, 1975, p.113
2. Хейэннга И. *В тени завтрашнего дня.* Перевод с голландского. - Москва, 1992, с. 298.
3. Turcanu G. *Influenţa crizei sistemului de valori asupra dezvoltării culturii politice //* Matreialele Conferinţei Internaţionale
   Filosofia Ştiinţa, Politica. Realizări, implementări, perspective -- Chişmău, 2003, p.337
4. Marin Preda. *Cel mai iubit dintre pământeni,* vol.I. -Chişinau Literatura artistica, 1990, p.26.
5. *Moldova Suverană*- 2003, l octombrie, p.3
6. Vangheli L. Criza de identitate şi rolul culturii în depăşirea ei // Matreialele Conferinţei Internaţionale Filosofia Ştiinţa. Politic*
   Realizări, implementări, perspective - Chişinău, 2003, p. 12
7. Flux, 2002, 23 octombrie, p. 3
8. "Democraţia", 2002, nr. 46-p. 5
9. "Literatura şi Arta" , 2002, -nr. 43, - p. 2
10. Limba Română , NR. 10 , 2002, -p.3
11. Destin românesc. 1994, - p. 38

Recenzent: dr., conf. univ. Certan I.
Prezentat la 30. 11. 2009

PRETENȚIILE TERITORIALE ALE URSS FAȚĂ DE FINLANDA ÎN ANII 1938-1939

Ion ŞIŞCANU, Daniela ŞIŞCANU
Catedra Istorie şi Ştiințe Sociale

According to the secret additional protocol provisions to the Molotov-Ribbentrop Pact, Finland became a "zone of interests" of the USSR. When the „campaign of liberation" in Poland closed, the Soviet Union decided to solve „the problem with Finland". On October 5, 1939, Moscow proposed to the government in Helsinki, the conclusion of the Security Treaty, in which one had to provide location in Finland for 5 thousand Soviet troops, to move the boundary in the Isthmus Kareliei, and to give on rent the Aland Islands and the Hanko Peninsula in order to create military bases. The official proof of the Soviet government was the need to strengthen the security of the Leningrad city. Instead, Moscow proposed a territory twice as large in northern Kareliei. The Finns rejected the Soviet proposal. Moving boundary in the Isthmus Kareliei would leave Finland without a defense against the neighbor in the east, and besides this, the disposal of Hanco Peninsula would create a dangerous situation for Helsinki, the capital of Finland. On October 31, 1939, in his speech delivered at the meeting of the Supreme Soviet of the USSR, V. Molotov warned Finland that „the problem will be resolved by the military.

Evenimentele din toamna anului 1939-vara anului 1940, desfăşurate în conformitate cu protocolul adițional secret la pactul Molotov-Ribbentrop, menține şi acum, în atenția conştiinței europene şi a lumii internaționale, interesul pentru adevărul istoric, cauzele şi, mai ales, consecințele tranzacției dintre cei doi mari dictatori. Acesta este unul din motivele pentru care prezentul studiu se opreşte asupra războiului sovieto-finlandez din iarna 1939-1940.

În perioada comunistă acest subiect era abordat doar din perspectiva „războaielor eliberatoare" şi a „internaționalismului proletar", principiu revoluționar care „legitima" Uniunea Sovietică să lupte împotriva capitalismului din întreaga lume.

Pe de altă parte, „războiul de iarnă" a reprezentat o umilință pentru arta militară şi capacitatea de luptă a statului sovietic, de aceea nimeni, nici persoanele oficiale, nici participanții la eveniment, nu dorea să vorbească despre „victoria" obținută.

În ultimele două decenii, istorici şi publicişti din diverse țări au analizat, din diferite perspective, pactul sovieto-german, protocolul adițional secret şi, mai ales, evoluția evenimentelor politico-diplomatice care au dus la declanşarea celui de-al doilea război mondial [2,3,8,9,16,18,20].

Studiul nostru încearcă, într-un cadru rezumativ, să arunce o lumină asupra războiului sovieto-finlandez din perspectiva diplomației şi operațiilor militare pe care acest război le-a implicat. Analiza se opreşte asupra relațiilor sovieto-finlandeze din anii 1938-1939, când Finlanda se afla într-o permanentă căutare de asigurare a securității sale statale şi a granițelor sale față de amenințarea vecinului său de la răsărit, Uniunea Sovietică.

În redactarea acestui studiu, dincolo de lucrările editate în ultimii douăzeci de ani, la care am avut acces, am utilizat o metodă, care devine obişnuită, de cercetare şi de obținere de informații - cercetarea computerizată. Internetul mi-a oferit posibilitatea să cunosc studii şi monografii, dar mai ales colecții de documente editate recent, în care găsim răspunsuri şi explicații la multe din enigmele perioadei cercetate[4,6,17].

* * *

După revoluția rusă din februarie 1917, popoarele neruse îşi declară autonomia, urmată de „parada independențelor". Finlanda şi-a restabilit autonomia. Uniunea personală dintre Rusia şi Finlanda şi-a pierdut baza legală – cel puțin după cum se vedeau lucrurile de la Helsinki. În consecință, pe 15 noiembrie, Parlamentul Finlandei s-a proclamat „deținătorul puterii supreme în Stat", declarație care s-a bazat pe Constituția Finlandei.

La 5(18) iulie 1917 Seimul Finlandei a adoptat „Legea cu privire la putere" care

proclama dreptul Finlandei să soluționeze independent toate problemele, cu excepția celor militare şi privind relațiile externe. Indignat, Guvernul Provizoriu din Petrograd a demis Seimul şi a anunțat alegeri noi. În rezultatul alegerilor din octombrie 1917, majoritatea în Seim a fost formată de partidele naționale care au constituit guvernul condus de P. Svinhufvud. La 6(19) decembrie 1917 guvernul Finlandei (Senatul) a proclamat Republica Finlandeză independentă [17,63]. Declarația de independență proclama: „Poporul Finlandei şi-a luat soarta în mâini prin acest pas, un pas atât justificat, cât şi cerut de condițiile actuale. Poporul Finlandei crede cu tărie că nu-şi poate îndeplini sarcinile naționale şi internaționale fără atingerea suveranității complete. Dorința seculară de libertate aşteaptă să fie satisfăcută, poporul Finlandei păşeşte de acum înainte ca o națiune liberă alături de celelalte națiuni ale lumii". Greutățile care împovărau populația de rând şi care dusese deja la o polarizare alarmantă a societății, aveau să ducă, în cele din urmă, la izbucnirea războiului civil finlandez. Declarația de independență făcea referire la aceste probleme: „Guvernul va aborda puterile străine pentru a căuta recunoaşterea independenței noastre politice. Toate complicațiile, foametea şi şomajul, rezultate din actuala izolare externă, fac necesară de urgență o acțiune guvernamentală de strângere fără întârziere a legăturilor cu puterile străine. Ajutorul urgent, concret, pentru acoperirea nevoilor primare pentru trai şi pentru industrie, este singura noastră salvare de la foametea iminentă şi de la colapsul industrial"[1].

Prin hotărârea din 18(31) decembrie 1917 a Consiliul Comisarilor Poporului, Republica Finlanda era recunoscută ca stat independent [17,63]. „Răspunzând la adresarea Guvernului finlandez cu privirea la recunoaşterea independenței Finlandei, - se spunea în hotărârea guvernului bolşevic din Petrograd, - Consiliul Comisarilor Poporului, în conformitate cu principiile dreptului națiunilor la autodeterminare, hotărăşte: ...a recunoaşte independența Republicii Finlanda şi a organiza, de comun acord cu Guvernul finlandez, o Comisie specială, din reprezentanții celor două părți, pentru elaborarea măsurilor practice care rezultă în urma separării Finlandei de Rusia"[13]. Hotărârea a fost ratificată în şedința Comitetului Executiv Central din Rusia la 22 decembrie/4 ianuarie 1918[13].

Însă această recunoaştere nu a fost decât o mişcare tactică a bolşevicilor, deoarece, în ianuarie 1918, ei au provocat un veritabil război civil în Finlanda, reuşind să instaleze un guvern probolşevic care controla un teritoriu important al Finlandei. De fapt, împotriva guvernului național finlandez condus de P. Svinhufvud lupta Armata roşie a Rusiei Sovietice

Numai presiunea exercitată de Germania la negocierile de la Brest-Litovsk a impus Rusia să-şi retragă trupele şi flota din teritoriile finlandeze. În aprilie 1918, în Finlanda au intrat unitățile germane şi detaşamentele de voluntari finlandezi, cetățeni ai Suediei, care au izgonit trupele ruse şi pe comuniştii finlandezi. Şeful statului finlandez devine Carl Manerheim[13,63-64]. În felul acesta, Finlanda, datorită sprijinului politic şi militar venit din afară, şi-a recâştigat independența.

În a doua jumătate a anilor 30, ca urmare a acutizării contradicțiilor dintre Marile Puteri şi datorită slăbiciunii evidente a Societății Națiunilor, activitățile autorităților finlandeze erau focalizate asupra consolidării capacității de apărare a țării şi, în politica externă, spre realizarea sistemului comun de securitate nordică. Deşi în cercurile influente din parlamentul țării şi din partide existau multe persoane ostile orientării scandinave a Finlandei, Camera parlamentului a adoptat, cu unanimitate de voturi, declarația primului-ministru T. Kivimăki cu privire la obiectivele guvernului finlandez în domeniul politicii externe.

„Apreciem că printre vecinii noştri, spunea premierul finlandez, Scandinavia[2],

[1] Pe 6 decembrie, Parlamentul a adoptat Declarația de independență, zi care din acel moment este sărbătoare națională – Ziua independenței Finlandei.

[2] Scandinavia este regiunea culturală şi istorică a Peninsulei Scandinave, locuite de popoare de sânge germanic:Suedia, Norvegia şi Danemarca. În unele contexte Scandinavia poate să mai însemne: Suedia, Norvegia şi Finlanda.

îndeosebi Suedia, este cea mai puţin expusă de a fi antrenată într-un război sau în alte complicaţii internaţionale. De aceea, ea are cele mai bune şanse să-şi conserve neutralitatea. Cum şi Finlanda are interesul de a-şi salva neutralitatea, este firesc ca ea să se orienteze, în primul rând, spre Suedia, de care este legată, mai mult decât de oricare altă ţară, prin conexiuni geografice, istorice, de politică naţională, de cultură şi de concepţii"[8,152].

În ceea ce priveşte atitudinea Guvernului de la Moscova, rarele declaraţii sovietice permiteau cercurilor conducătore de la Helsinki să conchidă că orientarea scandinavă a Finlandei în timp de pace nu era contrară intereselor ruseşti, dar că un război ar putea crea realităţi noi, în cazul în care o mare putere ar ataca URSS, prin Finlanda, fără consimţământul acesteia sau al celorlalte ţări nordice. Guvernul sovietic lăsa să se înţeleagă că nu acorda nici o importanţă apărării neutralităţii nordice şi orientarea scandinava a Finlandei îi era indiferentă atâta vreme cât Suedia se abţinea să-şi fixeze atitudinea oficială şi să-şi întărească eficient apărarea naţională[8,152].

Tensiunile dintre Marile Puteri au declanşat primele consecinţe directe asupra relaţiilor dintre Finlanda şi Uniunea Sovietică. Imediat după Anschluss[3], raporturile sovieto-finlandeze intrau într-o nouă fază. Uniunea Sovietică începe negocieri cu Finlanda. La 14 aprilie 1938, Boris Iarţev, secretarul al doilea al ambasadei sovietice la Helsinki, i-a solicitat lui Rudolf Holsti, ministrul afacerilor externe al Finlandei, o întrevedere. Cu toate că B. Iarţev era un diplomat de rang relativ inferior, ministrul finlandez l-a primit în aceeaşi zi. Diplomatul sovietic i-a comunicat şefului diplomaţiei finlandeze că avea depline puteri de la guvernul său să negocieze un acord între Finlanda şi Uniunea Sovietică. „URSS, declara B. Iarţev, doreşte să respecte independenţa şi integritatea teritorială a Finlandei, însă în Uniunea Sovietică există convingerea că Germania elaborează proiecte de atac asupra URSS care prevăd debarcarea de trupe în Finlanda şi deplasarea acestora spre Leningrad. Care este atitudinea Finlandei faţă de atare acţiuni?" - se interesa reprezentantul sovietic[20,4]. „În cazul în care Germaniei i se va permite utilizarea teritoriului finlandez pentru a ataca Uniunea Sovietică, - afirma B. Iarţev - , aceasta nu va ezita şi va scoate trupele sale care vor avansa atât de departe spre vest, cât va avea posibilitate, şi Finlanda se va transforma în teatru de război. Dacă Finlanda, dimpotrivă, se va opune debarcării trupelor germane, URSS va oferi tot ajutorul militar şi economic şi se va angaja ca, la sfârşitul războiului, să-şi retragă trupele"[20,4]. B. Iarţev menţiona că guvernul sovietic cunoştea intenţiile elementelor profasciste din Finlanda privind uzurparea puterii şi formarea unui nou guvern care să susţină proiectele Germaniei. Guvernul sovietic dorea să obţină garanţii că Finlanda nu va sprijini Germania într-un război împotriva URSS[20,4]. Fiind întrebat ce ar reprezenta aceste garanţii, diplomatul sovietic a răspuns că conţinutul garanţiilor va fi cunoscut în cadrul negocierilor ulterioare dintre cele două guverne[20,4]. La sfârşitul convorbirii, B. Iarţev a menţionat că această chestiune să se discute numai cu el[20,4].

Convorbirile cu B. Iarţev au continuat de-a lungul primăverii şi vara. Diplomatul sovietic s-a întâlnit şi cu A. Kaiander, prim-ministrul Finlandei şi cu B. Tanner, ministrul finlandez de finanţe. Iniţial, partea sovietică nu prezenta propuneri concrete. Cu toate acestea, la 11 august 1938, partea finlandeză i-a remis diplomatului rus un proiect de tratat între Finlanda şi Uniunea Sovietică: „Guvernul Finlandei, rămânând ataşat neutralităţii ţărilor nordice, nu va permite încălcarea integrităţii teritoriale a Finlandei şi nu va accepta ca vre-o

[3] **Anschluss** (în ortografia vremii **Anschluß**, în germană: *anexare, conexiune* sau *uniune politică*), cunoscută şi ca **Anschluss Österreichs**, a fost anexarea Austriei la Marea Germanie de către regimul nazist. Evenimentul, petrecut pe data de 12 martie 1938, a însemnat culminarea unei dorinţe de veacuri, acea de a uni populaţiile germane şi austriece într-o singură naţiune. Evenimentul din 1938 a fost legiferat de Germania fără a ţine seama de populaţia Austrie. Mai devreme, Germania hitleristă, furnizase sprijin pentru Partidul Naţional-Socialist Austriac, pentru ca acesta să crească puterea liderului austrofascist al Austriei.

țară străină să folosească teritoriul Finlandei în scopul atacării Uniunii Sovietice. Guvernul sovietic, la rândul său, se obligă să respecte integritatea teritorială a Finlandei, în orice parte a ei, nu se opune ca Finlanda, încă în timp de pace, să întreprindă pe insulele Aland măsuri care să asigure integritatea teritorială a Finlandei şi neutralitatea cea mai deplină a arhipelagului Aland"[8,156]. În felul acesta, guvernul Finlandei dorea să obțină acordul Uniunii Sovietice pentru lucrări în vederea asigurării neutralității arhipelagului Aland[4]. Răspunsul sovietic nu s-a lăsat aşteptat.

La 16 august 1938, B. Iarțev, în memorandumul remis ministrului finlandez B. Tanner, afirma că în cazul în care Finlanda nu înțelege necesitatea semnării unei convenții militare secrete, URSS va accepta un text în care Finlanda se va angaja să respingă atacul Germaniei şi va declara că este dispusă să accepte ajutor militar din partea Uniunii Sovietice. URSS va consimți reînarmarea arhipelagului Aland dacă ea însăşi va participa la această lucrare şi va monitoriza lucrările de fortificare. URSS mai dorea să obțină acordul Finlandei pentru a construi o bază militară aeriană şi navală fortificată pe insula finlandeză Suursaari. În aceste condiții, Uniunea Sovietică era dispusă să garanteze integritatea teritorială a Finlandei şi să semneze cu ea un tratat de comerț avantajos[8,157]. Deoarece negocierile se desfăşurau într-un regim secret, nici Consiliul apărării Finlandei, nici Carl Mannerheim, preşedintele acestui consiliu, nu erau informați cu privire la propunerile sovietice[18].

La 28 august B. Iarțev a primit răspunsul părții finlandeze în care guvernul de la Helsinki arăta că acceptarea propunerilor URSS va implica încălcarea suveranității Finlandei şi va fi contrară politicii de neutralitate a țărilor scandinave[18]. Prin urmare, poziția Finlandei a fost una negativă. Totuşi, Holsti intenționa să discute chestiunea arhipelagului Aland cu Maxim Litvinov la Geneva, la sesiunea Societății Națiunilor, dar a constatat surprins că şeful diplomației sovietice nu cunoştea nimic despre misiunea lui B. Iarțev[18]. Era clar că Uniunea Sovietică juca la două capete.

Cu toate acestea, la începutul lunii octombrie 1938, URSS a propus o nouă versiune de tratat privind insula Suursaari: dacă Finlanda nu acceptă ca fortificațiile pe insulă să fie construite de partea sovietică, acestea rămâneau în sarcina finlandezilor, dar proiectarea lucrărilor trebuia realizată în colaborare cu reprezentanții Uniunii Sovietice. Pe de altă parte, dacă Finlanda nu-şi putea asuma apărarea insulei, sovieticii erau dispuşi s-o ia asupra sa[8].

Finlandezii au respins şi această propunere, motivând că guvernul lor va soluționa independent problema apărării insulei Suursaari, promițând însă reconsiderarea chestiunii fortificării arhipelagului Aland. De fapt, negocierile au eşuat din cauza problemei Suursaari.

Negocierile sovieto-finlandeze se derulau pe fondalul tensionării situației generale în Europa. La Munhen, regiunea Sudetă i-a fost dată Germaniei[19]. Pe de altă parte, creşterea rapidă a puterii Germaniei şi atitudinea foarte reticentă a Marii Britanii şi a Franței față de Kremlin, măreau izolarea politică a URSS şi neîncrederea acesteia față de Finlanda.

La începutul lunii decembrie 1938, la Moscova, cu prilejul deschiderii Casei guvernului Finlandei, a sosit o delegație finlandeză care nu a fost primită de M. Litvinov, cum era de aşteptat, ci de A. Micoian, comisar al comerțului extern sovietic. Finlandezii aveau să afle că M. Litvinov nici nu era informat despre această întâlnire. Şeful diplomației sovietice era deja pe calea de a fi înlăturat, dar aceasta se va produce mai târziu. Convorbirea cu A. Micoian s-a

[4] Insulele Aland sunt situate la intrarea în Golful Botnic, centrate gravitațional la aproximativ 40 de km de coasta Suediei, şi la 25 de km față de coasta Finlandei. Este vorba de fapt de un întreg arhipelag, egal depărtat de Stockholm şi de Turku, dar întins pe aproape o treime din această distanță, ocupând mai tot accesul în Golful Botnic. Până în 1809, insulele Aland, ca şi toată Finlanda, erau parte a Suediei. După războiul ruso-suedez din anii 1908-1909, conform Tratatului de pace de la Fridrihshram, semnat la 5 septembrie 1909, arhipelagul a fost anexat de Rusia. După proclamarea independenței Finlandei, în decembrie 1917, între Suedia şi Finlanda începe o confruntare diplomatică acută privind apartenența arhipelagului Aland. La 24 iunie 1921 Consiliul Societății Națiunilor a recunoscut suveranitatea Finlandei asupra arhipelagului. La 20 octombrie 1921, Marea Britanie, Germania, Danemarca, Italia, Letonia, Polonia, Finlanda, Franța, Suedia şi Estonia au semnat la Geneva Convenția privind demilitarizarea şi neutralizarea insulelor Aland, documentul intrând în vigoare la 6 aprilie 1922. La 13 noiembrie 1921, Guvernul RSFSR a trimis guvernelor țărilor semnatare a Convenției de la Geneva o notă în care aprecia acest document ca „inexistent pentru Rusia".

încheiat fără rezultate. Finlandezii insistau asupra relațiilor comerciale şi a problemei arhipelagului Aland, în timp ce A. Micoian nuanța chestiunea insulei Suursaari şi a colaborării militare[18].

Începutul anului 1939 prevestea probleme complicate. Situația țărilor nordice devenea tot mai incertă. În acest context, negocierile între Finlanda şi Suedia s-au finalizat cu un acord de principiu privind politica defensivă a statelor nordice. În ianuarie 1939, în urma negocierilor dintre cele două părți, s-a ajuns la acordul preliminar „Planul Stockholm", conform căruia apărarea arhipelagului Aland cuprindea câteva componente: construirea pozițiilor pentru artileria de coastă în insulele din Sud, introducerea serviciului militar obligatoriu pentru locuitorii arhipelagului, asigurarea apărării antiaeriene a insulelor centrale ş.a[8,159]. Fortificarea şi apărarea arhipelagului Aland era percepută şi ca o măsură ce crea posibilitatea blocării Golfului Botnic, operație care ar fi permis celor două țări eliberarea unor forțe importante pentru alte misiuni.

Pentru aprobarea „Planului Stockholm" au fost necesare negocieri cu semnatarii Convenției Aland[5], care nu intenționau să susțină planul. La insistența Suediei, chestiunea trebuia tratată şi cu Uniunea Sovietică, care nu era parte a acestei înțelegeri. În eventualitatea finalizării pozitive a negocierilor, problema urma să fie dezbătută în cadrul Societății Națiunilor. La sfârşitul lunii ianuarie 1939, toate țările, inclusiv Germania, au acceptat opiniile expuse pe marginea planului. Uniunea Sovietică, însă, l-a respins pe motiv că arhipelagul Aland, remilitarizat, putea fi utilizat de o țară terță. Pe de altă parte, URSS, în funcție de acceptarea de către Finlanda a propunerilor înaintate de partea sovietică în 1938, urma să formuleze o viziune aparte.

La 5 martie 1939, Maxim Litvinov, şeful guvernului sovietic, l-a invitat la Kremlin pe ambasadorului finlandez la Moscova, Yrjo-Kockinen, şi i-a declarat că în raporturile sovieto-finlandeze sunt două chestiuni importante care necesită soluții. Era vorba de relațiile economice şi arhipelagul Aland. În opinia lui V. Molotov, pentru soluționarea pozitivă a acestor probleme era necesară crearea unei atmosfere de încredere şi amiciție. Această stare, era convins demnitarul sovietic, putea fi obținută prin acceptarea de către guvernul Finlandei a propunerilor sovietice. În Golful Finic erau câteva insule mici care, în convingerea lui M. Litvinov, nu prezentau mare valoare pentru Guvernul finlandez şi de aceea nici nu erau utilizate. Era vorba de insulele Suursaari, Lavansaari, Seiscaar şi cele două insule Tintiarsaari. URSS le solicita în arendă, pentru o perioadă de 30 de ani, dorind să le folosească pentru monitorizarea căilor de acces către Leningrad. V. Molotov şi-a încheiat declarația, nuanțând că acceptul Guvernului finlandez va influența favorabil negocierile comerciale, demarate în ziua precedentă[6].

Şi de această dată solicitările sovietice au fost refuzate. La 8 martie Yrjo Kockinen i-a transmis lui M. Litvinov răspunsul în care se afirma că „guvernul finlandez nu poate examina propunerea privind arendarea teritoriului finlandez, a cărui integritate a fost recunoscută de URSS prin tratatul de pace de la Tartu[6]. La insistența URSS, insulele au fost neutralizate şi au rămas până în prezent fără orice mijloace de apărare. Chiar şi discuția pe această temă trebuie calificată ca incompatibilă cu politica neutralității, promovată de guvernul Finlandei"[6,doc. 174]. V. Molotov a fost rugat să nu facă publică discutarea acestui subiect, deoarece „ar putea incita puternic starea de spirit în Finlanda"[18]. Cat privește arhipelagul Aland, ambasadorul finlandez a afirmat că guvernul țării sale se obliga să apere insulele şi această promisiune va trebui să fie o garanție suficientă pentru URSS6[6,doc.171].

V. Litvinov a replicat, spunând că speră că acest răspuns nu era ultimul cuvânt al guvernului finlandez şi că acesta va fi în măsură să-şi revizuiască atitudinea față de propunerile sovietice. Comisarul sovietic i-a promis diplomatului finlandez că partea sovietică va păstra propunerile sale în taină, cu mențiunea că guvernul sovietic ar fi dispus să plătească o compensație pentru arendarea insulelor. M. Litvinov a declarat că „negocierile ar putea fi

[5] Este vorba de Convenția semnată la 20 octombrie 1921 la Geneva. Vezi referința nr. 19.

[6] Tratatul de pace de la Tartu, semnat la 20 octombrie 1920, punea capăt războiului ruso-finlandez din anii 1918-1920, recunoscând integritatea teritorială a celor două țări şi granița dintre acestea.

continuate sub aspectul schimbului de teritorii", propunând o parte din teritoriul sovietic de-a lungul frontierei în Karelia[6,doc.171].

Misiunea lui B. Ştein

Pe de altă parte, ignorând procedurile diplomatice, Kremlinul hotărâse să-l trimită la Helsinki, pentru negocieri neoficiale, pe ambasadorul sovietic în Italia B. Ştein, fost ambasador în Finlanda. La 11 martie acesta se întâlneşte cu E. Erkko, ministrul afacerilor externe al Finlandei. Emisarul sovietic a lansat în discuţie chestiunea arendării insulelor sau schimbul acestora pe un teritoriu sovietic de lângă frontiera cu Finlanda. Ministrul finlandez a răspuns că „în conformitate cu constituţia, guvernul nu are dreptul să vină în Seim cu probleme privind cedarea nici a celei mai mici părţi a teritoriului Finlandei"[6,doc.180]. În răspunsul său, B. Ştein preciza că constituţia finlandeză interzicea cedarea obişnuită a teritoriului, dar nu interzicea schimbul de teritorii echivalente sau arendarea teritoriului pe termen lung. La replica lui Erkko că şi Germania ar putea cere asemenea cedări din partea guvernului Finlandei, diplomatul sovietic a răspuns că „acest schimb nu priveşte pe nimeni, în afară de cele două părţi, şi nu implică niciun drept în favoarea unei terţe părţi"[6,doc.180]. La finalul întâlnirii, Ştein a preferat ca aceste convorbiri să rămână secrete.

La 13 martie, B. Ştein s-a întâlnit cu B. Tanner, ministrul finlandez al finanţelor, iar la 17 martie - din nou cu Erkko. B. Tanner l-a informat pe B. Ştein că nu toţi membrii guvernului finlandez cunoşteau revendicările URSS faţă de Finlanda. Doar cinci membri ai cabinetului de miniştri erau la curent cu negocierile sovieto-finlandeze. Aceştia erau: Primul-ministru al Finlanei A. Cajander, ministrul afacerilor externe E. Erkko, ministrul finanţelor B. Tanner, ministrul apărării Niukkane şi ministrul învăţământului Hannula, adică reprezentanţii celor trei partide de coaliţie de la guvernare. Ministrul finlandez al finanţelor a confirmat motivele din care guvernul său refuza să accepte pretenţiile sovietice. Erau aceleaşi pe care le enunţase E. Erkko. La rândul său, B. Ştein a argumentat detaliat revendicările URSS, care se reduceau la următoarele: 1) schimbul de teritorii sau arenda teritoriilor ce ţineau în totalitate de competenţa guvernului finlandez şi nu atingeau sub nicio formă neutralitatea Finlandei; 2) afacerile de genul acesta nu puteau constitui, în niciun caz, un precedent care să motiveze o parte terţă să revendice ceva similar; 3) recompensa teritorială de-a lungul graniţei din Karelia, propusă de sovietici, făcea această tranzacţie, pentru guvernul finlandez, deosebit de avantajoasă, deoarece în locul insulelor pustii, Finlanda ar fi primit un teritoriu acoperit cu păduri; 4) în cazul în care se va pune problema transferului de populaţie de pe insule (câteva sute de familii), sovieticii ar fi acordat ajutorul financiar necesar în acest scop; 5) acceptând această tranzacţie, guvernul actual al Finlandei va demonstra partidelor de dreapta că, promovând o politică de pace şi bunăvecinătate, pot fi obţine avantaje reale din partea URSS, ceea ce guvernele de dreapta ale Finlandei nu au putut obţine nicio dată, promovând politica sa stridentă antisovietică; 6) acceptând propunerile sovietice, guvernul finlandez ar contribui la crearea stării de încredere reciprocă, necesară atât la soluţionarea problemei arhipelagului Aland, cât şi la finalizarea cu succes a negocierilor comerciale; 7) dacă guvernul Finlandei va accepta propunerea sovietică, el poate conta nu numai pe satisfacerea cererii privind exportul ţării sale, înaintată de delegaţia finlandeză, ci şi pe alte proiecte comerciale benefice[6,doc.181].

B. Tanner a remarcat în răspunsul său că a aflat multe detalii interesante, dar că nu trebuia confundată chestiunea acordului comercial cu problemele politice[6,doc.181].

Diplomatul rus a fost informat că propunerile sale au fost transmise în Consiliul Apărării, lui C. Mannerheim, pentru a fi examinate în vederea unui aviz definitiv.

Această rundă a tratativelor s-a încheiat la 24 martie 1939. La întâlnirea între B. Ştein şi E. Erkko, ministrul finlandez l-a informat pe reprezentantul sovietic că „guvernul său este pregătit să ofere garanţii scrise guvernului sovietic că va apăra teritoriul Finlandei împotriva oricărei agresiuni şi nu va încheia niciun acord care să încalce neutralitatea Finlandei"[6,doc.181]. E. Erkko a declarat că Finlanda ar putea să transmită Uniunii Sovietice insulele Eiscaari şi Lavansaari în schimbul unor compensaţii care să îndreptăţească aceste tranzacţii în faţa opiniei publice interne şi a celei internaţionale. Ministrul finlandez i-a

sugerat lui B. Ştein că guvernul său erae dispus să discute şi chestiunea privind fortificarea acestor insule cu eforturi comune.

În aceeaşi zi, B. Ştein l-a informat pe M. Litvinov despre rezultatele primei părţi a tratativelor, arătând că finlandezii condiţionau transmiterea celor două insule Uniunii Sovietice de semnarea cu URSS a unui acord comercial avantajos, de posibilitatea susţinerii sovietice în cadrul Societăţii Naţiunilor, a solicitării Finlandei privind remilitarizarea arhipelagului Aland ş.a. Considerând că în felul acesta guvernul Finlandei dorea ameliorarea relaţiilor cu URSS, B. Ştein îi sugera lui M. Litvnov să susţină, prin cedări nesemnificative, interesul delegaţiei comerciale finlandeze[6,doc.181].

Până la urmă, conducerea finlandeză l-a informat, am arătat mai înainte, şi pe C. Mannerheim despre negocierile cu sovieticii. Generalul finlandez considera că, într-un fel sau altul, propunerea URSS trebuia să fie acceptată. „Eu am arătat, spunea C. Mannerheim despre convorbirea sa cu primul ministru Kaiander, - că insulele nu aveau nicio utilitate pentru Finlanda deoarece erau neutralizate, iar noi nu dispuneam de mijloacele necesare pentru apărarea lor. Nu va suferi nici prestigiul Finlandei dacă noi vom accepta un schimb. Pentru ruşi însă, aceste insule, care blocau accesul către bazele lor navale, aveau o colosală importanţă, de aceea trebuia să folosim avantajele de care dispuneam”[8,161].

Spre sfârşitul tratativelor, B. Ştein a propus părţii finlandeze să deplaseze graniţa de pe Istmul Kareliei spre Vest, mai departe de oraşul Leningrad. În schimb, se propunea un teritoriu din Karelia mai mare decât acel pe care îl solicita Uniunea Sovietică. Partea sovietică promitea şi compensaţii pentru strămutarea populaţiei.

E. Erkko nu a acceptat schimbul. Problema era că pe istmul Kareliei exista o infrastructură relativ dezvoltată: căi ferate, şosele, clădiri, depozite şi alte edificii. Teritoriul care era propus de URSS, pentru a fi transmis Finlandei, constituia un teren acoperit cu păduri şi mlaştini, inutil pentru populare şi uz gospodăresc. Pe de altă parte, transferarea graniţei pe Istmul Kareliei ar fi deschis, erau convinşi finlandezii, accesul direct al Armatei Roşii spre Helsinki.

C. Mannerheim considera că B. Ştein nu trebuia să se întoarcă la Moscova cu un răspuns negativ. Dar tocmai aceasta s-a şi întâmplat. La 6 aprilie el a plecat din Helsinki cu misiunea eşuată. În felul acesta şi runda a doua a negocierilor sovieto-finlandeze s-a încheiat, ca şi prima, fără rezultat. Parlamentul Finlandei nu a fost informat despre scopul vizitei lui B. Ştein.

Aşadar, negocierile sovieto-finlandeze au durat mai mult de un an. Propunerile avansate de cele două părţi se modificau în detalii, dar rămâneau intacte în esenţă. URSS insista asupra încheierii, în primul rând, a convenţiei militare. Problemele economice, politice şi comerciale erau percepute ca derivate de la cea militară. Finlanda, la rândul său, dorea semnarea unui acord comercial şi solicita sprijin politic în ceea ce priveşte consolidarea arhipelagului Aland, refuzând să cedeze din propriul teritoriu sau să-şi asume obligaţii militare.

Ulterior, guvernele celor două ţări, fără a renunţa la negocieri, se pregăteau de o eventuală soluţie militară a problemei. Pe ambele părţi ale graniţei se desfăşurau pregătiri de război. Uniunea Sovietică pregătea operaţiuni de ofensivă, iar Finlanda - lucrări de defensivă. La începutul lunii martie 1939, C.E. Voroşilov i-a ordonat lui C.A. Mereţcov, desemnat recent comandat al regiunii militare Leningrad, să treacă în revistă nivelul pregătirii trupelor „în eventualitatea conflictului militar cu Finlanda”[10,177]. După investigaţii pe teren, Mereţcov a tras concluzia că obiectivul iniţial al trupelor finlandeze era ofensiva pe Istmul Kareliei, urmărind să istovească trupele sovietice, după care să atace oraşul Leningrad[10,177]. În contextul acestei aprecieri a situaţiei, era ciudată intenţia părţii sovietice de a căuta soluţii politice a problemelor. Mai mult, în aprilie 1939, Istmul Kareliei a fost inspectat de Voroşilov. Acesta a ordonat pregătirea de luptă, elaborarea planului de evacuare a copiilor şi soţiilor efectivului de comandă, şi construirea adăposturilor pentru situaţia de război [16,115].

Între timp, Stalin a convocat Consiliul Militar, la care a fost examinat planul operativ al războiului cu Finlanda, prezentat de B.M. Şapoşnicov, şeful Marelui Stat Major. Având în

vedere starea armatei finlandeze şi a liniei fortificate de-a lungul graniţei, era prevăzută concentrarea unor forţe masive până la declanşarea operaţiei. Stalin a rămas mirat când Şapoşnicov a insistat asupra concentrării unui număr enorm de trupe şi mijloace pentru a impune o ţară atât de mică să cedeze. De acea, C.A Merețcov a fost însărcinat să elaboreze un alt plan operativ al operaţiei militare, contând numai pe trupele şi mijloacele regiunii militare Leningrad, adică pe cele 20 de divizii de infanterie de care dispunea[11,230].

Concomitent cu pregătirile pentru operaţia militară, Uniunea Sovietică a recurs şi la intimidarea, şantajarea Finlandei. În cuvântarea rostită la sesiunea a VI-a a Sovietului Suprem al Uniunii RSS din 29 martie 1939, V. Molotov afirma că ”Finlanda şi, mai ales, Istmul Kareliei, deja în 1939 este transformată într-un cap de pod, pregătit pentru state terţe în scopul atacării Uniunii Sovietice, atacării oraşului Leningrad”. M.I. Semireaga, încercând să înţeleagă care erau statele terţe, invocate de V. Molotov, consideră că în 1939 nici Germania, nici Marea Britanie sau Franţa nu intenţionau să folosească „capul de pod” finlandez împotriva URSS. Dovezile aduse de comandamentul trupelor de grăniceri sovietici din regiune demonstrează că în prima jumătatea a anului 1939 situaţia la graniţa sovieto-finlandeză era, în linii mari, calmă[16,117].

Incertitudinea în relaţiile sovieto-finlandeze a continuat până când negocierile anglo-franco-sovietice de la Moscova au eşuat şi a fost semnat pactul sovieto-german de neagresiune şi protocolul adiţional secret. Pactul Molotov-Ribbentrop a simplificat atitudinea URSS în raporturile sale cu Finlanda.

Ultima rundă de negocieri între Moscova şi Helsinki s-a desfăşurat în toamna anului 1939, deja în contextul prevederilor Pactului Molotov-Ribbentrop şi ale protocolului adiţional secret, dar şi al războiului mondial care începuse recent.

Liderii de la Kremlin erau aproape convinşi că, în conformitate cu prevederile protocolului adiţional secret, soarta Finlandei, ca şi a celorlalte spaţii europene, oferite Uniunii Sovietice prin partajare, era ca şi pecetluită. URSS, de acum încolo, eliberată de adversităţile Germaniei, era liberă să acţioneze, în raporturile sale cu vecinul din partea de nord-vet, conform doar intereselor sale.

Cu toate că, în contextul zvonurilor despre pactul Molotov-Ribbentrop, se vorbea că şi viitorul Finlandei era deja hotărât, populaţia finlandeză încă nu bănuia vreun pericol de război în care să fie implicată şi ţara sa. Doar peste o săptămână lumea a înţeles care era scopul pactului sovieto-german. Pactul a permis Germaniei să atace Polonia, având convingerea că nu va lupta pe două fronturi. În conformitate cu garanţiile acordate anterior, la 3 septembrie 1939 Marea Britanie şi Franţa au declarat război Germaniei[7].

Imediat după începutul războiului, guvernul Finlandei a publicat declaraţia cu privire la neutralitate, afirmând că va urma politica neimplicării totale în război. Peste puţin timp aceeaşi declaraţie a fost făcută de toate ţările scandinave.

La 17 septembrie 1939, trupele sovietice au invadat partea de est a Poloniei. În aceeaşi zi, V. Molotov i-a comunicat lui Yrje Kockinen, ambasadorul finlandez la Moscova, că URSS, în relaţiile sale cu Finlanda, va promova o politica de neutralitate[20,12].

După înfrângerea Poloniei, Stalin a decis să realizeze prevederile protocolului adiţional secret la pactul sovieto-german de neagresiune referitoare la zona Baltică. Uniunea Sovietică a forţat ţările baltice să semneze acorduri de prietenie şi ajutor reciproc cu URSS. Estonia a semnat acordul la 28 septembrie, oferind Uniunii Sovietice baze militare maritime şi aeronautice. Letonia a semnat un acord similar la 5 octombrie, iar Lituania – la 11 octombrie. Conform acestui acord, Lituania obţinea oraşul Vilnius, cucerit recent de trupele sovietice în Polonia. Lituania oferea în schimb Uniunii Sovietice baze militare[8]. Semnarea în grabă a „tratatelor de ajutor reciproc” între URSS şi Estonia, Letonia şi Lituania, care prevedeau dislocarea trupelor sovietice în cele trei ţări baltice, echivala, de fapt, cu ocuparea acestora.

Cerinţele Uniunii Sovietice faţă de ţările baltice şi, mai ales, acceptarea imediată a

[7] Despre aceasta mai detaliat vezi: Ion Şişcanu, Dărâmarea sistemului de la Versailles şi începutul celui de-al doilea război mondial. În. Buletinul ştiinţific al Universităţii de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul, 2009, nr. 1.
[8] Despre aceasta vezi detaliat: Elena Zubcova, Pribaltica i Kremli, 1940-1953, Moscva, POCCPĂN,2008.

acestora, a pus în gardă Finlanda. Existau semnale că URSS va cere şi Finlandei cedări similare. La 27 septembrie E. Erkko a declarat că Finlanda nu va adopta niciodată decizii similare celor adoptate de statele baltice. Doar în cele mai nefavorabile condiţii s-ar putea întâmpla aceasta[20,13].

Finlanda mai conta pe respectarea neutralităţii sale şi pe solidaritatea ţărilor scandinave. Continuau pregătirile pentru Jocurile olimpice care trebuiau să se desfăşoare la Helsinki în 1940. Se credea că la Olimpiadă vor participa multe dintre ţările care îşi proclamase neutralitatea[16,117].

Semnatarii pactului Molotov-Ribbentrop, însă, nu se gândeau să respecte neutralitatea Finlandei, iar solidaritatea ţărilor scandinave era foarte firavă. Istoricul şi diplomatul finlandez M. Iacobson a caracterizat situaţia din regiune astfel: „Finlanda se temea de Rusia, Danemarca – de Germania, Suedia nu putea decide de cine să se teamă mai mult, iar Norvegia considera că situaţia sa era bună şi nu avea motive să se teamă de cineva”[16,117].

Marea Britanie şi Franţa, care blocase economic Germania, erau tentate să atragă în această operaţie cât mai multe ţări. Însă micile state europene nu se grăbeau să coopereze cu ţările beligerante. Această atitudine era mai degrabă favorabilă Germaniei, deoarece îi permitea să diminueze efectele blocadei economice, dar a cauzat reacţia Marii Britanii şi Franţei, care doreau să reducă drepturile ţărilor neutre[9].

La 7 septembrie 1939, Moscova a decretat mobilizarea şi pregătirea de luptă a trupelor regiunii militare Leningrad, a Marinei din Marea Baltică şi a celei din Marea Nordului, măsură ce a îngrijorat Finlanda. În acest context, la 11 septembrie, Helsinki s-a arătat dispus să negocieze un acord comercial cu Moscova, să regleze chestiunea arhipelagului Aland, încercând să precizeze cauzele mobilizării suplimentare în Armata Roşie16,117].

În urma ocupării rapide a teritoriilor poloneze în septembrie 1939, şi a semnării acordurilor cu ţările baltice, Kremlinul a considerat că şi problema Finlandei va fi soluţionată favorabil şi în scurt timp. Pe de altă parte, nu era exclusă nici varianta împotrivirii Finlandei. De aceea, la 5 octombrie, comandamentul Marinei din Marea Baltică a primit ordinul să elaboreze planul cuceriri insulelor din Golful Finic[16,90]. Mihail Melitiuhov constată că Marele Stat Major al Armatei Roşii elaborase deja câteva variante de operaţiuni militare în partea de nord-vest a URSS. Încă la 19 aprilie 1939, statul major al regiunii militare Leningrad pregătise planul acţiunilor militare ale Frontului de nord-vest împotriva Finlandei şi a Estoniei, în eventualitatea unui război al Uniunii Sovietice cu Germania şi cu Polonia. Împotriva Finlandei, pe Istmul Kareliei, urma să fie dislocate Armata a 14-a (6 divizii şi 3 brigăzi de tancuri),iar Armata a 17-A (5 divizii) trebuia dislocată în spaţiul de la Marea Barenţ la lacul Ladoga. Planul prevedea ocuparea mai multor localităţi importante, învăluirea trupelor finlandeze pe Istmul Kareliei şi ocuparea oraşului Vâborg[16,90].

În cadrul pregătirii operaţiunii militare împotriva Finlandei s-a desfăşurat concentrarea trupelor regiunii militare Leningrad. La 11 septembrie 1939, prin directiva nr. 16659, comisarului apărării al URSS a ordonat transferarea şi dislocarea în zona graniţei cu Finlanda a corpului de armată 33, a diviziei de infanterie 14 şi a unui regiment de artilerie, în baza cărora, la 16 septembrie, a fost format grupul de armate Murmansc. La 14 septembrie 1939 Comandamentul regiunii militare Leningrad a primit directiva nr. 16669, conform căreia la graniţa cu Finlanda se dislocau încă 8 divizii, 3 brigăzi de tancuri, 6 regimente de artilerie şi alte unităţi mai mici]16,91-92].

În acest context, la 5 octombrie 1939, V. Molotov, noul comisar sovietic al afacerilor externe[10], l-a invitat pe Yrjo Kockinen, ambasadorul Finlandei la Moscova, şi l-a rugat să transmită guvernului său invitaţia de a delega la Moscova un plenipotenţiar sau ministrul afacerilor externe pentru a discuta probleme concrete privind ameliorarea raporturilor sovieto-

[9] Uniunea Sovietică, la rândul său, la 25 octombrie şi 10 decembrie 1939, în baza tranzacţiei recente, semnată cu Germania hitleristă, va protesta împotriva blocadei economice organizate de Marea Britanie şi Franţa. Mihail Semireaga, Tainî stalinscoi diplomatii. 1939-1941, Moscova, Vâsşaia Şcola, 1992, p. 117.

[10] La 3 mai 1939 M. Litvinov a fost eliberat din funcţia de comisar al afacerilor externe al URSS, fiind înlocuit cu V. Molotov, care va cumula această funcţie, fiind şi Preşedinte al Guvernului sovietic.

finlandeze. V. Moltov aştepta răspunsul într-o zi, fără însă a concretiza subiectele pe care guvernul sovietic dorea să le discute cu partea finlandeză. Dar, în convorbirea avută cu ambasadorul finlandez, V. Molotov, parcă dorind să simplifice, a amintit despre convenţiile URSS cu cele trei state baltice[18,43].

Între timp, Kremlinul se pregătea de varianta militară. Încă la 11 şi 14 septembrie 1939, K.E. Voroşilov şi B.M. Şapoşnicov ordonase Consiliului de Război al regiunii militare Leningrad să efectueze mobilizarea parţială, să anuleze concediile şi să concentreze trupele în eventualitatea unui război cu Finlanda[16,117]. O parte a navelor maritime de război a fost concentrată în zona arhipelagului Aland, iar avioanele au intrat în dispozitiv de luptă[16,117]. Autorii planului operativ, elaborat în septembrie 1939, afirmau că primejdia militară principală a Leningradului consta în bombardarea strategică a oraşului, avioanele decolând din Prusia Orientală şi ţările scandinave, care dispuneau de o reţea densă de aerodromuri. Informaţiile extrase recent din fondurile regiunii militare Leningrad mărturisesc că Finlanda nu dispunea de artilerie cu bătaie lungă, cu care armata finlandeză ar fi putut bombarda oraşul Leningrad. În luna octombrie 1939 comandantul regiunii militare Leningrad a transmis „Planul operativ împotriva Finlandei" la Comisariatul sovietic al apărării. La mijlocul lunii noiembrie, Consiliul de Război a aprobat planul şi a transmis statului major al regiunii militare Leningrad comanda operativă a unor armate. Sub aspect strategic, Regiunea a fost subordonată Comisariatului Popular al Apărării URSS[16,118].

Răspunsul Finlandei întârzia. La 8 octombrie B. Dereveansckii, ambasadorul sovietic la Helsinki, a insistat arătând că întârzierea era foarte iritantă pentru Moscova[8,169].

Guvernul finlandez, în baza tratativelor precedente, a putut să prevadă subiectul discuţiilor şi să adopte o anumită atitudine. În calitate de însărcinat să discute cu guvernul sovietic a fost desemnat J. Paasikivi, ambasadorul Finlandei la Stockholm. Acesta a primit de la Elias Erkko instrucţiuni precise privind tratativele ce urmau să fie duse la Moscova. El trebuia să insiste asupra faptului că problemele dintre Finlanda şi Uniunea Sovietică au fost reglate prin Tratatul de pace semnat între cele două ţări. Pe de altă parte, era în curs de elaborare textul pactului sovieto-finlandez de neagresiune, care va constitui cadrul relaţiilor între cele două state. Finlanda se afla în relaţii strânse cu celelalte ţări scandinave, care aveau aceeaşi poziţie de neutralitate. În legătură cu aceasta, Finlanda va comunica deciziile sale de politică externă, acţiune care îi va permite să-şi apere neutralitatea chiar şi pe calea armelor[20,15].

Având asemenea instrucţiuni, delegaţia finlandeză urma să respingă propunerile care ar fi deteriorat poziţia politică a Finlandei sau politica sa de neutralitate. În cazul în care URSS ar fi venit cu propuneri care ar fi atins integritatea teritorială şi suveranitatea Finlandei, participanţii finlandezi la negocieri trebuiau să declare că nu aveau mandatul să soluţioneze probleme care contraveneau constituţiei naţionale. Conform sistemului parlamentar finlandez, acceptarea sau respingerea acordurilor solicitate de Uniunea Sovietică constituiau prerogativa parlamentului şi a guvernului.

Delegaţia finlandeză nu avea mandatul să discute acordul de ajutor reciproc între Uniunea Sovietică şi Finlanda, probleme privind oferirea de baze militare sau propuneri referitoare la modificarea graniţei pe Istmul Kareliei. Pe de altă parte, cedarea unor insule din Golful Finlandez, în schimbul compensării în alt loc, putea fi negociată[20,15].

Deligaţia finlandeză a sosit la Moscova la 11 octombrie. La prima întâlnire, care a avut loc la 12 octombrie, au participat, din partea finlandeză: J. Paasikivi, Yrje Kockinen, I. Niukopp, şi A. Paasonen. Partea sovietică era reprezentată de I. Stalin, V. Molotov, Potiomkin, şi B. Derevianskii. Şedinţa a început cu o declaraţie verbală a delegaţiei sovietice în care, referindu-se la starea de război din Europa, s-a afirmat că interesele vitale ale URSS cer ca niciun inamic să nu poată accede în Golful Finic. În partea de sud a golfului aceste interese sunt asigurate prin acordul cu Estonia. Cât priveşte partea de nord a golfului, nu existau garanţii în acest sens. Plecând de la această ultimă constatare, URSS propunea Finlandei semnarea unui acord de ajutor reciproc în vederea asigurării securităţii Golfului Finic[20,16]. În continuare, delegaţia sovietică a arătat că principala preocupare a Uniunii

Sovietice la negocierile cu Finlanda are două aspecte: a) asigurarea securității oraşului Leningrad, b) încrederea că Finlanda va continua să reziste pe baza relațiilor amicale cu Uniunea Sovietică. Ambele sunt necesare pentru a transforma coastele Uniunii Sovietice, din Golful Finic, şi țărmurile Estoniei, cu care URSS este legată prin obligația de a-i apăra independența, invulnerabile în fața inamicului[11].

Una din condițiile necesare pentru toate acestea era posibilitatea de a apăra Golful Finic cu artileria, de pe ambele maluri, astfel încât navele inamicului să nu poată pătrunde în apele golfului. O altă condiție expusă de sovietici era necesitatea îngrădirii accesului inamicului către insulele din golf, apropiate de Leningrad dinspre vest şi dinspre nord-vest. În sfârşit, URSS considera necesară mutarea, mai spre vest şi spre nord-vest, a graniței cu Finlanda pe Istmul Karel, unde era la o distanță de 32 km de Leningrad.

Delegația finlandeză, fără mandatul de a discuta aceste propuneri, a declarat că este împotriva semnării acordului de ajutor reciproc, iar privitor la cedările teritoriale a relatat că Finlanda nu poate renunța la inviolabilitatea teritoriului său[20,16].

După prima întâlnire, Paasikivi a comunicat la Helsinki despre revendicările sovieticilor şi a solicitat noi instrucțiuni. Directivele primite din Helsinki arătau clar că Finlanda nu putea accepta acordul de ajutor reciproc şi nu putea oferi nici teritorii pentru baze militare. Insulele revendicate de URSS erau de mare importanță pentru navigația finlandeză şi nu prezentau interes militar pentru URSS. Propunerea sovietică privind linia graniței pe Istmul Karel era inacceptabilă deoarece crea o situație periculoasă pentru Finlanda[20,16].

Întâlnirea următoare a fost convenită pentru 14 octombrie. Paasikivi, în baza noilor instrucțiuni primite din Helsinki, a prezentat un memorandum în care arăta că Golful Finlandez nu este amenințat. Dar Finlanda era gata să discute statutul insulelor foarte apropiate de țărmul sovietic – Seskaar, Lavensaari şi Peninsaari. Uniunea Sovietică, după recompensa corespunzătoare, putea să le includă în sistemul său de apărare[20,16].

Când reprezentanții finlandezi, în baza instrucțiunilor, au declarat că nici o parte din teritoriul continental al Finlandei nu putea fi înstrăinată, sovieticii au replicat că istoria cunoaşte cedări de felul acesta. Rusia a vândut SUA peninsula Alasca iar Spania a cedat Marii Britanii Gibraltarul. Paasikivi a declarat că pentru Finlanda era important principial ca nici o parte din teritoriul său să nu fie înstrăinat şi să fie transformat în bază militară a altui stat. Apariția trupelor străine pe teritoriul sau ar fi generat suspiciuni serioase şi reacții atât în interiorul țării, cât şi din partea Suediei, Norvegiei şi Danemarcei. Aceasta contravenea politicii de neutralitate a țării[20,16].

Stalin şi-a exprimat nedumerirea că Finlanda declarase mobilizarea şi evacua populația oraşelor de lângă graniță, afirmând că URSS de asemenea concentrează forțe la graniță. Această situație nu putea, în convingerea liderului de la Kremlin, să continue mult şi, de aceea, era necesară o soluție. La data aceea, respectiva declarație nu a fost luată în calcul serios. Mai târziu, în legătură cu bombardarea de la Mainila, ea va avea o importanță sinistră20,16].

La următoarea întâlnire delegația sovietică a remis finlandezilor un memorandum în care erau expuse următoarele revendicări:

„1. Să fie date Uniunii Sovietice, în arendă, pentru treizeci de ani, portul Hanko şi teritoriul limitrof, pe raza de cinci-şase mile spre sud şi spre est de port, şi trei mile spre nord şi spre vest, pentru construirea unei baze militare maritime în măsură să apere, împreună cu artileria de coastă de pe ambele maluri ale golfului Finlandez, intrarea în golf. În scopul apărări bazei militare, URSS revendica permisiunea să disloce în preajma portului Hanko un regiment de infanterie, două secțiuni de artilerie antiaeriană, două regimente de aviație, un batalion de tancuri – în total peste cinci mii de oameni.

2. Să i se ofere Marinei de război sovietice dreptul de a staționa în golful Lappohja.

3. Finlanda să transmită Uniunii Sovietice, în schimbul unui teritoriu corespunzător,

[11] Memorandumul guvernului Uniunii Sovietice către Finlanda. 14 octombrie 1939, În: Documentî i materialî canuna vtoroi mirovoi voinî. 1937-1939, Tom 2, Moscva,1990.

insulele Gohland (Sursaari), Seiscari, Lavensaari, Tiutersaari (mică şi mare), Bierke, o parte a Istmului Karel (de la satul Lipolla până la marginea de sud a oraşului Koivisto, şi partea de vest a peninsulei Râbacii şi Srednii, - în total 2 761 kmp

4. La rândul său, Uniunea Sovietică transmite Finlandei teritoriile din zona Rebola şi şi Poros-ozero (5 529 kmp).

5. Pactul sovieto-finlandez de neagresiune se completează cu o clauză adiţională „cu privire la obligaţiile reciproce de a nu participa la nici un grup şi coaliţie de state, îndreptate, direct sau indirect, împotriva uneia sau alteia din părţile semnatare".

6. Părţile demilitarizează fortificaţiile sale de pe istmul Karel.

7. URSS promite să nu fie împotriva înarmării de către Finlanda, cu forţe proprii, a arhipelagului Aland"[4].

Punctul privind acordul de ajutor reciproc lipsea în memorandum; el a fost înlocuit cu clauza privind completarea din pactul de neagresiune de la punctul 5.

După discuţii scurte pe marginea memorandumului, J. Paasikivi a anunţat că delegaţia finlandeză trebuie să prezinte toate problemele parlamentului pentru aprobare. Mai mult, aproape toate revendicările expuse în memorandum trebuiau examinate în calitate de probleme de importanţă constituţională, ceea ce necesita o majoritate calificată de cinci şesimi pentru soluţionarea lor. De acea, la 15 octombrie delegaţia finlandeză a plecat la Helsinki, unde a ajuns a doua zi.

Dacă judecăm superficial propunerile Moscovei, plecând doar de la teritoriile sovietice oferite în schimbul celor pretinse de la vecinul său, constatăm că URSS oferea finlandezilor spaţii de două ori mai mari. Însă o analiză mai pertinentă ne conduce spre concluzii de altă natură. Adevărul este că teritoriul din Karelia nu avea nicio importanţă strategică. De aceea, dacă finlandezii ar fi acceptat propunerea de schimb, s-ar fi lipsit de primele linii de apărare din Istmul Kareliei şi de tot flancul drept al defensivei sale cu importantele fortificaţii militare. Prin urmare, „linia Mannerheim" pur şi simplu îşi pierdea destinaţia sa militară. Cedând Peninsula Hanko, ar fi oferit trupelor sovietice posibilitatea să atace din spate celelalte fortificaţii ale trupelor finlandeze, deoarece Marina sovietică din Marea Baltică ar fi putut oricând opera debarcarea unor mari unităţi sau să atace chiar capitala Helsinki şi oraşul Turku.

La 16 octombrie, revendicările sovietice au fost examinate în Consiliul de stat al Finlandei, într-un cerc foarte restrâns. Au participat membrii Consiliului: primul-ministru A. Cajander, ministrul afacerilor externe E. Erkko, ministrul apărării Niukkanen şi membrul comisiei cabinetului de miniştri cu problemele de politică externă Tanner Viaine. Militarii erau reprezentaţi de mareşalul C. Mannerheim, Comandantul suprem al forţelor armate, generalul H. Osterman şi şeful Marelui Stat Major generalul K. Oesch. Au mai participat şi ambasadorii J. Paasikivi şi Irjo Kockinen, şi colonelul A. Paasonen. În cursul discuţiilor s-au conturat mai multe opinii. Ministrul afacerilor externe Erkko era împotriva cedărilor. El considera că insula Hanko nu trebuia dată în arendă în niciun caz, iar graniţa în Istmul Kareliei nu trebuia mutată[20,21]. Cedarea peninsulei Hanko şi a teritoriil0r din Istmul Kareliei punea apărarea Finlandei într-o situaţie cu totul nouă. Hanko în mâinile ruşilor constituia nu numai o breşă în apărarea Finlandei de coastă, dar şi un cap de pod îndreptat împotriva regiunilor căilor de comunicaţii vitale finlandeze. Promisiunea sovietică de a-şi limita garnizoana la 5 000 de oameni, nu era credibilă. Era uşor să fie transferate rapid întăriri pentru o ofensivă, acestea putând fi susţinute de aviaţia sovietică. Ministrul afacerilor externe Niukkanen era de aceeaşi părere cu Erkko. Parlamentul, susţinea el, niciodată nu va accepta revendicările Uniunii Sovietice. Ambasadorul Zrjo Kockinen considera că în cazul în care Finlanda va satisface revendicările raţionale ale guvernului sovietic, cum au făcut-o şi alţii, războiul nu se va declanşa[20,21].

Mareşalul Mannerheim a declarat că finlandezii trebuiau să caute şi să ajungă la un compromis, deoarece Finlanda nu era echipată pentru a face faţă atacului unei mari puteri. „Ar fi trebuit sacrificate insulele din Golful Finic, iar în Istmul Kareliei nu trebuia să ne încăpăţînăm să păstrăm Ino, fortăreaţă foarte importantă pentru apărarea Leningradului.

Uniunea Sovietică încerca deschis să recupereze acest fort, construit sub regimul ţarist şi demolat în virtutea tratatului de la Tartu şi care, împreună cu bateriile din Oranieibaum, bara accesul în partea interioară a golfului. Cât despre baza din Hanko, trebuia să forţăm pentru a-i determina pe ruşi să renunţe la orice punct de sprijin pe continent. Se putea ajunge poate la un compromis, sacrificând câteva insule, de exemplu cele din Jussaro, în arhipelagul dintre Hanko şi Porkkala, a căror poziţie oferea ruşilor condiţii favorabile unei cooperări cu poziţiile artileriei de coastă de la Nargo, pe ţărmul sudic al Golfului Finic"[8,174-175]. În opinia generalului Oesch linia graniţei, existente la acea dată în Istmul Kareliei, era favorabilă Finlandei din raţiuni geografice şi militare. „Dacă graniţa va fi mutată conform propunerilor ruşilor, se va dubla lungimea ei şi zona de frontieră va oferi agresorului condiţii mai avantajoase pentru atac. Toată linia de apărare a Finlandei va trebui transferată în adâncime, iar o parte considerabilă a fortificaţiilor va rămâne de cealaltă parte a graniţei"[20,21]. Ambasadorul Yrjo Kockinen considera foarte importantă atitudinea Suediei în legătură cu pretenţiile sovietice. „Va acorda Suedia ajutor efectiv Finlandei în cazul unei situaţii dificile? O declaraţie de susţinere în acest sens din partea Suediei va avea o importanţă considerabilă pentru Moscova"[20,21].

Delegaţia finlandeza intenţiona să discute această problemă la întâlnirea şefilor statelor nordice de la Stockholm, din 18 şi 19 octombrie 1939, la care au participat preşedintele Finladei K. Kallio şi ministrul afacerilor externe E. Erkko. Discuţiile însă nu au avut loc deoarece nu au fost coordonate preventiv. Mai mult, întâlnirea de la Stockholm a dezvăluit izolarea completă a Finlandei.

După întoarcerea preşedintelui K. Kallio şi a ministrului E. Erkko din capitala Suediei, la Helsinki au început pregătirile pentru runda următoare a negocierilor cu Moscova. La 20 octombrie a fost convocată şedinţa secretă a Consiliului de stat. Revendicările sovietice au fost aduse la cunoştinţa întregului cabinet de miniştri. În urma dezbaterilor, s-a convenit ca ministrul E. Erkko să elaboreze proiectul răspunsului, care urma să fie transmis părţii sovietice, şi noile instrucţiuni pentru delegaţia finlandeză.

Cele două delegaţii s-au reîntâlnit la Moscova, la 23 octombrie. Paaskivi a declarat că Finlanda este de acord să discute revendicările sovietice, dacă acestea nu vor fi contradictorii intereselor apărării ţării şi nu vor încălca principiile politicii de neutralitate a ţărilor scandinave. Delegaţia finlandeză a prezentat următoarele propuneri:

- Finlanda acceptă semnarea cu Uniunea Sovietică a acordului privind transmiterea, în schimbul unor teritorii sovietice, a insulelor Seisckaari, Lavansaari, Tiutersî şi Suursaari;
- Finlanda acceptă deplasarea graniţei în Istmul Kareliei cu 10 kilometri spre nord;
- Finlanda insistă asupra inviolabilităţii peninsulei Hanko şi a golfului Lappohja, deoarece transmiterea acestor teritorii ar încălca suveranitatea ţării;
- Finlanda acceptă suplimentarea pactului sovieto-finlandez de neagresiune cu clauza privind obligativitatea reciprocă a celor două părţi să nu adere la nici un grup de state şi nici la o alianţă care să fie îndreptată, direct sau indirect, împotriva vreuneia dintre ele[3,].

Stalin, satisfăcut de schimbarea finlandezilor în abordarea problemei, a declarat că propunerile guvernului sovietic din 14 octombrie erau minimale. După discuţii, delegaţia sovietică a remis finlandezilor un nou memorandum în care Uniunea Sovietică nu renunţa la revendicarea bazei militare pe insula Hanko.

Delegaţia finlandeză a cerut o pauză şi s-a întors la Helsinki pentru noi instrucţiuni. La 28 octombrie liderii grupurilor parlamentare au fost, pentru prima oară, informaţi cu privire la revendicările sovietice. Toţi au apreciat şi au susţinut politica promovată de guvern la negocierile de la Moscova. Nimeni nu considera că trebuia cedată insula Hanco. Dar s-a hotărât să se facă şi concesii, acceptându-se retragerea frontierei în Istmul Kareliei.

La 31 octombrie 1939, în cuvântarea rostită la sesiunea Sovietului Suprem al Uniunii RSS, V. Molotov a făcut publice pretenţiile Kremlinului faţă de Finlanda[12]. Cuvântarea lui V. Molotov a fost apreciată de E. Erkko drept manevră tactică, având scopul să intimideze

Finlanda[20.42]. Aceeaşi tactică a fost utilizată cu succes împotriva Estoniei. Pe de altă parte, comisarul din Kremlin urmărea şi scopul să influenţeze opinia publică finlandeză în sensul că aceasta trebuia să afle despre negocierile sovieto-finlandeze, să înţeleagă caracterul „minimal" al pretenţiilor sovietice şi să ceară guvernului său să semneze acordul cu URSS. Dar după cuvântarea comisarului sovietic, poporul finlandez şi-a menţinut atitudinea negativă şi si-a amplificat mişcarea în susţinerea propriului guvern[3,]. Însuşi E. Erkko era convins că Finlanda nu putea accepta pretenţiile Uniunii Sovietice şi se va apăra cu toate mijloacele[3].

Acum trebuie să vorbească militarii. Când, la începutul lunii noiembrie, Paasikivi şi Tanner s-au întors la Moscova, ziarul „Pravda" publica articolul cu titlul „Cu privire la negocierile sovieto-finlandeze" şi subtitlul „Ministrul afacerilor externe al Finlandei cheamă la război cu URSS". Ziarul Partidului bolşevic reproducea un pasaj din declaraţia ministrului E. Erkko în legătură cu cuvântarea lui V Molotov din 31 octombrie. „Pretenţiile URSS - afirma E. Erkko – se referă chipurile la mutarea graniţei la câţiva kilometri de Leningrad, dar în opinia Finlandei, acesta este imperialism rusesc... Totul are limite. Finlanda nu poate accepta propunerea Uniunii Sovietice şi îşi va apăra, cu toate mijloacele, teritoriul, inviolabilitatea şi independenţa". „Pravda" îl compara pe E. Erkko cu ministrul afacerilor străine polonez, care a greşit orientându-se, în politica sa, către statele occidentale[15]. Articolul se încheia cu o ameninţare directă: „Răspunsul nostru este clar şi simplu. Noi vom arunca dracului orice joc al cartoforilor politici şi vom merge pe drumul nostru, neglijând totul, dărâmând totul şi toate obstacolele în calea spre scopul propus"[15].

Aşadar, evenimentele luau o întorsătură ce nu prevestea nimic bun pentru Finlanda. Discuţiile au fost reluate la 3 noiembrie. Stalin lipsea. Delegaţia sovietică era reprezentată de V. Molotov şi Potiomkin. Paasikivi a prezentat răspunsul guvernului său la propunerile sovietice. Guvernul Finlandei îşi menţinea poziţia faţă de Hanko şi golful Lapohia, nu accepta dislocarea pe teritoriul ţării sale a forţelor militare sau a bazelor militare a unui stat străin. Cât priveşte insulele Sescaar, Peninsaari, Lavenssari şi Tiuters, Guvernul finlandez accepta să încheie un acord care să prevadă cedarea acestora în schimbul unor compensaţii. Finlanda era dispusă să discute şi problemele referitoare la insula Suursaari, Istmul Kareliei, modificări de graniţă. Guvernul Finlandei nu accepta distrugerea fortificaţiilor din Istmul Kareliei pentru că, afirmau delegaţii finlandezi, au fost construite exclusiv în scopuri de apărare.

Deoarece în răspunsul său V. Molotov repeta argumentele deja cunoscute, negocierile băteau pasul pe loc. Până la urmă V. Molotov a declarat că, în condiţiile în care pretenţiile sovietice erau minimale, răspunsul Finlandei era inacceptabil. Înainte ca delegaţiile să se despartă, comisarul sovietic a declarat că „noi, oamenii civili, nu ne putem mişca mai departe în această chestiune; acum trebuie să-şi spună cuvântul militarii"[20,45].

Întâlnirile din 4 şi 8 noiembrie nu au înregistrat modificări esenţiale în abordarea problemelor. Negocierile intrând în impas, la 13 noiembrie 1939, Paasikivi, printr-o declaraţie, i-a comunicat lui V. Molotov că, deoarece nu s-a putut ajunge la un acord, delegaţia finlandeza pleacă la Helsinki, dar a confirmat disponibilitatea de a continua negocierile în scopul identificării unei soluţii acceptabile. La Helsinki şeful delegaţiei finlandeze a explicat că principala cauză a eşuării negocierilor au fost pretenţiile sovietice privind dislocarea bazelor militare sovietice în Golful Finic.

După eşuarea negocierilor sovieto-finlandeze, V. Molotov s-a întâlnit cu Schulenburg, ambasadorul Germaniei la Moscova. Comisarul sovietic i-a declarat ambasadorului german că Uniunea Sovietică nu va renunţa niciodată la pretenţiile sale faţă de Finlanda[3,]. Parcă pentru a susţine declaraţia şefului diplomaţiei sovietice, I. Stalin a menţionat: „Va trebui să ducem război cu Finlanda"[1].

Nici ambasadorul URSS la Helsinki, B. Dereveanskii, nu a rămas pasiv. La 17 noiembrie 1939, el i-a trimis lui V. Molotov un memoriu în care propunea forţarea încordării situaţiei prin provocarea incidentelor la graniţa sovieto-finlandeză, demararea unei campanii propagandiste şi organizarea unor demonstraţii ale populaţiei în Leningrad şi alte oraşe[16,120]. „Dacă nici după aceste acţiuni guvernul Finlandei nu va accepta revendicările noastre, următorul pas trebuie să fie denunţarea pactului de neagresiune cu toate consecinţele,

aplicarea cărora vor fi aplicate în funcție de situația internațională”[5,43-46].

Campania dezlănțuită în presa sovietică împotriva Finlandei a fost suplimentată de pregătirea ideologică a trupelor care urmau să atace teritoriul finlandez. La 23 noiembrie, departamentul politic al regiunii militare Leningrad a difuzat în unități o directivă în care se afirma că „Guvernul finlandez, fiind o jucărie în mâinile imperialiştilor englezi, promovează cursul spre declanşarea războiului împotriva URSS”, a refuzat să semneze cu ea un acord, a mobilizat armata, promovează o campanie antisovietică şi organizează provocări la graniță. Finlanda, obținând independența datorită revoluției socialiste din Rusia, o foloseşte acum „în scopul atacării URSS, transformând țara într-un cap de pod pentru aventuri antisovietice”. Directiva cerea să se explice trupei că ”este timpul să lichidăm provocatorii războiului”, să demascăm minciuna despre intenția URSS de a sovietiza Finlanda, deoarece „noi intrăm (în Finlanda – I.Ş.) nu ca şi cuceritori, ci ca prieteni ai poporului finlandez. Armata Roşie sprijină poporul finlandez care susține prietenia cu Uniunea Sovietică şi doreşte un guvern propriu, adevărat al poporului”[9,95].

Pe de altă parte, corespondentul Agenției TASS din Helsinki informa că „muncitorimea finlandeză se afla în ajunul răscoalei împotriva vârfurilor burgheziei conducătoare; mobilizarea a deteriorat considerabil situația țării; armata este istovită din cauza dezertărilor. La Moscova se crea impresia că oamenii muncii din Finlanda abia aşteptau Armata Roşie, s-o întâlnească cu steaguri şi flori, doar ca aceasta să-i elibereze de dominația odioasa a burgheziei[3].

Către sfârşitul toamnei situația s-a complicat la maximum. La 26 noiembrie, URSS a înscenat provocarea numită ”canonada din Mainila”, care trebuia să constituie motivul pentru război. „Ieri, 26 noiembrie, mişcarea antibolşevică a gărzilor albe finlandeze a încercat o nouă provocare mişelească, supunând tirului de artilerie o unitate militară a Armatei Roşii, dislocată în satul Mainila, în Istmul Kareliei. Drept urmare, au murit 3 ostaşi şi 1 comandant, au fost răniți 6 ostaşi şi 3 comandanți inferiori. Guvernul Sovietic cere pedepsirea participanților la această acțiune şi anchetarea incidentului de la Mainila”[15].

În nota guvernului sovietic, remisă de V. Molotov cu acest prilej ambasadorului Finlandei, se afirma că „guvernul sovietic, protestând energic în legătură cu cele întâmplate şi pentru evitarea unor noi provocări, propune guvernului finlandez să-şi retragă urgent trupele la o distanță de 20-25 de kilometri de graniță”[21,22-23].

În răspunsul său, trimis a doua zi, guvernul finlandez a contestat că tirul de artilerie ar fi fost efectuat din teritoriul finlandez. În urma anchetării cazului, s-a constatat că împuşcăturile au fost trase din partea sovietică a frontierei. În aceste condiții, guvernul finlandez a respins protestul, însă, a declarat că, deşi lipseau motivele, este dispus să negocieze retragerea trupelor de la graniță, de ambele părți, la o distanță convenită de comun acord[21,24].

În nota sa de răspuns din 28 noiembrie, Kremlinul aprecia răspunsul Finlandei drept „document care reflectă ostilitatea profundă a Guvernului finlandez față de Uniunea Sovietică”, iar „negarea faptului că împuşcăturile ar fi fost trase de trupele finlandeze manifestă dorința de a induce în eroare opinia publică şi de a-şi bate joc de cei omorâți”[7]. În continuare, învinuind guvernul finlandez că, refuzând să-şi retragă trupele la 20-25 de kilometri de la graniță, ținea oraşul Leningrad sub amenințarea trupelor sale şi că, în felul acesta, comitea o acțiune ostilă în relațiile cu URSS, Guvernul sovietic declară că este nevoit să denunțe pactul de neagresiune dintre Uniunea Sovietică şi Finlanda[7].

În felul acesta, Uniunea Sovietică s-a eliberat de cătuşele pactului de neagresiune în care posibilitatea denunțării acestuia era prevăzută pentru anul 1945.

Guvernul finlandez a primit ştirea privind denunțarea pactului de neagresiune cu deosebită îngrijorare. A doua zi, la 29 noiembrie, ambasadorul Finlandei la Moscova, Yrje Kockinen, avea răspunsul primit din Helsinki, în care guvernul finlandez propunea guvernului sovietic să înființeze o comisie de aplanare pentru examinarea situației sau, ca alternativă, să transmită problema, pentru arbitraj, unei terțe părți, dezinteresate. Nota se încheia astfel: „Dorind să prezinte dovezi convingătoare a bunăvoinței sale de a găsi înțelegere reciprocă cu Guvernul sovietic şi de a spulbera suspiciunile că Finlanda nutreşte tendințe ostile față de

Uniunea Sovietică şi ameninţă oraşul Leningrad, guvernul propune elaborarea unui acord privind retragerea trupelor de apărare în Istmul Kareliei, cu excepția corpului de grăniceri şi a corpului vamal, la o distanţă de Leningrad, astfel încât să nu mai poată fi considerate ca amenințare"[20,59]. Însă până ca ambasadorul finlandez să poată transmite această notă, el a mai primit una de la Guvernul sovietic, foarte scurtă şi importantă. „Cum bine se ştie, atacul detaşamentelor forțelor militare finlandeze asupra trupelor sovietice continuă nu numai în Istmul Kareliei, ci şi în alte părți ale frontierei sovieto-finlandeze. În aceste împrejurări, Uniunea Sovietică nu poate să nu riposteze. Având în vedere situația creată, de care este responsabil doar Guvernul finlandez, Guvernul sovietic nu mai poate întreține relații normale cu Finlanda şi se vede obligat să recheme din Finlanda reprezentanții săi politici şi comerciali"[20,59]. În acest mod au fost rupte relațiile diplomatice între cele două țări. În cuvântarea rostită în aceeaşi zi la radio, V. Molotov a declarat că "Guvernul sovietic a ordonat Înaltului Comandament al Armatei Roşii şi Marinei Militare să fie pregătit de orice întorsătură neaşteptată şi să pună neîntârziat capăt oricăror uneltiri ale clicii militariste finlandeze... Când va exista o politică amicală a Finlandei față de Uniunea Sovietică, ...Guvernul sovietic va fi gata să discute şi chestiunea reunirii poporului carel, care populează raioanele principale ale Kareliei sovietice actuale, cu poporul finlandez înrudit într-un stat finlandez unic şi independent "[15].

Cu toate că Yrje Kockinen reuşise totuşi să transmită nota guvernului finlandez din 28 noiembrie, însă nu a mai primit răspuns.

Schimbul de note din ultimele zile ale lunii noiembrie 1939 demonstrează că Moscova acționa după un plan elaborat din timp. În dimineața zilei de 30 noiembrie, Uniunea Sovietică a atacat Finlanda cu forțele militare terestre, navale şi aeriene.

Referințe:

1. "*Argumentî I factî*", 1988, nr. 39, p. 6.
2. Bezâmenskii Lev, *Ghitler I Stalin pered svatcoi*, Moscva, Vece, 2000.
3. Cabanen P., *Dvoinaia igra. Sovetsco-finleandschie peregovorî 1938-1939 godov*, „Rodina", 1995, nr, 15.
4. *Documentî i materialî canuna vtoroi mirovoi voinî. 1937-1939*, Tom 2, Moscva 1997.
5. Dongarov A.G., *Prediavlealsea li Finleandii ultimatumum*?, În: Voenno-istoriceschii jurnal. 1990. nr. 3.
6. *God crizisa. 1938-1939. Documentî i materialî v dvuh tomah*, Moscva, MID SSSR, 1990.
7. „*Izvestia",* 1939, 29 noiembrie
8. Mannerheim Carl Gustav Emil, *Memorii*, Bucureşti, Editura Militară, 2003.
9. Meltiuhov Mihail, *Upuşcennâi şans Stalina. Sovetschii Soiuz i boriba za Evropu: 1939-1941, (Documentî, factî, sujdenia),* Moscva, Vece, 2000.
10. Merețcov C.A., *Na slujbe narodu. Straniți vospominanii*, Moscva, 1969.
11. *50 let Voorujennâh Sil SSSR*, Moscva, 1968.
12. Molotov V.V., *Doclad o vneşnei politiche Pravitelistva na Vneocerednoi piatoi sessii Verhovnogo Soveta SSSR, 31 octeabrea 1939 goda*, http://www.hrono.info/dokum/molotov.html
13. Pohlebkin V.V., *Voina cotoroi ne bâlo*. În: Vneşneaia politica Rusi, Rossii, i SSSR za 1000 let, http://www.aroundspb.ru/finnich/pohlebkin/war1917-22.php
14. „*Pravda*", 1939, 3 noiembrie.
15. „*Pravda*", 1941, 29 noiembrie.
16. Semireaga Mihail, *Tainî stalinscoi diplomatii. 1939-1941*, Moscova, Vâsşaia Şcola, 1992.
17. *Sistemnaia Istoria mejdunarodnâh otnoşenii v cetâreh tomah. 1918-1991*, Tom pervâi, Moscva, Moscovschii rabocii, 2000.

18. *Sovetsco-finleanskie peregovorî 1938-1939 godov*, http://spb.org.ru/winterwar/w1.htm
19. Şişanu Ion, *Dărâmarea sistemului de la Versailles şi începutul celui de-al doilea război mondial.* În: Buletinul ştiinţific al Universităţii de Stat „B.P. Hasdeu" din Cahul, 2009, nr. 1.
20. Viaine Tanner, *Zimneaia voina. Diplomaticescoe protivostoianie Sovetscogo Soiuza i Finleandii,1939-1940*, Moscva, Ţentrpoligraf, 2003; http://militera.lib.ru/memo/other/tanner_v/index.htlm;
21. *SSSR-Ghermania. Documentî i materialî o sovetsco-ghermabschih otnoşenieah s senteabrea 1939g. po iuni 1941 g*., tom 2, Vilnius, Mokslas" 1989.

Recenzent: conf. univ., dr. Cornea S.
Prezentat la 15. 12. 2009

ASPECTE ALE RELAȚIILOR ROMÂNO-ENGLEZE ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

Denis FABIAN,
Catedra Istorie şi Ştiințe Sociale

The analyses of the most important security instruments of interwar period gave us the possibility to trace out the English attitude towards Romania. Also we showed the influence of British policy over international position of Romania on the eve of the Second World War. So we can say that the British policy had a negative influence upon Romanian diplomacy and a substantial contribute to political isolation of Romania on the eve of the Second World War.

După Primul Război Mondial atât România cât şi Marea Britanie îşi trasaseră ca obiectiv fundamental în politica externă – asigurarea păcii, însă ele au perceput diferit realizarea acestui obiectiv. România a căutat să sprijine toate instrumentele internaționale care apărau Sistemul de la Versailles pentru că acesta reprezenta baza juridică a existenței sale. Marea Britanie a căutat să asigure ordinea instaurată de tratatele de la Versailles, dar prin promovarea unei politici de reabilitare a statelor revizioniste, considerând că aceasta era soluția refacerii economice şi a păcii pe continent, precum şi o garanție a stopării pericolului comunismului rusesc aflat în ofensivă spre Apus. Aşadar, percepția diferită în ceea ce priveşte modul de asigurare a păcii în perioada interbelică a situat România şi Marea Britanie în tabere diferite, iar acest fapt a determinat inevitabil întreaga evoluție a relațiilor politice dintre cele două țări în perioada interbelică.

În perioada imediat următoare Primului Război Mondial relațiile româno-engleze au fost influențate în mod special de evenimentele care aveau loc în Rusia. Inițial guvernul englez a făcut presiuni asupra românilor pentru a colabora cu generalul Denikin [4, f. 1] în privința înfrângerii regimului comunist, dar după ce a devenit clar că regimul sovietic a supraviețuit Anglia, fiind potrivnică regimului sovietic, a sprijinit eforturile româneşti în relațiile cu Rusia Sovietică şi în chestiunea basarabeană [6, p. 936]. În acest sens, Marea Britanie a fost prima țară care a ratificat Tratatul Basarabiei [3, f. 285], angajându-se prin aceasta, pentru prima dată în istoria engleză, să protejeze o frontieră a unui stat din estul Europei. Deşi nu agreau regimul comunist, englezii au fost constrânşi, din considerente economice, să caute un compromis politic cu statul sovietic. Fiind garanți ai tratatelor de la Versailles, britanicii erau interesați în ameliorarea relațiilor româno-sovietice. În acest sens ei au sprijinit negocierile româno-sovietice, favorizând semnarea unui tratat între români şi sovietici. Recunoaşterea de către Marea Britanie a Uniunii Sovietice a determinat şi o schimbare de atitudine a guvernului englez, care a admis existența unei probleme teritoriale între România şi Rusia Sovietică. Astfel, acest fapt a evidențiat tendința de revizuire a tratatelor manifestată în cadrul politicii externe britanice.

Concepția britanică de asigurare a securității prin concilierea statelor revizioniste a avut câştig de cauză şi la Locarno. Această victorie diplomatică a Marii Britanii în fața Franței, care urmărea consolidarea prin pacte generale a statu-quo-ului teritorial [7, p. 401-402], a însemnat şi slăbirea poziției franceze în Europa Centrală şi de Sud-Est, ceea ce a impresionat negativ pe liderii politici români. De asemenea, prin inițierea şi semnarea Tratatului de la Locarno Marea Britanie a contribuit la înrăutățirea poziției României față de statele vecine revizioniste. Astfel, în condițiile în care se garantau granițele doar în vestul Europei se creau mari probleme în estul Europei, acesta fiind lăsat la discreția Germaniei şi a Uniunii Sovietice, fapt care nu putea să nu influențeze politica românească.

La mijlocul anilor ’30 relațiile politice româno-engleze au cunoscut unele momente de răceală determinate de politica conciliatoristă a guvernului britanic ale cărui manifestări mai pronunțate au fost: tendința britanică de a acorda egalitate în domeniul înarmării Germaniei; sprijinirea proiectului Pactului celor patru; acceptarea propagandei maghiare privind revizuirea Tratatului de la Trianon; încheierea acordului naval cu Germania; lipsa unei

atitudini ferme față de agresiunea Italiei împotriva Abisiniei şi față de ocuparea zonei renane; atitudinea ezitantă față de războiul civil din Spania. România a luat o poziție diferită în cadrul acestor evenimente şi a încercat să se opună aspirației britanice de a ajunge la o înțelegere cu Germania şi Italia pe baza revizuirii tratatelor de pace. Astfel, diplomația românească a contribuit la eşuarea Pactului celor patru; a contracarat propaganda revizionistă din Anglia; a avut o atitudine mai hotărâtă față de violarea tratatelor de la Versailles prin ocuparea zonei renane şi împotriva actelor de agresiune. Cu toate acestea politica de conciliere a guvernului englez față de acțiunile statelor revizioniste a deservit cauza securității colective şi au slăbit alianțele defensive ale României cu Franța şi alte state din Europa Centrală şi de Est. Acest fapt a produs neliniște la Bucureşti, care a constatat că Londra nu era dispusă să ia o atitudine hotărâtă față de revizuirea tratatelor de la Paris şi în fața unor acte de agresiune.

În timpul crizei sudete Marea Britanie de la început s-a eschivat să ajute Cehoslovacia [1, f. 131]. Acest lucru a fost dovedit şi de lipsa de interes manifestată de guvernul britanic privind tranzitul armatei sovietice prin România. Anglia s-a orientat nu spre respingerea hotărâtă a oricărei tentative de violare a integrității teritoriale cehoslovace, ci spre negocieri cu Germania şi conciliere pe seama intereselor vitale ale aliatului României. De asemenea, prin contribuția esențială pe care a adus-o la semnarea acordului de la München, care a pus capăt, de fapt, Micii Antante şi a încurajat tendințele revizioniste ale Ungariei, politica britanică a adus un mare dezavantaj României, agravând situația ei internațională. Drept consecință România a început să-şi piardă încrederea în dorința şi puterea statelor occidentale de a susține şi apăra tratatele de la Paris – obiectivul principal al politicii externe româneşti în perioada interbelică, iar aceasta a dus inevitabil la creşterea gradului de prudență în politica externă. Cu toate acestea putem constata că în timpul crizei cehoslovace cele două guverne au avut poziții asemănătoare având în vedere că atât Marea Britanie, cât şi România, se temeau că dacă va izbucni un conflict între Germania şi Cehoslovacia, ele vor fi forțate să se implice. Astfel, criza cehoslovacă a dovedit că cele două țări aveau drept scop primordial în politica externă menținerea păcii şi evitarea implicării în orice fel de conflict, ceea ce în situație de criză a favorizat o anumită apropiere româno-britanică.

Criza cehoslovacă a facilitat o apropiere româno-britanică, determinată de creşterea interesului britanic față de această zonă a Europei, care a culminat cu acordarea garanțiilor engleze României [1, f. 227]. Această acțiune a fost datorată, în mare parte, şi eforturilor diplomației româneşti, prin a cărei insistență s-au obținut garanțiile, care au reprezentat un anumit succes pentru politica de contracarare a penetrației economice şi politice germane în sud-estul Europei. De asemenea, datorită eforturilor diplomației româneşti guvernul englez şi-a manifestat oficial intenția de a preîntâmpina o eventuală agresiune germană, dar Marea Britanie s-a implicat în ajutorarea României mai mult la nivel declarativ. Iar valabilitatea garanției numai în ceea ce priveşte independența României arăta că guvernul de la Londra nu era vital interesat de păstrarea statu-quo-ului european, ceea ce nu corespundea obiectivului central al politicii externe româneşti – apărarea şi menținerea integrității teritoriale. Din aceste considerente garanțiile doar au slăbit poziția guvernului de la Bucureşti în fața statelor revizioniste.

Garanțiile anglo-franceze acordate Poloniei şi României au determinat guvernul britanic să caute acoperire pentru aceste garanții. Pentru a-şi preciza mai bine poziția în cazul tratativelor diplomatice care au demarat între Anglia, Franța şi URSS, guvernul englez a solicitat opinia guvernului român [8, p. 313]. Deşi România dorea ca negocierile tripartite să ajungă la un rezultat pozitiv, totuşi ea nu intenționa să se pronunțe în această chestiune pentru că nu voia să ia parte la nici un sistem de securitate care implica primirea unui ajutor de la Uniunea Sovietică [2, f. 54-55]. Această doleanță este explicată de faptul că deşi, oficial, existau relații diplomatice româno-sovietice, hotarul estic românesc nu era recunoscut de sovietici, de aceea România nu dorea să fie garantată de URSS. Guvernul de la Bucureşti presupunea că sovieticii intenționau să garanteze doar independența, nu şi integritatea statului român, astfel, în acest caz apărea pericolul ocupării sovietice a Basarabiei de către armata sovietică. Din aceleaşi considerente guvernul român nu putea să consimtă nici trecerea

armatei sovietice pe teritoriul său. Cu toate acestea statul român era predispus să primească ajutor militar de la alianța ce se pregătea în condițiile în care se încheia un acord politic anglo-franco-sovietic, deoarece în asemenea condiții putea conta pe protecția marilor puteri unite în cadrul unei coaliții [9, p. 156]. Astfel, guvernul român deşi a precizat că nu dorea să se implice în negocierile ce se desfăşurau între marile puteri, totuşi prin poziția luată dădea de înțeles guvernului englez că România era interesată de crearea unui sistem de securitate colectivă chiar şi cu o participare sovietică, acceptând, în caz de război, o eventuală asistență sovietică. Dar nici anglo-francezii şi nici sovieticii n-au încercat să exploateze această predispoziție a României de a primi ajutor militar de la alianța ce se prefigura. Dimpotrivă, refuzul român de a permite tranzitul trupelor sovietice, deşi nu era categoric ca cel polonez, a servit şi el drept pretext pentru eşecul negocierilor anglo-franco-sovietice. Aşadar, poziția guvernului român a fost utilizată de diplomația engleză în interesul ei, pentru că în realitate Anglia nu dorea o implicare sovietică activă, ci doar o garanție unilaterală pentru România, pentru a avertiza Germania. Din aceste considerente guvernul de la Londra nu a făcut nici un demers la Bucureşti în problema trecerii trupelor sovietice pe teritoriul României. Astfel, încercarea de a crea un sistem de securitate colectivă bazat pe principii noi nu a fost încununată de succes datorită pozițiilor diferite ale puterilor implicate în negocieri, dictate de interesele proprii şi nu de interesele securității generale europene. Din păcate, falimentul acestor negocieri a determinat schimbarea direcției politicii Kremlinului şi a creat condiții favorabile semnării Pactului Ribbentrop-Molotov, care a plasat România într-o situație total nefavorabilă şi a izolat-o de orice ajutor posibil din partea puterilor occidentale.

Semnarea înțelegerii sovieto-germane a avut un impact deosebit asupra României, slăbind poziția acesteia pe arena internațională, mai ales față de URSS. În aceste condiții garanțiile britanice au apărut din nou în prim-plan. Cu toate că aveau un caracter general era evident, însă, că garanțiile erau îndreptate împotriva Germaniei, dar de la izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial, România nu mai avea nici un interes pentru o garanție împotriva Germaniei: pe de o parte, fiindcă o agresiune germană nu părea deloc probabilă; pe de alta, era de la sine înțeles că orice eventuală agresiune germană ar fi plasat automat România în rândul aliaților Angliei şi Franței. Chestiunea care se punea era aceea de a şti dacă garanția anglo-franceză era valabilă împotriva Uniunii Sovietice. În acest context România avea un moment prielnic pentru a clarifica pe față situația ei. Guvernul român ar fi putut lămuri în mod franc guvernului de la Londra poziția sa, i-ar fi putut arăta că, rămas singur în față Rusiei Sovietice, a cărei atitudine devenea din ce în ce mai ostilă, guvernul de la Bucureşti trebuia să caute un sprijin sigur şi necondiționat. România avea, astfel, un prilej deosebit de a renunța în modul cel mai elegant la garanția anglo-franceză şi de a-şi adapta politica externă la noua situație. Guvernul român s-a mărginit, însă, să ceară Marii Britanii să nu facă nici un act public din care să rezulte că garanția britanică n-ar juca împotriva Rusiei [5, c. 67-69]. Această prudență a convenit desigur guvernului britanic care n-avea nici un interes să provoace URSS. Analiza contactelor româno-engleze privind garanțiile britanice demonstrează clar că Londra s-a eschivat permanent de la extinderea acestora în cazul unei agresiuni sovietice pentru a păstra România în tabăra puterilor occidentale. Chestiunea garanției a rămas, deci, neclarificată. Poziția de expectativă adoptată de beligeranți pe Frontul de Vest şi zvonurile despre o posibilitate de pace de compromis, eşecurile momentane pe care armata sovietică le întâmpina în Finlanda păreau a justifica, în ochii guvernului de la București, amânarea hotărârii. Încheierea păcii de către Finlanda şi succesele germane din Norvegia au dovedit în curând că acest optimism nu era justificat. În mai 1940, a intervenit zdrobirea armatei franceze, fapt care a răsturnat toate calculele guvernului român. Apare întrebarea de ce garanțiile n-au mai intrat în vigoare. Situația nu era clară în această privință, pentru că liderii politici români crezuseră, excesiv de prudent, că e mai potrivit să nu o clarifice. Dar este un fapt mai important – garanția britanică era dată numai în cazul în care România se va apăra, astfel încât problema intrării în vigoare a garanției engleze nici nu s-a mai pus din ziua în care a fost cedată Basarabia fără luptă. Din acel moment politica României nu a mai fost influențată în nici un fel de diplomația britanică şi a evoluat în mod

rapid spre o apropiere de Germania.

În perioada interbelică relaţiile politice româno-engleze au fost determinate de percepţia diferită de către România şi Marea Britanie a modului de asigurare a păcii, ceea ce le-a situat în tabere diferite. În timp ce guvernul român vedea perpetuarea păcii doar prin menţinerea statu-quo-ului teritorial şi respectarea tratatelor, guvernul britanic a susţinut revizuirea tratatelor, inclusiv admitea chiar şi revizuirea teritorială. Deşi iniţial după semnarea tratatelor de la Versailles guvernul britanic a promovat o politică de conservare a tratatelor manifestată şi prin sprijinirea României în problema Basarabiei, odată cu recunoaşterea de către Marea Britanie a Uniunii Sovietice şi admiterea existenţei unei probleme teritoriale între România şi Rusia Sovietică s-a evidenţiat revizionismul britanic. De asemenea, guvernul britanic a susţinut ideea revizuirii tratatelor şi în cadrul lucrărilor Conferinţei de la Locarno, prin care a fost lăsată Europa de Est la discreţia Germaniei şi a Uniunii Sovietice. Începând cu deceniul al patrulea al secolului XX tendinţa britanică de revizuire a tratatelor a devenit şi mai evidentă. Ea s-a manifestat mai ales în timpul lucrărilor Conferinţei pentru dezarmare, constituirii Pactului celor patru, culminând cu încheierea Acordului de la München. Prin iniţierea şi sprijinirea acţiunilor respective Marea Britanie a contribuit esenţial la înrăutăţirea poziţiei internaţionale a României mai ales faţă de statele vecine revizioniste. Acest fapt a produs nelinişte la Bucureşti, care a constatat că Londra nu era dispusă să ia o poziţie hotărâtă faţă de revizuirea tratatelor de la Paris şi în faţa unor acte de agresiune. În asemenea condiţii diplomaţia românească a depus mari eforturi pentru a schimba starea de lucruri şi a canaliza atenţia guvernului englez spre această zonă a Europei. Acţiunea a reuşit, guvernul român obţinând garanţiile britanice, dar valabilitatea acestora numai în ceea ce priveşte independenţa României arăta clar că guvernul de la Londra nu era vital interesat de păstrarea statu-quo-ului european, astfel, garanţiile britanice au avut un efect opus şi au contribuit şi ele la slăbirea poziţiei guvernului de la Bucureşti în faţa statelor revizioniste. De asemenea, guvernul britanic a contribuit într-o mare măsură la eşuarea negocierilor tripartite, iar falimentul acestora a creat condiţii favorabile semnării pactului Ribbentrop-Molotov, care a plasat România într-o situaţie total nefavorabilă şi a izolat-o de orice ajutor posibil din partea puterilor occidentale. Astfel, datorită politicii sale revizioniste Anglia s-a dezinteresat de România, ceea ce a influenţat negativ situaţia acesteia pe arena internaţională şi a contribuit substanţial la izolarea politică a României în ajunul celui de-al Doilea Război Mondial.

Referinţe:

1. *Arhiva Diplomatică a Ministerului Afacerilor Externe a României*, fond 71/Anglia, vol. 40/1937-1939.
2. ADMAER, fond 71/România, vol. 504/1939.
3. ADMAER, fond 71/914E.2, dosar 21, vol. Basarabia.
4. *Arhivele Naţionale Istorice Centrale ale României*, fond Casa Regală-Ferdinand, vol. 55/1919.
5. ANICR, fond microfilme Anglia, rola nr. 303.
6. *Documents on British Foreign Policy*, First Series, vol. II, London, 1948.
7. DBFP, First Series, vol. XXVII, p. 401-402.
8. DBFP, Third Series, vol. V, London, 1952, p. 313.
9. GAFENCU Grigore, *Ultimele zile ale Europei*, Bucureşti: Editura Militară, 1992.

Recenzent: dr. hab., prof.univ. Şişcanu I.
Prezentat 30. 11. 2009

LIBERTATE ŞI TOLERANȚĂ RELIGIOASĂ ÎN CONTEXTUL GLOBALIZĂRII

Lucia SAVA,
Catedra de Istorie şi Ştiințe Sociale

L'étude met en évidence quelques aspects concernant la liberté et la tolérance religieuse de l'individu de la société contemporaine dans le contexte de l'ample procèssus de globalisation et de mondialisation culturelle. Ce procèssus fortifie les identités religieuses créant, en même temps, la possibilité de grandes mutations et récompositions. La globalisation religieuse ne s'expose pas par une homogenité des croyances et des idées religieuses, elle est un hybrid multiple et une rélativisation des identités religieuses qui permet une réconciliation de l'universel avec le particulier.

Într-o societate liberă şi democrată există un conflict continuu de păreri şi convingeri fundamentale, care stau la baza celor mai diverse curente ideologice, religii sau confesiuni. În această societate nu mai există preocuparea excesivă pentru „condiția" existențială şi „angajarea" istorică proprie fiecăruia, ci o deschidere uriaşă către o lume minunată: viitoarea organizare a planetei, posibilitățile nelimitate ale omului, universul misterios în care suntem gata să pătrundem. Omul nu mai este condamnat la o destul de sumbră *condition humaine,* ci dimpotrivă, este chemat să-şi cucerească universul fizic şi să descifreze universurile celelalte, cele enigmatice.[1]

A. Giddens numeşte condiția socială contemporană „modernitate târzie", considerând-o o „radicalizare" şi o„uniformizare" inevitabilă a proiectului modernității. [2] Tradițiile şi credințele sunt puse în mod inevitabil sub incidența îndoielii, fiind monitorizate şi revizuite constant de practicile sociale, care la rândul lor, se schimbă continuu. În aceste condiții, este o iluzie, sugerează autorul să mai credem că putem avea acces la o tradiție „pură", „nealterată". Ceea ce rămâne este o pretinsă tradiție, o tradiție falsă, care îşi pierde caracterul normativ rămânând un simplu element al realității sociale.

Care este rolul religiei în societatea contemporană? Religiozitatea, contrar profețiilor modernismului, are resurse excepționale atât pentru echilibrul interior mult dorit de omul contemporan bulversat de anxietate şi îndoială, dar şi pentru a deveni motorul tuturor schimbărilor sociale. [3] În prezent, asistăm la un fel de recompunere a societății sau la *mutații* ale *societății*, într-o dinamică puternic caracteristică procesului de secularizare. Este o realitate care redefineşte, în egală măsură, toate cutumele societății în ansamblu, inclusiv cele referitoare la libertatea religioasă.

Contextul mondializării şi al globalizării [4], care caracterizează totalitatea raporturilor socio-culturale şi politico-economice contemporane este cel care oferă societăților contemporane cadrul pentru recompunere sau mutație. În acest proces de recompunere, *globalizarea* deține un rol foarte important. Ea consolidează identitățile religioase dar, în paralel, stimulează neaşteptate recompuneri.

Globalizarea semnifică aflarea în acelaşi moment într-o multitudine de părți diferite, în consecință, implicând o *translocație*. Conform cercetătorilor, globalizarea religiosului nu se exprimă printr-o omogenitate de credințe, ci printr-un *hibrid multiplu* şi o *relativizare a identităților* care permit o împăcare a universalismului cu particularismul. O asemenea perspectivă presupune o *deteritorializare* a identificării religioase în favoarea unei concepții lărgite într-un fel de *sofware universal* care corespunde unei imagini translocale. [5]

În acelaşi timp, a vorbi despre *mondializare* înseamnă a face referire la procesul rezultat din revoluția tehnicilor de comunicare care conduce la o creştere considerabilă a fluxurilor de capital şi la emergența unei culturi de masă mai mult sau mai puțin omogenă dincolo de frontierele naționale.

Mondializarea produce o anumită conformitate a comportamentului, şi nemijlocit, a celui religios, în toată lumea. Asistăm la o renaştere a naționalismelor etnice şi a mişcărilor

identitare, dar în acelaşi timp, şi la revigorarea decomunitarizării de tip sectar, integrist sau fundamentalist. [6]

Un rol deosebit de important în conturarea personalității omului contemporan l-a avut liberalismul. Potrivit acestuia, nivelul libertății umane este cel al acțiunilor conştiente. Omul îşi lărgeşte cadrul de libertate devenind conştient şi stăpân al acțiunilor sale. Acest lucru depinde de condiția lui interioară, de conştiința de sine, de disciplina sa. Libertatea nu înseamnă, însă, a putea face orice, deoarece acest mod de a o înțelege duce la dependență, care este exact opusul libertății adevărate. [7]

Sub aspect religios, libertatea pleacă de la ideea că fiecare om este creația lui Dumnezeu, care i-a dat talente concrete, un caracter şi l-a pus într-o anumită epocă, în mijlocul unui neam, unei țări, unei familii, i-a dat o sarcină de viață mai mult sau mai puțin determinată. Din acest punct de vedere, a fi liber înseamnă a alege, a realiza libertatea şi a-ți dezvolta talentele şi aptitudinile. [8]

Prin urmare, libertatea religioasă apare ca un drept fundamental al individului, care derivă din libertatea conştiinței. Ea include mai multe aspecte:

- Dreptul părinților de a transmite credința lor copiilor;
- Respectarea credințelor religioase în instituțiile de învățământ de stat;
- Dreptul unei persoane la educație religioasă individual sau în grup;
- Dreptul fiecărei comunități religioase de a forma teologi în instituțiile proprii, de a oficia servicii religioase;
- Dreptul la schimbul public al informațiilor religioase şi la achiziționarea materialelor scrise;
- Liberul acces la mijloacele de informare publice cu scop religios;
- Dreptul de a se întruni, de a face pelerinaje în interiorul sau exteriorul unui stat;
- Dreptul la tratament egal, fără discriminare în domeniul economic, social şi cultural, etc. [9]

Dat fiind faptul, că orice viziune asupra vieții nu poate deriva decât din modul de interpretare a relației dintre cele trei elemente: lumea, omul şi Dumnezeu, ideologia liberală le admite, dar neagă dependența actuală a omului şi a lumii față de divinitate. Liberalismul îl consideră pe om unicul protagonist al Istoriei, libertatea acestuia fiind normă a ei înseşi, în afara unor criterii exterioare şi obiective. Din aceste considerente, omul liberal se simte îndemnat să realizeze acțiuni libere în toate direcțiile posibile, chiar dacă ar fi opuse sau contradictorii, evitând orice fel de obligații.[10] O astfel de concepție, orientată spre individualism, generează o societate egoistă, unde ideea de bine comun (bunăstare materială şi pacea) se plasează înafara semnificației reale.

Odată cu dezvoltarea ştiinței şi a tehnologiilor, raporturile omului cu divinitatea s-au schimbat. Omul contemporan devine din ce în ce mai mult "sclavul" libertății sale, considerate forța motrice a progresului atât individual, cât şi colectiv. Progresul a devenit marele mit al epocii contemporane, o iluzie construită pe baza confuziei dintre două procese: unul tehnologic, mereu supus acumulării, şi altul psihologic, îndreptat spre fericirea persoanelor. În acest sens, singurul lucru dorit este echivalarea logicii previzibile a progresului tehnic cu logica imprevizibilă a psihologiei umane. [11]

În condițiile dezechilibrului major la nivel spiritual şi material, rolul religiei devine important, iar comunicarea religioasă, o necesitate impetuoasă într-o societate contemporană aflată sub semnul contradicțiilor, alimentate de tendințele autosuficienței, precum şi de o serie de "mituri", ca: progresul, globalizarea, fericirea, libertatea.

Trăim într-o lume a pluralismului şi a comunicării, unde toate tipurile de mesaj îşi regăsesc un loc şi o justificare. Însă comunicarea religioasă întâmpină de multe ori dificultăți de transmitere şi de receptare, cauzate de ignoranță, de indiferență sau chiar de rea-voință. Adeziunea la mesajul religios sau conformarea la el este interpretată de multe ori ca fiind un atentat direct la adresa libertății umane şi a noilor valori sociale. Un rol deosebit de important îi revine toleranței religioase.

Toleranța religioasă presupune respectul față de convingeri şi atitudini, precum şi garantarea exprimării publice prin vorbe şi fapte a acestora. În prezent, majoritatea statelor lumii se comportă neutru din punct de vedere religios. Acest lucru se explică, într-o oarecare măsură, prin faptul că există o separare strictă între cele două instituții: stat şi biserică, religia constituind o chestiune strict privată, care nu se manifestă în mod public. Dreptul de a-ți practica liber religia se bazează pe libertatea şi demnitatea persoanei. Acestei libertăți interioare îi corespunde dreptul de liberă exprimare a cultului şi deci, libertatea comunității religioase. Conform unor cercetători, toleranța religioasă din cadrul societății contemporane se caracterizează prin:

- Interzicerea îndoielii față de autenticitatea gândirii adversarului, a lezării onoarei personale şi a folosirii măsurilor împotriva persoanei în lupta pentru principiile adevărului şi valorilor;
- Ea nu exclude disputa reală asupra adevărului faptelor; nu pretinde la echivalarea tuturor convingerilor şi principiilor de valori, ci impune respectul față de convingerile personale ale celuilalt;
- Principiul toleranței nu trebuie confundat cu agnosticismul sau cu indiferența de valori. [12]

Sub acest aspect, toleranța religioasă este omogenizantă: ea consideră că toate religiile sunt la fel de bune pentru orice individ, indiferent de spațiul cultural, de tradiția şi de mentalitatea religioasă în care s-a format individul. Ea evacuează deseori paradoxul prin sincretism subiectiv: produce pentru uzul individual occidental, o religiozitate de mixaj, combinând elemente detaşate din logica diferitelor religii. [13]

Însă în acest paradox, decisiv este tocmai polul trascendent, cel ce se oferă cunoaşterii în diversitatea religioasă a lumii, în condițiile în care privim religiile drept căi de cunoaştere a divinului. Aceasta deoarece diversitatea religiilor presupune tocmai infinita bogăție a divinității, adevărul său "incomprehensibil", de necuprins nu numai în concept, dar şi în forme religioase.

Cum se manifestă această diversitate a religiilor în Europa, în condițiile mondializării culturale? Analizând viața religioasă din Europa contemporană, remarcăm o scădere semnificativă a practicii religioase. În Franța, în religia catolică 85% dintre francezi sunt botezați, dar numai 8% asistau în mod regulat la liturghii în anul 1994, față de 1946 când asistau 33%. Biserica catolică din Franța are tot mai multe dificultăți în asigurarea asistenței clericale din cauza unei scăderi continue a hirotonirilor de la 1335 în 1938, la 133 în anul 1993. [14] În afară de Franța, căreia i se adaugă Belgia (17,9% practicanți catolici din totalul populației țării) şi Luxemburgul, țara cu o practică slabă, se pot distinge, de asemenea, țările catolice în care practica religioasă este încă înaltă: Spania, 33%; Portugalia; Polonia; Italia; Irlanda.

În opoziție cu Europa catolică se află la Nord, Europa protestantă. În această zonă dominată, mai ales, de lutheranism (Suedia, Norvegia, Danemarca, Finlanda, Islanda), în pofida unei puternice apartenențe oficiale a populației la o biserică națională, practica religioasă este în mod vizibil slabă. Luând cazul Suediei, găsim că 95% din populație aparține Bisericii Suediei, dar numai 3% frecventează oficierile duminicale.

A treia dimensiune religioasă a Europei creştine este oferită de ortodoxie. După prăbuşirea comunismului în 1989, ortodoxia creştină manifestă o vitalitate necunoscută mai înainte, însoțind o renaştere religioasă identitară. Prin "structurile lor ecleziastice autocefale, bisericile ortodoxe sunt chemate să răspundă reînnoirilor identitare ale națiunilor la a căror modelare aceste biserici au contribuit de-a lungul istoriei".[15]

După anul 1990, transformările politice din Europa, altadată comunistă, şi trecerea la o cale democratică şi la o economie privatizată au permis întoarcerea la o viață religioasă normală (care presupune o liberă manifestare a cultului) în majoritatea țărilor din Est. Această situație socio-politică şi economică este nouă şi, în consecință, deschiderea noilor state către mondializare şi globalizare dă naştere la mutații şi recompuneri şi la nivelul sentimentului religios, creând, în consecință, premizele accelerării procesului de *secularizare a societății*.

Lăsând la o parte S.U.A., ca şi model al integralismului ateu sau cel mult fals creştin după care se vrea şi globalizarea lumii, putem spune că liberalismul ca şi expresie denaturată a libertății în toate sensurile, adică a afirmării unicei credințe în libertatea omului de a face tot ce vrea, a constituit baza societăților occidentale. Regimurile liberale care afirmă în permanență drepturile omului, uitând de orice îndatoriri, stau la baza Occidentului secolului XX. O parte a lumii capitaliste s-a dezvoltat pe morala liberală (individualistă) a dreptului la liberă manifestare, ceea ce a condus la apariția (în ultimele decenii) atitudinii de corectitudine politică, în care absolut orice manifestare a omului, indiferent de moralitatea sau imoralitatea acestuia trebuie respectată. Astfel, absența cu desăvârşire a moralei creştine (în sens ortodox) este caracteristica liberalismului atât în politică, cât şi în viața de zi cu zi a umanității. Ea are drept rezultat inversarea valorilor fundamentale ale umanismului, creştinismul este adaptat nevoilor individuale şi sociale şi adus în forma în care să justifice orice atitudine umană. Feminismul, ca o degenerare a egalitarismului paşoptist, primatul psihologiei justificative freudiene în fața moralei tradiționale creştine, ca urmare „firească" a promiscuității sexuale şi a minimalizării rolului familiei tradiționale în societate, vor constitui coordonatele morale ale secolului XX din care se vor dezvolta argumentele globaliste în plan relațional intersexe. În plan politic, economismul şi eficiența cu orice preț vor fi noțiunile care vor pune bazele viitoarelor curente internaționaliste ale liberalizării piețelor de muncă, de capital, comerciale, ceea ce va conduce la ideea pieței globale, ca argument al globalizării. [16]

De cealaltă parte, ideologia socialistă reprezintă tot un fenomen integralist, dar centrat pe doctrina colectivistă. Dacă liberalismul s-a dezvoltat pe ideea progresului lumii în sensul progresului material şi satisfacerii sub toate formele a individului, anticipând astfel utopia raiului terestru alcătuit din indivizi ajunşi la autosuficiența de sine prin exercitarea fără constrângere a propriei libertăți, socialismul se dezvoltă pe temeiul progresului material al colectivității, în care indivizii sunt anulați sub aspectul oricărei libertăți prin subordonarea lor unui centru coercitiv, prin organizare şi regulamente de tot felul. Socialismul apare ca o falsificare a spiritului comunitar creştin, o încercare de înlocuire a acestuia în conştiința umană, pentru că omul a fost creat spre comuniune de la început. Socialismul, ca autonegare a individualității umane, reprezintă, paradoxal, o profundă separare a societății omeneşti, tocmai prin încercarea de organizare coercitivă a colectivității. Deşi în sarcinile propuse de mişcarea socialistă exista şi o morală valorică în plan pur uman, ea nu a putut fi atinsă tocmai datorită caracterului brutal al impunerii acesteia. La nivelul secolului XX socialismul ideologic a condus la monstruoasa lume comunistă, mai întâi în Rusia, apoi în țările satelit ale acesteia (printre care, România şi Republica Moldova) şi apoi şi în alte părți ale lumii. Acest internaționalism s-a realizat în fostul „lagăr comunist" la nivel politic şi militar (Tratatul de la Varşovia), la nivel cultural (pentru că nu mai era vorba de cultură, ci doar de civilizația socialistă care trebuia să se manifeste şi în plan cultural), la nivel economic (piața închisă, care asigura desfacerea producției din interior) şi mai ales, la nivel religios oficial. Termenul *oficial* desemnează faptul că religia, devenită opțională ca şi în protestantismul occidental, s-a oficializat, existând culte permise şi nepermise, iar la nivelul Bisericilor Ortodoxe locale a fost impus şi exercitat un control excesiv, politic, menit să mențină religia la nivel formal, exterior, privând-o de orice urmă de mistică. [17]

Astfel, curentele internaționaliste, atât cele derivate din liberalismul individualist, cât şi cele rezultate din socialismul colectivist, au avut ca scop ascuns anularea tradițiilor creştine. Omul de tip nou propus de acestea urma să conlucreze pentru obținerea fericirii definite ca bunăstare materială supremă. Fie că era vorba de o colectivitate de bunăstări individuale, private, în capitalismul occidental liberal, fie că era vorba de o bunăstare a colectivității maselor de indivizi depersonalizați, o bunăstare „de stat" în societatea comunistă, ideologiile secolului XIX, materializate în societățile statelor secolului al XX-lea, propuneau utopia raiului pământesc fără Dumnezeu.

Fenomenul globalizării, care a cuprins societatea contemporană, poate fi analizat atât din perspectivă laică, cât şi din perspectivă religioasă. După unii cercetători, influențele globalizării asupra naturii umane sunt evidente prin faptul, că aceasta contribuie la o mutație a

umanului, fiind un fenomen social total care sfidează toate paradigmele cunoscute, o gigantică mutație civilizațională traumatizantă la toate nivelurile existenței şi care se manifestă ca o ruptură evidentă față de toate ierarhiile valorice, tradiționale creştine şi occidentale umaniste. [18]

Sub raport strict relațional interuman, globalizarea înseamnă comprimarea distanțelor prin tehnologii noi (comunicațiile mobile, internet, etc.), interconectarea şi creşterea dependențelor reciproce, integrarea piețelor financiare şi comerciale, găsirea de soluții la unele probleme globale, dezvoltarea de identități transnaționale. [19] În acest context, globalizarea cuprinde toate sferele de existență umană şi constituie modelul de societate la care trebuie să participe umanitatea în întregul ei. Aşa cum arată astăzi, lumea este ierarhizată absolut inechitabil şi inacceptabil. De aceea, în procesul naşterii noii economii şi societăți mondiale, rolul Bisericii trebuie să fie acela de a se asigura că întreaga umanitate va fi beneficiara acestui proces, nu doar o elită prosperă care controlează ştiința, tehnologia, comunicațiile şi resursele planetei.

Aplicând domeniului religiei concepția fragmentării actuale şi necesității realizării unității, ideologii globalizării au căutat numitorul comun al religiilor. Însă acesta este orientat tot spre om şi necesitatea acestuia de a-şi depăşi condiția umană. Deoarece întreaga existență umană a fost deturnată de la sensul ei şi condusă spre mondializare sub toate aspectele, alternativa religioasă oferită nevoii de spiritualitate a fost, de asemenea, schimbată. Pentru a mulțumi oameni veniți din toate tradițiile religioase posibile, lumea globală oferă o alternativă religioasă unică, sub forma unui amestec ciudat de religii orientale şi un nou creştinism. Însă, unitatea religiilor nu este numai irealizabilă în planul exterior, dar nici nu trebuie realizată în acest plan; această unitate trascedentală trebuie realizată în mod strict interior şi spiritual, fără trădarea vreunei forme particulare. [20]

În mod clar, uniformizarea religiei în afaradivinității e oferta religioasă a globalizării. Concretizarea acesteia este mişcarea New Age, care include absolut toate ideile religioase, de la păgânismul şamanic la satanismul ritualurilor voodoo, de la filosofia „înaltă" a Orientului la practicile exercițiilor spirituale importate în Europa, de la acceptarea condescendentă a creştinismului occidental şi până la încercarea de distrugere a dogmelor primului mileniu creştin în Mişcarea Ecumenică şi Consiliul Mondial al Bisericilor. Ideologii New Age au speculat golul spiritual din om şi s-au folosit de seducțiile fals spiritualiste ale Orientului pentru a-l umple cu speranța iluzorie a îndumnezeirii omului prin propriile sale forțe (ca măsură a acestei dumnezeiri sunt prezentate puterile magice dobândite în urma exercițiilor de tip transcedental yogin), şi ca dumnezeu el va intra în împărăția mondială (noua ordine mondială) în care lumea este un tot unitar şi divin, de la mineral la om, iar sufletul nu este individual şi unic, ci este o forță vitală. În aceste condiții, globalismul politic devine o necesitate firească a religiei. [21]

Samuel Hungtinton în celebra sa lucrare *Ciocnirea civilizațiilor* consideră că în secolul al XXI-lea conflictele vor fi determinate de motive interculturale. [22] De ce totuşi religia islamică şi cea mai în vogă doctrină socio-politică a timpurilor contemporane, mondializarea, nu se pliează una pe specificul celeilalte, acestea nefiind din capul locului două linii ireconciliabile.

Primul lucru care iese în evidență este faptul că islamul este o religie imprevizibilă, care nu poate fi atât de uşor încapsulată, încadrată. Tocmai de aceea, ea acționează uneori violent. Virusul islamic a fost inculcat chiar în interiorul lumii euro-americane, consolidate sub influența şi presiunea luminii reflectoarelor şi a textelor pro-mondializare. Din punctul de vedere al doctrinei islamice, consacrarea lumii în această manieră reprezintă un model, în general, apreciat ca fiind bun şi exemplar.

Mondializarea este percepută de islam ca un proiect de constrângere şi uniformizare, sancționat printr-o reacție de contestare puternică. Prin urmare, se lasă să se înțeleagă că primul gest de violență este cel al omului alb, civilizator. Reacția celorlalți este pe măsură. [23]

Pe de altă parte, islamul predică o implicare totală. Deşi impune multă rigoare, el se

prezintă mai puțin ca o religie organizată în sensul occidental al cuvântului, care presupune cultul şi clerul, ci mai mult ca o comunitate de credincioşi, de cei care se subordonează codului revelat, religios şi social, care este Coranul. Prin urmare, este mai puțin instituționalizată.

Spre deosebire de creştini, mondializarea este văzută de credincioşii islamici ca un fel de a consacra sau a voala materialismul, care include lejeritatea morală, corupția sub toate formele ei, egoismul încrâncenat. Musulmanii sunt cei care susțin toleranța, dar uneori o promovează în mod violent.

Din această perspectivă, islamul şi mondializarea au ajuns să fie appreciate ca două aspecte incompatibile, ireconciliabile. Această concepție n-a apărut întâmplător, ea s-a format în timp. În contextul globalizării, credința este, adeseori, preluată ca o campanie publicitară. Şi pentru că mondializarea este văzută ca o nouă strategie de organizare a lumii, gestul adeptului care reprezintă convingerea islamică, este cel care îndeamnă la un nou proces de interiorizare. Creştinismul, văzut ca religia lumii, suferă de un proces de expunere care-i dăunează chiar ei. În contextul globalizării, totul devine un produs de masă, este înscris într-un proces dezvoltat al publicității. În schimb, mesajul profund al lumii islamice este cel al recunoaşterii diferenței. Fiind o religie plină de imprevizibil, islamul este purtător al mesajului diferenței.

Renunțând la liantul sigur al integrării tuturor formelor de cultură în cultura totală, liant care este Dumnezeu, în căutarea disperată de a realiza unificarea culturală, lumea a găsit liantul-om, cultura totală devenind astfel multiculturalism, în care fiecare contribuție este considerată esențială atunci când vine să sprijine demersul cultural pur uman. Însă de la acest principiu al egalitarismului cultural în care orice tradiție culturală este justificată atâta timp cât descoperă o față a umanului, multiculturalismul occidental (îndeosebi, cel american, ca alternativă autonomă a culturii totale) propune o exacerbare a culturilor minorităților: rasiale, sexuale, profesionale, etc., în detrimentul valorilor culturale tradiționale. Astfel, de la „visul" culturii totale, lumea se trezeşte la realitatea multiculturalismului, a culturii globale fără nici o tradiție culturală. În fond, argumentul „cultural" al valorizării fiecărei culturi particulare, chiar dacă e vorba de rituri sexuale şi homosexuale la limita violenței, de rituri pedosacrificiale sau chiar antropofage, de literatură şi artă plastică pornografică, de muzică satanistă sau cinematografie SF, în contextul multiculturalismului va duce la dislocarea indivizilor şi comunităților tradiționale într-o serie de grupuri minoritare agresive, inspirate de ideologii. Cultura tradițională dispare astfel într-un dezastru cultural global perceput ca spectacol şi marfă, devenind o cultură de masă şi de consum.

Toleranța religioasă se referă nu la ideologie, religie sau cultură ci la individul care aparține acestora. Ca atare, răspunsul dat globalizării culturale trebuie să fie o revoluție culturală. Dar, pentru că în gândirea religioasă cultura este subordonată şi se desfăşoară în jurul cultului din care îşi trage seva, singura revoluție culturală posibilă este însuşi cultul practicat. [24]

Pe parcursul istoriei, omul a trecut de la o conştiință religioasă la una pur morală (în sens umanist), încercând astăzi să re-valorizeze religia, însă pe criterii de evaluare exterioare, ca un fapt de viață oarecare, un aspect al acesteia printre multe altele. Astfel, omul post-modern, cel care deschide necondiționat brațele globalizării, îmbracă în ideologii justificative şi comode conştiința „universalistă" a unei religiozități nocive. Lumea globală tinde să modeleze şi să imprime o conştiință religioasă a unor oameni fără suflet („intelectuali puri"), care gândesc fără nici o cenzură autentică de conştiință şi fără să mai simtă cu inima, având capacitatea de a teoretiza „echidistant" absolut orice informație, dacă îşi văd textele tipărite sau mediatizate audio-video, dacă li se face publicitate şi dacă ideologia la modă le trezeşte orgoliile. [25]

Pe de altă parte, conştiința morală antecedentă şi concomitentă tinde să devină doar consecventă, şi aceasta diluată până la anulare. Remuşcările sunt considerate sentimente învechite, omul e „bombardat" zilnic prin mass-media cu ideea că nu trebuie să existe remuşcări, că acestea aparțin personalităților slabe, că el, omul trebuie să fie tare, să facă tot

ce-i trece prin minte, să trăiască „clipa”, e învățat că trăirea „din plin” a vieții în sensul de satisfacere a tuturor dorințelor e perfect justificabilă şi dezirabilă. Astfel, dispariția conştiinței morale sau minimalizarea rolului evaluator al acesteia, conduce omul la realitatea existenței doar în planul conştiinței psihologice, la realitatea trăirii eu-lui personal orientat spre imperativele biologicului sau cel mult ale raționalului pur.

Influențele media dețin un rol formativ ridicat, omul se adaptează şi se conformează la ceea ce i se transmite, se lasă format de publicitate, de imperative socio-culturale, ca şi de orgolii de tot felul. Orice teorie sociologică, psihologică sau de altă natură, care îmbracă justificativ o plăcere sau o împlinire biologică sau materială este imediat mediatizată insistent pe toate căile posibile, până ajunge să fie acceptată şi considerată ca normală. Concepțiile globaliste ale toleranței se transformă în intoleranța minorităților agresive de genul homosexuali, etc., față de normalitatea majorității hetero-sexuale, ceea ce înseamnă abandonare sub imperiul demonicului.

În consecință, lumea modernă şi-a plăsmuit libertăți spre care să tindă, surogat al existenței cu adevărat libere. Astfel au apărut libertățile secolului luminilor, ale momentului 1848 şi ulterioare, libertăți sociale, politice şi naționale, fiecare având rolul său în istorie. După aceasta au apărut *Charta ONU* şi drepturile omului, ca libertăți individuale manifestate la nivel mondial, „garanții” ale civilizației, la care trebuie să adere națiunile. Sub masca binevoitoare a eliberării de sub totalitarism, lumea globală vine să ofere false libertăți. Astfel, libera circulație în UE, libera opțiune exprimată nestingherit, libertatea de stabilire în orice țară, libertatea de a beneficia de toate oportunitățile erei digitale, sunt condiționate de necesitatea de a avea bani pentru călătorii şi emigrare, educație pentru a te exprima, conturi şi coduri de acces pentru lumea digitalizată. Practic, pentru a beneficia de toate condițiile lumii globale informatizate, securizate şi artificializate, omul trebuie să se conformeze unor necesități de ordin material, educațional, şi unor obligativități comportamentale fals morale, dar aplicate în sens discriminator. Iar supunerea la orice fel de condiționare înseamnă anularea libertății. Societatea impune anumite atitudini şi gesturi „corecte politic”, adică un control nu numai al atitudinii şi comportamentului, dar şi al modului de gândire. La nivel național, aderarea la structurile NATO sau UE (premergătoare globalizării) sunt condiționate de realizarea unor anumiți indicatori economici şi sociali, uneori foarte constrângători şi generatori de crize sociale locale (şomaj, zone depopulate, etc.). Nerespectarea acestora amână la nesfărşit acceptarea în lumea globală, odată cu menținerea forțată a unui nivel de trai scăzut prin neacordarea ajutoarelor financiare şi prin „dictaturile” economico-financiare, care echivalează cu amestecul în treburile interne, de care însă nu se mai sinchiseşte astăzi nimeni, dovadă a pierderii oricărei conştiințe naționale. Sub aspect religios, forțarea țărilor tradițional creştine să adopte legi amorale şi anticreştine în numele internaționalelor şi modernelor drepturi ale omului se face prin şantaj financiar, economic, politic şi în unele cazuri prin amenințarea militară. Din acest punct de vedere, libertățile de toate felurile după care „tânjim” cu ochii la Europa şi America sunt practic îngrădiri ale libertății, făcute la modul dur, dar ascuns sub masca învăluitoare şi binevoitor-condescendentă a înțelegerii nevoilor omului şi a grabei spre asigurarea împlinirii continue a acestora.

Şi în plan moral asistăm la anularea în mod ascuns a libertăților, prin programele de control al naşterilor, care atentează la libertatea familiilor de a procrea, ca şi la libertatea de a întemeia o familie creştină datorită politicilor privind resursele umane ale firmelor occidentale conduse strict după criteriul eficienței economice, conform cărora obligațiile familiale (soție, copii) sunt o frână în calea canalizării întregii energii creatoare a salariatului la progresul şi profitul firmei. Astfel, angajările se fac pe criterii discriminatorii (necăsătoriți, sau căsătoriți cu cel mult un copil), obligând potențialii candidați la constrângeri în plan familial, pentru a obține sau păstra un loc de muncă, responsabilitatea fiind transferată din planul vieții morale în cel al vieții economice.

În aceste condiții, viața ca persoană şi comuniune, denaturată în concepțiile globaliste în viață ca individ şi grup social sau profesional, se virtualizează depersonalizant, omul global devenind o existență neutră, docilă şi supusă sistemului de control, o simplă unealtă în timpul

programului de lucru, iar în restul timpului un cod numeric în comunicare cu alte coduri numerice. Formalismul moral al individului a denaturat şi sensul datoriei morale față de familie sau față de om în general, înlocuindu-l cu sensul datoriei formale față de societate, față de întregul sistem, datoria devenind obligație şi fiind îndeplinită ca atare, juridic şi de cele mai multe ori neutru, fără implicații la nivelul simțirii, al sentimentului. Omul global constituie o sumă de drepturi şi obligații pe care le poate exercita şi îndeplini echidistant, neutru, sau cel mult trăind sub imperiul obsesiei permanente de a nu fi tras la răspundere pentru nimic, de a nu i se putea imputa nimic, de a nu fi responsabil pentru nimic. Acest om vrea să beneficieze de toate drepturile sale, fără să dea prea mult în schimb, începând cu planul material al existenței şi până la cel afectiv şi religios-moral, devenind practic o individualitate la limita umanului.

În concluzie, paradoxul acestui început de mileniu se ascunde sub coaja faptului că în afara rețelelor suprastatale care se bazează pe principii extreme, care adesea răstălmăcesc mesajul oricărei culturi, civilizații sau religii după bunul lor plac şi care încearcă să impună o viziune deformată asupra lucrurilor, au mai apărut şi alte tipuri de rețele de aceeaşi magnitudine care au însă alt scop declarat. Este vorba despre cele create de artişti şi oameni de cultură care prin mijloacele specifice limbajului lor reuşesc să demonstreze că mondializarea aduce cu sine un tip de interculturalitate, în cadrul căreia diferențele sunt cele care permit apropierea şi o comunicare constructivă.

În societatea contemporană, marcată de superficialitate şi puternice tendințe de egocentrism, persoana este educată mai mult "să pară", decât "să fie". În aceste condiții, adaptabilitatea şi dinamismul comunicării religioase constituie o condiție obligatorie a discursului religios, în sfera educării omului contemporan în şi pentru valoare, iar "dublarea" existențială efectivă devine singura cale de a-l sustrage de la tendințele manipulatoare asupra conştiinței sale.

Referințe:

1. Eliade, Mircea, *Ocultism, vrăjitorie şi mode culturale*, Humanitas, Bucureşti, 2006, p. 22
2. Giddens, Anthony, *The consequences of Modernity and Self-Identity. Self and Society in Late Modern Age*, Cambridge, Polity Press, 1991, p. 111
3. Rogobete, Silviu, *Religie şi schimbare socială. Câteva reflecții asupra rolului religiei în societatea contemporană*, // în *Pentru o democrație a valorilor: Strategii de comunicare religioasă într-o societate pluralistă*, Bucureşti, 2002, p. 41-60
4. Termenul de *globalizare* semnifică a reuni într-un tot elementele disparate; cel de *mondializare* presupune a face ceva să devină mondial, a răspândi în lumea întreagă (cf. *Petit Larousse illustre* - dicționar, Paris, Larousse, 1987, pp. 649, pp. 649; 459)
5. Chantal, Saint-Blanct, *Globalization, reseau et diaspora dans le champs religieux*, Colloque international *L'internationalization du religieux mutation, enjeux, limites*, Paris, ASFR, 7-8 fevrier, 2000, p. 5
6. Biyeul, Yves, *Les strategies oecumeniques et les relations interreligieuses dans un contexte de recomposition des grandes religions*; Colloque international, *L'internationalisation du religieux; mutation, enjeux, limites*, Paris, ASFR, 7-8 fevrier, 2000, p. 1
7. Neuhaus, Norbert, Langes, Horst, *Valorile democrației creştine*, Chişinău, 2006, p. 43
8. Ibidem, p. 44
9. Ibidem, p. 99
10. Tămaş, Cristian, *Valori false, valori adevărate: Comunicarea religioasă în contextul neopăgânismului contemporan*, // în *Pentru o democrație a valorilor: Strategii de comunicare religioasă într-o societate pluralistă*, Bucureşti, 2002, p.

60-83.)
11. Ibidem, p. 77
12. Neuhaus, Norbert, Langes, Horst, *Valorile democraţiei creştine*, Chişinău, 2006, p. 98
13. Manolescu, Anca, *Europa şi întâlnirea religiilor*, Polirom, Iaşi, 2005, p. 7-8
14. Bastian, Jean Pierre, *La foi en situation, Considerations sociologiques sur les croyances et les pratiques religieuses contemporanies*, in Bernard KAEMPF (coord.), *Introduction a la theoligies pratiques*, Strasbourg, Presse Universitaire de Strasbourg, 1997, p. 64
15. Ibidem, p. 65
16. Berdiaev, Nicolae, *Sensul istoriei*, traducere de Radu Părpăuţă, Editura Polirom, Iaşi 1996, p. 184
17. Ibidem, p. 185. Pentru această opinie a se vedea şi Trifon, Radu, *Creştinism şi globalizare. Omul contemporan între progresul digital şi deriva morală*, Bucureşti, 2001, p. 98
18. Arhid. conf.dr. Ioan I. jr., *Provocarea globalizării: mutaţia umanului*, // în *Biserică şi multiculturalitate în Europa sfârşitului de mileniu,* Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca 2001, p.9
19. Dăianu, Daniel, *Globalizarea între elogii şi respingere*, // în *Dilema*, nr.462, ianuarie 2002, p. 4
20. Schuon, Frithjof, *Despre unitatea trascedentală a religiilor*, Humanitas, Bucureşti, 1994, p. 26
21. Munteanu, Emanuela, *New Age sau cine nu vede hainele cele noi ale împăratului*, // în *Scara*, anul III(1999), nr.4, p.63
22. Huntington, Samuel P., *Ciocnirea civilizaţiilor şi refacerea ordinii mondiale*, Editura Antet, Oradea, 1998, p. 36
23. Bohantov, Dorina, *Islamul şi mondializarea sau despre Invazia*, // în *Revista Sud-Est. Artă. Cultură. Civilizaţie,* nr. 2 (48), 2002
24. Yannnaras, Christos, *Ortodoxie şi Occident,* Editura Bizantină, Bucureşti 1995, p.77-78
25. Bizău, Ioan, *Conştiinţa religioasă şi provocările modernităţii*, // în *Tinereţe, ideal, Biserică*, Editura Agaton, Făgăraş, 2002, p.86

Recenzent: dr., conf. univ. Certan I.
Prezentat la 30. 11. 2009

ŞTIINŢE FILOLOGICE

SINONIMIA ABSTRACTĂ ŞI SINONIMIA CONCRETĂ ÎN SINTAXĂ

Victor AXENTII,
Catedra de Filologie Română

Dans une approche moderne de la grammaire et du lexique, qui privilégie la constitution de larges bases empiriques à l'appui de toute règle de grammaire, le dédoublement de la notion fondamentale de synonymie que nous proposons est une commodité pour la vérification expérimentale des régularités syntaxi ques et sémantiques. Une synonymie dite „abstraite" rendra compte des équivalences entre les constructions et les éléments de sens définis en intension qui leur sont associés. Une synonymie dite „concrète" rendra compte des équivalences observées directement sur les agencements de mots, en particulier des substitutions directes, dans les phrases, entre mots synonymes et mots parasynonymes.

Limba reală - obiectul cercetării lingvistice - poate fi concepută ca „o instituție în echilibru nu static, ci dinamic", pe care numai din raţiuni metodologice „ne-o imaginăm ca imobilă"[1].

Faptele de limbă pe care le observăm sunt în mod inevitabil într-un proces de facere continuă.

Din această optică, în lingvistica recentă, sinonimia apare în descrierile ce reprezintă cuvinte în anumite rețele semantice. De exemplu, în rețeaua semantică Word Net a lui A. Miller [2, p.4], semnificaţia cuvintelor este dată într-o matrice lexicală pentru sinonime şi pentru relaţiile de serii de sinonime, *sinsetele* care exprimă acelaşi concept. Astfel, se calculează gradul de polisemie a unui cuvânt prin numărul de serii în care apare acest cuvânt. Un astfel de tratament lexicologie este foarte puţin utilizat în sintaxă. Alt model de analiză afirmă contrariul: se ierarhizează semantica în cadrul sintaxei, atunci când se confruntă cu probleme de sinonimie.

Această ierarhie sintactică / semantica, adică al doilea punct de vedere, va fi în continuare obiectul de discuţie.

Dacă luăm de exemplu franceza, obiectul de bază al cercetării sintactice îl constituie verbele, astfel, că în cadrul frazei, desigur, este cercetată utilizarea verbală / verbelor; în română aşa - numitele grupuri nominale şi grupe verbale. Sunt "acceptate" ca fiind sinonimice utilizările verbale considerate echivalente. Problema are două aspecte. Oricare vor fi similitudinile între mai multe verbe: ele vor fi considerate ca fiind echivalente, dacă vor împărţi / realiza aceeaşi funcţie.

Oricare vor fi asemănările, pentru unul şi acelaşi verb: el va avea mai multe utilizări / funcţii, considerate ca fiind echivalente. Acesta este rolul atribuit sinonimiei în sintaxă, sinonimie de grade diferite, în baza unei gramatici distribuţionale şi transformaţionale şi descripţionale (verbale) cum ar fi cea a lui M. Gross, J. Dubois şi F. Dubois- Charlier (în această problemă) [3].

Definite în intensitate, pentru unul sau mai multe sensuri, clasele distribuţionale de nume indică potenţialul combinatoriu, intuitiv multiple, şi mai ales că nu au caracter închis, deoarece acestea nu sunt enumerate. Conceptul de nume este una dintre cele mai bune exemple pentru caracterizările semantice de felul acesta. Din punctul de vedere al conţinutului/sensului, ele prezintă interes pentru faptul că sunt combinabile. De exemplu, este posibil să se descrie sintaxa verbelor, subiectelor şi complementelor etc. Ca puncte de susţinere a noţiunii de rol tematic[3] complementele de loc, de cauză, instrumentale, cauzale, de scop etc. sau reprizele de analiză cazuală ale tradiţiei gramaticale, sunt bine cunoscute. În toate cazurile, ceea ce trebuie luat în seamă este că acestea caracterizări sunt abstracte, cu o

arie largă de acoperire lexicală, care s-au dovedit ele însele probate pe o bază morfologică în istoria sistemelor gramaticale. Considerăm că echivalențele care implică utilizările verbale, prin intermediul acestor structuri sintactico-semantice, sunt de un tip general, pe care o numim echivalență abstractă, şi pe scurt, sinonimie abstractă.

Referindu-ne la grupul nominal (despre care s-a menționat mai sus), vom căuta să remarcăm posibilitatea adjectivului, asemenea verbului, de a fi generator de grup sintactic(GAdj), mai ales prin asocierea adjuncților: foloseşte *oamenilor /* folositor *oamenilor.*

Adjectivele de proveniență verbală (în cea mai mare parte, participială) prezintă o capacitate mărită de a primi adjuncți: *depinde de medicamente* / dependent *de medicamente.*

a. Remarcarea sinonimiei sintactice:

- impunerea unor restricții de ordin formal complementului: *a biruit* la *Vaslui / biruitor* la *Vaslui; a se asemăna* cuiva / *asemănător* cuiva;
- posibilitatea de a primi complemente propoziționale prin utilizarea aceluiaşi tip de conective: *poate* să *reuşească /capabilă* să *reuşească;*
- prezența aceluiaşi tip de determinanți - verbe la moduri nepersonale: *doreşte* a studia / *dornic* (de) a studia.

b. Ocurența în construcții reciproce: *se dedică unii altora / devotați unii altora.*

c. Pasivizarea participiilor: *vila a fost* construită *de ... / vila* construită *de....*

d. Capacitatea de a primi determinanți spațio-temporali: *nu se vindecă* nicicând / nicicând *vindecabil.*

e. Acceptarea modalizării: *se mulțumeşte* pe deplin / *mulțumită* pe deplin.

Faptele lingvistice prezentate vizează subsistemele structurii gramaticale: morfologic şi sintactic, dar şi dimensiunea semantică, deoarece, generalizând, *cuvântul* reprezintă o unitate lexical-semantică, morfologică şi sintactică, în acelaşi timp.

Originalitatea dicționarului lui J. Dubois şi F. Dubois-Charlier, 1997[3] constă în faptul că pus în aplicare sistematică sinonimia abstractă. De aceea, baza empirică a sinonimiei abstracte nu consta în căutarea cuvintelor în dicționare, ci realizarea ei în fraze. Structurile sunt formate prin ele înseşi, deduse sau induse, după caz, şi verificate prin fraze; sunt utile pentru a clasifica şi a defini verbele în interiorul claselor lor, sau în sintaxa(în tabele). Să precizăm că sinonimia abstractă, sinonimia sintactică, pune în aplicare proprietățile sintactice ale structurior selectate pentru interpelare semantică.

Adesea, termenii, „inovație", „creație lingvistică„ , „tendință", „schimbare" se folosesc pentru a desemna aproximativ acelaşi fenomen. E. Coşeriu semnalează faptul că este necesară o nuanțare: „schimbarea lingvistică ("schimbarea în limbă") reprezintă difuzarea sau generalizarea unei inovații, adică implică, în mod necesar, o serie de adoptări succesive. Asta înseamnă că, în ultimă analiză, orice schimbare este la origine o *adoptare"*[4, p.70] şi în continuare „adoptarea nu este reproducere mecanică, ci e întotdeauna selecție" (id„ 74). În aceeaşi lucrare, lingvistul citat propune o tipologie a inovațiilor: (a) *alterări* ale unui model tradițional, (b) *selecții* între variante şi moduri isofuncționale, (c) *creații sistematice,* invenții de forme în funcție de posibilitățile sistemului, (d) *împrumuturi din alte limbi,* care pot implica şi alterări față de model, (e) *fapte de economie funcțională* manifestate prin neglijarea distincțiilor superflue în discurs[4, p. 75].

Dacă vom face economie(lingvistică) de aceste elemente/structuri, care intervin pentru a defini şi a restricționa, deci pentru a verifica concordanțele între ele, atunci nu putem vorbi nici de un fel de sinonimie.

Un mod ingenios este cel de transformare parafrastică, care joacă un rol decisiv în ceea ce priveşte diversle clasificări. O relație parafrastică presupune o pereche de construcții realizată pe principiul de invariantă morfematică.

Acest principiu contracarează selecțiile lexicale particulare care pot fi. pe de altă parte, lăsate pe seama intuiției vorbitorului în unele descrieri, precum şi minimizează impactul asupra chiar formei frazelor.

E de remarcat că dinamica nivelului sintactic presupune aceleaşi principii generale ca şi celelalte niveluri ale limbii; de asemenea, factorii care catalizează inovaţiile în sintaxă sunt „extrasistemici" şi se suprapun în parte factorilor responsabili de orice inovaţie într-o limbă naturală. în ceea ce priveşte tipologia coşeriană a inovațiilor prezentată sumar mai sus. În morfosintaxă sunt posibile mai curând tipurile (a), (b) şi (e), cu precizarea că în cazul economiei, tipul (e), eliminarea unor mărci redundante presupune uneori recuperarea lor în alt punct al lanțului sintactic.

În particular, aceste principii permit de a trata fenomenele alternanței sau de mişcare pentru unul şi acelaşi verb. În special, pot fi tratate nu numai fenomenele de alternanței, sau de mişcare, dar şi modificările, precum şi regularitățile interpretărilor semantice care le însoțesc în astfel de cazuri.

În cazul în care echivalența este cuprinsă între selecții lexicale particulare, există două situații distincte: echivalența între propoziții /fraze întregi şi cea dintre cuvintele din propoziții. Noțiunea de parafrază - aspect atribuit sintaxei - este primul caz.

Dar, se poate observa, de asemenea, echivalențe între cuvinte, prin înlocuire directă a cuvintelor în propoziții. În acest caz, bazele empirice sunt sinonimele şi parasinonime, bine cunoscute de tradiția lexicografică.

Lucrul acesta îl putem ilustra prin aşa-numitul „sub-sistemul" al construcțiilor relative în română. Construcțiile relative sunt dispozitive sintactice complexe[5], capabile să exprime relații şi funcții variate. Frecvența lor în enunțurile din toate registrele limbii este foarte mare, fiind unul din mijloacele predilecte de realizare a modificării nominale şi de exprimare a relației de subordonare la nivel frastic.

Schema generală de organizare a unei construcții relative cuprinde un antecedent (+ / - realizat fonetic), un grup relativ (având drept centru un pronume / adjectiv / adverb relativ) şi o categorie relativizată („urmă" de regulă vidă), corespunzătoare poziției sintactice eliberate de relativul deplasat. Aceste trei elemente alcătuiesc un lanț coreferențial.

Amintim mai jos câteva puncte în care „sub-sistemul" relativ prezintă semne de instabilitate, manifestate fie printr-o tendință de *alterare* a unor structuri tradiționale (a), fie prin tendințe de *selecție* între unități cu statut de sinonime (b).

a. Alterare a unui model tradițional. Construcții relative fără pronume relativ (foarte rare, reperabile numai în registrul limbii vorbite, ex.: *Voi fi primul ø s-o felicit;* conturarea unor *serii de omonime* în care intră unele relative; tendința ar putea fi formulată ca distincție între o funcție pe care am putea-o numi *relator* (statut apropiat de cel al unei conjuncții, în cazurile în care legătura sintactică cu poziția relativizată este slăbită, ex.: *dintre care, după care, cum* – în relative prezentative cu verb de percepție în matrice şi într-o măsură mai mică, grupări de tipul *în cazul în care, în măsura în care* etc.) şi *relativizator* (pronume / adjectiv / adverb relativ „legat" sintactic de categoria relativizată); *omiterea prepoziției* în atributivele cu *care* (ex.: *Rochia aia* care *ai fost cu ea ieri.;* am plasat această „inovație" în categoria *alterare a unui model tradițional,* şi nu în categoria *economie sintactică,* cum este considerată de obicei, pentru că ni se pare mai important faptul că prin suprimarea prepoziției se produce o perturbare a sintaxei construcției, în raport cu tiparul românesc.

b. Selecție între unități sinonime. Sinonimia unor construcții (concurența dintre unele forme pronominale relative: *ceea ce* şi *ce, cel ce* şi *cine, care* şi *ce* etc); *concurența dintre structurile relative şi alte grupuri sintagmatice* cu rol de modificator nominal (gerunzii, participii, grupuri prepoziționale);

Dintre aspectele enumerate, ne oprim aici asupra sinonimiei dintre formele *ceea ce* şi *ce,* considerând că distribuția celor două forme pronominale poate oferi argumente pentru a confirma ipoteza unor constrângeri sintactice în dinamica relativelor; în acelaşi timp, analiza poate oferi unele sugestii pentru descrierea mai nuanțată a funcționării relativului *ceea ce.* descriere care să țină seama de condițiile în care este întrebuințat astăzi.

În literatura de specialitate, relativul *ceea ce* cunoaşte două interpretări: *sintetică* (în majoritatea studiilor) şi *analitică* (mai ales în studii ale lingviştilor clujeni). Prin analiză sintetică se înțelege tratarea grupării *ceea ce* ca pronume relativ compus, în vreme ce

interpretarea analitică presupune identificarea în gruparea *ceea ce* a două unități: un pronume demonstrativ (*ceea*) şi un pronume relativ *(ce).*

Interpretarea sintetică. Unul dintre argumentele furnizate în favoarea statutului de compus este imposibilitatea disocierii grupului prin prepoziție: ”*Rețeta fericirii sau* despre ceea ce *nu se vorbeşte*”. întâlnim acelaşi tratament al grupării *ceea ce* în articole şi gramatici de autor: [6], [7] ş. a.

Interpretarea analitică. în favoarea interpretării analitice a grupării *ceea ce* se pronunță [8] pentru care „unicitatea verificată a cazurilor constituie un argument hotărâtor pentru separarea celor două elemente: *ceea* (...) şi *ce* (...)” - şi [9], care face o analiză amănunțită a statutului morfosintactic al lui *ceea ce.*

Interpretarea sintetică amintită mai sus este rafinată şi tratată amănunțit la Avram, 1987 şi 2001 şi Dindelegan, 1993. Mioara Avram probează sudura avansată în care se găseşte *ceea ce* prin concurența cu relativul *ce,* „atât în construcții libere (...), cât şi în îmbinări cu caracter oarecum fix: *tot ceea ce / tot ce* sau *în ceea ce priveşte / în ce priveşte”* (Avram, 2001, 188). Construcția *tot ceea ce* furnizează de asemenea un argument în favoarea unității: *„tot* nu se acordă cu *ceea,* ci cu întregul”, (Avram, 1987, 122). Aceeaşi interpretare o primeşte *ceea ce* când este element de relație pentru o apozitivă (M. Avram, 2001, 430 şi 475-476).

Ceea ce în contextele lui *ce.* Am pornit de la premisa echivalenței funcționale *ce / ceea ce,* de la sinonimia celor două relative, prezumând că relativul *ceea ce* este compus în toate ipostazele.

Analizând un set de construcții relative libere cu relativul *ce* din perspectiva posibilității ca în acele contexte să fie acceptat *ceea ce,* am identificat o serie de situații în care substituția nu afectează gramaticalitatea enunțului (fără a afirma că se găsesc în variație liberă sub toate aspectele) şi o serie de situații în care substituția este blocată tot din cauze sintactice.

A. Compatibilitate - domeniul sintactic al sinonimiei celor două forme în relative cu antecedentul pronominal *tot;* exemple atestate cu *ce:*

Poate nu mă credeți, dar oricum nu pot spune tot ce / ceea ce simt doar în 45 de secunde. „ îşi aminti de agenda în care nota tot ceea ce nu trebuia să uite, însă nu-şi amintea pe unde o pusese. ” Tot ceea ce *ar putea deranja se cenzurează.* ”[5].

Concluzionând vom spune că posibilitatea substituției lui *ceea ce* cu *ce* ar putea fi un test pentru gradul de sudură din gruparea *ceea ce,* care prezintă o omonimie funcțională. Se pare că morfologic gruparea *ceea ce* a evoluat, aproape s-a contopit, însă din punct de vedere sintactic structurile „au rămas în urmă”. Există un *ceea ce* sudat, cu statut de *relator,* [5] foarte apropiat de complementizatori (prin aceasta înțelegând că unul dintre cele două roluri sintactice ale

relativelor - cel de conector sintactic a două secvențe - devine mai pregnant, opacizându-se calitatea lor de anaforice.

Să luăm un alt exemplu: relațiile dintre complementul de cauză si cel de scop, între care există importante deosebiri de ordin logico-semantic si cronologic; cauza reprezintă punctul de plecare, limita inițială a acțiunii, factorul care o declanşează; scopul este ținta, rezultatul, ”efectul” unei cauze si punctul final (neatins încă) al acesteia). Având în vedere succesiunea temporală, cauza, ca punct de plecare, este anterioară, marcată deci de trăsătura temporală /+anterioritate/ (în raport cu timpul verbului regent) si este reală (sau văzută ca atare), fiind exprimată de regulă prin indicativ (modul acțiunii reale), în opoziție cu scopul sau efectul, marcat prin trăsăturile semantice /+posterioritate/ si /+realizabil/, trăsături a căror expresie lingvistică este conjunctivul (modul acțiunii realizabile). Din punct de vedere semantic, complementul de scop este limitat la clasa verbelor agentive (verbe al căror subiect este, semantic vorbind, un agent conştient si volitiv, deci animat. De exemplu „Am venit *ca* să *te văd”,* în timp ce cauza nu implică neapărat un subiect marcat de aceste trăsături. Caracterul derivat al construcțiilor în discuție este de altfel intuit ca atare în unele lucrări. De exemplu I. Coteanu[10], în decrierea complementului de scop, face următoarea remarcă: "Circumstanțialul de scop construit cu *după* este de cele mai multe ori o exprimare

prescurtată. Astfel, în exemplul: „1-a trimis...la balta *după peşte*", după peste înseamnă "după prins, găsit, procurat sau cumpărat peşte". În mod similar, în GLR, I, p. 357, în descrierea sensurilor prepoziției *după* se arată că aceasta introduce atributul care exprimă scopul *(după un substantiv de natură verbală sau care conține o idee verbală,* s.n., E.G.), de exemplu: "umblatul *după însurătoare*", precum si complementul de scop: "umbla *după strâns* pielcele" (I. Creangă). În fapt, nu numai construcțiile cu prepoziția *după,* ci si cele cu *pentru, spre, de* ("se pregătesc *de plecare*"*),* în ("a plecat *în pețit*"*)* provin tot din exprimări "prescurtate", altfel spus din transformări de "depredicativizare" a verbului din subordonata finală.

Compararea trăsăturilor semice arată că raporturile celor două procese - cauză si scop - puse în relație cu verbul regent sunt diferite. Existența acestor diferențe la nivelul trăsăturilor semice (la nivelul de adâncime) nu permite reducția lor la o singură poziție sintactică (la nivelul de suprafață)[11, 93-105].

Trăsături care diferențiază raportul cauzal de cel final se constată si la nivel transformațional. În timp ce complementul cauzal acceptă transformarea de subiectivizare (de "ridicare" a acestuia în poziția privilegiată de subiect), în cazul unor verbe de afectivitate, de exemplu: A greşit din prea mare *orgoliu- Orgoliul* 1-a tăcut să greşească. A îmbătrânit *din pricina necazurilor. →Necazurile* l-au îmbătrânit. S-a distrus *din cauza băuturii. → Băutura* 1-a distrus. S-a urcat în copac *de frică→Frica* 1-a făcut să se urce în copac.

Complementul de scop nu acceptă acest tip de transformare. Prin trăsăturile logico-semantice care îl caracterizează, raportul de finalitate se apropie de raportul consecutiv. Această apropiere a fost de altfel remarcată de unii cercetători care definesc scopul "ca o consecință voită" (12,142). Circumstanțialul consecutiv este definit ca exprimând un raport de consecință[13, 570] , "rezultatul unei acțiuni sau calități despre care este vorba în regentă" [GLR, II, 314] sau mai precis, este urmarea firească, neintenționată a acțiunii verbului regent, caracterizată deci prin trăsătura /- volitiv/ (sau /+intențional/). Atât consecința, cât si scopul exprimă deci urmări sau "efecte,, ale acțiunii sau însuşirii exprimate de predicatul regent, deosebirea dintre ele reducându-se la absența respectiv prezența trăsăturii /+volitiv/.

Aşa cum aminteam la început, cauza constituie punctul de plecare al unei acțiuni (sau stări) care trebuie să ducă la un rezultat, un efect sau o consecință a acesteia; dovada o constituie faptul că orice macrostructură centrată pe un raport cauzal poate fi convertită, prin inversiune sintactică, în una bazată pe un raport consecutiv, cf. exemplele: 1. A pierdut examenul pentru că *nu s-a pregătit îndeajuns.* PP Pcauzală 2. Nu s-a pregătit îndeajuns, încât a pierdut examenul. PP Pconsecutivă Cele două fraze - 1 si 2 - sunt sinonime (ele exprimă aceeaşi realitate lingvistică). Fraza 2 derivă din 1 prin inversiunea reciprocă a propozițiilor si substituirea conectivelor: subordonata cauzală din 1 devine principală în fraza 2, legată prin consecutivul *încât.* Cele două tipuri de structuri îşi schimbă reciproc locurile si implicit funcțiile sintactice (de suprafață).

Analiza comparativă a celor două tipuri de structuri - cauzală si consecutivă reală - a arătat că orice macrostructură centrată pe un raport cauzal se poate transforma (sau converti) într-o macrostructură bazată pe un raport consecutiv. Confruntarea si verificarea unui număr mare de exemple confirmă raportul de derivare dintre ele, conducând la concluzia că subordonata consecutivă reală este reversul cauzalei.

În încheiere ținem să menționăm că o abordare modernă a gramaticii şi a vocabularului, care favorizează constituirea unei largi baze empirice pentru a susține orice normă de gramatică, divizarea noțiunii fundamentale a sinonimiei, pe care v-am propus-o, este un avantaj pentru modele experimentale de verificare a regularităților sintactice şi semantice. O sinonimie, numită "abstractă", prezintă raportul de echivalența dintre structurile şi elementele sensurilor definite în intensitate, care le sunt asociate. O sinonimie numită "concretă", prezintă raportul direct de echivalențe privind distribuirea /clasificarea cuvintelor, în special a substituirilor directe în fraze / propoziții, între cuvinte sinonime şi între parasinonime.

Referințe:

1. Gheorghe, M. *Propoziția relativă.* Piteşti, 2004
2. Miller, G. A. *Un sistem lexical de moştenire*(substantivele în WordNet). International Journal of Lexicography, vol.3, nr.4, 1990
3. Dubois, J. ş. a. etc. *Verbele franceze(publicate).* Universitatea din Paris, 1997
4. Coşeriu, Eugenio. *Sincronie, diacronie şi istorie.* Bucureşti: Ed. Enciclopedică, 1997
5. Gheorghe, Mihaela. *Constrângeri sintactice în dinamica propoziției relative*. Braşov: Universitatea ”*Transilvania*”, 1997
6. Robu, Vladimir şi Iorgu Iordan. *Limba română contemporană.* EDP. 1978
7. Diaconescu, Ion. *Sintaxa limbii române.* I-II, Bucureşti, 1992
8. Draşoveanu, D. D. *Teze şi antiteze.* Editura *Clusium*, 1997
9. Neamțu, G.G. *Teoria şi practica analizei gramaticale.* Excelsior, Cluj-Napoca, 1999
10. Coteanu, Ion (1982). *Gramatica de bază a limbii române.* Editura Albatros, Bucureşti / Ovidius University Annals of Philology XIV, 93 -103, 2003
11. Găgeanu, E. Complementele de cauză şi ”efect”. Bucureşti, Universitea *Hyperion,* 2003
12. Avram, Mioara. *Evoluția subordonării circumstanțiale cu elemente joncționale în limba română,* Bucureşti. Avram, Mioara (1997), *Gramatica pentru toți.* Editura Humanitas, Bucureşti
13. *Gramatica limbii române II. Enunțul*. Bucureşti: Editura Academiei Române, 2005

Recenzent: conf. univ., dr. Balțatu L.
Prezentat la 13.10.09

METODOLOGIA REALIZĂRII ORELOR DE CURS LA DISCIPLINA „FONETICA LIMBII ROMÂNE CONTEMPORANE”

Svetlana DERMENJI ,
Catedra de Filologie Română

Cours de l'université est présenté comme un lien de base du cours de formation complet et voie d'exposition est théoriquement matériel volumineux pour pouvoir être compris par les étudiants. Il met l'accent sur ces questions complexes qui doivent être expliquées, stimule l'activité des connaissances et aider à développer la créativité et l'esprit critique. L'article décrit l'algorithme de parvenir à un donné des conférences, la conception et la réalisation avec des exemples convaincants de lq discipline linguistique, la phonologie romans contemporains.

Prelegerea cere măiestrie pedagogică
şi simțul responsabilității, selectarea
minuțioasă a materialului ce trebuie expus,
pentru ca să îndeplinească o funcție
de stimulare şi dezvoltare a spiritului creator.
Nina Socoliuc [1, p. 38]

Practica educațională a demosntrat că pentru a fi cadru didactic în învățământul de toate gradele trebuie să dovedeşti atât competență de specialist, cât şi competență de pedagog.

Conform opiniei lui Bontaş, valoarea şi eficiența unui specialist devenit cadru didactic sunt date, în primul rând, de pregătirea de specialitate, de competența profesională, dar care nu este suficientă pentru munca profesorului, de aceea susținem necesitatea pregătirii profesionale a specialiştilor care devin cadre didactice. [2]

Această pregătire profesională o realizăm în cadrul cursurilor universitare, dar şi a seminariilor.

Prelegerea se prezintă în calitate de „verigă de bază” [1] a întregului curs de instruire şi este calea de expunere a materialului teoretic voluminos, ce trebuie înțeles de către studenți. Ea pune accent pe acele întrebări complicate, ce trebuie explicate, stimulează activitatea de cunoaştere şi contribuie la dezvoltarea creativității şi a spiritului critic.

Realizând un sondaj cu studenții de la Facultatea de Filologie şi Istorie, specialitatea Limba şi literatura română, referitor la rolul prelegerilor în pregătirea profesională, am observat că majoritatea susțin faptul că prelegerea îi orientează pe studenți eficient în structurarea informației lingvistice şi este un suport binevenit pentru pregătirea către seminare. Dar s-a depistat dilema precum că prelegerea îi face doar să scrie mecanic ceea ce relatează lectorul sau prelegerea îi orientează către perceperea pasivă a opiniilor altora, frânează gândirea independentă a lor.

Totuşi experiența profesorului universitar demonstrează faptul că refuzul de la prelegere reduce nivelul ştiințific de pregătire a studenților, distruge sistemul muncii lor pe parcursul semestrului. Deci, prelegerea rămâne şi în continuare o formă de bază în organizarea procesului instructiv universitar.

Dar dacă asupra unor probleme de bază ale cursului există păreri controversate, atunci prelegerea este necesară pentru reflectarea lor obiectivă.

Prelegerea prezintă, totuşi, *o expunere* consecutiv-sistematizată şi clară a unui subiect lingvistic, spre ex. disciplina lingvistică „Fonetica limbii române contemporane”şi subiectul „Clasificarea vocalelor şi a consoanelor”. Cerințele de bază ale prelegerii date şi ale acesteia în general sunt:

- Prezentarea nivelului ştiințific;
- Accesibilitatea, unitatea formei şi a conținutului;
- Emoționalitatea expunerii;
- Legătura organică cu alte discipline (lingvistice).

O altă cerință importantă ar fi caracterul de sistem al prelegerii universitare. Lectorul intră în sala de curs şi mai întîi de toate, după stabilirea climatului favorabil, va anunța scopul şi obiectivele prelegerii în felul următor:

La finele prelegerii studenții trebuie:

O_1 să cunoască deosebirile dintre vocale şi consoane;

O_2 să diferențieze deosebirile de ordin funcțional;

O_3 să descrie deosebirile de ordin articulatoric şi acustic;

O_4 să clasifice vocalele după cele trei criterii de ordin fiziologic (poziția limbii, poziția buzelor, gradul de apertură);

O_5 să analizeze şi să caracterizeze vocalele după modelul:

[e] – vocală anterioară, nelabială, semideschisă sau

[u] – vocală posterioară, labială, închisă etc.

O_6 să clasifice consoanele din punct de vedere articulatoric

O_7 să cunoască cele trei criterii de bază: participarea coardelor vocale, modul de articulație, locul de articulație

O_8 să deprindă analiza şi caracterizarea consoanelor ca în exemplele de tipul:

[r] – consoană sonantă, constrictivă, alveolară, vibrantă;

[p] – consoană surdă, oclusivă, labială etc.

O_9 să introducă, în final, consoanele într-un tabel recapitulativ.

TABEL CONSONANTIC [3, p. 84]

Locul de articulație / Modul de articulație		Labiale		Linguale					Participarea coardelor vocale
				Prelinguale			mediolinguale	postlinguale	
		bilabiale	labiodentale	dentale	alveolare	prepalatale			
oclusive	Nazale	m		n					Sonante
	Orale	b		d			ģ	g	Sonore
		p		t			ĸ	c	Surde
constrictive	Laterale				l				Sonante
	Vibrante				r				Sonante
	Siflante (sibilante)				z				Sonore
					s				Surde
	Fricative		v					(h)	Sonore
			f					h	Surde
africate							ğ		Sonore
					ț		č		Surde

Vom observa că, prezentarea în prelegerea dată a unui model teoretic explicativ la un nivel de abstractizare prea înalt, va îndruma înțelegerea şi nu va demonstra însemnătatea practică a acestui model.

O altă cerință a prelegerii date este aceea că trebuie să apeleze, să conțină şi elemente din experiența şi cunoştințele studenților. Atunci când vom clasifica vocalele sau consoanele, vom pronunța, chiar, cu voce, pentru ca studenții să „**simtă**" de ce consoana cutare sau cutare este oclusivă sau constrictivă; sonoră sau surdă; nazală sau orală; fricativă sau africată etc.

În felul acesta, prelegerea universitară va facilita trecerea de la cunoscut la necunoscut, de la deziderat la realitate.

Cercetătorii de specialitate ca: Cerghit I., Surdu E., Căliman T., Socoliuc N., Cojocaru V., [1, p. 26-43] susțin faptul că există astfel de cerințe generale de care trebuie să se țină cont în proiectarea, organizarea şi desfăşurarea unei prelegeri cum ar fi:

1. Definirea clară, precisă şi operațională a conceptelor sau noțiunilor cu care se operează (în cazul nostru: vocala, consoana, anterioară/prepalatală, centrală, postpalatală/ velară, labial, labiodentar, nelabializat, deschis, semideschis, închis, interior, mediu, superior, sonor/sonant, surd/nesonant, vibrant, lateral, lichid, oclusiv, africat, exploziv, constrictiv, spirant, fricativ, siflant, sibilant, labial, bilabial, labiodental, prelingual, mediolingual, postlingual, dental, alveolar, prepalatal, faringal);
2. Analiza să se îmbine cu sinteza;
3. Să se țină seama de nivelul de dezvoltare a studenților;
4. Să fie o permanentă deschidere spre celelalte discipline lingvistice, de exemplu: lexicologia, morfologia.

Lectorul trebuie să cunoască şi câteva aspecte ale proiectării şi desfăşurării prelegerii, căci proiectarea unei prelegeri este mult mai complexă decât a unei lecții din învățământul preuniversitar. Ea trebuie să conțină următorul algoritm:

- Ce se urmăreşte prin studiul clasificării vocalelor şi consoanelor, adică obiectivele operaționale sus menționate ($O_1 – O_9$);
- Ce strategii didactice voim folosi în studierea consoanelor şi a vocalelor (explicarea, conversația, demonstrația, analiza, sinteza, problematizarea, descoperirea, brainstorming-ul şi brainwriting-ul);
- Ce modalități de evaluare vom utiliza (este vorba, mai ales, de seminar).

În realizarea unui proiect didactic al acestui curs se vor lua în considerație următoarele momente:

- Obiectivele operaționale, de lucru;
- Obiectivele educative, de formare şi dezvoltare a unor capacități intelectuale, la care se adaugă şi cele privind activitatea studentului la prelegere, atitudinile acestuia față de cele comunicate.

Deasemenea se pune un mare accent pe selecția sau crearea unor mijloace didactice, cum ar fi planşe, grafice, scheme etc. De ex. tabelul consonantic (vezi pagina anterioară), precum şi tabelul ce cuprinde clasificarea vocalelor:

TABELUL VOCALIC [4, p. 31]

Poziția buzelor	**nalabiale**	**labiale**

Poziția limbii pe orizontală / Gradul de apertură	anterioare	mediale	posterioare	
închise	**i**		**î**	**u**
semideschise	**e**		**ă**	**o**
deschise		**a**		

Prelegerea universitară trebuie să aibă o structură sistemică: o introducere, o prezentare coerentă a subiectului „Clasificarea vocalelor şi a consoanelor" şi o concluzie finală. În *partea introductivă* se va determina subiectul, planul şi scopul. Aceasta trebuie să fie laconică şi bine expusă.

Expunerea sau *prezentarea sistemică* a temei prezintă partea de bază a prelegerii, unde se asimilează conținutul științific al temei, se pun toate întrebările. Un rol important aici îl au analizele, prezentarea opiniilor diverşilor cercetători foneticieni ce au discutat pe marginea acestui subiect. Fiecare poziție teoretică trebuie să fie argumentată, formulările şi noțiunile trebuie să fie clare, având un conținut profund.

Momentul final al prelegerii universitare trebuie să conțină un rezumat, o recapitulare a celor studiate, se face un *bilanț al realizări obiectivelor* propuse la începutul prelegerii, *recomandarea unei bibliografii*. Deasemenea, se dau recomandări despre ordinea de mai departe a studierii întrebărilor de bază ale prelegerii de sine stătător, conform literaturii indicate.

Prelegerea noastră va căpăta un caracter problematic, va fi o prelegere-discuție, prelegere-conversație.

Rezultă că „*a preda"* nu este sinonim cu „*a spune"* doar sau cu „*a dicta"* ceva şi a cere lecția următoare restituirea.

A preda înseamnă a prezenta exemple, modele, a propune studenților o activitate cu material concret şi verbal oferit; a-l ajuta să analizeze, să compare, să aplice, să mediteze asupra celor efectuate, a extrage esențialul şi a-l fixa în noțiuni, judecăți, raționamente; a face operante cunoştințele în exerciții, studiul individual, activități practice etc.

Concluzionăm că studenții (care au realizat sondajul) vor fi mai cointeresați, mai activi şi creatori, atunci când lectorul va iniția permanente discuții, dezbateri în cadrul cursurilor prin aplicarea brainstorming-ului, feed-back-urilor, a situațiilor-problemă etc.

Lectorul în timpul expunerii materialului cursului nu numai că va folosi răspunsurile studenților la întrebările lor, dar şi va organiza ***schimbul liber de opinii***. Acest moment, credem, va înviora procesul instructiv, va activiza procesul cognitiv, iar pedagogul va utiliza ***regia*** în scopul convingerii, evitării opiniilor, pozițiilor greşite ale unor studenți.

Luând în cosideraţie opinia lui S. Puşcariu, din ***Limba română***, vol II – *Rostirea*, profesorul va explica mai întîi de ce consoana **„m"** este bilabială, după care va pune pe studenți în situația de a mai depista o altă consoană, rostită la fel, cu ajutorul buzelor, adică oclusiva (bilabială) – **„p"**.[5]

O altă situație-problemă va consta în depistarea consoanelor nazale (m şi n) etc. Soluția situației-problemă nu trebuie să fie evidentă şi nu trebuie să se reducă la simpla aplicare a unei strategii, ea trebuie să dispună de un grad de complexitate.

În felul acesta, succesul seminarului va depinde de pregătirea teoretică, pedagogică şi metodică în primul rând a profesorului, de munca sa organizatorică realizată la curs; apoi de nivelul pregătirii studenților, şi nu în ultimul rând, de activismul lor. Orele vor de veni mai active, studenții vor aştepta începerea cursurilor cu un viu interes, curiozitate şi entuziasm.

Referinţe:

1. Socoliuc, N., Cojocaru, V. *Formarea competenţelor pedagogice pentru cadrele didactice din învăţământul universitar*. – Chişinău: Cartea Moldovei, 2007
2. Bontaş, I. *Pedagogie*. – Bucureşti: Editura ALL, 1994
3. Corlăteanu, N., Zagaevschi, V. *Fonetica*. – Chişinău: Lumina, 1993
4. Turculeţ, A. *Introducere în fonetica limbii române*. – Bucureşti, 2001
5. Puşcariu, S. *Limba Română,* II (Rostirea). – Bucureşti, 1959

Recenzent: conf. univ., dr. Axentii V.
Prezentat la 13.10.09

PRINCIPII TEORETICE DE SELECTARE ŞI APLICARE A TEHNOLOGIILOR PEDAGOGICE LA ORELE DE LIMBĂ LATINĂ

Ala TABARANU,
Catedra de Filologie Română

La technologie pédagogique combine et joint l'ensemble des procédés, des méthodes, des stratégies, des moyens élaborés par les pédagogues pour optimaliser le processus d'enseignement.

La technologie unit la logique de la matière d'étude et contribue à la réalisation de l'objectif indiqué. Par exemple: l'enseigment de la langue latine permet grâce aux objectifs explicatifs-créatifs de l'enseignement ei de l'application des technologies pédagogiques, de marquer l'essence de la nécessité de connaître notre origine linguistique et les valeurs générales humaines de la culture et de la civilisation antique. Donc, pendant les cours de la langue latine l'utilisation des technologies pédagogiques out comme base d'un côté les principes didactiques généraux d'instruction et de l'autre côté les principes spécifiques de sélection de ces technologies.

Învățământul se află în prezent într-un proces de renovare sub multe aspecte (conţinuturi, proces de învățământ, sistem de evaluare, resurse didactice, informatizare etc.).

Tehnologia pedagogică reprezintă „ansamblul tehnicilor şi cunoştinţelor practice imaginat pentru a organiza, testa şi a asigura funcționalitatea instituției şcolare la nivel de sistem" [1, pag.294]

Tehnologia pedagogică, de obicei, este numită orientarea pedagogiei europene şi americane, care are drept scop perfecționarea eficace a procesului educativ, o realizare garantată a rezultatelor planificate a instruirii.

Încercările de a introduce tehnologia în activitatea didactică nu s-au întrerupt pe parcursul secolului al XX-lea. Începând cu a 2/3 a acestui secol în SUA şi Occident se elaborează activ tehnologii ale procesului de învățământ. În legătură cu implimentarea în procesul de învățământ a mijloacelor tehnice în anii 40-50 a început pe larg utilizarea termenului ***tehnologia învățământului***, care în următorii ani, 50-60, în urma influenței investigațiilor în metodica utilizării diverselor mijloace tehnice începe să se numească ***tehnologie pedagogică***. Pe la mijlocul anilor 60 abordarea tehnologică a fost luată în discuție în presa de peste hotare şi la conferințe internaționale. S-au evidențiat două tendințe, una din care continua realizarea abordării tehnologice cu implimentarea mijloacelor tehnice. În prizma celei de-a doua tendințe începe să se dezvolte abordarea tehnologică spre constituirea procesului de învățământ şi apare un termen nou *"**tehnologii didactice**"*.

Tehnologiile pedagogice se întemeiază pe ansamblul de metode, procedee şi mijloace elaborate de pedagogi şi psihologi pentru optimizarea procesului de învățământ [2, pag.26].

Tehnologia pedagogică corelează şi îmbină ansamblul de metode, procedee, strategii, mijloace de învățământ, forme de organizare a proceselor de învățământ într-un concept pedagogic optim, relevând caracterul sistemic al componentelor acțiunii didactice [3, pag.63]. În interiorul tehnologiei pedagogice se conturează două subdiviziuni:

a) metodologia activității didactice cu ansamblul de metode şi procedee;
b) mijloacele de învățământ (aparatele de proiecție, filmele, radioul, aparatele audiovizuale şi calculatorul).

Relevarea principiilor de selectare a tehnologiilor pedagogice corelează cu teoria curriculum-ului, teoria axiologică, abordarea sistemică şi pragmatică, a învățământului. Ca să înțelegem aceste teze, e nevoie să le examinăm detaliat.

Noua paradigmă a curriculum-ului şcolar incluzând tehnologiile pedagogice drept

instrumentar acțional de bază determină căile şi modalitățile de realizare a procesului de instruire. Principalele condiții care determină şi susțin învățarea pot fi asigurate şi organizate în anumite moduri. Prin aceasta, tehnologiile, ca alte elemente ale curriculum-ului, sunt subordonate unor şi aceloraşi legități. În activitățile de organizare, conducere şi desfăşurare a procesului de învățare apar o serie de întrebări, cum ar fi: *Ce tip de activitate trebuie să desfăşoare elevul ca să dobândească cunoştințe, priceperi şi deprinderi intelectuale şi practice? Ce tehnologii pedagogice pot fi utilizate în acest scop? Cine este subiectul actului învățării?* (caracterizarea); *Cu ce scop se predă sau se studiază o disciplină sau alta?* (elaborarea obiectivelor); *Ce se studiază?* (selectarea si organizarea conținutului); c*ât timp se acorda pentru studiere?; Cum?* (cu ce procedee si mijloace se va realiza predarea - învățarea); *În ce condiții se va realiza procesul de instruire?; Care este efectul?* (rezultatul învățării); *Cine realizează şi organizează procesul de instruire?*

În calitate de proiect pedagogic, curriculum-ul îşi propune să sublinieze importanța excepțională a obiectivelor educaționale atât la nivelul macropedagogiei, cât şi la nivelul micropedagogiei. La nivel macro pornind de la obiectivele educaționale generale formulate, se selectează conținuturile învățământului şi se proiectează tehnologiile de predare şi învățare, precum şi tehnologiile de evaluare a eficienței activității educaționale. Aceeaşi relație de subordonare o întâlnim şi la nivel micro, la care, pornind de la conținuturile stabilite în manualele şcolare (în funcție de obiectivele cadru şi de referință) se formulează obiectivele instructiv – educative şi cele operaționale, pornind de la care, se stabilesc experiențele de învățare cele mai adecvate pentru elevi, tehnologiile de învățare şi de predare, tehnologiile de evaluare a randamentului şcolar şi după derularea activității didactice şi realizarea feed-backului, tehnologiile de reglare a activității didactice.

În acest caz curriculum-ul se examinează în cel mai amplu sens ca intercorelare şi interacțiune a componentelor, care predetermină funcționarea eficientă a învațământului: obiective, conținut, tehnologii, timp, evaluare, legătură inversă. Altfel spus, curriculum-ul reprezintă un program de învățământ complex.

Pentru realizarea obiectivelor educaționale profesorul şi elevii utilizează o mare varietate de metode, mijloace, forme, care constituie un anumit program şi tehnologie de instruire. În acest context, tehnologiile pedagogice sunt elemente de bază, deoarece ele sunt „purtătoare" ale acțiunii. Rezultă deci că tehnologiile reprezintă partea procesuală a curriculum-ului şcolar, elementul organizării condițiilor şi decurgerii procesului instruirii. Tehnologiile sunt partea executivă care duc spre acțiune toate celelalte elemente ale curriculum-ului. Astfel, interacțiunea şi intercorelarea tehnologiilor cu alte componente predetermină principiile de selectare şi aplicare a lor.

Proiectarea procesului de instruire întotdeauna începe de la sfârşit, de la rezultatele care trebuie obținute (se modelează în minte).

Condiția de bază a eficacității procesului instruirii-învățării constă în stabilirea obiectivelor concrete. În funcție de finalități se şi determină programul strategiei instruirii. În corespundere cu natura obiectivelor se selectează tehnologiile pedagogice; ele trebuie să fie în armonie deplină cu obiectivele-cheie şi cu cele operaționale. Tezele inițiale pentru selectarea tehnologilor pedagogice reprezintă dirijarea rezultatelor finale. Astfel ele sunt instrumentul unei realizări mai ample a obiectivelor trasate. Tehnologiile rezultă în corespundere cu disciplina de studiu concretă, profilul şcolii, nivelul studiilor circumscriindu-se în schema rezultatelor instruirii. De exemplu, rezultatele învățării limbii latine în liceu având obiectiv înțelegerea specificului limbii latine, prin raportare la limba română şi limbile moderne; îmbogățirea exprimării personale cu neologisme de origine greco-latină, fundament al terminologiei neologice actuale; identificarea elementelor moştenirii greco-romane etc. determină necesitatea şi posibilitatea selectării, combinării unor asemenea tehnologii pedagogice, care ar propune instrumente de învățare şi însuşire a competențelor corespunzătoare.

Astfel, obiectivelor din domeniul percepției le este adecvată activitatea de sesizare rapidă a invariantei sau intercorelării în multitudinea datelor de percepție rapidă a formelor, dimensiunilor şi semnificațiilor lor.

Obiectivele operaționale propun varierea activității, interpretarea situațiilor, prezentarea materialului lingvistic prin intermediul schemelor, cu operarea diferitelor niveluri ale limbii prin generalizare şi evaluare, stabilirea asociației dintre diverse fenomene, transferul de la o noțiune la alta, de la concret la abstract şi viceversa, prin aplicarea modelelor de prezentare generală a părților de vorbire, a situațiilor lexicale şi gramaticale moştenite şi împrumutate în limbile moderne din limba latină, precum şi confluențele lexicale şi morfosintactice ale limbii române şi ale altor limbi străine cu limba latină etc. ce vor fi tratate în special prin recunoaştere şi exersare pe text.

Descrierea caracteristicii obiectului limbii, dezvoltarea capacității de receptare a mesajelor sunt dictate de obiectivele de referință, pe când obiectivele din domeniul afectiv implica concentrarea asupra dezvoltării interesului pentru studiul limbii latine şi al civilizației greco-romane. Pe lângă aceasta, drept selectare a obiectivelor instruirii nu se exclude doleanța profesorului (obiectivele rezulta din nevoile personale şi socioumane), de asemenea şi tehnologiile nu se pot alege la propria discreție, deoarece ele întotdeauna sunt determinate, în primul rând, de obiectivele instruirii.

Este necesar de luat în considerare că obiectivele nu sunt unicul factor la selectarea unor sau altor tehnologii pedagogice. Totodată, selectarea tehnologiilor este totdeauna conjugată cu un anumit obiectivism. Ca atare, dependența selectării tehnologiilor de natura obiectivelor nu trebuie interpretată mecanic, pentru că unele şi aceleaşi tehnologii pot servi ca mijloc de atingere a diferitelor scopuri, ele posedă o independență relativă în raport cu obiectivele. Autonomia relativă a tehnologiilor este confirmată de caracterul lor polifuncțional. În acest sens, este vorba nu numai despre alegerea unei sau altei tehnologii, dar şi despre prezența funcției adecvate a tehnologiei la realizarea scopurilor instruirii.

Cele expuse anterior permit formularea primului principiu de selectare a tehnologiilor pedagogice; principiul concordanței tehnologiilor şi a obiectivelor instruirii.

Realizarea principiului dat este posibilă în cazul în care obiectivele sunt formulate corect şi se indică modalitățile posibile de atingere a lor. Acest punct de vedere este confirmat de către cercetătorii B.Bloom, D.Craturol, R.Maiger, H.Salivan, R.Gagnee. Autorii respectivi în locul formulărilor generalizate, abstracte ale obiectivelor de tipul „elevul trebuie să ştie, să înțeleagă, să conştientizeze" propun formulări clare, concrete: să indice, să numească, să descrie, să enumere, să diferențieze, să compare, să generalizeze etc. Astfel de formulări contribuie la proiectarea acțiunilor de învățare, la luarea deciziilor corecte etc. Prin câteva exemple vom elucida coraportarea obiectivelor şi tehnologiilor pedagogice.

- Dacă obiectivele corelează cu cunoaşterea terminologiei, factorilor, atunci ele trebuie să fie formulate în baza următoarelor verbe: *a indica, a recunoaşte, a determina, a-şi aminti* şi a următoarelor unități de conținut: *fapte, informații (surse, nume, date, personalități, evenimente, etape etc.,)* datorită cărora pot fi selectate tehnologiile instruirii: lectură, observări.
- Dacă obiectivele învățării corelează cu studierea concepțiilor, regulilor, ideilor, atunci ele pot fi formulate în baza următoarelor verbe: *a generaliza, a extrage, a formula, a determina, a clasifica* etc., a următoarelor unități de conținut: fenomene, ipoteze, căi, descoperiri, în corespundere cu care pot fi selectate tehnologiile: dezbaterea, cercetarea etc.
- Dacă obiectivele învățării corelează cu formarea şi dezvoltarea competențelor, atunci ele pot fi formulate în baza următoarelor verbe: *a interpreta, a efectua, a substitui* etc. După cum rezultă din aceste exemple, există o anumită corelare între conținut şi tehnologie pedagogică. Unii autori determină tehnologiile drept o realizare concretă a conținutului, "o formă de mişcare a conținutului, în concordanță cu obiectivul instruirii"[4, pag.87].

Tehnologiile nu se interpretează ca ceva exterior în raport cu conţinutul, mai curând, invers, ele se încadrează ca elemente în logica organizării structurii instruirii. Schimbarea conţinutului în mod firesc implică schimbarea tehnologiei pedagogice. Astfel se poate formula următorul principiu de selectare a tehnologiilor pedagogice active de învăţare: *natura şi particularităţile conţinutului disciplinei de studiu, logica cunoaşterii ştiinţifice* determină caracterul obiectiv şi activ al tehnologiilor pedagogice. Deoarece oricărui domeniu de cunoaştere îi corespund tehnologii proprii de cercetare, procesului învăţării îi corespund unele sau altele tehnologii de instruire, deoarece ele prin conţinutul său posedă specificul unei sau altei ştiinţe.

Trebuie să remarcăm că uneori tehnologia, deşi rezultă din logica ştiinţei, corelează totalmente cu logica disciplinei de studiu şi contribuie la realizarea obiectivului trasat. De exemplu, învăţarea limbii latine permite, graţie obiectivelor dezvoltative de învăţare şi de aplicare a tehnologiilor active, relevarea esenţei necesităţii cunoaşterii originilor noastre lingvistice şi a valorilor general-umane ale culturii şi civilizaţiei antice.

Tehnologia ce nu corelează cu logica disciplinei studiate sau nu rezultă din conţinutul lecţiei se transformă într-un instrument artificial şi ineficient. Tehnologia pedagogică este veriga joncţională dintre obiectivele învăţării şi conţinut; dezvoltarea managerială a obiectului de studiu de la obiective la rezultat [5, pag 98]. Astfel tehnologiile pedagogice nu se pot examina în afara conţinutului şi viceversa. Conţinutul şi tehnologia „funcţionează" în procesele gândirii, în acţiunile profesorului şi ale elevului.

Recunoscând interdependenţa conţinutului şi tehnologiilor pedagogice, se impune recunoaşterea unei anumite independenţe ale ultimelor. Adeseori unele şi aceleaşi tehnologii pot servi diferite conţinuturi.

Organizarea procesului instruirii – frontal, în colectiv, în grup, individual sau combinat – presupune utilizarea adecvată a formelor şi tehnologiilor pedagogice. Deosebirea dintre formele de organizare a instruirii duce la rezultate diferite. În acest context tehnologiile pedagogice active presupun şi forme organizaţionale corespunzătoare: lucru în grupuri mici (echipe), lucrul în perechi etc.

Din cele expuse anterior rezultă principiul corespunderii şi interacţiunii formelor organizaţionale şi tehnologiilor pedagogice. În conformitate cu acest principiu tehnologiile pedagogice se selectează în funcţie de o formă organizaţională sau alta.

Un aspect important la determinarea legităţilor selectării tehnologiilor pedagogice este stabilirea dependenţei tehnologiilor pedagogice de învăţare. Activitatea de învăţare decurge pe etape în corespundere cu o anumită logică pedagogică. Astfel, această activitate include executarea unui şir de operaţii de gândire internă. Derularea eficientă a acestor operaţii asigură transferul de la obiective la rezultatele învăţării. Consecutivitatea operaţiilor, acţiunilor, condiţiilor în care acestea se produc constituie tehnologia activităţii corespunzătoare.

Din punct de vedere aplicativ, fiecărei operaţii îi pot corespunde diferite aspecte de realizare sau diverse procedee de lucru „profesor - elev", „elev - elev". Comparaţia de exemplu, se poate efectua prin intermediul contrapunerii, analogiilor, tezelor, antitezelor etc.

Fiecare situaţie concretă este determinată, în mare măsură, de natura şi de structura operaţiilor de gândire şi ale acţiunilor de comunicare, care generează diverse tehnologii. Pornind de la aceasta, formulăm următorul principiu de selectare a tehnologiilor pedagogice active: *tehnologia depinde de etapele realizării activităţilor de instruire;* totodată, logica activităţii de instruire corelează structura etapelor şi operaţiilor activităţii într-un tot întreg. Concomitent, eficacitatea utilizării noii tehnologii depinde în anumită măsură de profesor şi de elev. Tehnologia posedă un caracter binar, ea este orientată atât spre ce şi cum face profesorul în corespundere cu obiectivele, cît şi spre acţiunea elevului ca obiect şi subiect al acţiunii de instruire.

Pentru profesor alegerea tehnologiei este cea mai „intimă" componentă a funcţiilor sale profesionale. În mâinile lui tehnologia devine instrumentul de bază în procesul instruirii, stabilirii interconexiunii dintre el şi elev. Totodată alegerea simplă a tehnologiei nu este

suficientă, de fiecare dată ea trebuie să fie adaptată de către profesor la condiții concrete. Opțiunea pentru o tehnologie în permanență depinde de competența profesională a profesorului, de viziunile lui pedagogice, de structura lui psihologică, de nivelul său de cultură. La rândul său, profesorul se schimbă sub influența tehnologiilor pedagogice utilizate, în primul rând, a tehnologiilor interactive. Pe lângă principiile de selectare a tehnologiilor pedagogice în cercetarea noastră sunt importante atât tehnologiile pedagogice generale, cît şi principiile de bază ale predării şi învățării.

Principii de bază ale predării:

- Predarea menține şi dezvoltă motivarea elevului pentru instruirea continuă;
- Predarea creează premize pentru instruirea variată, orientată spre atingerea scopurilor propuse;
- Predarea creează condiții pentru relevarea şi stimularea capacităților şi intereselor elevilor;
- Predarea înseamnă nu numai comunicarea cunoştințelor, ci şi formarea competențelor (capacităților) de conştientizare şi aplicare a cunoştințelor, de formare a aptitudinilor.

Principii de bază ale învățării:

- Elevii învață în diferite stiluri şi ritmuri;
- Învățarea presupune cercetări permanente, aplicarea eforturilor şi autodisciplină;
- Învățarea dezvoltă atitudinile, competențele (capacitățile) şi contribuie la însuşirea cunoştințelor.
- Învățarea trebuie să pornească de la aspecte semnificative de dezvoltare personală a elevului şi de la implicarea lui activă în activitatea socială;
- Învățarea este o activitate individuală, de grup sau colectivă.

Din cele expuse concluzionăm că aplicarea tehnologiilor pedagogice în cadrul lecțiilor de limbă latină se bazează, pe de o parte, pe principiile didactice generale de instruire, iar pe de altă parte, pe principiile specifice de selectare a acestor tehnologii:

- Principiul adecvației tehnologiilor şi funcțiilor obiectivelor instruirii;
- Principiul predeterminării caracterului obiectiv activismului tehnologiilor pedagogice, naturii şi particularității disciplinei de studiu, logicii cunoaşterii ştiințifice.
- Principiul corespunderii şi interacțiunii formelor organizaționale şi tehnologiilor pedagogice;
- Principiul dependenței selectării tehnologiilor pedagogice de învățare pe etapele realizării activității de instruire şi influenței reciproce a logicii disciplinei de studiu şi etapelor structurale ale operațiilor de instruire ca un tot întreg.

Procesul de învățământ actual reprezintă calea pe care profesorul împreună cu discipolul său o urmează în parteneriat, într-un cadru organizat, în vederea atingerii obiectivelor educației, a consolidării competențelor, a formării aptitudinilor şi personalității elevilor. Pentru aceasta profesorul trebuie să cunoască ansamblul metodelor, tehnicilor şi procedeelor prin care se realizează procesul de învățare. Alegerea metodei trebuie să țină seama de conținutul temei, de factorii motivaționali şi psihologici, de dotarea materială. Un profesor bun (*peritus praeceptor*) va şti să selecteze metoda potrivită contextului fiecărei situații educaționale. O calea sigură de a deveni profesor desăvârşit este studiul atent al procesului educațional şi cunoaşterea, înțelegerea, analizarea şi punerea în practică a metodelor didactice.

Clasificarea metodelor didactice oscilează în funcție de principiul pus la bază şi bineînțeles, în funcție de disciplina predată. Se disting astfel metode bazate pe acțiune, metode iconice, metode simbolice, metode afirmative, interogative şi active, metode de

predare a materialului nou, metode de fixare a cunoştinţelor, metode de formare a priceperilor şi a deprinderilor, metode de verificare a cunoştinţelor, metode de apreciere a cunoştinţelor etc. Aceste grupuri înglobează aproximativ 25-30 de metode, dintre care cele mai folosite sunt metodele clasice [2, pag.27].

Metodica modernă facilitează astăzi accesul profesorului către gândurile elevilor săi printr-o gamă largă de metode interactive care au ca trăsătură comună aşa-zisa „învăţare trăită" şi folosesc experienţa internă a elevului drept context pentru învăţare, încurajează gândirea divergentă ca parte a procesului creativ, activitatea intuitivă, oferă prioritate conceptului de sine ca determinant cheie al unei învăţări reuşite, învaţă elevii cum să înveţe, iar profesorul este văzut ca o persoană care învaţă de la elevii săi.

Una dintre ele este ***Brainstorming***-ul (asaltul de idei), o metoda generatoare de idei noi, la ora actuală fiind cea mai răspândită tehnică de stimulare a creativităţii în activităţile de grup. Ea se bazează pe următoarele principii:

- *Cantitatea determină calitatea (*cu cât avem mai multe idei cu atât cresc şansele de a găsi ideile valoroase şi folositoare în soluţionarea unor probleme).
- *Exprimarea liberă, fără cenzură a ideilor* (nu este tolerată critica)

  Acestea, la rândul lor, impun respectarea anumitor reguli:

  1. Să se scrie toate ideile care apar în legătură cu tema / subiectul pus în discuţie.
  2. Să nu se facă judecare / evaluarea ideilor propuse. Acestea trebuie doar notate.
  3. Elevii să nu se oprească până nu sunt epuizate toate ideile propuse sau până nu expiră timpul alocat.

Toate ideile propuse se notează. În faza de producere a ideilor profesorul trebuie să încurajeze participarea tuturor elevilor. Elevii pot învăţa şi de la colegii lor preluând ideile emise de alţii şi fructificându-le. Metoda este într-atât de eficientă încât poate fi cu succes folosită la fiecare lecţie pentru orice nivel de studiu.(Exemple de probleme: *De ce e necesar să învăţ limba latină?* sau *Ce înseamnă pentru tine Nosce te ipsum? Pecuniae imperare oportet, non servire?*

O altă tehnică care încurajează elevii să gândească liber şi deschis este ***Ciorchinele.*** Această metodă se foloseşte mai mult în predarea noilor cunoştinţe accentuând noţiunile-cheie. Stimulează evidenţierea legăturilor dintre idei, determină elevul să caute căile de acces spre propriile cunoştinţe, credinţe şi convingeri şi scoate în relief modul propriu al individului de a înţelege o anumită temă, un anumit conţinut. Pentru realizarea unui ciorchine trebuie parcurşi următorii paşi:

1. Să se scrie un cuvânt sau o propoziţie-nucleu în mijlocul tablei (hârtiei).
2. Profesorul va ruga elevii să înceapă să scrie cuvinte sau sintagme care le vin în minte în legătură cu tema pusă în discuţie (scrisă la mijloc).
3. Apoi, cuvintele sau ideile produse se leagă prin linii / săgeţi astfel, încât să scoată în evidenţă conexiunile create între acestea.
4. Trebuie scrise toate ideile propuse de elevi până la expirarea timpului alocat activităţii sau până la epuizarea tuturor ideilor. În final va

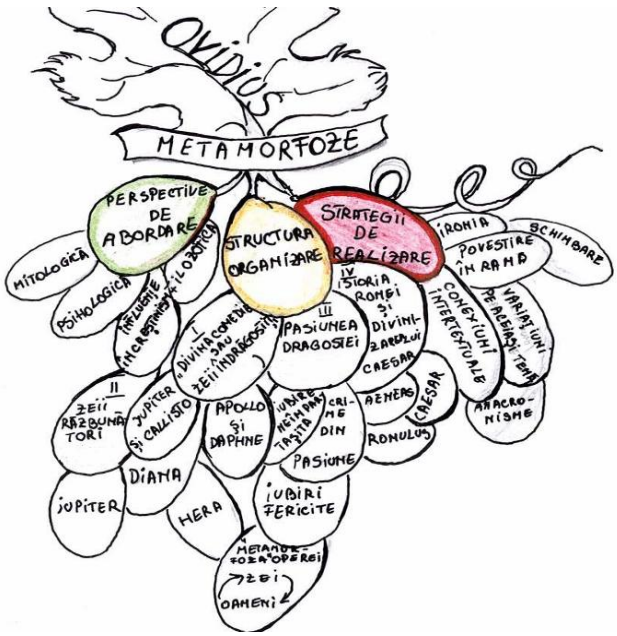

rezulta o configuraţie similară ciorchinelui.

În utilizarea acestei tehnici se aplică aceleaşi reguli ca şi pentru Brainstorming, adăugându-se încă una:

N.B. Să fie îngăduită apariţia a cât mai multe şi mai variate conexiuni între idei; să nu fie limitat nici numărul ideilor, nici fluxul legăturilor dintre acestea.

Tehnică Ciorchinelui poate fi utilizată atât individual cât şi ca activitate de grup în mod special în faza de evocare dar şi în cele de realizare a sensului şi de reflecţie. În etapa de reflecţie profesorul apelează la ciorchinele revizuit, o variantă a metodei, în care elevii sunt ghidaţi prin întrebări în gruparea informaţiilor în funcţie de anumite criterii.

O altă metodă, care e binevenită pentru a preveni plictiseala şi oboseala elevilor e ***jocul didactic***, astăzi, la fel ca şi în antichitate, valorifică în scopul învăţării disponibilitatea elevilor pentru joc. Atractivitatea şi eficienţa jocului didactic depind de ingeniozitatea profesorului în alegerea şi organizarea acestuia, ţinând cont de particularităţile elevilor. Este indicat ca materialele necesare să fie confecţionate de profesor, împreună cu elevii săi.

„*Modus tamen sit remissionibus, ne aut odium studiorum faciant negatae aut otii consuetudinem nimiae."* (Aceste destinderi să aibă totuşi o măsură, pentru ca nu cumva, lipsindu-l de ele, copilul să urască învăţătura, ori, prelungindu-le, să prindă gust de trândăvie.), astfel jocul trebuie să îndeplinească următoarele condiţii:

- să fie ales în funcţie de posibilităţile şi aptitudinile elevilor;
- regulile jocului să fie bine înţelese de către toţi elevii participanţi;
- să nu fie de lungă durată, iar, pentru copiii claselor I-IV, să includă pauze scurte;
- profesorul să modifice timpul total de joc în funcţie de gradul de atenţie al elevilor;
- să se desfăşoare în mod prietenesc.

Iată câteva alternative didactice actuale care pot fi utilizate de către profesorii de limbă latină, antrenându-i pe elevi, prin joc, în studierea acestei discipline. Acest lucru îi va apropia de limba latină, făcându-i s-o perceapă altfel şi s-o înveţe cu mai mare plăcere şi interes.

Cubul este o tehnică care pune în evidenţă operaţiile de gândire şi implicare în învăţarea unui conţinut, pe care profesorul o poate aplica atât în etapa de evocare cât şi în cea de reflecţie. Ea constă în următoarele:

- elevii citesc un text sau realizează o investigaţie pe o temă dată (individual, în perechi sau în grup);
- profesorul le cere elevilor care au la dispoziţie un cub din hârtie, să noteze pe fiecare faţă a cubului câteva cuvinte sau idei, conform instrucţiunilor;
- cele şase feţe ale cubului conţin instrucţiuni de tipul: ***Descrie!***

  Compară!

  Asociază!

  Analizează!

  Aplică!

  Argumentează pro sau contra!

Această metodă permite implicarea elevilor în înţelegerea mai profundă a unui conţinut informaţional. Astfel, textul lui Tacitus *Sine ira et studio* abordat prin metoda cubului va căpăta noi valenţe şi va aduce elevilor un spor de cunoaştere la care vor ajunge interpretând textul tradus prin prisma reflecţiei personale.

Întreaga clasă se împarte în 6 grupuri. Grupurile formate vor avea de îndeplinit următoarele cerinţe impuse de faţa cubului aruncat ca la jocul de zaruri:

- *Prezintă* ideile fragmentului şi exprimă-ți impresiile tale după traducerea textului.
- *Aplică* cunoştințele tale despre domniile împăraților din dinastia Iulio – Claudiană şi leagă-le de evenimentele relatate în text de către autor.
- *Asociază* conținutul fragmentului cu un singur cuvânt care îți vine în minte (în latină sau română), un simbol sau un semn grafic.
- *Analizează* stilul autorului în acest fragment (exemple de figuri stilistice utilizate).
- *Compară* „obiectivitatea" lui Tacitus cu imparțialitatea altor istorici latini cunoscuți.
- *Selectează* din text şi *argumentează Pro sau Contra* expresia care îl consacră pe Tacitus drept un istoric modern.

Timpul de lucru pentru grupe este de 10 min. Profesorul va monitoriza activitatea elevilor. După expirarea timpului acordat activității grupurilor, se află, prin conversație, rezultatele la care au ajuns elevii. Pe măsură ce elevii îşi prezintă sarcinile îndeplinite, delegând un raportor din grup, toate informațiile importante aduse de către grup, scrise pe foi, încă din timpul lucrului în echipă, şi expuse pe tablă, provoacă pe ceilalți elevi la discuții pe care le va modera profesorul.

Metodele interactive sunt metode de învățare procedurală, care conturează un anumit climat instructiv-educativ, impulsionând comunicarea individului cu societatea şi orientează învățământul actual pe o linie de dezvoltare democratică, caracterizată de necesitatea diversificării perspectivelor metodologice, dinamizarea demersului didactic, stimularea gândirii libere şi a creativității elevilor, cultivarea comunicării orale, dezinhibarea etc.

Referințe:

1. De Landsheere, Gilbert, Dictionaire de l'evaluation et de la recherche en éducation. - Paris, 1992
2. Predarea şi învățarea limbii prin comunicare. – Chişinău: Cartier, 2003
3. M.Ionescu, V.Chiş, Strategii de predare şi învățare. – Bucureşti, 1992
4. Albulescu Ioan, Albulescu Mirela, Didactica disciplinelor socio-umane. - Cluj: Napoca Star, 1999
5. Dewey John, Fundamentele pentru o ştiință a educației. - Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 1990

Recenzent: conf. univ., dr. Balțatu L.
Prezentat la 13.10.09

CATEGORIA ASPECTULUI ÎN SINTAXA LIMBII ROMÂNE

Elena ZGÂRCIBABĂ,
Catedra Filologie Română

*L'**aspect** est une catégorie grammaticale spécifique pour les langues slaves. Tenant compte du fait qu'il n'est pas caractéristique pour la langue roumaine, il a été traité dans les traveaux de la linguistique roumaine récemment.*

*L'aspect a été reconnu comme la **catégorie grammaticale** qui peut être exprimée par des **moyens grammaticales** (le mode et les temps des verbes) , **lexicales** (les adverbes, les locutions adverbiales) et **lexico-grammaticales** (les verbes d'aspect).*

Cet article a le but de mettre en discussion les moyens lexico-grammaticales, nommés, dans la syntaxe traditionnelle, verbes semi-auxiliaires d'aspect.

Articolul de față își propune să ia atitudine față de categoria *aspectului* în sintaxa limbii române, concept interpretat diferit în lucrările de lingvistică românească, şi care, datorită relevanței deosebite pentru un comportament verbal adecvat, se pretează unui studiu mai atent în contextul raportului limbă-vorbire.

Aspectul este o categorie gramaticală caracteristică limbilor slave, cu ajutorul căreia se arată durata sau gradul de realizare a acțiunii unui verb (începutul, continuarea sau sfârşitul acțiunii), menționează Gh. Constantinescu Dobridor [1, p.35].

Fiind o categorie latentă, categoria *aspectului* nu a fost remarcată, nici delimitată de alte categorii. Aceasta era numită *aspect, mod al acțiunii, fel al acțiunii, mijlocul acțiunii, subaspect* şi era o adaptare directă a termenului „вид" din limba rusă.

Categoria *aspectului* este o categorie controversată în cazul când ne referim la fapte de limbă română, deoarece nu există mărci proprii pentru actualizarea ei ca în limbile slave. Până nu demult, aceasta a fost principala cauză a unei cercetări de proporție redusă a domeniului dat, acum perspectiva schimbându-se pentru a pune în valoare mijloacele de realizare a conceptului respectiv.

Cea mai mare parte a lingviştilor, care s-au referit la statutul *aspectului* aplicat la limba română, au negat existența acestei categorii, motivând absența mijloacelor morfologice de redare a aspectului. În ultimul timp, aspectul a atras atenția mai multor specialişti, opiniile polarizându-se între a-l considera drept categorie lexicală sau gramaticală. Mai mult decât atât, se promovează ideea delimitării *aspectului* de *aspectualitate*, numită Aktionsart [2, p.72].

Se menționează că specificul *aspectului* constă în faptul că este o categorie morfologică, cuprinde cea mai mare parte a lexemelor verbale,formează perechi opozitive, căpătând astfel un caracter paradigmatic [2, p.73].

Aktionsart este o categorie lexicală exprimată prin alte mijloace decât cele gramaticale, nu formează perechi aspectuale, deci nu se încadrează într-o paradigmă. Mijloacele de actualizare a Aktionsart-ului redau modul în care se desfăşoară acțiunea. Ele sunt de trei feluri: gramaticale (e vorba de timpurile gramaticale), lexicale şi sintactice [2, p.74].

Enciclopedia limbii române califică *aspectul* drept *categorie gramaticală*, valorile aspectuale fiind exprimate: a) în flexiunea verbală, împreună cu cele temporale, b) cu ajutorul unor perifraze alcătuite din două verbe, c) cu ajutorul unor adverbe şi locuțiuni adverbiale,al unor complemente sau propoziții circumstanțiale[3, p.65], iar Aktionsart e caracterizarea „modului de desfăşurare a acțiunii„ ilustrată de opoziții ca perfectiv / imperfectiv, durativ / punctual, telic / atelic [3, p.66].

În *Gramatica limbii române* se menționează că *aspectul* este categorie specifică verbului care dă seama de structura intervalului de desfăşurare a procesului comunicat prin grupul verbal şi se realizează prin mijloace **gramaticalizate** în cazul unei singure opoziții aspectuale: *perfectiv~nonperfectiv*. Celelalte trăsături aspectuale(durativ~momentan,punctual; determinat/indi-vidual~generic; unic/semelfactiv~iterativ; linear~ progresiv) se manifestă prin

mijloace **lexicale**. Valorile aspectuale legate de segmentarea proceselor în părți (început, mijloc şi sfârşit) sunt specificate prin mijloace **lexico-gramaticale**, şi anume prin asocierea cu verbe de aspect (a începe, a continua, a termina etc.) [4, p.449].

Am operat această fugitivă trecere în revistă referitoare la categoria *aspectului* pentru a sublinia pluralitatea de opinii existente şi de a ne putea canaliza atenția asupra mijloacelor lexico-gramaticale de actualizare a acestei categorii.

În exprimarea aspectului, după părerea noastră, un rol important revine construcției din două verbe care se află în relație de subordonare de tipul: *începe* a ploua, *continuă* să lucreze, *termină* de scris, alcătuită dintr-un verb ce redă o nuanță aspectuală şi un verb plin. Verbele, care vin să exprime un sens aspectual în structura dată, au fost numite *semiauxiliare de aspect* în lucrările de specialitate sau, mai recent, li s-a spus *verbe de aspect* [4, p.457].

Aici, se pare, ar trebui să mai operăm o remarcă: cele două denumiri nu se suprapun în totalitate, deoarece *verbele de aspect* sunt considerate unități lexicale a căror configurație semantică conține una din trăsăturile [Incoativ], [Continuativ] sau [Terminativ] care însoțesc fie verbe cu o anumită configurație semantică, fie substantive care prezintă trăsăturile semantice [+Temporalitate], [+Durativ], [+Dinamism], diferența fiind distribuția cu unele substantive [4, p.457].

Intenția noastră este de a lua în discuție anume *semiauxiliarele de aspect* care au fost considerate drept *procedee sintactice* pentru redarea nuanțelor de aspect [5, p. 23].

Semiauxiliarclor da .aspect li s-a acordat mai puțină atenție decât semiauxiliarelor de mod. Existența lor e acceptă de unii autori şi contestată de alții.

Gh. Nedioglu vorbeşte despre aspectul verbal şi include în clasa incoativelor verbele: ***a începe, a porni, a apuca, a se apuca, a sta, a da, a lăsa şi a-i veni,*** considerând că nu este binevenit a le separa pe acestea de verbul succedent în analiză, deoarece am ajunge la „despicarea firului de păr în patru"[6, p.36]. Autorul promovează ideea indivizibilității construcțiilor formate din semiauxiliarele de aspect + conjunctiv în baza modificărilor de sens suferite de aceste verbe față de sensul lor inițial, precum şi de opinia că ele exprimă „o singură idee verbală", cu un singur aspect verbal, cu o singură temporalitate [7, p.38].

Ideea existenței semiauxiliarelor de aspect drept clasă aparte de verbe este recunoscută şi de alți cercetători.

C. Dimitriu pledează pentru recunoaşterea caracteristicilor lexicale şi gramaticale de semiauxiliar şi a verbelor de aspect, alături de cele de mod [8, p. 303]. D. Craşoveanu se solidarizează cu opinia lui Iorgu Iordan, Şt. Hazy şi precizează că „aceste verbe, atunci când însoțesc o formă verbală de infinitiv, supin sau conjunctiv, sinonim cu infinitivul, nu transmit propriu-zis un mesaj, nu comunică nimic, separate de forma verbală respectivă", că verbele date „apar ca un grup unitar, expresie lingvistică a unității dintre nota modală sau de aspect şi procesul sau acțiunea la care ea se referă"[9, p. 146].

Un argument care ni s-a părut mai convingător în susținerea nedisocierii acestor verbe la analiza gramaticală din studiul lui D. Craşoveanu este relevarea faptului că verbele semiauxiliare „nu pot contracta, în absența verbului al doilea, vreun raport de coordonare sau de subordonare cu o altă propoziție al cărei predicat este un verb care exprimă o acțiune sau un proces" [9, p. 148]. Adoptând îmbinarea criteriului logic cu cel semantic în tratarea acestor verbe, aplicat de P. Dumitrescu, D. Craşoveanu ajunge la concluzia că „ele nu pot realiza singure predicate în propoziții aparte, nici chiar în propozițiile insuficiente lexical" [9, p. 155] şi, împreună cu verbul al doilea, formează o unitate semantico-funcțională care poate fi numită *predicat verbal compus* [9, p. 156].

Lingvistul clujean C. Săteanu, propunându-şi să examineze corelația elementelor componente şi posibilitatea unei delimitări tranşante a PVC ca unitate funcțională şi gramaticală [10, p. 244], ajunge la concluzia că între aceşti doi termeni se instituie o solidaritate reciprocă [10, p. 251 -252] în formula v+V, unde v - este pe poziție de formant, iar V - termen pleremic [10, p. 248]. Această structură trebuie considerată *predicat verbal compus* sau *dezvoltat,* susține C .Săteanu.

D. Irimia în articlul „Semiauxiliarele" îşi expune părerea despre natura semantică şi

gramaticală a verbelor în cauză, susținând că ele, împreună cu verbul următor, la conjunctiv, infinitiv sau prezumtiv, formează predicatul unei propoziții numit *predicat verbal,* exprimat printr-o *perifrază verbală* [11, p. 95].

Ceea ce este comun în concepția tuturor cercetătorilor amintiți este incapacitatea semiauxiliarelor de aspect de a fi predicative când sunt urmate de un alt verb (la infinitiv, supin sau conjunctiv, sinonim cu infinitivul), aceasta datorându-se modificării sau golirii de sensul lor de bază, transformându-le treptat din verbe "pline" în semiauxiliare.

Dintre trăsăturile gramaticale care conferă construcțiilor date valoarea unui singur predicat se enumără următoarele: referirea obligatorie a ambelor forme verbale la acelaşi subiect, selectarea de către semiauxiliare a verbelor următoare la anumite moduri etc.

Șt. Hazy notează că se înregistrează diferențe mari de la un autor la altul în ceea ce priveşte lista semiauxiliarelor de aspect. Unii cercetători enumeră toate verbele pe care le consideră ca atare, alții amintesc doar câteva din ele, pe cele frecvent uzitate. Prin urmare, inventarul semiauxiliarelor de aspect nu se prezintă unitar; el este susceptibil de unele modificări pe care le impun argumente în plus: prezența unor verbe în această clasă nu poate fi justificată; altele, având o frecvență foarte scăzută (ca. de exemplu, a găta) şi fiind concurate de sinonime, pot fi stabilite numai pe bază de analogie [12, p. 44].

Semiauxiliarelor de aspect au fost tratate cu rezervă de Valeria Guțu, care susține că ele sunt capabile să exprime ideea de aspect, subliniind că sunt foarte numeroase (a începe, a prinde, a se pune, a (se) porni, a se apuca, a urma. a continua, a înceta, a isprăvi, a sfârşi, a mântui, a găta, a termina, a se opri. a conteni), şi se pot combina nu numai cu forme verbale, ci şi cu substantive, ceea ce nu ne permite să le considerăm semiauxiliare în lipsa indicilor gramaticali ai „ fuziunii celor două verbe" [13, p. 15].

Pe de altă parte, S. Berejan consemnează că îmbinările infinitivale cu caracter aspectual, deşi nu prezintă o formă morfologică integră, exprimă nu două acțiuni, ci una singură, dar în diferite faze aspective, reprezentând construcții analitice cu o oarecare tendință spre gramaticalizare. Coeziunea elementelor componente din aceste îmbinări e mult mai puternică decât în îmbinările infinitivale cu caracter modal [14, p. 81].

Din cele expuse *supra* e lesne a observa că la stabilirea caracterului de *verb semiauxiliar aspectual* opiniile cercetătorilor, în fond, coincid, luându-se ca bază atât criteriul semantic, cât şi cel gramatical. Rămânând fideli acestei optici de interpretare, vom încerca să sintetizăm/să conturăm particularitățile morfosintactice ce conferă statut lingvistic de semiauxiliar aspectual verbelor respective. Ele se rezumă la următoarele:

1. Fiind insuficiente semantic ori modificându-şi sensul, semiauxiliarele reprezintă mijloace lexico-gramaticale de exprimare a aspectului ;
2. Nuanțele de aspect sunt inerente verbelor în discuție şi, fiind urmate de o formă verbală, numai împreună îşi asumă funcția de predicat al enunțului ;
3. Actul predicației se poate realiza cu ajutorul ambelor verbe ale perifrazei, ce se constituie într-un grup unitar semantic şi sintactic; dacă semiauxiliarele apar singure, ele presupun subînțelegerea din context a verbului al doilea;
4. Nici semiauxiliarul şi nici verbul de bază din componența perifrazei verbale aspectuale nu pot fi comutate cu zero - fapt ce denotă că ele realizează o singură funcție.
5. Având In vedere insuficiența semantică a semiauxiliarelor de mod şi de aspect, insuficiență care nu permite acestor verbe să facă o. comunicare deplină despre conținutul subiectului, precum şi faptul că, gramatical, verbul semiauxiliar are, în mod obligatoriu, acelaşi subiect cu verbul următor la supin, infinitiv sau conjunctiv, considerăm că, pentru aceste caracteristici, *lexicale şi gramaticale,* putem admite existența în limba română a verbelor semiauxiliare, atât a celor de mod, cât şi a celor de aspect. Admițând existența semiauxiliarelor de mod şi de aspect, *caracterizate lexical şi gramatical,* înseamnă că, implicit, admitem şi existența predicatului verbal compus [8, p. 303].
6. în cadrul predicatului verbal compus alcătuit dintr-un semiauxiliar de aspect şi un alt verb la supin, infinitiv sau conjunctiv, verbul la supin, infinitiv sau conjunctiv face comunicarea despre conținutul subiectului, iar semiauxiliarul de aspect indică, pe lingă

categoriile gramaticale specifice verbului (mod, timp, persoană şi număr) şi începutul, durata sau sfîrşitul acţiunii verbului la supin, infinitiv sau conjunctiv [8, p. 303].

Dintre trăsăturile care vin să diferenţieze cele două clase de semiauxiliare (modale şi de aspect) Şt. Hazy le menţionează pe următoarele:

1. Verbele de aspect, combinate cu alte forme verbale, nu cunosc limite distribuţionale foarte clare, cum sunt cele de mod;
2. Aceste verbe prezintă numeroase ocurenţe cu substantive şi substantivale, acestea îndeplinind funcţii sintactice specifice determinanţilor verbelor predicative;
3. Inventarul semiauxiliarelor de aspect este mult mai bogat decât al semiauxiliarelor de mod practic imposibil de stabilit;
4. Unele verbe exprimând aspectul intră în componenţa locuţiunilor verbale, fapt neînregistrat la cele de mod.
5. Pe baza deosebirilor enumerate, se poate afirma că aceste verbe reprezintă încă mijloace lexicale de exprimare a aspectului, ele păstrându-şi autonomia sintactică.[12, p.46]

Aceste trăsături lexico-semantice şi morfosintactice ale semiauxiliarelor aspectuale conduc spre ideea că ele constituie o clasă verbală distinctă cantonată în perimetrul predicativităţii şi al aspectului. Motivaţia unei asemenea abordări derivă din particularităţile verbelor în discuţie, privite din perspectiva evoluţiei limbii.

Comportamentul eterogen al semiauxiliarelor modale nu este un impediment în a le considera ca atare, fiind recunoscut faptul că procesul de constituire a clasei date este în formare, în devenire. În configurarea lor într-o clasă distinctă de verbe, semiauxiliarele prezintă trepte diferite, remarcă D. Irimia [11, p. 90].

V. Guţu Romalo consemnează că „o anumită modificare în limbă nu se produce deodată pentru o întreagă clasă de cuvinte, ci se propagă treptat, din aproape în aproape" [15, p. 15], iar „schimbarea presupune coexistenţa - adeseori îndelungată - sub forma variaţiei libere a faptelor lingvistice care reprezintă noul şi vechiul, iar ritmul schimbării şi limitele acestui interludiu obligatoriu variază", deoarece, „în mod obişnuit, contextul precizează, clarifică... informaţia datorită unităţilor semnificative componente" [16, p. 404].

Aceste perifraze predicative; pe care le formează limba noastră, rezultate din fuziunea semiauxiliarului cu verbul de bază, în acea unitate indivizibilă, sunt expresia spontană a vieţii si a activităţii noastre colective, în care geniul limbii şi-a pus pecetea individualităţii sale [7, p. 36].

Referinţe:

1. Dicţionar de termeni lingvistici (sub redacţia lui Gh. Constantinescu Dobridor). – Bucureşti, 1998, 352 p.
2. Luchian T., Aspect sau aspectualitate în limba română// Revista de Lingvistică şi Ştiinţă Literară. – Chişinău, 2005, nr. 4 -6, p. 71 -77
3. Enciclopedia limbii române. – Bucureşti: Univers enciclopedic, 2001, 634 p.
4. Gramatica limbii române. Vol. I. *Cuvântul*. – Bucureşti: Editura Academiei Române, 2005, 712 p.
5. Ciobanu A. *Conjunctivul în componenţa sintagmelor formate din a sta, a încerca + conjunctiv* // Limba şi Literatura Moldovenească. – Chişinău, 1960, nr. 3, p. 23-31
6. Nedioglu Gh. *Predicatul verbal (III)* // Limba Română. – Bucureşti, 1956, nr. 5, p. 23-36
7. Nedioglu Gh. *Predicatul verbal (I)* // Limba Română. – Bucureşti, 1956, nr. 3, p. 34-45
8. Dimitriu C. *Observaţii în legătură cu verbele semiauxiliare de aspect* // Limba Română. XVI. – Bucureşti, 1967, nr. 4, p. 297-303
9. Craşoveanu D. *În jurul categoriei predicatului (cu privire la verbele de modalitate şi de aspect)* // Analele Universităţii din Timişoara. Seria Ştiinţe filologice. VI, 1968, p. 141-158

10. Săteanu C. *Predicatul compus* // Cercetări de lingvistică. XI. – Cluj, 1966, nr. 2, p. 243-252
11. Irimia D. – *Semiauxiliarele* // Anuar de Lingvistică şi Istorie Literară. Tomul XXI. – Iaşi: Editura Academiei Române, 1970. p. 79-96
12. Hazy Şt. *Predicativitatea: determinare analitică contextuală*. – Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1997, 149 p.
13. Guţu Romalo V. *Semiauxiliare de aspect? //* Limba Română. X. – Bucureşti, 1961, nr. 1, p 3-15
14. Berejan S. *Contribuţii la studiul infinitivului moldovenesc*. – Chişinău, 1962, 142 p.
15. Guţu Romalo V. *Sintaxa limbii române (Probleme şi interpretări)*. – Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 1973, 209 p.
16. Guţu Romalo V. *În problema raportului dintre sensul enunţului şi componentele sale* // Limba Română. XXXIV. – Bucureşti. 1985. nr. 5. p. 404-408

Recenzent: conf. univ., dr. Molea V.
Prezentat la 14.10.09

CĂRȚILE POPULARE. IMPACTUL LOR ASUPRA DEZVOLTĂRII LITERATURII ROMÂNE DE MAI DEPARTE

Ludmila BALȚATU,
Catedra de Filologie Română

The oral circulation texts get a large spreading in our country in the middle of the XVIII century. They draw their roots from Egipt and Syria, Greece, France, Italy, Spain.

In this article there has been enterprised an attempt to present an appreciation of the undying diamonds of nations, offering the opinions of the experts in the material N. Iorga, B. P. Hasdeu, A, Duțu, N.Cartojan etc.

Speaking about the beneficial influence of the borderless texts there has been remarked the fact that they cultivate the taste for reading, enrich the imagination.

Din critica literară de ieri şi de azi putem desprinde o părere, nu tocmai corectă că, după Dimitrie Cantemir şi Ion Neculce, pînă la Şcoala Ardeleană şi poeții Văcăreşti, s-ar fi format un oarecare gol în literatura noastră. Conrtargument la aceste opinii pot fi tipăriturile, traducerile ce au apărut la noi către mijlocul secolului al XVIII-lea. Mai mult ca atît: în aceeaşi perioadă de timp au căpătat o largă circulație şi aşa numitele cărți populare, cunoscute sub denumirea sugestivă de « cărți fără frontieră ».

Or, însăşi originea acestor cărți e foarte variată. Ele îşi trag proveniența din Egipt şi Siria, Grecia, Franța, Italia, Spania, fapt remarcat de nenumărate ori de către primii lor cercetători N. Iorga, B.P. Hasdeu, A. Duțu, N. Cartojan şi mulți alții.

În rîndurile ce urmează vom încerca să dăm o apreciere acestor pierle nepieritoare ale poporului, nu fără ajutorul opiniilor personalităților de vază ale neamului nostru, ce au depus efort pentru a le depista originea, a le determina mesajul, a le clasifica pe categorii, înlesnindu-ne în aşa mod posibilitatea de a le înțelege mai bine, de a le îndrăgi şi de ale transmite generațiilor care ne urmează.

« Literatura poporană cea scrisă, ca şi cea nescrisă, călătoresc din limbă în limbă: dar ele nicăieri nu se traduc, ci se transformă.

Orice popor posedă o formă proprie a sa, primind ca al său numai ceea ce corespunde acestei forme specifice, care se modifică şi ea din epocă în epocă, provocînd atunci modificări corelative în tot ce este poporan.

Literatura poporană cea nescrisă sufere astfel o triplă rotațiune :

1.Prin trecere din gură în gură ;

2. Prin trecere din țară în țară;

3. Prin trecere din epocă în epocă." [1, p.190].- aceste adevăruri le-am spicuit din opera de cercetare a marelui erudit B.P. Hasdeu, care îndeosebi vrea să sublinieze faptul că creațiile populare sunt selectate, chiar şi modificate prin timp, păstrîndu-se doar cele dintre ele, care conțin în sine o nepieritoare valoare. La rîndu-ne vom remarca în ce mod scrierile populare au căpătat o largă răspîndire. Acest fenomen are loc odată cu apariția scrisului în limba română. Iar traducerea de apocrife ia amploare după introducerea tiparului, continuînd pînă în zilele noastre. Începînd cu secolul XVIII, de rînd cu legendele hagiografice, apocrifele biblice, se prelucrează, se traduc scrieri laice, printre care un loc aparte ocupă proza narativă (romanele), proza şi poezia epico-didactică, cărțile de prezicere etc.

Un avînt deosebit capătă aparițiile laice în aşa numita epocă a « influenței greceşti », apoi a «influenței slavone », calificative date de către savantul Nicolae Cartojan.

În lumina celor constatate vom preciza faptul că, în genere, scrierile de inspirație laică, în majoritatea lor absolută, intră în specia romanului de factură antică sau medievală. De la sine apare întrebarea : cum a apărut romanul popular ? Cel mai exact răspuns la această întrebare vom găsi studiind aprofundat conținutul lor. Concluzia care se va impune va fi următoarea : romanul popular a apărut ca mod al colaborării dintre public şi cărturari. Savanții Ovidiu Moceanu, Ştefan Ciobanu, Nicolae Iorga sunt de părerea că, în diferite țări, cărturarii

au stilizat naraţiunile mai întinse care circulau, restituindu-le publicului, mai ales după tipărirea lor.

Cel mai vechi text tradus din greacă în limba română în secolul al XVI-lea este « Alexandria ». Nicolae Iorga dă următoarea apreciere acestei lucrări : « Alexandria, povestea lui Alexandru cel Mare, stă lîngă Povestea Troii, Istoria Troadei ... Împrumutarea aceasta a subiectului străin înseamnă fără îndoială ceva: înseamnă că, după exprimarea subiectelor străine în formă străină care se întrebuinţa în anale şi în cronici, de data aceasta avem de a face cu un lucru deosebit: subiectul străin a trecut în româneşte… Alexandria nu ar fi prins dacă nu ar fi răspuns nevoii societăţii. Şi îndată ce societatea aceasta a gustat literatura Alexandriei, au răsărit tipuri ca al lui Mihai Viteazul… Pentru a avea pe M. Viteazul trebuia «Alexandria», şi pentru a avea şi «Alexandria», trebuia starea de spirit cavalerească care începe să se formeze la noi în întîia jumătate a secolului al XVI-lea» [2, p.48]. În consonanţă cu aceste opinii vor fi şi concluziile ce le-am extras din opera de cercetare a lui C. Ghiţimia: « Ca multe alte cărţi populare «Alexandria» şi «Esopia» s-au regenerat continuu, au devenit vii şi au fost respectate de masele de cititori nu ca nişte cărţi venite din afară, ci ca scrieri de veacuri întregi ale pămîntului local. În felul acesta au fost simţite ca opere naţionale şi s-au integrat patrimoniului literar naţional» [3,p.397].

În ceea ce priveşte clasificarea textelor populare, se va lua mai întîi de toate în calcul domeniul spiritual căruia îi aparţine fiecare. În aşa mod vor ieşi la iveală două mari categorii de scrieri: religioase şi profane. Din prima categorie un loc aparte îl ocupă apocrifele biblice. Scopul acestor apocrife bine l-a determinat Nicolae Cartojan: « Literatura religioasă apocrifă şi literatura didactică cu caracter profan, în care legende de animale şi păsări, maxime şi istorioare sunt subordonate tendinţei de a înăbuşi viciile şi de a întări virtuţile creştineşti, au pregătit, la noi, calea pentru povestirile mai puţin întinse, cu intriga mai complicată, ale romanelor populare» .[4, p.134].

Toate acestea evidenţiate ne surprind şi ne dezvăluie adevărul că cărţile populare constituie pentru noi preţioase documente culturale, mai mult ca atît: prin intermediul lor noi putem pătrunde şi înţelege mentalitatea generaţiilor dispărute. În calitate de argument vom recurge la legendele hagiografice, ce au constituit pentru mulţi dintre oameni drept imbold de a se creştina. Cea mai mare răspîndire au avut următorele legende hagiografice: *Legenda Sfintei Vineri* şi *Legenda Sfîntului Sisinie. Legenda Sfintei Vineri* povesteşte viaţa sfintei, fiică a unor părinţi evlavioşi, care au făgăduit că o vor închina Bisericii. La vîrsta de cinci ani pleacă în lume să propovăduiască cuvântul lui Dumnezeu. Evreii se plîng împăratului Antioh, care, văzînd frumuseţea ei, îi propune să se căsătorească cu el. Sfînta refuză şi împăratul va da ordin să fie răstignită. E salvată de îngeri. E aruncată într-un cazan cu smoală, de unde, tot cu ajutorul dumnezeiesc, scapă.

Concentrîndu-ne atenţia la influenţa benefică a textelor populare, vom remarca şi faptul că ele dezvoltă gustul pentru citit, îmbogăţesc imaginaţia cititorului. Credem necesar tot aici să punctăm faptul că înţelepciunea populară este factorul ce desăvîrşeşte fenomenul lingvistic. Cele relatate le vom completa cu opiniile savantului Cătălin Popa, expuse în studiul său referitor la limba textelor populare El atrage atenţia cititorului că mult apreciata operă- «Alexandria»- nu este numai o traducere, ci şi un exerciţiu de măiestrie în ceea ce priveşte spiritul creator al traducătorului, prin amprenta lăsată se pot intensifica aspecte de pură originalitate. Mai departe Cătălin Popa ţine îndeosebi să sublinieze că această carte conservă, la nivel lexical, dovada latinităţii limbii noastre, fondul lexical împrumutat din limba latină fiind considerabil şi, astfel, apartenenţa limbii române la cele romanice fiind de netăgăduit.

Informaţii preţioase despre valoarea textelor populare le putem spicui şi din opera de cercetare a lui Alexandru Duţu. Reproducem doar cîteva crîmpee din ea; «Cărţile populare ne restituie mentalul colectiv din societăţile tradiţionale, iar variantele ne vorbesc despre variatele atitudini în faţa morţii, a dragostei, a curajului sau a fricii. Cartea populară transmisă prin manuscris a atras spre acelaşi orizont pe cei care ştiau să citească şi care antrenau după ei pe cei care ştiau să asculte.» [5, p.242].

Aici demn de remarcat este faptul că o categorie aparte de texte religioase o formează

anume cele cu caracter didactic, precum *Joca monachorum* (Jocurile călugărilor), o carte structurată catihetic (întrebări şi răspunsuri). *Fiziologul*, manual popular de zoologie, parţial himerică, în care animalele sunt descrise pentru a se oferi prin analogie pilde morale, *Floarea darurilor*- o carte de edificare morală , *Fiore de vitru*, numită şi *Albinuşa*. Autorii crestomaţiei de literatură română veche G.Marin şi V.Dodiţă un spaţiu aparte au rezervat anume operei populare *Albinuşa* , în care «… se descriu virtuţi şi vicii ale omului. Fiecare virtute e urmată de descrierea unui viciu, făcîndu-se uneori asemănări a virtuţii sau viciului cu un animal sau cu o pasăre. Pe larg sunt folosite maxime şi diferite istorioare culese din biblie, cît şi din scriitorii antici şi cei din evul mediu» [6, p.250].

De altfel, cărţile populare au ajutat într-o măsură foarte mare şi procesul de învăţămînt, fapt meţionat convingător de către Dan Simionescu: « Cărţile populare au adus în atenţia cititorilor români cunoştinţe referitoare la terminologia pedagogică, la durata studiilor, mediului şcolar, obiectele de învăţămînt, figuri de dascăli celebri din antichitate, metodele de învăţămînt şi foloasele învăţăturii … Meritul lor deosebit este că acest ajutor l-au oferit în primul rînd populaţiei nevoiaşe, dar majoritare, din tîrguri şi sate» [7, p.21]. În genere, încă din cele mai vechi timpuri, toţi oamenii- fie din aşa numitele pături înalte şi joase ale societăţii- căutau să lămurească fenomenele din lumea ce-i înconjoară. Lipsa mijloacelor ştiinţifice în descifrarea lor i-a adus la concluzia că între viaţa omului, cu toate întîmplările de pe pămînt, şi între mişcarea corpurilor cereşti este o legătură directă. Astfel a apărut aşa numita literatură astrologică şi de prevestire. Scrierile acestea, îmbibate cu superstiţii populare, au luat naştere în orient, de unde au pătruns în Bizanţ şi apoi în ţările europene.

În Moldova literatura astrologică şi de prevestire, conform opiniei lui G.Dodiţă şi V. Marin, a pătruns prin mijlocirea slavilor şi a avut o largă circulaţie îndeosebi în secolele XVII-XVIII. Cele mai răspîndite cărţi din această scriere erau *Gromovnicul, Rojdanicul* ori *Zodiacul* şi *Trepetnicul.* În crestomaţia, nominalizată ceva mai înainte, aceşti exigeţi în materie alocă un spaţiu aparte textului *Gromovnic*, numele căruia vine de la cuvîntul slav *grom* (tunet). În scrierea aceasta se prezicea soarta omenirii, întîmplările, evenimentele, soarta semănăturilor după zodia, cînd tuna ori fulgera. Iar cartea populară numită *Trepetnicul* cuprinde în sine o serie de explicaţii absurde şi preziceri ale întîmplărilor omului după cutremurarea ori zbaterea diferitor părţi ale corpului omenesc: bătaia pleoapelor, a buzelor, după contracţiunile muşchilor feţei, cefii ş.a. Numirea cărţii provine de la cuvîntul slav *trepet* (mişcare, abatere). Nu mai puţin interes prezintă *Rojdanicul* ori *Zodiacul*, care prezicea soarta omului după luna (zodia) în care s-a născut. Astfel cele douăsprezece luni ale anului cuprindeau douăsprezece zodii. Oamenii născuţi sub aceeaşi zodie trebuiau să aibă o soartă asemănătoare, să treacă prin aceleaşi cumpene, să aibă trăsături comune. E limpede, că la temelia unor astfel de «explicaţii» nu era nimic ştiinţific.

La noi cărţile populare au fost citite începînd din secolul al XIV-lea în limba slavă. Traduse în româneşte şi prelucrate în secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea, unele chiar în primele decenii ale secolului al XIX-lea, ele continuă să prezinte un interes aparte pînă în zilele noastre fiindcă anume în ele putem găsi repere, constante valorice, unele informaţii necesare. Importanţa lor a fost apreciată la justa valoare de către cititorul de rînd, savanţi şi scriitori. « Neagoe Basarab, Miron Costin, Dosoftei, Antim Ivireanul, Dimitrie Cantemir, Ion Neculce toţi marii scriitori ai literaturii române vechi au luat ca modele în scrierile lor aceste cărţi. Ele au fost resuscitate şi prelucrate de scriitorii următori, de la Anton Pann, autorul *Povestei vorbei*, pînă la Mihail Sadoveanu, autorul *Divanului persian (Sindipa*)» [7, p.6]. Aceste secvenţe, selectate din opera criticului Alexandru Piru, le vom continua cu numele scriitorilor asupra căror cărţile populare au exercitat o deosebită influenţă: M.Eminescu, V. Alecsandri, D. Bolintineanu, A.Russo. B.P. Hasdeu etc., care au găsit în conţinutul lor un izvor de inspiraţie, fapte reale din trecutul istoric al strămoşilor, mărturii sigure despre modul lor de a fi, de a înfrunta greutăţile vieţii. Mai mult ca atît, ele constituie, la etapa actuală, un obiect de studiu aparte pentru lingvişti, traductologi, comparatişti.

Aflîndu-ne la începutul mileniului al XXI-lea, cînd au loc mari realizări în toate domeniile ştiinţei, o datorie primordială a noastră constă în a nu ne uita rădăcinile, a preţui tot

ce s-a creat înainte de noi pentru a ne afla rostul în viață şi pentru a instrui corect generația în creştere.

Referințe:

1. Hasdeu, B.P . « Scrieri alese»-Bucureşti:Editura Tineretului, 1959
2. Iorga, N. «Istoria literaturii româneşti. Întroducere sintetică»-Bucureşti: Minerva, 1988
3. Ghițimia, C. «Probleme de bază ale literaturii române vechi»-Bucureşti:Editura Academiei Române,1972
4. Cartojan, N. «Istoria literaturii române vechi»-Bucureşti: Minerva,1980
5. Duțu, A. «Călătorii, imagini, constante»- Bucureşti: Editura Eminescu,1985
6. Dodiță G, Marin V. «Istoria limbii şi literaturii vechi moldoveneşti. Crestomație»-Chişinău: Lumina, 1966
7. Piru, A. «Istoria literaturii române de la început pînă azi»-Bucureşti: Univers,1981

Recenzent: conf. univ., dr. Axentii V.
Prezentat la 13.10.09

ANATOL CODRU – „DULCELE CUVÂNT DE PIATRĂ" SAU PERMANENȚA PIETREI ÎNTRUCHIPATĂ-N CUVÂNT

Liliana GROSU,
Catedra de Filologie Română

In A. Codru's literary writings the myth of stone is a creation principle becoming the essential waz of the poetical thinking and the fundamental principle of his artistic world.

The poet identifies himself with a stonemason, who continuously works over the word that is the representation of „stone" being hard, solid, tasteless, lacking an even colour, but in A. Codru's poetry it gets a lively projection in which the poet dives.

The world gets hardness, strongness, passing throughout centuries as an uncomparable masterpiece of the basarabian writer A. Codru. The stone makes of the poet A. Codru a fighter who fights for the preservation of the fundamental values of our nation in the name of the word that „renders the truth".

Anatol Codru face parte din generația de creație a lui Gr. Vieru: *Întoarcerea la Izvoare*, care păstrează în sine esența globală, totală a principiului creator, însetat de origini, căutări şi revalorificări. De aici îşi ia amploare şi fascinanta stilistică a „cuvântului de piatră", încărcat de inefabil şi de o vitalitate cu adevărat copleşitoare.

Căutările fără odihnă în „aria" cuvântului, i-au sugerat poetului modul de întruchipare şi existență a propriului cuvânt, care şi-a găsit exprimarea perfectă şi permanentă în *mitul pietrei*, care devine mod de gândire poetică şi principiu fundamental al însuşi universului său artistic. După cum afirmă M. Dolgan: „Până şi crezul cetățenesc-artistic al autorului e proiectat din perspectiva pietrarului şi a pietrei."[1, p. 424]

Esențializând profunzimea gândirii sale, poetul propune titlul unor volume, făcând referire deasemenea la mitul pietrei, care devine remediu în descătuşarea eului creator dominat de egida meditației:

- Îndărătnicia pietrei (1967)
- Piatra de citire (1980)
- Mitul personal (evident, al pietrei) (1986) ş.a.

Theodor Codreanu, care l-a cunoscut pe Anatol Codru la un Simpozion internațional, mărturiseşte: „Marea revelație a fost să descoper poetul cu o soliditate de piatră" [2, p. 4], astfel că „piatra" reprezintă nu doar o fantezie de creație, ci şi o realitate interioară exteriorizată pe deplin în viața poetului.

Poetul se identifică cu un pietrar, care nu-şi are altă unealtă decât dalta, pentru poet însă – cuvântul, iar procesul de obținere este unul greu, uneori derutant, alteori obsedant până la epuizare şi, cu toate acestea, poetul îşi urmează smerit menirea:

„Eu cu dalta, de când sunt
Am descălecat cuvânt,
Ca să-l fac ca jurământ
Istui grai care mi-i dat,
Să nu-l nărui în păcat,
Să-l înalț şi să-l înbun ...
Despuiat de rău şi ceartă –
Dulcele cuvânt de piatră ..." (***)

Piatra care nu are nici formă fixă, nici gust şi nici culoare uniformă, la A. Codru capătă o proiectare vie şi interiorizată, obține forma cuvîntului, care este expresia sufletului care-l înalță, marcând momente de supremă sinteză lirică, o contopire până la integrare totală. Întruchiparea pietrei în cuvânt capată dimensiuni existențiale, se slefuieşte până la perfecțiune, proiectându-se ca un monument de arhitectură, căruia ochiul omenesc nu-i poate face reproşuri, nu-i poate adăuga sau scădea nimic, pentru că ceea ce este esență nu poate suferi modificări, decât tot prin arta autorului, care tinde spre o perfecțiune deplină.

Criticul M. Dolgan, observă unele afinități de viziune asupra mitului pietrei „care e pus să vehiculeze o plurivalență de conotații artistice cu adâncimi în mit şi care învederează diverse afinități de viziune şi structură cu imaginea obsedantă a „pietrei" din lirica lui N. Stănescu" [3, p. 450]:

„M-am legat frate cu piatra,
C-am crescut cu piatra-n vatră,
Şi-o cioplesc cu dalta greu,
Să păşesc din piatră eu."
(Frate cu piatra)

Acelaşi lucru este surprins şi de Theodor Codreanu, care punându-l alături de N. Stănescu, poet al necuvintelor, deduce faptul că „mecanismul stilistic e similar, până la un punct, cu al lui N. Stănescu, căci piatra nu este un material de construcție ca în artele plastice, ci un necuvânt"[2, p. 5]

Piatra ca materie sau element constitutiv de bază al lumii, alături de *apă* şi *foc*, aşa cum susțineau filosofii antichității, este elementul primordial care pune în eternă mişcare şi transformare cuvântul, prioritatea noului asupra vechiului, a originalului asupra falsului, plagiatului, a esteticului asupra nonesteticului, a valorii asupra nonvalorii etc. Poetul veritabil recreează lumea, având ca materie piatra, el inventează din nou piatra, îi dă un nou colorit, îi insuflă viață:

„Deci, eu nicicând nu scriu cuvinte,
Eu gândesc aceste pietre ..." (Aşadar ...)

iar calitatea primordială a „gândirii pietrelor" e că ajunge la ***ființă***, în sens eminescian: „Atunci lumea cea gândită pentru noi avea ființă!", deşi piatra e simbolul neființei. Acesta este paradoxul creației lirice a lui A. Codru: sfarmă piatra şi devine viață, generatoare şi păstrătoare a lumii. Piatra reprezintă duritate, rezistență, trăinicie, o cedare a timpului în fața monumentalei sale puteri de a străbate secole. Autorul exploatează cu iscusință paradoxul (ca în exemplul anterior) şi oximoronul, hiperbola şi jocul de cuvinte: „Şi piatra e cu piatra-n gură/ Şi piatra-n piatra a săpat" sau „Din piatra pietrei piatră scot" pentru a reda modulațiile pe care le poate suporta piatra sau cuvintele, care merg din gură-n gură, nasc mereu noi cuvinte, proces care necesită o muncă asiduă, fapt confirmat şi de verbele: a săpat, scot, au cioplit ş.a., care redau în mod unic, originalitatea viziunii şi a formulei sale lirice, precum şi crezul său cetățenesc-artistic.

Piatra (cuvântul) este permanentul proces de căutare, care capătă dimensiuni profund naționale, ajungând la esența poporului român – dorul:

„Cugetată, piatra este modul concret al materiei prime
În punctul ei maxim de a se umaniza." (Aşadar ...)

iar finalul poeziei vine să întărească, să adâncească profunzimea acestei expresii sufleteşti:

„Cu transfigurarea pietrei în concept:
„Imprimându-i fizionomia sentimentelor noastre
Piatra devine unghi de vedere,
Concept şi atitudine şi poate fi citită cu inima – la toate
tim-
pu-
ri-
le" (Aşadar ...)

În poezia „Îndărătnicia pietrei", din volumul de versuri cu acelaşi titlu, A. Codru îşi întruchipează întreaga existență în acelaşi mit fundamental al pietrei. Poetul îşi defineşte „scânteia" inspirației ca izvorâtă din acelaşi minereu:

„Aspră piatră ca un minereu,
Din care munte şi din care stâncă
Mi-ai iscodit trăirea mea adâncă
Şi mi te-ai furişat în ochiul meu?" (Îndărătnicia pietrei)

iar ca rezultat al contopirii cu piatra:

„Văd lucruri tari ...
Şi vis de piatră ...
Şi-i aerul ca piatra ...
Şi mi-i de piatră braţul şi suflarea.
Am dans de piatră ... ritm de piatră
.....
Sărut pietros ...
Şi zâmbetul pietros ...” (Îndărătnicia pietrei)

Întreaga fiinţă a poetului este învăluită sub stana de piatră ce „ ... rodeşte în mine geometrii”, care ia forma cuvântului frumos, rodnic, etern. Proiectarea în mitul pietrei naşte noi forme, bine gândite, nuanţate, prelucrate până la forme perfecte.

Piatra face din poetul Anatol Codru un luptător, trezind reveriile rezistenţei unui popor veşnic ameninţat de duritățile istoriei. Aşa cum afirma şi A. Bantos: „Energică, de factură uneori expresionistă, poezia sa este exaltată de dragostea de viaţă ce topeşte gheaţa incomunicabilităţii veacului asprit”.[4, p. 207]

Piatra capătă dimensiunile existenţei lumii create, care are suflare, muşchi, „piatra poartă ochi”, colţi, unghii, sânge, deşi nu-i decât „detronarea inerţiilor de piatră”. Puterea pietrei constă în „sângele-i ivit, ca să răzbune, încătuşările frumosului în piatră”. Cuvântul în toate timpurile a constituit o armă puternică în mâna celui care a ştiut s-o mânuiască. Datorită cuvântului s-au putut afirma adevărurile atâta timp nedeclarate, s-a putut da glas suferinţelor ce le-au îndurat strămoşii noştri pentru a lăsa o moştenire bogată generaţiilor care-i urmau şi a acelora a căror naştere abia se intuia. „Încătuşările” care le-a limitat existenţa, prin cuvântul frumos şi-au regăsit libertatea de conştiinţă, libertatea în gândire şi acţiune, o libertate care devenise o durere mută, dar care şi-a recăpătat glasul, aşa cum o afirmă poetul în versul: „Răscoala sângelui a fost suprema artă.” Existenţa omului este asemănată cu căderea de neclintit a pietrei. Asemănarea aceasta este izbitoare şi cât de mare n-ar fi căderea, cât de grea, omul are puterea de a se ridica, iar aceste căderi, îl fac mai puternic, îi întăresc spiritul, îi marchează existenţa până la purificare:

„Omu-i om şi are-o boală –
Cade piatră, dar se scoală
Greu i-ar fi fără căderi ...” (Cântec de piatră)

Făurirea cuvântului nu se face decât prin intermediul „pietrarilor”, aşa cum îi numeşte poetul, care de altfel este unul de frunte dintre ei. Poezia „Pietrarii” inclusă în volumul „Îndărătnicia pietrei”, apărut în anul 1967 şi care a reapărut sub aceeaşi denumire în „Literatura şi Arta” [5, p.1], puţin modificată, dezvoltă acest subtext semnificativ, conturând noi dimensiuni estetice, noi filiaţii sufleteşti de o adâncă inspiraţie, ce-şi au începuturile dintr-o inimă cugetătoate, care „arde” pentru neamul său, pentru trecutul, prezentul şi viitorul neamului său „clădit” în piatră.

Dacă-n prima variantă, avântul porneşte din spaţiul terestru, în varianta a doua, aceasta se transferă în spaţiul celestu, ceea ce vine în acord cu elementele care sunt implicare în continuare: luna, noaptea şi căderea pe pământ. Soarta pietrarilor, deasemenea se conturează pe două dimensiuni: în prima variantă pietrarii abia-şi încep drumul greu al frământărilor, coborând de departe, a doua dimensiune însă are conotaţii mult mai adânci:

„Pietrarii dincolo de eră
Şi dincolo de infinit
Coboară-n propria lor soartă,
Unde de vii s-au fost zidit” (Pietrarii, *varianta nouă*)

Pietrarii, adică poeţii, căci cine altcineva ar mai putea „zidi cuvântul”, cine i-ar mai putea da noi direcţii, noi imensităţi etice şi estetice, îşi au o existenţă eternă, ei străbat infinitul, revenind printre noi prin creaţiile care le-au lăsat drept moştenire nepieritoare şi de o valoare incontestabilă, care se vor perinda asemenea „talazurilor de argint” pentru eternitate. Destinul pietrarilor este marcat de vigoarea operei pe care o creează, de iscusinţa şlefuirii de sine, de chinul creaţiei, pentru că în final, aşa cum afirma şi I. Agârbiceanu: „Orice creaţie

adevărată e o sporire a vieții”.

Acest act de jertfire pentru creație, era exprimat în prima variantă în două strofe consecutive, ca în cea de-a doua variantă să se simplifice la un singur vers, dar care poartă o încărcătură simbolică enormă: „Pietrarii, ce imens adânc!”, care exprimă totul. Acest adjectiv substantivizat „imens” şi calificativul „adânc” include în sine tot procesul creației zămislit din transformări, contopiri şi cristalizări.

Finalul poeziei este îmbrăcat în imaculatul alb, în ambele variante, cu deosebirea că, în prima varinată „pietrarii” sunt urmați de un „cântec alb” – ceea ce ar simboliza un imn de al biruinței, un imn închinat celor care au avut şi au meritul de a fi ridicat cuvântul la acest nivel şi „în blocuri l-au cristalizat”, în cea de-a doua variantă: „Ei parcă-n albul pietrei ning ...” – existența pietrarilor îmbracă haina secolelor de eternitate peste care cade ninsoarea vremilor. Însăşi forma poeziei determină o continuitate, o curgere de idei succesive, fără a mai fi divizată în strofe (7 strofe – numărul simbolic al desăvârşirii), aşa cum apare în prima variantă. Finalul variantei a doua exprimă un monolog care e marcat de puncte de suspensie, ceea ce denotă faptul că gândul poate fi continuat, şi sigur va fi continuat, fie de alți poeți, scriitori, fie de simpli cititori, amatori ai creațiilor de un adânc suflu artistic, al unei conştiințe care mereu veghează, aşa cum este Anatol Codru.

Putem conchide, aşa cum afirma şi cercetătoarea Ana Bantoş într-un articol, subliniind faptul că dacă ar fi să „revenim la poezia basarabeană şi la Anatol Codru, trebuie să precizăm că aici accederea la modernitate este în relație directă cu nevoia stringentă de recuperare a autenticului şi, în acelaşi timp, cu nevoia de recuperare, oricât ar părea de paradoxal, a tradiției.”[4, p. 205]

Referințe:

1. Dolgan, M. *Poezia contemporană, mod de existență în metaforă şi idee*. – Chişinău: „Elan Poligraf”, 2007
2. Codreanu, Th. *Anatol Codru sau poezia pietrei* // Literatura şi Arta, nr. 38, 2001, 20 septembrie
3. Dolgan, M. *Literatura română postbelică. Integrări, valorificări, reconsiderări*. – Chişinău: Tipografia Centrală, 1998
4. Bantoş, A. *Anatol Codru: recuperarea autenticului* //Limba Română, nr. 4-6 (130-132), aprilie-iunie, anul XVI, Chişinău, 2006
5. Codru, A. *Pietrarii*// Literatura şi Arta, nr. 37 (3341), 2009, 17 septembrie

Recenzent: conf.univ., dr. Balțatu L.
Prezentat la 13.10.2009

GLASUL VIEȚII ÎN OPERA DRUȚIANĂ

Alexandru TECUCI,
Catedra de Filolgie Română

„Druță, se poate spune, se depăşeşte
pe sine însuşi ca observator al vieții şi
ca meşter de portrete psihologice”.
[1, p. 184]

L’écrivain Ion Druță vient dans l’histoire de la littérature roumaine comme prosateur et dramaturgue. Le lectuer est fasciné de l’originalité de ses auvres. L’art de son écriture prouve un grand talent. L’auteurcaptive par l’humour, par le frisson lyrique par le dramatisme de la vie, par des parales avec du sens, par l’amour envers la terre moldave.

Ses personnages trouvent leur originalité en folklore. Notre écrivain a le don de rendre des figures humaines vivantes par le spectacle de la vie ainsi comme peut voir et sentir son coeur.

Druță est un ingénieux narrateur. Son oeuvre est tris reconnue dans notre république et à l’étranger. Les drames, les romans, les nouvelles et la publicité ont été traduit en langue russe allemande, anglaise, polonaise, bulgaire, française, ukranienne etc.

Ion Druță s-a născut la 3 septembrie 1928, județul Soroca, într-o familie de țărani. Pământul, veşnica grijă a plugarilor, face familia lui Panteleimon Druță să se mute cu traiul în 1939 în satul Ghica Vodă din preajma Bălților. Aici, în 1942, viitorul scriitor termină şcoala primară şi, întrucât şansele de a continua studiile în anii de război erau nule, el rămâne la meseria părinților şi a buneilor. În primii ani de după război îşi caută un rost în viață: cursurile de tractorişti (1945), tehnicumul de silvicultori (1946), secretar de primăria Ghica Vodă (1947).

În toamna anului 1947 pleacă în armată. La 1951, în revista „Octombrie” Ion Druță publică prima povestire „Problema vieții”. În 1953 apare culegerea de debut „La noi în sat”, iar peste un an „Poveste de dragoste”. În 1955 scrie romanul „Frunze de dor” şi pleacă la cursurile superioare de literatură din Moscova. Peste doi ani iese de sub tipar cartea „Dor de oameni”. Apoi urmează „Casa mare” (1959), „Balade din câmpie” (1962), „Povara bunătății noastre”(1969), „Întoarcerea țărânii în pământ” şi „Clopotnița”(1972), „Horia” (1973), „Frumos şi sfânt” şi „Păsările tinereții noastre” (1974), „Horodişte” (1975), „Biserica Albă” (1975-1981), „Scrieri” (1984), „Scrieri” în patru volume în 1987 etc.

Opera lui Ion Druță cunoaşte o răspândire largă în Republica Moldova şi peste hotarele ei. Dramele, nuvelele şi publicistica lui Ion Druță au fost traduse în limbile: rusă, ucraineană, letonă, lituaniană, estonă, gruzină, germană, engleză, poloneză, bulgară, franceză etc.

Criticul literar Vasile Coroban îi dă o apreciere deosebită lui Ion Druță „ca observator al vieții” şi atunci, noi cititorii ne punem întrebarea: Oare cum a fost şi cum este oglindită viața în operele literare? Alecu Russo în minunatele sale „Cugetări” defineşte literatura în felul următor: „Ce este literatura, de nu chiar expresia vieții unei nații? Înrâurirea literaturilor, ca să fie dreaptă şi legiuită, trebuie să iasă din gradul civilizației, din aplecarea națională, din înrâurirea stării morale, sociale şi politice; toate acestea să se înşire de laolaltă”. [2, p. 70]

Reieşind din spusele cugetătorului A. Russo, ne ducem cu gândul în adâncurile secolelor, ajungând până la tragediile lui Eschil, la acel „Prometeu înlănțuit”, care în numele vieții a făcut acea faptă cutezantă. Pentru binele omenirii, pentru propăşirea vieții, Prometeu fură din ceruri focul lui Zeus şi-l aduce pe pământ, dăruindu-l oamenilor. Drept pedeapsă Zeus a poruncit să fie pironit de o stâncă şi a trimis un vultur să-i ciugulească ficatul, dar el creşte tot timpul la loc. Focul, semeția şi curajul lui Prometeu, sunt simbolul năzuinței omeneşti spre bine, spre lumină, spre cunoaşterea profundă a vieții, e semnificația revoltei gândirii libere. Acest motiv a străbătut prin literatura universală. Să ne amintim de Byron,

Goethe, Shelly, Beethoven, Victor Eftimiu, Eugen Jebeleanu, N. Labiş, Alexandru Philipide, iar în literatura din Basarabia: Em. Bucov, A. Lupan, L. Deleanu, N. Costenco etc.

În literatura franceză viaţa e bine analizată în operele lui Honore de Balzac, Victor Hugo, Molier, Francois Rabelais, iar Guy de Maupassant chiar scrie minunatul roman „Viaţa", care în anul 1891 tirajul lui atinsese cifra, pe atunci fabuloasă, de 373.000 de exemplare. Un interes deosebit faţă de romanul „Viaţa" au avut scriitorii români M. Sadoveanu şi E. Gîrleanu, care în anii 1907-1908 l-au tradus în limba română. Deci viaţa e obiectul principal al literaturii.

Conceptul vieţii este oglindit şi în literatura noastră. Folclorul e o mare înţelepciune. Poetul Lucian Blaga menţionează: „Substanţa lirică a poeziilor noastre populare, stările cele mai des cântate sunt: dorul, jalea, urâtul, norocul" [3, p. 2]. Acestea sunt elemente ale vieţii. Dorul e socotit o stare sufletească, o putere impresionantă, care devastează şi subjugă omul, o vrajă ce se cuibăreşte ca o boală în inima lui, un element invincibil al firei, e ca un alter ego, ca o emanaţie material-sufletească a individului. „Dorul - accentuează în continuare L. Blaga – reprezintă o ipostază românească a existenţei umane, dorul e viaţă" [3, p. 3]. Dacă-i aşa, atunci eu întreb cititorii lui Ion Druţă, de ce a intitulat romanul său „Frunze de dor"? Eu aş crede, că l-a numit aşa, fiindcă în creaţia populară se cântă:

„Câtă boală e sub soare,
Nu-i ca dorul arzătoare,
Că dorul unde se pune
Face inima cărbune.
Câtă boală e sub lună,
Nu-i ca dorul de nebună,
Că dorul unde se lasă
Face lacrimilor casă." [3, p. 127]

Am spus toate acestea, deoarece la ultima ediţie a operelor sale, la „Frunze de dor", autorul are epigraful „Zis-am verde şi iar verde" [4, p. 308].

Dorul Rusandei şi al lui badea Gheorghe, dorul de bădiţa Toadere, dorul Domnicăi şi a lui Scridon, trezirile dorului în personajul Trofimaş – toate sunt pornite din tumultul vieţii, toate mustesc pe paginile frunzelor de dor. Titlul se leagă frumos şi armonios cu acţiunea romanului, care se desfăşoară în satul Valea Răzeşilor, din primăvara şi până îm toamna anului 1945. În viaţa satului moldovenesc veneau schimbări mari, epocale şi acest suflu nou se cerea să fie încondeiat şi aşteptat. Iată un exemplu din acea pagină răscolitoare, care se termină cu cuvintele: „ Era război". „Trofimaş a sărit ca fript. Unde-i bădiţa Toadere? Ce-i dă tată-său pălăria? Nu-i trebuie pălărie!"

S-a repezit în casa cea mare, a încercat să puie pălăria în cui, dar n-ajungea.

- Leliţă Domnică, mata de ce plângi?! Unde-i bădiţa Toadere?

S-a apropiat Domnica, fără a-şi lua capul din perne, i-a cuprins umeraşii. Trofimaş şi-a lipit fruntea de faţa ei umedă şi a prins şi el a plânge.

Cum l-au mai aşteptat ei cu toţii pe bădiţa Toadere!" [4, p. 381]

Acesta e un mare dor aşteptat de multă lume, e dorul vieţii de fiecare zi, dar e un dor ars de para focului, de pojarul războiului, pe care talentul lui I. Druţă n-a putut să-l treacă cu vederea. Deci uite-aşa viaţa îl impune să spună adevărul istoric.

Dacă e să examinăm amănunţit problema războiului în „Frunze de dor", personajul cel mai drag pentru mine este badea Zînel Cojocaru, acesta nu e nimeni altul decât tatăl meu, care în prima zi de război îşi pierde feciorul Gheorghe de 16 ani, răpus de o rafală de mitralieră, iar a doua zi pe Petrache de 18 ani, sfârtecat de şchijile de tun cu încă 16 consăteni. Ion Druţă n-a ştiut de tragedia din Văleni, dar mie ca cititor, îmi pare foarte bine că a reflectat marea durere a tatălui meu şi anume, durerea de bărbat. La întrebarea lui Trofimaş:

- Da ce-a zice badea Toadere, când a veni? Autorul replică: „În loc de răspuns, badea

Zînel a închis ochii, de parcă îl supăra lumina zilei" [4, p. 381]. De multe ori mi-am văzut părinţii mei supăraţi de lumina zilei şi cu această supărare au plecat în lumea celor drepţi. De

atâta zic, că viaţa în opera lui Ion Druţă e o realitate dumnezeiască.

Scriitorul Ion Druţă vine în casa mare a literaturii noastre ca prozator şi dramaturg. Cititorul este fascinat de originalitatea operelor lui. Arta scrisului său dă dovadă de mare talent. Credem, că a avut mare dreptate criticul literar Mihail Dolgan, dându-i „înalta preţuire de admiraţie şi veneraţie a celui mai valoros scriitor naţional al Basarabiei din a doua jumătate a secolului al XX-lea şi din toate timpurile, adevărat scriitor al poporului, care e legat cu trup şi suflet de tot ce are fundamental neamul nostru: de oamenii şi natura ţinutului, de istoria şi tradiţiile de secole, de creaţia folclorică şi de graiul poetic, de filosofia şi înţelepciunile lor, de întreaga lor spiritualitate muiată în cântec de „frunză verde", în mitologie şi dor mioritic, în sacru şi biblic" [5, p. 4].

Citesc nuvelele, romanele, dramele lui Ion Druţă de o jumătate de veac. Autorul mereu m-a captivat prin umor, prin fiorul liric, prin dramatismul vieţii, prin vorbe cu tâlc, prin dragostea mare faţă de pământ. Odată am avut un vis ciudat. Parcă se întîlnise Ion Creangă cu Ion Druţă. Şi au încins ei un pui de vorbă. Mucalitul Ion Creangă îl întrebă:

- Şi adică tot Ion te cheamă?

Ion Druţă răspunse timid:

- Ion ...

Mulţi Ioni a avut neamul nostru, căci vorba cronicarului „nasc şi la Moldova oameni", dar în şirul testamentar numai unul a fost Ion Creangă şi numai unul este Ion Druţă. Astăzi ajuns la vârsta maturităţii, la vârsta înfloririi, la vârsta marilor succese, să-i dorim sănătate şi voie bună.

Cineva spunea, că operele lui Ion Creangă foarte uşor se pot dramatiza şi ecraniza. Scriitorul Ion Druţă porneşte pe urmele lui. Începând cu drama „Casa mare", dramaturgia noastră îşi continuă şirul de mărgăritare druţiene cu piesele „Păsările tinereţii noastre", „Doina", „Horia", „Frumos şi sfânt", „Descoperirea", „Întoarcerea ţărânei în pământ" – toate înscenate la Moscova. De aici îşi luau zborul fantastic şi porneau în toată lumea, răspîndind glasul vieţii contemporane.

În anul 1984 la editura „Sovietschii pisateli" a văzut lumina tiparului un volum de piese de Ion Druţă. Criticul teatral Vera Macsimova scrie o postfaţă, dând o preţuire deosebită talentului de dramaturg. Condeiul cercetătorei scoate în evidenţă, că fiecare pagină druţiană „respiră, are suflet şi glas" [6, p. 398]. Frumoasă apreciere. Ce bine ar fi dacă noi cititorii şi spectatorii, vom auzi şi vom simţi acel glas tainic, venit din viaţa noastră cotidiană. Subiectele din romanele, nuvelele şi dramele scriitorului sunt simple. Ce poate fi mai simplu decât dragostea dintre Vasiluţa, văduvă de război şi Păvălache, flăcău verde, destinele lui Mihai Gruia şi Călin Ababii din drama „Frumos şi sfânt", sufletul necăjit al pedagogului Horia din piesa cu acelaşi nume, brutalitatea lui Tudor Moraru din „Doina", jignirea de frate, purtată toată viaţa în suflet de mătuşa Ruţa din „Păsările tinereţii nostre"?

Ion Druţă pătrunde în amănuntele vieţii, precum fântânarul răzbate chinurile spre vâna izvorului de apă răcoritoare. El doreşte nu numai să simtă farmecul vieţii, dar să şi audă acel glas misterios al şipotului, venit din străfundurile pământului.

În drama „Casa mare" se pune de-a curmezişul vieţii glasul năstruşnic al anilor. Iată un dialog între Păvălache şi Vasiluţa:

Păvălache: - Cine-ţi zicea una ca asta?!

Vasiluţa: - Anii.

Păvălache:- Parcă anii au glas, parcă pot ei îmbla în urma omului, apoi să-i toace la cap?!

Vasiluţa: - Au şi pot, pentru că anii e tot ce are omul ... Anii îl îmbăgăţesc, anii îl sărăcesc ... [7, p. 58].

Şi acest glas al anilor e marea dramă a vieţii din sufletul Vasiluţăi, care nu poate să fie „şi mamă şi bunică în aceeaşi vreme", care nu poate să calce rânduiala pământului. Şi atunci din inima ei se desprinde glasul de omenie, ce cuvântează următoarele:

„Ce pot să-ţi dau eu, păcatele mele, că să mă ţii minte multă vreme? Am să-ţi las, iată, ziua asta de toamnă, şi aceste patru viori, şi pernita lor, fără început şi fără sfârşit, dar, totuşi

frumoasă; să-ţi rămână amintire cerul ista sănin, cu toate păsările lui şi bunul nostru pământ cu tot ce creşte, cu tot ce-o să crească vreo dată pe dânsul ...” [8, p. 63].

Aşa glasuri enigmatice auzim şi retrăim şi în alte opere druţiene. Ele sunt probleme etern umane. În drama „Păsările tinereţii noastre” glasul de taină sacră pune întrebarea: „Pentru ce trăieşte omul pe pământ?” Această întrebare ruptă din valurile vieţii, îl pune pe cititor să mediteze asupra problemelor complicate ale ei. Meditaţiile, emoţiile, trăirile personajelor încondeiază veridic universul lor interior. Citind ori privind pe scena teatrului drama „Păsările tinereţii noastre”, ajungi la concluzia: „Omul moare, dar omul este nemuritor” [8, p. 63]. Spre exemplu, Gălulică cântă aşa de bine, ca şi bunelul, pe care îl ţin minte multe sate din Moldova. Mătuşa Ruţa ţine la păsările tinereţii sale şi „părea să fie singura femeie ce nu lăcrămase. Şedea tăcută cu mâna la gură, gata să prindă în pumn suspinul, ce s-ar fi putut rupe din sufletul ei şi se gândea – dincotro o fi venind ei şi încotro şi-or fi ţinând ei drumul neamul ista al moldovenilor?” [9, p. 56]. Întrebarea ne pune pe gânduri. Răspunsul trebuie să-l găsească fiecare cititor.

Glasul vieţii, adică al nemuririi străluminează multe chipuri druţiene. Aşa este moş Mihail din „Sania”, Onache Cărăbuş din „Povara bunătăţii noastre”, bătrânul tată din „Ultima lună de toamnă”, badea Cireş din „Bătrâneţe haine grele”, care strigă din sicriu: „Staţi, bre, şi nu mai urlaţi atâta! Am murit bătrân şi eu, ca toată lumea, că, de, aşa mi-a fost firea – glumeaţă!” [12, p. 261]. Sub pălăria lui badea Cireş erau câţiva cireşi: Cireş – vierul, Cireş – cap de familie, Cireş – meşter de butoaie, Cireş – glumeţul. Cireş glumeţul lasă urme adânci pe pământ. El rămâne în inimile semenilor săi. Tot ca şi Cireş glumeţul e şi Ion Isteţul din nuvela „Cuvântul”, care roagă înainte de moarte să nu ne uităm limba mamei. Deasemenea sunt impresionanţi eroii din „Clopotniţa” şi „Biserica Albă” etc.

Pana măiastră a lui Ion Druţă zugrăveşte zguduitor foametea şi represiile staliniste – accente acute ale vieţii din Basarabia de la 1940 şi până la zilele renaşterii naţionale. Pasaje impresionante, bucăţi rupte din viaţă găsim în „Frunze de dor”, în „Balade din câmpie” etc., dar cel mai cutremurător e redată această temă majoră în drama „Frumos şi sfânt”. Călin Ababii şi Mihai Gruia concretizează adevărul istoric prin expresiile: „sărăcie, ruine, foame, cu gândul la o coajă de pâine: s-a înflat de foame, biata Marie stă la fereastră zile întregi şi-şi boceşte gâţele ...” Foametea şi tifosul au cosit multe suflete de pe pământ. Pe unde ajungea aripa lor, era mare prăpădenie şi lacrimi amare.

Criticul literar V. Coroban apreciază talentul lui Ion Druţă în felul următor: „Druţă are un ascuţit simţ al realităţii şi poate fixa prin notaţii scurte descriptive varietatea de laturi ale vieţii în aşa mod, încât situaţia comică sau tragică să înceapă a vorbi cu noi.” [11, p. 11].

Să vedem cum „va începe să vorbească cu noi” „Toiagul păstoriei” de Ion Druţă. Că vom avea de-a face cu ceva tragic în nuvelă ne şoptesc tainic cuvintele luate ca epigraf din balada „Miorița”. Ele prevestesc marea durere şi anume moartea ce-l va lovi pe „cel moldovan, că-i mai ortoman”. Să ne clarificăm cu semnificaţia cuvântului ***toiag***. În dicţionarul limbii române el are mai multe înţelesuri. Toiag este un băţ lung de care se serveşte cineva la mers sau pentru a se apăra la nevoie. Înţelesul figurat ar fi: sprijin, ajutor, reazăm. Alt înţeles ar fi un baston purtat ca semn distinctiv sau simbol al unei demnităţi. Toiag mai înseamnă o lumânare împletită care se pune pe pieptul mortului, ce trebuie să lumineze în zilele de priveghi. A patra semnificaţie a toiagului e numele popular a celor trei stele luminoase aşezate la rând în mijlocul constelaţiei Orion.

Dacă pornim de la ideea că un comentariu este exprimarea în scris a unor gânduri după lectura unei opere literare, atunci corect ar fi să ne întrebăm, ce ar conţine titlul „Toiagul păstoriei”? Oare să fie numai acel băţ lung şi drept, ce serveşte de reazăm în momentele grele ale vieţii sau este acel baston al demnităţii neamului nostru, care ni l-au frânt străinii şi ne-au dat o cârjă lucioasă de aluminiu, ori sunt cele trei stele strălucite din luminaţia lui Orion, ce vor lumina veşnic pe cer, ca şi toate stelele şi ca şi luceafărul de dimineaţă, ce prevesteşte statornicia noastră ca neam românesc. Credem, că personajul principal „Toiagul păstoriei”, care conţine ideea nuvelei, întruchipează un beţişor fermecător din poveştile noastre populare, un reazăm de nădejde, necătând la vicisitudinile vieţii, este o lumină binefăcătoare ce ne va

lumina calea pe lumea asta şi pe cealaltă.

Simbolul deminităţii capătă conturul personajului principal, care „era tăcut, trist de cele văzute, trist de cele ce urma să le vadă, iar când, totuşi, scotea o vorbă, glasul lui era sonor, senin, zâmbăreţ, cu unduiri de glume, adunate de prin cântecele vechi. Sătenii îl ascultau şi-l ascultau, şi-l tot ascultau ...” [12, p. 478]. Basarabenii, care au trecut prin foc şi sabie preţuiesc oamenii demni. Scriitorul I. Druţă chiar de le începutul nuvelei accentuează că e un om de treabă, că e un om cu autoritate. Repetiţia verbului „a ascultat”, evidenţiază că e un om de treabă, că e un om al sfaturilor bune. Autorul întregeşte caracteristica personajului, spunând: „Nu-i plăcea însă groaza. Nici să fie cuprins de groază, nici să vâre groaza în alţii nu-i plăcea.”[12, p. 478]. Era un om de omenie, dar a fi om de omenie e mare lucru pe lumea asta. În popor se mai spune: a fi om e foarte greu. Era un om împodobit „cu un suspin între două zâmbete senine”. În ce credea cel mai mult era munca. Muncă istovitoare, muncă cu uitare de sine. Acest om al demnităţii mai era „măsurat la umblet, măsurat la cătătură, măsurat în toate poftele şi pornirile şi nu se lasă furat de nici una din patimile, de nici una din viciile acestei lumi” [12, p. 478]. Era un om al cumsecădeniei, un om bun ca pâinea caldă, dar aceşti oameni nu au noroc, vorba lui M. Eminescu, ei nu sunt fericiţi şi nu pot să fericească pe alţii. Nu avea nevastă, nici copii, era singur cuc, căci păstoritul e o vocaţie, e un destin şi dacă a luat toiagul păstoriei, atunci nu va mai putea trăi „nici el fără turmă, nici turma fără el”.

În nuvela „Toiagul păstoriei” e evidenţiată zavistea, pizma, invidia şi ura dintre oamenii din sat. Se zice, că invidioşii sunt cei mai scârboşi oameni. Păstorul la acestea şi de fapt la toţi le răspundea liniştit şi scurt: „Bine”. El îşi vedea de treburile lui. Doftorea oile, era cioban de viţă veche, dar oi nu avea, însă era împovărat de grijile lumii.

Au venit nişte vremuri noi. Ca să-i întâmpine pe „ostaşii cu stele roşii”, tot pe dânsul „l-au poftit să meargă în fruntea tuturor, pentru că era înalt, voinic şi frumos”. Aşa zişii „eliberatori” se spune, că l-ar fi întrebat: „cac jivioşi papaşa”. El a răspuns ca întotdeauna: „bine”. Acest bine s-a prefăcut în rău, fiindcă în sat s-a început întocmirea listelor cu chiaburi. Ion Druţă zugrăveşte iscusit această pacoste ce venise în Moldova. Scriitorul menţionează: „O zi îl bârfesc, o zi îl pârăsc, două zile stau la pândă ... şi de vândut l-au vândut ... dar nu i-au putut face nimic, pentru că pe lângă ocrotirea cerească, mai avea o bâtă de corn, nolduroasă şi grea ca fierul, care, la o clipă de supărare, vâră omul în pământ dintr-o singură pălitură”. [12, p. 483]

Semnificaţia toiagului, de a se apăra de duşmani, în nuvelă e nulă, căci toiagul strămoşesc nu poate lupta cu noul stat totalitar sovietic. În statul unde minciuna e la putere, nu-l poate ajuta nici bâta „de corn nolduroasă”. Minciuna înfloreşte şi „vecinii o fi avut grijă să-i scrie oiţe destule atunci, când n-a fost el acasă, căci te lua groaza de datoriiile lui faţă de stat.” [12, p. 485]. Dacă avea mari datorii, de grabă îţi lipea calificativul de „contra”. Aşa a şi fost. Au venit să-l deporteze, să-l ducă la urşii albi. „El era treaz, era gata sculat, gata îmbrăcat, gata de drum. Şi-a luat sumanul, fluierul, cuşma ţuguiată, şi-a legat credinciosul câine de cleampa uşii şi a urcat în maşină.” [12, p. 486]. A mers cu trenul zi şi noapte câteva săptămâni. L-au coborât în abisul unei mine, dar şi-a făcut datoria şi aici. A fost reabilitat şi s-a întors în satul copilăriei sale. Cuibul părintesc l-a atras ca ceva magic. Şi a luat-o de la început. Şi-a făcut casă iar pe un vârf de deal. Şi-a făcut-o cu mâinile sale. Invidiile iar au început să se plodească prin sat. „Se bănuia, de-o pildă, că mulţi dintre cei ce s-au întors de la mine au adus şi ceva aur cu dânşii. Pe sub unghii, prin căptuşeala hainelor – nici prin cap să-ţi treacă, pe unde l-au ascuns, dar l-au adus.” [12, p. 489].

Păstorul nostru îşi trăia viaţa cum putea. Trecut prin iadul Siberiei, prin multe întâmplări satanice, strivit de greutatea vieţii, nu-i mai ardea acum de nimica. Îl dobora singurătatea din vârful dealului. Singurătatea şi anii. Grea povară sunt anii la bătrâneţe. Şi atunci mai punea fluierul la gură şi lasă să se reverse pe străzile satului câte o melodie tânguitoare, ruptă din sufletul lui. Dar şi în această stare năduşitoare, oamenii îl urmăresc cu un fel de zaviste amestecată cu ură, zicând: „Ca să vezi, a trecut prin atâtea şi-i mai vine încă a cânta, mai ţine minte, cum se cântă din fluier”. [12, p. 490]

Autorităţile satului sunt gata a interzice cântecul, a pune căluşul la fluier, a interzice

creşterea oilor pe plaiul natal, a interzice circulaţia pe lângă casa bătrânului singuratic, pentru că el începe a domina în toate întregul sat. Personajul nostru principal biruia în grelele încercări prin tăcerile sale. Tăcerea e de aur. El a fost ocrotit de multe primejdii datorită tăcerii. Iată ce scria Druţă: „Era la mijloc ceva nemaipomenit, ceva misterios, ceva de necrezut ... cu tăcerile lui nesfârşite, curmate din când în când de câte un cuvinţel adunat din două silabe, el totuşi continua să domine un sat bogat din vale, un sat bun de gură ...” [12, 491]. Ion Druţă contrapune tăcerea păstorului la pălăvrăgelele unui „sat bun de gură”. El înfierează pâra ce chifteşte în sat şi din cauza căreia pătimesc oamenii. Vremurile noi parcă venise să mântuie neamul nostru. Sărmanul păstor întors bolnav din fundul minelor siberiene este chemat „la sovietul sătesc, pentru a i se pune în vedere, ca republica stă angajată într-o companie de mecanizare şi automatizare absolută.” [12, p. 492]. Oeritul nu are perspectivă, dar el după asta tânjea, aceasta l-a adus la baştină, că doar era din neamul doinenilor, era din viţa ciobanului ortoman. Credem, că are dreptate Grigore Vieru, când spune, că nuvela „Toiagul păstoriei” este „o inversare a genialei idei mioritice. O inversare pe cât de neaşteptată, pe atât de firească. La Druţă nu oile rămân fără păstor, ci păstorul fără oi. Aceasta e o tragedie.” [13, p. 437]

Criticul literar Vasile Coroban menţionează, că nuvela e o specie a genului epic, care luminează o stare psihologică omenească, pământească ori lumească, un aspect al realităţii cotidiene, o mică comedie sau o tragedie din lanţul nesfârşit al existenţei umane. Într-adevăr aşa este. Scriitorul Ion Druţă realizează de minune această cerinţă în nuvela lui. Iată cum sunt creionate simptomele morţii Păstorului: „Era bolnav sărmanul cioban ... era limpede că n-o s-o mai ducă mult ... Într-o iarnă grea şi cumplită, când satul nu mai avea cu ce-şi încălzi sobele ... când gemeau acolo în vârful dealului nişte viscole, că te prindeau fiorii, bătrânul şi-a dat obştescul sfârşit”. [12, p. 492]

Te cutremuri îngrozitor, când vezi că l-a trecut cu rândul la împărţirea cărbunelor, motivând „că are moşneagul cojoace”, când te convingi, că toată viaţa omul de omenie a fost nedreptăţit.

Simbolul constelaţiei lui Orion apare la sfârşitul nuvelei. Oamenii veniţi la Paştele Blajinilor, observă „un strop verde în tot cimitirul”. Acest covoraş verde din iarbă deasă, măruntă şi frumoasă este întruchiparea Păstorului, lăsat de puterea dumnezeiască să lumineze, să mai facă încă un bine sătenilor, care l-a socotit chiabur, reacţionar şi duşman de clasă.

În operele lui Ion Druţă ca şi în nuvela „Toiagul păstoriei” personajele îşi au originea lor în folclor. Scriitorul nostru are darul de a reda chipuri de oameni vii prin spectacolul vieţii aşa cum îl poate vedea şi simţi numai el. Druţă e un iscusit povestitor. El redă tabloul vieţii umane într-o lumină comico-tragică, care „începe să vorbească cu cititorii”.

Dragă cititorule, am făcut doar câteva notiţe din fuga condeiului despre creaţia lui Ion Druţă. Te sfătui, citeşte singur, căci labirintul vieţii în opera druţiană e foarte profund.

Referinţe:

1. Coroban, V. *Romanul moldovenesc contemporan*. – Chişinău: Cartea moldovenească, 1969
2. Russo, A. *Opere*. – Chişinău: Literatura artistică, 1989
3. Blaga, L. *Antologie de poezie populară*. – Bucureşti, 1966
4. Druţă, I. *Scrieri*. – Chişinău: Literatura artistică, 1989
5. Dolgan, M. // Literatura şi Arta, nr. 46, 18 noiembrie, 2004
6. Druţă, I. *Scrieri*, vol. I. – Chişinău: Literatura artistică, 1987
7. Druţă, I. *Scrieri*, vol. IV. – Chişinău: Hyperion, 1990
8. Druţă, I. *Păsările tinereţii noastre*. – Chişinău: Cartea moldovenească, 1974
9. Druţă, I. *Piept la piept*. – Chişinău: Cartea moldovenească, 1964
10. Coroban, V. *Romanul moldovenesc contemporan*. – Chişinău: Cartea moldovenească, 1974
11. Druţă, I. *Scrieri*, vol. II. – Chişinău: Literatura artistică, 1986
12. Vieru, Gr. *Taina care mă apără*. – Iaşi: Princeps, 2008

Recenzent: conf. univ., dr. Balțatu L.
Prezentat la 13.10.09

TRADIȚIE ŞI CONTEMPORANIETATE ÎN INTERPRETAREA CHIPULUI CHIRIȚEI ÎN TEATRELE DIN MOLDOVA

Oleg DANILCEAC,
Catedra de Filolgie Română

The master of national drama, Vasile Alecsandri, in top of his creation, concentrates from the anterior creations a new character – „Cucoana Chirita".

This great realisation from the series Chirița în Iaşi (1850) and Chirța în Provincie (1852), poin out the Vasile Alecsandri's poin of view regarding the social life of those times but it was a way to improve the comunication and presentation methods (comedian effects, the precosion of the retort, etc.)

„...Tipul Chiriței va rămînea în repertoriul nostru
Şi va fi exploatat cu succes încă mult timp,
Căci este o baie nesecată, aşa de exemplu,
Ce-ar păți o Chiriță care s-ar întoarce de la Cameră?
O Chiriță politică? O Chiriță gheşefteră?
Toate aceste, bine tratate, ar avea succesuri sigure."
[1]
V.Alecsandri

1. Un personaj nou – Cucoana Chirița

Ctitorul dramaturgiei naționale **Vasile Alecsandri** la maturizarea talentului a sintetizat din creațiile anterioare un personaj nou – *Cucoana Chirița.*

Cele două realizări principale din această serie *Chirița în Iaşi* (1850) şi *Chirița în Provincie* (1852), relevă poziția critică a lui Alecsandri față de viața socială a vremii, dar şi perfecționarea mijloacelor de creație (construcția decisă a personajelor, precizia replicii, efectele comice[2]) pînă într-atît încît personajul principal a rămas legendar.

Chirița este produsul ce apare în urma studierii aprofundate a societății, ea intruchipează o epocă de tranziție, de trecere de la un mod de viață la altul, cînd noul şi vechiul se află în coraporturi foarte complicate, cînd apariția sau dispariția unor forme de viață capătă înfățişări şi proporții din cele mai neaşteptate şi neprevăzute.

Într-o scrisoare către A.Ubicini, Alecsandri menționează – „*Societatea noastră e împestrițată cu felurite tipuri comice, iar defectele şi viciile ei formează un grup destul de mărişor în care stă încuibat o prostească afectare de a despreți tot ce este național, limbă, obiceiuri, bucurii şi însăşi Țara Moldovei*[3]"

Majoritatea comediilor, printre care şi „*Chirița în provincie*", „*Chirița în Iaşi*" ş.a , Vasile Alecsandri le-a scris pentru Matei Millo, actor care în viziunea dramaturgului era atunci – *Singurul om de talent adevărat*[4]. Matei Millo ocupa un loc de prim plan în istoria artei noastre actoriceşti. Refuzînd la stilul romantic, emfatic, declamator şi patetic, arta lui Millo urmărea firescul recitării şi organica scenică a personajului, fundamentînd astfel curentul interpretativ realist în teatrul românesc. Marele sale succese, Millo le-a cunoscut atît la Iaşi, cît şi la Bucureşti – în special în comediile, farsele şi vodevilurile lui Alecsandri. Critica teatrală de atunci scria despre Millo că el este „*o amfibie, un cameleon, o ființă ce-şi poate scimba momentan fața, ce-şi preface trupul, vorba, glasul şi maniera. Cine l-a văzut în Coana Chirița va mărturisi că spre a juca asemene role se cade talent şi artă, pe care le aflăm în persoana Domnului Millo, carele este sufletul Teatrului Național*".[5]

2. Chirița în teatrele din Republica Moldova

În arta teatrală a Repblicii Moldova, prima încercare de a interpreta rolul Chiriței a avut loc la teatrul „Vasile Alecsandri" din mun. Bălți. În 1957 regizorul Boris Harcenco a montat piesa „*Chirița în Iaşi*", protagonistă fiind actrița Veronica Savca. Peste un deceniu, în 1967 acelaşi teatru propune spectatorilor „*Chirița în provincie*" (regizor Anatol Pînzaru) în

interpretarea nuanțată a artistei emerite din RSSM Paulina Potîngă. Teatrul republican „Luceafărul" a montat de asemenea un spectacol original după comedia „*Chiriţa în provincie*" regia fiind semnată de regizorul Sandri Ion Şcurea. Nemuritoarea *Chiriță* a fost realizată cu deosebit talent de către marele actor Dumitru Caraciobanu, artist emerit al RSSM, laureat al premiului de stat al RSSM. Ceva mai tîrziu a evoluat cu succes în acelaşi rol şi regizorul acestui spectacol , Sandri Ion Şcurea – aritist al poporului din RSSM.

Din voia întîmplării, personajul *Chiriţa* apare în scenă la doi ani după ce au loc schimbări radicale în viaţa societăţii, însăşi piesa „*Chiriţa în Iaşi*" a apărut la doi ani după evenimentele din 1848. Aşa a fost să fie ca în 1955 să se sfîrşească perioada cultului stalinist, iar în 1957 să apară pe scena teatrului din Bălţi spectacolul „*Chiriţa în Iaşi*". Anii 1965, 1967, 1972 sunt ani plini de rocade politice ce duc spre schimbări radicale societatea. În această ordine de idei, urmărim apariţia Chiriţei în 1967, 1969, 1974. Ultimile două premiere 1993, 1996 sunt precedate de conflictele armate din 1991 şi grevele din 1994. Această ipopteză evident poate fi pusă sub semnul întrebării, dar totuşi aş menţiona că aceste schimbări tulburătoare au influenţat cît de cît viziunea regizorală. Evident ar fi ridicol să credem că regizorii aşteptau intenţionat cîte doi ani şi numai după, aceea montau piesa. În fiecare spectacol simţim influenţa timpului. Din premieră în premieră, vedem o nouă Chiriţă, care vorbeşte altfel decît cea precedentă, care împreună cu noi se confruntă cu aceleaşi probleme şi care are deviza sa.

Aşadar în anul 1957, în or.Bălţi, tînăra trupă a teatrului scoate la lumina rampei spectacolul „Chiriţa în Iaşi", în rolul principal fiind Veronica Savca. Pentru acea perioadă această alegere a fost cu adevărat revoluţioinară. Emoţiile actriţei erau justificate, de jocul şi fericita alegere a protagonistei depindea soarta întregului spectacol...Rolul Cucoanei Chiriţa interpretat timp de un secol şi avînd ca protagonişti pe cei mai buni interpreţi de talia lui Matei Millo, Miluţă Gheorghiu, ş.a. dicta o prezenţă scenică impecabilă. Tînăra interpretă a reuşit să bucure publicul cu jocul său de un comic savuros şi deschis calea pentru alte Chiriţe.

Peste zece ani regizorul Anatol Pînzaru montează pe scena Teatrului „Vasile Alecsandri" spectacolul „Chiriţa în provincie", cu Paulina Potîngă în rolul central. Practic toate recenziile apărute în ziarele de pe atunci dictau acelaşi gînd: „...pentru-orice actriţă rolul Chiriţei este piatră de încercare, de aceea se şi cuivine de la bun început să menţionăm că protagonista spectacolului bălţean, artista emerită din Moldova, Paulina Potîngă face faţă acestei încercări...[6]". Acestea sunt recenziile pozitive asupra spectacolului. În rest critica teatrală era de părerea că regizorul Anatol Pînzaru n-a reuşit să-şi finiseze munca şi să cizeleze toate componentele pentru a crea un spectacol bine închegat. Astfel, muzica, un component foarte important în acest spectacol, a ştirbit cu mult succesul. Corelaţia indestructibilă artist-muzică-spectator a ieşit ca în fabula „Racul, lebăda şi ştiuca", scria criticul teatral Gh. Cincilei, scenograful şi compozitorul spectacolului au lucrat fără dare de sine, fără zel.[7] Mă întreb, de ce totuşi, cea de-a doua a apariţiei a Chiriţei n-a constituit un eveniment şi a fost criticată. Oare nu din motivul că personajul Chiriţa a fost jucat de o femee? De ce nu.!? Doar iniţial rolul a fost conceput pentru un actor în travesti. De ce? Presupun că răspunsul poate fi următorul: numai un bărbat poate să evidenţieze laturile comice ale unei femei – ori femeia se jenează să dea în vileag neajunsurile sale sau poate asta a fost o întoarcere la vechea tradiţie ca rolurile de femei să fie interpretate de bărbaţi? Cine ştie...?!

În orice caz, în 1969 la Teatrul „Luceafărul" din Chişinău, apare „Chiriţa în provincie" interpretată de Dumitru Caraciobanu, apoi de Sandri Ion Şcurea. Pe atunci tineri şi cu elan, dornici de a continua faimoasele tradiţii a şcolii teatrale Şciukin din Moscova. Critica teatrală menţiona că renumita comedie a lui Alecsandri „Chiriţa în provincie" a căpătat o interpretare cu totul neaşteptată. În loc de un spectacol academic, publicul a văzut o reprezentaţie de teatru impresionantă, de un comic savuros. Pentru spectatorul de atunci acest spectacol era o adevărată sărbătoare. Bănuiesc, şi acum mulţi spectatori ar dori să vadă acea Chiriţă, în interpretarea maestrului Dumitru Caraciobanu, care era o Chiriţă tandră, admirabilă, în acelaşi timp, fiind bărbătoasă şi dură ca un jandarm, pe alocuri de o ferocitate de-ţi îngheţa sîngele în

vine.

Chiriţa lui Şcurea era mai „feminină”, fără a-şi pierde prin aceasta, evident, prerogativele unui despotic absolutism „feminin”, uneori categoric şi fără drept la apel. Trăsăturile de caracter odioase şi reprobabile ale Chiriţei sunt reflectate cu mult simţ artistic de către ambii interpreţi prin gesturi şi mimică, atitudine şi comportări perfect adecvate textului şi intenţiei de a înfăţişa expresia tipică a inculturii, visurile de noblețe, imoralitatea, sărăcia sufletească şi proasta educaţie a copiilor.

În acest spectacol interpretul principal are prin munca sa un contact cu publicul, pe care nici un dramaturg nu-l are, căci atunci cînd dramaturgul scrie, cînd creează e alături de public. Probabil din marea dorinţă de a fi aproape de public, regizorul Valeriu Cupcea aduce pe scena Teatrului „A.S.Puşchin” o altă Chiriţă, una deosebită de celelalte. În 1974, actorul Constantin Constantinov realizează cel mai reprezintativ rol al său. Puţini au fost acei ce au ştiut că maestrul Constantin Constantinov a purtat prin decenii un vis. Visul de a aduce pe scena teatrală moldovenească o veritabilă Chiriţă. Această dorinţă l-a copleşit în 1957 după ce îl văzu pe renumitul Miluţă Gheorghiu în spectacolul trupei ieşene, care venise la Chişinău cu un schimb de turnee. Numai cei care l-au admirat măcar o singură dată în chipul cucoanei Chiriţa, vor purta în memorie imaginea adevărată, imposibil de reprodus prin cuvinte.[8]

I. Stadnicov, menţiona că ansamblul actoricesc timp de cîteva spectacole a atins apogeul creaţiei şi a făcut ca acest spectacol să lucească ca o piatră rară, toţi actorii se acomodează în timp şi spaţiu, creînd caractere individuale cu o mare forţă de tipizare[9]. Însă nu putem trece cu vederea faptul, că uneori actorii antrenaţi în spectacol puneau accent pe exteriorizarea eroilor, lăsînd în urmă lumea lor internă. Orice epocă trebuie privită în plan istoric. Şi aici se impune totalitatea elementelor, ce creează epoca dată. În această ordine de idei pretenţiile principale le înaintează însăşi regizorul Valeriu Cupcea, biciuind actorii pentru pronunţia incorectă a textului.

În 1993, teatrul „Eugene Ionesco” prezintă o Chiriţă în regia maestrului Petru Vutcareu. De data asta urmărim o Chiriţă emancipată, al cărei slogan urma să fie „Nu mai pot trăi în ţara asta!” şi iarăşi părerile criticilor au fost diferite. Unii elogiau acest spectacol, alţii menţionau că peronajul central- Chiriţa nu intră în „standardul ionescian”, care pînă atunci era promotorul teatrului absurdului. Alţii susţineau că eroina principală în interpretarea actorului Igor Chistol e ridiculizată la maxim, nu mai are nimic sfînt în ea , îşi ascunde goliciunea sufletească după fraze pompoase. După prezentarea spectacolului „Chiriţa în provincie” a trupei ionesciene, unii totuşi vor întoarcerea la un spectacol academic , ei nu mai scandează - „ce spectacol frumos , în stilul teatrului de bîlci”. Dar să nu uităm că scopul urmărit de Alecsandri a fost anume demascarea „răcilelor sociale, batjocorirea moravurilor învechite şi satirizarea protipendadei[10]”.

Igor Chistol, a avut marele curaj, îndrăzneală şi dorinţă fierbinte de a-şi asuma un lucru enorm, o muncă asiduă în întruchiparea Chiriţei care fără scrupule scotea în evidenţă aşa- zisa mîndrie naţională.

La 9 aprilie 1996 apare un articol semnat de Alexandru Vicu, care dă de ştire, că „De la Iaşi, renunţînd la balon, Chiriţa făcu un voiaj în provincie”, la Cahul. Victor Ignat monetază la Teatrul „B.P.Haşdeu” o altă „Chiriţă în provincie” cu Ion Furnică în rolul Chiriţei. Actorul Ion Furnică a fost să fie imposibil de invidiat, vorba lui Alexandru Vicu: biata Chiriţă s-a lăut pînă acum în luminile atîtor rampe şi trebuie să ai destulă fermitate şi îndrăzneală pentru a o mai scălda o dată. Marea dificultate rezidă în faptul, faimosul personaj alecsandrian a fost realizat de atîţia „monştri sacri” şi din acest motiv, unii spectatori , involuntar îl compară pe Ion Furnică cu Dumitru Caraciobanu, Sandri Ion Şcurea, etc., chiar dacă chipul realizat de Ion Furnică în multe mizanscene „te furnică”. În orice caz în spectacolul trupei cahulene grotescul este dozat, manifestîndu-se un suficient simţ al măsurii. Însăşi Chiriţa a fost plasmuită fără pretenţii deosebite, deoarece destule pretenţii le are însăşi spectacolul. Ion Furnică aidoma lui Constantinov a fost marcat de Chiriţa lui Caraciobanu, ea fiind mai catifelată, mai profundă. [11]

În lumina celor spuse despre prezentarea personajului Chiriţa pe scenele teatrelor din

Moldova, vreau să menționez că acest personaj este o piatră de încercare pentru orice interpret. Cucoana Chirița este un complex întreg de sentimente şi probleme, un tip artistic şi social, care se cere studiat şi înfățișat în toată complexitatea şi unitatea lui interioară. E interesant să urmăreşti evoluția unui personaj care de fiecare dată vine mai altfel decît ieri.

Uite aşa i-a fost soarta timp de patru decenii , Chirița încetul cu încetul a călătorit prin Moldova. De la Bălți prin Chişinău spre Cahul.

Referințe:

1. Din scrisorile lui Vasile Alecsandri.
2. Ovidiu Drîmbă „Istoria Teatrului Universal”
3. Din scrisorile lui Vasile Alexandri.
4. Ovidiu Drîmbă „Istoria Teatrului Universal”
5. Din scrisorile lui Vasile Alecsandri
6. „Festa unui consiliu” Gh. Cincilei, Tinerimea Moldovei 1967
7. „Festa unui consiliu” Gh. Cincilei, Tinerimea Moldovei 1967
8. „Miracolul reîntruchipării ori încercarea de a realiza elogierea unui vis” I.Stadnicov,1974
9. „Miracolul reîntruchipării ori încercarea de a realiza elogierea unui vis” I.Stadnicov,1974
10. Din scrisorile lui Vasile Alecsandri
11. „De la Iaşi renunțînd la balon, Chirița făcu un voiaj în provincie” Alexandru Vicu,1996

Recenzent: dr. Zgârcibabă E.
Prezentat la 10. 12. 2009

REFORMA-EVENIMENT DOMINANT AL RENAŞTERII

Oleg DANILCEAC,
Catedra de Filolgie Română

Over the centuries, "Renaissance issue" receives different interpretations that have left to continue to this day some conclusions – the definition of the concept, the nature of these epoch-making movements of its extension in time and space and its relationship with historical or cultural phenomena adjacent (e.g. Reform or Humanism).

Preambul

De-a lungul secolelor "problema renaşterii" primeşte interpretări divergente ce au lăsat să persiste pînă azi unele concluzii-în definirea conceptului, a naturii acestei epocale mişcări, a extinderii sale în timp şi spaţiu, precum şi a raporturilor ei cu fenomene istorice sau culturale adiacente (ca de exemplu, Reforma sau Umanismul). [1]

Definirea şi caracterizarea Renaşterii a început în secolul al XIV-lea în Italia, prin punerea sub acuzare a evului mediu de către Petrarca, primul care formulează conceptul de "timpuri întunecate" (*tenebrae*) , de "barbarie" medievală. Boccaccio este cel dintîi care defineşte noua eră culturală atribuindu-i meritul restaurării literelor şi artelor după o lungă perioadă de uitare…Primul care a folosit termenul Renaştere (*rinascita*) în istoria artei a fost Italianul Giorgio Vasari (1550).[2]

Curente inovatorii în viaţa culturală au existat şi înainte de epoca propriu-zisă a Renaşterii, care, însă, cuprindeau doar un strat subţire al societăţii înalte, de curte.

Fiecare perioadă din istoria culturii a avut propria ei viziune asupra Renaşterii, astfel:

Iluminiştii (David Hume, Edward Gibbon, Condorcet, D`Alembert, Diderot, Voltaire), care se considerau continuatorii idealurilor umaniste şi raţionaliste ale secolelor XV şi XVI, vedeau Renaşterea ca o mare epocă de progres cultural, ce marchează trecerea de la întuneric la lumină, de la barbarie la civilizaţie, o trezire a Occidentului din somnul dogmatic;

Romanticii (Novalis, August Wilhelm Schlegel, Heinse Meyer, Stendhal, Madame de Staël, Victor Hugo, Byron, Gioberti, Giusepe Mazzini) aveau o viziune asupra Renaşterii opusă celei iluministe. La fel de diferit este văzută semnificaţia rupturii cu evul mediu, care este idealizat şi privit ca o vârstă de aur. Sunt admirate cavalerismul medieval, ordinea, autoritatea şi credinţa religioasă. Renaşterea este epoca de aur a acestui mileniu, premisă a apariţiei supraomului, un om liber, deschis tuturor experienţelor vieţii.

Schimbări politice şi religioase

În această perioadă începe dezvoltarea unor state teritoriale, începînd cu statele orăşeneşti italiene şi continuînd în Germania, Franţa şi Spania. Acest proces este favorizat de o diplomaţie modernă, care - în afara războaielor - devine un important instrument politic.

Clerul - în special cel înalt - îşi schimbă modul de viaţă, renunţînd la preocupările exclusive de cult şi aspirînd la o participare activă în politică. Papi, cardinali şi episcopi nu se mai deosebesc în comportarea lor de negustori sau conducători politici. Creştinismul rămîne, totuşi, elementul preponderent al culturii. Predicatori ca Bernhardin din Siena şi teologi sau prelaţi ca Sant-Antonio din Florenţa sunt ascultaţi şi onoraţi de credincioşi. În acelaşi timp, însă, învăţaţii umanişti se ocupă de problemele teologice şi adaptează cunoştinţele filologice şi istorice noi la studiul şi interpretarea scrierilor religioase. Viziunea umanistică asupra teologiei şi scripturilor sfinte a dus, în cele din urmă, la apariţia reformei protestante, iniţiată în Germania de către Martin Luther (1483-1546) şi răspîndită, apoi, în întreaga lume catolică.

Reforma

Cauzele şi direcţiile reformei

Departe de a fi constituit doar un fenomen de ordin exclusiv religios, Reforma a fost evenimentul dominant al primei jumătăţi a secolului al XVI-lea şi cu substanţiale implicaţii, conexiuni, consecinţe în multiple planuri ale culturii şi civilizaţiei. Născutăpe terenul unor

tensiuni politice interne şi internaţionale, precum şi al unor transformări sociale profunde, al unor probleme şi condiţii sociale deosebit de complexe (continuîndu-le şi complicîndu-le pe cele din secolul anterior), opera şi rezultatele Reformei se vor repercuta- în forme şi în proprorţii diferite-pe cele mai diverse planuri ale istoriei culturale europene[4]. În plan filosofic, contactele Reformei cu mişcarea umaniştilor timpului vor fi aproape permanente. Iar în cîmpul literaturii şi cel al artei, dinamica ei intelectuală şi spirituală se resimţi şi spiritul barocului.

Motivaţia erupţiei mişcării reformatoare a fost ocaziuonată de conştiinţa religioasă şi de starea instituţiilor şi practicilor eclezeasteice.Dar substratul său generator, mai vechi, configurat încă din ultimile decenii ale secolului precedent, prezenta şi alte cauze, de altă natură.

Ultimii zece ani ai secolului al XV-lea au însemnat o agravare a dezichilibrului social şi economic. În Germania, creşterea preţurilor a fost determinată şi de recoltele dezastruoase. Această situaţie economică a adus la apariţia a unor organizaţii conspirative avînd ca scop răsturnarea ordineii statale existente, manifestîndu-se şi prin acte de jaf; ceea ce a făcut necesară în 1501 instituirea, în premieră pentru istoria ţării, a unei forţe de poliţie stipendiate. Anii de secetă şi de foamete, dezastrele războaielor, au lăsat sate întregi depopulate. La acestea s-au adăugat calamităţile epidemiei de ciumă, care între 1499-1502 a decimat multe regiuni pînă la jumătate din populaţie; apoi violenta epidemie de sifilis, apărută după descoperirea Americii, şi căreia singura explicaţie populară ce i se dădea era a fi o manifestare a pedepsei divine. Pe plan moral, consecinţa acestor calamităţi a fost recrudescenţa unor întunecate tradiţii medievale-profeţii apocaliptice, horoscoape sinistre, valul de persecuţii contra evreilor, a vrăjitoarelor, a necromanţilor… [5]

Necesitatea unor schimbări structurale urgente era dictată de situaţia în care se găseau clasele şi categoriile sociale oprimate – într-o măsură sau alta – de sistemul social al timpului. Dezvoltarea creditului a împrumutului cu dobândă (interzis totuşi de prevederile dreptului canonic) era concentrat acum în bănci puternice, de ale căror servicii beneficia în primul rînd înalta erarhie ecleziastică.

Prin operaţiile bancare ale acestor institute de credit erau transferate la Roma – din toate ţările Europei catolice – veniturile înalţilor prelaţi beneficiari ai diocezelor în care nici măcar nu rezidau, concentraţi fiind la Curia romană. Băncile anticipau intrările ordinare şi chiar extraordinare (ca, de pildă, cele provenite din vînzarea indulgenţelor). De asemenea, îi împrumutau cu sume consistente pe prelaţii care trebuiau să le verse Camerei apostolice în vederea obţinerii purpurei de cardinal.

Spectacolul bogăţiilor exorbitante ale Bisericii şi ale oamenilor ei – inclusiv ale mănăstirilor – îi făcea pe ţărani, pe iobagi, pe mineri, pe salariaţii oraşelor, să considere ca un remediu contra mizeriei lor o redistribuire echitabilă a marilor proprietăţi ecleziastice. Şi, cu atît mai mult cu cît în sprijinul dorinţelor şi pretenţiilor lor veneau şi vehementele denunţuri către predicători a corupţiei Bisericii. – Se adăugă şi revolta categoriei cavalerilor, care dispuneau de resurse economice infinit mai reduse în comparaţie cu cele ale oamenilor Bisericii, sau cu cele ale bogatei burghezii orăşeneşti. Ameninţaţi de edictele imperiale de „pace perpetuă" – care le lua speranţa de a se îmbogăţi prin angajarea în războaie private, - aceşti cavaleri abia aşteptau un moment de criză a puterii de stat sau a Bisericii „pentru a se năpusti asupra marilor proprietăţi ale bisericilor si mănăstirilor, precum şi pe teritoriile episcopilor – principi".

În acest timp categoriile sociale superioare tindeau doar să-şi menţină privilegiile, în scopul de a-şi asigura în continuare controlul şi conducerea vieţii oraşelor. Împreună, nobilii şi înaltul cler ţineau să-şi reafirme cu putere vechile drepturi de origine feudală; fapt care făcea ca adeseori geloziile şi rivalităţile dintre ei să provoace dezordini serioase în viaţa oraşelor.

Important pentru întelegerea cauzelor şi resorturilor intime ale Reformei este evidenţierea faptului că programele de reforma aveau în vedere, chiar de la începuturile lor, nu numai viaţa religioasa, doctrinele teologice şi instituţiile bisericeşti, ci şi viaţa socială şi

politica în general. „Nemulţumirile şi revolta celor mai largi cercuri de reformatori erau determinate nu numai de dezordinile din sînul Bisericii, ci şi de deinjustiţiile şi violenţele din societatea civilă, de privilegiile unor anumite grupuri, de structura şi administraţia statelor sau a comunităţilor locale. Aceste cercuri, deci, voiau ca prin reforma Bisericii să ajungă şi la reforma societăţii; uneori la redistribuirea bunurilor, la instaurarea unor egalităţi radicale între oameni căci toţi sunt fii lui Dumnezeu".

Aşadar, alături de critica vieţii ecleziastice reformatorii introduceau şi elemente critice vizînd funcţiile şi datoriile guvernanţilor în raporturile lor cu Biserica. Mai mult decît atît: atitudinea, critice vizau – în mod implicit sau explicit –şi sistemul politic European, relaţiile internaţionale: urmăreau (şi, efectiv, realizau) promovarea în numele comunităţii de credinţa a unor noi forme şi sisteme. Conflictele de idei şi luptele religioase dintre state erau intim împletite cu tensiunile socio-politice şi cu interesele diferitelor grupuri din interiorul fiecărui stat. De asemenea şi cu ambiţii de putere absolutiste ale regilor şi principilor.

Mişcarea Reformei a depăşit considerabil aria de interes religios, implicîndu-se singură în rivalitatea dintre marile dinastii, în revendicările teritoriale pe care şi le discutau Franta, Spania şi altele; cu un cuvînt: in luptele pentru o hegemonie europeană.

Eveniment de însemnătate primordială în cultura şi civilizaţia Renaşterii, mişcarea Reformei, cu multiplele şi variatele ei cauze, implicaţii şi consecinţe, a însemnat o considerabilă lărgire, influenţare şi modificare a sistemului politic din Europa; şi prin aceasta – diferenţiindu-l în mod substanţial de sistemul politic dominant în Evul Mediu.[6]

Reformatorii apuseni:

a) Martin Luther (1483 – 1546) – Germania

b) Ulrich Zwingli – Elveţia (partea germană)

c) Jean Calvin – Elveţia (partea franceză)

Iniţiatorul Reformei este considerat a fi Martin Luther (1517). El a afişat pe uşa catedralei din Wittemberg (oct. 1517) 95 de teze în care se pronunţa împotriva vînzării indulgenţelor şi consemna măsurile propuse pentru refacerea încrederii oamenilor în Biserică.

Ruptura cu Roma s-a realizat în anul următor cînd Martin Luther a refuzat să retracteze cele afirmate. Lutheranismul s-a răspîndit în centrul şi nordul Germaniei, etc.Calvinismul s-a răspândit în Franţa, Ţările de Jos, Scoţia, Ungaria.

În anul 1529, împăratul Carol Quintul a cerut statelor care aderă la lutheranism, să păstreze respectul pentru Biserica Romei, dar ele au protestat, fapt pentru care lutheranii se mai numesc protestanţi.

Principiile reformatoare ale lui Luther:

- Pomenirile şi cumpărarea indulgentelor nu au nici o valoare
- Numai credinţa poate salva sufletul omului
- Fiecare credincios trebuie sa citească Biblia şi să o interpreteze după propria conştiinţă
- Simplificarea ceremonialului (rugăciunea, cîntarea, predica, oficierea slujbelor în limbile naţionale)
- Confiscarea bunurilor bisericeşti
- Nu acceptă cultul: Maicii Domnului, al sfinţilor, al icoanelor, al moaştelor.
- Refuză celibatul preoţilor
- Prin faptul că lutheranii şi-au bazat dogmele numai pe Sfînta Scriptură, biserica lor se mai numeşte şi Biserică Evanghelică.

Principiile reformatoare adăugate de Jean Calvin:

- Concepţia predestinării absolute, conform căreia mântuirea este hotărâtă nu de faptele omului, ci numai de voinţa lui Dumnezeu
- Simplifică cultul divin mai mult decât Luther
- Introduce ordinea şi disciplina exagerată în Biserică
- Biserica calvină se mai numeşte şi reformată.

În 1534 Henric al VIII-lea scoate Biserica catolică de sub autoritatea papei şi pune

bazele Bisericii anglicane – care reprezintă un compromis între catolicism şi protestantism.

Referințe:

1. Georg Wilhelm Friedrich Hegel, Prelegeri de istorie a filosofiei, Editura Academiei, Bucureşti, 1964
2. Jacob Burckhardt, Die Kultur der Renaissance in Italien, Basel, 1860
3. Jakob Burckhardt, Cultura Renaşterii în Italia, vol. I-II, Editura pentru Literatură, BPT, Bucureşti, 1969
4. Eugenio Garin, L'Umanesimo Italiano. Filosofia e Vita Civile nel Rinascimento, Bari, 1954
5. Bernard Berenson, The italian painters of the Renaissance, Londra, 1962
6. Philippe Morel, L'art de la Renaissance entre science et magie, Rennes, 2005
7. Jean Delumeau, La civilisation de la Renaissance, Flammarion, Paris, 1984
8. Frédéric Lemerle et Yves Pauwels, L'architecture à la Renaissance, Flammarion, Paris, 2003
9. Volker Reinhardt, Die Renaissance in Italien. Geschichte und Kultur, Beck, München, 2002
10. Jeffery C. Smith, The Northern Renaissance, Phaidon, Londra, 2006
11. Renaşterea şi reforma, Andrei Oțelea, ed. Editura Europeană, Bucureşti, 1964

Recenzent: conf. univ., dr. Balțatu L.
Prezentat la 10. 12. 2009

COHÉRENCE TEXTUELLE ET TRADUCTION

Maria GHENCIU,
Catedra de Filologie Franceză

Traducerea este o provocare, este o artă şi o măiestrie. Stilul trebuie să fie natural. Traducerea n-are sens decît atunci cînd se înţelege că ea este un element a unui proiect global articulat la mai multe niveluri.

- ***nivelul lexico-gramatical a informaţiilor cuprinse în dicţionar şi în gramatică***
- ***nivelul frastic,structura frazei fiind ea singură purtătoare de semnificaţie***
- ***nivelul textual, unicul care este operaţional, traducerea implicînd un sistem de selecţii şi decizii care conferă textului grija şi dreptul de-a repartiza valorile pragma-semantice asupra constituanţilor.***

Les instruments les plus importants de la cohérence linéaire du texte sont les *diaphoriques,* qui sont soit des formes prospectives (cataphoriques), soit des formes rétrospectives (anaphoriques).

Le *Dictionnaire encyclopédique des sciences du langage* de O. DUCROT et T. TODOROV (1977) propose pour l'anaphore la définition suivante: "un segment de discours est dit anaphorique lorsqu'il est nécessaire pour lui donner une interprétation (même simplement littérale) de se reporter à un autre segment du même discours." A première vue simple et claire, cette. La définition se révèle à un examen plus attentif assez inopérant, vu qu'un très grand nombre d'éléments textuels ont besoin pour être interprétés d'un support contenu dans le texte. En discutant les points névralgiques de cette définition [1]

L'instrument de l'anaphore, l'anaphorique appartient a des classes taxinomiquement fort différentes: reprises de toutes sortes, pronoms ou verbes, definitivants, substitutions lexicales etc.

L'anaphorique peut appartenir à la même phrase que le segment auquel il réfère (anaphore intraphrastique) ou à deux phrases (anaphore interphrastique) et même à plusieurs phrases (relais anaphorique). Dans l'analyse de l'unité de traduction textuelle c'est le deuxième type d'anaphore qui intéresse en tant qu'instrument de concision et de cohésion. "Contrairement à ce qui se passe au niveau intraphrastique, ощ la définition d'anaphore en termes grammaticaux stricts entraîne une délimitation rigide de la catégorie, on constate que la définition d'anaphore au niveau transphrastique se fait en termes de sémantique et de pragmatique. La notion d'anaphore transphrastique est ainsi devenue une notion contextuelle: c'est en contexte que l'on peut décider si oui ou non une expression est anaphorique".

On peut distinguer deux sous-types essentiels de traductions qui mettent en équation des unités appartenant à des espèces de mots différentes. Le premier de ces transcodages engage des substituts anaphoriques de nature différente, mais explicites tous les deux:

(- E un lucru precis, zicea madam Farfara, ştiut de toată lumea. De altfel şi de n-ar fi, nu importă, prinţesa a adoptat un copil care este afin cu neamul hangierlesc.
-Chestiunea aceasta n-am înţeles-o, deşi am auzit-o. Te rog să-mi explici *cum.*
- C'est le secret de polichinelle, répondit Madame Farfara. Aucune importance d'ailleurs, la princesse a adopté un enfant apparenté aux Handjerly.
-On me /l'a déjà dit, mais je n'y ai rien compris. Pouvez-vous me /'expliquer?

L'analyse comparative des deux textes ci-dessus met en évidence les transferts suivants:

- substitut lexical *(chestiunea aceasta)* avec reprise par pronom *(-o)* 'dans le texte source - substitut de macrosegment *(le)* dans le texte cible;
- substitut anaphorique interphrastique objet direct *(-o)* en roumain -substitut anaphorique objet prépositionnel *(y)* en français, équivalence dictée par le régime différent des deux verbes hétéronymes *a înţelege - comprendre;*
- anaphorique adverbial *(cum)* en roumain - substitut de macrosegment en franɜais (l').

D'autres exemples font voir des correspondances dictées par les caractéristiques syntactico-sémantiques des antécédents dans les deux textes; une équivalence des anaphoriques en dehors de la relation qu'ils contractent avec leurs antécédents n'est pas possible.

Ex : Rari fulgi de zăpadă începură să pice şi cîrduri de ciori să fîlfîie prin aer, trecînd din copac în copac, în aşa fel încît unii arbori desfrunziți se umpleau de ciudate fructe negre, în vreme ce alții *le* pierdeau.

Ex : Quelques rares flocons de neige se mirent à tomber, des vols de corbeaux traversaient l'air pour se poser de branche en branche; on voyait ainsi des arbres se couvrir d'étranges fruits noirs, tandis que d'autres *en* étaient dépouillés. [2]

D'autres traductions indirectes impliquent la mise en équivalence d'un élément lexical réitéré (ayant son propre référent) avec un substitut anaphorique:

- Ramîne să te creadă cineva, i-am dat eu peste nas. Zice ca nu obligă pe nimeni sa-/l creadă.
- Il te reste à le faire croire, lui ai-je dit pour rabattre son caquet. Il prétend n'y obliger personne.

Dans d'autres cas, lorsque le traducteur a considéré que l'antécédent n'était pas assez focalisé, il l'a restitué dans le texte cible, l'unité étant ainsi étoffée par l'introduction d'un élément lexical inféré:

- Dacă n-au venit, nu mai vin, spuse aşezîndu-i carafa în față. E aproape douăsprezece..

– Puisqu'ils ne sont pas à l'heure qu'il est. *les avions,* c'est qu'ils ne viendront plus, dit-il en posant devant *son client* une carafe pleine. Il est presque midi.

La diversité de ces traductions, dont quelques unes sont optionnelles, montre que le passage d'une langue à l'autre est une zone où le jeu anaphorique est très souple,, le traducteur disposant de multiples possibilités de réaliser l'isotopie des deux textes en présence; la seule contrainte qui agit dans ce cas est la reproduction de la relation anaphorique du texte de départ.

La présence d'un anaphorique segmental dans le texte cible là où dans le texte source il y a un anaphorique zéro (nul) ou inversment s'expliquerait par deux facteurs qui relèvent de deux niveaux d'analyse, mais qui peuvent agir conjointement:

- le niveau contrastif des contraintes syntactico-sémantiques agissant a l'intérieur de chacune des deux langues;
- le niveau textuel de la traduction: la nécessité de rendre explicite le texte d'arrivée.

Aux contraintes spécifiques des deux langues engagées dans la traduction viennent s'ajouter celles de la reproduction aussi exacte que possible des relations entre les phrases constitutives de la séquence S par la séquence S'.[3]

Parmi les traits distinctifs qui peuvent déterminer une lexémisation anaphorique divergente il semble que l'on doive retenir:

- la sous-catégorisation des éléments verbaux héteronymiques en contexte;
- la cohésion des constituants de la phrase;
- l'accès a l'antécédent de l'anaphore. accès qui peut être plus ou moins facile en contexte.

Les verbaux, tant verbes qu'adjectifs, se laissent diviser en français en catégories distinctes d'après la nature du déterminant qu'ils impliquent ou qu'ils admettent et la réalisation de ce déterminant. On constate une certaine complémentarité entre le trait sémantique inhérent du verbal et le trait syntagmatique: un verbal non déterminé sur le plan sémantique s'accompagne obligatoirement d'un déterminant explicité dans la chaîne verbale. Il n'en est pas moins vrai que dans certaines situations énonciatives ou dans certains contextes ce déterminant peut rester implicite.[4] Nous sommes en présence d'un anaphorique vide. Ainsi, une classe assez vaste, d'unités verbales peuvent ne pas expliciter leur déterminant anaphorique, l'antécédent étant fourni par le co-texte. Il s'agit de verbes performatifs tels que: *j'accepte, je refuse* ou de verbes d'opinion employйs aux personnes du

dialogue: *je comprends, je crois, je pense, je sais, je vois, vous comprenez!, vous trouvez!, vous voyez!* etc., ces derniers énoncés assurant la fonction de connecteurs de coopération:
- Dar nu sînt bolnavă, înțelegi?
- Mais je ne suis pas malade, comprenez-vous?
- Je crois que ça ne vaut absolument rien... Mais rien, hein? Zéro. Non?
- *Vous n'êtes pas d'accord? (...)* Non? *Vous ne trouvez pas?*
- Cred că n-are nici o valoare... Dar nici una, nu? Zero. Nu? *Nu sînteți de acord ?*(...) Nu? *Nu credeți ?.*

Dans certains autres cas, c'est le contexte de l'injonction qui facilite et oriente l'accès à la source anaphorique:
- Cine e?
- Eu, *deschide.*
- Qui est la?
- C'est moi, *ouvre.*

L'analyse des opérations traduisantes telles qu'elles se manifestent dans les textes bilingues peut mettre en relief les mécanismes d'associations sémantico-syntaxique entre deux constituants, dont l'un est l'antécédent (la source) qui commande et l'autre, l'anaphorique commandé. L'anaphore s'actualise dans les deux langues par des éléments différents. Nous avons dégagé quelques types généraux de mise en équivalence anaphorique que nous ne considérons pas comme une simple correspondance de tonnes mais comme une reproduction, plus ou moins fidèle, d'une relation à la fois syntactico-sémantique que discursive.

La variété des actualisations possibles révèle des correspondances récurrentes, parmi lesquelles la plus saillante, dans le cas des anaphoriques interphrastiques, semble être celle des anaphoriques à éclipse.

Le choix du réalisateur de l'anaphorique s'inscrit dans les paramètres fixés par les traits syntactico-sémantiques des antécédents et de leurs fonctions dans la phrase. Il ne s'agit donc pas d'établir des équivalences absolues et constantes entre les anaphoriques de la langue source et ceux de la langue cible, mais de prendre la traduction comme point d'appui dans une étude visant à dégager les règles divergentes. On souligne de cette manière l'importance à accorder, dans l'analyse des mécanismes anaphoriques, aux phénomènes d'interprétation. Si l'explicitation de l'anaphorique nul du roumain est inféré à partir des traits du verbal qui contrôle l'antécédent, la présence de l'anaphorique segmental en français est le signe d'une syntaxe interphrastique beaucoup plus cohésive.

L'anaphore verbale a occasionné de vives discussions qui ont animé les débats des dernières années. Force est de constater que le parallélisme entre l'anaphore pronominale et l'anaphore verbale est très loin d'être unanimement accepté. Il forme d'ailleurs l'objet de critiques très diversement justifiées à partir de positions théoriques parfois antagonistes.[5]

La question de l'anaphore temporelle a entraîné une réflexion critique sur l'opposition du temps déictique / temps anaphorique. Dans l'approche de ce problème on peut déceler deux orientations:

- Une approche *systémique* centrée sur la classification du système verbal en temps déictiques/temps anaphoriques, distinction qui se superpose à l'opposition traditionnelle entre temps absolus /vs/ temps relatifs.
- Un temps déictique est un temps qui exprime une relation directe au moment de renonciation (to) - c'est-à-dire un temps absolu qui n'a pas besoin d'une référence temporelle contenue dans le co(n)texte. Un temps anaphorique est un temps qui exprime une relation temporelle par rapport à un temps différent du moment de l'énonciation, qui nécessite l'appui d'une autre référence temporelle.

Le système du présent est considéré comme déictique puisqu'il traduit la concomitance entre le repère temporel et le moment de renonciation (système centrique), tandis que le système de l'imparfait sera dit essentiellement anaphorique (allocentrique)

parce qu'il traduit la non coïncidence entre le repère temporel et le moment de renonciation.[6]

L'analyse des textes révèle non seulement le caractère trop rigide de cette division mais aussi et surtout le fait qu'elle ne permet pas de formuler les règles d'emploi des temps verbaux, étant donné qu'un temps répertorié comme "déictique" peut fonctionner comme temps anaphorique. C'est pour cette raison que l'on parle actuellement *d'emploi* déictique ou anaphorique. "Les classifications proposées souffrent donc principalement de défaut de confondre *usage* et s*émantique:* il semble qu'il soit préférable de parler d'usage anaphorique ou déictique d'un temps plutôt que de temps intrinsèquement déictique ou anaphorique" [7]

Dans l'approche textuelle, il existe deux conceptions: une conception *localiste* (axée sur le lieu dans le texte) et une conception *cognitive* ou *mémorielle* qui oppose ce qui est *connu* ou *manifeste* ou *saillant* dans le texte et ce qui est *nouveau.*

Cette distinction entraîne une double série de définitio une définition localiste suivant laquelle: l'antécédent est présent dans la situation d'énonciation immédiate anaphore: l'entité qui sert d'antécédent est mentionnée dans le texte précédent.

B.une définition cognitive: l'introduction dans la mémoire immédiate d'un référent nouveau, pas encore saillant ou manifeste; anaphore processus de référence à un référent déjà connu (ou manifeste ou saillant) de l'interlocuteur.

Les solutions adoptées dans l'analyse de la distribution des temps verbaux dans le texte source et de leur transfert en langue cible dépendent pour une large mesure des positions théoriques qui servent de principe organisateur; aussi est-il nécessaire de préciser ces principes dans l'investigation que nous entreprenons:

a) comme la traduction l'exige, c'est dans une perspective textuelle localiste que l'analyse sera effectuée, a partir de l'idée que la stratégie du transfert temporel se détermine au niveau du texte polyphrase ou au niveau de la phrase complexe;

b) !à où le cas l'imposait, nous avons fait aussi appel à une analyse pragmatique procédurale qui établit les principes d'interprétation de la référence temporelle et d'assignation du point de repère temporel .

c) l'analyse sera effectuée à trois niveaux textuels qui sont autant de types de structuration textuelle:

- la séquence de phrases
- la phrase complexe (discours indirect)
- le discours indirect libre.

L'analyse des textes bilingues met en évidence de nombreux points de divergence qui concernent essentiellement la non coïncidence entre événements rapportés et discours. Du fait de la prédominance déictique, la référence se construit en roumain directement par rapport au t tandis qu'en français elle se bifurque suivant que la référence est le t_0 ou un moment (intervalle) différent du to. Il y aura donc deux manières de localiser une période temporelle selon la nature du point de référence.

(1) Si l'événement dénoté par la complétive exprime une relation temporelle avec le moment de la parole il y a temporalité absolue et transfert direct des temps verbaux du roumain au franɜais (et inversement); trois cas sont à envisager:

a) l'événement de la complétive est concomitant au moment de la parole:

(1) Eu vă *spun* că nu *e* alarmă adevărată.

(2) Je vous *assure* qu'il ne *s'agit* pas d'une vraie alarme.

b) l'événement dénoté dans la complétive est antérieur au moment de la parole spécifié dans la matrice:

(c) l'événement de la complétive est postérieur au moment de la parole :

(d) Eu *cred* că ei şi dintr-un romantism *au pus* la cale ce au pus...

(e) Moi, il me *semble* que dans cette affaire qu'ils ont montée ils *ont mis* aussi une sorte de romantisme...

(1) *Sper* că nu *vei uita* momentele noastre de fericire şi *vei primi* ca să rămîn pentru toată viaţa un devotat şi statornic amic al tău...

(2) *J' espère* que tu *n'oublieras* pas nos instants de bonheur et que tu *accepteras* que je reste pour toute la vie un ami dévoué et constant...

Dans le discours indirect libre, les mêmes divergences opposent la construction de la référence temporelle. L'absence des marques subordonnantes qui caractérise le style indirect libre n'est pas de nature à influencer la distribution des temps verbaux, bien que le rapport soit dédoublé entre le narrateur qui reproduit les paroles et une troisième personne, "le sujet de conscience". L'examen des textes suivants montre que l'intervention de l'instance médiatisante et de la personne dont on reproduit les pensées n'entraîne pas de modification dans la mise en place des moyens par lesquels on réalise l'ancrage temporel, la même contradiction entre l'interprétation anaphorique et l'emploi des temps déictiques persistant en roumain.

(1) Se învinui că are un temperament nenorocit: o fatalitate îl urmăreşte în viaţă; ca să suporte suferinţa care-1 *roade, pleacă, se îmbarcă* pe un vapor de comerţ... îşi *schimbă* complet viaţa... .*se rupe* de lume... nu *vrea* sa mai aibă nici o legatură... nu *vrea* sa mai provoace suferinţi în jurul său... *începe* o nouă viaţă rătăcitoare pe mări...

(2) II accusa la fatalité. Pour supporter sa souffrance il *allait s'embarquer* sur un bateau de commerce... *changer* complıtement sa vie... *rompre* avec le monde... Il ne *voulait* plus faire souffrir ceux qui *Xentouraient* et *commenɜait* une nouvelle vie errante.

L'énoncé elliptique est dépendant d'un dispositif intégrateur institué à deux niveaux qui font intervenir conjointement le plan linguistique et le plan discursif, dispositif qui pourrait servir de base à une taxinomie des énoncés elliptiques. Les volets de ce dispositif sont:

a) La compétence commune des co-énonciateurs qui leur permet de reconstituer le système de coordonnées grâce auquel s'établit le rapport avec l'événement.

Cette mise en commun du contenu propositionnel et de la force illocutionnaire est la condition nécessaire pour que l'énoncé soit perçu dans sa signification et son intention. C'est en vertu de cette compétence commune que certains énoncés elliptiques récurrents sont rapportés directement au type général de situation à laquelle ils réfèrent. Ces énoncés présentent du point de vue de leur transfert des difficultés très grandes. Un énoncé tel que le roumain. *Nici pomeneală* "Pas question" sera toujours interprété en fonction de ce qui précède comme l'expression d'un acte réactif négatif, de refus ou de réfutation. Le statut conventionnel de ces ellipses ressort du fait qu'elles sont utilisées de façon relativement identiques sur le plan pragma-sémantique.

Certains énoncés elliptiques apparaissent par conséquent comme des unités stables, transcontextuellcs et transituationnelles et le système des coordonnées grâce auxquelles on établit le rapport entre l'énoncé et l'événement est construit sans appel à l'instance évoqué dans le texte. Hors co(n) texte, ces ellipses n'en restent pas moins compréhensibles. C'est le vaste ensemble des énoncés elliptiques fortement idiomatisés: roumain. *Vorba multă sărăcia omului,* fr. *Du cuir d'autrui large courroie,* etc. dont la traduction relève du procédé de l'adaptation.

b) Pour certaines ellipses, la référenciation est construite par le récepteur à l'aide d'un énoncé ayant le rôle d'antécédent, ce qui confère à l'ellipse le statut de reprise "anaphorique" jouant par l'espace vide:

- Dar nu semeni deloc eu ea! Observă el.
- *In nimicl* mărturisi calm Mihaela.
- Mais vous ne lui ressemblez pas du tout! remarqua-t-il
- *Sous aucun rapport.*

Le cas le plus fréquent est celui de la réponse directe à une question, réponse qui ne

contient que l'élément sur lequel porte la question; les éléments impliqués sont contenus dans la question posée:

- Am fugit, da, am fugit. Şi-am stat ascuns în sat. Şi-o să mai stau.

N-ai vrea sa fie aşa?

- Aş vrea, aş vrea, Emile...
- Atunci de ce nu deschizi?
- *Pentru că nu e aşa.*

- Oui, j'ai filé. Et je suis resté caché ici au village. Et j'y resterai encore. Tu ne voudrais pas que ça soit vrai?

- Oh si, si, Emil...
- Alors pourquoi tu n'ouvres pas?
- *Parce que ce n'est pas vrai.*

2) Il existe, en français comme en roumain, des énoncés elliptiques qui marquent le désaccord du locuteur portant sur le contenu propositionnel (refus) ou sur la vérité du contenu propositionnel (réfutation): roum. *Nici vorbă. Nici discuţie. Nici pomeneaă.* fr. *Pas question.*

- des actes argumentatifs

L'énoncé elliptique peut avoir une valeur contreargumentative, avec une nuance polémique:

- Vezi, domnişoară, oi fi eu prost, dar nu chiar aşa de prost cum mă crezi.
- Eh bien, vous voyez, je suis peut-être sot, mais pas autant que vous le pensez.

Référence :

1. Claude , Buridant , *L'interjection : jeux et enjeux*,-Larousse, 2006,-p. 47
2. Bally , Ch.., *Linguistique générale et linguistique française*, -Minuit, Paris,-p. 63
3. Herique ,E., *L'étude de l'interjection*, -Hachette, Paris, 2002,-p. 145
4. Kleiber , G., *La sémantique des interjections*,-Larousse, Paris,-p. 85
5. Barberis, J. M., *Onomatopée, interjection, un défi pour la grammaire*, -Berne,1998,-p.124
6. J. Maurice, Rosier, *La didactique du français*, Paris, 2002, -p.157
7. Swiatovskaia, M, *Les interjections en français moderne*,Cracovie, -p.64

Recenzent: dr. Zgârcibabă E.
Prezentat la 05. 10. 2009

L'USAGE DU GENRE EN FRANÇAIS : TRADITION LINGUISTIQUE OU SEXISME ?

Mariana CHEDRIC,
Catedra de Filologie Franceză

Un fenomen al limbii, pe cât de obişnuit şi de cunoscut, pe atât şi de delicat în întrebuinţare şi de contraversat în sistem : categoria genului substantivelor în limba franceză contemporană. Pe lângă funcţiile gramaticale proprii formelor de articol hotărât şi nehotarât ale articolului francez, această formă ia în propoziţie noi valenţe, şi anume, se poate remarca, sensul lexical al substantivelor pe care le însoţeşte şi le determină.

L'utilisation du genre dans les noms de personnes et de professions en français a déjà souvent fait l'objet d'études empiriques et de traités linguistiques. Le point commun de toutes ces publications est la constatation implicite ou explicite : « L'homme domine aussi dans la langue ». Ainsi, il n'est pas étonnant que la linguistique féministe se soit intéressée au problème du genre dans les noms de personnes et de professions.

Notre propos est d'examiner les inconséquences lors de l'utilisation, à l'époque actuelle, du genre dans les noms de personnes et de professions, de rechercher les raisons de la surreprésentation des formes masculines, d'étudier les explications proposées par la linguistique.

Toutefois, avant d'entrer dans le détail de ces différents aspects, il nous apparaît important de formuler quelques remarques de base sur le genre et l'accord en genre, ainsi que sur le rapport existant entre le genre (grammatical) et le sexe (biologique), en insistant sur les particularités du genre dans les noms de personnes et de professions en français.

Genre, accord en genre et sexe

Le genre, en tant que sexe grammatical, est une caractéristique de forme des substantifs, et comprend en français l'opposition binaire des traits [masculin] et [féminin]. Chaque substantif possède un genre, qui lui est défini à l'avance par le code du langage, et qui se traduit aussi dans les dictionnaires sous la forme de *m.* ou *f.* Le genre du substantif entraine avec lui l'accord, dans le texte, d'autres catégories de mots, telles que les articles, les pronoms, les adjectifs et les participes. Le marquage par le genre permet l'apparition, dans un texte, de relations d'accord morphosyntaxiques entre les différents éléments d'un texte ou d'une phrase, c'est-à-dire que les catégories de mots précitées prennent le genre masculin ou féminin, selon le genre du substantif. L'accord en genre qui en découle montre que deux ou plusieurs signes d'une même classe de signes linguistiques ou de classes différentes sont détermines dans un texte d'après le genre. L'accord en genre permet dans une large mesure de créer une textualite dans un texte. [1]

Lorsque l'on attribue les traits du genre, il faut faire une distinction entre les substantifs animés et inanimés. Alors que le genre des substantifs inanimés semble être en principe arbitraire, donc motivé ni par sa forme ni par sa signification, l'appartenance des substantifs animés a une classe de genre n'est pas fortuite, mais motivée sémantiquement par le sexe biologique, ce qui permet de déduire le genre avec une probabilité plus ou moins grande.

Pour différencier la référence nominale au sexe, le français dispose de plusieurs moyens linguistiques à sa disposition, sur une base synchronique et fonctionnelle :

1. les oppositions de type lexical, comme *garçon-fille, oncle-tante, homme-femme* ;
2. les différences morphologiques de suffixes, par dérivation ou par alternance, comme *prince-princesse, acteur-actrice, cousin-cousine* ;
3. les substantifs ambigènes, avec un genre différentiel, comme *un/une concièrge, pacifiste, locataire, prof* ;
4. les noms épicènes, dont les formes masculines s'appliquent tout aussi bien aux femmes, comme *écrivain, auteur, amateur, connaisseur* ;
5. l'utilisation générique du genre masculin pour des personnes de référence masculines et

féminines, comme *les Français (*= Français et Françaises), *les étudiants (*= étudiants et étudiantes).

Cette liste de possibilités de référence montre bien que les groupes de création de mots 1 à 3 offrent à la langue française suffisamment de possibilités, au niveau du système, pour que la communauté linguistique fasse concorder le genre grammatical et le sexe biologique lors de la féminisation des noms de personnes, de fonctions et de professions - c'est-à-dire dans le domaine des référents animés - et qu'elle tienne ainsi compte de la structure symétrique potentielle du système linguistique lors de la référence au sexe. En y regardant de plus près, on s'aperçoit néanmoins que les groupes 4 et 5 continuent à jouer un rôle très important lorsque les Français utilisent, dans la langue actuelle, des noms de personnes ou de professions, et ce malgré le fait que non seulement la création et l'utilisation de substantifs féminins s'en trouvent ainsi bloquées, mais en plus des asymétries distribu-tives et sémantiques apparaissent dans le domaine lexical et des inconséquences dans le domaine morphosyntaxique. Nous allons montrer que les moyens de la linguistique ne suffisent pas à eux seuls à décrire de manière adéquate les problèmes de langue qui en résultent, ni à développer de solides critères pour des solutions.

Inconséquences lors de l'utilisation du genre

Des inconséquences et désaccords sémantiques et grammaticaux manifestes, tels qu'ils peuvent provenir de la divergence entre le sexe biologique et le genre grammatical, se retrouvent dans des exemples tirés de la presse française actuelle et de la littérature spécialisée sur le sujet. Ch. Bally résume la situation comme suit :

Le français répugne à la formation de féminins par suffixes [...], ou préfère, maigre la violence faite au bon sens, des expressions telles que "Mme X. artiste peintre, sculpteur, décorateur , Marie-Thérèse, successeur de Charles VI , Mme X officier d'Académie." De là des inconséquences curieuses : "Mme L. est une romancière magnifiquement romanesque et un conteur infiniment souple. - Mme X est appelée a faire sa déposition, le témoin affirme qu'il n'a vu l'inculpe qu'une seule fois " [2]

Noms en allocution et titres

Madame André Jebrayel (Le Monde, 11. 11. 95).

Madame le docteur Charlotte Martin, ancien interne des Hôpitaux de Paris, ex-chef de clinique médicale infantile, pédiatre (Le Monde, 11.11. 95).

Marie-Louise Siauve, docteur en philosophie, ex-directrice de l'école normale d'Oran (Le Monde, 11.11.95).

Le docteur Jacqueline Juster (Le Monde, 11. 11.95).

Dans ces exemples extraits de la rubrique des naissances et décès du journal *Le Monde,* la cassure dans l'accord, de par le rapport syntagmatique immédiat entre le substantif ou le nom propre féminin et la dénomination masculine d'une profession ou d'une personne, est particulièrement visible. Déjà en 1936, Durand remarquait :

II est vrai que de tels mots (le docteur, le chef, le directeur, le chercheur) sont souvent fort embarrassants a employer pour des femmes et il est choquant de lire ou entendre l'expression Madame le Docteur. [3]

Parfois, on a recours dans d'autres textes à des appositions, dont on suppose qu'elles feront mieux passer le manque d'accord du fait de l'absence de l'article masculin :

Christine Roland, chercheur au laboratoire de psychologie (Le Monde, 07.11.95).

Anne Chaussebourg, directeur délégué (Le Monde, 11.11 .95).

II y a Nadja, procureur au tribunal de Tripoli, Aïcha, pilote de ligne, Kadija, institutrice, Sania, médecin. Vêtues à l'européenne, ces femmes parlent avec passion du métier qu'elles exercent en terre arabo-musulmane (Liberation, 23. 10. 97).

II semble que l'utilisation de la langue varie ici aussi. L'accord est fait ou omis selon le métier en question et selon qu'il existe ou non un équivalent féminin *(instituteur / institutrice).* Cela peut engendrer des paradoxes du type :

Merci d'adresser votre candidature à Mme le Maire-Présidente. (Telerama, 04. 12. 97).

- **Absence d'accord dans la relation morphosyntaxique substantif-substantif**

Lorsque de deux substantifs caractérisant des métiers ou des personnes et se rapportant à une femme, l'un est variable en genre, mais l'autre est un nom épicène masculin, l'inconséquence provient du fait qu'en général, la tendance est d'attribuer le sexe biologique au substantif variable en genre. Les adjectifs et articles qui l'accompagnent soulignent cette contradiction logique qui est de définir un métier féminin ou une fonction féminine par un substantif masculin :

Le docteur L.W H est une spécialiste internationale. (L'Humanité, 11.09.2000)

Les belles années sont celles ou ce professeur règne en souveraine sur ses élèves. [4]

Notre professeur de mathématiques est une excellente pédagogue. (L'Humanité, 11.09.2000)

- **Absence d'accord dans la relation substantif-adjectif (participe)**

Dans 30 % des cas, les ingénieurs engagées étaient la première femme ingénieur de l'entreprise (Le Figaro, 11.05. 73).

On dit "ce mannequin est charmante" (Le Figaro, 11.05. 73).

L'auteur, morte il y a deux ans, était une authentique vieille dame anglaise (Le Figaro, 11. 05. 73).

Un jeune et joli mannequin. Florins, est amoureuse (Le Figaro, 23 .11.73)

Une directrice de collège et deux professeurs placées sous ses ordres dont l'une est une adepte passionnée du mouvement de la femme et une propagandiste active (Le Figaro, 15. 09. 72).

Dans le cadre de cette relation, on peut dégager trois tendances :

1. En position prédéterminante, la construction syntaxique, c'est-à-dire l'accord grammatical, prévaut sur l'accord naturel, tout comme pour les articles ainsi que les pronoms démonstratifs, interrogatifs et indéfinis.
2. En position post-déterminante, on constate une hésitation entre le respect de la grammaire et l'adéquation sémantique.
3. Si le genre grammatical et le sexe biologique sont en contradiction, le genre grammatical prévaut dans l'accord proche, tandis que le sexe biologique s'impose dans l'accord plus éloigné.

- **Absence d'accord dans la relation substantif-pronom**

La distance joue ici aussi un rôle important dans le choix de l'accord grammatical ou biologique, l'accord plus éloigné étant de plus renforcé par l'autonomie syntaxique des pronoms par rapport aux adjectifs et aux déterminants.

Elle est alors le Premier Ministre le plus puissant depuis la guerre (Libération, 21. 11. 90).

Le docteur Lederc aime son métier, elle en parle en riant (France-Soir, 11.12.2000)

Dans une lettre qu'elle a rendue publique, l'ancien ministre a déclare avoir pris sa décision afin de pouvoir mieux se défendre en justice contre la campagne dont elle est l'objet (Le Monde, 19.09.2000).

L'auteur s'est courageusement refusé la plupart des facilités qui auraient pu la tenter (L'Express, 17.05.2000).

Ce cas spécial de cassure dans l'accord est pris en compte par le § 16 des *Tolérances grammaticales ou orthographiques* du 9 février 1977, qui en même temps exclut implicitement la création de substantifs féminins sur la base des noms épicènes dans le cas de titres ou de professions :

*Le français nous est enseigné par une dame. Nous aimons beaucoup ce professeur. Mais il (elle) va nous quitter. Précédés ou non de Madame, ces noms conservent le genre masculin ainsi que leurs déterminants et les adjectifs qui les accompagnent. Quand ils sont repris par un pronom, on admettra pour ce pronom le genre féminin***.**[5]

Dans l'utilisation du français, d'autres stratégies se sont établies en plus de l'apposition précitée pour atténuer l'inconséquence grâce à l'absence d'article. Elles sont utilisées lors de conflits entre le genre grammatical et biologique, lorsque le pendant féminin n'existe pas. Citons à ce sujet les procédés suivants :

- segmentations : *elle est belle, le nouveau professeur.*
- périphrases avec "comme", "en tant que" : *elle gagne sa vie comme professeur de piano.*
- ajout d'expressions telles que grade, poste, rang, titre : *Madame X a accédé au grade de conseiller d'État.*
- paraphrases : *la jeune femme, Mme X, qui a mis cette pièce en scène (*au lieu de *le jeune metteur en scène, Mme X).*

Blocages lors de la formation et de l'utilisation de noms feminins de personnes et de professions

L'existence de ces deux forces contraires, qui sont toujours présentes en français, font paraître comme une regrettable méprise la manière dont Rivarol a défini le français, à savoir comme une langue claire et logique, comme il l'exprimait en 1784 au cours du concours de l'Académie des sciences de Berlin pour justifier « l'Universalité de la langue française » en disant « Ce qui n'est pas clair n'est pas français ». Ou, comme le dit Coşeriu :

Ce n'est pas le langage qui est clair en tant que tel, mais la parole, et ce dans chaque langue. [...] Il existe une tradition du « parler français », qui se traduit par une clarté supérieure à la moyenne. Lorsque les Français s'expriment plus clairement que d'autres peuples - que ce soit en général ou dans des registres particuliers -, ils le font à cause d'une tradition de la parole dans cette communauté, et non pas à cause des caractéristiques de la langue française [6]

Ces propos montrent bien que le blocage des noms féminins de personnes et de métiers - et ainsi la raison pour laquelle on constate des contradictions lors de l'emploi du genre naturel et du genre grammatical ne doit pas être imputé au système même de la langue française. Un tel système comprend par définition tout ce qui est possible dans une langue, de par les différenciations que fait cette langue et de par les procédés qu'elle emploie pour exprimer ces différenciations, c'est-à-dire en fait ce qui, du point de vue de la grammaticalité, est possible et correct dans une langue selon ses règles. La tradition de la parole se réfère ici bien plus à l'utilisation et donc à la norme de la langue, qui contient ce qui est effectivement réalisé dans une langue et qui est aussi extrêmement influencé par des facteurs externes. C'est pourquoi les explications qui ne font état des blocages que du point de vue de la linguistique du système ou du système de la langue sont insuffisantes et doivent être remises en question. Dauzat propose ce genre d'explication exclusivement interne à la langue. Il se base sur la linguistique structurale et fonctionnelle, il tient à ce qu'on utilise les termes (relatifs au système de la langue) d'arbitrarité et de neutralisation de l'opposition lorsque l'on parle du rapport genre-sexe. De même, il souligne que le système de la langue (= le genre) ne doit pas, par principe, accepter les frontières tracées par le monde extérieur (= le sexe). Pour lui, le fait de vouloir corriger le système de la langue là où les frontières linguistiques ne rejoignent pas les frontières extra-linguistiques n'est pas un procédé linguistique, le caractère arbitraire du signe linguistique n'étant alors plus respecté. L'attribution d'un genre peut en effet sembler arbitraire dans le cas d'objets inanimés, dans celui des noms de personnes et de métiers, par contre, le genre est motivé biologiquement par le sexe naturel de l'objet et n'est donc pas arbitraire. Les relations entre le genre et le sexe doivent inclure des aspects extérieurs à la langue, être sémantiquement interprétées de manière réfé-rentielle, et ne pas se limiter à des faits fonctionnels [7]. De plus, le français dispose de nombreuses possibilités de dérivation qui lui permettent d'exprimer sans problème les noms féminins de personnes et de métiers. Dans d'autres domaines aussi,les résultats qu'apporté la linguistique cognitive semblent remettre à juste titre en question la légitimité illimitée du caractère arbitraire du signe, et montrent qu'il existe dans la langue plus de signes motivés que ne l'admettait Saussure.En avançant l'argument de la neutralisation de l'opposition pour expliquer les ruptures d'accord lors de la féminisation des noms, Dauzat rappelle le principe de l'économie et de la simplification que l'on retrouve dans toutes les langues et qui consiste à exprimer diverses fonctions au moyen d'une seule et même forme.[7]

Une économie paradigmatique équivaut dans ce cas à une neutralisation de l'opposition

des genres au profit d'une norme linguistique favorisant les noms épicènes et le masculin générique (cf. *supra* les catégories 4 et 5) et ainsi d'éventuelles ruptures d'accord dans la correspondance du genre naturel et grammatical. Par analogie aux cas dans lesquels les pronoms, les adjectifs et les participes se rapportent à des groupes de genres différents et se mettent ainsi au masculin pluriel, on utilise aussi le masculin générique comme genre neutre (incluant les hommes et les femmes) pour dénommer des personnes, des métiers et des fonctions. Les noms épicènes sont eux aussi utilisés, en plus du renvoi à un objet masculin ou féminin, dans cette fonction qui ne marque pas le genre naturel et qui donc le neutralise. Les règlements des administrations, les textes de lois, les panneaux de signalisation, etc., utilisent la forme masculine, même s'ils s'adressent aussi bien à des hommes qu'à des femmes. De par cette fonction de neutralisation, le masculin en tant que catégorie non-marquée a une distribution et une fréquence dans le texte plus importantes que le féminin. On peut néanmoins se demander si l'absence de marquage distributionnel et formel du masculin permet de conclure aussi à une absence de marquage sémantique, contesté en cela par la linguistique féministe.

Une approche immanente à la langue, basée sur l'arbitraire, la neutralisation et le marquage ne suffit donc pas à expliquer les problèmes d'accord en genre. Au contraire, il faut bien plutôt partir du principe que le genre des objets animés est motivé sémantiquement et qu'il existe une tendance dans les langues à genre à faire concorder le genre biologique et grammatical (au lieu d'employer le masculin générique) et donc les caractéristiques formelles des signifiants avec les caractéristiques réelles des objets.

Les réflexions de Coşeriu sur la compétence linguistique générale et sur le savoir élocutionnel, qui consiste à respecter les principes généraux de la raison et à connaître de manière générale les choses et les êtres vivants de ce monde, ne nous aident guère, elles non plus, à résoudre ces problèmes d'accord. Ce savoir élocutionnel qui intervient avant la diversité des traditions de chacune des langues permet aux locuteurs d'une communauté linguistique de constater qu'il existe dans leur langue des inconséquences et des irrationalités ; cependant, il est possible, dans chacune des langues, de déroger à l'accord dans certains cas , en connaissant la réalité extra-linguistique et les principes de la raison :

,, Lorsque, conformément à la norme d'une langue, on dit quelque chose qui semble à première vue inconséquent, voire contradictoire, c'est la norme de la langue qui prévaut. Les normes linguistiques générales doivent alors être considérées comme annulées. [...] Si une langue utilise le singulier pour exprimer une multitude, bien qu'elle possède un pluriel, cette norme générale est annulée. Ici aussi, il serait absurde d'en débattre et de reprocher à la langue d'être illogique'' [8]

Certes, Coşeriu ne décrit pas les inconséquences linguistiques au moyen de l'arbitraire et de la neutralisation, mais par le biais des facteurs externes de la raison et de la connaissance du monde. Toutefois, il confirme et justifie lui aussi une utilisation de la langue qui ne présente pas seulement des inconséquences grammaticales et de graves ambiguïtés sémantiques portant atteinte à la logique et à l'économie du système de la langue française, mais qui - si nous reprenons le problème du genre et du sexe - peut également se présenter de manière androcentrique et sexiste d'un point de vue socio-linguistique, puisque la préférence du masculin est acceptée d'emblée. Nous ne prétendons pas que Coşeriu et les linguistes du système en avaient l'intention, mais il est néanmoins fort probable qu'une discrimination linguistique de la femme favorise sa discrimination sociale. Afin de remédier à ce problème, et puisqu'une évolution de la langue ne peut être freinée, ni efficacement mise en œuvre avec les seuls moyens des analyses linguistiques, il est nécessaire de proposer des reflexions critiques et d'initier des mesures relevant d'une « politique linguistique ». Les résultats en seront d'autant plus prometteurs que la langue est déjà en train d'évoluer.

Conséquences sur la politique linguistique

Dans la linguistique féministe, les noms de personnes et de métiers sont devenus un thème central, afin d'une part de féminiser le vocabulaire de manière conséquente et d'autre part de stigmatiser le masculin générique comme une utilisation androcentrique de la langue, ne

laissant pas apparaître que les femmes sont tout autant prises en compte que les hommes. Nos réflexions sur le marquage et la neutralisation ont déjà montré que les noms masculins de personnes font penser à des hommes et que les femmes ne sont que prétendument concernées elles aussi. Ce sont surtout des faits concernant la politique sociale et la politique du travail qui sont en cause : non seulement les femmes sont linguistiquement ignorées par les noms masculins de métiers, mais encore elles ont moins de chances que les hommes d'occuper des postes ou des métiers socialement supérieurs. Au début du siècle déjà, A.Meillet avait exprimé la concordance entre l'utilisation masculine de la langue et l'accès à certains métiers : *La formation du féminin a été parfois presque aussi laborieuse que l'admission de la femme aux emplois désignés* [9]. Rappelons à cet effet la caractérisation des genres qu'avait faite J.Feldmann en nommant le masculin le genre :

« *plus précoce, plus grand, plus ferme, plus dur, plus rapide, [le genre] actif, animé, créateur* », et le féminin le genre « *plus tardif, plus petit, plus souple, plus calme, [le genre] qui souffre et qui conçoit* » .[10]

On comprend ainsi que Simone de Beauvoir caractérise la femme comme l'autre sexe, le second, celui de deuxième classe, et c'est en toute logique que l'homme, qui domine dans la nature, devienne aussi la norme dans la langue sous forme du genre masculin, cette norme étant considérée comme positive, alors que la variante féminine est négative ou tout du moins définie par rapport à la norme masculine. L'utilisation patriarcale de la langue, conséquence de cet état de choses, ne devrait pas seulement être l'objet des critiques les plus vives de la part des féministes, mais également de tous ceux dont le désir est de réaliser l'égalité des hommes et des femmes dans la société et dans la langue.[11] Du point de vue de la politique linguistique et d'une éventuelle modification de la norme, cela impliquerait de bannir des dictionnaires et des grammaires les asymétries lexicales et grammaticales et à ne plus accepter de noms masculins pour des métiers féminins. De plus, une lexicographie à tendance androcentrique doit être considérée comme discriminatoire vis-à-vis des femmes, parce que de par le choix, la disposition et la définition de ses exemples, elle favorise un traitement inégal des hommes et des femmes dans le vocabulaire français et dans la société.

La linguistique n'a pas pour but, à notre avis, de mentionner les irrationalités et les contradictions dans l'utilisation de la langue en se référant à la tradition des langues ou en se servant de termes tels qu'arbitraire ou neutralisation, lesquels ont été conçus dans un autre contexte et pour décrire des faits linguistiques qualitativement différents. Au contraire, la tendance à la féminisation, comme nous l'avons constatée pour les noms de personnes et de métiers, devrait bien plus être soutenue par le biais d'une large critique de la norme linguistique actuelle, car la langue influe sur la pensée, les structures de la conscience peuvent être modifiées par un changement dans l'utilisation de la langue, et on peut ainsi aboutir à un changement dans la réalité sociale : l'évolution de la langue devient la condition et une partie de l'évolution sociale globale. C'est une thèse centrale de la réflexion féministe, pour laquelle P.Violi constate que chez les locuteurs des deux sexes qui s'y sont penchés, elle a créé une réalité, que la phase initiale de la discrimination traditionnelle des femmes soit justifiée ou non par l'utilisation du genre grammatical masculin. En effet, quand pour des groupes de locuteurs et de locutrices, le genre connote le sexe, il s'agit d'un fait linguistique pertinent, qui dépasse largement la question de savoir si cette connotation a fait partie de la réalité linguistique ou bien si elle résulte d'une éventuelle erreur d'interprétation. Le comportement linguistique productif et réceptif des locuteurs est réglé par ce qu'ils considèrent comme vrai.[12]

Référence :

1. Boel, E. : Le genre des noms désignant les professions et les situations féminines en français moderne. *Revue Romane 11*, 1976, p. 16-73
2. Bally, Ch. : *Linguistique générale et linguistique française.* Berne (4) 1965, p.59
3. Durand, M. : *Le genre grammatical en français parlé a Paris et dans la région parisienne.* Paris, 1936, p.158-164

4. Boel, E. : La Langue déchirée. Masculin, féminin et rôles des sexes Moderna 4, 1986, p. 303-311
5. Dubois, J. : *Grammaire structurale du français. Nom et pronom.* Paris 1998, p. 83
6. Coşeriu, E. : *Sprachkompetenz. Grundzüge der Theorie des Sprechens.* Tubingen 1988, p.32-46
7. Dauzat, A. : *La Langue Française d'aujourd'hui.* Paris 1998, p. 12-17
8. Coseriu, E. : *Sprachkompetenz. Grundzüge der Theorie des Sprechens.* Tubingen 1988, p.122
9. Meillet, A. : La catégorie du genre et les conceptions indoeuropéennes. Meillet, A *Linguistique historique et linguistique générale.* Paris 1958, p. 211-229
10. Feldmann, J. : *La sexualité du Petit Larousse ou le jeu du dictionnaire.*Paris 1980, p.163
11. Khaznadar, E. : Pour une première : La dénomination de la femme dans l'actualité. *Cahiers de Lexicologie 63,* 2, 1993, p. 143-169
12. Violi, P. : Les origines du genre grammatical. Irigaray, L. (éd.) *Le sexe linguistique Langages 85,* Paris, 1987, p. 15-34

Recenzent: conf. univ., dr. Lenţa A.
Prezentat la 15. 10. 2009

LES PROCESSUS D'ECRITURE ET DE REECRITURE

Ecaterina MORARU,
Catedra de Filologie Franceză

Predarea cursului „Metodologia limbii franceze" a permis de a analiza procesul pus în joc în obiectivele scrierii şi rescrierii, de a înţelege rolul acestor tehnici la studenţi şi de a concepe sistemele şi metodele de ajutor la producerea scrisă.

Dezvoltarea tehnicilor de scriere şi rescriere în context face necesar studiul efectelor sistemelor informatice asupra predării, dacă se doreşte a concepe istrumentele eficace de ajutor la producere.

Experienţele raportate în acest articol au ca scop de a evalua efectele unei baze de date textuale, cît şi experimentalul scripertexte asupra evaluării şi rescrierii povestilor la studenţi.

Articolul prezintă evaluarea efectelor asupra ameliorării textelor. Se menţionează faptul, că studenţii produc global mai multe propoziţii originale (creaţii) în faza de rescriere şi nu « împrumută » propoziţii din texte resurse.

Graţie confruntării textului lor cu textul scriitorilor, studenţii descoperă pentru ei însăşi insuficienţe de mijloace de rescriere.

Mon article s'appuie sur les recherches conduites en psychologie cognitive dans le domaine de l'activité de production des textes. Depuis la parution du modèle de Hayes et Flower (1980) et des dernières mises à jour, les recherches menées sur la production de textes ont permis de prendre en complète le rôle de la mémoire de travail et le renouvellement des possibilités méthodologiques d'expérimentation.

Les travaux réalisés permettent de concevoir la compréhension et la production des textes de façon similaire. Schématiquement, de la manière que l'on peut concevoir la compréhension comme l'activation ou la construction d'une représentation mentale de ce qui est évoqué par le texte, on peut concevoir la production comme la verbalisation de ces représentations. L'activité d'écriture implique, d'une part, des processus de haute niveau, comme ceux qui prennent en charges les activités de planification, de mise en mots et de révision, et des processus de bas niveau comme ceux qui sont en jeu dans la correction des erreurs orthographiques, syntaxiques ou lexicales. Même si la verbalisation s'appuie sur les règles de grammaire et sur les contraintes de la langue, les processus impliqués dans cette activité relèvent essentiellement des aspects sémantiques de l'écriture, c'est – à – dire des connaissances activées du sujet.

On envisage la production des textes comme l'activité de verbalisation des différents niveaux – macrostructure, microstructure et structure de surface – d'une représentation d'un domaine activé ou construit. Certes, on est conscient de la difficulté de l'entreprise. Cette activité consiste en un ensemble d'opérations cognitives qui permettent de construire ou d'activer le modèle mental, c'est – à – dire la structure de connaissances ou de croyances sous–jacente au domaine. Elles permettent ensuite d'élaborer les unités propositionnelles – état, événement, action, processus – constitutives du modèle et de produire les structures morphologiques, lexicales et syntaxiques nécessaires à l'encodage des propositions.

La mise en texte et en particulier l'établissement de la cohérence sémantique locale et globale entre les propositions verbalisées, s'appuient sur les règles de la langue, mais aussi sur les informations contextuelles, pragmatiques et épistémiques pertinentes.

Il est à noter que si l'activité de verbalisation s'appuie sur les règles de grammaire de phrase et de texte, ainsi que sur des contraintes morpho-lexicales de la langue, les processus en jeu, au cours de cette activité, sont essentiellement sémantiques et traitent l'information en parallèle.

L'efficacité de la gestion et du contrôle des processus de transformation des idées en représentations langagières et les processus de transformation de ces représentations en

symboles graphiques varient en fonction de l'âge et du niveau de connaissances des étudiants. De plus, la production écrite et plus précisément la production de récit, qui est une situation de communication différée, oblige le scripteur novice à tenir compte du lecteur et à anticiper les effets à produire, par exemple, faire rire, émouvoir, créer une attente. Ces contraintes nécessitent un traitement sémantique qui touche à la signification globale du texte.

Il en résulte que la révision et la réécriture sont particulièrement rares et inefficaces chez les scripteurs nocifs. La complexité de l'activité rédactionnelle de jeunes étudiants est doublement contrainte par la mobilisation des connaissances préalables à l'activité et par le niveau de développement des fonctions mentales impliquées. Les améliorations proposées par ces scripteurs se limitent généralement à la surface textuelle.

On a proposé au participants des produire des récits d'expériences personnelles afin de les impliquer davantage dans leurs activités d'écriture. On suppose que la production de récits d'expériences personnelles favorise l'activation des représentations épisodiques qui renvoient aux événements de la vie des sujets.

On croit encore qu'en pratiquant une écriture personnelle, les scripteurs novices peuvent plus facilement contrôler les processus de génération et de transcription de texte, mais en même temps développer les capacités de la mémoire de travail nécessaires à ce contrôle.

Les processus d'écriture et de réécriture ont de mettre au point et de valider un système qui aide les jeunes à activer et à construire des représentations du monde et des connaissances linguistiques et rhétoriques nécessaires à la production de récit. On met à leur disposition au cours des activités d'écriture divers textes ressources dont la caractéristique commune est de « ressembler » aux textes qu'ils ont pour consigne d'écrire. La conception du logiciel d'aide vise à faciliter l'accès des utilisateurs à ces ressources.

Un logiciel d'aide à la réécriture c'est le scripertexte. Scripertexte rassemble donc des extraits de récits d'expériences personnelles appartenant à la littérature de jeunesse. On propose aux élèves d'écrire premier jet à partir de l'élan donné par la lecture d'extraits de ces romans. Ils ont ensuite recours au logiciel Scripertexte lors de la révision et de la réécriture du premier jet. Scripertexte comportent deux modules : un éditeur de texte et une anthologie de romans. Les utilisateurs consultent les textes de l'anthologie, prennent des notes et peuvent ensuite modifier la première version de leur texte.

L'éditeur est au centre du logiciel. Celui- ci est simplifié de façon à faciliter la concentration et le travail de l'élève sur le texte. La mise en page définitive est reportée à la fin du travail de réécriture sur un traitement de texte.

J'ai sélectionné et reproduit dans la base de données environ 100 extraits de romans d'expériences personnelles consultables par les étudiants qui peuvent y accéder de manières différentes.

1. De manière structurée, une liste de critères de recherche permet aux utilisateurs de formuler des requêtes. Les critères sont de plusieurs espèces.

- Les thèmes : ce sont les composants de l'univers des romans d'expérience qui sont ici restitués et proposés sous forme d'un index des catégories renvoyant à ces composants. (Exemples de catégories : Amitié ; Affection ; Amour ; Accident ; Mésaventure ; Apprendre ; Argent ; Bagarres ; Bêtises ; Bonheur ; joie ; Cadeaux ; fêtes ; Colères ; Disputes…)
- Les lieux et personnages que l'on rencontre dans cet univers (la maison, l'école, le quartier, la rue, la ville… les parents, les amis, les grands frères, les enseignants, les méchants, les grands-parents…) ;
- Le comment : les textes sont ici consultables en fonction de leur type, de leur structure, de leur caractéristique énonciatives, ou des problèmes d'écriture qu'ils illustrent et qu'ils peuvent permettre de résoudre (comment d'écrire un personnage, une rue, une maison,… comment commencer un récit, comment d'écrire un lieu, un personnage, comment émouvoir, faire rire…).

2. De manière plus libre, par des liens hypertextes. Tous les textes sont reliés directement les uns aux autres au moyen de mêmes descripteurs qui constituent des critères de recherche pour la base de données. Ces descripteurs sont présents sur chaque écran, à coté du

texte lui-même, et sont des points de départ de liens vers les autres textes relevant de la même catégorie. On peut également lire les extraits de manière linéaire, avec un bouton de tourne-page.

On peut aussi recourir, en cliquant sur des boutons, à d'autres types de service : accéder à un résumé du livre mettant l'extrait en contexte, revenir sur les écrans déjà consultés, et appeler un « bloc-notes » permettant de recopier des extraits des textes lus.

Quel que soit le type de consultation, le but reste le même : accéder, depuis l'éditeur, à des textes d'écrivains fournissant des ressources pour écrire et proposant ainsi des solutions à des problèmes que se pose le novice, procéder à la copie sélective de mots ou d'expressions pouvant être insérés dans le texte en construction, emprunter des idées, s'approprier par imitation des procédés récurrents dans les textes de la base.

Le mode de consultation des textes de la base de données peut cependant varier. On veut comparer l'effet du mode « base de données » à celui du mode « navigation libre » sur la réécriture. Le premier consiste à sélectionner un ou plusieurs critères, à lancer une requête, puis à lire les textes ainsi tirés à la base. Le second consiste à passer d'un texte à l'autre en utilisant les liens qui le permettent, et à ajuster à chaque instant la recherche aux nouvelles idées qu'a pu faire naitre la lecture. Cette comparaison s'impose dans la mesure libre où la navigation libre est devenue le plus utilisé notamment avec Internet.

La supériorité de la production des sujets utilisant le mode « base de données » sur celle des sujets utilisant le mode « hypertexte » pourrait s'expliquer par un niveau de complexité différent de l'activité de planification de la tâche. Le « guidage intelligent » semble plus du coté du mode « interrogation de base de données » dans la mesure où le rôle du sujet semble accru.

Pour répondre à la question « Quels apprentissages ? » on propose une serie de trois situations à deux groupes d'apprenants :

- Le premier groupe avait utilisé régulièrement le logiciel sous forme de base de données ;
- Le second n'avait jamais travaillé avec le logiciel.

On a demandé aux apprenants d'écrire et réécrire trois textes sur trois thèmes différents et dans trois situations différentes, à une quinzaine de jours d'intervalle.

Situation 1 : Les apprenants écrivaient une histoire sur le thème des punitions. Les participants du groupe G1 travaillaient sur l'ordinateur et ceux du groupe G2 avec des ressources papier. Cette expérience réplique donc, deux ans et demi après et sur un autre thème, la première expérience.

Situation 2 : Les apprenants écrivaient une histoire sur le thème des « grands et des petits ». Les deux groupes étaient placés dans des conditions d'aide complètement identiques. Ils avaient accès uniquement à des textes ressources imprimés.

Situation 3 : Les participants devaient imaginer et décrire le monde le plus précisément l'environnement au vingt-et-unième siècle. Les textes ressources fournis aux deux groupes étaient des articles de journaux ou des chapitres de livres de science qui proposaient des informations sur la pollution de l'air, ses causes et ses conséquences.

Dans chacune des trois situations, la passation se déroulait en trois séances selon une procédure semblable à celle des expérimentations précédentes.

L'interaction des facteurs Groupe et Situation indique que les participants du groupe G1 augmentent au cours de réécriture le volume de leur texte dans les situations 1 et 2 de manière plus importante que les participants du groupe G2. Au contraire dans la situation 3, l'accroissement des textes du groupe contrôle G2 est plus important.

En analysant les expériences précédentes on voit que les résultats, confirmés par ceux d'une analyse qualitative, semblent indiquer que les apprenants du groupe expérimental savent mieux utiliser les informations empruntées à une documentation. Ils les reformulent et recopient uniquement des passages courts qui illustrent leur point de vue. Les connaissances acquises dans le domaine de la réécriture de récits grâce à la manipulation de la base de

donnée textuelles ont pu être réutilisées dans le domaine de la réécriture de textes informatifs. En revanche, de nombreux participants du groupe témoin ne font que recopier passivement des extraits des documents consultés.

Ces résultats peuvent s'expliquer par de traitements sémantiques différents. Dans le premier cas, c'est le modèle mental sous-jacent au texte de l'étudiant qui pilote les activités de recherche des informations et de réécriture. Dans le second cas, on suppose que les étudiants se laissent prendre entièrement par les textes qu'ils consultent. Ils perdent ainsi de vue le texte qu'ils écrivent. Il n'y a ni comptabilité, ni mise en cohérence du modèle sous-jacent au texte de l'étudiant avec les modèles sous-jacents aux textes consultés. C'est ainsi que tous les emprunts, dans les textes du groupe expérimental, sont transposé, c'est-à-dire intégrés à la description du futur.

Ces résultats conduisent à conclure que la méthode de la réécriture assistée par une base de données textuelle informatisée a des effets durables sur la production écrite de différents genres textuels.

L'utilisation de textes ressources présentés sur un support électronique a donc des effets importants sur la qualité des textes produits par les étudiants. On observe cette amélioration aussi bien au niveau pragmatique – prise en compte du lecteur – qu'au point de vue de la cohérence textuelle. Cet effet se prolonge dans les situations de réécriture sans logiciel d'aide. Ces résultats tiennent moins à une meilleure « maîtrise de la langue » qu'à une représentation plus claire des connaissances et de processus mis en jeu dans les taches d'écriture et de réécriture. Les apprenants ont également acquis un savoir-faire en matière de récupération et d'utilisation d'infirmations nouvelles. Ils sont capables de transférer ce savoir-faire, acquis lors de la production de récits, à d'autres situations d'écriture dans lesquelles il s'agit d'expliquer plus que de raconter.

On peut faire l'hypothèse que c'est en travaillant le niveau sémantique des récits d'expériences personnelles que les participants du groupe expérimental ont acquis les compétences à réécrire un texte informatif. Sans doute faudra-t-il dans le futur explorer plus avants les pistes de travail qui découlent de cette hypothèse. Elle remet en effet en cause les orientations didactiques qui placent au premier plan la structure de surface spécifique à tel ou tel genre. Les processus mis en œuvre chez les participants du groupe expérimental semblent indépendants du genre de texte produit.

Quel est le rôle respectif, dans ces progrès, de l'ordinateur et des autres aspects de la configuration pédagogique ? Il est certes difficile, dans une recherche « écologique » d'établir la part exacte du rôle de chaque facteur. On suppose que la conjonction de plusieurs facteurs favorables explique les effets produits : explicitation des objectifs de communication de texte destinés à être lus par d'autres, explicitation par les élèves eux-mêmes de ce qui les intéresse quand ils lisent des histoires, investissement des apprenants dans une activité orientée en priorité sur le niveau sémantique de leur production.

L'utilisation du logiciel a cependant été déterminante. Outre une mémorisation des éléments repérés dans les textes ressources, cet outil a permis aux étudiants de prendre du recul par rapport à leur production, et plus précisément de faciliter l'interaction entre les modèles mentaux sous-jacents aux textes consultés et la représentation sémantique de leur texte. Cette confrontation et cette mise en cohérence des représentations activées par les textes consultés avec celles des apprenants facilitent la recherche d'informations nouvelles sur le monde des élèves et sur la façon de le décrire. On peut donc supposer que l'outil facilite les activités de (re)traitement de ces deux types de connaissances – connaissances du monde et connaissances linguistiques – et qu'il facilite ainsi la planification des actions nécessaires à la réalisation de la tache de réécriture.

Ces expériences semblent fournir des informations fondamentales sur les effets de bases de données textuelles sur la production écrite et le rôle de l'appel à des ressources analogiques dans les apprentissages des scripteurs novices. Il faudra poursuivre ces recherches, en particulier dans le domaine de l'aide aux traitements plus locaux mis en jeu dans l'écriture et la réécriture. Elles invitent en outre à examiner de manière précise le rapport entre les

fonctionnalités offertes par les logiciels d'aide et les activités cognitives impliquées dans les tâches proposées.

Références:

1. Chanquoy L. & Alamargot D. (2003) Mise en place et développement des traitements rédactionnels : le rôle de la mémoire de travail. *Le Langage et l'Homme,* 38, 171-190
2. Crinon J., Legros D. et Marin B. (2002-2003) Ecrire et réécrire au cycle 3 : l'effet des mots clés sur la réécriture, avec et sans assistance informatique. *Repères,* 26/27, 187-202
3. Frederiksen C. H. & Emond B. (1992) La représentation et le traitement cognitif du discours : le rôle des modèles formels. pp. 165-196. Paris
4. Labov W. (1978) *Le parler ordinaire*. Paris : Les éditions de Minuit.
5. Le Ny J.-F.(1979) *Sémantique psychologique*. Paris : PUF

Recenzent: dr. Zgârcibabă E.
Prezentat la 15. 10. 2009

L'IMPACT DE LA RESTAURATION SUR L'OEUVRE DE STENDHAL

Oxana GHETIVU,
Catedra de Filologie Franceză

Revoluția Franceză a distrus orice fel de ordin, tradiție sau corporație, ea a promovat individul liber şi cu drepturi egale. Ea a făcut crucială responsabilitatea individuală, obârşia nu mai este un avantaj – nici o scuză. A ceastă libertate le inspiră teamă celor slabi, celor cărora le lipseşte energia interioară.

Cronică a unei revoluții, despre care nu aminteşte, opera lui Stendhal e plină de violență, o operă de criză şi de tensiune, o luptă continuă a conştiințelor şi a claselor, o confruntare constantă între personaje, , amanții devin duşmani, de altfel ca şi stăpânii şi angajații lor, sunt prezentate conflicte colective, , însăşi dragostea ține de statutul social, frica şi ura au un caracter politic, totul este politic, chiar şi lucrurile cele mai intime.

La Révolution a brisé les ordres, les traditions, les corporations ; elle a promu l'individu libre et égal en droit aux autres. Elle a donc rendu cruciale la responsabilité individuelle : à chacun de choisir sa vie, sa carrière et – pourquoi pas ? - son niveau social : il suffit de vouloir. La naissance n'est désormais plus un avantage - ni une excuse. Cette liberté fait peur aux faibles, à ceux qui manquent d'énergie intérieure. Ceux-là se réfugient dans le conventionnel, imitent servilement ceux qui réussissent, se hissent à force de bassesses, ambitionnent un statut protégé et confortable - prêtres hier, fonctionnaires aujourd'hui. Nul ne les en blâmerait si leur jalouse envie ne les faisait, parfois, projeter sur les autres, ceux qui réussissent, des revendications égalitaristes qu'il ne tenait qu'à eux-mêmes de réaliser s'ils les eussent désirées.

Chronique d'une révolution dont il ne parle pas, le Rouge, plein de violence dès le début, est une œuvre de crise et de tension, une lutte des consciences et des classes, une confrontation constante des personnages, les amants sont des ennemis, comme les maîtres et les domestiques , le heurt des individus renvoie toujours à des conflits collectifs, l'amour lui-même est un fait de classe; la peur et la haine y sont politiques; tout y est politique, même ce qui est le plus intime. Tout est combat (même l'amour), et la tension monte avec le séjour parisien de Julien, l'intrigue avec Mathilde voit l'affrontement de la jeune aristocrate et du plébéien en qui elle perçoit un nouveau Danton, puis leur commune rupture avec la caste noble et cette guerre dans une famille a comme toile de fond la « note secrète », les préparatifs d'une guerre civile. Non seulement le roman est une chronique, la représentation d'une conjoncture politique tendue et violente; osera-t-on dire aussi qu'il y a analogie entre la révolution qui monte, qu'il y a un lien métaphorique entre le crime de la fiction et les barricades de l'histoire, l'un et les autres sont 1830, l'apogée, le paroxysme de l'année. La métaphore de la politique dans une œuvre de littérature, c'est le coup de pistolet dans un concert. On en tire beaucoup dans le roman, et aussi des coups de fusil: la politique fait violence à la beauté, car elle est en son fond violence. Or 1830, Stendhal l'écrit dès le 15 janvier à un ami anglaise, s'annonce comme lourd de menaces, « les provinces sont montées », si the Polignac fait le méchant, ceci pourrait finir par une guerre with the Kings of Europe » ; le « tigre » populaire va –t –il être « démuselé » ? si the mob se réveille, c'est la guerre générale ; mais les « libéraux » oseront –ils réveille « le lion qui dort », qui peut refaire une nouvelle révolution et en finir avec les monarchies ? [1]. On comprend alors pourquoi Stendhal a repris dans ses grands épisodes le fait divers dauphinois de l'affaire Berthet, le séminariste assassin était unanimement présenté comme un héros de notre temps ; mais aussi qu'en partant de ce canevas il l'ait déplacé dans le temps. Devenu Julien Sorel, Berthet est tiré vers le haut, socialement, glorifié, exhaussé, mais aussi il change de sens. Il est toujours le représentant de cette lasse de jeunes gens riches d'une bonne éducation et repoussés par le double refus des nobles et des riches ; mais sa catégorie, dès lors qu'il est le contemporain de l'écriture du roman, est celle des « trois cent mille jeunes gens de vingt –cinq ans qui désirent

passionnément la guerre », il les évoque lui –même, et le marquis de la Mole les désigne comme le fer de lance indifféremment napoléonien et jacobin de l'opposition; il faut en finir avec eux, ou ils vont en finir avec les vieilles monarchies et l'ordre européen. Plus tard, dans les Souvenirs d'égotisme, Stendhal se vantera de sa prédiction, « les jeunes gens de la petite bourgeoisie bien élevés et ne sachant où se placer, trouvant devant eux les protégés de la Congrégation, renverseront la Congrégation et, par occasion, les Bourbons »[2] . Le moment est –il venu en 1830 d'en finir ? « Sachons qui il faut écraser, il y a guerre à mort » ; les propos du marquis ultra, de l'évêque d'Adge répondent aux pensées de Julien; lui –même dès le début a mené son combat à mort, sa lutte privée inexpiable; il va en finir, avec l'ambition, la compromission avec le système, le respect des valeurs sociales, avec lui-même, avec tout. L'ambition est une manière de pactiser ; elle vole en éclats avec le discours aux jurés, qui la définit comme une révolte et un acte de guerre sociale, qui est un défi, un suicide, un appel à la haine, une provocation de l'accusé à ses juges, leur imposant tous les motifs de le traiter en ennemi; refusant d'être défendu, d'être jugé, Julien réclame d'être traité en adversaire. Guerre politique, guerre sociale, guerre avec l'Europe, la Terreur partout rappelée, la guillotine dans toutes les imaginations: l'histoire de Berthet devient un symptôme politique, et « la guerre avec toute la société » [2], la guerre d'un seul contre tous, qui est le crime, s'intègre par la contemporanéité et par l'analogie à ce glissement de toute la société vers le chaos, la prise d'armes. Mais les Julien Sorel sont deux cent mille, Stendhal en 1831 encore définit l'opposition de la monarchie de Juillet (nullité vénale des centristes et platitude des libéraux) et de la jeunesse, en fonction de son roman, et il unit encore le diagnostic social, Julien Sorel c'est l'élan égalitaire fondé sur l'exemple napoléonien, et la révolte solitaire du héros qui n'a pas de semblables.

Le roman de 1830 est le roman de la révolution qui vient et qui est dans la trame de l'œuvre, et qui aussi est figurée par la Révolution qui a eu lieu, sans cesse mentionnée par la peur ou l'espoir, centre d'allusions ou de comparaisons, référence constante; « s'il y a révolution... » [2], écrit Mathilde, qui prévoit d'être une nouvelle Madame Roland ou l'héroïne d'une nouvelle Vendée. Julien, qui se voit comme engagé dans une compétition avec toute la classe noble « Que deviendraient-ils ces nobles s'il nous était donné de les combattre à armes égales ? Moi, par exemple, maire de Verrières... », est saisi dans le voisinage, non pas des libéraux ni des futurs « juste milieu » (les vainqueurs du roman, les hommes de l'avenir, c'est M. de Rénal et Valenod qui passent à gauche avec armes et bagages et lâchent la Congrégation à temps: autre signe indubitable de la révolution), mais des carbonari ou conspirateurs « vous êtes des nôtres... », des républicains, le vieux chirurgien, des jacobins, fussent-ils anglais, des soldats de l'an II ou des terroristes ; il va offrir comme une incarnation du tiers état, revenir toujours en pensée à l'Ancien Régime auquel il renvoie avec le « Avec qui mangerai-je ? » ; mais comment ne pas voir que les allusions révolutionnaires sont l'objet d'un détournement et d'un déplacement de sens ?

Qu'est-ce qu'une conspiration ? Le moyen, selon les méditations de Julien, de situer un homme en fonction non pas de son rang social, mais de sa manière d'envisager la mort ; Danton, c'est le héros d'une défense nationale qui repousse l'invasion, c'est davantage une leçon de courage devant la mort, de force sans scrupules (il a volé, trahi), un homme-tempête, un homme-boulet de canon, « un homme »; en Julien, Mathilde voit un guillotineur virtuel de nobles, et un homme de résolution qui saurait résister aux jacobins, et ne se laisserait pas arrêter comme un mouton. La Révolution insidieusement se confond avec les Guerres de religion, et Danton avec Boniface de la Mole. C'est que le roman, dans son équilibre profond, sa bipolarité, n'oppose pas deux forces (ce qui en ferait un simple roman politique alors qu'il est un roman énergétique), mais une force et rien, une force, Julien, et une non-force, le régime, la Restauration comme « Ancien Régime », c'est-à-dire un régime vieux par essence, un univers déficitaire en existence. C'est une oppression, mais une oppression de la faiblesse, du vide, de l'asphyxie. La vie, qu'elle soit dénaturée en grossièreté et en inculture comme à Verrières où règne le pouvoir inverse des Valenod-Maslon, comme au séminaire, où la vraie piété et la science religieuse sont pourchassées, qu'elle soit victime d'une sorte de catatonie à

l'hôtel de la Mole, où le respect du suranné, la peur de dire quelque chose, de sentir quelque chose qui dérange « le calme patricien » , de faire quelque chose de non-conforme donne une impression d'embaumement (les jeunes gens bien ne sont-ils pas de jeunes momies impossibles à distinguer l'une de l'autre ?), la vie enfin qui est partout comme suspendue par l'ennui général, c'est le bâillement qui est moderne !, semble mise en captivité: « Tout ce qui vaut quelque chose, chez vous, dit Altamira, est bon pour la prison. »[2]

Les batailles et les victoires, que remporte Julien en amour avec Mme de Rênal, suffiront-elles à lui faire oublier les rêves et la gloire personnifiés par Napoléon, dont il cache le portrait sous son lit?

On ne comprendra rien à l'ère napoléonienne si l'on passe sous silence l'enthousiasme des jeunes gens qui voyaient se réaliser sous leurs yeux et avec leurs bras le rêve révolutionnaire de 1789: les trônes abattus, l'ancien régime et ses privilèges détruits, la nouvelle société basée sur la raison et les droits ébauchée. C'est ainsi qu'il faut comprendre que le patriote exagéré que fut le jeune Beyle entra totalement dans l'orbite de Napoléon, comme en témoigne, « J'ai grandi et suis tombé avec Napoléon »[2], c'est ce que décrit avec tant d'éloquence Michelet qui a pu écrire des armées révolutionnaires que « la poussière des chemins se soulevait à l'avance sur leur passage »[2]; c'est pourquoi le philosophe Hegel, assistant à l'entrée de Napoléon à Ulm, dit avoir vu passer l'esprit du monde à cheval; c'est ce qui poussa une certaine famille de négociants de Livourne à collaborer avec l'armée de la Grande Nation commandée par Bonaparte en 1796-1797; c'est ce qu'attestent les nobles dernières paroles prêtées par Venant-Denon au général Dessaix, à Marengo: « Allez dire au premier consul que je meurs avec le regret de n'avoir pas fait assez pour la postérité. »[2]

La légende napoléonienne s'inscrit dans un contexte naissant du XIXème siècle qu'est le romantisme. Nous retrouvons dans Le Rouge et le Noir de Stendhal cette génération perdue, marquée par Julien Sorel et à la recherche d'un idéal incorporé par Napoléon. Les âmes romantiques y découvrent l'exaltation, la grandeur, la puissance, le génie. Evidemment, le Mémorial de Sainte-Hélène ne laisse qu'une l'image d'un héros romantique. Mais Las Cases n'est pas le seul à entretenir cette légende. Des artistes, des chansonniers, des écrivains comme Jean Tulard ou les généraux Montholon et Gourmand publient des chansons ou livres qui glorifient les exploits de cet Empereur déchu (Mémoires pour servir a l'histoire de France); d'autres le critiquent pour son despotisme et son impérialisme (Jacques Bainville, Charles Maurras ou Léon Daudét).

Étant le représentant de la génération qui est née avec le siècle et connaît le mal du siècle, éprouvant de ce fait une impression d'ennui et qui a grandi dans le souvenir de la Révolution et est restée impressionnée par la figure de Napoléon, Julien Sorel fait figure d'une espèce de « sauvage », d'une sorte d' « Ingénu » transposé dans la France du XIXème siècle. Dans Le Rouge et le Noir il va parcourir la société et en découvrir - souvent naïvement les structures et les mécanismes, réalités sordides derrière des apparences brillantes.

La confrontation du héros avec le monde, son apprentissage puis sa désillusion, ne sont pas des cas fortuits. Ils reflètent l'expérience de toute une partie de la jeunesse française de l'époque et rejoignent les témoignages apportés par nombre de grands écrivains du temps (Musset dans La Confession d'un enfant du siècle, Vigny dans le premier chapitre de Servitude et grandeur militaires, Balzac dans Le père Goriot, Les illusions perdues et d'autres romans encore) sur une génération conçue « entre deux batailles » qui a grandi pendant les guerres napoléoniennes. Cette jeunesse fut d'autant plus démoralisée par la chute de Napoléon qu'elle fut tenue à l'écart par la Restauration qui était une société de conventions et d'obligations, dominée par l'ennui et l'hypocrisie, une gérontocratie qui n'offrait aucune perspective de gloire, un régime autoritaire qui imposait la censure du cabinet noir à la poste . Pauvre, elle subissait non seulement l'oppression politique mais l'oppression de l'économie capitaliste et venait se heurter contre les réalités brutales de la division en classes. De plus, un jeune homme pauvre risquait d'avoir à subir pendant de longues années le service militaire car, pour y échapper, il lui fallait acheter un homme à vingt ans qui le faisait à sa place.

« Les maîtres ne cessaient de nous lire les bulletins de la grande Armée, et nos cris

de Vivre l'Empereur! interrompaient Tacite et Platon. Nos précepteurs ressemblaient à des hérauts d'armes, nos salles d'études à des casernes... » [3]. Or, lorsque ces adolescents espèrent enfin participer à la grande épopée, ils apprennent la défaite, l'occupation étrangère, le retour des Bourbons.

« Un sentiment de malaise inexprimable commença, donc de fermenter dans tous ces jeunes cœurs. Condamnés au repos par les souverains du monde, livrés aux cuistres de toute espèce, à l'oisiveté et à l'ennui, les jeunes gens voyaient se retirer d'eux les vagues écumantes contre lesquelles ils avaient préparé leurs bras » [4]. Que leur propose-t-on en compensation? « Quand les enfants parlaient de gloire, on leur disait: « Faites-vous prêtres »; quand ils parlaient d'ambition: « Faites-vous prêtres"; d'espérance, d'amour, de force, de vie: « Faites-vous prêtres! » Désormais les grandes actions et, avec elles, les possibilités d'ascension facile, manquent: les jeunes ne trouvent plus leur place dans une société fermée où l'on ne leur offre guère, s'ils sont d'origine modeste, que des emplois subalternes. Il n'y a plus de perspectives de fortune rapide pour les jeunes provinciaux qui montent à Paris se couvrir de gloire, qu'ils s'appellent Rubempré ou Rastignac: difficultés matérielles, ennui, atmosphère étouffante, tout est fait pour les rebuter dans une société qui refuse les idées neuves, qui ne connait que la valeur des titres nobiliaires et plus encore celle de l'argent. Ils sont écartés aussi de la vie politique par les conditions d'âge et de cens. La France de la Restauration est une véritable gérontocratie. Le Journal des Débats du 30 octobre 1826 traduit bien cette mise à l'écart de la jeunesse: « Elle croit dans la disgrâce, elle murit dans l'exil. ». [5] Pourquoi un tel ostracisme? Pour le pouvoir en place ces nouveaux venus représentent la menace d'un retour à la tourmente révolutionnaire. Mme de Rênal est étonnée par les paroles de Julien « parce que les hommes de sa société répétaient que le retour de Robespierre était surtout possible à la cause de ces jeunes gens des basses classes, trop bien élevés ». Le marquis de La Mole désigne précisément l'ennemi lorsqu'il appelle les ultras à se mobiliser: « Il faut enfin qu'il y a en France deux partis, reprit M. de la Mole; mais deux parties (...) bien nets, bien tranchés. Sachons qui il faut écraser. D'un côté les journalistes, les électeurs, l'opinion en un mot; la jeunesse et tout ce qui l'admire. Pendant qu'elle s'étourdit du bruit de ses vaines paroles, nous, nous avons l'avantage certain de consommer le budget ». [6]

II apparaît d'abord que cette jeunesse, que les ultras représentent comme un parti unifié, ne constitue pas en réalité un groupe homogène et n'a pas en conséquence une claire conscience de sa solidarité. Tout, d'ailleurs, dans la société, tend à diviser les jeunes, les amène à rivaliser, à se disputer les places, cette jeunesse n'est pas monolithique. Les jeunes gens du roman qui appartiennent au peuple adoptent différentes attitudes: Vautrin, dans un discours à Rastignac, dans Le père Goriot, peint cette situation avec lucidité : « Une rapide fortune est le problème que se proposent de résoudre en ce moment 50 000 jeunes gens qui se trouvent tous dans votre position. Vous êtes une unité de ce nombre-là. Jugez des efforts que vous avez à faire et de l'acharnement au combat. Il faut vous manger les uns les autres comme des araignées dans un pot, attendu qu'il n'y a pas 50 000 places (...). Il faut entrer dans cette masse d'hommes comme un boulet de canon ou s'y glisser comme une peste, l'honnêteté ne sert à rien ». [7]

La situation est prérévolutionnaire, et, quand Julien se dit: « Je n'ai point de naissance, moi, il me faut de grandes qualités. », « Que deviendraient-ils, ces nobles, s'il nous était donné de les combattre à armes égales! », il parle comme Figaro.

L'abstention, la résignation, la passivité sont l'attitude de Fouqué, il refuse de se « salir les mains » [8], d'user de moyens qu'il réprouve. L'ami d'enfance de Julien, il est le correspondant de Séchard, l'ami de Lucien de Rubempré dans Les illusions perdues. C'est un petit-bourgeois jacobin, esprit sage voulant garder son indépendance, qui vit retiré dans les montagnes. La médiocrité bourgeoise lui épargne au moins l'hypocrisie. Il met Julien en garde contre les tentations de l'ambition en l'invitant à être son associé , pensant « qu'il vaut mieux gagner cent louis dans un bon commerce de bois dont on est le maître, que de recevoir quatre mille francs d'un gouvernement, fût-il celui du roi Salomon » . Julien envisage un moment de suivre cette voie: « Je puis gagner ici quelques mille francs, puis reprendre avec avantage le

métier de soldat ou celui de prêtre, suivant la mode qui alors règnera en France », mais il rejette avec colère un moyen ignoble d'arriver à l'aisance et, surtout, évalue: « Je perdrais lâchement sept ou huit années ! j'arriverais ainsi à vingt-huit ans ; mais à cet âge, Bonaparte avait fait ses plus grandes choses ». [8]

Julien sera fort surpris cependant, à la fin du roman, de découvrir la générosité et le dévouement de Fouqué, prêt à tout sacrifier pour le sauver. Géronimo, l'artiste, représente, lui, une solution à part : une vie en marge, dans le monde de la musique; une vie de dilettante, dans l'instant et sans perspective.

Les arrivistes ou séminaristes de Besançon représentés par Tanbeau reprennent à leur compte les mots d'ordre des gens en place: privilèges et jouissances. Acceptant facilement d'abandonner tout idéal, ils ont recours aux pires compromissions pour réussir, ils sont prêts à tout accepter, même de devenir des monstres, même d'abdiquer toute pensée personnelle.

Ils jouent le jeu que Vautrin décrit à Rastignac : chacun pour soi et tous les moyens sont bons.

« Des gloutons qui ne songent qu'à l'omelette au lard qu'ils dévoreront au dîner, ou des abbés Castanède, pour qui aucun crime n'est trop noir ! Ils parviendront au pouvoir; mais à quel prix, grand Dieu ! »[9].

Julien les méprise, mais que veut-il au juste et au nom de quoi critique-t-il les autres arrivistes? Tout le roman va être un apprentissage qui l'amène de la naïveté et de l'aveuglement à la désillusion et à la lucidité.

C'est à travers les yeux du héros que l'on découvre la société de 1830. Les trois cadres de l'action choisis par Stendhal ne sont pas arbitraires. Les milieux de Verrières, de Besançon et de Paris permettent de peindre les forces qui s'affrontent alors : la noblesse, le clergé, la bourgeoisie industrielle, la jeunesse petite-bourgeoise.

Référence :

1. Stendhal, Correspondances, Pléiade, 1967, p.479
2. Stendhal, Journal IV, Cercle du Bibliophile, 2001, p.217
3. Musset, La Confession d'un enfant du siècle, Pléiade, 1981, p.384
4. Stendhal, Le Rouge et le Noir, Éditions Baudelaire, Paris, 1965, p.380
5. Vigny, Servitude et grandeur militaires, Corti, 1998, p.277
6. Stendhal, Chronique pour l'Angleterre, tome II, Cercle du Bibliophile, 1981, p.229
7. Michel Crouzet, Stendhal et le langage, Paris, Gallimard, 1981, p. 199
8. Stendhal, Oeuvres intimes II, Pléiade, 1982, p.479
9. Magny Claude-Edmonde, Histoire du roman français depuis 1918, Seuil, 1950, p.211

Recenzent: conf. univ., dr. Axenti V.
Prezentat la 15. 10. 2009

RESEAUX TECHNIQUES D'ETUDE DU FLE

Ecaterina ZLATIN,
Catedra de Filologie Franceză

Cunoaşterea unei limbi străine este o mare bogăţie pentru orice om, de aceia fiecare tinde spre mai mult, fiindcă orice tînăr şi vîrstnic vrea să cunoască.. Pentru a învăţa o limbă străină , vin în ajutorul tinerilor o întreagă reţea de mijloace tehnice, care uşurează munca persoanei cointeresate. Acestea sunt discurile video, televizorul cu programe speciale, discurile sederum şi internetul. Avantajul acestor programe este destul de mare şi eficient pentru că studentul trebue să îndeplinească cerinţele propuse în program şi singur de la început îşi schiţează nişte scopuri, pe care vrea să le îndeplinească. Pentru fiecare oră de studiu studentul are nişte obiective de care este obligat să ţină cont. Dezavantajul acestor programe constă că nu este nici cel mai mic control, doar dacă studentul nu este cointeresat şi conştient în cunoaşterea unei limbi şi nu cere ajutorul unui profesor.

Savoir une langue et la culture d'un peuple étranger, aujourd'hui, c'est une richesse et on tache de s'enrichir avec la connaissance des langues. Il est tout possible d'apprendre assez facile car on a à la disposition tant de moyens pour apprendre : la vidéo, le téléviseur, les disques sédérom, l'internet. On propose aux apprenants différents projets dans le pays et à l'étrangère pour apprendre une langue d'après le désir de celui – ci. Ces projets d'intérêts public qui sont déjà opérationnels, et aussi bien dans le domaine de l'audiovisuel, donnent différentes information sur la culture, la santé, l'éducation, les recherches dans différents domaines, ainsi qu'il y a un assez large réseau pour apprendre. Certains de ces projets ne peuvent fonctionner sans une permission de la loi sur la télécommunication ou à celle sur l'audiovisuel. Même les instances les plus hautes ont imposés les responsables pour ces moyens d'information d'autoriser par une loi la diffusion de communication. Les projets, les meilleurs et les plus innovants sont soutenu par un financement à part pour aider les recherches l'apprentissage et le développement. Un grand rêve pour tous les désirants est d'avoir un de ces moyens chez sois pour apprendre une langue étrangère, avec la lange la culture et les mœurs.

Aujourd'hui c'est une possibilité énorme d'avoir dans la famille un nouveau service en ligne sur le champ d'application particulièrement très attractif dans le secteur de l'éducation. Le but est de donner des conseils aux adultes, de proposer des résultats de recherches dans le domaine, l'utilisation des émissions pédagogiques. Nombreux spécialistes travaillent pour élargir les programmes audiovisuels destinés aux étudiants, aux enfants aux adultes qui veulent apprendre les moyens nouveaux dans le domaine éducatif et dans l'apprentissage d'une langue étrangère. A couse que les problèmes d'enseignement et le domaine éducatif ont un grand demande dans les établissements d'enseignement et dans les familles ces projets réunissent plusieurs chercheurs dans différents domaines, de nombreux pays.

Les nouvelles technologies servent à transmettre des connaissances à tous ceux qui ont le désir d'élargir les ses possibilités dans un domaine bien déterminé. Un moyen assez important est la vidéotransmission qui présente les plus nouvelles technologies dans différents domaines. Par la télévision et par la vidéo on peut à l'aide des programmes spécialisés non pas par choix pédagogique délibéré mais à cause de contraintes matérielles incontournables. On se pose la question : « Pourquoi privilégier la télévision puisque apprendre à apprendre une langue est une compétence qui doit s'exercer sur tous les aspects de cette langue ? » La télévision ne décrit et ne peint pas elle montre, elle donne la possibilité de faire connaissance, de réfléchir, d'observer beaucoup de matériel assez intéressant pour les travaux dans l'étude d'une langue étrangère. Un des éléments essentiels de la télé est qu'elle donne l'impression de nous présenter une réalité qui nous semble familière connue. Cette réalité qui nous est présentée est celle du réalisateur ouvre sa vision, donne son interprétation de sa réalité. L'autre élément essentiel de ce médium est que le discours télévisuel « d'écriture »

télévisuelle est par définition, non - linéaire. Il semble « facile d'accès ». C'est la combinaison de ces deux éléments qui donne à tout texte visuel accessibilité du message et flexibilité d'apprentissage.

Un texte est plus accessible à l'apprenant du fait de la culture « télévisuelle »importante. Le message peut être compris globalement grâce surtout au contexte visuel, au montage, au son exclusivement au linguistique. L' apprenant va de la compréhension à la langue plutôt que de la lange à la compréhension. Le médium a un impact suffisamment large pour que s'opère aussi chez l'apprenant un apprentissage « inconscient »[6].

A cause que l'apprentissage est fait par la flexibilité d medium plus flexible, le dernier peut être trouvé à différents niveaux, parce que l'apprenant passe d'une compréhension globale à une compréhension détaillée du texte proposé et il peut passer du travail sur le résumé oral à une autre activité écrite. Un grand progrès et avantagea fait le travail avec un texte visuel est qu'il présente la langue en contexte, la langue en mouvement et la langue authentique. Il est bien de mentionner que les images peuvent détourner le sens. D'habitude on se familiarise très vite avec les images et on ne prête grande attention pour observer les nuances cachées et ne voit les éléments qui présentent grande importance. Ce que caractérise un texte c'est d'un côté le linguistique et d'autre part le son : la musique, le bruitage, le silence. Ce texte permet à l'apprenant de se concentrer sur les sons du langage et sur leur prononciation, sur l'accent et l'intonation du locuteur. Le message linguistique est réalisé par une analyse plus détaillée. La compréhension globale est accompagnée par la musique, le les bruits, et le silence qui forme une certaine contextualisation. Un chant d'un oiseau nous transporte à la campagne, un concert cacophonique de klaxons nous invite à visiter la ville, les pleurs du violon nous annonce tristesse et drame dans un théâtre ou la maison d'un musicien, le son léger d'une flûte nous mène à un rencontre joyeuse. Au passif il faut souligner que le contexte d'un texte audio, tel que nous l'avons décrit plus haut est dans l'enseignement un texte difficile d'accès car la compréhension d'un texte audio passe, en grande partie nécessairement par un compréhension de la langue. La langue étrangère et même un texte audio ou vidéo est parfois difficile pour un apprenant car il ne peut pas comprendre ou un mot commence et un autre finit parce que ses connaissances sont très limitées et l'identification des mots – clés est impénétrable. Il est urgent de proposer aux étudiants de bénéficier de la télévision chez eux, cette situation évoluera bientôt et il ne fait guère de doute que les prochaines générations d'apprenants auront accès à de nombreuses sources de langue sur lesquelles, en tant qu'enseignements, nous n'aurons aucun contrôle. On propose aux étudiants de travailler avec un des moyens techniques. Les médiats s'intègrent avec grand succès dans les différents domaines d'activité. Il y a deux sortes d'intégration. L'une est l'intégration « naturelle » des médias et l'autre c'est l'intégration « technologique » multimédia. Cette situation qui replace la langue là où elle se trouve normalement, c'est – à – dire hors de la salle d'étude, ne facilitera pas automatiquement le travail d'apprentissage des étudiants et pourrait provoquer autant, si ce n'est plus, de découragement que de progrès. La télévision s'imposera sans doute bientôt comme le média le plus évident pour que nos étudiants restent en contact avec la langue après avoir terminé leurs études –à un moment où, quels que soient leur diplômes, leur apprentissage ne sera ni complet ni complété. On doit donc les préparer à leur avantage ce flot linguistique déversé par les antennes paraboliques; ne pas le faire reviendrait – une fois de plus – à maintenir une différence destructive entre les méthodes de l'enseignement et les besoins de l'apprenants.

Après une période d'étude on passe sans doute des examens, des tests, des évaluations de la compréhension orale fondées sur les sources télévisées ; par conséquent, ces sources sont utilisées qu'au titre de complément et ne font pas partie intégrales de la panoplie d'enseignement. Les étudiants mieux équipés avec des programmes de télévision préenregistrés s'imposent asse facilement comme un moyen de pousser les étudiants à « aller apprendre seuls », une définition une de l'autonomie fausse et dangereuse mais d'autant plus répandue qu'elle semble porteuse de potentielles économiques. Les apprenants ont la

possibilité à l'aide de la télévision d'être très proches à la réalité. Les apprenants ne sont plus obligés, en priorité, de montrer qu'il a compris, en répondant à la question de tout enseignant en situation traditionnelle « tout est compris? » Il est libre à choisir le temps de travailler, il a le droit d'essayer toutes stratégies, celles que lui convient dans ce travail assez difficile. Celui – ci peut choisir de travailler avec le matériel vidéo, sans difficulté et de faire des hypothèses sur ce qu'expriment les gens placés dans la situation présentée. (4)Les relations formées pendant ce travail entre l'apprenant et le matériel télévisé permettent de relativiser la notion d'échec, ne des barrières les plus puissantes à l'apprentissage d'une langue. De la description en termes simples de ce que l'on voit sur l'écran jusqu'à la capacité de transcrire la totalité du message, de la compréhension totale de quelques mots liant l'image et le « texte » à la compréhension totale de la capacité à repérer d'intéressantes informations visuelles à celle de pouvoir repérer les éléments du discours qu'on ne comprend pas, la gamme des activités est telle qu'elle à tout apprenant, quel que soit son niveau, de son travail le sentiment d'avoir acquis quelque chose, sentiment indispensable à la poursuite fructueuse de l'apprentissage d'une langue – la plupart des abandons étant dus au découragement. Chaque apprenant sait que le travail d'apprendre une langue est très difficile, c'est donc nécessaire de lui former des habitudes pour maîtriser le matériel télévisé. Le matériel télévisé doit être composé si bien que l'apprenant ne doit pas comprendre des questions et des expressions pour ne pas dire : « cet exercice ne m'a pas appris grande chose ».

On propose, pour étudier une langue étrangère d'après le matériel télévisé, trois étapes : première – faire connaître le procès d'étude, deuxième – bien travailler avec le matériel, troisième – le pro et le contre envers le travail le matériel vidéo. Aujourd'hui on connaît déjà le travail avec les méthodes et les stratégies d'apprendre une langue étrangère. D'habitude le programme d'apprentissage propose un matériel assez bien déterminé et bien structuré. Il arrive des cas que les apprenants n'utilise pas tout le matériel proposé pour apprendre: grâce à des séquences télévisées correspondant aux thèmes abordés dans leur programme général, à une introduction leur permettant de mieux situer la séquence et de découvrir de données complémentaires sur le sujet, grâce aussi à une liste de vocabulaire indispensable à la compréhension du passage et à exercices d'écoute variés, les apprenants acceptent rapidement la télévision comme faisant partie intégrale du programme d'études. Il est nécessaire d'amener les apprenants à redécouvrir ces aspects. Il faut les encourager à comprendre avec les yeux, à formuler des hypothèses sur ce qu'ils voient, à apprendre à regarder c'est – à – dire à regarder de façon critique pour conclure.

Le grand problème des apprenants se spécialisant en français est leur incapacité de ce fixer des objectifs précis : « parler français », « comprendre le français » portent les graines de tous les découragements. Tout travail proposent de mieux comprendre et accomplir les objectifs à des proportions plus maniables de compréhension globale, de repérage phonétique ou de recherche d'éléments socioculturels et font découvrir peu à peu à l'apprenant que ce matériel se prête à une grande variété d'activité d'apprentissage. Une tâche imposée déjà terminée peu d'apprenants analysent ce qu'ils ont acquis et dans quelle mesure cette tâche était valable pour faciliter l'acquisition de savoir. Au commencement des études l'apprenant place la compréhension du français parlé assez haut sur l'échelle des difficultés d'apprentissage qu'ils prévoit, à la fin de l'année, ils considèrent que c'est un des exercices les plus faciles et les deux tiers sont conscients d'avoir acquis une plus grande compétence d' écouté. Cette étape est bien terminée on passe plus loin à bien travailler.

L'année suivante commence avec de nouvelles forces et intensions dans le domaine éducatif et instructif. Tout seul, l'apprenant doit se proposer un plan d'activité : le but, les technologies, les méthodes, les tests, les examens. Il doit évaluer de façon plus précise et la qualité, termes de source d'apprentissage, du matériel télévisé employé. Le but n'est pas de s'attendre à ce que chaque étudiant réinvente pour li – même l'ensemble des techniques d'apprentissage, par tous les travaux sur la cognition et la métacognition et la façon de faire découvrir ces techniques aux apprenants. Pour vérifier ses connaissances à la deuxième étapes d'étude l'apprenant doit demander à une autre personne de l'aider dans ce travail difficile de

contrôler le matériel appris, lui donner de bonnes ou de mauvaises notes. L'expression orale est menée sur l'activité de l'apprenant dans ses domaine d' activité, avec des caractéristiques en employant les expressions apprises, parler de leurs succès et leurs projets de la vie. La suite des études dans la troisième étape et de se préparer à une autre forme de travail assez intéressant le choix des thèmes de conversation, des textes qui sont introduits dans le programme d'étude et comprennent le plan linguistique et culturel. Ils peuvent se proposer à regarder de longues émissions pour travailler avec les parties les plus intéressantes, préparer des résumés des programmes télévisés. Ce travail leur permet d'appliquer leurs compétences dans un cadre réel, de s'impliquer dans l'enseignement de la langue au niveau d'institution. Dans ce travail l'enseignant et l'apprenant doivent choisir ensemble le matériel vidéo pour avoir le plaisir du travail ensemble et faisant ce chemin ensemble recevoir de bons résultats dans la connaissance de la langue étrangère.
Ce sont des émissions télévisées fait, ayant protagonistes les personnes les plus spécialisées et avec un renommée mondiale dans leur domaine. Cette émission est loin d'être une simple conférence à cause des personnes qui participent mais présente un véritable dispositif. Une animatrice gère les temps de parole et est entourée de deux professeurs d'un domaine qui participent à la discussion triangulaire avec le conférencier. Tout un atelier d'infographie préparée déjà, permet de proposé et présenter des images, cartes, schémas, ou plusieurs reportages qui illustrent les discours des invités. On peut proposer aux invités d'avoir un dialogue ouvert avec les téléspectateurs : questions, réponses. Pendant ce dialogue ouvert on discute et propose de très belles idées de différents domaines : apprentissage d'une langue étrangère et éducatif. On propose, à peu près avant un mois, aux téléspectateurs une liste d'idées et d'annonces pour préparer des questions et des propositions qui leur donnent les coordonnées de celles – ci le nom de intervenant et le thème de l'émission. Les vidéotransmissions donnent la possibilité d'abolir les distances et permettent aux enseignants de faire pénétrer dans les classes et les auditoires les plus grands spécialistes d'un certain nombre de domaines de l'activités. Parce que l'interactivité proposée plus haut donne la possibilité que le message a l'avantage de ne pas être unidirectionnel à cause que les apprenants peuvent poser des questions.

Ainsi on peut envisager dans les détails de différentes procédures pédagogiques qui sur différentes directions dans le domaine d'apprentissage ou éducatif continuent d'avoir de bons résultats. Depuis quelque temps les nouveaux moyens d'activités dans le domaine d'apprentissage ont de nouveaux adeptes, le réseau prospère et les résultats de tous domaines proposés ou choisis par les apprenant : pédagogique, linguistique et culturel et sont assez souvent un compte rendu très intéressant. L'activité de la vidéo correspondance entre les établissements de même formation d'un pays ou entre les établissements de quelques pays est moins rependues. Les établissements de formation ont comme base la formation des spécialistes dans les disciplines scientifiques, littéraires, pédagogiques… .

Pour les établissements d'un pays est plus facile de participé au travail de différents projets visant l'organisation et la réorganisation du contenu formation, y introduire le programme d'activité de la correspondance vidéo, discuter et recevoir un planning de documents concrets et enfin produire des outils pédagogiques. Pour recevoir de bons résultats il y a parfois beaucoup d'obstacles qui empêchent la circulation des informations, des idées, des expériences entre différents domaines d'activité. C'est un grand désavantage qui permet à isoler l'établissement et son activité et porte les préjudices au dynamisme des équipes et à la qualité de la formation. Il existe un moyen d'activité dans l'intérieur de l'établissement, cela veut dire que les enseignants et les apprenants peuvent communiquer et de présenter beaucoup d'indices pour soutenir les côtés qui travaillent ensemble dans le domaine d'activité. Pour les formateurs et les enseignants, on leur propose une lettre dont ni la forme ni le fond ne présente la qualité et la pertinence souhaitées, il fallait proposer aux formateurs à la fois le projet mais aussi ses modalités de mise en place, ainsi que la formation minimale pour parvenir, dans des conditions matérielles limitées mais suffisantes, à rédiger des lettres vidéo répondant aux nouveaux objectifs. Pour cela, une lettre vidéo a été réalisée par les

responsables du projet et diffusée dans les centres d'activités. Cette lettre avait pour but de lancer l'idée, de provoquer l'adhésion des formateurs et de l'administration, d'éveiller un intérêt pour une meilleure communication et une plus grande diffusion des résultats d'activités pédagogiques menées jusqu'ici dans l'anonymat et de faire prendre conscience de la nécessité de maîtriser un certain langage audiovisuel et un minimum de technique [7].

Il est intéressant de faire connaissance avec une lettre vidéo qui propose une série d'activités aux enseignants et au apprenants. On peut travailler avec cette lettre autour trois axes : la communication, la motivation, la sensibilisation. Avant de commencer ce travail d'activité autour de cette lettre on à proposer à une journaliste vedette, pour avoir plus de crédibilité au lancement de l'opération et au message adressé aux personnes cointéressées de ce travail. Les conditions, brièvement exposées, représentaient l'intérêt des formateurs pour cette lettre vidéo, dont elle rappelait les caractéristiques et les qualités techniques. Les objectifs de cette nouvelle forme de travail et surtout, la communication, était soulignée par les personnes responsables, ce qui permettait de situer cette nouvelle expérience dans son nouveau cadre institutionnel. Pour avoir une lettre vidéo de bonne qualité, qui pourra attirer au travail une grande partie d'apprenants et que ce travail soit intéressant pour eux, il faut évoquer de nombreuses exigences techniques et un groupe d'enseignants qui a un intérêt pour cette lettre et ce travail. L'équipe de formateurs et celle d' apprenants intéresser à suivre un stage de trois jours qui permettent l'apprentissage nécessaire de la rédaction d'un conducteur et de la réalisation technique d' un vidéo gramme, en soignant tout particulièrement, l'éclairage, la prise de son et le cadrage. On veut pour preuve que l'affluence immédiate de demandes émanant des formateurs de la plupart des établissements, désireux de faire part de leurs expériences pédagogiques, souvent novatrice.

Il est très facile de travailler ayant comme base des lettres vidéo de bonne qualité qui répondent aux objectifs proposés aux apprenants. Pour être tout à fait convaincante, il faut cependant que cette expérience se généralise, puis qu'elle s'ouvre rapidement à tous les établissements de formation afin que la communication pédagogique ne reste pas cloisonnée mais qu'elle touche l'ensemble du dispositif de formation [5].

L'internet c'est un moyen nouveau et assez moderne d'apprendre une langue étrangère. Il faut comprendre l' attitude sérieuse envers l'emploie de ce système dans le domaine d' enseignement. C'est très facile aujourd'hui de travailler avec ce moyen et l'introduire dans le domaine d'apprentissage. On emploi l'internet pour nombreuses activités, connaître les enjeux de différents projets. L'importance du travail avec l'internet donne la possibilité du changement des informations pour s'instruire, pour faire connaissance, discuter, naviguer, trouver l'information nécessaire pour d'autres matière d'étude. Mais pour étudier de façon très précise il faut avoir de la patience, de l'énergie, du courage pour promouvoir des positions conformes à l'heure où se « déroulent des négociations extrêmement active» sur n'emporte quel sujet. Il est important de constater que le réseau s'est développer dans l'ignorance de beaucoup d'adhérents, qui aujourd'hui ont un intérêt éveillé pour tout ce qui est lié de ce programme. Dans le domaine de l'étude d'une langue, le rapport tout en insistant sur l'importance pour le consommateur de pouvoir exiger une information de la langue choisie pour apprendre et souligne le manque de précision du texte, de la langue étrangère, ses texte d'application, sur les exceptions qui peuvent être faites à l'usage obligatoire du français sur les sites internet consacrés à l'exportation de biens et de service vers des pays non francophones. De nombreux postes informatiques ont été prévus pour les personnes de différents âges, intéressées dans le travail quotidien, même pour les personnes handicapés et pour les malvoyants [10]. C'est bien que tout apprenant a la possibilité de travailler d'après un programme bien déterminer, des objectifs aussi bien choisis, il suffi d'avoir une grande volonté pour les langues.

Références:

1. Jean – Pierre Berman : « Dictionnaire bilingue – Internet et multimédia ». 3 e édition. 2004

2. Jean – Pierre Cuq : « Le français – langue seconde ». Hachette. Paris. 1991
3. Mathieu Guidère : « Guide du jeune chercheur en Lettres, Langues, Sciences humaines et sociales ».Ellipses 2004
4. D. Goanach'h : « Théorie d'apprentissage et acquisition d'une langue étrangère » Paris, Hatier, 1987
5. L. Porcher : « Les auto – apprentissages » Hachette 1992
6. Marie – Claude Messager : Le français dans le monde « Vidéo correspondance ».N 276. p.61 – 62
7. Anny King :Le français dans le monde « Intégrer les médias dans un apprentissage multimédia ».N 298. p. 57 – 60
8. Gilles Bousquet : Le français dans le monde « Internet et le français… ». N 293. p.64 – 67
9. Pierre Oudadt :Le français dans le monde « Multimédiat du grand public aux spécialistes ». N288. p 84 – 85
10. Martel, A. « L'apprentissage du français sur Internet ». In ASDIFLE (1998) p. 154 – 159

Recenzent: conf. univ., dr. Axenti V.
Prezentat la 15. 10. 2009

PECULIARITIES OF EQUIVALENT AND NON- EQUIVALENT STRATEGIES OF PHRASEOLOGICAL UNITS TRANSLATION

Ina DANDEŞ, Ina MITITELU,
Catedra de Filologie Engleză

Articolul prezent este dedicat traducerii unităților frazeologice din engleză care conțin un component zoonimic. De asemenea, este orientat spre evidențierea strategiilor utilizate la transferul lor din limba sursă în limba țintă, unitățile frazeologice fiind considerate sub aspectul echivalenței/non-echivalenței lor. Datorită structurii lor destul de rigide şi a înțelesului lor destul de imprevizibil, unitățile frazeologice adeseori crează o adevărată provocare pentru traducători. De aceea este necesar ca traducătorul să cunoască nu numai cultura poporului din a cărui limbă traduce dar şi pe cea a poporului în a cărui limbă el traduce.

Phraseological units (PUs) are found in every language and learning them is an important aspect of the mastery of a language. The English language is no exception as it contains a large number of phraseological units, which are extensively used. However, because of their rather rigid structure and quite unpredictable meaning, phraseological units are often considered difficult to learn.

In order to narrow its scope, this study focused on the translation of phraseological units containing a zoosemantic component, as they constitute one of the largest parts in phraseology.

A range of difficulties are met in the process of translating the phraseological units from one language into another, because their appearance in a language depends on the traditions and different ways of life of the people speaking that language. The main task of a translator is to know both: the culture of the people whose language he is translating from and that of the people whose language he is translating into.

This study focuses on the analysis of the strategies used in the translation of the English PUs containing a zoosemantic component into Romanian. The examples for the investigation were selected from a number of literary works of noteworthy British and American writers such as: J. Galsworthy *The The Forsyte Saga*, (5 volumes), J.D. Salinger *The Catcher in the Rye*, S. O'Casey *Oak Leaves and Lavender*, W. Makepeace Thackeray *Vanity Fair* and Charlotte Bronte *Jane Eyre*.

Equivalence relations among phraseological units in both languages reflect a continuum from total identity to lack of equivalence. In other words they can be translated by means of equivalent and non-equivalent strategies of translation.

According to the Russian linguist A. V. Koonin the English PUs can be classified in PUs having equivalents in the TL and PUs not having equivalents in the TL. First, the translator can use a TL idiom which is identical to the SL idiom in all aspects of its semantics, and this is called *total equivalence*.

Secondly, the SL idiom can be translated through *partial equivalence*, which can be lexical and grammatical. A.V. Koonin [1] indicates that partial equivalence can be of two types. The first type includes the equivalents of the English PUs that coincide in meaning, in stylistic function, and in the metaphorical base, but differ slightly in lexical composition. The second type includes the equivalents of the English PUs that coincide in meaning, stylistic colouring, but having a different metaphorical basis. This type of equivalence is called by the Russian linguist V. N. Komissarov *analogy* [2]. A TL idiom which has the same figurative meaning, preserves the same emotive and stylistic characteristics but is based on a different image, it has a different literal meaning (their grammatical structure may or may not coincide):

e.g.: *make hay while the sun shines – bate fierul cît e cald.*

Thirdly, the SL idiom can be translated by reproducing its form word-for-word in the

TL, and this strategy is called *calque translation*:

e.g.: *People who live in glass houses should not throw stones – Oamenii care trăiesc în case de sticlă nu trebuie să arunce cu pietre.*

Fourthly, instead of translating the SL PUs, the translator may use a non-equivalent method of translation, explaining its figurative meaning, so as to preserve at least the main element of its semantics, and this is called *translation through explanation*. S. V. Vlahov and S.S. Florin state that PUs can have either a "phraseological translation" or a "non-phraseological" [3] one.

A. Techniques of Equivalent Translation

The English PUs can have either a total or a partial equivalent in Romanian.

The theory of translation sustains that there are not many PUs that can be translated through a total equivalent. Let's examine some of the examples translated by means of a total equivalent.

e.g.: "*Feelim is a man of forty-five years, wiry, and as cunning as a fox "– "Feelim e un bărbat de patruzeci şi cinci de ani, bine făcut şi viclean ca o vulpe"* [4].

The above example was translated into Romanian by a total equivalent. From the point of view of the additional connotation this is a simile, and as the theory of translation sustains, the comparative PUs are mostly translated through a total equivalent. The Romanian equivalent has the same meaning, lexical and grammatical structure, the same stylistic function and the same metaphoric base. The English unit – *as cunning as a fox* and the Romanian one - *viclean ca o vulpe are* characterized by common semes denoting *a sly person, a person who tricks others*, by negative evaluative seme and by the emotive seme of disapproval. Moreover, the mental image created is seemingly the same in both languages, if the same image is used.

Another example that has a total equivalent in Romanian is:

e.g.: *She's not a bit like me. She's your mother all over. Obstinate as a mule! If she doesn't want to do a thing, she won't, and there's an end of it!" – "Nu seamănă deloc cu mine. E leită maică-ta. încăpăţînată ca un catîr! Cînd nu vrea să facă un lucru, nu vrea şi pace!"* [5]

This is another example that functions like a simile. The Romanian equivalent has the same meaning and contains the same image as the English.

But not only the PUs that form similes can have a total equivalent in Romanian. There are also noun PUs that have a total equivalent in Romanian. For instance:

e.g.: *What creature was it, that, masked in an ordinary woman's face and shape, uttered the voice, now of a mocking demon, and of a carrion-seeking bird of prey? – "Cine era acea făptură care, travestită sub chip şi înfăţişare de femeie, lua glas de diavol batjocoritor, sau de pasăre de pradă ce se-arunca asupra leşului*?" [6]

Based on the analysed examples, it can be stated that similes are mostly translated into Romanian through a total equivalent. The other combinations take the second place on the scale of frequency.

Partial equivalence is another strategy through which the English animal PUs were translated into Romanian. Distinction should be made between partial lexical and partial grammatical equivalents.

In this study, the Romanian partial lexical equivalents of the English PUs have been divided into two groups. The first group includes the Romanian equivalents of the English PUs that coincide in meaning, in stylistic function, and in the metaphorical base, but differ slightly in lexical composition. In the second group were included the Romanian equivalents of the English PUs that coincide in meaning, stylistic colour, but having a diferent metaphorical basis (further in this study this strategy will be called analogy).

Let's consider some examples included in the first group.

e.g.*: Hold her arms, Miss Abbot: she's like a mad cat. – "Ţineţi-i mîinile Domnişoară Abbot: e ca o pisică turbată*" [7].

The Romanian equivalent totally coincides in meaning, stylistic function and metaphorical basis with the English version, but there is a slight difference in wording. The

English word *mad* should have been translated into Romanian through *nebună*, but it was translated through *turbată*.

Another example in which the Romanian equivalent coincides in meaning and stylistic function with the English variant, but differs in the metaphoric basis, is the following:

e.g.: „*He complained to Fleur that the book dealt with nothing but birds in the bush." – "I se plînse lui Fleur că vorbeşte prea mult despre păsările de pe gard şi că nu e practic"* [8].

In the above example, a part of the well-known proverb was used *A bird in the hand is worth two in the bush*. The two units are alike from the point of view of the meaning, stylistic function but differ in the lexical components. As for instance, the English word *bush* was translated into Romanian not by *tufar* but as *gard*, as the Romanian proverb says – *Nu da pasărea din mînă pe cea de pe gard*.

e.g.: „*But what with the names, and the prestige, and not looking a gift horse too closely in the mouth—there it had been!" –Totul i se trăgea din faptul că avusese încredere în numele lor şi în prestigiul celorlalți membri ai consiliului şi de la ideea că ... un cal de dar nu-l cauți la dinți!"* [9]

The English word *mouth* was translated into Romanian by the word *dinți* and that is why the proverb is considered to have a partial equivalent in Romanian.

Similarly in the example:

e.g.: *"Oh!" said Soames. If a cat had nine, how many lives had a pig?" – „Oh", făcu Soames. „Dacă pisica are şapte vieți, cîte vieți are un porc?"* [10] The word *nine* was translated into Romanian by *şapte*. This is again explained by the fact that the English and Romanian people attribute qualities to the animals in different ways – in English the cat has nine lives in Romanian – only seven.

In the following example there is a slight difference in the verbs used.

e.g.: "*A little bird has always told* me *that." "Well," said Winifred, "he's going to—bar accidents." – O păsărică mi-a şoptit întotdeauna că asta era dorința lui. – Aşa şi este. Dacă nu intervine ceva neaşteptat, va avea şi el un fiu, zise Winifred*" [11].

The desire to show a difference in focus can be seen in the above example, where the Romanian verb describes the action of speaking as being very quiet so others cannot hear (*to whisper*), while the English verb only mentions the action of talking.

A considerable number of the English PUs can be translated by means of **analogy** in Romanian. Analogy is included in the partial lexical equivalence, and as it was mentioned before, it includes the SL PUs that coincide in meaning and stylistic function with the TL PUs, but differ in their metaphorical basis, they contain different images. Let's, for instance, consider some of the examples that were translated into Romanian by means of analogy:

e.g.: "*So I shot the bull for a while. I told him I was a real moron, and all the stuff."* - "*Aşa că am început şi eu a-i turna la verzi şi uscate, mă gîndeam la cu totul altceva"* [12].

In the above example it is obvious that the translator rendered the same meaning expressed by the English PU. However, neither the lexical, grammatical constituency, nor the metaphorical basis from the Romanian variant has anything to do with the original. The mental image of a speaker will be different when using the English animal idiom than the Romanian idiom, but the metaphorical meaning of "*having a casual conversation"* [13] remains.

The next example was translated in similar ways.

e.g.: "*From the warmth of her embrace he probably divined that he had* let the cat out of the bag, *for he rode off at once on irony." – "Holly îl îmbrățişa cu atîta căldură, încît Jolyon şi-a dat seama că l-a luat gura pe dinainte, de aceea luă imediat un aer ironic"* [14].

Both idioms (English and Romanian) have the same informal meaning – "*to reveal a secret, especially carelessly or by mistake*" [15].

The idiom *run with the hare and hunt with the hounds* was translated by means of analogy. For instance:

e.g.: *"You ought to know the best" he said, "but if you want to divorce it's not very*

wise to go seeing her, is it? One can't run with the hare and hunt with the hounds."– "Tu ştii prea bine ce ai de făcut, dar dacă vrei să divorţezi, mi se pare că nu e foarte înţelept să-i faci vizite. Nu-i aşa? Nu poţi fi şi-n căruţă şi-n teleguţă, zise Jolyon" [16].

The above renders the meaning: *"to try to remain on good terms with both sides in a conflict or dispute"* [17].

Another example of translation through analogy can be considered the following:

e.g.*: "Suppose we go and have some jellies at Dutton's," and the rogue Jos, willing to kill two birds with one stone." – "Ce-ar fi să mergem să luăm nişte peltea la „Dutton"? zise pungaşul de Jos, voind să împuşte doi iepuri dintr-o dată*" [18].

The translation of the above idiom implies more lexical changes. The English verb *to kill* was translated into Romanian not by the verb *a ucide*, but through the the more concrete one *a împuşca*. And the word *birds* was translated not by *păsări* but by *iepuri*. Similarly, the word combination *with one stone* was translated *dintr-o dată*.

Some PUs may be translated by means of **partial grammatical equivalence**. Let's consider the following examples:

e.g.: "*The thought flashed across him that but for a chance, he himself, and not Bosinney, might be lying dead, and she, instead of crouching there like a shot bird with those dying eyes" – "Ca fulgerul îi trecu prin minte gîndul că dacă, din întîmplare, nu Bosinney, ci el ar zăcea mort, Irene, în loc să şadă acolo, ghemuită, ca o pasăre lovită de glonte, cu ochii aceia care trag să moară, ...* " [19]

„*Again he looked at her, huddled like a bird that is shot and dying, whose poor breast you see panting as the air is taken from it... – Apoi se uită din nou la ea, ghemuită ca o pasăre lovită de un glonte, o pasăre care trage să moară...*" [20]

In both examples the verb simple *shot* was translated into Romanian through a verb phrase *lovită de glonte*, in order to increase the expresiveness of the text.

e.g.: *"It will be, whatever's done. 'A bird in the hand,' and such a big bird, Michael. Ah! Here's Hilary!" —" Orice am face el va fi legat de oraş. "Pasărea din mînă," Michael, şi încă ce pasăre mare! Ah! Iată-l pe Hilary!"* [21]

The English variant contains the word *a bird*; the idiom contains the indefinite article *a*, but the translation contains a definite article – *pasărea* instead of *o pasăre.*

After analysing the phraseological stock of the two languages, it could be concluded that only two types of phraseological relations (equivalents and analogues) cannot cover all the units, which are beyond the boundaries of phraseological lacunarity.

In this sense the theory of translation proposes non-equivalent strategies of translating English PUs.

B. Techniques of Non-equivalent Translation.

Because of one or another reason, a considerable number of the English animal PUs has no equivalents into Romanian.

Great number of PUs is translated by means of **explanation** into Romanian. Explanation is a useful way of rendering a PU when the later lacks an equivalent or an analogue in the TL.

In the following example the translator uses a free word combination to translate the animal PU:

e.g.: "*She gave her father a hug, and got into a cab with him, having as many fish to fry with him as he with her. – Îl îmbrăţişa pe tatăl ei şi se urcară amîndoi într-o birjă; sufletul ei era tot atît de plin de griji ca şi al lui"* [22].

The Romanian translation – *sufletul ei era tot atît de plin de griji ca şi al lui* renders fully the meaning of the original – *"to have important things to engage one's attention"* [23].

Another example being translated through explanation is the following:

e.g.: "*He would not run with the hare and hunt with the hounds, and so to his son he said good-bye." – „Şi cum nu avea de ales, îşi luă rămas bun de la fiul său"* [24].

The Romanian free word combination *nu avea de ales* renders the meaning of the English one – to not *„support both sides in a dispute at the same time"* [25].

Another example which doesn't have an equivalent in Romanian is the following:

e.g.: „*Miss Ingram, who had now seated herself with proud grace at the piano, spreading out her snowy robes in queenly amplitude, commenced a brilliant prelude; talking meantime. She appeared to be on her high horse to-night." - „Domnişoara Ingram se aşezase în faţa pianului cu o graţie trufaşă şi după ce-şi împrăştiase regeşte cutele rochiei albe ca neaua, execută un preludiu minunat, continuând în acelaşi timp să vorbească. În seara aceea se arătă excepţional de bine dispusă"* [26].

The English idiom *to be on one's horse* was translated by *a fi bine dispus* in Romanian. The translator tried to explain its figurative meaning in order to preserve at least the main element of its semantics.

Another example translated through explanation can be considered:

e.g.: "*All the old wisdom that in the nineteenth century had consolidated British wealth, all the Forsyte philosophy of attending to one's own business, and taking no risks, the close-fibred national individualism which refused to commit the country to chasing this wild goose or that, held within him silent demonstration." – "Toată vechea înţelepciune care consolidase, în secolul al nouăsprezecelea, bogăţia britanică, toată filozofia bătrînilor Forsyte care susţineau ca omul să-şi vadă de treburile lui, fără a-şi asuma riscuri, tot individualismul naţional îngust care refuza să implice ţara în afaceri dubioase cu străinătatea, se redeşteptaseră în el, ca o dojana mută"* [27].

The English idiom *to chase the wild goose*, with the meaning *„to search for something that is impossible for you to find or that does not exist"* [28] was translated into Romanian as *a implica ţara în afaceri dubioase cu străinătatea*.

The idiom *to cook one's goose,* with the meaning *„to cause someone's downfall*" [29] was translated into Romanian through explanation as well – *a pierde*:

e.g.: „*A strange, an awkward thought! Had Fleur cooked her own goose by trying to make too sure?" – "Straniu şi chinuitor gînd! Oare nu pierduse Fleur pentru că încercase să fie prea sigură?"* [30]

Explanation was also used to render the meaning of the realia idiom. *Like Kilkenny cats* was translated into Romanian by *ca nişte pisici sălabtice.*

e.g.: „*Members of Parliament, and ladies of fashion, like himself and Fleur, simpering and sucking silver spoons, and now and then dropping spoons and simper, and going for each other like Kilkenny cats!" — "Membri în Parlament şi doamne "la modă", ca el şi Fleur, zîmbind prosteşte şi sugînd linguri de argint…Din cînd în cînd scapă din gură lingurile, uită să zîmbească şi atunci se reped unii la alţii ca nişte pisici sălbatice"* [31].

Some of the PUs can be translated into Romanian through **calques**:

e.g.: *"Oh!" said Marjorie Ferrar, releasing herself from his grip. "A bird of passage – don't bother about him." – "Oh," zise Marjorie Ferrar, desprinzîndu-se din braţele lui. "O pasăre trecătoare…Nu te îngrijora de el"* [32].

In the above example, the idiom *bird of passage* with the meaning "*someone who never stays long in the same place, but is always on the move*" [33] was translated into Romanian word-for-word – *pasăre trecătoare* when it should have been translated as *pasăre călătoare.*

The results of the investigation indicate that the most difficult in the process of translation of the English phraseological units with a zoosemantic component into Romanian is to render their specific national colouring which, sometimes, is less understandable for outsiders. The differences in geographical position, traditions and customs between the SL and TL countries arouse difficulties in the process of translation. That is why some of the English phraseological units may or may not have an equivalent in Romanian. The strategies used in the translation of phraseological units were: total equivalence, partial equivalence (lexical and grammatical) and non-equivalence.

The translation of the phraseological units with a zoosemantic component from English into Romanian is a highly difficult task because the translator has to render not only the meaning of the fixed expression, but also its structure, its expressiveness and the stylistic

function. Therefore, not every translator is able to transmit the reflected idea and to fully realise the essence of the phraseological unit.

References:

1. Кунин А.В. *О переводе английских фразеологизмов в англо-русском фразеологическом словаре. Тетради переводчика.* М.: 1964, p. 4
2. Комиссаров В.Н. *Теория перевода*. М.: Высшая школа. 1990, p. 149
3. Влахов С., Флорин С. *Непереводимое в переводе.* М.: Международные отношения. 1980, p. 183
4. O'casey, S. *Oak Leaves and Lavender*, act I, London: Macmillan. 1946, p. 11
5. Galsworthy, J. *The Forsyte Saga*. Dover: Courier Dover Publications, 2004, p. 120
6. Bronte, C. *Jane Eyre*. Kessinger Publishing, 2004, p. 225
7. *ibidem*, p.14
8. Galsworthy, J. *A Modern Comedy*, *The Silver Spoon*. Read How You Want, 2008, p. 20
9. *idem*, *A Modern Comedy*, *The White Monkey*. Read How You Want, 2008, p. 282
10. *idem*, *A Modern Comedy*, *The Silver Spoon*. Read How You Want, 2008, p. 353
11. *idem*, *The Forsyte Saga*. Dover: Courier Dover Publications, 2004, p. 457
12. Salinger, J. D. *The Catcher in the Rye*. Penguin books Ltd. 1994, p.15
13. Speake, J. *Oxford Dictionary of Idioms*, New York: Oxford University Press Inc, 1999, p. 31
14. Galsworthy, J. *The Forsyte Saga*. Dover: Courier Dover Publications, 2004, p. 538
15. Speake, J., op. cit., p. 59
16. Galsworthy, J. *The Forsyte Saga*. Dover: Courier Dover Publications, 2004, p. 349
17. Speake, J., op. cit., p. 169
18. Thackeray Makepeace, W. *Vanity Fair*. Chapter XXII: *A Marriage and Part of a Honeymoon*. Plain Label Books, 1988, p. 554
19. Galsworthy, J. *The Forsyte Saga*. Dover: Courier Dover Publications, 2004, p. 237
20. *ibidem*, p. 236
21. *idem*, *A Modern Comedy*, *Swan Song*. Ch. IV, *In the Meads*. Read Books, 2008, p. 141
22. *idem*, *The Forsyte Saga*. Dover: Courier Dover Publications, 2004, p. 367
23. Gulland, D.; Hinds-Howell, D. *The Penguin Dictionary of English Idioms* (second edition). Penguin Books, 2001, p. 75
24. Galsworthy, J. *The Forsyte Saga*. Dover: Courier Dover Publications, 2004, p. 20.
25. Gulland, D.; Hinds-Howell, D., op. cit., p. 61
26. Bronte, C., op. cit., p. 271
27. Galsworthy, J. *The Forsyte Saga*. Dover: Courier Dover Publications, 2004, p. 120
28. Hornby, A. S. *Oxford Advanced Learner's Dictionary.* Oxford: Oxford University Press, 2000, p. 1366
29. Speake, J., op. cit., p. 76
30. Galsworthy, J. *The Forsyte Saga*. Dover: Courier Dover Publications, 2004, p. 672
31. *idem*, *A Modern Comedy*, *The Silver Spoon*. Read How You Want, 2008, p. 178.
32. *ibidem*, p. 257
33. Gulland, D.; Hinds-Howell, D., op. cit., p. 66

Recenzent: dr. Chirdeachin A.
Prezentat la 15.10.2009

PICARESQUE PROSE TRADITIONS IN THE NOVEL "*THE LUCK OF BARRY LYNDON" BY* W. M. THACKERAY

Ina MITITELU, Ina DANDEŞ
Catedra de Filologie Engleză

Prin prisma comparatismului, în acest studiu ne-am propus să determinăm elementele tematice şi narative ce ţin de tradiţiile prozei picareşti asimilate creator de către scriitorul de origine britanică W. M. Thackeray (1811- 1863) în romanul său "Norocul lui Barry Lyndon" (1844). În articol sînt prezentate consideraţii despre modul în care acest autor a preluat un model literar de succes în romanul său şi l-a transformat conform propriei sensibilităţi şi al specificului timpului şi societăţii în care a activat.

Statuarea modului în care autorul se detaşează de acest precursor ne permite să identificăm individualitatea şi originalitatea scriitorului britanic, precum şi să afirmăm că autorul dat, transformînd romanul său în parodie a genului picaresc, nu continuă mitul acestui gen de proză în spaţiul său cultural.

The given study focuses on examining the creative valorification of the picaresque prose pattern by William Makepeace Thackeray (1811- 1863) in his novel "*The Luck of Barry Lyndon"* (1844). One considers a study regarding the creative reception of the picaresque prose traditions in the works of this Victorian writer both a challenge and, to a larger extent, a tremendous endeavor, mainly because in our country little has been written about this author within the body of comparative literature, or few were those literary critics who studied this aspect of his works.

It should be mentioned that starting with the 17th century the elements of picarism are frequently present in English literature, as it is "studded with simple tricksters: impostors, vagabonds, beggars, jesters, thieves, pirates, rakes, and fortune hunters" [1], but the contemporary comparatists and hispanists agree on avoiding to call these novels *picaresque*, and they encourage others not only to depict the pattern, but merely to study the ways in which the model was creatively assimilated, stressing the original peculiarities and features of each novel or author that received the influence.

As every author feels free in detaching from a literary predecessor, or tradition in a larger sense, as well as adapting the pattern to the conventions of its own sensibility and cultural space, another goal of this work is to study whether W. M. Thackeray, assimilating the picaresque pattern, continued the myth of the picaró or transformed it, which would allow one to admit or deny his contribution to the continuity of the myth on British soil.

William Makepeace Thackeray (1811-63) is an author who called attention to the life of the upper classes with the utmost frankness, depicting its evils with no uncertain touch. Many critics call W. M. Thackeray a master of character delineation, an author known for having developed an important new kind of fiction — the 'novel without a hero'. Referring to W. Thackeray's art Frank Wadleigh Chandler in his work "*The Literature of the Roguery*" (1901) pointed out that "the observer of things as they are may use them in art sympathetically or satirically. He may coin reality to pass current, or else to disgust with life's counterfeits. In dealing with roguery Thackeray best exemplifies the latter practice"[2].

Speaking about our area of interest one should name some American comparatists who critically treated in various studies and articles the Spanish picaresque prose influence on the novel under discussion, among them: Alexander Blackburn, Frank Wadleigh Chandler, and Robert Colby, the opinions of whom guided the authors of this article as well.

The Luck of Barry Lyndon (1844), in which Thackeray revised the picaresque tradition, is a satirical version (a parody) on this genre of fiction. The opinions of the contemporary literary critics regarding the value of this novel differ. W.M. Thackeray's *Barry Lyndon* was called By Frank Chandler "altogether the most powerful in the range of picaresque fiction, although the author uses picaresque conventions only to transform their

meaning" [3]. Another American critic, Robert Colby, considers *Barry Lyndon* as W. Thackeray's most unsavory story, "containing as it does both an anti-hero and sordid subjects" [4].

More than that, at the time of its initial publication it was much criticized for its harshness. In revising the serialized version for volume publication as *The Memoirs of Barry Lyndon, Esq. Of The Kingdom Of Ireland Containing An Account of His Extraordinary Adventures; Misfortunes; His Sufferings In The Service Of His Late Prussian Majesty; His Visits To Many Courts of Europe; His Marriage and Splendid Establishments in England And Ireland; And The Many Cruel Persecutions, Conspiracies And Slanders Of Which He Has Been A Victim* (the grandiose title is the invention of the publisher), the author eliminated Fitz-Boodle and his discursive essays, making the 1856 version shorter and tighter than the original.

W. M. Thackeray based his story on the real life history of the then widely known and notorious criminal John Bowes. The fact that Thackeray chose such an infamous criminal for his ostensibly picaresque tale does much to illuminate his intentions with the novel. To truly appreciate the implications of such a choice of models, a modern reader may imagine a Danielle Steele -type family saga modeled on Lizzie Borden' life. Instead of giving us the low-born innocent of *Tom Jones*, we get what was called the Victorian 'bounder', "one who seeks to overleap the settled and venerable bounds of class, and a vicious, brutal (and worst of all, Irish!) one"[5].

Chris Meiers claims "Thackeray's roguish Redmond Barry is patently an imitation of Henry Fielding's picaresque hero Jonathan Wild; although unlike his eighteenth-century progenitor he is not a professional criminal" [6]. In this flow of ideas one can list the salient features of tales like Fielding's *Tom Jones* intuitively: an innocent hero, typically without parents but always of an apparently low birth, sets out on numerous adventures where through his own bravery and wits he rises in wealth and social rank, finding true love and living happily ever after. According to Colby "Thackeray goes Fielding one better by making his protagonist condemn himself out of his own mouth with the very words that the anti-hero intends will do him credit. Common' is one of Barry's favorite epithets — to be applied to others"[7].

It is easy to recognize in Thackeray's novel the classical narrative patterns of the picaresque story: the portrayal of the protagonist in a complex mixture of sympathy and aversion, his descent and youth, the traumatic "second birth" that sets him up for a life of wandering (the duel with Quin), the first confrontation with a hostile outside world (in the novel the encounter with the Fitzsimmons), the transformation of innocent victim to cunning scoundrel (symbolically represented by the victory on Toole), the trivial life placed against the background of great events (Barry and the Seven Years' War), the steep rise through society (the partnership with Balibari, the marriage with Lady Lyndon), the confrontation with the new generation (the conflict with Bullingdon), the look back followed by death.

In the details of Barry's life story the picaresque elements are also pointedly present: the broad range of characters who let themselves be guided by all possible human weaknesses and vices, Barry's extreme self-interest in his struggle for life, his capacity to adapt to his environment, but also his enormous pretensions and his impulsiveness constantly causing problems, the mocking narrator regularly taking his audience aside with a wink and, last but not least, the crucial role of fate at any moment capable of casting the hero back into a state of utmost poverty.

Some picaresque feature a first-person narrator like Thackeray's, but a typical one features a partially ironical third-person narrator. In employing the first-person narrator in this novel, Thackeray has every intention of deflating the idyllic picaresque paradigm [8]. The employment of the Swiftian satirical narrator has the effect then of keeping "the fatuous arrogance of [Barry] always before the reader" [9]. According to Colby "after *Barry Lyndon* Thackeray never again hampered himself with the autobiographic point of view, apparently the author feeling the need for the greater amplitude afforded by the omniscient narrator and

detached observer" [10].

Thackeray has Barry tell his own story in the form of a memoir dictated to his mother while in Fleet's prison for debtors in 1811 while slowly dying from alcohol-related maladies. Barry opens his memoirs with the following sentence: "Since the days of Adam, there has been hardly a mischief done in this world, but a woman has been at the bottom of it", in which the reader will perceive the implied irony. However, the subtle, ironical style with which Thackeray lets his protagonist incriminate himself from the very first sentences indicates that Barry presents things in a prettier light than they must have been in reality [11].

Barry's narrative voice in the novel is one that is full of obvious lies and bragging, with Thackeray's imaginary editor, George Fitz-Boodle, intervening at several junctures to drive home the point of Barry's dishonesty. Chris Meiers claims "the goal here is to confront a reader who would be expecting a garrulous, gallivanting hero with an obnoxious criminal who is, on top of all this, intent on deceiving his readership into thinking that he is the iconic hero to whom they have become accustomed in adventure novels" [12]. One can witness this technique in the following passage, where Barry describes his treatment of Lady Lyndon during their marriage:

"[Lady Lyndon] *was luckily very fond of her youngest son, and through him I had a wholesome and effectual hold of her; for if in any of her tantrums or fits of haughtiness—(this woman was intolerably proud; and repeatedly, at first, in our quarrels, dared to twit me with my own original poverty and low birth)——if, I say, in our disputes she pretended to have the upper hand, to assert her authority against mine, to refuse to sign such papers as I might think necessary for the distribution of our large and complicated property, I would have Master Bryan carried off to Cheswick for a couple of days; and I warrant me this lady-mother could hold out no longer, and would agree to anything I could propose*" [13].

After some digression on Barry's dubious relationships with his lady's female servants, which was here omitted, the editor, Fitz-Boodle, interposes with the following footnote:

"From these curious confessions, it would appear that Mr. Lyndon maltreated his lady in every possible way; that he denied her society, bullied her into signing away her property, spent it in gambling and taverns, was openly unfaithful to her; and, when she complained, threatened to remove her children from her" [14].

This outspoken pessimism is perhaps the most striking characteristic of the history of Redmond Barry. In comparison with the nihilistic conclusion that in the end only death will settle all human differences, conflicts, and ambitions, Candide's "il faut cultiver notre jardin" stands out as downright optimistic. Completely different from Voltaire's naive hero, Redmond Barry is an extremely unscrupulous young man who shamelessly takes advantage of the opportunities life has to offer. Contrary to the crime literature of his day-especially the "Newgate" novels of writers like Ainsworth and Bulwer-Lytton- Thackeray didn't intend by any means to romanticize his half-criminal protagonist. "In the novel Barry's worst character traits, notably his unrestrained aggression and his shameless capacity for lying-precisely, represent his greatest qualities" [15].

In a sense, Thackeray's novel, as Sanders points out in *Introduction to the Memoirs of Barry Lyndon, Esq.* "can be read as homage to the art of lying". In the most sobering parts of the novel Barry describes himself straight-out as a rapist and murderer:

"*I can recollect a certain day, about three weeks after the battle of Minden, and a farmhouse of which some of us entered; and how the old woman and her daughters served us, trembling, to wine; and how we got drunk over the wine, and the house was in a flame, presently: and woe betide the wretched fellow afterwards who came home to look for his house and his children*!" [16].

Later on, in his marriage with Lady Lyndon, his conduct cannot exactly be called exemplary either:

"(...) *if, I say, in our disputes she pretended to have the upper hand, to assert her authority against mine, to refuse to sign such papers as I might think necessary for the*

distribution of our large and complicated property, I would have Master Bryan carried off to Chiswick for a couple of days; and I warrant me his lady-mother could hold out no longer, and would agree to anything I chose to propose" [17].

The "trick" here in Thackeray's novel, allowing the reader to see through the clearly dishonest narration of Barry, is an extremely crude one. It is not difficult at any point, including this one, to see that Barry is not accurately representing the facts of his life, and that his account has a darker truth embedded in it. The editor serves to further point out the obvious. Thomas Allen Nelson, speaking of the novel, points out, "Barry's verbal posturings become as obvious as they are trite, so that one soon learns to measure what he says against what Thackeray means"[18]. "Thackeray had a very specific intent with this excessively unreliable narrator and, to articulate this intent; we must examine *The Luck of Barry Lyndon* as a genre parody" [19].

The following passage reveals in style and morality a critique of struggle-for-existence principles that has been met with before in *Lazarillo de Tormes*; and in a sense the critique maintains itself in the pattern of characterization when Barry's principles effect his reduction to a liar and a simpering fool:

"*I say that anything in fair in love, and those men so poor as me can't afford to be squeamish about their means of getting on in life. The great and rich are welcomed, smiling, up the grand staircase of the world; the poor but aspiring must clamber up the wall or push and struggle up the back stair, or, pardi, crawl through any of the conduits of the house, never mind how foul or narrow, that lead to the top (…)*"[20].

The fact that, in such passages, Redmond Barry doesn't get completely discredited has a lot to do with Thackeray's implicit and constantly present question of where his nineteenth-century readers, living in a society that considered naked ambition and opportunistic materialism of increasing importance, should find the right to condemn Barry's behavior [21]. Thackeray refined his belief that personal fortune or situation masters all and that chance is the overriding factor in most men's fortunes, though like *Barry Lyndon* the later novel shows a "doctrine of destiny" that takes into account the culpability of the individual.

This is not to say, however, there are no significant differences with the basic rules of the picaresque genre. Thackeray's early work can partially be read as a parody on existing genres, and *The Memoirs of Barry Lyndon, Esquire* is certainly no exception to this. So, for instance, unlike the traditional scoundrel, Barry has to rely more on strength and courage than on slyness. And contrary to a lot of picaresque novels that suggest, notwithstanding an open end, that the hero's wanderings some day will come to an end, Thackeray has decided to end his story in a very pessimistic way [22].

Another major difference between the traditional picaresque prose and *Barry Lyndon* is in the type of delusions the hero lived by. Cervantes is the great progenitor of the novel in which the hero is deluded. "But whereas Don Quixote mistakes appearances for reality yet really sees in appearances a higher spiritual reality – the soul of the deluded hero dignifies his delusions – Barry Lyndon merely boasts the wrong kind of gentlemanly dash and reveals crude egoism. Barry is a brutalized Quixote"[23]. But is a brutalized Quixote a picaró? At times Barry seems to have the picaró's heritage. Born into a seedily aristocratic Irish family that prides itself on dubious royal descent, Barry does have a picaro's perverted education. "Spoiled by grandiose pretensions, he comes to see virtues in his brutish actions that in others he condemns as vices. He is incapable, however, of learning from experience, whereas the picaró found in experience a confirmation of the dogmatism in his outlook" [24].

According to Alexander Blackburn Barry recalls the picaro in three of his aspects: he has the sense of illusion about his disreputable past; his will constructs honorable appearances by dishonorable methods, and he rationalizes the failure to achieve membership in approved society as a misfortune caused by the corrupt ways of the world. Nevertheless, in this instance a brutalized Quixote is not a truly picaró: the illusions are delusions. Barry does not develop or reveal that kind of honesty with himself that might permit him to escape convention. "Barry's dishonorable actions originate, not in the picaro's frustrated attempt to gain a

recognized social standing, but in his own belief that he is, in fact, honorable" [25].

The same author considers that even if the picaresque formula fits in with the theme of the "lonely hero", but that catalyst of profound cultural dissent – more particularly of religious doubt that seeks to efface itself and cannot – tends to be absent altogether, referring to Barry.

Finally, the lack in *Barry Lyndon* of the double plane of the picaresque novel, whereby both picaró and society disintegrate, makes it clear that Thackeray's brute could be integrated into the good were he not, by nature, evil. The reality of goodness comes out in the novel by means of the Fieldingesque irony that good people may be silly but also be right. Since his seedy family is not impoverished or unkindly, Barry earns no sympathy by pleading necessity. Barry Lyndon, by this analysis, is not a picaro.

W. M. Thackeray's novel transforms some conventions of the picaresque but does not continue the myth of the picaró. Such power, as this novel, would derive from Thackeray's realism – realism that is non-picaresque because by treating picarism as brutal delusion, it permits truth to exist somewhere in this world of vanity.

Barry Lyndon demonstrates a spiritual affinity with its literary predecessor, and up to now, has met a similar fate. With all these challenges to viewers of rethinking their conceptions about history and its fictional representation in the picaresque novels, it is no surprise that neither book, nor film version of *Barry Lyndon* was terribly popular. Yet, it remains a very important work of iconoclastic art.

References:

1. Blackburn, Alexander. *The Myth of the Picaro*.- University of North Carolina Press (Chapel Hill), 1979, p. 103
2. Chandler, Frank. *Literature of Roguery*.- Boston &New York, 1907, p. 69
3. *ibidem*, p.23
4. Colby, Robert A. *Barry Lyndon and the Irish Hero*. Nineteenth-Century Fiction. September 1966, p. 129
5. Stephenson, William. *The Perception of 'History in Kubrick's Barry Lyndon*. Film/Literature Quarterly. Vol. 9, no.4, 1981, p. 252
6. Meiers, Chris. *Rethinking the Narrator of Barry Lyndon*.- University of Warwick, 2008, p 1
7. Colby, Robert. op. cit., p. 111
8. Meiers, Chris. op.cit., p. 2
9. Feldmann, Hans. *Kubrick and His Discontents from* "*Perspectives on Stanley Kubrick"*. New York: ed. Mario Falsetto. MacMillan, 1996, p. 197
10. Colby, Robert. op. cit., p. 129
11. Kubrick, Stanley. *Thackeray and the Memoirs of Barry Lyndon, Esq*. Literature Film Quarterly by Hesling Willem, 2001
12. Colby, Robert. op. cit., p. 130
13. Thackeray, William Makepeace. *Barry Lyndon*. London: Cassel, 1967, p. 248
14. *ibidem*
15. Kubrick, Stanley. art.cit., p.2
16. Thackeray, William Makepeace. op.cit., p. 7
17. *ibidem*, p. 244
18. Meiers, Chris. op.cit., p. 4
19. Stephenson, William. op. cit., p. 3
20. Thackeray, William Makepeace. op. cit., p. 146
21. Kubrick, Stanley. art.cit., p. 3
22. *ibidem*
23. Blackburn, Alexander. op.cit., p. 142
24. *ibidem*
25. *ibidem*, p. 143

Recenzent: conf. univ., dr. Balțatu L.
Prezentat la 15. 10. 09

INTERTEXTUALITY AT THE LEVEL OF THEMES AND SYMBOLS ENCOUNTERED IN THE POEMS OF E. A. POE, CH. BAUDELAIRE, AND G. BACOVIA

Tatiana PÎNZARI,
Catedra de Filologie Engleză

Prezentul articol, „Intertextualitatea la nivel de teme şi simboluri identificate in opera lirică a lui E. A. Poe, Ch. Baudelaire, şi G. Bacovia" se dovedeşte a fi un studiu al intertextualităţii atât la nivel intern cît şi extern. Intertextualitatea prezintă o deosebită importanţa în procesul instructiv educativ dat fiind faptul că procesul cognitiv mereu s-a axat pe cunoaşterea prin analogie, adică perceperea şi însuşirea unor noi principii şi valori în baza celor deja asimilate. În cadrul acestui studiu comparativ o deosebită atenţie este acordată cercetării atât a uneia din temele dominante în opera bacoviană, baudeleriană şi nu în cele din urmă opera lui Poe şi anume dihotomia viaţă-moarte, cît şi identificării simbolurilor utilizate de către autori pentru dezvăluirea temei date. Pentru atingerea scopului propus mai sus, în primul rând au fost definite noţiunile cheie ale studiului, termenul intertextualitate şi simbol, totodată accentuându-se diferenţa dintre metaforă şi simbol.

Deoarece nici un text literar nu poate exista într-un vacuum ca o entitate independentă, iar textul e acea ţesătură în care se împletesc simbolurile pentru a reflecta o anume temă, următoarea etapă a articolului a constat în prezentarea sumară a contextului social-istoric şi a vieţii şi activităţii acestor mari scriitori ai literaturii americane, franceze şi române. Vastitatea universului poetic al acestor deschizători de drumuri, în adevăratul sens al cuvântului, nu a permis analiza întregii lor creaţii, ci a impus selecţia acelor poezii ce reflectau tema: viaţă şi moarte, şi în special viaţa după moartea unuia din soţi (Bacovia şi Poe), iubiţi (Bacovia şi Poe) sau pur şi simplu amanţi (Baudelaire); căci după cum afirma E. A. Poe nimic nu poate fi mai trist şi mai frumos decât moartea, şi mai ales moartea unei femei frumoase.

> "Poetry is not a turning loose of emotion, but an escape from emotion; it is not the expression of personality, but an escape from personality."
> (T. S. Eliot) [1]

The truth of the given quotation has been demonstrated through the various interactions existing between poems, through allusions, borrowing of formal or thematic elements, or simply by reference to traditional literary forms, this interrelation being known as ***intertextuality***.

One way in which intertextuality works is revealed by the usage of symbols. But what does the term symbol mean? Symbolism is the use of some given objects or images that stand for abstract ideas. This word is frequently confused, depicting any and all representational relationships, which actually are more often metaphorical than symbolic. A ***symbol*** must be something tangible or visible, while the idea it symbolizes must be something abstract or universal. (In other words, a symbol must be something you can hold in your hand or draw a picture of, while the idea it symbolizes must be something you can't hold in your hand or draw a picture of.) According to Roland Bartel, we should distinguish between symbols and metaphors which have some common features but are totally different in meaning. The same as the metaphor, the symbol goes beyond the denotative meaning of the words and operates with their connotative meaning as well as with the reader's personal perception of reality. But what distinguishes the symbol from the metaphor is that it expands the meaning by substitution while the metaphor by comparison and interaction. A symbol does not require the fusing of the two concepts but sooner leaves one thing derive from another. Unlike the metaphor which is ruined by the repetition, the symbol is strengthened by it. [2] Considering the generally accepted definitions, the ones given both in dictionaries and specialized literature, it can be concluded that a symbol is an object, character, action, place, figure, event

or color that is used to represent an abstract idea or concept. For example, the two roads in Robert Frost's poem "The Road Not Taken" symbolize the choice between two paths in life. Unlike a badge**,** a symbol may have different meanings in different contexts, and even the same context could provide, in some cases a wide variety of meanings. For example, a sword may be a sword and also symbolize justice. A symbol may be said to embody an idea. There are two general types of symbols: universal symbols or archetypal, that embody universally recognizable meanings wherever used, such as light to symbolize knowledge, a skull to symbolize death, etc., and constructed symbols that are given symbolic meaning by the way an author uses them in a literary work, as the white whale becomes a symbol of evil in Moby Dick. Also we can encounter the notion of conventional symbols, which in general are conveying the same meaning to most of the readers or listeners (For example: bright sunshine symbolizes goodness and water is a symbolic cleanser); in the case these are sharing the same cultural and social values. However, many symbols imply a different perception for different people, and diverse cultures can have a different reaction to the same symbols. (In the United States, for example, an owl suggests wisdom, while in India it means the opposite.) Thus, symbols enrich meaning, increasing the chances for interpretation and for the reader's interaction with the text. Due to the fact that they are so potentially loaded, symbols have the power to open up a work of literature. Therefore, conventional symbols can function as literary symbols too. [3]

While discussing the use of symbols in literature, especially in poems, what but the above mentioned quotation could explain better the choice of E. A. Poe, Ch. Baudelaire, and G. Bacovia, writers that have surpassed their times, three Titans of the American, French and Romanian literature, as an object of study while investigating the problem of Extrinsic Intertextuality at the Level of Symbols? Considering the fact that all the elements of the universe are closely interrelated, it should be mentioned that even one of the highest expressions of the human soul – the poem, cannot exist entirely on its own. It is well known that in order to create a masterpiece the artist needs much more than the basic raw material, he needs tools. Thus, in order to identify, understand and provide evidence on the existence of different relations between the poems of E. A. Poe, Ch. Baudelaire, and G. Bacovia one's attention should be focused on symbols and symbolism - the cipher of encoding and decoding a secret language.

As S. Croft and H. Cross mentioned in the book *Literature, Criticism and Style. Practical Guide to Advanced Level English Literature* different conditions have an effect on the writing and reading process, which is a non oral communication based on the transmission of the message. Growing conscious of the background information related to these specific acts of communication we can improve our comprehension of the texts by looking at them as at an element of a wider picture. [4] Therefore, we cannot discuss about intertextuality, and analyze poetry without presenting a short overview of the life and literary career of the above mentioned writers, writers whose works have revealed a great interest in such abstract notions as love and death, and what but the symbol could be the best tool to convey the desired message.

E. A. Poe, an extremely talented American romantic writer who despite his troubled life gave the American literature (a literature which after the revolutionary period was struggling to establish its own identity) a fresh voice, a voice heard around the world, a voice which inspired the symbolist Ch. Baudelaire, and consequently G. Bacovia. Edgar Allan Poe (1809-1849) became an orphan when he was three and was adopted by a prosperous Virginia family with whom he had a troubled relationship. One of the greatest and unhappiest of American poets (Tamerlane and Other Poems, The Raven and Other Poems), a master of the horror tale (The Fall of the House of Usher, The Masque of the Red Death), and the patron saint of the detective story (The Murders in the Rue Morgue) [5] Edgar Allan Poe first gained critical acclaim in France and England. Poe's work and his theory of "pure poetry", poetry in which every single letter and sound should combine in words, symbols and rimes that would lead to the creation of a single effect, was early recognized especially in France, where he

inspired one of the greatest French poets of the 19th century, called 'the father of modern criticism,' the real ancestor of symbolism, Charles Baudelaire (1821-1867), who shocked his contemporaries with his visions of lust and decay. In Edgar Poe," wrote Baudelaire, "there is no tiresome sniveling; but everywhere and at all times an indefatigable enthusiasm in seeking the ideal."

As a child, Baudelaire who later joined the so-called Decadents, suffered from the death of his father and the second marriage of his mother, however his work is far from self-evidently autobiographical, "Les Fleurs du Mal", for instance, cannot be easily compared to a self-declared poetic autobiography like Hugo's Contemplations, [6] or the Bacovia phenomenon, which as Tudor Vianu said is "a creation that has engulfed the writer completely and the lack of interest for the study of the writer as of a human being derives from the fact that he can be easily identified with his work."[7] The same as Poe, Baudelaire led a bohemian life and ended in misery and alcoholism, but this celebration of vice, which he considered to be natural in that it is selfish, bore many of the masterpieces that imposed to the world literature aesthetic standards unknown before. In his letter addressed to Baudelaire, Flaubert wrote: "You have found a way to give a new life to romanticism, you are unlike the others, and this is your biggest quality", thus he argued in favor of artificiality, virtue being considered artificial because "…we must *restrain* our natural impulses in order to be good", also he stated that beauty should derive even from the grotesque. He distrusted the Romantic's practice of spontaneity, and indeed their faith in the innate goodness of man and nature, but thickened the texture of his work with dreams, myths and symbols selected for their tendency to evoke one sensory experience through another, so elevating experience to the level of intellect. [8]

There is a more evident influence of Baudelaire over the poetry of Bacovia at the very beginning of the latter's literary career. Born in a well-to-do and intellectual family, George Vasiliu (1881- 1957), whose name Bacovia originated according to some from "Bachus" the name of the god of lust, others considering the name of his hometown- Bacău, goes to school a year later because of his illness but gets some considerable success in subjects related to art, especially literary analysis. He reads a lot from Latin classics, French, German and English romantics, as well as from Poe. Forced by his parents he, the same as Poe, attempts a military career but changes it for studies of law the same as Baudelaire once did. Alike his forerunners Bacovia gives birth to his poems (*"Lead," "Yellow Sparks"*) while struggling either with his physical or psychological problems. [9]

While considering the literary movements to which Poe, Baudelaire and Bacovia's works are referred, it should be mentioned that all, the American romanticism and the French and Romanian symbolism have been influenced by the historical and social realities of the time, each of the writers attempting a spiritual unfettering. So, the political and social revolution of 1789 in France marked the beginning of Europe's modern history. During the years 1789-1815, Europe was dominated by the French Revolution and due to this revolution, loads of reforming movements had place elsewhere, which led to several revolutionary wars and the Napoleonic Wars. [10] Thus we can speak about the revolutionary war in the thirteen American colonies; its unique results have lead to a cultural revolution which meant the creation of a unique identity of the American literature which reached its peak during the period known as romanticism. On the other hand we have Bacovia who lived and wrote in the years before and after the two world wars. Therefore it's no pure coincidence that all these writers approached, in a way or another, the theme of death in their works.

According to Dawn B. Sova, in such works as "The Raven," "Annabel Lee," "Ligeia," "Berenice," and others, the speaker grieves over the loss of a young, beautiful woman who dies because of an unknown cause but continues to live in the speaker's conscience. [11] In "The Philosophy of Composition," Edgar Allan Poe gives some strong arguments for the frequent occurrence of the given theme in his poems, transforming it from a personal *idée fixe* to a universal principle of poetics:

Now never losing sight of the object- supremeness of perfection at all points, I asked

myself- "Of all melancholy topics, what, according to the universal understanding of mankind, is the most melancholy?" Death- was the obvious reply. "And when," I said, "is this most melancholy of topics most poetical?" From what I have already explained at some length, the answer, here also, is obvious- "When it most closely allies itself to Beauty: the death, then, of a beautiful woman is, unquestionably, the most poetical topic in the world- and equally is it beyond doubt that the lips best suited for such topic are those of a bereaved lover." [12]

So let's explore the writers' universe for symbols employed to guide the reader within the labyrinth of the human mind and soul while wandering through Dante's purgatory in search of the lost love, and not only…

What but the legendary, dark poem of lost love, "The Raven" could better express the thoughts of the bereaved lover concerning the most poetical and melancholy topic- the death of a beautiful woman? On first encountering the poem (its title) we can notice the use of the controversial symbol of a bird – the Raven. As further scanning of the text can show it acquires a double meaning; first the bird is associated with the ravens which according to a bible story fed the Hebrew prophet Elijah during a sojourn in the wilderness, but latter is referred to as the "*…ancient Raven wandering from the Nightly shore/…the Night's Plutonian shore"*. [13] Considering the following literary symbols *Midnight, December, dying ember, ghost, darkness, bust of Pallas,* and *nevermore,* we can assume that the conventional symbol of the Raven to which the epithet *ebony* is attributed represents the underworld, being the messenger of death, a spirit as suggested by the use of the symbol- *eyes* and *Prophet*, when speaking about the bird. *Ebony* can be considered a universal symbol too, as this is the color most frequently attributed to death. The abstract notion of death is implied by the *dying ember, bust of Pallas* (though in its direct meaning it refers to the Greek goddess of wisdom, its shape and position also suggests a gravestone) *dirges* and *nevermore.* Another symbol representing the approach of the end of a person's life is the use of the last month of the year- *December* which besides its natural representation of the end of a life cycle and the beginning of the winter hibernation is emphasized by the epithet *bleak* and the symbol- *wind.* The rule of the malefic forces is also suggested by the symbols *Midnight, Tempter* (according to bible - the devil), *ghost, Nightly/Plutonian shore* (according to roman mythology it's the kingdom of Pluto, the ruler of the underworld) *black plume,* and *darkness*. As we can notice the speaker is placed in a gloomy enclosed space, he can neither go out of his chamber nor see anything but darkness through the window, it's a space represented by the literary symbols: *chamber door* and *window lattice* as well as the *forgotten lore/books* which can suggest his splitting up from the natural course of life, he was living with the past, a past in which as we can suppose he was happy with … *She, Lenore*. Now he was lonely as suggested by the literary symbol *echo*. The *late visitor* and the *dreams* are symbols which represent a bridge between two opposing worlds. On one hand, we have the "hell" in which the speaker was living, because as we can see his *heart* (both the physical "pump" of the body and the soul, the center of all feeling and experience, which according to some religions has the capacity to leave the body during the sleep and wander) could find no *respite, nepenthe* or *balm;* and on the other hand we have the "heaven" suggested by the following symbols *angels, censer, Seraphim, and Aidenn* - Eden- the perfect world in which there is no sorrow, where Lenore was and where they could have met again if but the raven's prophesy *nevermore*.

Poe's passion for the so called Lenore can be presumed due to "Lenore" another poem which pays its tribute to the dead love. In this poem the death of Lenore is stated more or less directly with the help of the *closed eyes* (a literary symbol suggesting that the connection with the soul is lost, which usually happens when the person dies) and there is no huge obstacle decoding the symbols which can be classified into universal: *Golden bowel* (according to the bible it stands for life, its breaking meaning death), *hair* (according to a biblical story, for Samson hair meant physical strength, cutting it meant the loss of power and a potential death from the hand of enemies) *bell toll* (according to the Christian religion, whenever a person dies the bell must toll), *bier, anthem, dirge,*(key elements for the religious rituals), *golden*

throne, King of heaven (refers to God, the almighty who can give and take as puritans said), *Stygian river* (the mythological river makes an allusion to the Greek god of the underworld Hades) and literary (conventional) *Guy de Vere.* The symbol *Guy de Vere* is as confusing as the character itself, it's far from evident whether he is as artificial as glass (verre in French) or he is a real gentleman (synonym of guy) as noble as the crystal (the other meaning of verre in French) and really mourns over the lost love. One thing is sure, as early puritans did he rejoiced because of the fact that Lenore has been taken from *Hell*- the world she lived in, her friends being compared to ghosts, to *Heaven*.

Poe seems to develop a passion for the name Helen as well, having two poems with the same title "To Helen". In one of the poems we can identify the following symbols *sea, wanderer, shore, hyacinth* (wavy and perfumed) *hair, naiad, glory of Greece, grandeur of Rome, window niche, agate lamp, Psyche,* and *Holy land.* But before we proceed to the analysis of these symbols we must stop for a while to consider the title which is also quite symbolic. Helen could be simply the name of a person the speaker loves but also this can be an allusion to Helen because of whom the Trojan War started. Considering the contents of the poem we reach the conclusion that this Helen is a symbol of beauty, beauty that could save the world, or… at least the hero of the poem. As we can see from the poem it really becomes his savior. We speak about "it" because the *window niche* and the comparison with the statue suggests that the bearer of this eternal beauty is no longer a dweller of the earth. This idea is enforced by the symbols: *agate lamp* which is a symbol of immortality, *naiad* that in the Greek mythology is a water nymph and *Psyche* which in classical mythology is the goddess of the soul. All these "she elements" have the purpose to guide the hero throughout his travel. Considering the last symbol mentioned above, as well as the symbols *glory of Greece* and *grandeur of Rome* which can be considered tokens of something that does not exist any longer but in name, *Holy land* and *shore* meaning the end of life or even the after world, we can suppose that the *wanderer* is the man, the poet whose name as Eminescu said, will be carried from mouth to mouth for centuries, that is traveling through life represented by the symbol of the *sea*.

Although one easy way to identify the poems in which Poe is exalting the tenderness and ache for the lost love is to look for the names of women, in the titles of the poems, the scanning of the poem itself should also be considered. Thus, in the short poem "Deep in Earth" the narrator confesses his pain: "*Deep in earth my love is laying/ And I must weep alone.*" [14] The key words of the first line are *–earth* and *love.* These common nouns though quite familiar, have several denotative meanings; *earth* for example can refer to this world or planet, land, soil, the hole of a wild animal, or a wire that provides connection with the ground and completes an electrical circuit [15], however, none of these meanings implies directly the meaning of a burial place. But in such a context this simple word changes into a universal symbol associated with the grave, with death. On the other hand the word *love* has no connotative meaning here; the author used it to refer to the person who is loved. The key words of the second line are *weep* and *alone*. *Weep* can also be considered a conventional symbol standing for a great sorrow, because normally a person can cry for many reasons, physical pain, great joy or nervousness but the free collocation *weep alone* symbolizes the melancholy and sorrow which seized the speaker, who after the loss of the beloved person has lost any connection with the earth, because the verb to weep makes an allusion to tears and eyes which are the windows of the speaker's soul. The same theme, life-in-death, can be identified in the poem "To F___". With the first word of the poem *–beloved*, we can notice that the speaker is addressing the woman he loves. The symbols employed to render the message are: *earthly path, rose, dreams, Eden, isle, sea, ocean, storms, sky*. The symbols *earthly path* and *Eden* can be regarded as universal symbols as they are biblical symbols; thus *Eden* or heaven, represents the after world which means that the speaker believes in the existence of life after death and through *dreams*, a conventional symbol which in Poe's poems stands for the porthole into the inner workings of the mind, he can connect with his love. On the other hand *earthly path* stands for the real life in which there is no "*lonely rose*" a literary

(conventional) symbol which comes to symbolize a beautiful woman who could bring consolation. Therefore the epithets and the literary symbols *tumultuous sea, ocean throbbing, and storms,* depict the inner life of the narrator which seems to be full of sorrow, darkness and coldness as the dark blue color of the water. However, the combination of the epithet *serenest* and the literary symbol *sky* signifying – hope, denotes the speaker's occasional optimism when he "approaches" the *island* standing for the passionate recollection of the person he loves.

As a conclusion we can use the quote from "The Premature Burial" by Poe, *"The boundaries which divide Life from Death are at best shadowy and vague. Who shall say where the one ends and where the other begins?"* [16] thus as the poet Sarah Helen Whitman said: "His proud reserve, his profound melancholy, his unworldliness – may we not say his *unearthliness* of nature – made his character one very difficult of comprehension to the casual observer." [17] Therefore the only way to understand it is to decode the symbols employed by the writer.

Poetry is the mysterious wing that glides at will in the whole universe, especially in the world of the soul, in that infinite sphere, one part of which is colors, another sounds, another movements, another judgments, and so forth, all vibrating simultaneously, according to certain laws, so that a vibration in one region communicates itself to another region. Thus the echo of Poe's voice could not have been left unheard on the old continent. Among the miseries of life Baudelaire felt the deep essence of beauty which, the same as in Poe, could not be detached from death. However unlike Poe, who depicted the beauty of the beloved woman, in "Les Fleurs du Mal" Baudelaire paints the two sides of beauty the conventional one and the other in darker colors, a beauty which although alive is dead, he finds it there where the "traditional" romantic writer wouldn't even think of looking for it.

Thus in the poem "Tristesses de la lune" the symbol used to depict the beautiful woman is the *moon.* This universal symbol occupies an important position in the cultures of the world. The definite article "*la*" shows that the moon stands for the feminine principle which encompasses birth, death, the woman, and the fertility, the life before birth and after death. [18] Nevertheless Baudelaire considers it the Beauty, the Muse, the woman which can make the poet write by shedding its *tear* (suffering and pain) that is hidden by him deep in his *heart* (standing for his soul) so that the *sun* which represents the world, the people who by their indifference, cruelty or hatred and envy can make it disappear from earth (as suggested by the long distance between the Earth and the Moon) but not from the poet's soul.

Baudelaire's woman, as can be seen from "La Beauté", is sarcastic, she is the lover of the many and of none. Thus the symbol *sein* (fr.) meaning breast, bosom and heart can stand for the woman's soul which after many bruises turned into an immortal, cold (suggested by the *snow*) stone. We can also identify the symbol of the *looking glass* when talking about the beauty of the woman considering herself a *sphinx* (an animal with the body of a lion which is a hunter and the bust of a woman). The mirror is used to deceive the poets, who are symbolized by the *white swans* (literary symbols which stand for purity and faithfulness), by presenting the opposite reflection of the real image [19]. Thus she becomes a standard of beauty in the eyes of the beholder with big *eyes* (the window of the soul).

In the poem "Une martyre" Baudelaire depicts the death of a beautiful woman by employing such symbols as: *warm chamber* compared to a green house in which the air is dangerous and fatal, *dying bouquets, glass coffins, the bed* on which a dead body lies. The same as in Poe's "The Raven" we have an enclosed space, and the allusion to warmth. However, here the speaker does not suggest the need of warmth; on the contrary there is a dangerous abundance of it which could mean the heat of the hell. Unlike the speaker from "The Raven", Baudelaire's narrator is conscious of the fact that the woman is dead, and considers it something normal, as earthly beauty is not to last the same as the flowers - *dying bouquets,* the beauty of which vanishes - *glass coffins,* after a while.

Another poem similar in content to Poe's "The Raven" is "Un voyage à Cythère". However it speaks about the imaginary travel of the man who is not searching his beloved,

which might be in heaven, but as we can suppose, is heading to the "Promised Land" of hell, because instead of the much desired feast of the vice promised by the devil he seems to find nothing but his own corpse and dead soul. The symbols used by Baudelaire in the poem are very powerful. If in the beginning the speaker's soul (suggested by the symbol *heart*) is happily traveling on the ship (the mythological *ship* which carried the spirits of the dead to the underworld) to the *garden of roses* (a beautiful world) where *Venus* the mythological goddess of beauty could be seen, by the end of his voyage he is shocked to discover the truth about the *island* (the other world). As it turned out it was far from being heaven, and all he could see were *wild birds, ravens and black panthers* (which the same as in Poe represent the evil) *and their prey* (the souls of the sinners), the *shroud* and *scaffold* (which both directly and indirectly stand for the means of capital punishment), and the *empty holes of* his *eyes* (which suggest that his soul has already left him) with which he could behold nothing but the darkness suggested by the color *black* and he couldn't see the calm *see* (standing for the human life) and serene *sky* (meaning heaven). As it turned out the feminine beauty –*Venus, the roses*- has again been deceitful the same as in the poem "Le serpent qui danse". In this poem the *eyes* of the woman reflect nothing but *gold* and *iron*. She is said to be a *snake* (the tempter) that is as cold and hard as the iron and values nothing but the material things, represented by the symbol *gold*.

Bacovia seems to belong to the bleak Baudelairian tradition, intoning fervently or passionless, the ugly funeral décor, as well as the melancholy of autumn, the season of the year which predicts the inevitable approach of winter, of death, as we can see at Poe. The writer admits it himself in the poem "Finis" in which we can find the names of those whom he admired "… Poe, Baudelaire, and Rollinat".

It seems that in "Lead" (Plumb) we once again find the topic vastly covered in Poe's works, the dichotomy between life and death. After the death of the beloved person the speaker finds himself in the enclosed space of the *vault* (world). The main symbol of the poem "*lead*" that is found in the title too, suggests the deep state of sorrow, broken hopes (*lead wings* that can't fly), a mournful and somber mood. The presence of death is suggested by the symbols *coffin, sleep* (the endless state into which the human being passes), *wind* symbolizing coldness, a coldness that has killed even the *lead flowers* (also death's marks, flowers standing for life are alive no longer). On the other hand Bacovia the same as Poe considers his love to be good by nature, an angel on the earth as is suggested by the symbol *lead wings*.

In "December" (Decembre), once again we find the reader engulfed by the darkness- it's day time but it's dark, as the speaker says. It's dark outside but the sadness and melancholy come from within the speaker's soul as he feels the approach of death suggested by the *falling snow* which is to bury them. The end of life is suggested by the symbol from the title – *December*, the *storm* and *snowflakes* which stand for the running time. Another symbol which refers to the afterlife ritual is *the reading of the book* which should be read at the *poles* the upper representing the good things which would lead the speaker to heaven or… to hell, driven by the bad things written at the bottom of the pages. As we can see the book is not clean, there are a lot of things written in it, which means the speaker's life has been full of meaning, a meaning that has been given to it by love which is suggested by the symbol of the *lamp, warmth and comfort of the room.*

In "Neurosis" (Nevroză) the symbols that can be identified are *snow, clavichord, the dark market, the dirge* sang by the *beloved woman* and her *tears.* The same as Baudelaire's hero but unlike Poe's character we see the death of the man who doesn't realize it yet and cannot comprehend why is his woman crying. The *snow* stands for death; the dying *clavichord* is the artist who can't produce any masterpieces any longer. The *dark market* represents the new world into which the speaker got.

"Kiln" (Cuptor) presents us the mourning speaker that is more dead than alive because of the death of his adored person. The heat suggested by the title *kiln*- makes all, the dead and alive bodies decay. The *kiln* can also stand for the eternal fire, in which the sinners burn;

while the dead, beautiful woman is suggested by the symbols *corpses, clay (earth)* and *the lowering bosom of the woman he loves*-which means she is already in her grave and because of the passing time the mound of clay or earth over her grave is decreasing; the *perfume* and the *roses* suggest her gone beauty.

The "Poem in the mirror" (Poemă în oglindă) uses the symbol we have already encountered in Baudelaire's poem "Beauty"- *the looking glass* which gives an inverted image of the reality. The speaker is confused; he cannot realize what really happens around him. His *dreams* – a symbol which makes the connection between the worlds help him come closer to his beloved person. Thus he sees the reality reflected in the *oval shaped silver framed mirror,* an *autumn, the garden,* which in fact represent death and not a promise of happiness as the speaker expects. *The funeral poem* replaces the *romantic love poem,* the *sick eyes* which stand for the soul of the beloved woman, the *oval shaped water, the table(*grave*) on it white marble sculpture* (the bust of the person entombed), *funeral clothes, the final song of the clavichord* and the *catafalque* come to suggest the tragic end of the heroine.

It seems that Bacovia has created his own universe out of Poe's writings and out of the French models Charles Baudelaire, Paul Verlaine, Tristan Corbière, Laforgue and Maurice Rollinat, an universe of the "cursed" poet. In this way he has brought something unusual never seen before, into the Romanian literature.

Thus we can conclude with the following "Without health life is not life; it is only a state of languor and suffering- an image of death" a quotation attributed to Buddha. But we should also mention that for these three major writers the health problems have served just as a lamp which has guided them into a new world, a world in which things acquired a new meaning, a world where existence without love and beauty is also just an image of death. And as has been shown in this article the symbols used to describe such a life are very diverse. In order to depict the images that were created in the authors' mind have been used both universal and conventional, constructed and literary symbols, the writers being inspired both by religion and mythology.

References:

1. *Literature, Criticism and Style: Practical Guide to Advanced Level English Literature/* S. Croft, H. Cross. Oxford: ed. Oxford University Press, 2000. p. 47
2. *Literature, Reading, Reacting, Writing*/ L. G. Kirszner, S. R. Mandell. Canada: ed. Thomson Wadsworth, 2004. p. 286
3. *Literature for Composition: Essays, Fiction, Poetry, and Drama/* S. Barnet, W. Burto, W. E. Cain, M. Stubbs. New York: ed. Longman, 2003. p. 483
4. S. Croft, H. Cross. op. cit., 48
5. *Poe E. A. Fiction and Poetry/* New York: ed. Barnes and Noble Publishing, Inc. 2006 p. 1028, 17
6. *La Literature Française Contemporaine Étudiée dans les Textes: De 1850 à nos jours/* M. Braunschvig, Paris: ed. Librairie Armand Colin, 1939. p. 5
7. Bacovia G. *Plumb/* Chişinau: ed. Litera, 1996. p. 4
8. *La Literature Française Contemporaine Étudiée dans les Textes: De 1850 à nos jours/* M. Braunschvig, Paris: ed. Librairie Armand Colin, 1939. p. 5
9. Bacovia G. op. cit., p. 5
10. *Prentice Hall Literature: The American Experience*, New Jersey: ed. Prentice Hall, 1991. p. 169
11. ibidem, p. 211
12. Poe E. A. op. cit., p. 17
13. *Prentice Hall Literature: The American Experience*, op. cit. p. 227
14. Poe E. A. op. cit., p. 74
15. Hornby, A. S. *Oxford Advanced Learners Dictionary/* Oxford: ed. Oxford University Press, 1995 *p.* 364
16. Poe E. A. op. cit., p. 591

17. ibidem, p. VII
18. Evseev, I. *Dicţionar de Simboluri şi Arhetipuri Culturale/* Timisoara: ed. Editura Amarcord, 1994 p. 95
19. ibidem, p. 150
20. Bacovia G. op. cit., p. 43

Recenzent: conf. univ., dr. Balţatu L.
Prezentat la 15. 10. 09

ON THE IMPORTANCE OF TEACHING PRONUNCIATION TO FOREIGN LANGUAGE LEARNERS

Marianna FUCIJI,
Catedra de Filologie Engleză

Scopul principal a articolului prezent este de a demonstra importanța predării pronunției in cadrul insuşirii unei limbi străine.Un alt scop vizat in acest articol este de a demonstra problemele ce apar in timpul predării pronunției şi de a aborda problema utilizării tehnicii moderne cum ar fi calculator şi resurse din Internet in timpul predării pronunției.

Acest material poate fi de interes pentru cei care doresc sa continuă aprofundat cariera lor stiințifică şi cea educațională in domeniul predării limbii străine.

Pronunciation was not one of the main concerns of language teaching in the past. Stress was put on morphosyntactic and lexical items and the procedures and techniques followed by language teaching practitioners fall under what is nowadays called the Grammar Translation Method, associated with prescriptivism, the teaching of written language (mainly literary and philosophical), learning rules, declensions and conjugations by heart, and so forth.It was only at the end of the 19-th century that some importance was given to the oral language. This change of attitude was mainly due to such scholars as Ferdinand De Saussure, Jan Baudouin de Courtenay, Henry Sweet, Paul Passy, Daniel Jones and others.[1]

Taking into account the Communicative Approach which took hold in the 1980s and is currently dominant in language teaching, using language to communicate should be central in all classroom language instruction. This focus on language as communication brings renewed importance to the teaching of pronunciation. [2].

Morley (1987) distinguishes at least four groups of English language learners whose oral communications needs mandate a high level of intelligibility and therefore require special assistance with pronunciation:

1. foreign teaching assistants- and sometimes foreign faculty-in colleges and universities in English-speaking countries;
2. foreign-born technical, business, and professional employees in business and industry in English-speaking countries;
3. international business people and diplomats who need to use English as their working lingua franca;
4. refugees (adult and adolescent) in resettlement and vocational training programs wishing to relocate in English-speaking countries;

To Morley's four categories of English language learners we should add at least two more groups:

5. teachers of English as a foreign language who are not native speakers of English and who expect to serve as the major model and source of input in English for their students;
6. people in non-English-speaking countries working as tour guides, waiters, hotel personnel, customs agents, and the like, who use English for dealing with visitors who do not speak their language;

According to Morley the goal of teaching for such learners is not to make them sound like native speakers of English. With the exception of a few highly gifted and motivated individuals, such a goal is unrealistic. A more modest and realistic goal is to enable learners to surpass the threshold level so that their pronunciation will not detract from their ability to communicate. [3]

Almost all English language teachers get students to study grammar and vocabulary, practice functional dialogues, take part in productive skill activities, and become competent in listening and reading. Some of these teachers take little attempt to teach pronunciation. They consider that even without a formal pronunciation syllabus, and without specific

pronunciation teaching, many students seem to acquire serviceable pronunciation in the course of their studies.

As Jeremy Harmer states the foreign language teachers should keep in mind that pronunciation teaching not only makes students aware of different sounds and sounds features but can also improve their speaking immeasurably. Concentrating on sounds, showing where they are made in the mouth, making students aware of where words should be stressed- all these things give them extra information about spoken English and help them achieve the goal of improved comprehension and intelligibility.[4]

Gerald Kelly points out that there are two key problems with pronunciation teaching. Firstly it tends to be neglected. And secondly when it is not neglected it tends to be reactive to a particular problem that has arisen in the classroom rather than being strategically planned. Pronunciation is neglected by the teachers because of the lack of knowledge of the theory of pronunciation. So there is a need to improve teachers practical skills in pronunciation teaching.[5]

There are various techniques and activities that the language teachers can employ if they decide to make pronunciation an integral part of their teaching. Here we distinguish from highly focused techniques, such as drilling, to more broad-reaching activities such as getting students to notice particular pronunciation features within listening texts. Thus the language teachers should distinguish between two key sides to pronunciation teaching: teaching of *productive* skills on the one hand and teaching of *receptive* skills on the other. In terms of reception, students need to learn to hear the difference between phonemes of foreign language and their mother tongue. They then need to carry that knowledge through into their production. Drills, by way of example, are useful in the development of both kinds of skill, while noticing tasks used with listening texts will be most effective in the development of receptive skills.[6]

The following exercises(phonetic drills) focused on the pronunciation teaching of English diphthongs are recommended by Moldovan scholar Nicanor Babâră , specialist in Phonetics[7].Teachers of English may find such exercises very helpful while teaching English pronunciation to foreign language learners.Through frequent repetition of the same diphthong in the text the student will surely focus his attention on the desired sound:

Phonetic practice of diphthong eə in the following words:

Planetarium, proletarian, barbarian, aerial, airfare, airship, invariable, glare, stare, Clare, stairs, stair, spared, Mary, aware, fairy, to prepare, agrarian, declaring, repairing, variable, affair, repair, beware, declare, compare, impair, parentless, carelessly, bearable, despair, airplane, variance, ireful, parent, carefully, various, airy, area, airless, careless, careful, pair, spare, dare, bears, hairs, where, repairs, there's, wearing, fare, rare, hair, care, air, bear, chair, ware, square, their.

Practice of English diphthong eə in some sentences that follow:

A pair of rare chairs stood on the staircase. Their pear tree scarcely bears any pears. Where are their chairs? There are chairs upstairs in the space room. Mary is upstairs airing the room and dusting the chairs. How did you dare to stare at me? Take care of your hair. There are eight chairs upstairs. The fare, area has much air. There is much air in this area. Are there any chairs there? Yes, there are many chairs there. These variables are compared carefully. The affair is declared to be taken care of. "I can't bear clear"- he said in despair.

Phonetic practice of diphthong ɔɪ in the following words:

Oiled, destroying, boyish, toying, enjoying, annoying, noise, moist, alloy, recoil, boyish, Voice, oily, coin, joy, soil, boil, foil, toy, toys, coil, toil, spoil, soy, boys, oil, poison, noisy, moisture, jointly, employ, enjoy, destroy, avoid, annoying, appoint, appointment, avoiding, enjoyment, choice, join, annoyance, employer, joyous, loyal, boiling, moist, alloy, recoil.

Phonetic practice of diphthong ɔɪ in the following sentences:

His noisy voice annoyed the boy. There was no choice but to spoil the toy. The soil was poor and he had to toil hard. The boys joined us with joy. The soil is moist. We must avoid recoil. Choice depends on the method employed. What is the boiling point of this metal coil? Are they going to employ the oil pipeline? The boiling point of this metal is coil. Are they going to employ the oil pipe-lines? The boiler worked noiselessly. The soil is moist to three feet. You should recoil. Are they going to employ cobalt alloy? Choice of the method employed depends on the problem. The moisture of the soil was disappointing. The oil-pipe is exploited jointly by two countries. The boiling point of this metal corresponds to the boiling of pure materials. Try to avoid the noise of the boy's voices. The boy's toy was soiled with oil.

Phonetic practice of diphthong aɪ in the following words:

Minimize, analyze, realize, right, write, kind, quite, strike, bye, pipe, ice, mice, size, five, hike, time iron, light, typist, might, night, fly, sight, sigh, height, rise, lime, shy, nine, wide, fine, fight, style, tight, line, bicycle, finally, primary, provide, combine, describe, rely, comply, apply, assignment, testify, specify, modify, qualify, fortify, classify.

Practice of English diphthong aɪ in some sentences that follow:

I can't find the scientist. Let us analyze this device. Elements of this kind are bright. This type-writer is quite good. At night this side of the house seems quite light. I like to write to my child and wife. Why do you buy this knife? I like it, it is very nice. Might the pilot fly in time? Yes, he might. My pipe is nice and light. There is much ice on the island. Hydrogen is the lightest element. The pile is to develop high power. It is necessary to provide supplies for the crew in space flight. The high lights, of the design of the wireless are plastic reducing its weight and price. The final game is in time. My fine ties look quite nice. Five quads ride on the right side. I leave my windows wide open at night. Elements of this kind are light. My typewriter is quite reliable. Find my tie. Send Pete five ties. I shall buy a nice pipe. Michael likes silence. Why do you fly so high? I like your idea. My wife is quite right.

Phonetic practice of diphthong aʊ in the following words:

Boundless, powdery, boundary, roundabout, ouch, owl, doubt, mouse, account, around, arouse, announce, surround, count, loud, mountain, soundless, fountain pen, nowadays, doubtful, about, outfit, outlook, counter, powder, thousand, doubtfully, house, cow, cloud, mouth, shout, noun, out, bound, round, now, down, tower, shower, towel, ounce, house, rounds, pound, outer, output, brown, found, sound, ground, how, town, South, our, sour, power.

Phonetic practice of diphthong aʊ in the following text:

Our house

Our house is down in the south of town. Our house is not very large. Around it we have very many flowers. It is not far from our school. It takes me about ten minutes to get to

our school. When you come into the lounge you see a brown round table. Now it is on table, I mean for me and for grandfather. You can see a fountain-pen on this brown round table. There are many lowers in this room too, because we all like flowers very much. Nine sometimes sits at this brown round table and takes my fountain-pen and puts it in her mouth. I do not keep my towel and powder box in the lounge; I keep them in the bathroom. The windows of our house look to the south and not to the north. Nowadays many houses have many flowers round them. The windows of the houses look to the south. When you go down the town you do not see so many houses as ours. We talk about our house, because we like it very much. And we do think that you like your house too.

Phonetic practice of diphthong ʊə in the following words:

Virtually, obscure, furious, durable, cureless, dude, sewers, bourgeois, cruel, usual, steward, tours, purely, murex, allure, adjure, assure, amour, Europe, durably, fury, poorly, lure, gruel, doers, tournaments, usually, valuable, assurance, surface, jurist, tournament, surely, security, poor, tour, moor, mature, endure, during, fuel, pure, curious, curs, sewer,

Phonetic practice of diphthong ʊə in the following text*:*

I am sure he will help us with our wall newspaper. I think I saw your aunt here last January but I am not sure. Surely the Urals are poor in moors. The word is in the plural. Europe suffered much during that cruel war. Surely the fuel is valuable. He is sure to secure their mutual help. Put the word "fuel" in the plural. His dreams are to make a tour to Europe. He is sure he will be cured. I am sure they will speak English fluently next year. It is usual tour in Europe. Are you sure he is poor? Of course, I am sure. Is Europe poor in moors? The tourist variant of the TU-114 is able to carry 220 passengers. It usually takes part in tournaments. Are you sure they will make their tour in January? During the period of the Five-Year Plan is a number of plants machines will completely replace the work of men. He usually takes part in tournaments every year. Many tourists traveled over Europe during February and January.

Phonetic practice of diphthong ɪə in different words:

Pioneers, museum, earls, era, alveolar, experience, material, superior, inferior, cereal, serious, period, agreeable, inhere, adhere, appear, zero, theory, tearful, rally, nearly, dear, near, tear, inhere, cheer, clear, ear, hear, periods, idea, theatre, here's, dearest, hearing, theatres, bear, sear, clearly, pioneer, pier, sneer, severe, appear, theatre, ears, the ear the ears, beard, dear, fear, pier, beer, ear, pier, mere, clear, rear, tear, Siberian, librarian, agrarian, serial, serious, dearly.

Phonetic practice of diphthong ɪə in different text:

Olga had a good idea is not quite clear to us. It's nearly a good idea. Last year I did not hear of this idea. Is it really clear to you, my dear? Really it is a good idea. Is the idea of this theory clear? There is much air in the area. Surely the Urals are poor in moors. If he appears you must be near. The theory is clear. Let's go to the theatre or to the museum. Don't care for her. She is real fury. Didn't you hear that his dear sister lives near? Mike has many ideas for our circle. That year storms were severe. These theories appear to have been carefully compared. Plastics are superior to natural material. The series appears to be nearly equal to zero. My grandfather is seventy years old, but he hears very well. You can hear the noise of

the bus from here. In Siberia there was a period of severe experience.

Words where the English diphthong ɪə occurs twice:

Inferior, superior, exterior, interior, Siberia, experience, material, imperialist, deteriorate, criterion, imperial, imperious, Siberian, materialist.

Phonetic practice of diphthong eɪ in the following words:

Considerations, complications, illuminate, anticipate, staying, displaying, obeying, mainly, namely, complication, prayer, installation, eight, made, date, lake, take, occasion, later, obey, payable, rate, making, gazing, case, day, stay, agency, raid, exchange, say, saying, aid, age, eight, ape, player, race, face, vain, page, favor, chain, save, labor, straight, table, station, gay, gain, stable, nature, April, skate, ray, remain, against, again, space, obtain, repay, afraid.

Phonetic practice of diphthong eɪ in the following text:

He, who makes no mistakes, makes nothing. Is the sam name. Its weight is eight pounds. My main aim is to make a good report. May I say? Yes, you may. May I take the train today straight to my native village. Yes, you may. You may take the train, to your native village. May I play the game today? Yes, you may play the game today. Day after day came but nothing has changed on the lake for the last ten days. Make haste so as not to be late. Our main aim is to make a good survey. The general change has already taken place. What use will they make of the data they have obtained? The data obtained should be taken into consideration. They obtained new data about our nearest neighbor in space. I may say the axe name today too. The period of decay of the emanation is uninfluenced by the consideration. The design weighs eight pounds. The article to be rained and rained on that April day. My birthday is on Thursday on the thirteenth of May.

Phonetic practice of diphthong əʊ in the following words:

Alone, open, go, hole, both, most, oh, boat, loaf, oak, snow, shown, low, own, known, ode, no, know, note, mode, role, home, pole, zone, scope, prone, smoke, so, bow, row, low, goat, boats, spoke, stone, old, cold, whole, hold, sole, poles, cope, coat, goats, code, load, stoke, ago, remote, owns, suppose, propose, approach, window, follow, shallow, hollow, fellow, borrow, morrow, going, owing, knowing, snowing, rowing, following, lower, slower, shower, mower, follower, narrower, component, promotion, associate, appropriate, engrossing, cooperate, coexist, co-here, co-opt etc.

Phonetic practice of diphthong əʊ in the following text:

Molecules are in constant motion. The election flow was shown to be no longer unique. Don't pose so many difficult problems. Open the window it won't be cold. This well-known mode of approach is supposed rather old. Don't open the window. Go to the post-office and post this letter. As you sow you shall now. Heat is the energy of motion of molecules and their components. Molecules are too small to be seen with the most powerful device. The following methods are among those which are most of all used. The only known sylph compounds fall into the following orders. Alfred Nobel left his fortune for notable achievements in science and in the promotion of peace. Don't pose problems of this kind to solve. Do you know the name of those sounds? Do you know the weather forecast for tomorrow? An ocean is a great body of salt water surrounding the land of the globe. Will you show me the road to the Post-Office? Don't throw those stones.

Magdalena Wrembel (Polish researcher from Adam Mickiewicz University)states that multisensory reinforcements are being applied successfully by many pronunciation practitioners to make their lessons more effective[8]:

1 Visual: seeing images and pictorial representations of phonemic symbols; using vowel charts, phonemic charts, diagrams and flash cards; relying on learners' visual perception of muscular movements of articulators when presenting a new sound or word by miming rather than saying it.

2. Auditory: listening and repeating; associating a sound with a phrase used as a mnemonic device or memory peg; uttering a model only once and leaving a silent space for conscious internal processing.

3. Tactile: using props to demonstrate features of the English sound system e.g. elastic band to illustrate vowel length, matches or a piece of paper to introduce aspiration; placing fingers in two corners of the mouth to trace lip movements between spread to rounded position when producing iii uuu iii uuu sequences.

4. Kinaesthetic: tracing intonation contours with arms, modelling the mouth with hands, counting the number of syllables on fingers, clapping or stamping the rhythm.

One important usage of the Internet is to disseminate information and teaching materials. Search facilities provided by normal search engines are too coarse, however, to be really useful if one wants to find suitable teaching resources (course notes, tutorials, speech data, etc.). One way to Phonetics, however, requires both sounds and images to be realistic, and for many areas the possibility to perform experiments is essential. The advent of internet-based tools like audio and video players and programming languages like Java has opened up new possibilities for realistic, high quality phonetics teaching over the Internet, but bandwidth and lack of sufficiently sophisticated acoustic analysis tools, usable in an Internet context, are still limiting factors[9].

As the Swedish scholar Anders Eriksson states Internet offers many advantages that may be profitably used in teaching phonetics, but [10]:

• Resources are scattered and difficult to find.
• The full potential of the Internet is usually not exploited.

It is therefore important to:

• Facilitate search for relevant materials by setting up structured inventories, and
• Encourage the development of high quality resources, which make full use of the Internet potential.

The following links could be used by teachers of English and all English language learners to improve their pronunciation skills related to Received Pronunciation:

BBC World Service http://www.bbc.co.uk/worldservice/learningenglish/

The British Council's guide to TEFL qualifications, with links to centres running TEFL courses: http://www.britcoun.org/english/quals.htm

International Association of Teachers of English as a Foreign Language (IATEFL) http://www.iatefl.org

International Phonetic Association http://www.arts.gla.ac.uk/IPA/ipa.html

SummerCourse in English Phonetics(SCEP) at UCL http://www.phon.ucl.ac.uk/home/scep

English Pronunciation Tip of the Day (a simple example of web-based materials for individual study) http://www.phon.ucl.ac.uk/home/johnm/eptotd/tiphome.htm

In order to help the learners improve their pronunciation, teachers must in the first

place raise their awareness of deficiencies in their pronunciation and develop their concern for pronunciation - that is make the learners set themselves reasonable goals and guide them towards their achievements.

Attention and motivation seem to be very important for learners to get engaged and maintain this enthusiasm. To avoid inconveniences, both learners and teacher must bear in mind that the process of improving one's pronunciation is gradual and the inaccuracies will disappear, if ever, after long painstaking work. Learners should also be encouraged to monitor and self-correct their own pronunciation mistakes, so that they feel certain responsibility in their pronunciation learning. Teachers, on the other hand, should function as helpers, motivators and facilitators, who help their learners, achieve their objectives[11].

Undoubtedly**,** accurate work on pronunciation on a regular basis can help to attain further goals in language teaching, namely speaking and listening. Nevertheless, although listening and speaking activities are a crucial part of each pronunciation lesson, it is highly unlikely that work on these two skills could alone lead to improvement in pronunciation.

Pronunciation will get better through practice, in particular, through the kind of activities that are enjoyable and interesting for the learners, and, above all, that meet the needs of each learner and help them progress towards their own learning goals.

References:

1. Hiram Vivanco Torres, *Some Considerations on the Teaching of Pronunciation: Past and Present* // Phonetics Group Bulletin N° 5, 1991(Universidad de Chile), p.14-22
2. Marianne Celce-Murcia (1987),*Teaching Pronunciation: A Reference for Teachers of English to Speakers of Other Languages*, p.7
3. Available at:http://web.ntpu.edu.tw/~language/workshop/pronunciation1.pdf
4. Idem, p.8
5. Jeremy Harmer, *The Practice of English Language Teaching*. Pearson Education Limited, 2001- p.183-185
6. Gerald Kelly, *How to Teach Pronunciation*. Pearson Education Limited, 2000; p.139
7. Idem, p.140
8. Nicanor Babâră, *Aspecte de Predare a Diftongilor din Limba Engleza*.-Chisinau: USM, 1990; p.35-75
9. Magdalena Wrembel, *Innovative Approaches to the Teaching of Practical Phonetics* Adam MickiewiczUniversity).
10. Available at:www.phon.ucl.ac.uk/home/johnm/ptlc2001/pdf/wrembel.pdf
11. Anders Eriksson,*Web-Accessible Resources for Teaching Phonetics*///Department of Phonetics, Umeå University, S-901 87 Umeå, Sweden; p.45
12. Available at: www.ling.gu.se/-anders/papers/Berlin.pdf
13. Idem, p.46
14. Mortimer C., *Elements of Pronunciation.* Cambridge: Cambridge University Press, 1992; p. 134

Recenzent: dr. Chirdeachin A.
Prezentat la 15. 10. 2009

SOME PECULIARITIES OF TRANSLATION HISTORY IN THE WESTERN WORLD: FROM CICERO TO THE TWENTIETH CENTURY

Elena PERȚU, Lilia PATRAŞCU,
Catedra de Filologie Engleză

Articolul „Istoria Traducerii: de la Cicero până în secolul douăzeci" îşi propune să urmarească evoluția istoriei traducerii ca ştiință care îşi are originea de la renumita istorie a Turnului Babel, dar recunoscută disciplină independentă abia către anii '80 ai secolului trecut.

Lucrarea evidențiază toate perioadele, care au contribuit la dezvoltarea acestei ştiințe cu noi teorii, nume şi concepte, oferind cititorului posibilitatea să descopere cum Traductologia, ca disciplină auxiliară a lingvisticii, operând cu noțiuni de: traducere cuvânt cu cuvânt, sens cu sens, echivalență la nivel de unități lingvistice a evoluat treptat către statutul de disciplină independentă, fiind recunoscută astăzi ca una dintre disciplinele cheie în comunicarea interculturală, va pune în practică deja concepte de tipul: echivalență culturală, traducere orientată către receptor, traducere în dependență de scop, etc.

Cercetarea a fost axată pe studiile şi referințele savanților care au contribuit la dezvoltarea acestei ştiințe în diferite perioade a istoriei sale, cum ar fi: Etienne Dolet, Martin Luther, John Dryden, Friedrich Schleiermacher, von Humboldt, Eugene Nida, Peter Newmark, Noam Chomsky, Lawrence Venuti, Edwin Gentzler, ş.a.

It is well acknowledged that the emergence of translation studies as a separate discipline can be attributed to the 1980s, and still continues to develop well into the twenty-first century. Alex Gross argues that "nine useful books about translation history, specialized works aside, have been published over the last thirty years" and six of them have been published in the last 7 years [1]. This growth has been accompanied by various researches and developments in traditional disciplines, such as linguistics, literary criticism, philosophy, anthropology, social studies, etc.

The interest and the first writings in translation can be attributed to much more distant periods in history. Each era contributed to the development of the discipline with new theories, names and concepts. According to Abdessalam Benabdelali we can go far back to the story of the tower of Babel in the Book of Genesis and its relation to translation. People believed that the birth of translation is attributed to God's will to regain control over people through linguistic stratagems. After the incident with the tower of Babel, the number of languages increased through diversion, and people started to look for ways to communicate [2].

With the increase of researches in the field of translation, people abandoned the story of Babel and started to look for dates and names that marked the periods of translation history. Researchers claim that the practice of translation goes back to the Romans, for example Cicero and Horace (first century BC) and St. Jerome (fourth century CE). Munday states that the writings of Cicero, Horace and St. Jerome exerted an important influence up until the twentieth century [3].

Cicero and Horace (first century BC) were the first theorists who distinguished between "*word-for-word translation*" and "*sense-for-sense translation*". The debate between these two theories of translation dominated what Newmark [4] calls the "*pre-linguistic period of translation*" and formed the basis of key writings on translation in centuries nearer to our own. A debate that Susan Bassnett, in her book "Translation Studies" [5], sees as "emerging again and again with different degrees of emphasis in accordance with differing concepts of language and communication" [6].

In *De optimo genere oratorum*, Cicero explains his approach to translation and his opinion about word-for-word translation. According to Cicero, to translate does not mean to take the word and convert it into another language. It is important to keep "*the idea, the*

figure, the force" [7]. In Roman times translation was the exact replacement of one word in the ST with another word in the TT (usually Greek). This was because the Greek and Roman languages are very close grammatically to each other and because Romans would read the TT side by side with the Greek ST. The criticism of word-for-word translation by Cicero and indeed by Horace in his famous *Ars Poetica* where the author underlines the goal of producing a creative text in the TL, influenced the development of translation theory in the next centuries [8].

Another period that knew a changing step in translation development was marked by St Jerome (fourth century CE). "His approach to translating the Greek Septuagint Bible into Latin would affect later translations of the scriptures." [9]. Jerome's translation strategy is formulated in his *De optimo genere interpretandi* where the author defends himself against criticism of incorrect translation:

*"*Now I not only admit but freely announce that in translating from Greek – except of course of the Holy Scripture, where even the syntax contains a mystery – I render not word-for-word, but sense-for-sense" [10].

According to Jerome, sense-for-sense translation allowed the content of the ST to be translated as closely as possible to the original without violating the meaning. Jerome's statement initiated the debate between "literal versus free", and "form versus content" that continued during the next centuries up to the modern period.

The translation of the Bible remained subject to many conflicts between "incorrect translation", western theories and ideologies of translation for more than a thousand years. Moreover, these conflicts on Bible translation were intensified with the coming of the Reformation in the sixteenth century, when "translation came to be used as a weapon in both dogmatic and political conflicts as nation states began to emerge and the centralization of the Church started to weaken evidence in linguistic terms by the decline of Latin as a universal language." [11]. This is a truly melodramatic part of translation history and many translators suffered as a result of loyalty to their profession. Throughout history many translators paid with their lives for their principles: some were executed, others were burned on the stake, others forced to commit suicide or stabbed by religious extremists.

We will mention some cases of executing translators that are probably the most famous. The first case is the famous French translator and translation theorist Etienne Dolet. His judges decided that he had to die because he had made an addition of few words to his translation of a passage concerning life after death. The next case is about the execution of the Bible translator William Tyndale, who made the mistake of trying to translate the Bible when King Henry VIII of England had decided there could be only one correct translation. The third case is Martin Luther, who dared to translate the Bible into German. Luther had been criticized for altering the Holy Scripture by adding the word *allein* (alone/only) in the translation of Paul's words in Romans 3:28, because there is no equivalent word in Latin ST. Luther defended himself in his work *Circular Letter on Translation* claiming that he translated into "pure, clear German, where *allein* would be used for emphasizing" [12]. Luther as well as St Jerome rejected the word-for-word translation that is not able to convey the meaning of the ST and can often be sometimes incomprehensible in the TT. Luther's great contribution to the development of translation theory was in the recognition of the importance of TT and TT reader in translation. He insisted on the idea that a translator should translate the way the TT readers understand that you are speaking to them in their own language. Interesting also is the fact that when defending his translation, St. Jerome emphasized the mystery of both the meaning and syntax of the Holy Scripture probably to avoid being accused of heresy.

The seventeenth century saw the birth of many influential theorists such as Sir John Denhom (1615-69), Abraham Cowley (1618-67), and John Dryden (1631-1700). Translation at that time was concerned with the rendering of Greek and Latin poetry into English. Cowley defines his views on translation into his work *Pindaric Odes* (1640). He introduces the term *imitation* to define the free method of poetry translation at that time. He criticizes poetry that

is translated word-for-word into French or Italian [13], insisting that this kind of translation leads to the inevitable loss of beauty. He calls for using "our wit and invention" to create new beauty, to imitate the "spirit" of ST [14].

This approach to translation produced a reaction from the English poet and translator John Dryden. He rejects imitation that in his view allows the translator to become more visible but "*does the greatest wrong....to the memory and reputation of the dead*" because the translator tries to write as he supposes the author would have written if born in England at that time. Dryden presents his approach to translation in the preface to his translation of *Ovid's Epistles* where he distinguishes between three types of translation:

- **Metaphrase** (word by word and line by line which corresponds to literal translation);
- **Paraphrase** (using other words to say the same thing that the original message conveys)
- **Imitation** (that is more or less adaptation)

Later, Dryden changes his mind and presents a new vision of what a good translation should be in his translation of Virgil's *Aeneid* (1697). This new approach bears resemblance to his definition of imitation above and is very close to what Cowley said about translating poetry. Dryden says that he made Virgil "*speak such English as he would himself have spoken, if he had been born in England, and in this present age*" [15]. The contribution of Dryden and his contemporaries to the development of translation theory is in emphasizing what should be done to produce a good translation [16].

Unlike Dryden's author-oriented approach, Tytler in his "*Essay on the principles of translation*" (1797) defines translation in TL-reader-oriented terms. Tytler discusses the translator's duty to "avoid imitation" since it loses the "ease and spirit of the original" and to "adopt the very soul of his author" and to determine when the "sacrifice" has to be made in favor of meaning [17]. Thus in the eighteenth century the translator was compared to an artist with a moral duty both to the work of the original author and to the receiver. Moreover, with the enhancement of new theories and volumes on the translation process, the study of translation started to become systematic.

The nineteenth century saw two conflicting tendencies in translation theory; the first considered translation as a category of thought and saw the translator as a creative genius who enriches the literature and language into which he is translating, while the second saw him through the mechanical function of making a text or an author known.

In 1813, the German translator and theologian Friedrich Schleiermacher wrote a highly influential treatise on translation, *On the different methods of translating.* In this work Schleiermacher presents a new approach to translation theory never discussed before. He distinguishes between two different types of texts a translator usually has to deal with; these are:

1. Commercial texts
2. Scholarly and artistic texts

Schleiermacher moves beyond the debate between word by word and sense by sense, literal, faithful and free and focuses on "how to bring the ST writer and the TT reader together" [18]. He considers that a good translator has only two ways to follow:

1. To move "the reader toward the writer" or
2. To move "the writer toward the reader"

Munday suggests that Schleiermacher's preferred strategy is moving the reader to the writer that in the author's understanding is "giving the reader the same impression that he as a German would receive reading the work in the original language" [19]. The translator must focus on the language and content of the ST, valorize it and transfer that into the TL. For Schleiermacher, "the genuine translator" is a writer "who wants to bring those two completely separated persons, his author and his reader, truly together, and who would like to bring the latter to an understanding and enjoyment of the former as correct and complete as possible without inviting him to leave the sphere of his mother tongue." [20].

Schleiermacher's influence has been enormous, according to Munday [21]. Kittle and Polterman claim that "practically every modern translation theory ...responds, in one way or another to Schleiermacher's hypothesis" [22]. Schleiermacher treated translation as a creative act that must perform a variety of cultural and social functions, building languages, literatures and nations. At the start of the twentieth century the ideas promoted by Schleiermacher and von Humboldt are rethought from the vantage point of the modernist movement.

In the nineteenth century, linguists such as von Humboldt, Schlegel, Schleiermacher and Schadewaldt considered each language immeasurable in its own individuality. Hence the translation theories of that age, which signaled two possible, incompatible paths for the translator: one of them leading towards the source language/source culture and the other one towards the target language/target culture. The links between both were, in a way, ignored, and no compromise solution, no "middle way" contemplated. Von Humboldt's words, from a letter to A.W. Schlegel, dated July 23, 1796, exemplify this approach to translation:

"All translation seems to me simply an attempt to solve an impossible task. Every translator is doomed to be done in by one of two stumbling blocks: he will either stay too close to the original, at the cost of taste and the language of his nation, or he will adhere too closely to the characteristics peculiar to his nation, at the cost of the original. The medium between the two is not only difficult, but downright impossible*"* [23].

Nevertheless, his own experience as a translator made von Humboldt perceive the need for translation: "translation is one of the most necessary tasks of any literature" [24].

In the middle of the twentieth century the fundamental issue for translation studies became the problem of "translatability" or "meaning and equivalence". Researchers consider that translation should reconcile the differences that separate languages and cultures. They address the question of translatability as a key concept for understanding encounters between cultures and interactions within cultures. In this view, translatability implies translation of otherness without subsuming it under preconceived notions. Some theorists accepted the existence of incompatibilities between languages, but did not deny the concept of translatability itself. On the contrary, alternative forms of translation to a literal decoding-recoding process were called for. When in 1967 C. L. Wren gave the Presidential Address of the Modern Humanities Research Association entitled "The Idea of Comparative Literature", he suggested that:

Clearly fundamental differences in patterns of thinking among peoples must impose relatively narrow limits. An African language, for example, is incompatible with a European one for joint approaches in Comparative Literature study. Even Sanskrit, though itself an Indo-European language along with its Indian ramifications, presents a pattern of thought which renders any sort of literal translation of very limited value [25].

The belief in linguistic universals, a notion which underlies the views of all those who, from the eighteenth century onwards, adhered to a general translatability approach to literature, would become the basis for Noam Chomsky's generative transformational grammar. However, Chomsky himself warned scholars against the applicability of his theory in the field of translation:

*"*The existence of deep-seated formal universals [...] implies that all languages are cut to the same pattern, but does not imply that there is any point by point correspondence between particular languages. It does not, for example, imply that there must be some reasonable procedure for translating between languages." [26].

From the 1960's onwards, supporters of the universal translatability notion used the theory formulated in *Aspects* to give their views scientific foundation. Some of the most prominent twentieth- century linguists (Jakobson, Bausch, Hauge, Nida and Ivir, amongst others) accept the view that, in principle, everything can be expressed in any language. Those who support this view argue that the translatability of a text is guaranteed by the existence of universal syntactic and semantic categories and endorsed by the logic of experience. In Nida's words: "that which unites mankind is greater than that which divides" [27].

Eugen Nida's theory of translation was presented in two major works: *Toward a*

science of translation (1964a) and *The theory and practice of translation* (Nida and Taber 1969). Nida attempts to move translation into a more scientific era by incorporating recent work in linguistics. The importance of Nida's work is that he moves away from the old idea that a word has a fixed meaning towards the idea that the same word can have more meanings if integrated in a context and can produce various interpretations according to the culture. Nida presents a series of linguistic techniques that he thinks can help the translator in his work to select the exact or the correct meaning of the word and to clarify ambiguity, elucidate obscure passages and identify cultural differences. Among these techniques we can mention: hierarchical structuring, componential analysis, semantic structure analysis.

Roman Jakobson in his paper *On Linguistic Aspects of Translation* (1959) also turns to the problem of equivalence in meaning between words in different languages. He argues that "*there is ordinarily no full equivalence between code-units*" [28] and gives the famous example of *cheese* in English and Russian *syr* that are not identical since the English *cottage cheese* will not be in Russian *syr,* but *tvarok* [29]. According to Jakobson to establish the equivalence in ST and TT a translator has to look for the equivalence of message and not of code-units because SL and TL systems are different. They can express equivalent meaning using different code-units. Jakobson supports the idea that the problem of meaning and equivalence focuses on differences in language systems (grammar, structure, terminology) rather than on the inability to render a message from ST to TT.

According to Venuti, Jakobson recognizes the differences among cultural discourses, especially poetry where "grammatical categories carry a high semantic import" which he considered "untranslatable" and requires a "creative transposition", but he underestimates the interpretative nature of translation, the fact that recording is an active rewording that does not simply transmit the foreign message but transforms it [30].

When we attempt to explain the relationship between ST and TT in translation we normally come across the concept of "equivalence". J. House expresses this point of view as follows: "The notion of equivalence is the conceptual basis of translation and, to quote Catford, "the central problem of translation practice is that of finding TT equivalent. A central task of the translation theory is therefore that of defining the nature and conditions of translation equivalence " [31].

Other scholars, however, do not adhere to this theory of universal translatability. André Martinet, for example, propounds in *Eléments de Linguistique Générale* (1960) that human experience is individual and each language is constructed according to this individual experience.

Along the same lines, Hugo Friedrich argues in "Zur Frage der Übersetzungskunst" (1965) that "literary translations continue to be threatened by the boundaries that exist between languages. Thus, the art of translation will always have to cope with the reality of untranslatability from one language to another." (Schulte & Biguenet, 1992: 11).

Since the 1950s, there has been a variety of linguistic approaches to the analysis of translation that have produced techniques and strategies in an effort to categorize the translation process. We have already mentioned Nida's efforts to identify some linguistic techniques that can help translators to perform their work. In this respect it is worth mentioning other influential works produced by Jean-Paul Vinay and Jean Darbelnet's taxonomy in *Comparative stylistics of French and English languages* (1958/1995); Catford's *A Linguistic Theory of Translation* (1965); van Leuven-Zwart's (1989, 1990) [32].

The Canadian linguists Jean-Paul Vinay and Jean Darbelnet's taxonomy in *Comparative stylistics of French and English languages* (1958/1995), which is a classical model and had had a wide impact. Approaching French-English translation from the field of comparative stylistic analysis the authors provide a theoretical basis for a variety of translation methods. They identified two main translation methods: direct translation and oblique translation that cover seven procedures [33]. Their description of translation methods deal with linguistic and cultural differences that are reduced to empiricist semantics. Venuti argues that the "practical and pedagogical value of Vinay and Darbelnet's work overcome

any philosophical qualms about translatability – and distracted attention away from their conservative prescriptions about language use in translation." [34].

In his famous work *A Linguistic Theory of Translation* (1965) Catford describes his linguistic approaches and his famous definition of translation "shift". Catford follows the Firthian and Hallidayan linguistic model, which analyzes language as communication, operating functionally in context and on a range of different levels (e.g. phonology, graphology, grammar, etc) and ranks (sentence, clause, group, etc). According to Catford, who makes an important distinction between formal correspondence (relation between a pair of languages) and textual equivalence (relation between particular ST-TT pair), when two concepts diverge, a translation shift occurs. Of particular interest is Catford's assertion on translatability. He proposed a method in order to assess the translatability of texts, based on the degree to which a given text can be contextualized in the target language, taking into consideration all linguistic and extralinguistic factors. He places the absolute limits to translatability on two axes:

1. Translation between different media is impossible (the oral form of a text cannot be translated into the written form of a given text, and *vice versa*).

2. Translation between what he calls the "medium-levels" (phonology and graphology) and the grammatical and lexical levels is impossible (source language phonology cannot be translated into target language grammar, and so on).

Thus, according to Catford, in order for textual equivalence to exist, source language and target language elements must have some essential features in common. His premises can, however, be contradicted by practical evidence. It is conceivable for a translator to put in written form his/her translation of an oral text. Also, phonological devices of the source text (such as rhyme, for example), can be compensated in the target text by means of syntactical elements (some form of iteration), thus "translating" the rhythm of the text. Instead of raising fundamental doubts about the possibility of equivalence, translating shifts are used to recommend translating that is pragmatic, functional, communicative. The great merit of Van Leuven-Zwart's work (1989, 1990) is that she presented a detailed model for analyzing small "microlevel" translation shifts and their effect on the more general "macrolevel" [35].

The 1970s and 1980s registered a move away from translation shifts and the emergence in Germany of a functionalist and a communicative approach to the analysis of translation. In this respect we have to mention Katherine Reis's early work on text type and language function. As she argues the "functionally equivalent" translation needs to be based on a "detailed semantic, syntactic, and pragmatic analysis" of the foreign text. Reiss links the three functions of language distinguished by Karl Buhler, to their corresponding language dimensions and to the communicative situations in which they are used. She summaries the text type [36] as follows: informative expressive, operative and audiomedial. Reiss admits that the function of the TT may differ from that of the ST. An example she gives is Jonathan Swift's *Gulliver's Travels* that was originally written as a satirical novel to attack the government of the day, nowadays is normally read and translated as an entertaining fiction.

In 1970s, Itamar Even-Zohar and Gideon Toury set out from the assumption that literary translations are constructions of the target text. They theorize literature as a "polysystem" of interrelated forms and cannons that constitute norms constraining the translator's choices and strategies. [37]. Polysystem theory proves to be a decisive advance in translation research. It focuses on actual translation and submits them to detailed description and explanation.

The expansion of translation research in the 1960s and 1970s coincides with an increased awareness that it represents an emerging academic discipline. In the very influential paper *The Name and Nature of Translation Studies* (1972), James Holmes draws up a disciplinary map of translation studies, distinguishing "pure" research oriented areas of translation theory and description from "applied" areas like translation training [38]. The publication of Susan Bassnett's *Translation Studies* filled the need for an introductory text in translation classroom. This book heralded the emergence of translation studies as a separate

discipline, overlapping with linguistics, literary criticism and philosophy and exploring unique problems of cross-cultural communication.

In the 1990s discourse analysis came to prominence in translation studies. There is a link with the text analysis model of Christian Nord. While texts analysis normally focuses on describing the way in which texts are organized, discourse analysis looks at the way language communicates meaning and social and power relations. The model of discourse analysis that has had the greatest influence is Halliday's systemic functional model.

The assertion of translation studies as a separate discipline continues in this decade when it achieves a certain institutional authority. The publications issued are academic in the strict sense: training manuals, encyclopedias, journals, conference proceedings, collections of research articles, theories, readers, etc. Translation research reflects developments in linguistics (pragmatics, critical discourse analysis, computerized corpora) and in literary and cultural theories (globalization, postcolonialism) as well embracing a new interdiscipline, cultural studies. This brings a concern with the social effects of translation and their ethical and political consequences.

The twenty first century distinguishes a new level of development in translation studies – machine translation often referred to by the abbreviation MT. This is an automatic translation of a text from one language (SL) into another language (TL) without human oversight and intervention. Earlier names such as 'mechanical translation' and 'automatic translation' are now rarely used in English; but their equivalents in other languages are still common (e.g. Romanian *traducerea automata*, French *traduction automatique*, Russian *автоматический перевод).* The invention of the internet, together with the new technological developments in communication and digital materials, has increased cultural exchanges between nations. This leads translators to look for ways to cope with these changes and to look for more practical techniques that enable them to translate more and waste less. They also felt the need to enter the world of cinematographic translation, hence the birth of audiovisual translation. The latter technique, also called screen translation, is concerned with the translation of all kinds of TV programs, including films, series, and documentaries. This field is based on computers and translation software programs, and is composed of two methods: dubbing and subtitling. In fact, audiovisual translation marks a changing era in the domain of translation.

Thus, translation has a very wide and rich history in the West. Since its birth, translation has been the subject of a variety of research and both collaborating and conflicting between theorists. Each theorist approaches it according to his own viewpoint and field of research, a fact which gives its history a changing quality.

References:

1. Gross Alex, *The History of Translation History ATA Chronicle*, September, 1996
2. Benabdelali Abdessalam, *Fi Attarjama* [In translation], first editino, Casablanca: Dar Toubkal, 2006, p 13
3. Munday Jeremy, *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*, London Routledge, 2001, p.7
4. Newmark Peter *Approaches to translation*. - Oxford (etc): Pergamon press, 1981. – XIII, p. 4
5. Susan Bassnett, *Translation Studies*, 1991, p. 14
6. Munday Jeremy, op. cit., 2001, p.19
7. Venuti Lawrence *The Translation Studies Reader*. Routledge, 2006
8. Munday Jeremy, op. cit., 2001, p.20
9. Ibidem, p.20
10. Ibidem, p.20
11. McGuire, 1980, p. 46
12. Munday Jeremy, op. cit., 2001, p.23
13. Cowley 1640, cited in Amos 1920, p.149

14. Munday Jeremy, op. cit., 2001, p.24
15. Ibidem, p.25
16. Ibidem, p.25
17. Ibidem, p.27
18. Ibidem, p.27
19. Ibidem, p.28
20. Venuti Lawrence article *Genealogies of Translation Theory*: *Schleiermacher TTR*: traduction, terminologie, rédaction, vol. 4, n° 2, 1991, p.129
21. Munday Jeremy, op. cit.,, 2001, p.28
22. Ibidem, p.28
23. Raquel De Pedro *The Translatability of Texts: A Historical Overview* Meta, vol. 44, n° 4, 1999, p.35
24. Ibidem, p. 56
25. Ibidem, p.550
26. Gentzler, Edwin. *Contemporary Translation Theories*, London & New York, Routledge.1993, p.50
27. Nida, Eugene A. *Toward a Science of Translating*, Leiden, E.J. Brill. 1964, p.12.
28. Munday Jeremy, op. cit., 2001, p.36
29. Ibidem, p.36
30. Venuti, L. *The Translation Studies Reader.* London;New York 2000,p.69
31. Bolanos Sergio Cuellar *Equivalence revisited: a key concept in Modern translation theory,* Forma y Funcion, revista de la facultad de ciencias, Humanas departamento de linguistic, Bogota, inverno, numero 15, 2002, p.16
32. Vinay, J.P. and J. Darbelnet *Comparative Stylistics of French and English: A Methodology for Translation.* Amsterdam and Philadelphia, PA: Jhon Benjamins. 1995
33. Venuti, L. *A Methodology for Translation.* London;New York 2000, p. 84-93
34. Ibidem, p.70
35. Munday Jeremy, op. cit., 2001, p.56
36. Reiss, K. *Text types, translation types and translation assessment.* Translated by A. Chesterman, p.108-109
37. Venuti, L., op.cit., p.123
38. Ibidem, p.124

Recenzent: dr. Chirdeachin A.
Prezentat la 15. 10. 2009

ŞTIINŢE PEDAGOGICE

ABORDĂRI ALE CARIEREI PROFESIONALE DE VOCAŢIE A ELEVILOR

Ioana AXENTII,
Catedra de Pedagogie şi Psihologie
Natalia ROŞCOVANU,
Colegiul Industrial - Pedagogic din Cahul

Global education crisis, yet identified at the end of the last century, is caused by mismatch between education conducted in schooland labor market requirements. In the context of this problem, education can become a driver of change and become teachers themselves may influence the future of social resources through career guidance and career planning support person. A proper design requires firstly a proper technological education which in conjunction with the other facets of education, facilitating the socio-professional integration of the individual, and guidance in professional knowledgeable.

Career guidance to the profession for students who have skills and who could exercise a maximum of social and individual efficiences requires knowledge of each individual potential, discovering qualities that would fit in a profession of vocation. The root should be sought in the original student's vocation specific, in unic combination of all the factors that make up mental individuality.

An important condition in the relevance of orientation is deep knoeledge of students' choise, which should be adequate to time and Community, freely expressed and not subject to contraints such as parental, social or economic, to be realistic, etc.

Transformările sociale, economice şi culturale ale lumii contemporane, confruntarea cu probleme, precum ameninţările globale şi insecuritatea, mediul natural, migraţia populaţiei, slăbirea coeziunii şi solidarităţii sociale etc., cer formarea unui cetăţean activ, creativ şi responsabil în condiţiile democraţiei actuale. Toate acestea implică un nou tip de educaţie care să stea la baza afirmării acestui nou tip de cetăţean, indiferent de origine, cultură, culoare.

În condiţiile când se constată o criză a educaţiei la nivel global se pune în discuţie calitatea învăţământului. Această criză, identificată încă la sfârşitul secolului trecut, este determinată de o discordanţă dintre educaţia realizată în şcoală şi cerinţele pieţei muncii. Este pusă la îndoială atingerea finalităţii majore a fenomenului educaţional, integrarea socioprofesională de succes. În contextul acestei probleme care are, după cum am menţionat, un caracter global, învăţământul poate deveni un factor de schimbare şi înşişi cadrele didactice devin resursele care pot influenţa viitorul social prin ghidarea carierei şi susţinerea persoanei în proiectarea carierei.

O proiectare corectă presupune în primul rând şi o educaţie tehnologică corectă. O astfel de abordare este expusă evident de către Constantin Cucoş care menţionează că „organizarea educaţiei tehnologice în corelaţie cu celelate laturi ale educaţiei, facilitează procesul de integrare socioprofesională a individului, precum şi orientarea în cunoştinţă de cauză în domeniul profesional, alegerea celei mai adecvate activităţi dominante, optarea pentru alternativitatea profesională, adaptarea permanentă la schimbările din câmpul muncii, asimilarea celor mai potrivite hobby-uri predominant tehnice, angajarea socioprofesională deplină, activarea aptitudinilor tehnice ale persoanelor"[1, p.108].

Încadrarea metodologiei de ghidare a carierei în context educaţional necesită o abordare sistemică. Organizarea sporadică a unor activităţi, realizarea lor conform unor stereotipuri nu pot facilitata atingerea unor rezultate scontate, de aceea considerăm drept necesare conturarea unor repere în baza cărora vom stabili dimensiunile demersului educaţional [3, p.3].

Îndrumarea carierei are drept scop susținerea persoanei în *proiectarea carierei,* prin care omul își elaborează un plan de viață şi tinde spre esența socială a ființării sale. Realizarea profesională ce produce prin implicare şi efort, contextul de viață poate înlesni sau îngreuna fenomenul, dar persoana este cea care decide şi acționează. Mai mult ca atât în condițiile societății actuale, caracterizată prin schimbări rapide în toate sferele vieții, mobilitate sporită pe piața muncii, instabilitate economică etc., situație în care formarea profesională are un caracter continuu, se schimbă şi contextul integrării socioprofesionale. Persoana va trebui să acționeze în permanență pe cont propriu, scopul instituțiilor de învățământ fiind de a o pregăti pentru acest proces.

Rolul determinant în susținerea persoanei pentru a-şi proiecta cariera îl au educatorii de profesie. Școala nu poate să nu se implice în ghidarea carierei discipolilor. În caz contrar, ea, ca instituție ce are menirea de a pregăti omul pentru viată, își neagă sensul său [ibidem, p.4].

Ghidarea carierei elevilor către profesia pentru care are aptitudini şi pe care ar putea-o exercita cu maximum de randament social şi individual este imposibilă fără cunoaşterea potențialului individual al persoanei. Cercetarea individualității în învățământul preuniversitar trebuie direcționat spre descoperirea în elev a aptitudinilor care îl fac capabil de prestații deosebite într-un domeniu sau altul (spre deosebire de alte domenii în care se manifestă mai slab) şi care prin urmare îl fac capabil să se determine îndeosebi spre o categorie de profesiuni. Este important de asemeni de a cunoaşte şi a observa care sunt atitudinile totale ale elevilor față de mediul înconjurător, atitudini revelatoare pentru însuşirile cu caracter global, din care am putea deduce nu felul atenției, al judecății ci tipul vocational al elevului. Pedagogii, când recunosc în elevii lor, însuşiri care l-ar încadra într-o profesie de vocație au datoria firească de a-i sprijini spre alegerea profesiei corespunzătoare. Or, recunoaşterea aceasta nu este un lucru uşor. Este cunoscut faptul că şi fără ajutorul educației oamenii au putut deveni artişti, filozofi, reformatori, etc. Dar câți din aceia ce ar fi putut aduce mari foloase umanității nu au fost sau mai sunt şi astăzi reprimați de condiții neprielnice. În acest sens rămân a fi actuale conceptele lui Constantin Narly: „ Precum poți omorî un om în sens propriu, îl poți omorî în sens figurat, tăindu-i aripile şi făcându-i imposibilă ridicarea pe culmi. Din totdeauna bunul simț omenesc a văzut aceasta, şi de aceea s-au găsit oameni care să ajute ecloziunea spiritelor deosebite, când drumurile li s-au încrucişat. Un Kant s-a bucurat de această soartă fericită, şi ca el mulți alții. Dar câți nu au rămas în afară de orice sprijin, sau din cauza unei educații greşite au pornit pe drumuri improprii? [4, p.523].

În contextul zilei de astăzi, considerăm oportună asigurarea autonomiei fiecărui elev. Autonomia acordată elevului ar consta în viziunea noastră, în asigurarea libertății de a se manifesta în direcția proprie. Or, „omul este singura ființă care se asociază conştient, în ideea de a obține cât mai multă libertate, libertatea fiindu-i esențială întru devenirea în ființă" [5, p.39].

Autonomia de asemeni trebuie să asigura elevului condiții de a-şi realiza bunurile spirituale şi acele valori care corespund vocației sale. De remarcat faptul că realizările impuse sau prestate cu sentimentul că i-au fost impuse, nu vor fi nici odată calitative şi deci nu vor putea nicidecum duce la evoluția elevului. Aşadar, nu există valoare superioară omului pentru că el este sie însuşi valoare, şi își trăieşte această valoare în afirmarea sa, în realizarea şi manifestarea sa în direcția vocației sale. Rădăcina vocației elevului trebuie căutată în originalitatea specifică, în îmbinarea unică a tuturor factorilor care compun individualitatea psihică. Vocația este dominantă într-o individualitate, este trăsătura specială care va influența toate acțiunile ei şi care o va desemna ca fiind mai potrivită pentru cutare acțiune decât pentru alta. Vocația sau chemarea interioară înseamnă originalitatea specifică de îndată ce se manifestă pe domeniile variate ale vieții individului, recunoscându-le pe unele ca cele mai importante în direcția în care s-ar putea manifesta maxim. Astfel „prin vocație înțelegem convergența tuturor puterilor omului spre anumite manifestări, în direcția cărora el simte că se realizează pe sine, are sentimentul propriei libertăți, propriei afirmări" [4, p.239].

Cunoaşterea acestui concept ne duce la ideea că forma prin care vocația se manifestă în acțiunile elevului trebuie să constituie şi îndeletnicirea constantă a acestuia. Deci

caracteristica acestei îndeletniciri constante a elevului, căreia el îi dă prioritate în cazul când este observată , susținută , şi stimulată de către părinți, pedagogi, constituie o desăvârşire crescândă cu care este îndeplinită, iar produsul îndeletnicirii constante va deveni mult mai bun cantitativ şi mult mai calitativ decât produsul oricărei alte îndeletniciri, care nu ar corespunde vocației. În viziunea noastră îndeletnicirea constantă ar constitui profesia aleasă corect de către elev. Or, nu este rar cazul când foştii elevi, actual studenți la facultate învață pentru că aşa părinții au dorit, pentru că este la modă, pentru că le trebuie o diplomă de licență etc., ca apoi după ani buni de studii şi muncă să-şi dea seama că de fapt alta e vocația lor. Unii din ei, cei mai hotărâți şi mai insistenți renunța la ceea ce au fost nevoiți să facă şi o iau de la început.

În cariera corect aleasă viitorul specialist se va simți liber, se va putea afirma pe sine, se va putea realiza deplin.Ca acest lucru să se poată întâmpla şcoala, cadrele didactice, comunitatea locală, reprezentanți ai patronatelor dar şi alți factori educaționali trebuie să pregătească personalități libere, elevi care să simtă în ei elementul creator, în care personalitatea sa „ să nu fie aceea a unui sclav oprimat, ci personalitatea în care trupul să ajute mintea şi legea să izvorască din gândire…din punct de vedere intelectual educația liberă îl învață pe copil nu să creadă, ci să constate, nu să memorizeze ci să gândească. În acest gen de educație şcolarul e solicitat să vorbească, să argumenteze, să reflecteze, să observe… Din punct de vedere moral educația liberă acordă încredere şcolarului. Învățătorul se adresează rațiunii elevului, face apel la demnitatea lui… ordinea în viața copilului nu e impusă, ci e creată. Acțiunea educației nu vine atât din afară cât caută să pornească dinăuntru, ea vrea să creeze omul din copil. Copilul creşte, se dezvoltă, el nu se dresează. Viitorul cetățean trebuie să fie o personalitate, care să se manifeste şi nu un manechin, care să îndeplinească ordine, a căror rațiune nici odată nu o bănuieşte. Aceasta e sensul educației libere şi astfel trebuie să înțelegem omul liber: liber să judece, liber să simtă, liber să se hotărască, dar alimentat ca să judece bine şi să devină un om demn” [3, p.2-3].

Reeşind din cele expuse anterior putem deduce că fără de ghidarea corectă a carierei elevilor, fără de asigurarea unei educații libere şi fără de cunoaşterea şi dezvoltarea liberă a potențialului individual al fiecărui elev este imposibil ca el să-şi poată proiecta corect cariera profesională de vocație. Realizarea acestui obiectiv important al proiectării carierei constă în pregătirea elevului pentru identificarea domeniului de activitate favorabil autorealizării, încadrarea într-un mediu profesional favorabil pentru realizarea potențialului individual. Cadrele didactice şi în special diriginții pot să-şi aducă în acest plan o contribuție efectivă şi avizată. Ei pot observa sistematic care sunt aptitudinile elevului în formare şi aprecia în funcție de acestea, în ce direcție trebuie orientat, îl vor înarma cu acele cunoştințe şi abilități necesare de a se promova în plan vocațional.

În esență, fiecare persoana realizează un marketing vocational. Identifică domeniul în care îşi va aplica potențialul individual, investeşte resurse (timp, forțe, mijloace) pentru dezvoltarea şi formarea unor trăsături de personalitate şi calități necesare unui anumit gen de activitate, se încadrează în activități care îi favorizează recunoaşterea în mediul său de viață.

Activitățile de realizare a marketingului vocațional se desfăşoară în două etape. ***Prima etapă*** a marketingului vocațional corespunde copilăriei, adolescenței şi tinereții timpurii. Este perioada şcolarității şi a formării profesionale inițiale, începând de la vârstă timpurie, mai întâi familia, iar apoi şi şcoala vor ajuta copilul să-şi contureze interesele şi îl vor orienta spre activități în care îşi va dezvolta predispozițiile în domeniul artistic, sportiv, tehnic, în comunicare etc. Factorii educaționali încurajează şi creează condiții, dar, în esență, importantă este implicarea persoanei, aprecierea genului de activitate drept parte integrantă a eu-lui, drept mijloc de autorealizare şi de recunoaştere în plan social. De asemeni importante sunt şi *aptitudinile generale* care condiționează obținerea unor rezultate bune în mai multe profesii cum ar fi: spiritul de observație, spiritul critic, memoria, inteligența etc. cât şi *aptitudinile speciale,* de care depind rezultatele numai în unele profesii cum ar fi:simțul ritmului pentru dansator, auzul muzical pentru dirijor etc. care trebuie cunoscute nu numai de către cadrele

didactice, dar şi de către părinţii elevilor, cât şi de către elevii înşişi, spre a evita conflictele în alegerea carierei profesionale.

Cunoaşterea elevului şi a aptitudinilor lui generale şi speciale pot fi realizate prin folosirea unui număr de metode ştiinţifice cum sunt: observaţia, testele, analiza rezultatelor muncii elevilor atât din cadrul procesului de învăţământ, cât şi din activitatea lor extraşcolară, convorbirea cu profesorii, părinţii, colegii, chestionarul, tehnici sociometrice [6, p.431]. Cu ajutorul lor se pot obţine date despre interesele şi aptitudinile elevilor, despre ocupaţiile lor preferate, despre trăsăturile lor de voinţă şi de caracter, despre aspiraţiile şi idealurile lor, despre sănătatea şi posibilităţile lor fizice, despre perspectivele lor de dezvoltare. În acest context putem menţiona că factorii educaţionali şi însăşi persoana cu ajutorul chestionarului ar putea răspunde la următoarele întrebări:

- Ce activităţi din cadrul curricular şi extracurricular favorizează dezvoltarea capacităţilor prin care voi putea să mă integrez în societate?
- Cum să determin formele de activitate prioritare?
- În ce mod să investesc resursele (timp, forţe etc.), pentru a obţine performanţe?

În dependenţă de vârstă şi experienţa de viaţă, copilul/adolescentul/tânărul, având îndrumarea şi susţinerea adulţilor, îşi alege genul de activitate. Identificarea potrivită a clubului sportiv, a cercurilor pe interese, a activităţilor de voluntariat, implicarea în diverse proiecte contribuie la conturarea imaginii de sine, la dezvoltarea unor abilităţi, la formarea unei reţele sociale (relaţii cu alţi oameni). Prin această implicare se produce promovarea/autopromovarea personalităţii. Tânărul îşi cunoaşte potenţialul, are o recunoaştere socială, dar lucrul cel mai important constă în formarea competenţei de promovare. Or, este general recunoscut faptul că implicarea în activităţi curriculară şi extracurriculare favorizează integrarea şcolară, iar ulterior şi integrarea socioprofesională.

Important este rolul factorilor educaţionali, precum am menţionat şi mai sus *familia şi şcoala.* Observarea în momentul oportun a interesului copilului către un anumit gen de activitate, susţinerea efortului, încurajarea participării şi chiar insistarea asupra respectării unui anumit mod de viaţă sunt benefice pentru dezvoltarea personalităţii în creştere.

Şcoala are menirea de a crea condiţii pentru dezvoltarea multilaterală a personalităţii prin organizarea:

- cercurilor sportive, artistice;
- cluburilor de dezbateri;
- centrelor de inovaţii în domeniul tehnic (şi nu numai);
- proiectelor în probleme ecologice, comunitare.

A doua etapă a activităţii de marketing vocaţional se referă nemijlocit la încadrarea în câmpul muncii şi integrarea socioprofesională.

Între aceste etape există o strânsă interdependenţă: abilităţile/competenţele şi calităţile persoanei formate în copilărie, adolescenţă şi tinereţea timpurie se consolidează şi se amplifică în perioada vieţii adulte. Deci, între aceste două etape trebuie să existe o relaţie de complementaritate.

Dacă factorii educaţionali (şcoala, familia, instituţiile culturale, mass-media etc.) au ignorat formarea competenţei de promovare a copilului şi adolescentului, atunci acesta ajunge la maturitate fără a avea abilităţi de identificare a activităţilor şi mediilor favorabile realizării potenţialului individual în viaţa de adult.

În această situaţie, marketingul vocaţional va avea nu doar funcţia de consolidare a abilităţilor formate în copilărie şi adolescenţă, dar şi funcţia compensatorie, de formare a calităţilor şi abilităţilor necesare. Evident că orice activitate educativă, care are scopul de a compensa lacunele formate anterior, este mai dificil de realizat decât în cazul când lucrurile decurg conform unei logici interne a procesului [2, p.74 - 75].

Examinată în contextul transformările sociale, economice şi culturale ale lumii contemporane orientarea carierei profesionale de vocaţie trebuie să o direcţionăm spre cunoaşterea a ceea ce sunt, pot, doresc să devină elevii noştri, spre cunoaşterea profilului

aptitudinal şi aspiraţional al lor, în acelaşi timp în orientarea carierei nu vom porni doar de la aptitudini, ci şi de la atitudini, valori pragmatice, sfidări ale producţiei contemporane.

O condiţie importantă în ce priveşte pertinenţa orientării constă în cunoaşterea profundă a opţiunilor elevilor; care ar trebui să fie adecvate timpului şi spaţiului comunitar, liber exprimate şi nu supuse unor constrângeri de natură parentală, socială sau economică, să fie realiste etc.

Informarea adecvată şi la timp a elevilor cu privire la orizontul devenirii profesionale cât şi conexarea corespunzătoare a intereselor personale cu lumea profesiilor, cu evoluţiile şi dinamica acestora considerăm că va constitui cheia succesului în alegerea unei profesii de vocaţie.

Referinţe:

1. Cucoş, C., Pedagogia. Iaşi: Ed. II, Polirom, 2002. ISBN: 973-681-063-1
2. Dandara, O., Proiectarea carierei. Dimensiuni ale demersului educaţional, Chişinău: CEP USM, 2009. ISBN 978-9975-70-872-2
3. Dragomir, N., Adevărata educaţie,//Şcoala Basarabeană, nr. 1, 1919, judeţul Lăpuşna, p.2-3.
4. Narly C., Pedagogia generală, Bucureşti: Ed. Cultura românească, 1938.
5. Păslaru, Vlad., Identitate şi entitate în educaţiei, //Buletinul ştiinţific al Universităţii de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu”din Cahul, 1(1), 2009. ISSN 1875-2723.
6. Ţîrcovnicu ,V., Pedagogia generală, Timişoara: Editura Făclia, 1975.

Recenzent: conf. univ., dr. Palaria V.
Prezentat la 15. 10. 2009

CE TREBUIE SĂ CUNOASCĂ PEDAGOGII DESPRE COPIII STÂNGACI

Viorica PALARIA,
Ministerul Educației

Education is a complex process in which socialization and individualization complement and interact immanent. A first condition to succed in education is the educator's attitude towards the student, his ability to understand and to respect treir abilities, interests. Significant role of the teacher is the education of children left-handed. A child left-handed is a child quite normal!

I fit was found that a child is left-handed, he should be allowed to be so! In any case try not to be forced to use his other hand or foot. Clumsiness can be an asset! Children left-handed, have shown specific studies, are more creative, have a rich imagination and find novel solutions to problems.

Most children left-handed in the family so unwieldy and require ongoing support in schools, benevolent attitude, belief and trust in positive outcomes. Warm and kind cand increase the chances of such students to succeed and success.

Conform opiniei mai multor savanți educația este o activitate necesară şi permanentă nu numai pentru realizarea în sine a individului, ci şi pentru progresul societății. Educația este un proces complex, în cadrul căruia socializarea şi individualizarea se completează şi interacționează imanent. Ca şi cultura şi ştiința, educația a înregistrat îmbogățiri conceptuale în spațiu şi timp. Reținând acest moment important, afirm cu toată certitudinea, că anume cadrelor didactice le revine sarcina de a începe formarea personalității copilului, utilizând rezultatele cercetărilor ştiințifice din domeniul pedagogiei, psihologiei, metodicilor educaționale. O primă condiție pentru a reuşi în educație este atitudinea pedagogului față de elev, capacitatea lui de a-l înțelege şi de a-i respecta capacitățile, interesele acestuia. O altă condiție, nu mai puțin semnificativă, ar fi dorința şi oportunitatea pedagogului de a studia şi a implementa în practica educativă tainele ştiinței psihopedagogice. Ceea ce se urmăreşte prin educație este tocmai un transfer al personalității educatorului cu cunoştințele lui imense şi experiența pedagogică bogată asupra copilului.

Ce ar trebui să cunoască pedagogii noştri, pentru ca acest transfer al personalității lor asupra fiecărui copil să fie pozitiv? În acest articol urmăresc scopul să subliniez o dată în plus semnificația cadrului didactic în educația copiilor stângaci, să pun accentul pe particularitățile psihice şi fizice caracteristice acestora, să propun unele sfaturi, asupra cărora ar putea reflecta fiecare educator/învățător care va avea ocazia să cunoască un copil stângaci. S-o începem de la Adam, cum s-ar spune.

Cercetările efectuate atestă că 13% din populația mondială (aproximativ 500 de milioane de persoane), este stângace! Mâna dominantă este influențată în mare măsură de genetică. Dacă tu şi partenerul tău folosiți mai bine mâna stângă decât cea dreaptă, copilul vostru are 45-50% şanse să fie şi el stângaci. A fi stângaci, însă, nu înseamnă a fi retardat, handicapat sau bolnav! Stângăcia nu necesită tratament medical, ci psihopedagogic. La fel se poate spune şi despre ambidextrii (cei care folosesc în aceeaşi măsură ambele mâini). Sally P. Springer în cartea sa "Left brain, Right brain" explică de ce există aceste diferențe de utilizare a unei anumite părți a corpului. Este vorba despre dezvoltarea şi folosirea cu predilecție a unei emisfere cerebrale. Astfel, emisfera stângă controlează partea dreaptă a corpului, iar emisfera dreaptă controlează partea stângă. Existența unor conexiuni mai rapide şi mai numeroase pe o anumită emisferă duce la aşa zisa clasificare în stângaci şi dreptaci. Stângacii sunt deci coordonați predominant de emisfera dreaptă, responsabilă de orientarea în spațiu, de imaginație, creativitate. Dreptacii sunt coordonați de emisfera stângă responsabilă de logică, analitică, funcțiile verbale şi matematică. In cazul ambidextrilor, emisferele sunt la fel de active.

Un copil stângaci este un copil absolut normal! Gradul de inteligență al acestuia poate fi

ca al oricărui copil dreptaci. Retardarea mintală ca şi genialitatea nu poate fi condiționată de stângăcie.

Primele semne ale stângăciei apar din copilăria timpurie, când se poate observa în micile activități cotidiene utilizarea cu predilecție a mânii sau piciorului stâng. Există şi o aşa zisa stângăcie de vedere sau de auz, referindu-se la faptul că persoana respectivă aude sau vede mult mai bine cu organul de simț de pe partea stângă. Dar acest lucru nu poate fi descoperit prea lesne. Aşa că mă voi referi doar la mâna şi piciorul stâng. Deci, aşa cum spuneam, copilul stângaci întinde mâna stângă spre jucărie, adună obiectele cu această mână, se spală pe dinți, mănâncă şi bea cu predilecție cu mâna stângă. Când piciorul stâng este cel în cauză, copilul va da cu acest picior în minge, îl va ridica cu predilecție când va vrea să păşească pe o treaptă sau un obiect înalt, etc. Preferința bebeluşului pentru mâna sa dreaptă sau stângă poate apărea devreme, de la 6-9 luni. Chiar şi aşa, nu poți spune că într-adevăr este dreptaci sau stângaci până la 2-3 ani, când va începe să prefere aceeaşi mână în mod constant. Unii copii pot fi ambidextri (se folosesc în mod egal de ambele mâini), până la 5-6 ani şi apoi fac o alegere finală.

Dacă sunteți curioşi ce parte va deveni dominantă la bebeluşul vostru, încercați să-i oferiți o jucărie care să-l atragă. In cazul în care va începe să-şi dezvolte o mâna dominantă, sunt şanse mai mari să o folosească pe aceasta pentru a ajunge la jucărie. Dacă bebeluşul pare să folosească exclusiv o mână înainte să împlinească 18 luni, este bine să discutați cu medicul pediatru, deoarece o mână dominantă atât de devreme poate fi un semn de tulburare a dezvoltării motorii. Când urmăriți dezvoltarea motorie a copilului, țineți minte că nu este o idee bună să încercați influențarea mâinii dominante. In timp ce genetica nu explică complet de ce cineva devine dreptaci sau stângaci, s-a dovedit ştiințific că dezvoltarea predominantă a unei emisfere cerebrale conduce la folosirea cu mai multă uşurință a unei părți a corpului, dreapta sau stânga. Dacă s-a descoperit într-adevăr că micuțul este stângaci, el trebuie lăsat să fie aşa! În nici un caz să nu se încerce de a fi obligat să-şi folosească cealaltă mână sau picior.

Am auzit frecvent de părinți, învățători, bunici sau alte persoane, care au recurs la tot felul de metode, unele de-a dreptul barbare, cum ar fi legatul mâinii stângi la spate pentru a dezvăța copilul de folosirea ei. Pe lângă faptul că copilul va fi traumatizat, acesta va deveni neîndemânatic, greoi în dobândirea tuturor deprinderilor, va face lucrurile mult mai încet şi mai prost calitativ decât o va face cu stânga. S-ar putea întâmpla ca acest copil să scrie foarte urât şi încet şi asta va afecta foarte mult rezultatele şcolare. Forțând un copil să folosească mâna dreaptă când de fapt el este stângaci, este puțin probabil să funcționeze pe termen lung, copilul va fi doar confuz şi frustrat. Singurele probleme care pot într-adevăr apărea la copilul stângaci sunt cele de însuşire greşita a scrisului (grafismului). Dar asta nu e o regulă şi poate fi corectată foarte lesne, cu răbdare şi exerciții.

Stângăcia poate fi un atu! Stângacii, au demonstrat-o studiile de specialitate, sunt mai creativi, au o imaginație mai bogată şi găsesc soluții inedite la probleme, față de dreptacii care sunt analitici şi calculați. Dovadă a normalității, ba poate chiar a gradului înalt de inteligență, pot fi mari oameni de ştiință, din istorie, cultură sau sport care au fost stângaci: Pablo Picasso, Michelangelo, Rafael, Leonardo da Vinci, Albert Einştein, muzicieni şi compozitori: Bach, Paul Mc Cartney, Ringo Starr, scriitori: Mark Twain, actori: Charlie Chaplin, Angelina Jolie, Sarah Jessica Parker, Tom Cruise, Nicole Kidman, Greta Garbo, Marylin Monroe, Julia Roberts, Bruce Willis, fotbaliştii: Diego Armando Maradona şi Edson Arantes do Nascimento (Pele), tenismeni: Jimmy Connors, Goran Ivanişevic, Martina Navratilova, Monica Seles, preşedinți: Ronald Reagan, Bill Clinton etc.

Termenul de emisfericitate a fost introdus de biologi pentru a desemna specificitatea funcțională a unei emisfere. Cercetările fiziologice şi neurofiziologice asupra creierului (A.A.Airapeteanț) au demonstrat că funcția limbajului ar fi localizată în emisfera stângă. Biologul Jackson a constatat că unele leziuni ale emisferei drepte duc la o pierdere selectivă a vederii, în timp ce leziunile asemănătoare în emisfera stângă nu au aceste efecte. La fel s-a demonstrat că bolnavii cu leziuni ale emisferei drepte au dificultăți în a desena, citi cartonaşe, a recunoaşte figurile umane. Astfel, s-a ajuns la concluzia că emisfera stângă este specializată

pentru limbaj, iar cealaltă pentru vedere. Sperry, secționând corpul calos al unor bolnavi, desparte cele două emisfere cerebrale. La aceşti bolnavi, un obiect plasat în mâna dreaptă, poate fi numit, descris, dar nu întrebuințat. Acelaşi obiect pus în mâna stângă, poate fi folosit, dar nu denumit. Se observă, astfel, funcționalitatea concretă a celor două emisfere, acestea putând fi independente una față de alta. Alte studii pe bolnavi la care corpul calos a fost secționat chirurgical, sugerează concluzia că emisfera cerebrală majoră, sau dominantă, diferă funcțional de emisfera opusă, minoră. Emisfera dominantă (la om de obicei cea stângă), îndeplineşte în special funcțiile verbale, lingvistice, aritmetice, de calculare şi analitice. Emisfera cerebrală minoră (la om, cea dreaptă care cu timpul a involuat datorită dezvoltării celei stângi), are funcții nonverbale, geometrice, spațiale, vizuale de modelare - schematizare, muzicale şi de sintetizare. (M. Ifrim, Gh. Niculescu).

Deci, emisfera stângă este sediul limbajului, cuvântului, implică aspectele lingvistice ale scrierii, este sediul calculului logic, cifrelor, raționamentelor, capacității de analiză şi abstractizare. Prin ea, orice percepție se traduce în reprezentare logică, semantică şi fonetică. Persoana dominată de emisfera stângă comunică cu exteriorul pe baza unui cod logico-analitic, are gust pentru dicționare, vocabular, are grijă de a numi obiectele şi clasele, preferă detaliile, prezintă logic faptele, are preferință pentru relațiile cauzale unilaterale (cauză-efect), posedă arta structurării frazelor. Ea caută de asemenea să aibă explicații pentru orice, gândirea fiind metodică şi structurată. Inexplicabilul pentru astfel de persoane este o slăbiciune.

Emisfera dreaptă, însă, este sediul gândirii fără limbaj, al înțelegerii nonverbale, al recunoaşterii formelor, percepțiilor spațiale. Ea este responsabilă pentru tonul şi intonațiile vocii, pentru ritm, muzică, imaginație, simțul culorilor, visării. Persoana preferă să aibă cât mai multe analogii, scheme în abordarea universului, sintetizând şi exprimând rezultatele cunoaşterii în imagini. Imaginația şi intuiția îşi au locul în această emisferă, care este sediul competenței artistice şi muzicale. Imaginația creatoare afectivă, descrisă de Ribot deci, îşi are sediul în această emisferă. Persoana cu această emisferă dominantă are o memorie video spațială, preferând o abordare intuitivă, interactivă, sintetizând relațiile între obiecte, folosind asociațiile de idei, reconstituind informațiile într-un tot unitar. Persoana judecă lucrurile în dependență de context, neizolat.

Cercetările efectuate de către fiziologii ruşi O. Inşacova şi N.A.Fedosova au demonstrat particularitățile organizării sferei cognitive şi deaceea în activitatea elevului stângaci din clasele primare se va ține cont de următoarele manifestări:

- În cazul scăderii coordonării capacității vizual-motorii copiii greu se isprăvesc cu copierea unui desen, unei imagini grafice, în special a consecutivității redării lor; greu mențin şirul de cuvinte la scriere şi citire; ca regulă au un scris de proastă calitate.

- În situația unor imperfecțiuni ale perceperii spațiale şi memoriei vizuale, dificultăților analitice la stângaci, deseori se observă denaturarea formei şi proporției figurilor grafice; scrierea ca în oglindă; omiterea sau/şi metateza consoanelor, iluzia optică etc.

- Atenția slabă, dificultăți în concentrarea şi comutarea ei îi fac pe aceşti copii să depună mai mult efort pentru a înțelege şi a însuşi tema nouă etc.

Particularitățile enumerate influențează succesul elevului din clasa I, în special, în însuşirea deprinderilor necesare de învățare a scrisului. Aceşti copii trebuie luați la evidență şi ajutați atât de părinți, învățători, cât şi de psihologii şcolari.

Având în vedere aceste caracteristici, s-au pus în evidență profesiile în care sunt implicate una sau alta dintre emisfere în mod preponderent:

- profesii care implică folosirea emisferei stângi: inginer, tehnician, economist, administrator, medic, jurist, informatician, chimist, matematician;

- profesii care implică folosirea emisferei drepte: muzician, dansator, scriitor, artist, poet, psiholog, sculptor, expert în relații umane, filozof (fondator de sistem), manager, actor.

Dacă ar fi să le personificăm, am spune că **emisfera dreaptă** este mai artistică, mai afectivă, **emisfera stângă** fiind mai logică, mai rațională. În acelaşi timp, se accentuează atenția asupra faptului, că stângacilor le este caracteristică: o disproporție în formarea vorbirii, lecturii, reprezentărilor de spațiu şi sferei afective, o tărăgănare a activității, ceea ce n-ar trebui să condiționeze din partea adultului motiv pentru reproş, mustrare sau chiar acuzare. În procesul de instruire a acestui tip de copii se cere cât mai mult de folosit materiale didactice ilustrative, tabele, scheme, modele, mostre, exemple concrete, imagini expresive, vorbire expresivă şi explicită.

Nici într-un caz copilul stângaci nu poate fi grăbit în efectuarea unor acțiuni, deoarece fiind zorit el poate comite o mulțime de greşeli sau chiar poate să se stopeze, să se blocheze totalmente. În situație de stres un astfel de copil intră în panică şi nu mai poate finisa activitatea inițiată. Din acest motiv cadrele didactice nu pot recurge la nici un fel de amenințări sau periclitări!

Se interzice de a-i aminti unui astfel de copil insuccesul acestuia, înainte de a începe o lucrare de control, o testare, deoarece se poate cauza un nou eşec, o altă nereuşită a lui. Majoritatea copiilor stângaci necesită permanentă susținere, atitudine binevoitoare, convingere şi încredere în rezultate pozitive.

În activitatea cu acest tip de copii trebuie să se demonstreze cât mai multă corectitudine, răbdare, simțul umorului, tendința de a-l înțelege pe copil. Atât în familie, cât şi în unitățile şcolare se cere de creat o atmosferă de lucru corectă, binevoitoare, favorabilă în timpul pregătirii şi desfăşurării lecțiilor, ce ar condiționa, ar impune starea liniştită de lucru, calmantă pentru sistemul nervos al copiilor stângaci, care greu suportă insuccesele. Iar atmosfera caldă, binevoitoare poate spori şansele acestui tip de elevi la reuşită şi succes.

Pedagogul trebuie să cunoască cauza fundamentală a manifestării particularităților caracteristice copilului stângaci, care se deosebeşte mult de cel dreptaci prin organizarea activității emisferelor cerebrale. Stângacii depun mai mult efort pentru a clarifica o problemă cu care se confruntă, deseori chiar ignorând delicatețea, buna-cuviință şi întrerupând interlocutorul, insistă asupra explicațiilor suplimentare. Deaceea copilul cu caracteristicile pronunțate ale celui stângaci rar este înțeles de către adulți, în special, de către cadrele didactice. Tendința irezistibilă a elevului stângaci permanent de a concretiza şi de a preciza, cât şi o oarecare "obrăznicie" a lui provoacă protest la pedagogi. Dacă părintele sau psihologul nu-i vor aduce pedagogului argumente fundamentale despre copilul stângaci şi nu-i vor explica motivele unui astfel de comportament al lui, atunci acestuia îi va fi foarte greu în şcoală.

În procesul de predare a materiei de studiu din partea cadrelor didactice se cere explicarea pas cu pas, succesivă a operațiilor, acțiunilor necesare în rezolvarea unei sarcini didactice, demonstrând etapele necesare, specificând algoritmul însuşirii temei. Pedagogul este pur şi simplu dator să descrie detaliat fiecare acțiune ce urmează a fi efectuată, ceea ce ar permite elevului să-şi creeze o imagine integră despre cele ce vor fi însuşite. În caz contrar elevul stângaci de cele mai deseori va veni cu lecția nepregătită.

Copilul stângaci percepe materia de studiu într-o strictă consecutivitate, golurile în cunoştințele acestuia pot condiționa neînțelegerea celor studiate şi scăderea nivelului de însuşire. De aceea şi pare copilul stângaci obraznic când insistă să i se explice suplimentar fiecare pas în învățarea temei.

Pe copilul stângaci îl neliniştește nu atât esența acțiunilor sau algoritmul efectuării acțiunilor necesare, cât volumul sarcinilor didactice pentru acasă, ceea ce repede îl oboseşte şi

în consecință la el scade randamentul intelectual şi dorința de a mai lucra cu multă sârguință. Din motiv că la fiecare disciplină i se propun prea voluminoase ca conținut sarcinile didactice, copilul stângaci nu mai atrage atenție la corectitudinea îndeplinirii lor. Strategiile didactice selectate de cadrele didactice ar trebui să îndeplinească funcții de securizare şi ocrotire a sănătății copiilor în anumite situații.

Din partea cadrelor didactice se cere promovarea lucrului individual şi diferențiat cu acest tip de elevi. Stilul educativ al pedagogului trebuie să fie axat pe valorizarea elevilor stângaci, fiind prevăzute mai multe sarcini cu caracter creativ pentru ei, pentru a le menține interesul şi tendința acestora spre succes deplin obținut printr-un efort deosebit. Stilul coercitiv axat pe constrângeri, interdicții, dezaprobare se manifestă ca un imbold spre nereuşita elevului stângaci, spre eşec sistematic, spre îmbolnăvire şi nedorința de a frecventa şcoala.

Elevului cu particularitățile specifice ale perceperii materiei de studiu, caracteristice unui copil stângaci, îi vine foarte greu să se adapteze la cerințele complicate şi severe ale şcolii. El trebuie ajutat să înțeleagă greşelile comise în procesul rezolvării sarcinilor didactice. În scopul susținerii manifestărilor pozitive şi a comportamentului adecvat al copiilor stângaci, este important să cunoaştem şi să acceptăm modalitatea de a învăța a lor. Aceasta ne va permite să cunoaştem mai bine fiecare copil, pentru a-l susține în tendința de autoidentificare, autonomie şi autoeducație corectă.

În contextul celor expuse aş putea recomanda fiecărui cadru didactic de a se informa permanent privind particularitățile individuale de a învăța al copiilor stângaci, organizarea întrunirilor pedagogice axate pe diverse teme ce țin de specificul activității cu acest tip de elevi, organizarea consilierii psihopedagogică a familiei, ajutându-le să-şi cunoască mai bine copiii, elaborarea şi promovarea modelelor pozitive şi eficiente de lucru individual, diferențiat cu aceştea etc.

Referințe:

1. Айрапетянц, А. Левшество. Москва, 1985.
2. Иншакова, О. Леворукость как физиологическая особенность. Новосибирск, 2008.
3. Иншакова, О. Леворукие и математика /Часть 1 и 2. //http: edu.rin.ru
4. Федотов, М. Леворукость и праворукость: М, 2001.
5. Ifrim,M.; Niculescu,Gh., Dominanta cerebrală? Despre emisferele cerebrale. Bucureşti, 1988

Recenzent: conf. univ., dr, Axentii I.
Prezentat la 15. 10. 2009

DELIMITĂRI CONCEPTUALE: DEFINIREA, ANALIZA ŞI DESCRIEREA UNOR INTERPRETĂRI TEORETICE PRIVIND EDUCAȚIA ECONOMICĂ

Viorica PALARIA,
Ministerul Educației al Republicii Moldova

The necessity of economical education of pupils is conditioned by the contemporary needs of the school which constitute a component part of the socio-economic structure of the society. Many authors who were interested in this problem support the idea that the economical education of pupils in the school on the basis of the economical competence is an important element of their availability for the economical activities. Among the economical abilities we can mention the capacity of planning, organizing, controlling, making economical analysis and creating an economical thinking. In solving this significant problem the important role plays the teacher. By the degree of his preparation depend the success of the achievements of the essential objectives of the economical education of pupils.

Ca şi vechea problemă a găinii şi a oului, problema interrelației educație-societate nu este lipsită de o rațiune profundă, menționează faimosul filosof francez Louis Emmerji în lucrarea sa „Învățământ şi muncă: Alternanță ori continuitate?". Desigur, întrebați asupra problemei dacă educația exercită o mare influență asupra formării societății, ori viceversa, toți ori aproape toți, continuă autorul, ar răspunde că societatea este cea care influențează educația. Însă unii, totuşi susțin, că educația are puterea magică de a transforma societatea. Problema efectelor doar ale educației asupra şanselor de reuşită individuală şi asupra societății în general nu va primi un răspuns categoric niciodată, deoarece permanent vor fi prezente interpretări alternative.

Indira Gandhi, conform spuselor ei, nu se îndoia nici o clipă, „că educația este singurul instrument capabil să reconstruiască societatea aşa, cum vrem s-o vedem reconstruită. Nu există altă unealtă pentru a atinge acest obiectiv". Astfel, educația, în special cea prin muncă contribuia la însuşirea noțiunilor economice şi pregătea elevii pentru viața reală, în care trăiau: ei analizau fenomenele economice existente, noțiunile generale de planificare, se inițiau în mecanismul funcționării unor mici întreprinderi – descoperirea problemelor puse de întreprindere, organizarea şi remunerarea muncii, calculul costurilor, valorificarea, amortizarea etc.

Examinarea cadrului teoretic a demonstrat că educația economică este definită şi interpretată în mod diferit. Există, la ora actuală, atât în literatura pedagogică națională, cât şi în cea editată peste hotarele ei, un număr important de tratate şi studii de referință, elaborări colective şi demersuri individuale. Paradoxal este însă faptul, că tocmai această diversitate mi-a sugerat ideea de a începe o investigație în domeniul respectiv.

Înainte de a defini noțiunea de educație economică vreau să atrag atenția încă odată asupra termenului de ***educație*** în general. Se ştie deja că originea termenului este substantivul latin *educo* care semnifică *a creşte, a îngriji* sau *educere*, ce înseamnă *a duce, a conduce*. La prima vedere, susține pedagogul C.Cucoş, se pare că ambele traiecte etimologice sunt corecte, iar ramificațiile semantice – destul de apropiate[4]. Şi în acelaşi timp mulți savanți, profesori universitari vor înțelege educația în mod diferențiat. Să exemplificăm acest lucru:

- A educa înseamnă a antrena copilul în aşa mod ca „el să fie om şi nu animal sălbatic, nu fiară inconştientă, nu buturugă inertă"(I.A.Comenius, 1952).
- A educa înseamnă a cultiva curățenia sufletească şi buna-cuviință a copiilor, a le modela inteligența (D.Fecioru, 1937).
- A educa înseamnă a disciplina, a cultiva, a civiliza şi a moraliza omul (I.Cant, 1992).
- A educa înseamnă reconstrucție sau reorganizare a experienței precedente şi care măreşte capacitatea de a dirija evoluția celei care urmează (D.Dewey,1972) etc.

Definirea ***educației*** se poate realiza din unghiuri diferite de vedere: ca *proces*, ca *acțiune de transformare* în sens pozitiv şi pe termen lung a ființei umane în perspectiva unor finalități

explicit formulate; ca *acțiune de conducere, de dirijare a evoluției individului* spre stadiul de persoană formată; ca *acțiune socială, activitate planificată* ce se desfăşoară pe baza unui proiect social, care comportă un model de personalitate; ca *relație, interrelație* umană; ca *ansamblu de influiențe,* care, într-un fel sau altul, contribuie la formarea omului ca om etc.

Sintetizând cele reflectate, putem constata că educația este un demers aplicabil doar la specia umană şi constă într-un sistem de acțiuni, de intenționalități mediate cu atenție la diferite perioade de vârstă. Acțiunile purtătoare de mesaje educogene permit o planificare, o structurare, o organizare, un control sau o evaluare sub aspectul obiectivelor, sarcinilor şi timpului acordat acestora.

În literatura de specialitate, mai întâlnim şi alți termeni corelativi educației: *dresaj, domesticire, îndoctrinare, salvare, formare, instruire, învățare* etc.(C.Cucoş, 1996).

Prin obiective şi conținut educația răspunde necontenit unor exigențe ale evoluției realității naționale şi internaționale. G.Văideanu în lucrarea sa ***Educația la frontiera dintre milenii*** (1988) menționează, că problematica lumii contemporane, caracterizată prin universalitate, globalitate, complexitate şi caracter prioritar, demonstrează tot mai pregnant că soluțiile cele mai eficiente nu pot fi găsite prin demersuri şi angajări secvențiale, parcelate, ci este nevoie de o viziune holistică în studierea şi decantarea celor mai eficiente mijloace de rezolvare a marilor probleme cu care se confruntă omenirea (degradarea mediului, explozia demografică, proliferarea conflictelor dintre națiuni, ducerea unui mod de viață parazitară etc. Identificarea marilor teme de meditație a condus societatea contemporană la potențarea „***noilor educații***": educația pentru pace, educația demografică, educația interculturală, educația nutrițională, <u>*educația economică şi casnică modernă*</u>, educația pentru timpul liber etc.(Buletinul cabinetului pedagogic, 3/1985; Duțu, 1989 etc.). Această listă se va modifica prin dispariția unor educații sau prin impunerea unor noi cerințe şi conținuturi educative.

Astfel, am ajuns la prima concluzie: omul se formează prin educație; educația este multidimensională şi permanent îşi modifică obiectivele, conținuturile, strategiile, intensificând semnificația, valoarea ei formativă şi dezvoltativă în contextul noilor cerințe sociale.

Pentru a subordona noțiunea de economie fenomenului educațional, considerăm necesară explicarea noțiunii de *economie* şi prezentarea celor mai importante noțiuni, categorii, concepte ale unor mari personalități din lume.

În plan evolutiv, termenul *economia* provine din limba greaca veche şi a fost creat de marele om de ştiință Xenofon, savant economist, istoric şi filozof (sec. IV î.e.n.). El se compune din două cuvinte: *oicos,* ceea ce înseamnă casă, casare, ogradă, gospodărie şi *nomos* – lege, regulă, normă. Aşadar, *economia se prezintă ca legea, regula cu privire la gospodărie.*

Noțiunea *economia* a fost utilizată în două sensuri: ca „activitate economică", „gospodărie", „tip de gospodărire", „economie aplicată" sau „economie practică", sau „practica economică", „viața economică" şi ca ştiință economică, „teorie economică", „economie teoretică", „economie politică".

Pentru a putea clarifica şi defini expresia „educație economică" am consultat şi DEXul (1996) şi am stabilit următoarele: noțiunea de *econom(*econoamă) semnifică omul care face economii, care cheltuieşte cu cumpătare: strângător, cumpătat; persoană însărcinată cu administrarea unei instituții, a averii cuiva; termenul *economic*- aparține economiei, privitor la economie, care cere puține cheltuieli, care permite economii; ieftin, convenabil, economicos.

Ştim ce se subînțelege prin educație şi prin economie, economic, acum să vedem cum poate fi definită paradigma ***educație economică*** de către diverşi savanți:

- *parte componentă a culturii economice – A.Sidelicovski*
- *parte componentă a educației morale, a educației prin muncă –L.Abalkin*
- *parte integrantă a „noilor educații"- G.Văideanu,*
- *pregătire economică pentru viață şi inițierea în problematica economiei- G.Văideanu,*
- *pregătirea indirectă pentru muncă – I.Jinga*
- *o modalitate de organizare a programului individual de activitate, de gestionare a timpului personal etc.*

Evidențiind-o ca parte componentă, integrantă al unui proces educațional complex, am putea conchide că *educația economică* ca şi cea fizică sau estetică *este un proces independent, care presupune finalități specifice, conținut propriu educativ-economic, tipic doar acestuia*.

În diversă literatură de specialitate depistăm o largă preocupare pentru problematica educației economice în întreaga lume.

Reflecții teoretice prețioase cu privire la natura, funcțiile, mecanismul, rolul educației economice în şcoală şi care au instalat temeinic în ştiințele educației conceptul de *educație economică*, oferă lucrările semnate de A.Macarenco, S.Şațki, V.Suhomlinski, N.Savelieva, Iu.Vasiliev, D.Feldştein, L.Abalkin, A.Amed, B.Şemiachin, C.Glîbin, V.Rozov, A.Avtonomov, G.Văideanu, I.Jinga, C.Bîrzea, L.Ciobanu, M.Lupu etc.

Cercetările privind *educația economică* au ca obiect de studiu importante aspecte ale educației economice: efectele benefice ale EE asupra formării gândirii economice (D.Feldştein); asupra formării noilor calități ca: spirit întreprinzător, gospodăresc, responsabilitate, inițiativă, creativitate (L.Druguş, A.Avtonomov); condițiile pedagogice ale educării economice (N.Reabinina); rolul şcolii şi familiei în realizarea educației economice (L.Verbova); formarea culturii economice la copiii de vârstă preşcolară (L.Ciobanu); formarea competențelor economice la elevii de vârstă şcolară mică (M.Lupu); interdependența dintre factorii ce favorizează educația economică eficientă (Iu.Vasilev) etc. Autorii menționați au realizat studii constatative şi comparative ample, de o valoare incontestabilă. Au fost elaborate programe bine structurate de educație economică la nivelul claselor primare (A.Amend), aplicate cu succes în practica educațională în diferite țări.

În România Centrul Român pentru Educație Economică a organizat seminare, a elaborat teste de evaluare a cunoştințelor şi competențelor elevilor la lecțiile de economie, au recomandat unele sugestii pentru proiectarea unei lecții reuşite de economie etc. După cum se vede se efectuează un mare lucru în direcția educației economice la diferite trepte ale învățământului, acțiunea de perfecționare a acestuia constituind o preocupare permanentă a autorilor.

În Germania cursul „învățătura despre muncă"presupune dezvoltarea gândirii tehnico-economice la elevi, familiarizarea lor cu bazele economice elementare ale menajului, însuşirea cunoştințelor economice în scopul formării capacităților de a se orienta în sfera economică.

În şcolile din SUA materialele pentru educarea spiritului economicos reprezintă un program de asimilare a noțiunilor, capacităților de organizare a activității şcolare corespunzătoare. Această educare presupune formarea priceperii elevilor de a face bani, de a-i păstra, de a-i cheltui, de a-i investi într-o afacere, de a folosi rațional în acest scop timpul său liber, de a-şi alege cu pricepere profesia etc. În cadrul orelor respective se organizează întâlniri cu banchirii, reprezentanții poliției, serviciilor de securitate economică, vizionarea expozițiilor de mărfuri de primă necesitate, rezolvarea diferitor probleme, discutarea avantajelor în rezultatul achiziționării mărcilor comerciale, obligațiilor etc.

Una din principalele sarcini ale educării economice a elevilor în Rusia o constituie educarea lor în spiritul disponibilității pentru activitatea economică, care presupune posibilitatea potențială a absolvenților şcolii de a se călăuzi de interesele economice radicale ale societății, folosind în acest scop cunoştințele şi competențele economice, de a munci eficient, de a economisi produsele muncii, de a avea o atitudine grijulie față de mediul ambiant şi de a folosi rațional timpul muncii şi timpul liber.

Mulți autori preocupați de educația economică susțin ideea că pregătirea economică a elevilor în şcoală în baza unui sistem de cunoştințe şi competențe economice este un important element al disponibilității acestora pentru activitatea economică. Printre abilitățile economice (unii autori le numesc – capacități, competențe, deprinderi) pot fi menționate deprinderea de a planifica şi de a organiza, de a controla, de a efectua calcule şi analize economice. În procesul studierii bazelor ştiințifice ale politicii economice în țară în clasele superioare aceste deprinderi sunt raportate la specificul obiectelor şi activității studiate şi practicate de elevi. De exemplu, elevii pot studia eficiența amplasării întreprinderilor (la

geografie), eficienţa diferitor complexe comerciale (la orele de matematică), eficienţa variatelor procese tehnologice (la chimie), bugetul săptămânal de timp al elevului (la educaţia tehnologică) etc.

Iu.Vasiliev, savant remarcabil în domeniul educaţiei economice din Rusia, în lucrările sale fundamentale „Instruirea şi educarea economică a elevilor", „Perfecţionarea instruirii şi educării economice a elevilor în lumina cerinţelor progresului tehnico-ştiinţific" evidenţiază trei nivele de dezvoltare ale cunoştinţelor economice şi anume: *general-ştiinţific* (cunoaşterea legilor economice, principalelor noţiuni din diferite domenii economice), *ramural* (manifestarea specifică a unor legi economice într-un domeniu concret, particularităţile organizării muncii în ramura respectivă etc.), *profesional* (volumul şi calitatea cunoştinţelor şi competenţelor economice necesare pentru efectuarea muncii cu succes la locul concret de muncă). Savantul consideră că şi formarea competenţelor trebuie să corespundă aceloraşi nivele.

Importanţa încadrării copiilor, adolescenţilor şi elevilor din clasele superioare în munca productivă intelectuală este subliniată şi în lucrările savantului rus D.Feldştein. În special în lucrarea „Problemele psihologo-pedagogice a educării prin muncă"el scrie: să nu ne limităm doar la perfecţionarea activităţii didactice a elevilor şi la introducerea în şcoală doar a muncii fizice, ci să-i familiarizăm pe elevi cu strategii eficiente de organizare raţională a propriei munci. Elevii trebuie învăţaţi să generalizeze unele date, să le interpreteze pe baza cunoştinţelor obţinute la orele de educaţie economică, să coreleze cunoştinţele cu condiţiile reale ale unei întreprinderi, să desfăşoare observări şi cercetări, care să le permită creşterea productivităţii muncii, să folosească mai raţional şi mai optimal resursele materiale, utilajele, energia, să formeze priceperea de a perfecţiona mijloacele tehnice, aparatele folosite etc.

În lucrarea savantului rus A.Sidelicovski „Formarea la elevi a culturii economice" sunt determinate următoarele tipuri de deprinderi economice care servesc drept bază esenţială pentru dezvoltarea gândirii economice:

- *deprinderea de a opera cu noţiunile şi raţionamentele economice, de a trage concluzii, de a argumenta şi a contesta;*
- *deprinderea de a folosi pentru soluţionarea sarcinilor economice metodele analizei, sintezei, comparării, generalizării, concretizării, abstractizării, pronosticării, emiterii unor ipoteze;*
- *de a folosi criteriile şi indicatorii economici, de a se sprijini pe ele în activitatea de muncă şi de instruire;*
- *de a poseda metodica şi mijloacele tehnice accesibile elevilor de diferite vîrste;*
- *de a evidenţia aspectul economic al fenomenelor din viaţă, produselor muncii şi proceselor;*
- *de a aprecia eficienţa activităţii după rezultatul ei final;*
- *de a găsi cele economicoase şi corecte soluţii, proiecte în situaţiile legate de activitatea practică;*
- *de a da dovadă de operativitate în transpunerea recomandărilor generale în limbajul acţiunilor concrete.*

Rezumând cele expuse, se poate menţiona că sarcina primordială a educaţiei economice constă în formarea gândirii economice. În soluţionarea acestei semnificative sarcini rolul principal îi revine învăţătorului. De gradul lui de pregătire în acest domeniu depinde succesul realizării obiectivelor esenţiale ale educaţiei economice la nivelul instruirii elevilor în clasele primare.

Într-o serie de lucrări, examinate pe parcursul investigaţiei date, autorii C.Glîbin, A.Sidelicovskhi, E.Chirilova, V.Bozov şi B.Şemiachin, Iu.Palchin, B.Livşiţ şi A.Lobut etc. reflectă profund şi problema pregătirii absolvenţilor şcolilor pedagogice, instituţiilor superioare pentru educarea economică a elevilor, descriind conţinutul cursului special „Metodica educării economice a elevilor", căile şi mijloacele de ridicare a calificării învăţătorilor şi managerilor şcolilor în acest domeniu.

L.S.Verbova menţionează necesitatea publicării în revistele pedagogice a materialelor cu

privire la experienţa pedagogilor în pregătirea economică a elevilor, precum şi a materialelor didactico-metodice.

Analiza literaturii menţionate, precum şi documentarea altor publicaţii în problema educaţiei economice a elevilor, demonstrează multiaspectualitatea şi caracterul infinit al acesteia. Astfel, problemelor educaţiei economice a copiilor în familie le sunt consacrate următoarele lucrări: E.Chirilova „Relaţiile dintre şcoală şi familie şi rolul acestora în educarea prin muncă şi economică a elevilor";V.Rozov, B.Şemiachin, P.Şemiachin „Metodica educării economice a elevilor", I.Sasova „Formele şi metodele pregătirii economice a elevilor către munca activă", A.Şpac „Organizarea instruirii şi educării economice a elevilor" etc. În ele se menţionează că principalele probleme în aceste activităţi trebuie să devină: instruirea economică şi pedagogică generală a părinţilor; schimbul de experienţă în educarea economică a copiilor în şcoală şi în familie; dirijarea procesului de autoinstruire a părinţilor în problemele educării economice a copiilor; conlucrarea şcolii şi familiei în educarea calităţilor de stăpân, de om de afaceri etc.

Sintetizând cele elucidate în rezultatul studierii diferitor lucrări, am ajuns la concluzia, că în domeniul educaţiei economice au fost realizate multe cercetări în funcţie de vârsta copiilor, de obiectivele urmărite de cercetători, de nivelul dezvoltării şi necesităţii societăţii, în care s-a impus o astfel de cercetare. Studiul cadrului experienţial a demonstrat, că nu sunt stabilite, în special, caracteristicile educaţiei economice pentru fiecare nivel al claselor primare, criteriile de evaluare a cunoştinţelor şi competenţelor economice ale elevilor pentru fiecare clasă primară etc.

Astfel, discursul nostru ştiinţific s-a întemeiat pe ideea că *educaţia economică în clasele primare poate fi şi trebuie studiată, practicată de către toţi învăţătorii claselor primare la etapa actuală.*

Problemele economice nu au constituit obiect de cercetare numai pentru economişti şi sociologi. De-a rândul secolelor ele au fost studiate de pedagogi, psihologi, subordonându-le fenomenului educaţional. Familiarizarea elevilor din ciclul primar cu unele dintre noţiunile economice enumerate şi descrise de mulţi autori ale cercetărilor examinate, va duce la eficientizarea procesului de educaţie economică şi va ajuta copiii să înţeleagă mai bine dinamica vieţii cu toate implicaţiile ei.

Mulţi savanţi susţin ideea că şcoala este "ruptă de viaţa social-economică", ea nu permite stăpânirea lucrurilor reale, nu permite să se vadă "ceea ce se întâmplă reducându-se doar la studiul manualelor, rămânând închisă în sine şi atunci nu este cu adevărat educativă (Bertrand Schwartz). Ce înseamnă această afirmaţie, cu care parţial suntem de acord? Autorul concepţiei expuse susţine, că exemplele alese pentru a ilustra cursurile obligatorii nu sunt destul de apropiate de viaţa economică cotidiană; abuzul de formă verbală, utilizată pentru a descrie totul denaturează ceea ce se predă; diviziunea în discipline îndepărtează elevul inevitabil de problemele reale şi îi creează probleme serioase în ceea ce priveşte "decodificarea lumii" etc. A cere elevilor să rezolve probleme care le sunt total străine, înseamnă a-i demobiliza. Limitarea formării lor la rezolvarea de probleme "rupte de viaţa lor personală cotidiană" nu-i va duce niciodată la "punerea de probleme". A nu-i considera decât drept "consumatori a-i pregătirii", înseamnă a ajunge la tot felul de inconveniente care sunt denunţate tocmai într-o şcoală ruptă de viaţă. Şcoala, deci, concluzionează Bertrand Schwartz, are ca sarcină să educe elevul astfel, încât acesta "să lege ceea ce vede, aude sau citeşte cu ceea ce el ştie". Trebuie să se organizeze ieşiri ale elevilor în exteriorul şcolii şi nu numai în instituţii cu vocaţie educativă (muzee, teatre etc.), ci şi în cele noneducative (spitale, servicii sociale, centre comerciale, primării, administraţii de tot felul).

Lumea economică este un puternic imbold al educaţiei, în general, şi al educaţiei permanente, în special, susţine şi pedagogul român Emil Păun. Educaţia economică se reflectă mult în viaţa personală a elevilor, în felul cum îşi organizează programul zilei, cum planifică şi repartizează timpul. În contextul contemporan, sistemele educaţionale acordă o importanţă deosebită educaţiei economice, fapt care echivalează cu recunoaşterea valorii pe care o are pregătirea economică pentru înţelegerea lumii de azi. Una din necesităţile educaţiei

economice autentice ar fi demonstrarea importanței procesului de alegere, prin care se renunță la un lucru în favoarea altuia, alegerea care poate fi şi trebuie făcută atât la nivel individual cât şi la nivel social. Cum trebuie făcută această alegere? În acest sens, I.Bontaş stabileşte obiectivele educației economice la nivel general. Bazându-ne pe ele, am putea propune nişte obiective caracteristice educației economice în ciclul primar: *dobândirea de cunoştințe economice şi formarea unei gândiri economice flexibile,* în concordanță cu cerințele economiei de piață; f*ormarea de convingeri şi sentimente economice,* obiectivate în simțuri şi trăiri superioare, care ar duce la soluționarea problemelor economice de grup şi a celor individuale; *formarea de competențe economice,* care ar contribui la prosperitatea generală şi individuală etc.

Fiecare instituție de învățământ şcolar are sarcina de a stabili cadrul în care îşi va organiza educația economică, orientată spre soluționarea următoarelor întrebări:

1. Ce noțiuni teoretice ale domeniului economiei pot fi prezentate elevilor din clasele primare?
2. La ce nivel de înțelegere se pot percepe şi discuta aceste noțiuni teoretice?
3. Ce cunoştințe cu caracter economic trebuie să aibă elevii ?
4. Ce tip de atitudini economice urmează a fi dezvoltate elevilor în cadrul lecțiilor?

Reieşind din teoria curriculară, am stabilit că educația economică prevede acumulări cantitative şi calitative ale personalității care se formează în temeiul cunoştințelor economice, inclusiv în baza anumitor conținuturi din cadrul activităților practice cu aspect economic care favorizează dezvoltarea gândirii economice, formarea abilităților practice şi a atitudinilor ce urmează a fi cercetate şi prezentate în investigația noastră. Cele trei aspecte – cunoaşterea, aplicarea, integrarea – vor fi luate în considerare, când se vor proiecta scenariile didactice. Necesitatea educării economice a elevilor mici este condiționată de cerințele contemporane ale şcolii care constituie o parte componentă a organismului social-economic al societății. Elevii din clasele primare de rând cu cei din clasele superioare trebuie să cunoască ce cheltuieli suportă statul pentru instruirea lor anuală, pentru pregătirea şi editarea manualelor, pentru dejunurile gratuite pentru copiii din familiile defavorizate etc. Copiii trebuie să manifeste o atitudine grijulie şi față de bunurile şcolii, față de utilajele şi mijloacele tehnice de instruire.

În acest context sunt actuale concepțiile lui A.S. Makarenko, care sublinia importanța economică şi pedagogică a muncii, organizate după noile tehnici de gospodărire planificată, numind gestiunea drept un "pedagog excelent". "Făcând preocuparea economică drept un punct de plecare în procesul educațional, scria A. Makarenko în lucrarea "Studiu despre colonia din Poltava", noi activăm în deplină consonanță cu solicitările economice ale societății".

Semeniuc M. în studiul său fundamental "Concepțiile economice în moştenirea pedagogică a lui A.S. Makarenko" (1988), considera pe bună dreptate, că în organizarea muncii productive pedagogul renumit A. Makarenko acorda o deosebită atenție formării capacității elevilor de a planifica corect munca şi de a combina armonios dirijarea planică a muncii cu inițiativa şi creativitatea discipolilor, de a organiza, de a estima eficiența eforturilor depuse, de a lua la evidență resursele materiale utilizate şi rentabilitatea muncii, stimulării materiale etc. Prin organizarea ştiințifică a muncii productive în colonie, A. Makarenko învăța discipolii nu numai să câştige bani, ci şi cum să-i repartizeze rațional, formând la ei spiritul gospodăresc şi economic.

A. Makarenko considera pe drept, că pentru a pregăti muncitori calificați nu este îndeajuns de a forma la ei doar deprinderi practice de muncă, ci este necesară şi instruirea economică, pregătirea teoretică profundă pentru a face față noilor tehnologii economice. În acest context A. Makarenko a inițiat activitatea mai multor cercuri profesional didactice, printre care şi cercul "Economia întreprinderii". În cadrul acestuia se studiau principiile de repartizare economică a resurselor materiale şi umane, pentru a spori productivitatea muncii, posibilitățile dezvoltării inventivității şi raționalizării muncii, sinecostul rezultatelor muncii, veniturile, salariile, studiau limbajul terminologic, literatura tehnică şi economică, organizau

excursii la cele mai bune întreprinderi pentru a compara planificarea şi rentabilitatea muncii în cele două întreprinderi, căutau noi soluţii şi căi de a perfecţiona propria muncă etc.

O deosebită atenţie cercetătorii au acordat elaborării conţinutului educării economice a elevilor, descoperirii şi descrierii formelor şi metodelor de educare economică. Astfel, de exemplu, Condratenco T.M. în autoreferatul la teza de doctor în pedagogie " Formarea bazelor culturii economice la elevii mici în cadrul activităţii de instruire"(2002) pune accentul pe crearea condiţiilor şi posibilităţilor diferenţiate pentru dezvoltarea economică multiaspectuală, asigurarea celor mai favorabile condiţii economice, aplicarea principiilor de organizare ştiinţifică a muncii intelectuale şi fizice în şcoala primară, perfecţionarea sistemei de conlucrare dintre şcoală, familie şi societate în problemele educării economice, problema pregătirii economice şi perfecţionării metodice a pedagogilor, stabilirea nivelului culturii economice al elevilor mici, studierea bugetului de timp al elevilor, includerea în componenţa culturii economice a disponibilităţii elevilor de a munci şi învăţa bazele economiei ca principalul criteriu de apreciere a muncii educative în şcoală etc.

S.Luconina în lucrarea metodică „Instruirea economică a elevilor mici"(2002) a elucidat problema practică a realizării educaţiei economice în clasele primare. Scopul acestui pedagog rus era de a demonstra potenţialul lecţiilor de matematică în formarea culturii economice a elevilor din clasele primare. Ea s-a referit în mod special la problemele matematice cu conţinut economic, exersând şi antrenând copiii în utilizarea unor aşa termeni ca repartizarea unei sume de bani, alegerea mărfii şi cumpărarea acesteia, plătind pentru ea, calcularea restului etc. Dânsa sublinia faptul, că însuşirea noţiunilor economice nu trebuie să fie un scop în sine, ci să contribuie la formarea gândirii economice, la cultivarea poziţiilor etice de conduită în noile condiţii ale economiei de piaţă. În lucrarea ei sunt propuse multe variante de probleme, prin care îi învaţă să producă virtual marfă doar de bună calitate şi ea va costa mai scump, sporind veniturile producătorului, folosind proverbul „Graba strică treaba"("Поспешишь – людей насмешишь"). O astfel de organizare a muncii educative la ora de matematică îi ajută pedagogului să formeze elevilor capacitatea de a analiza rezultatele muncii depuse şi de a căuta noi rezerve pentru a spori productivitatea propriei munci, de a determina calitatea lucrului efectuat, de a conştientiza la nivelul claselor primare noţiunile de sinecost, de vânzare cu profit economic etc. În scopul adaptării elevilor la condiţiile relaţiilor de piaţă, este necesar de a forma la ei priceperea de a planifica activitatea sa de muncă, de a pregăti locul de muncă, de a controla rezultatele obţinute, comparându-le cu modelul propus, de a aprecia timpul oferit pentru efectuarea procesului de confecţionare a produsului muncii şi raţional, economic de a-l folosi. În acest scop pot fi utilizate problemele cu conţinut de optimizare a timpului şi resurselor materiale, care pot fi numite „probleme de planificare a acţiunilor". De exemplu: (Таня, Коля и папа отправились в поход. К вечеру они вышли к реке, тихой и неглубокой. У берега был плот, выдерживающий груз менее 100 кг. Масса папы 80 кг, Тани – 50 кг, Коли – 40 кг, рюкзака – 15 кг. Коля на противоположном берегу прежде всего должен набрать хворосту и приготовить место для костра. Затем Таня – почистить картошку и рыбу для ухи, папа – поставить палатку для ночлега. Для выполнения каждого из этих трёх дел требуется 20 мин. Через реку можно переправиться за 10 мин. Как менее чем за час всем троим переправиться через реку и заодно выполнить все свои обязанности? Через час будет темно и надо будет разжечь костёр; sau: Муравьишка-сын и Муравей-папа нашли три пшеничных зёрнышка. Муравей понёс два зёрнышка, Муравьишка – одно. Муравей-папа может донести до муравейника два зёрнышка за 12 мин. Муравьишка же с одним зёрнышком или без него движется вдвое быстрее. Если Муравей-папа понесёт одно зерно, то он будет двигаться с такой же скоростью, как Муравьишка с одним зёрнышком. У муравьёв строго: только солнышко сядет, муравьи все ходы и выходы закроют – и спать. А кто опоздал, тот будет ночевать на улице. До закрытия муравейника осталось 11 мин. Каким образом Муравьишка и Муравей-папа должны успеть в муравейник до его закрытия?).

În condiţiile transformărilor radicale în toate sferele vieţii sociale omul contemporan

trebuie să posede gândire flexibilă, gândire critică. Deaceea, susține S.Luconina, la orele de matematică pot şi trebuie să fie rezolvate probleme care necesită o rezolvare neobişnuită, neordinară, care îl stimulează pe copil să argumenteze modalitatea propusă, să deducă concluzii. Acest tip de probleme vor condiționa şi favoriza educarea unor aşa calități de personalitate ca independența în gândire, respectul de sine şi al opiniei celorlalți, gândirea critică constructivă, obişnuindu-se să fie mereu în căutarea noilor variante de rezolvare a problemelor.

Autorul materialului analizat susține ideea că educația economică poate fi realizată şi în condițiile activității didactice din cadrul disciplinelor incluse în planul de învățământ pentru ciclul primar, folosind conținuturile curriculare din manualele de stat, din cele alternative, conținuturile poveştilor cunoscute copiilor etc. / Revista "УЧИТЕЛЬ" № 4, ИЮЛЬ – АВГУСТ/ 2002.

În ultimul timp în Rusia se conştientizează faptul că societatea are nevoie de o personalitate care s-ar deosebi prin onestitate, cinste şi responsabilitate ca contribuabil, începând formarea acestuia în şcoala primară. Deaceea specialiştii Ministerului Federației Ruse pe impozite în colaborare cu specialiştii Ministerului învățământului au elaborat un manual ce se referă la realizarea proiectului de familiarizare a elevilor mici cu problematica impozitului pe venit, impozitului funciar, care se numeşte „De ce avem nevoie de impozite?”("Зачем нужны налоги") şi un ghid pentru învățători. Manualul a fost aprobat şi inclus în lista manualelor obligatorii, începând cu anul de învățământ 1999-2000.

Acest manual permite copiilor de a face cunoştință într-o formă interesantă, ludică ce înseamnă sistema de impozitare, cine plăteşte impozite, cum ele se folosesc în practica statului, care sunt rezultatele plății impozitelor etc.

Safronova G.A a elaborat o colecție de jocuri economice pentru lecțiile de matematică în clasele I-IV-a./ **“Экономическая игротека на уроках математики: 1-4 классы”, 2003/.** Scopul acestei colecții constă în acordarea ajutorului metodic învățătorilor în formarea gândirii economice şi educarea culturii comportării elevilor în condițiile economiei de piață.

Pedagogul belorus M.S.Osipova în activitatea sa ca diriginte realizează activ obiectivele educației economice. Ea consideră că elevul mic trebuie să cunoască mai profund noțiunea şi semnificația banului, din ce este format bugetul părinților, ce înseamnă prețul mărfii, din ce componente constă el, cum se formează bogăția şi care sunt izvoarele acesteia etc. Realizarea educației economice necesită utilizarea activă a noilor tehnologii educaționale. Ținând cont de particularitățile vârstei şcolarului mic, dânsa a stabilit direcțiile şi conținutul educației economice pentru fiecare clasă:

Pentru clasa I-a: Compartimentul I. Banii în familie: veniturile şi cheltuielile

1.Banii: ce sunt banii?
2.Banii în familia ta.
3. Ce şi cât costă?
4.Veniturile familiei: ce înseamnă venit, cum provin veniturile familiei?
5.Cheltuielile familiei: pentru ce plătesc părinții lunar? Ce cheltuieli se fac înainte de a se începe anul şcolar, de sărbători etc.
6.Noi mergem la magazin: ce se întâmplă acolo?

Pentru clasa a II-a: Compartimentul I: Bogăția şi oamenii.

1-2.Ce este bogăția?
3-4.Bogăția şi cultura
5-6.Cum se atârnă oamenii față de bogăție?
7.Dacă tu ai deveni om bogat?
8-9.Întîlnire cu oameni ce reuşesc în bussiness.

Pentru clasa a III-a şi a IV-a: Economia şcolară

1-2.Economia bibliotecii şcolare
3-4.Cantina şcolară: veniturile şi cheltuielile ei.
5-6.Economia atelierului şcolar.
7-8.Costul serviciilor comunale.

9-10.Economistul şcolii.
11-12.Contribuţia părinţilor în economia şcolii.
13-14.Contribuţia fiecărui elev în economia şcolii.

Pe parcursul celor 4 ani de studii în clasele primare elevii alcătuiesc dicţionarul economic. Studiind de exemplu tema „Economia", ei găsesc cuvintele specifice şi le includ în dicţionar în ordine alfabetică: **A** – acţie, aucţion; **B** – bancă, banchir, bancnotă, bancomat; **V** – venit, viză; **G**- garanţie; **I**- impozit etc.

În cadrul lecţiilor de limbă maternă, când se însuşea vre-o literă, se precăutau momente potrivite de a se familiariza cu noţiuni economice, care se începeau cu grafema dată, făceau cunoştinţă cu etimologia cuvântului format, cu semnificaţia lexicală a acestuia, domeniul în care se întrebuinţează etc.

În cadrul lecţiilor de generalizare se alcătuiau rebusuri, cuvinte încrucişate, compuneri, poezii, folosind termeni economici, ce condiţionau, stimulau interesul pentru domeniul economiei. În ospeţie la copii, în special, în clasa I-a veneau eroii din poveştile populare „Motanul încălţat", „Cenuşăreasa" şi alte personaje îndrăgite de copii.

În multe lucrări ce ţin de organizarea procesului educaţional se menţionează, că ciclul de dirijare a educaţiei economice se desfăşoară pe parcursul unei perioade de timp strict determinat şi se subdivizează într-o serie de etape:

1. modelarea procesului educaţional, ce presupune determinarea tematicii, conţinutului, obiectivelor, strategiilor de realizare a lor;
2. colectarea informaţiei primare despre obiectul dirijat, adică despre educaţia economică, prin studierea particularităţilor de vârstă şi capacităţilor elevilor, condiţiilor de educare economică, prin sondaje, observaţii etc.;
3. prognozarea dezvoltării şi formării calităţilor personalităţii elevilor în rezultatul efectuării activităţilor de educaţie economică;
4. planificarea procesului de educare economică, alegerea celor mai optimale modalităţi de rezolvare a obiectivelor propuse; în plan se prevăd diferite tipuri de activitate a elevilor, forme şi metode de educare economică, care ar prezenta în integritate un sistem de influenţă educativă asupra grupului de elevi şi asupra fiecărui elev în parte;
5. organizarea activităţii educaţionale;
6. organizarea controlului şi evidenţei sau evaluării; evaluarea presupune obţinerea informaţiei cu privire la starea, nivelul de realizare al fiecărui obiectiv al educaţiei economice pentru fiecare moment concret; în procesul evaluării este important de a stabili rezultatul influenţei educative şi de a introduce corectivele necesare;
7. totalizarea efectuată pentru o anumită perioadă stabilită (o lună, un semestru, un an) constituie etapa de încheiere; ea permite să fie efectuată analiza succeselor obţinute în educaţie, comparând rezultatele cu obiectivele proiectate, să tragă concluzii, care pot fi utilizate în continuare în procesul stabilirii unui nou scop, noi sarcini pentru perioada ulterioară.

Educaţia economică ca şi celelalte dimensiuni educaţionale este un proces ciclic: după obţinerea unor finalităţi se prevăd noi obiective şi se repetă toate funcţiile, etapele de derulare a ei.

În Moldova se aplică în unele şcoli pentru ciclul gimnazial conţinuturile educaţiei economice incluse în programul *Junior Achievement Moldova*. Conţinuturile sunt structurate pe baza unui model de accesibilitate occidentală, cunoştinţele şi abilităţile cultivate în sala de clasă au menirea de a-l face pe orice elev şi învăţător să înţeleagă şi să agreeze economia în măsura în care aceasta îi poate schimba viaţa în bine. În viziunea conducătorului acestui program dr. A. Scutaru, se profilează generaţii de viitori consumatori, angajaţi, întreprinzători şi investitori, care vor face alegerea propriului traseu în cunoştinţă de cauză.

Analizând curricula, manualele, ghidurile pentru învăţători la fiecare disciplină de studiu pentru ciclul primar pot menţiona următoarele: sunt cu mult mai reuşite decât cele precedente, mai bogate în conţinut, centrate pe obiective şi pe copil etc. Însă, dacă să ne referim la educaţia economică, puţine din ele conţin date necesare pentru orientarea instruirii spre

dezvăluirea legilor economice, nu sunt utilizate noțiuni cu conținut economic, nu sunt prevăzute legăturile interdisciplinare şi de succesiune în pregătirea economică a elevilor mici. Autorii manualelor, în special de matematică, ştiințe, educația tehnologică nu acordă atenția necesară temelor practice legate de viața economică . Învățătorii claselor primare din Moldova nici teoretic, nici practic nu sunt pregătiți pentru realizarea educației economice. De cele mai deseori orele de educație estetică, educație prin muncă, educație fizică, din spusele colegilor, părinților, elevilor sunt înlocuite cu cele de matematică sau limbă română, ceea ce contravine formării armonioase ale elevilor.

Să le dăm copiilor bani mărunți de cheltuială, să-i cooptăm în discutarea bugetului familial sau nu? Aceste şi alte chestiuni asemănătoare au fost abordate şi discutate în literatură pe parcursul deceniilor.

A. S. Makarenko considera că banii pot deveni un educator şi un pedagog minunat. El a cercetat multiaspectual această problemă: rolul bugetului în familie, banii de buzunar, remunerarea muncii copiilor, remunerarea în colectivul de elevi etc. Autorul distingea trei moduri de abordare a problemei banilor. „*Într-o familie banii sunt strânşi în scop de acumulare, în alta ei se tăvălesc prin toate sertarele, iar în a treia banii se păstrează simplu şi cu multă seriozitate, ca orice lucru necesar. Ultima atitudine față de bani este şi cea mai corectă. Capul de familie comentează acest lucru astfel*: *Familia este o afacere şi o gospodărie. Banii vin şi se cheltuiesc (...) Iar dacă sunt bani, atunci este nevoie de o anumită ordine. Poate cheltui fără a se gândi numai acel ce fură banii. Iar dacă există debit şi credit, înseamnă că există şi ordine (...) Şi mai este o circumstanță: copiii. Când mai poți să-i înveți? Anume acum este momentul potrivit pentru aceasta”*.

Elevii de vârstă şcolară mică pot deja efectua calcule nu prea complicate când fac cumpărături. Ei pot avea bani de buzunar pentru cheltuieli mărunte, dar cu condiția ca aceştia să fie gestionați corect. Este necesar să familiarizăm copiii cu bugetul familiei, cu veniturile şi cheltuielile, ca ei să aibă cel puțin vot consultativ la planificarea cheltuielilor. Copiii încep să cunoască prețul adevărat al banilor numai atunci când încep să-i câştige singuri. Nu este ceva reprobabil dacă ei câştigă bani în mod cinstit şi legal, efectuând munci pe puterile lor – vânzând ziare, înghețată etc. Cheltuirea banilor câştigați prin propria muncă trebuie să se facă sub supravegherea părinților. Cel mai bine este dacă această chestiune se hotărăşte la consiliul sau sfatul familial, ținându-se seama de posibilitățile bugetului familiei. Succesul în munca complicată şi de mare importanță socială, educația economică a elevilor poate fi asigurat în condițiile colaborării permanente a şcolii cu familia.

Studiind problema în cauză, m-am convins, că, teoretic, după cum menționează A.I.Olivier, dezvoltarea curriculară trebuie să fie permanentă, în pas cu progresul cunoaşterii şi evoluția societății. În practică, însă schimbarea curriculară trebuie să intervină cât mai rar şi numai când este impusă de factori obiectivi. Proiectarea curriculară trebuie să fie cât mai judicioasă şi să fie în strictă dependență de factorii care determină schimbarea, printre care pot fi cei mai esențiali şi anume: trebuințele celui care învață; progresul societății şi creşterea cunoaşterii.

„Explozia ştiințifică” din ultima jumătate de veac este primul factor care a determinat ample reforme şcolare şi optimizări curriculare în majoritatea țărilor lumii, presiunea căreia se extinde asupra conținutului învățământului. Aproape fiecare progres socio-economic generează factori determinanți pentru schimbarea şi dezvoltarea curriculumului educațional. Este un adevăr cert pentru întreaga istorie a civilizației umane.

Insuficiența pregătirii oferite de şcoală pentru continuarea studiului pe trepte superioare sau pentru practicarea unei profesii convenabile la fel condiționează motive de a modifica conținuturile curriculare.

Acestea şi alți factori au şi contribuit la modificarea conținuturilor educaționale după care se învață la moment în instituțiile de învățământ preuniversitar. Eu nu propun să fie radical schimbate conținuturile curriculare pentru ciclul primar, cu toate că s-ar cere unele modificări. Însă în legătură cu faptul că în ultimii ani una din cele mai prestigioase profesii a devenit cea din domeniul economiei (contabil, economist, manager-economist etc.), s-ar putea lua în

vedere necesitatea „împrospătării”, reînnoirii conţinuturilor educaţionale la unele discipline, studiate în clasele primare.

Conţinutul educaţiei economice în clasele primare poate include dimensiunile activităţii de formare-dezvoltare a personalităţii, realizate prin obiective la nivel de cunoaştere, aplicare, integrare şi vizează cunoştinţele economice, gândirea economică, atitudinea economică, cultura economică

Competenţele economice pot fi formate la elevii de vârstă şcolară mică în baza celor trei dimensiuni ale actului educaţional: cognitivă, axiologică, praxiologică, care exprimă tendinţa educaţiei moderne de a-şi modifica finalitatea, evoluând de la *a şti* la *a şti să fii, a şti ce ai de făcut* şi *a acţiona în acest sens*

Educaţia economică poate fi realizată în clasele primare prin infuzionarea materiei cu conţinut economic în conţinuturile de bază ale disciplinelor prevăzute de planul de studii, în vederea formării competenţelor economice *cognitiv-teoretice* şi *acţional-practice*.

Referinţe:

1. A învăţa şi a munci / UNESCO. – Bucureşti: Ed. Didactică şi Pedagogică,1983.
2. Ciobanu, L. Formarea culturii economice elementare la preşcolarii mari: [autoreferat la teza de doctor în pedagogie]. – Chişinău, 1998 – 148 p.
3. Cristea, S. Dicţionar de pedagogie / Grupul editorial „Litera”. – Chişinău, Bucureşti: Litera Internaţional, 2000 – 398 p.
4. Cucoş, C. Educaţia: Dimensiuni culturale şi interculturale. – Iaşi: Polirom, 2000 – 288 p.
5. Dicţionar de economie / M. Milea. – Bucureşti: Ed. Economică, 2001 – 520 p.
6. Duţu, M. Educaţia şi problemele lumii contemporane. – Bucureşti: Ed. Albatros, 1998 – 160 p.
7. Makarenko, A. S. Carte pentru părinţi. – Chişinău: Lumina, 1982 – 360 p.
8. G.Văideanu Educaţia la frontiera dintre milenii B.,1988
9. Кондратенко Т.М. Формирование основ экономической культуры у младших учащихся в процессе обучения [автореферат кандидатской диссертации по педагогике] – М., 2002
10. Семенюк М. Экономические концепции в педагогическом наследии А.С.Макаренко - М., 1988
11. Луконина С. Экономическое обучение младших учащихся – М., 2002
12. Луконина С. Экономическое обучение младших учащихся //Учитель, № 4, июль-август, 2002/
13. Сафронова Г.А. Экономическая игротека на уроках математики: 1-4 классы - М., 2003

Recenzent: conf. univ., dr, Axentii I.
Prezentat la 20. 11. 2009

ŞTIINŢE ECONOMICE ŞI REALE

UTILIZAREA METODEI TRANSFORMĂRILOR GEOMETRICE LA STUDIUL MATEMATICII (TREAPTA PREUNIVERSITARĂ)

Natalia MACRIŢCHI,
Catedra de Matematică şi Informatică
Ion COJOCARU,
Catedra de Metodici particulare
Universitatea de Stat
din Tiraspol cu sediul în oraşul Chişinău

This article deals with the shiftings and movements that the students study in mathematics courses at school. In particular, it explains the similarity, homothety, rotation, parallel translation, axial symmetry and central symmetry.

The author presents a brief description of these geometric transformations of great importance for the studies, which help to develop spatial imagination and representation to students at preuniversity level.

Cuvinte – cheie: matematică, geometrie euclidiană, puncte, drepte, plane, axe, model matematic, metoda transformărilor geometrice, transformare, reprezentare, imagine, mişcare, simetrie axială, simetrie centrală, rotaţie, translaţie paralelă, omotetie, asemănare.

Esenţa oricărei metode matematice, în particular, şi a metodei transformărilor geometrice, constă în construcţia modelului unei teorii (în cazul dat al geometriei euclidiene tradiţionale) în obiectele altei (a grupului de transformări geometrice).

Criteriul de bază al modelului matematic este prezenţa relaţiei de izomorfism dintre model şi teoria ce se modelează. Să stabilim prezenţa relaţiei de izomorfism dintre mulţimea punctelor şi a dreptelor din planul euclidian şi mulţimea punctelor involutive a grupului de mişcări, adică dintre mulţimea simetriilor axiale şi centrale. Fiecărui punct **A** i se pune în corespondenţă simetria centrală cu centrul în punctul **A,** iar fiecărei drepte **a** – simetria axială cu axa **a.**

Diversele relaţii dintre punctele şi dreptele planului euclidian pot fi interpretate cu ajutorul compoziţiei (compunerii) simetriilor axiale şi centrale.

De exemplu, relaţia „punctul **A** aparţine dreptei **a**" corespunde acelui fapt că, compoziţia (compunerea) simetriei centrale în raport cu centrul **A** şi a celei axiale cu axa **a;** a simetriei axiale în raport cu dreapta **a** si a simetriei centrale cu centrul în punctul **A** reprezintă una şi aceeaşi transformare a planului.

Existenţa izomorfismului descris mai sus dă posibilitate să aplicăm metoda transformărilor geometrice la rezolvarea problemelor, formulate în termenii geometriei euclidiene.

Metoda transformărilor geometrice în şcoală se utilizează ca un mijloc de fundamentare a unor relaţii dintre elementele geometriei euclidiene (de exemplu, a congruenţei figurilor).

Aplicarea metodei transformărilor geometrice presupune efectuarea unor **operaţii:**

- se alege transformarea geometrică, care posedă proprietatea, ce permite fundamentarea existenţei relaţiei indicate între obiectele geometriei euclidiene;
- se realizează transformarea, în care un obiect trece în altul;
- se fundamentează existenţa relaţiei indicate dintre obiecte prin intermediul proprietăţilor transformărilor geometrice alese.

Aceste operaţii condiţionează necesitatea actualizării noţiunilor fundamentale a teoriei transformărilor geometrice şi a proprietăţilor (generale şi specifice) a unor tipuri separate de transformări şi însuşirea regulilor de construcţie a imaginilor figurilor la una sau la altă

transformare.

La **noțiunile fundamentale** ale teoriei transformărilor geometrice putem referi noțiunile: reprezentare; transformare; deplasare (mișcare); transformare inversă; metoda de definire a transformării geometrice; tipuri concrete de transformări geometrice.

La **proprietățile generale** ale transformărilor geometrice se referă:

- compunerea deplasărilor (mișcărilor) este deplasare (mișcare);
- transformarea, inversă deplasării (mișcării), reprezintă deplasare (mișcare);
- la deplasare (mișcare), de asemenea la transformarea de asemănare dreptele trec în drepte; semidreptele – în semidrepte; segmentele – în segmente; în cazul tuturor transformărilor se păstrează unghiul dintre semidrepte;
- la deplasare (mișcare) punctele, ce se află pe o linie, trec în puncte, ce se află pe o linie și se păstrează ordinea de amplasare a lor.[12, p. 155 - 159]

Noțiunea de **mișcare (deplasare)** în geometrie se examinează fără a ține cont de timp; se ia în considerație doar poziția inițială și cea finală a figurii.

Se consideră că, mișcarea (deplasarea) în geometrie reprezintă transformarea figurii date în altă figură, egală cu cea dată, astfel între punctele acestor figuri stabilindu – se corespondența biunivocă.

Fiind date două mulțimi de puncte **F** și F' din plan sau din spațiu, considerăm o corespondență dintre punctele lor. Corespondența este definită pe mulțimea **F,** dacă orice punct din **F** are cel puțin un corespondent în F'. Corespondența ia valori pe mulțimea F', dacă orice punct din F' este cel puțin imaginea unui punct din **F**. Mulțimea punctelor din F', ce sunt corespunzătoare unui punct dat **A** din **F,** se numește **imaginea lui A** în corespondența respectivă. Mulțimea punctelor din **F,** care au aceeași imagine A' or F', se numește **preimaginea lui** A' în aceeași corespondență.

Numim **aplicație** a figurii **F** pe figura F', o corespondență definită pe **F,** luând valori pe F' astfel încât, imaginea fiecărui punct din **F** să fie formată din câte un singur punct din F'. Aplicația este bijectivă, dacă preimaginea oricărui punct din F' este din câte un singur punct din **F.**

Menționăm că, rolul figurii **F** îl poate juca orice mulțime de puncte din plan sau din spațiu, inclusiv întregul plan sau întregul spațiu. Dacă **F** coincide cu întregul plan sau întregul spațiu, aplicația f :**F**→**F** este o transformare a planului sau a spațiului. Transformările planului și ale spațiului joacă un rol important în geometria modernă. Dacă **F** nu coincide cu întregul plan (spațiu), pot fi definite atât aplicația $f : F \to F'$, cât și transformări f :**F**→**F.** Figura formată din imaginile tuturor punctelor figurii date **F** la o transformare f a spațiului sau a planului se numește imaginea figurii **F** și se notează $F' = f(F)$. Dacă transformarea este bijectivă, atunci $F = f^{-1}(F')$.

Transformarea bijectivă a planului se numește **deplasare** sau **mișcare,** dacă ea păstrează distanța dintre puncte. Dacă A_1 și B_1 sunt imaginile punctelor **A** și **B** la deplasarea f, atunci $|A_1B_1| = |AB|$.

Proprietățile deplasării (mișcării):

- transformarea identică este o deplasare, deoarece $|AB| = |AB|$;
- transformarea inversă deplasării este și ea o deplasare;
- orice deplasare aplică reuniunea figurilor pe reuniunea imaginilor, iar intersecția figurilor pe intersecția imaginilor;
- compoziția (produsul) deplasărilor este o deplasare;
- totalitatea deplasărilor unui plan este un grup față de operația de compoziție (înmulțire) a deplasărilor;
- imaginea cercului la o deplasare este un cerc de aceeași rază;

- la orice deplasare a planului imaginea unei drepte este o dreaptă, imaginea unei semidrepte este o smidreaptă, imaginea unui segment de dreaptă este un segment de dreaptă, imaginea punctelor necoliniare sunt puncte necoliniare;
- orice deplasare a planului este pe deplin determinată, dacă sunt date trei puncte necoliniare **A, B** şi **C** şi imaginile lor A', B', C' la această deplasare. [7, p. 11 - 14]

Cele **mai des utilizate** mişcări (deplasări) în geometrie sunt:

- **mişcarea de translație**, când figura pe plan alunecă pe el; în cazul dat toate punctele figurii pot descrie linii drepte, paralele între ele şi orientate într – o direcție (**translația paralelă**);
- **reflecția de la o dreaptă** (sau **reflecția de oglindă** , de asemenea **simetria** în raport cu o dreaptă – **simetria axială**), când fiecare punct al figurii date şi punctul corespunzător al celeilalte figuri se află pe aceeaşi perpendiculară la dreapta dată – **axa de reflecție** (sau **axa de simetrie)** - la distanțe egale de la axă;
- **translație de rotație** sau simplu **rotație,** când fiecare punct a figurii ce se mişcă descrie un cerc, centrul căruia se numeşte **centrul de rotație;** în acest caz toate arcele au una şi aceeaşi direcție, de asemenea au una şi aceeaşi direcție şi măsură şi unghiurile la centru corespunzătoare arcelor; fiecare unghi caracterizează **mărimea** rotației şi se numeşte **unghi de rotație;** astfel rotația complet se determină de centru, unghiul de rotație şi direcție.

În dependență de tipurile de mişcări, în cursul şcolar de geometrie se examinează următoarele transformări geometrice: asemănarea; omotetia; rotația; translația paralelă; simetria axială; simetria centrală.[9, p.36 - 38]

Transformare geometrică, corespondența între elementele a două mulțimi de figuri geometrice. Transformările care depind de un număr de parametri formează o mulțime de transformări; o transformare a mulțimii este determinată pentru anumite valori date parametrilor. Dacă transformarea f_1 transformă mulțimea **A** în A_1, şi f_2 pe A_1 în A' transformarea f, care operează în acest sens de la **A** la A' este produsul transformărilor f_1, f_2. O mulțime de transformări formează un grup de transformări, dacă produsul a două transformări din mulțime aparține mulțimii. Rezultă că, un grup de transformări conține transformarea identică operând pe intersecția mulțimilor transformate între ele. Proprietățile invariante într – un grup de transformări constituie o geometrie ataşată grupului. Două figuri obținute una dina alta printr – o transformare a grupului, sunt egale în grup. Geometria elementară are diferite ramuri bazate pe: grupul deplasărilor; grupul metric; grupul asemănărilor; grupul analagomatic; grupul proiectiv; grupul afin; grupul topologic etc. Transformările acestor grupuri sunt deplasări, izometrii, asemănări, inversiuni, proiectivități, afinități, omeomorfisme etc. sau combinări ale acestor transformări. Teoria grupurilor continue de transformări a fost elaborată de Sophus Lie în cartea sa din 1888 – 1890. Punctul de vedere conform căruia o geometrie este studiul invarianților unui grup de transformări a fost expus în 1872 de Felix Klein. [1, p.212].

Asemănarea, corespondența biunivocă între punctele a două figuri, astfel încât raportul între distanța a două puncte ale unei figuri şi distanța dintre cele două puncte omoloage ale celeilalte figuri să fie un număr constant **k,** numit raport de asemănare. Figurile asemenea au unghiurile corespunzătoare congruente, iar laturile omoloage sunt proporționale. Raportul dintre perimetrele, ariile, volumele a două figuri asemenea poate fi exprimat în funcție de raportul de asemănare: $P(F') = kP(F), A(F') = k^2 A(F), V(F') = k^3 V(F)$. Notația relației de asemănare este, după propunerea lui G. W. Leibniz, semnul „~" („tilda"). Considerarea figurilor asemenea (inițial, a triunghiurilor) se datorează lui Thales. [1, p.14 – 15; 3, p.38; 2, p.24]

Omotetie, transformare geometrică punctuală, definită de un punct fix **O** (numit

centrul omotetiei) şi de un număr real **k** (numit puterea sau modulul omotetiei), care asociază unui punct **M** un punct M' de pe dreapta **OM**, astfel încât: $\overline{OM'} = k\overline{OM}$. Dacă **k > 0**, punctele **M** şi M' sunt de aceeaşi parte a centrului (omotetia inversă). Punctul **O** este singurul punct care coincide cu corespondentul său, iar orice dreaptă sau plan care trece prin centru este un element invariant. În raport cu un sistem de axe rectangulare având originea în centru, între coordonatele carteziene ale unui punct $M(x, y, z)$ şi ale transformantului său $M'(x', y', z')$, există relaţiile: $x' = kx, y' = ky, z' = kz$. În plan, omotetia este o omologie având ca axă dreapta de la infinit. Omotetiile formează un grup. Omotetia a fost definită pentru prima dată de Apollonius (sec. III î. e. n.), studiul figurilor omotetice a fost însă amplu dezvoltat de J. V. Poncelet. Denumirea a fost introdusă de M. Charles.[1, p.145 – 146; 3, p.223; 2, p.191-194].

Rotaţia (în plan), transformare punctuală determinată de un punct θ (centru de rotaţie) şi un unghi θ, care ataşează unui punct **M** punctul M', astfel încât $OM = OM', m(\angle MOM') = \theta$. Într – un sistem de coordonate cartezian ortogonal punctul $M(x, y)$ se transformă, printr – o rotaţie cu centrul în origine şi de unghi θ**,** în punctul $M'(x', y')$, astfel încât: $x' = x\cos\theta - y\sin\theta, y' = y\sin\theta + y\cos\theta$. Rotaţiile de acelaşi centru formează un grup abelian cu un parametru. Rotaţia transformă o dreaptă într – o dreaptă, astfel încât unghiul acestora este congruent cu unghiul de rotaţie. Rotaţia invariază unghiurile şi distanţele. Cercurile de centru **O** sunt figuri invariante faţă de o rotaţie.

Proprietăţile rotaţiei:

- rotaţia este o deplasare a planului;
- rotaţia este o deplasare de genul întâi, adică ea păstrează invariantă orientarea figurilor;
- la rotaţia în jurul punctului **O** orice cerc cu centrul în punctul **O** se aplică pe el însuşi;
- produsul a două simetrii axiale în raport cu două drepte, ce se intersectează în punctul **O,** este o rotaţie în jurul acestui punct cu un unghi α de două ori mai mare decât unghiul dintre axe;
- produsul a două rotaţii $\mathbf{v_1}$ şi $\mathbf{v_2}$ în jurul unui şi aceluiaşi punct **O** cu unghiurile α_1 şi α_2 este o rotaţie în jurul aceluiaşi punct **O** cu un unghi egal cu $\alpha_1+\alpha_2$;
- rotaţia $\mathbf{v_0}$ cu un unghi egal cu **0** sau cu $\mathbf{2k\pi}$ este o transformare identică, deoarece pentru orice punct **M** are loc egalitatea $v_0(M) = M$;cel mai mic număr natural **n,** $v^n = v_0$ se numeşte ordinul rotaţiei sau ordinul centrului de rotaţie;
- produsul a două rotaţii $v_1 \sim O_1$**,** α_1 **şi** $v_2 \sim O_2$**,**α_2 este o rotaţie în jurul unui al treilea punct $\mathbf{O_3}$ cu un unghi egal cu $\alpha_1+\alpha_2$, dacă $\alpha_1+\alpha_2$ este diferită de **0** sau $\mathbf{2\pi}$**;** dacă $\alpha_1+\alpha_2$ este egal cu **0** sau $\mathbf{2\pi}$**,** atunci $\mathbf{v_2} \circ \mathbf{v_1}$ este o translaţie;
- rotaţia în jurul punctului **O** cu un unghi de **180°** este o simetrie centrală în raport cu punctul **O,** deoarece în acest caz punctul **M** şi imaginea lui M' sunt situate pe aceeaşi dreaptă cu punctul **O** şi **O** este mijlocul segmentului $[MM']$.[7, p. 29 - 38]

Rotaţia (în spaţiu), transformare punctuală determinată de o dreaptă **d** (axa de rotaţie) şi un unghi θ, care ataşează unui punct **M** punctul M', astfel încât dacă **O** este piciorul perpendicularei duse din **M** pe dreapta **d,** punctele M, O, M' să fie coplanare, $OM = OM', m(\angle MOM') = \theta$.[1, p.183; 3, p.268; 2, p.210-211; 216-217]

Simetria axială, transformare geometrică, determinată de o dreaptă fixă **l** , numită axă de simetrie, care pune în corespondenţă fiecărui punct **A** punctul A', astfel încât segmentul $AA' \perp l$ şi împărţit de această în jumătate. [3, p.283-284; 2, p.226-228].

Proprietăţile simetriei axiale:

- simetria axială este o deplasare a planului, care aplică semiplanele, determinate de dreapta ***l,*** unul pe altul;
- cercul, centrul căruia aparține axei de simetrie ***l,*** se aplică pe el însuşi la simetria m_l ;
- imaginea unei drepte perpendiculare pe axa de simetrie este aceeaşi dreaptă; imaginea unei drepte paralele cu axa de simetrie este o dreaptă paralelă cu axa de simetrie şi situată la aceeaşi distanță de la axă ca şi dreapta dată; imaginea unei drepte, ce intersectează axa de simetrie, este o dreaptă, ce trece prin acelaşi punct;
- simetria axială este o deplasare de genul al doilea;
- produsul a două simetrii axiale în raport cu două drepte paralele este o translație;
- unele figuri geometrice se aplică pe ele însăşi ca rezultat al simetriilor axiale în raport de careva drepte special determinate;
- formulele $x' = x, y' = -y$ determină simetria axială în raport cu axa **Ox** a unui sistem de coordonate; formulele $x' = -x, y' = y$ determină simetria axială în raport cu axa **Oy.** [7, p. 22 - 29]

Simetria centrală, transformare geometrică care fiecărui punct **M** îi pune în corespondență punctul M', astfel încât punctul **O** se află în mijlocul segmentului MM'. [3, p.283-284; 2, p.226-228].

Translația paralelă, transformare geometrică punctuală, determinată de un vector **v** (numit vector director), astfel încât unui punct **P** din spațiu să – i corespundă un punct $P' cu PP' = v$.Mulțimea translațiilor formează un grup abelian (fiind un subgrup al grupului deplasărilor). Translația conservă distanțele între puncte, coliniaritatea lor şi paralelismul dreptelor, transformând o figură într – alta, egală şi paralelă cu cea dată. Față de un reper cartezian **Oxyz,** dacă vectorul director **v** are componentele **a, b, c** relațiile care dau coordonatele punctului $P'(x', y', z')$, translatatul punctului $P(x, y, z)$, sunt: $x' = x + a, y' = y + b, z' = z + c$. Translația a fost folosită, ca metodă de transformare geometrică, de I. Alexandrov şi J.Petersen. [1, p.213].

Proprietățile translației:

- translația este o deplasare a planului;
- produsul a două translații este o translație;
- translația determinată de vectorul nul este transformare identică;
- translația este o deplasare de genul întâi;

deplasarea, care aplică orice semidreaptă pe o semidreaptă coorientată cu cea dată, este o translație; [7, p.16 - 22].

La studiul cursului şcolar de geometrie mişcările apar uneori într – o formă ascunsă. De exemplu, demonstrația congruenței unor figuri geometrice simple – segmente, unghiuri, triunghiuri – se efectuiază cu ajutorul suprapunerii. Demonstrația egalității figurilor simetrice se realizează pin intermediul plierii desenului (în cazul simetriei axiale) sau a rotirii planului desenului (în cazul simetriei centrale).

În cazul studiului unor probleme ce se referă la geometria metrică, trebuie atrasă atenția elevilor şi asupra dependenței funcționale, de exemplu, dependența dintre lungimea cercului şi lungimea razei; dintre lungimea coardei şi distanța de la ea până la centru, care se exprimă prin formula $d = \sqrt{R^2 - \frac{a^2}{4}}$, unde d – distanța de la coardă până la centru; R – raza; a – coarda.

Programul la geometrie la treapta gimnazială prevede o studiere profundă şi detaliată a deplasărilor planului şi a unor transformări afine (omotetie, asemănare etc.).

Aplicarea lor la demonstrarea teoremelor, la rezolvarea exercițiilor şi problemelor simplifică cu mult expunerea materialului respectiv şi calculele necesare.

Deplasările (transformările de simetrie) planului şi spaţiului dau posibilitatea de a însuşi mai bine proprietăţile figurilor plane şi celor spaţiale. Pe de altă parte, studierea operaţiilor asupra transformărilor lărgesc cunoştinţele noastre despre operaţiile algebrice şi ne apropie de noţiunea de grup – una din cele mai importante noţiuni ale matematicii moderne.

Referinţe:

1. Brânzei, D.; Nechita, V.; Şerdean, V. *Dicţionar de geometrie elementară.* Piteşti: Editura Paraleia 45, 2001. 294 p.
2. Meersmann, W.; Auth, M.; Schwittlinsky, P. *Lexicon de matematică. Ghid complet pentru gimnaziu şi liceu.* Bucureşti: ALL EDUCAŢIONAL, 2001.272 p.
3. Lupu, I.; Marin, I.; Valuţă, I. *Dicţionar explicativ de matematică*. Chişinău: Lyceum. 320p.
4. Rogai, E.; Rogai, I. *Formule şi tabele matematice. Aide – memoire matematic.* Bucureşti: Editura Tehnică, 1996. 264 p.
5. Clopschii, V. M.; Scopeţ, Z.A.; Iagodovschii, M. I. *Geometria 9- 10.* Chişinău: Lumina, 1977. 270 p.
6. Albu, A. S. Şi alţii. *Geometria pentru perfecţionarea profesorilor*. Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 1983. 228 p.
7. Baltag, I. A. *Transformări geometrice*. Chişinău: Lumina, 1981. 270 p.
8. Dicţionar rus – român. Chişinău: Redacţia Principală a Enciclopediei şi ÎME – P „ Logos",1992. 768 p.
9. Чичигин В.Г. *Методика преподавания геометрии. Планиметрия*. Москва: Учпедиз, 1959. 392 с.
10. Аргунов, Б. И.; Балк, М.Б. *Геометрические построения на плоскости.* Москва: Учпедгиз, 1957. 268 с.
11. Наумович, Н. В. *Простейшие геометрические преобразования в пространстве и задачи на построение*. Москва: Учпедгиз, 1959. 132 с.
12. *Лабораторные и практические работы по математике*/ Лященко, Е. И. и другие. Москва: Просвещение, 1988. 224 с.

Recenzent: dr. Gherman T.
Prezentat la 10. 10. 2009

METODE DE SELECTARE ŞI ORDONARE A DATELOR ÎN PROGRAMAREA PARALELĂ

Teodora GHERMAN,
Academia de Administraţie Publică de pe lînga Preşedintele Republicii Moldova, Chişinău
?tefan FULEA,
master ?n Aplica?ii ale Arhitecturilor de Calcul Avansate, inginer programator Research & Development Department, Bucure?ti

The programming of the data selection algorithms represents an actual challenge. These algorithms are used for pattern recognition. This article describes several sorting methods which uses the sorting networks. The maturation of a method require a long way which assume the creation of the needed algorithms for approaching of the bring-ed about problem, the study of their peculiarities speed and required resource, and finally the selection of existing algorithms with the assessed criteria. The algorithm design problem is in continuous grow with the IT development, and is needed especially for problems without a well-defined method solutions like pattern recognition or sound advanced processing. One of the fundamental problems of computer science is ordering a list of items. There are alot of solutions for this problem, known as sorting algorithms. Some sorting algorithms aresimple and intuitive, such as the bubble sort, but others, like quick sort, are extremely

complicated but produce lightening-fast results.

Keywords: *several sorting methods, parallel processing, performance analysis, parallel efficiency, sorting algorithm,parallelizing uses the sorting networks.*

Până la definitivarea unei metode este necesară parcurgerea unui lung drum ce presupune crearea algoritmilor pentru abordarea problemei în cauză, studiul acestora, în special viteza şi resursele cerute şi într-un final selectarea şi eventual adaptarea algoritmilor existenţi conform criteriilor impuse.

Articolul prezintă mai multe metode de sortare atăt , clasice cât şi metode complexe prin utilizarea reţelelor de sortare: sortarea rapidă (quicksort), sortarea prin interclasare (mergesort), sortarea de ansamblu (hearpsort). Autorii aplică reţeaua de sortare ca o formă specială a algoritmului de sortare, în care secvenţa de comparaţie nu este dependentă de date, ceea ce favorizează implementarea reţelelor de sortare în structuri hardware sau în tabele de procesoare paralele si stabilesc eficienta algoritmilor de sortare pentru fiecare caz în parte.

1.Metode de sortare

În programare prezintă interes atât sortarea ***interna*** care presupune stocarea datelor în memoria interna a calculatorului cât şi sortarea ***externa*** în care datele se află într-o memorie externă a calculatorului(disc) şi în consecinţă, este mult mai lentă.

Sortarea, reprezintă o metoda prin care elementele unei mulţimi sunt aranjate într-o anumită ordine, numerică sau lexicografică, pe baza valorilor unor chei. Fiind una dintre cele mai răspândite operaţii care se execută pe calculatoarele, sortarea este şi una dintre cele mai importante proceduri, efectuate în cadrul aplicaţiilor informatice de eficienţa căreia depind performanţele altor algoritmi, care operează asupra unor liste, ce trebuie să fie în prealabil ordonate, cum ar fi cei de căutare şi cei de interclasare. Există numeroşi algoritmi de sortare, însă care dintre ei ar fi cel mai bun, ramane o probşema deschisă. Alegerea algoritmului potrivit pentru o aplicaţie sau alta impune considerarea atât a numărului de elemente ce trebuie sortate, complexitatea operaţiilor de interschimbare a valorilor a două înregistrări cât şi gradul de neordona a elementelor listei.

Dacă presupunem că fiecare algoritm va opera asupra unui vector de întregi, ce se doreşte a fi ordonat crescător în funcţie de valorile elementelor, atunci operaţia de interschimbarea a două elemente ale vectorului va avea o complexitate de ordinul ***O(1).*** Pentru exprimarea *indicatorilor de performanţă* ne vom raporta la *timpul de execuţie* al celui

mai rapid algoritm secvențial de sortare care este de ordinul ***O(n log n)***.

Vom numi ***complexitatea*** unui algoritm numarul maxim de iteratii care il executa. Deci daca avem un for de la ***1 -> n*** atunci complexitatea este ***n***. Daca avem for în for (fiecare cu n paşi) atunci se execută ***n * n*** iteratii şi deci complexitatea n^2.

Inaintăm problema studerii ***indicatorii de eficiență*** a celor mai cunoscuți algoritmi de sortare, modurile de *îmbunatățire a performantelor* acestora, cat şi a altor alg oritmi, mai putin cunoscuți, dar mai eficienți.

Sortarea prin metoda bulelor (Bubble Sort)

Cu toate că sortarea prin metoda bulelor reprezintă una dintre cele mai cunoscute şi mai utilizate metode de ordonare, eficiența acesteia este una foarte scăzută. Astfel, algoritmul secvențial de sortare prin metoda bulelor are o complexitate de ordinul ***O(n2)*** datorită faptului că sunt comparate perechi adiacente ce sunt interschimbate în cazul în care criteriul de ordonare nu este îndeplinit. După o parcurgere integrală a elementelor vectorului, procesul se reia începând din nou cu primul element. Algoritmul mai este cunoscut sub denumirea de metoda bulelor datorită faptului că, la fiecare pas, elementele sunt deplasate către poziția corectă în funcție de condiția de sortare. După fiecare iterație, o parte dintre elementele vectorului (începând de la cel

de-al doilea din ultima pereche modificată) sunt deja ordonate. Algoritmul îşi încheie execuția după un număr de maxim ***n–1*** iterații, atunci când, la o nouă parcurgere, nu s-a mai produs nici o interschimbare.

Datorită faptului că sunt comparate în ordine perechi de elemente adiacente, algoritmul de sortare prin metoda bulelor nu este foarte uşor de paralelizat. Pentru obținerea variantei paralele se foloseşte metoda numită *transpoziție par-impar*. Astfel, fiecare iterație este realizată în două faze. În prima dintre ele, denumită *fază impară,* elementele cu indici impari sunt comparate cu vecinii din dreapta şi se efectuează interschimbarea acestora în cazul în care nu este îndeplinită relația de ordine.

În cea de-a doua fază, numită *faza pară*, elementele cu indici pari se compară cu vecinii din dreapta, efectuându-se interschimbarea dacă este nevoie. Ordonarea vectorului este completă după un număr de maxim ***n*** faze (***n/2*** iterații), unde *n* reprezintă numărul de elemente ale vectorului. Iterațiile buclelor interioare vor fi executate simultan (în paralel) pe procesoarele disponibile în cadrul sistemului.

Complexitatea secvențială a algoritmului de sortare prin metoda bulelor este de ordinul $O(n^2)$, iar cea paralelă se reduce la ***O(n).***

Sortarea prin metoda selecției (Selection Sort)

Sortarea prin metoda selecției presupune determinarea elementului minim dintre cele nesortate şi aducerea lui pe poziția corectă. Inițial, algoritmul va determina elementul minim din vector care va fi adus pe prima poziție, după care se determină minimul din vectorul rămas care va fi adus pe a doua poziție,etc.

Complexitatea secvențială a algoritmului este tot de ordinul $O(n^2)$ însă performanțele metodei sunt cu 60% mai bune față de sortarea prin metoda bulelor. Indiferent de ordinea inițială a elementelor vectorului, algoritmul va efectua un număr de ***n(n-1)/2*** comparații şi ***n-1*** interschimbări iar din acest motiv ordinul de complexitate al variantei secvențiale este egal cu $O(n^2)$.

Paralelizarea algoritmului se realizează prin distribuirea iterațiilor buclei interioare pe procesoarele disponibile în cadrul sistemului. Datorită faptului că iterațiile interioare vor fi executate simultan, ordinul de complexitate al variantei paralele a algoritmului devine ***O(n)***.

Sortarea prin metoda inserției (Insertion Sort)

Aşa cum îi spune şi numele, sortarea prin metoda inserției nu face altceva decât să insereze fiecare element al vectorului în poziția în care valoarea acestuia se încadrează conform criteriului de ordonare. Cea mai simplă implementare a algoritmului necesită existența a două liste – vectorul inițial şi cel în care sunt scrise elementele ordonate conform criteriului de sortare.

Pentru a economisi memorie, cele mai multe implementări, după ce au inserat un

element, glisează toate valorile ce urmează cu o poziție la dreapta. Se reduce astfel numărul de interschimbări deoarece dacă un element este mai mare ca precedentul, atunci acesta se consideră a fi deja ordonat.

Deşi ordinul de complexitate al variantei secvențiale a algoritmului este tot $O(n^2)$, sortarea prin inserție este de peste 2 ori mai eficientă decât algoritmul de sortare prin metoda bulelor. Pentru obținerea variantei paralele a algoritmului, bucla interioară va fi modificată astfel încât să realizeze doar calculul poziției la care trebuie să se facă inserarea, fără deplasarea corespunzătoare a elementelor vectorului. Această din urmă operație va apărea individualizată în cadrul unei noi bucle interioare care va fi executată în paralel.

Datorită faptului că mai multe procesoare vor dori să modifice simultan valorile variabilei

care reține poziția la care se va efectua inserarea elementului curent şi a celei ce semnalizează faptul că poziția la care se va insera elementul curent a fost deja calculată, actualizarea acestora trebuie inclusă în cadrul unor secțiuni critice care realizează serializarea cererilor de acces concurent cu ajutorului mecanismului de excludere mutuală.

Ordinul de complexitate al algoritmului paralel de sortare prin metoda inserției este egal cu $O(n)$, net superior față de cel al celui mai rapid algoritm de sortare secvențial care este $O(n \log n)$.

Shell Sort

Creat de Donald Shell în anul 1959, Shell Sort reprezintă unul dintre cei mai vechi algoritmi de sortare. Cunoscut şi sub numele de *Comb Sort*, este cel mai complex şi cel mai eficient algoritm din clasa celor de ordinul $O(n^2)$.

Deşi este un algoritm rapid, uşor de înțeles şi de interpretat, analiza complexității acestuia

este o sarcină foarte complicată deoarece se poate deduce în mod intuitiv modul în care algoritmul funcționează însă analiza formală a timpului de execuție este o problemă încă nerezolvată.

Algoritmul realizează parcurgeri multiple ale vectorului iar la fiecare iterație ordonează seturi de date de dimensiuni egale folosind sortarea prin metoda inserției. Dimensiunea seturilor de date creşte de la o iterație la alta până în momentul în care devine egală cu numărul de eemente ale vectorului de sortat. Elementele conținute în fiecare set nu sunt continue. Astfel, dacă la pasul curent sunt prelucrate i seturi, atunci setul j va fi format din elementele aflate în vector pe pozițiile $j, j+i, j+2i$, şamd. Dacă i este egal cu 3, setul al 2-lea, de exemplu, va fi format din elementele aflate în vector la pozițiile 2, 5, 8, etc. Acest comportament este echivalent cu dispunerea elementelor într-un vector bidimensional urmată de ordonarea acestuia pe coloane.

La fiecare pas, numărul de coloane scade astfel încât în final se va obține o singură coloană care conține elementele vectorului aproape ordonate. *Shell Sort* reprezintă de fapt o extensie a algoritmului de sortare prin metoda inserției.

Astfel, *Insertion Sort* este un algoritm foarte eficient în condițiile în care datele de intrare sunt aproape sortate însă, per ansamblu, eficiența acestuia scade datorită faptului că elementele sunt deplasate doar cu câte o poziție. *Shell Sort* este un algoritm foarte similar cu *Insertion Sort* dar care foloseşte paşi mai mari ca unitatea pentru rearanjarea valorilor vectorului. Dimensiunea pasului scade de la o iterație la alta astfel încât în final algoritmul va efectua o sortare clasică prin inserție dar aplicată asupra unor valori ce sunt aproape ordonate. Astfel, dacă o valoare mică este poziționată către sfârşitul vectorului, algoritmul de sortare prin inserție va avea nevoie de aproximativ n comparații şi interschimbări pentru a muta elementul respectiv pe poziția corectă. Folosind însă *Shell Sort*, datorită faptului că algoritmul foloseşte paşi de dimensiune mai mare, valoarea respectivă va fi adusă pe poziția corespunzătoare într-un număr mult mai mic de paşi.

Corectitudinea algoritmului este garantată de faptul că la ultimul pas se realizează o sortare clasică a întregului vector prin metoda inserției.

Dar datorită faptului că datele sunt deja parțial ordonate, sortarea prin metoda inserției

va avea nevoie de doar câteva iteraţii pentru a finaliza ordonarea elementelor vectorului. Numărul acestor iteraţii depinde de modul în care se aleg dimensiunile paşilor de calcul. Dimensiunea seturilor de date folosite la fiecare pas al algoritmului are un impact major asupra eficienţei cu care se realizează operaţia de ordonare. În cazul cel mai defavorabil, algoritmul necesită $O(n^2)$ comparaţii şi interschimbări.

Pentru obţinerea varintei paralele vor trebui parcurse aceleaşi etape ca şi în cazul sortării prin inserţie, obţinându-se un algoritm ce are ordinul de complexitate egal cu $O(n)$.

Algoritmul *Shell Sort* este de departe cel mai rapid algoritm din clasa celor de complexitate secvenţială egală cu $O(n^2)$. Astfel, viteza algoritmului este de aproximativ cinci ori mai mare faţă de sortarea prin metoda bulelor şi de peste două ori mai mare în comparaţie cu metoda de sortare prin inserţie. Cu toate că algoritmul este mai lent în comparaţie cu alte metode de sortare (cum ar fi, de exemplu, *Quick Sort*, *Merge Sort* sau *Heap Sort*), simplitatea acestuia îl face să fie o foarte bună alegere pentru cazurile în care se doreşte sortarea repetată a unor liste de dimensiune moderată.

Sortarea prin enumerare (Rank Sort)

Algoritmul de sortare *Rank Sort*, cunoscut şi sub denumirea de sortare prin enumerare, are la baza ideea de a determina rangul fiecărui element al vectorului, rang care va fi apoi utilizat pentru punerea elementului pe poziţia corectă. Prin ***rangul*** unui element vom înţelege numărul total de elemente din listă care sunt mai mici decât elementul respectiv. Pentru a calcula rangul unui element este necesar ca acesta să fie comparat cu fiecare element al listei. În cazul unei liste ordonate ascendent, rangul unui element va fi de fapt poziţia sa actuală. Dacă lista nu este deja ordonată, rangul elementelor ne va indica poziţia finală a acestora în lista sortată. Metoda de sortare prin enumerare calculează rangul fiecărui element din listă după care foloseşte aceste valori pentru a plasa elementele în poziţia orectă.

Indiferent de relaţia de ordine existentă iniţial între elementele vectorului, algoritmul secvenţial va efectua un număr de n^2 iteraţii şi comparaţii, datorită existenţei a două bucle imbricate, fiecare dintre ele având un număr de n iteraţii. Din acest motiv putem afirma faptul că ordinul de complexitate al algoritmului secvenţial este egal cu $O(n^2)$. Deoarece poziţia finală a unui element este determinată pe baza rangului, nu este necesar ca algoritmul să efectueze nici un fel de interschimbări. Paralelizarea algoritmului se poate realiza prin execuţia concurentă, pe procesoarele disponibile în sistem, a iteraţiilor buclei exterioare.

În felul acesta rangul unui element va fi calculat în mod independent pe unul dintre procesoarele sistemului paralel. Datorită faptului că iteraţiile buclei exterioare sunt executate în paralel (complexitate egală cu $O(1)$), ordinul de complexitate al algoritmului paralel de sortare prin enumerare va fi egal cu $O(n)$. Acest rezultat, care este net superior în comparaţie cu performanţele celui mai rapid algoritm secvenţial de sortare, se bţine indiferent de modul în care sunt dispuse iniţial elementele vectorului.

Deşi face parte din categoria algoritmilor de sortare cu complexitate de ordinul *O(n2)*, *Rank Sort* este un algoritm foarte simplu care poate fi folosit cu succes pentru ordonarea unor seturi de date de dimensiune moderată

Sortarea prin interclasare (Merge Sort)

Sortarea prin metoda *Merge Sort* are la bază algoritmul de interclasare ce divizează lista de sortat în două subliste care sunt apoi recursiv ordonate după care se execută o operaţie de interclasare pentru obţinerea listei finale. Implementările clasice folosesc trei vectori, doi pentru subliste şi unul pentru obţinerea rezultatului final însă algoritmul poate fi modificat astfel încât să lucreze cu doar două masive: unul pentru datele de intrare şi unul în care se vor memora elementele ordonate.

Complexitatea algoritmului secvenţial este egală cu $O(n \log n)$.

Paralelizarea algoritmului se va face prin distribuirea apelurilor către procesoarele sistemului. În felul acesta, fiecare procesor va opera asupra unuia sau a mai multor subvectori obţinuţi pe baza vectorului iniţial. Datorită distribuirii apelurilor recursive, ordinul de complexitate al variantei paralele a algoritmului este egal cu $O(n)$. Acest ordin de complexitate este net superior faţă de cel al celui mai rapid algoritm secvenţial de sortare.

Deşi sortarea prin interclasare este un algoritm stabil ce necesită cu 30% mai puține comparații decât *Quick Sort*, metoda este mai lentă decât *Quick Sort* datorită faptului că efectuează mai multe interschimbări.

Sortarea rapidă (Quick Sort)

Datorită performanțelor sale deosebite, algoritmul *Quick Sort* este unul dintre cei mai utilizați algoritmi de sortare. *Quick Sort* este un algoritm ce poate fi descris foarte simplu la modul teoretic însă scrierea acestuia sub forma de cod sursă a pus întotdeauna probleme. Cercetătorii din domeniul informaticii au avut nevoie de ani de zile pentru a obține o implementare practică a acestui algoritm. *Quick Sort* este cel mai cunoscut algoritm de sortare din clasa celor de complexitate medie ***O(n log n)***. Algoritmii din această clasă nu sunt la fel de intuitivi însă sunt mult mai performanți decât cei de complexitate $O(n^2)$**.**

Aşa cum se poate observa cu uşurință, *Quick Sort* reprezintă o variantă mai rapidă a algoritmului *Merge Sort*. Varianta recursivă a algoritmului se compune din patru paşi:

1. Dacă toate elementele vectorului au fost deja ordonate atunci execuția algoritmului se încheie imediat

2. Se alege unul din elementele vectorului pe post de pivot

3. Se împarte vectorul în doi subvectori (două partiții) care vor conține doar elemente mai mici, respectiv mai mari decât pivotul

4. Algoritmul se repetă recursiv pentru ambele partiții obținute anterior

Cu toate că este un algoritm de sortare foarte rapid, utilizarea *Quick Sort* poate conduce la umplerea stivei atunci când se utilizează seturi largi de date. În plus, datorită complexității, algoritmul nu este o alegere practică atunci când se doreşte ordonarea unor seturi de date de dimensiune redusă.

Modul în care este ales elementul care joacă rol de pivot are un impact major asupra performanțelor algoritmului. În cazul cel mai defavorabil, ordinul de complexitate al algoritmului este egal cu $O(n^2)$ şi se obține în situația în care elementele vectorului sunt deja ordonate, iar pe post de pivot se alege elementul cel mai din stânga. Dacă alegerea pivotului se face însă aleatoriu, atunci complexitatea algoritmului devine din nou egală cu ***O(n log n)*.**

În general, alegerea pivotului şi partiționarea vectorului se execută în cadrul unei subrutine separate după care vectorul se parcurge pornind din extremitatea stângă până se găseşte un element mai mare ca pivotul. Algoritmul continuă cu căutarea, pornind din extrema dreaptă, a unui element care este mai mic ca pivotul. Cele două elemente găsite sunt interschimbate iar căutarea continuă până în momentul în care indecşii curenți pentru subvectorii din stânga şi din dreapta pivotului se intersectează.

Ordinul mediu de complexitate pentru varianta secvențială a algoritmului este egal cu ***O(n log n).*** Paralelizarea algoritmului se face prin distribuirea apelurilor succesive către procesoare diferite ale sistemului. În felul acesta, fiecare procesor va opera asupra uneia sau a mai multor partiții obținute pe baza vectorului inițial. În plus, cele două bucle repetitive din cadrul procedurii de partiționare care determină indicii elementelor din subvectori care nu respectă relația de ordine pot fi executate în paralel iar corectitudinea rezultatelor obținute este garantată de existența unui punct de sincronizare.

Ordinul de complexitate al variantei paralele a algoritmului este dat de complexitatea procedurii de partiționare care este egală cu ***O(n)***. Acest ordin de complexitate este net superior față de ***O(n log n).***

Deci Quick Sort reprezintă unul dintre cei mai rapizi algoritmi de sortare. Datorită acestui lucru, algoritmul reprezintă cea mai bună alegere în toate situațiile în care viteza este un factor foarte important, indiferent de dimensiunea seturilor de date ce se doresc a fi sortate.

Cu toate acestea nu trebuie scăpat din vedere faptul că algoritmul nu este stabil iar performanțele acestuia sunt modeste atunci când operează asupra unor liste aproape ordonate.

Complexitatea secvențială a sortării este de ***O(n log n)*** şi există mai multe metode care ating această limită: ***sortarea rapidă*** (***quicksort***), ***sortarea prin interclasare (mergesort), sortarea de ansamblu (hearpsort)*** Spre deosebire de ultimele doua, care au aceeaşi complexitate (ca ordin de mărime) în toate cazurile quicksort se comportă excelent în medie,

dar poate ajunge la $O(n^2)$ în cel mai defavorabil caz. Sortarea rapidă este cea mai răspândită metodă, deoarece este mai uşor de programat.

Vom considera în cele ce urmează complexitatea sortării de ***n log (n).***

Algoritmii secvenţiali propuşi în continuare vor servi ca bază pentru algoritmii paraleli. Pentru calculatoarele cu memorie distribuită, atunci când procesorul ordonează o secvenţă se presupune ca acesta utilizează cel mai eficient algoritm. Alegerea algoritmului optim depinde de mai mulţi factori, dar mai întâi de lungimea secvenţei de sortat.

În cazul arhitecturilor secvenţiale se ştie că secvenţa ***A*** după sortare se va găsi exact în aceeaşi zonă de memorie ca la început, ordinea crescătoare fiind de la stânga la dreapta. În cazul arhitecturilor paralele cu memorie comună situaţia este aceeaşi. Pentru memoria distribuită, însă ordinea finală nu mai este evidentă, deoarece fiecare procesor deţine o parte din secvenţă, şi fiecare din aceste parţi pot avea dimensiuni diferite, deşi ar fi de preferat ca măcar acestea să fie egale.

Vom considera că secvenţa ***A*** *este sortată dacă secvenţa locală* A_i *a procesorului* P_i *este ordonată crescător: adică* $0 \le i \le p-1$*, şi pentru orice i,j unde* $i<j$, $0 \le i,j \le p-1$ avem $A_i < A_j$,

Să analizăm câteva metode de sortare:

1.1. Sortare par-impar

Există o diversitate de algoritmi secvenţiali de sortare în timp $O(n^2)$ care sunt foarte utili din mai multe considerente: sunt mici, deci mai simplu de programat şi foarte eficienţi pentru un număr mic de elemente. Pentru prezentarea unui astfel de algoritm numit par-impar vom avea nevoie de o reţea de comparatoare care poate fi definită cu ajutorul figurii 1.

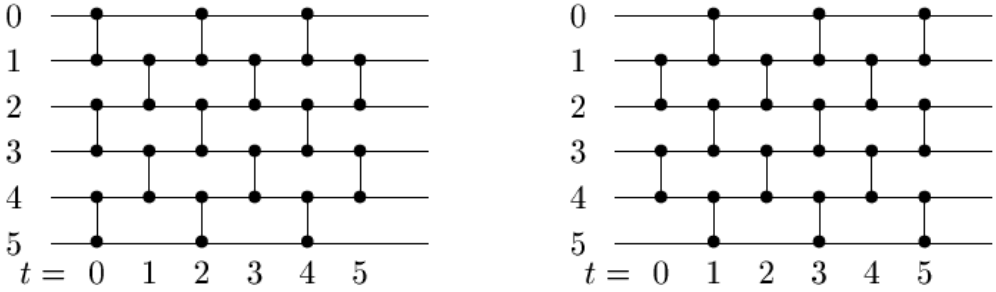

Figura 1. Reţele de sortare par-impar

În această figură liniile orizontale reprezintă elementele secvenţei ***A*** - de intrare, iar segmentele verticale unind două linii orizontale reprezintă comparatoarele, care efectuează operaţii ***exch(i,j)***, cu $i<j$, unde ***i*** şi ***j*** sunt numere de ordine ale orizontalelor. Aşadar, circulând de la stânga la dreapta, elementele mai mici au tendinţa de a urca, iar cele mai mari vor coborî.

Reţeaua de sortare *se numeşte astfel, daca la ieşire secvenţa* ***A*** *este ordonată, oricare ar fi fost ordinea ei la intrare şi poate fi reprezentată ca o structură hardware, în care pe liniile orizontale circulă datele, iar comparatoarele au două intrări şi două ieşiri.*

Fie:

[i:j]- comparatorul care execută operaţii ***exch(i,j)***;

α - o reţea;

α[i:j] - o reţea formată din concatenarea reţelei α cu comparatorul [i:j] (la concatenare comparatorul ***[i:j]*** se amplasează la dreapta reţelei ***α)***.

Dacă ***X*** este o *secvenţă de intrare*, atunci ***Xα*** este *secvenţa de ieşire* din ***α*** iar $(x\alpha)_i$ este *elementul din poziţia* ***i*** al acesteia.

Figura 1. reprezintă o ***reţea de sortare par-impar*** in care se observă că la fiecare moment de timp (sau pas) se execută maximul de comparaţii posibile, alternând paritatea poziţiei elementului mai mic (în urma comparaţiei). Rezultatul se obţine in intervalul de timp ***n*** cu gradul de paralelism ***n/2*** Se utilizează $n(n-1)/2$ comparatoare. Deci *eficienţa algoritmului* este $O(n^2)$. În aceeaşi figură se observa că reţeaua din dreapta este axial simetrică cu reţeaua din stânga (reţeaua din stânga văzută in sens invers); pentru ***n*** par reţelele sunt diferite, iar pentru ***n*** impar sunt identice.

Vom *numi* ***inversare într-o secvență A**, perechea* (a_i, a_j) *dacă pentru* $i < j$ *avem* $a_i > a_j$ **.**

O secvență poate avea cel mult **n(n-1)**/2 inversări dacă este ordonată descrescător.

O rețea în care toate comparatoarele au forma [i : i+1] şi compară elementele adiacente se numeşte ***rețea de sortare simplă.***

Vom enumera câteva proprietăți ale rețelelor simple:

1. O rețea simplă de sortare are cel puțin ***n(n-1)***/2 comparatoare;

2. Dacă o rețea α nu sortează o secvență oarecare X pentru orice două poziții $i < j$, adică $(x\alpha)_i > (x\alpha)_j$, atunci nu sortează nici Z pentru acele poziții $(z\alpha)_i > (z\alpha)_j$

3. Daca o rețea simplă sortează secvența Z atunci sortează orice secvență;

Propoziția 1*. O rețea simplă de sortare are cel puțin* ***n(n-1)****/2 comparatoare*

Demonstrație. Un comparator [$i : i+1$] reduce numărul de inversări din secvență cu 0 (zero în cazul in care inversarea nu e necesară) sau 1 (unu în cazul in care inversarea se efectuează). Secvența sortată nu are inversări. Deci maximul de inversări este **n(n-1)**/2

Din acest punct de vedere, ***rețeaua par - impar conține numărul minim de comparatore***

Notăm cu Z - o secvență care conține toate inversările posibile, adică pentru orice $i < j$ avem $z_i > z_j$, ceea ce înseamnă că putem considera $Z = [\, n, (n-1), \ldots, 1 \,]$

În sortarea par-impar comparațiile sunt adiacente de aceea topologia suficientă in cazul implementării pe o arhitectură cu memorie distribuită este inelul. Algoritmul de ***sortare par-impar pe inel***:

1. Sortează crescător secvența locală

2. **pentru** *i=0:p-1*

I. **dacă** ***i*** este par **atunci**

1. **dacă** *k* este par şi $k \neq p-1$ **atunci** *exch(k,k+1)*

2. **dacă** *k* este impar şi $k \neq p-1$ **atunci** *exch(k-1,k)*

II. **altfel**

1. **dacă** *k* este par şi $k \neq 0$ **atunci** *exch(k,k-1)*

2. **dacă** *k* este impar şi $k \neq p-1$ **atunci** *exch(k,k+1)*

În acest caz numărul de comparații este:

$$T_\alpha(n, p) = \frac{n}{p}\log\frac{n}{p} + p\frac{n}{p} = \frac{n}{p}\log\frac{n}{p} + n,$$

unde primul termen ***n*** - este pentru sortarea locală, iar al doilea pentru cele ***p*** interclasări.

Timpul de comunicare este:

$$T_\alpha(n, p) = p\left(\sigma + \left(n/p\right)\beta\right) = \Omega(n)$$

Astfel din algoritmul secvențial de la început cu $\Omega(n^2)$ operații am obținut un algoritm paralel cu $\Omega(n)$ operații.

1.2 Sortare Quicksort paralelă

Sortarea rapidă constă in divizarea secvenței inițiale A în doua părți. În una din aceste părți elementele sunt mai mici decât valoarea unui element de comparare - element pivot , iar în cealaltă secvență toate elementele mai mari decât valoarea acestuia.

Forma generală a algoritmului secvențial este:

procedură ***quicksort(s,d)***

1. ***cat timp s < d*** *//* secvența este nevidă

- *alege element pivot(s,d)*
- *partiționare(s,d,* i_v*)* // formează cele două subsecvente şi le sortează
- *quicksort(s,*i_v*-1)*
- *quicksort (*i_v*+1,d,)*

unde variabilele ***s*** şi ***d*** sunt indicii elementului: primul (cel mai din stânga al secvenței) şi respectiv ultimul element al secvenței (cel mai din dreapta). Apelul se face cu

quicksort(0,n-1)

Sortarea rapidă paralelă constă in divizarea secvenței inițiale ***A*** în doua părți de către un procesor la următorul pas primului procesor i se mai asociază un procesor pentru a diviza cele două secvențe rezultate, apoi se mai adaugă alte două procesoare, fiind vorba rezultate deja de patru secvențe, etc., până când se vor obține ***p*** secvențe, fiecare din care fiind sortată secvențial de către un procesor (cu quiksort). Deoarece pentru partiționarea unei secvențe de lungime *n* de către un procesor sunt necesare *n* comparații , numărul de comparații necesar ar fi:

$$n + n/2 + n/4 + ... + 2n/p + n/p\log(n/p) \approx n/p\log n + 2n$$

Acest algoritm este mai simplu dar este mai puțin eficient. Dacă *p= log* n atunci ***eficiența este 1/3,*** iar pentru cazurile când secvențele partiționate sunt inegale, procesoarele lucrează mai mult şi deci *eficiența algoritmului este şi mai mică*. Această problemă se poate rezolva cu ajutorul algoritmului **quiksort bazat pe partiționare paralelă**

Eficiența algoritmului poate fi îmbunătățită prin partiționarea în paralel de către mai multe procesoare. Elaborăm un algoritm quiksort paralel, pe o arhitectură cu memorie comună, care să fie asemănător cu algoritmul secvențial

procedură *quicksort(s,d,q)*

1. ***dacă*** *q=1* ***atunci***

1. *sortează secvențial aplicând algoritmul quiksort(de mai sus)*

2. ***altfel***

1. cat timp s < d *//* secvența este nevidă

1. *alege element pivot(s,d,q)*

2. *partiționare(s,d, i_v,q) // formează cele două subsecvente*

3. *$q' \leftarrow$ [illegible] // număr de procesoare pentru secvența din stânga*

4. *par_quicksort(s,i_v-1, q')// sortează în stânga cu q'* procesoare

5. *par_quicksort (i_v+1,d,q-q')// sortează în dreapta cu q-q'* procesoare

După cum observăm a mai fost adăugat un parametru, care semnifică numărul de procesoare q'.

La început avem *q=p*. După prima partiționare procesoarele se împart în două subgrupe, de mărime proporțională cu lungimea secvențelor. În acest caz se echilibrează eforturile procesoarelor.

Se poate concluziona ca *algoritmul propus are o eficiență asimptotic egală cu 1*.

În concluzie prezentând mai multe metode de sortare şi analizând eficiența acestora, o algoritmi, ce implementează aceste metode, pentru sortări clasice şi pentru sortarările: rapidă (quicksort), sortarea prin interclasare (mergesort), sortarea de ansamblu (hearpsort), sortarea bitonică, prezentând rețeaua de sortare ca o formă specială a algoritmului de sortare, în care secvența de comparație nu este dependentă de date, am demonstrat ca sortarea în tabele de procesoare paralele este mai eficienta şi se execută în timp optim.

Referințe:

1. Abali B. Bataineh A., *Balanced Parallel Sort on Hzpercube Multiprocessors, IEEE Trans. Par. Distrib. Syst., 4(5): p.572-5a81, 1998*

2. Batcher K. E., *Soring networks and their application*, APFIPS SICC1968, p.307-314

3. Gherman T. Curs web: Programare in Java , 2004,UST

4. S. Ladd, *Guide to ParallelProgramming*, Springer-Verlag, 2004

5. R. Wyrzykowski, *Parallel Processing And Applied Mathematics*, Springer, 2004

6. Gh. Dodescu, B. Oancea, M. Raceanu, *Procesare paralelă*, Editura Economica, Bucureşti, 2002

7. W. Gropp et al, *The Sourcebook of Parallel Computing*, Morgan Kaufmann, 2002

8. E. Golub et al, *Empirical studies in parallel sorting*, University of Maryland, 1999

Recenzent: conf. univ., dr. Capaţina V., conf. univ., dr. Macrițchi N.
Prezentat la10. 12. 2009

PROIECTAREA ALGORITMILOR DE SORTARE A DATELOR ÎN JAVA

Teodora GHERMAN,
Academia de Administraţie Publică de pe lînga Preşedintele Republicii Moldova, Chişinău
Ştefan FULEA,
master în Aplicaţii ale Arhitecturilor de Calcul Avansate, inginer programator Research & Development Department, Bucureşti

The programming of the data selection algorithms represents an actual challenge. These algorithms are used for pattern recognition. This article describes several sorting methods which uses the sorting networks, and an application which implements them, using Java graphic user interface (GUI) elements.

It's about demonstrative applications for bitonicsort method. The sort network is a special form of the sorting algorithm in which the comparison sequence doesn't depend of the sorting data. This makes possible the implementation of quick sort nets in hardware structures, or in parallel processor tables.

This article is putting forward one of the best sorting method of in the matter of speed – Bitonic Sort. Because of it's nature it can be implemented in parallel algorithms – the advantage of efficiently using of a multiprocessor server or using be implemented in networks of independent processing knots.

Keywords: *Parallel programming, Biton sort, sorting by hyper cube, inter/thred communication, Java interface, parallel proceding, performance analysis, parallel efficiency sorting algorithm.*

Problema proiectării algoritmilor ia amploare odată cu dezvoltarea IT, iar programarea algoritmilor de selectare a datelor reprezintă un domeniu de actualitate în mod special pentru problemea pentru care nu există încă metode ajunse la maturitate. Aplicarea acestora ține de diverse domenii: pe lângă aplicări evidente cum ar fi indexările din motoare de căutare, ordonarea listelor de selecţii în bazele de date, mai au însă şi aplicări mai puţin mediatizate, cum ar fi recunoaşterea formelor sau prelucrarea complexă a semnalelor sonore.

Articolul propune una dintre cele mai rapide metode de ordonare – Sortarea Bitonică (en. BitonicSort). Puncrul forte constă în faptul că oferă avantajul programării paralele şi poate fi implementată eficient în soluţii ce vor rula pe maşini de calcul multiprocesor sau în rețele de noduri independente (rețea de sortare). Java este o soluție practică pentru implementarea relativ simplă a unui astfel de algoritm, independent de platformă sau de configurație (o soluție multiprocesor poate fi simulată pe un calculator cu un singur procesor).

1. Sortare bitonică

Sortarea Bitonică este una dintre cele mai rapide metode de sortare, algoritmul căreia a fost elaborat de catre Batcher, 1968 [1, p.307]. Aceasta serveşte drept exemplu de algoritm paralel care nu se axează pe algoritmii secvenţiali. Complexitatea secvenţială a acestui algoritm este mai mare de $\boldsymbol{\Omega(n \log n)}$.

Rețeaua de sortare e o formă specială a algoritmului de sortare, unde secvența de comparare nu este dependentă de date. Aceasta favorizează implementarea rețelelor de sortare în structuri hardware sau în tabele de procesoare paralele.

Fie secvența de ordonat este A =[a_0, a_1,..., a_{n-1},]. Pentru $i = 1,2,..., n—2$ vom spune că $\boldsymbol{a_i}$, este un minim local dacă a_{i-1} şi a_{i+1} sunt amândouă mai mari decât a, şi că $\boldsymbol{a_i}$ este un maxim local dacă a_{i-1} şi a_{i+1} sunt amândouă mai mici decât a_i.

Secvența A este ***unimodală*** dacă are cel mult un element care este minim local sau maxim local şi ***bitonică*** dacă este o rotație a unei secvențe unimodale(vezi figura 2).

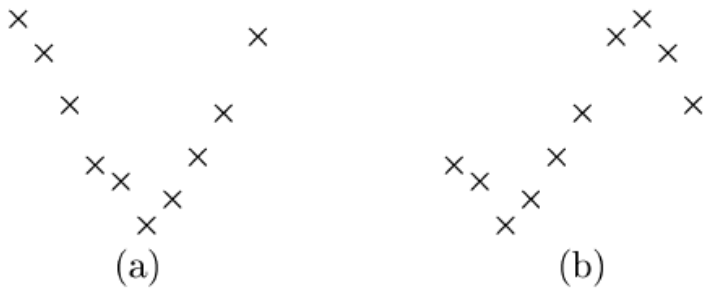

Figura 1. Secvențe (a) unimodală (cu minim) (b) bitonică.

Lema Batcher

Fie A =[a_0, a_1,..., a_{2N-1},] o secvență bitonică de lungime pară. Se definesc secvențele m(A) şi M(A) astfel:

m(A)=[min (a_0, a_N), min (a_1, a_{N+1}), ..., min (a_{N-1}, a_{2N-1})]

M(A) = [max (a_0, a_N), max (a_1, a_{N+1}), ..., max (a_{N-1}, a_{2N-1})]

Atunci secvențele m(A) şi M(A) sunt bitonice şi orice element din m(A) este mai mic decât orice element din M(A).

Demonstrație. Putem presupune că secvența A este unimodală şi conține un minim local; într-adevăr, dacă A este rotită cu ***p*** paşi la stânga (dreapta), atunci şi m(A), M(A) vor fi rotite cu p paşi la stânga (dreapta), deci îşi vor păstra proprietatea de bitonicitate; pe de altă parte, din orice secvență bitonică se poate obține prin rotație o secvență unimodală. Fie a,j minimul local din A. Să presupunem că j < N (dacă j > N, considerăm secvența A în ordine inversă, ceea ce inversează ordinea în m(A), M(A), dar nu modifică bitonicitatea sau unimodalitatea).

Fie k indicele pentru care: $a_0 > a_N$, …, $a_{k-1} > a_{N+k-1}$, $a_k < a_{N+k}$, …,evident ca 0 < k < j. Atunci

$$m(A)=[\, a_N, \ldots, a_{N+k-1}, a_k, a_{k+1}, \ldots, a_j, a_{j+1}, \ldots, a_{N-1}]$$

este o rotație a secvenței [a_k, a_{k+1} ,..., a_j, a_{j+1} , ..., a_{N-1} , a_N ,..., a_{N+k-1}] care este unimodală (cu a_j minim), deci m(A) este bitonică.

M(A) este o rotație a secvenței unimodale [a_0, …, a_{k-1}, a_{N+k} ,..., a_{2N-1}] (cu $x > a_{k-i}$ sau a_{N+k} minim).

Pe de alta parte, pentru orice $x \in M(\grave{})$, $y \in M(\grave{})$ sunt adevărate inegalitățile: $x > a_{k-1}$ sau $x > a_{N+k}$, $y < a_k$ sau $j < a_{N+k-1}$; în plus, avem: $a_{k-1} > a_k$, $a_{N+k-1} > a_{N+k}$ (din unimodalitate) şi $a_{k-1} > a_{N+k-1}$, $a_k > a_{N+k}$ (din ipotezele de mai sus); aşadar obținem x > y.

2. Descrierea algoritmului sortării bitonice.

Algoritmul de sortare constă în următoarele: Secvența A se transformă într-o secvență bitonică apoi este sortată folosind rezultatul lemei: se formează secvențele bitonice m(A) şi M(A), după care se sortează m(A) şi M(A). ceea ce poate fi făcut în paralel.

Important este să observăm că din concatenarea unei secvențe descrescătoare cu una crescătoare se obține o secvență bitonica. Pornind de la o secvență de n elemente, aceasta poate fi privită ca listă de n/2 secvențe bitonice de lungime 2, din care se poate construi o listă de n/4 secvențe de lungime 4, apoi o listă de n/8 secvențe de lungime 8, şi aşa mai departe până când se obține o secvență bitonică de lungime n.

Pentru a transforma o listă de $n/2^i$ secvențe bitonice de lungime 2^i într-o listă de $n/2^{i+1}$ secvențe bitonice de lungime 2^{i+1} este suficient să se ordoneze secvențele de lungime 2^i alternativ descrescător şi crescător, utilizând algoritmul de sortare a unei secvențe bitonice.

Un alt algoritm mai eficient în execuția secvențială este algoritmul care utilizează o ***rețea de sortare bitonică.*** In figura 3 sunt prezentate comparațiile care se efectuează într-o arhitectură cu 8 procesoare, sub forma unei rețele de sortare; o săgeată indică operația efectuată de un procesor: comparație urmată de o eventuală interschimbare; elementul mai mare va fi în poziția indicată de vârful săgeții. Se observa că permanent gradul de paralelism

este n/2 (au loc n/2 comparații în paralel).

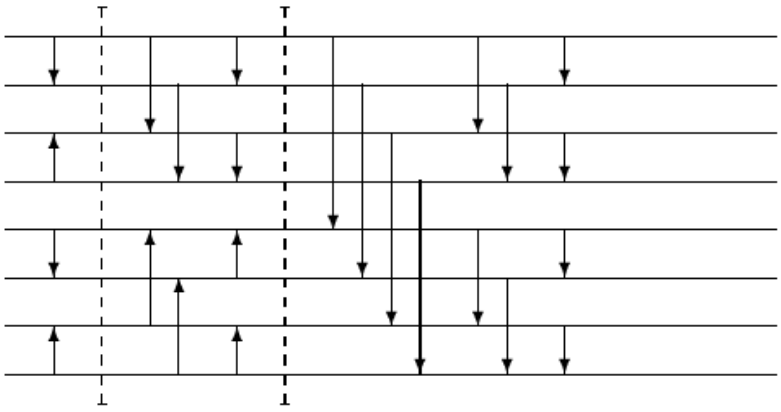

Figura 2: Sortare bitonică pentru 8 procesoare(fiecare linie reprezintă un procesor).

Să deducem complexitatea algoritmului. Dacă B(n) este numărul de comparații necesar pentru sortarea unei secvențe bitonice folosind n/2 procesoare, atunci $B(2^i) = i$ (lema lui Batcher). În acest caz timpul de sortare a unei secvențe oarecare este

$$T(p) = \sum_{i=1}^{\log p} B(2^i) = 1 + 2 + \ldots + \log p = O(\log^2 p)$$

Costul algoritmului este deci $O(n \log^2 n)$; cum costul secvențial este $O(n \log n)$, se pune problema dacă algoritmul lui Batcher poate fi îmbunătățit; răspunsul este pozitiv: se poate construi un algoritm paralel de sortare în $O(\log n)$, folosind n/2 procesoare, dar constanta ascunsă de $O(\cdot)$ este imensă. Practic, algoritmul lui Batcher rămâne deocamdată optim.

3. Sortare bitonică pe hipercub

3.1. *Cazul p = n*.

Analizăm cazul în care implementarea algoritmului se face pe o arhitectură cu memorie distribuită, mai precis pe un hipercub. În cazul în care există un singur element pentru fiecare procesor: p = n, observăm (fig2.) că un procesor k comunică doar cu procesoare k ± 2% dar întotdeauna în aşa mod, încât într-un hipercub au loc doar comunicații între vecini. Algoritmul este următorul:

Algoritm de sortare bitonică pe hipercub, p = n = 2^d, id ≡ k

1. ***pentru*** *l = 0 : d - 1*
1. ***pentru*** *i = l : - 1 : 0*
1. ***dacă*** $k_{l+1} = 0$ ***atunci***
1. ***dacă*** $k_i = 0$ ***atunci*** *exch(k,k + 2^i)*
2. ***altfel*** *exch(k-2^i, k)*
2. ***altfel*** *{$k_{i+i} = 1$}*
1. ***dacă*** $k_i = 0$ ***atunci*** *exch(k + 2^i, k)*
2. ***altfel*** *exch(k, k -2^i)*

Pentru a stabili sensul în care se fac interschimbările să examinăm procesul de execuție al algoritmului: observăm că, la pasul ***l***, elementul dintr-un procesor ***k*** face parte dintr-o secvență care trebuie ***ordonată crescător*** dacă bitul ***l + 1*** al reprezentării binare a lui ***k*** este ***0***(zero) şi respectiv ***ordonată descrescător*** dacă acesta este ***1*** (prin convenție $k_{d+i} = 0$).

Pentru un ***l*** fixat, interschimbările se fac astfel încât, pentru o pereche de procesoare P_k, P_j (cu k = j ± 2^i) care face interschimbarea, elementul mai mic să ajungă în procesorul cu număr mai mic dacă se ordonează crescător şi în procesorul cu număr mai mare dacă se ordonează descrescător.

Complexitatea acestui algoritm este

$$\sum_{l=0}^{d-1} \sum_{i=0}^{l} O(1) = O(\log^2 p)$$

astfel încât la fiecare pas se produce o comunicație între vecini şi o comparație.

***3.2. Cazul p << n*.**

Să presupunem că fiecare procesor se ocupă de ***m = n/p*** elemente. Atunci fiecare

procesor P_k sortează elementele sale într-o secvență A_k crescătoare dacă k este par şi descrescătoare dacă e impar; aceasta durează ***0((n/p)log(n/p)).*** In continuare, se poate aplica algoritmul de sortare bitonică, înlocuind elementele a_i cu secvențe ordonate A_i, toate de aceeaşi lungime; formarea secvențelor de tipul m(A) şi M(A) se face prin aplicarea $\min(A_i,A_j)$, fiind acum o secvență obținută prin alegerea fiecărui minim dintre elementele aflate pe aceeaşi poziție în secvențele Ai, Aj.

Să cercetăm cazul pentru un grup de 4 procesoare:

Presupunem că secvența (A_0, A_1) este ordonată crescător (adică A_0 şi A_1 sunt fiecare ordonate crescător şi, în plus, $A_0 < A_1$) şi că secvența (A_2,A_3) este ordonată descrescător. Deci secvența

A = (A_0, A_1, A_2, A_3) este bitonică (chiar unimodală); în algoritmul de sortare bitonică aceasta este situația după primul pas ***l = 0*** (algoritmul sortare bitonică pe hipercub fig. 3). Urmează acum operațiile (pasul al doilea pentru cele patru procesoare):

$A_0 \leftarrow \min(A_0, A_2)$ $A_1 \leftarrow \min(A_1, A_3)$ $A_2 \leftarrow \min(A_0, A_2)$ $A_3 \leftarrow \min(A_0, A_3)$

$A_0 \leftarrow \min(A_0, A_1)$ $A_1 \leftarrow \min(A_0, A_1)$ $A_2 \leftarrow \min(A_2, A_3)$ $A_3 \leftarrow \min(A_2, A_3)$

Conform lemei lui Batcher secvențele $A_0 < A1 < A_2 < A_3$; Dacă am considera aceste secvențe doar ca elemente (adică $|A_i| = 1$) rezultatul ar fi satisfăcător. Se pune problema însă, că elementele ale oricărei secvențe A_i pot fi mai multe de unu (adică $|A_i| \geq 1$) şi că aceste elemente nu sunt ordonate crescător. Deci, pentru ca secvența A să fie ***global ordonată,*** mai trebuie ordonate (încă o dată) elementele din fiecare A_i. Pentru aceasta; aceeaşi lema (Batcher) ne spune că secvențele A_i sunt bitonice; deci ele pot fi ordonate mai repede.

Sortarea secvențială a unei secvențe unimodale se efectuiază în modul următor: O secvență unimodală cu minim este compusă din două subsecvente, una descrescătoare, alta crescătoare. Dacă o privim pe cea descrescătoare în sens invers, obținem una crescătoare. Secvența sortată se obține prin interclasarea celor două subsecvente crescătoare, utilizând un timp de cel mult log(n/p) pentru găsirea minimului şi cel mult n/p pentru interclasare.

Algoritmul pentru sortarea secvenței unimodale A cu minim, secvențial este următorul:

1. găseşte j, indicele elementului minim
2. interclasează [a_j, a_{j-1}, ,..., a_0] cu [a_j, …, a_{j+2} ,..., a_{m-1}]

3.4 Caz general de sortare bitonică pe hipercub.

Să cercetăm un caz general de sortare bitonică pe un hipercub,

Notăm secvența pe care o primeşte la un moment dat P_k de la un vecin al său (sunt necesare deci n/p locații de memorie suplimentare) prin A'_k

Algoritm de sortare bitonică pe hipercub, pentru $p = 2^d << n$, id = k)

1. sortează elementele din A_k , crescător dacă $k_0 = 0$, descrescător dacă $k_0 = 1$

2. ***pentru*** *l = 0 : d – 1*

1. ***pentru*** *i = l: — 1 : 0*

1. ***în paralel*** ***send*** *(A_k,i),* ***recv***(A'_k, i)

2. ***dacă*** $k_{i+1} = k_i$ ***atunci*** $A_k \leftarrow \min(A_k, A'_k)$

3. ***altfel*** $A_k \leftarrow \max(A_k, A'_k)$

4. sortează secvența bitonică $\mathbf{A_k}$*., crescător* ***dacă*** $k_{l+1} = 0$,
descrescător ***dacă*** $k_{l+1} = 1$

Numărul de comparații efectuat de acest algoritm este:

$$\frac{n}{p}\log\frac{n}{p} + \sum_{l=0}^{d-1}\left(\frac{2n}{p} + \sum_{i=0}^{l}\frac{n}{p}\right) \approx \frac{n}{p}\log n + \frac{n}{p}\log p + \frac{n}{2p}\log^2 p = O\left(\frac{n}{p}\log n\right)$$

Unde termenul 2n/p corespunde complexității sortării unei secvențe bitonice, şi deci obiectivul propus a fost atins.

In ce priveşte comunicația, aceasta ocupă timpul

$$\sum_{l=0}^{d-1}\sum_{i=0}^{l}\left(\sigma+\frac{n}{p}\beta\right)=\left(\sigma+\frac{n}{p}\beta\right)\log^2 p=O\left(\frac{n}{p}\log^2 p\right)$$

4. Prezentarea aplicației SortareaBitonică (nivel utilizator)

4.1 Generalități

Algoritmul de față este implementat sub forma unei aplicații – java, ca în figura alăturată, în cazul lansării fără parametri. Lansarea aplicației fară parametri, de la o linie de comanda se face prin execuția secvenței:

java SortareBitonicaConsola

Figura 3. Lansarea de la o linie de comanda a aplicației Sortare Bitonică fără parametri, va avea ca rezultat lansarea în execuție a aplicație cu interfața reprezentată în figura 4.

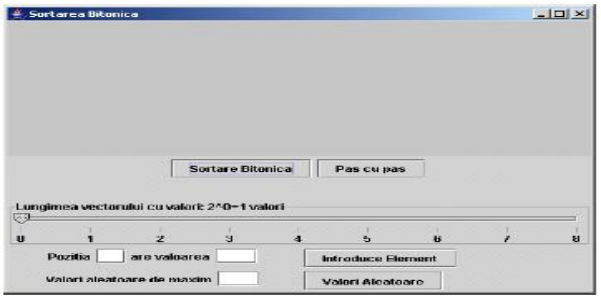

Figura4. Interfața aplicației Sortare Bitonică (fără parametri)

Lansarea aplicatiei de la o linie de comanda, cu introducerea parametrilor se va efectua prin execuția secvenței:

java SortareBitonicaConsola [parameter-value 1][parameter-value 2] . . . [parameter-value n] (figura)5.

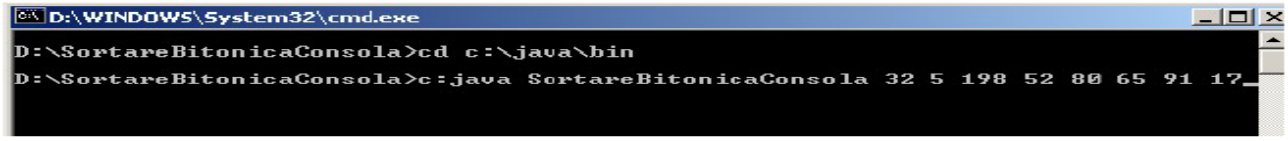

Figura 5. Lansarea de la o linie de comanda a aplicației Sortare Bitonică cu parametri, şi va avea ca rezultat lansarea în execuție a aceleiaşi aplicații, cu vectorul de valori încărcat (figura6).

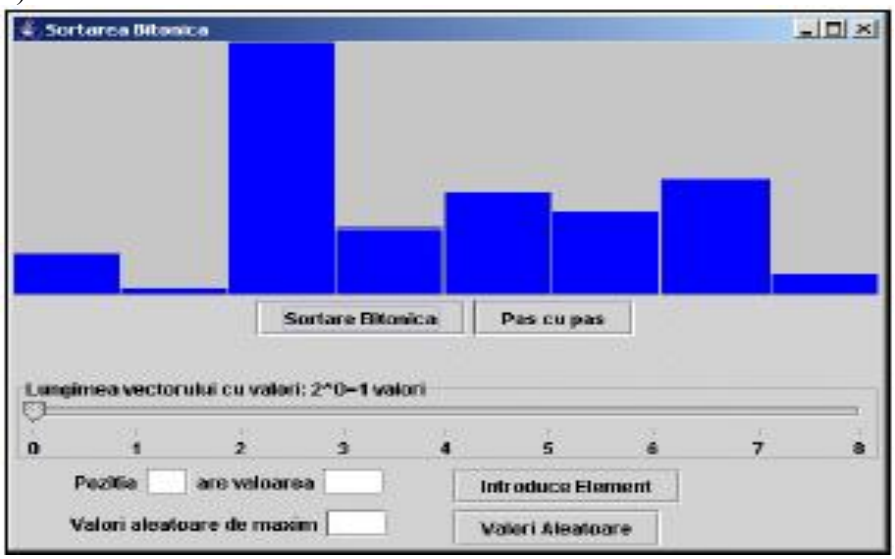

Figura5. Interfața aplicației Sortare Bitonică (cu parametri)

Pentru introducerea unei noi valori se va specifica mai întâi mărimea vectorului de

valori prin intermediul riglei(figura 5), după care se vor tasta valorile poziției şi a elementului propriu-zis. Se va acționa butonul „Introduce Element”. Campul grafic se va modifica, incluzând o bară situată pe poziția specificată, de inaltime maximă în cazul în care elementul introdus este cel mai mare din vector, sau o bara de o înălțime raportată la maximul vectorului.

Dacă dorim alternarea întregului vector cu valori aleatoare, vom introduce marimea de maxim de variație a valorilor în vector, şi acționăm „Valori Aleatoare”. Ca rezultat, vom obține un vector de valori de dimensiune specificată în riglă, variind de la 0 la valoarea de maxim introdusa.

Pentru vizualizarea unei valori din vector, se introduce pozitia acestuia în câmpul de text corespunzător şi se acționează „Enter” de la tastatura. În câmpul de text alăturat, va apărea valoarea căutată, disponibilă de asemenea pentru modificare. În câmpurile de text se permit doar introducerea de valori naturale. În caz contrar, se va afisa un mesaj de eroare/avertisment.

Butonul „Sortare Bitonica”, odată actionat, va desclansa procesul de sortare, oprindu-se la sortarea completa a vectorului de valori introduse.

Butonul „Pas cu pas” va declansa la fel ca „Sortare Bitonica”, procesul de sortare a vectorului de valori, însă va produce concomitent oprirea tuturor firelor de execuție la un anumit punct din program, până la o nouă acționare a aceluiaşi buton. Acționarea repetată a butonului „Pas cu pas” va permite vizualizarea grafică a evoluției sortării, până la sortarea completă a vectorului.

În cazul „dispariției” barelor în suprafața de reprezentare, se va redimensiona fereastra, astfel încât să i se acorde o suprafață mai mare pentru reprezentarea grafică.

Aplicația poate sorta vectori de dimensiuni de până la 256 valori, fiecare element de sortat reprezentând un număr în domeniul (0–2147683647). Marimea vectorului de sortat va fi o putere a lui 2, datorită naturii algoritmului implementat. Daca prin parametri se va introduce un vector de o altă dimensiune, acesta va fi redimensionat la cea mai apropiată valoare superioară – putere a lui 2 (restul elementelor adaugate pentru a completa vectorul la o putere a lui 2 vor fi nule).

4.2. Algoritmul Sortare Bitonica

Sortarea Bitonică, fiind una dintre cele mai rapide metode de sortarea fost implementată in programarea interfetei GUI. În acest cay a fost creată *rețeaua de sortare,* care e o formă specială a algoritmulor de ordonare, unde secvența de comparare nu este dependentă de date. Aceasta favorizează implementarea rețelelor de sortare în structuri hardware sau în tabele de procesoare paralele.

Sortarea Bitonică constă în ***O(n*log(n)2) comparații*** a câte ***O(log^2 n) etape***. De asemenea, rețeaua de sortare cu doar ***O(n*log(n))*** comparații este recunoscută ca având viteza mai scăzută decât sortarea bitonică pentru majoritatea problemelor practice.

Construcția de blocuri ale rețelei de sortare bitonică sunt rețele de sortare

$B_n = [0 : n/2]\ [1 : n/2+1]\ ...\ [n/2-1 : n-1]$

cu ***n*** fiind o putere a lui ***2***.

Utilizând strategia divide-and-conquer se formează rețelele BitonicMerge şi BitonicSort. Pentru început, este construită rețeaua BitonicMerge care sortează o secvență bitonică. În continuare, B_n produce două subsecvențe, unde toate elementele ale primei secvențe sunt mai mici sau egale cu elementele secvenței a doua. Prin urmare, BitonicMerge poate fi implementată recursiv.

Secvența bitonică necesară procedurii BitonicMerge este compusă din două subsecvențe sortate, unde una este crescătoare, iar cealaltă descrescătoare.

Pentru a forma o secvență crescătoare de lungime *n* din două subsecvențe sortate de dimensiune ***n/2***, unde e necesar un comparator de ordin ***log(n)***.

Exemplu:

3=log(8).

Numărul total de comparatori de ordin ***T(n)*** din întreaga rețea de sortare este dată de

T(n) = log(n) + T(n/2)

Iar soluția acestei ecuații recurente este

T(n) = log(n) + log(n)-1 + log(n)-2 + ... + 1 = log(n)*(log(n)+1) / 2

Fiecare nivel al rețelei constă în **n/2** comparatori. Per total, obținem ***O(n*log(n)2)*** comparatori.

Comparatorul va fi o procedură de comparare, ce primeşte ca parametri pozițiile elementelor de comparare, precum şi sensul de ordonare crescător/descrescător (direcție descrescătoare=false):

```
private void compare(int i, int j, boolean dir)
{
 if (dir==(a[i]>a[j]))
 {
  int h=a[i];
  a[i]=a[j];
  a[j]=h;
 }
}
```

Procedura ***BitonicMerge*** sortează recursiv o secvență bitonică în ordinea specificată prin parametri (dir). De asemenea, tot prin parametri se vor transmite şi poziția secvenței de sortat (lo) şi numărul de elemente pentru sortat (cnt).

```
private void BitonicMerge(int lo, int cnt, boolean dir)
{
 if (cnt>1)
 {
  int k=cnt/2;
  for (int i=lo; i<lo+k; i++)
  compare(i, i+k, dir);
  BitonicMerge(lo, k, dir);
  BitonicMerge(lo+k, k, dir);
 }
}
```

Procedura ***BitonicSort*** produce o secvență bitonică prin sortarea recursivă a celor două subsecvențe de direcții opuse, apelate în ***BitonicMerge***.

```
private void BitonicSort(int lo, int cnt, boolean dir)
{
 if (cnt>1)
 {
  int k=cnt/2;
  BitonicSort(lo, k, true);
  BitonicSort(lo+k, k, false);
  BitonicMerge(lo, cnt, dir);
 }
}
```

Apelul funcției de sortare va fi de forma:

```
BitonicSort(0, lungimea_vectorului_de_valori, true);
BitonicSort(0, length_of_vector_of_values, true);
```

Procedura Pas cu pas se bazează pe blocarea tuturor firelor de execuție care intră în procedura de comparare, prin poziționarea unui flag.

```
private void compare(int i, int j, boolean dir)
```

```
{
 if (dir==(a[i]>a[j]))
 {
  int h=a[i];
  a[i]=a[j];
  a[j]=h;
  if (flagPasCuPasPornit)
  {
   flagPasCuPas1=true;
   while(flagPasCuPas1){}
  }
 }
}
```

după cum se poate vedea, firele se vor autobloca, pentru ***flagPasCuPasPornit=true***. Flag-ul ***flagPasCuPas1*** va lua valoarea false la acționarea butonului „PasCuPas".

4.3 Comunicarea inter-fir.

In program, doar blocul BitonicSort a fost implementat ca fir. La lansare, se va intra într-o buclă ce va ține firul blocat până la primirea de date (parametrii funcției iaDate()). Odata primite datele, se va decide starea de a continua cu alte doua fire de executie, sau terminarea firului curent. În cazul în care se lansează firele-fii, se va astepta un semnal de sfarsit de executie de la acestea, asigurându-ne astfel de finalizarea prelucrării complete a datelor din ele:

```
while(!(fir1.gata()&&fir2.gata())){yield(); }
```

si se va raspunde cu un semnal tip ***acknowledge*** (permițând firelor de execuție fii să se stingă).

```
fir1.raspuns(true);
fir2.raspuns(true);
```

la sfarsitul executiei, un fir isi va anunta firul-parinte de disponibilitatea datelor, modificându-şi flag-ul „terminat" (flag accesibil de către firul-parinte prin metoda „boolean gata()"), după care se va intra într-o buclă de asteptare:

```
while(!raspuns_gata) {yield(); }
```

flag-ul „raspuns_gata" se va modifica doar la apelarea de către părinte a metodei „răspuns":

```
void raspuns(boolean rasp){ raspuns_gata=rasp; }
```

după care firul se stinge.

Notă: Produsul program a fost realizat utilizând pachetul Java 2 SDK SE cu mediul integrat de dezvoltare gratuit JCreator LE versiunea 3.0. Cei interesați îl pot găsi adresa gherman.teodora@gmail.com

Referințe:

1. Batcher K. E., Soring networks and their application, APFIPS SICC1968, p.307-314
2. Gherman T. Curs web: Programare in Java , 2004
3. Stefan Tanasă, Cristian Olaru, Stefan Andrei, Java de la 0 la expert,Iaşi:Polirom,2003, 840p
4. Programare pe platforma Java, http://thor.info.uaic.ro/~acf/java/index.html
5. Charon I. , Apprendre Java - Cours et exercices, Éditions Hermès, parution janvier 2006

Recenzent: conf. univ., dr. Capațina V., conf. univ., dr. Macrițchi N.
Prezentat la10. 12. 2009

TEHNOLOGIILE REALITĂȚII MIXTE ÎN ACTIVITATEA DE ÎNVĂȚARE CONTINUĂ ŞI CERCETARE

Teodora GHERMAN,
Academia de Administrație Publică de pe lînga Preşedintele Republicii Moldova, Chişinău

The knowledge is assimilated more efficiently in a virtual world, in wich words are replaced with images, with video sequwences virtual, and at the same time touchable, involving different human sensors. In this article is about the space offered by the mixed reality, wich offers the possibility of cooperation between user and computer. The Mixed Reality Technologies, and their components are described from the point of view of the offered perspective in the continue learning activity.

Keywords: *Mixed Reality technologies, 3D space cooperation, principles of Teaching Informatics, Real Reality, Reality Expanded, Virtual Reality, Virtual Reality-ahead, Mixed Reality, Virtual Reality*

Cunoştințele sunt asimilate mai eficient intr-o lume virtuală, unde cuvintele sunt înlocuite cu imagini, cu secvențe video virtuale si în acelaşi timp tangibile, care implică diferiți senzori umani.

In acest articol se abordează tematica spațiul 3D oferit de realitatea mixtă, care implică posibilitatea de cooperare între utilizator şi calculator. Astfel asimilarea unor cunoştințe noi se poate face implicând mai mulți senzori umani. ***Tehnologiile Realitatii Mixte***, şi componentele acesteia sunt descrise din perspectiva implementării în activitatea de învățare continuă.

Comunicarea multimedia va fi în viitor un dialog multimodular. Toți senzorii umani vor fi optimal implicați, fiind acordați la situația de învățare. În locul experimentelor cu modele reale, cu aparate electronice, va fi oferit un spațiu tridimensional de interacțiunea virtual-reală, în care va avea loc activitatea de instruire, pe care îl vom numi ***spațiul 3D de cooperare*** - spațiu de interacțiune directă.

Organizarea activității de învățare-evaluare cu ajutorul tehnologiilor educaționale inovatoare schimbă în esență activitatea utilizatorului mărindu-i interesul față de studii. Cu aplicarea acestor tehnologii poate fi dirijată motivația, spori interesul, pot fi alese cu atenție frazele de apreciere si stimulare, astfel încât să se poată crea o atmosferă emoțională de parteneriat.

Astfel prin intermediul unor interfețe inteligente ale rețelelor informaționale se simulează un spațiu virtual în care comunicarea dintre calculator si utilizator este un proces real.

Aplicarea tehnologiilor educaționale avansate oferă posibilitatea utilizării elementelor de sunet sau efecte video, fapt ce implică focalizarea atenției asupra noțiunilor cheie. In acest mod se creează un mediu favorabil creativității prin posibilitatea de a activa în mod individual inovator în activitatea de învățare.

Potențialul tehnologiilor de comunicație ale sistemelor de calcul şi celui informațional este capabil să revoluționeze întregul sistem social, fapt ce implică ideea că învățământului actual îi revine rolul de promotor al tehnologiilor informaționale prin promovarea accesibilității întregii societăți la formele de instruire continuă. Aplicarea tehnologiilor informaționale performante în activitatea de instruire continuă face parte dintr-un proces mai amplu, specific noilor educații, şi-i conferă acestuia noi dimensiuni, iar implementarea sistemului Mixed Reality în acest proces ar conduce la o nouă paradigmă a învățământului.

Realitatea mixtă prin prisma principilor didacticii generale

Unul din principiile fundamentale ale didacticii, este principiul ilustrativității, „imaginea este o realitate interioară, conştientizată” [5, p.309], „un mănunchi de virtualități” [5, p.363]

În informatică acesta capătă un sens mai profund, mai amplu [2, p. 89], prin „promovarea unor valori favorabile individualizării educației, libertății de exprimare cu referințe la teoria socială şi juridică, arhitectură şi arte vizuale, film, creație TV şi video, etc.”[1, p.11], [9, pag16.].

Realizarea inimaginabilului, atingerea unor obiecte care plutesc în aer şi care pot fi manevrate cu mâna, nu mai ține de domeniul S.F., ci de un proiect real (site-urile [9], [11]). În perspectiva aplicării tehnologiilor informaționale avansate în activitatea de învățare, se înscrie şi utilizarea realității virtuale în tehnologiile educaționale [3, p.8]. Astfel datorită unei noi tehnici de display 3D, grație căreia se poate vedea fără ochelari stereo, modelele tridimensionale expuse în fața ecranului monitorului, „atingeți inimaginabilul-obiecte 3D care plutesc în aer şi pe care le putem manevra cu mâna…” (site-ul [11]), pedagogii, elevii, studenții ar putea atinge şi manevra cu mâna liberă oricare din obiectele astfel reprezentate.

Scurt istoric al Realității Mixte

La începutul anilor nouăzeci ai secolului trecut a fost promovată ideea extinderii **Realității Reale**. Drept urmare a apărut noțiunea de **Realitate Extinsă** [6], care a dat naştere noțiunilor de **Realitatea Virtuală, Realitate Virtual-Continuă** [7], idee care in final s-a conturat in noțiunea de **Realitate Mixtă** [8].

Realitatea virtuală este un pachet de medii generate în totalitate de calculator, în care se face o imersiune completă a utilizatorului in mediul virtual, acesta, pierzând orice legătură cu mediul real.

Între cele două medii ale **Realității Mixte**(RM): mediul real şi mediul virtual au fost create nivele intermediare (suprapuse) descrise de Milgram şi Kishino ca o taxonomie a Real-Virtual-Continuumului [8] (fig. 1).

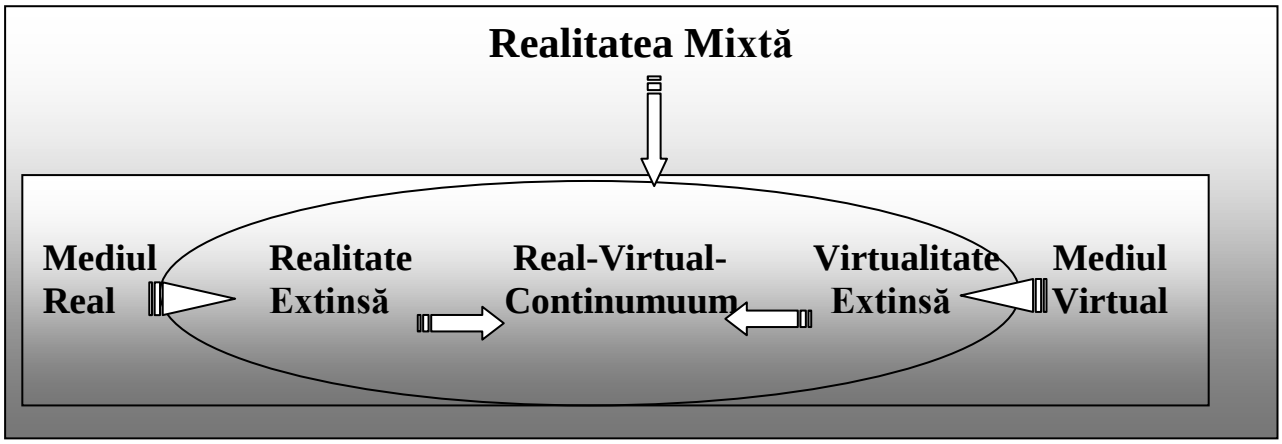

Apariția ideii de realitate virtuală a provocat un mare entuziasm în cercetare şi dezvoltare asiduă a domeniului, însă la momentul in care fascinația a făcut loc rațiunii, s-a constatat că imersiunea în mediul virtual aduce cu sine unele probleme, legate de pierderea contactului cu mediul real.

Mişcarea „înapoi la realitate” s-a concretizat în apariția nivelurilor de realitate mixtă, în care sînt combinate în diferite proporții elemente reale şi elemente virtuale pentru a produce un spațiu suprapus unui mediul real, dar mult mai bogat din punct de vedere informațional, care aduce cu sine o multitudine de informații suplimentare celor din spațiu real.

În rezultat, aceste spații ale realității mixte oferă medii extinse, în care mediul real nu mai este înlocuit de cel virtual, ci îmbunătățit, prin adăugarea de elemente virtuale.

Un exemplu de spațiu RM, propus la sf. anilor nouăzeci este modelul, în care utilizatorul poate purta ochelari, aparent obişnuiți, prin care vede lumea reală, şi în acelaşi timp lentilele acestora reprezintă nişte ecrane transparente mici, pe care sînt generate elemente grafice, care la randul lor se suprapun peste imaginea lumii reale. Această tehnică oferă un surplus de informație, îmbunătățind interacțiunea şi experiența omului cu locul

respectiv „realitate suplimentată va depăşi graficile pe calculator, din punctul de vedere al senzaţiei de realitate pe care o imprima” [15] .

Tehnicile de proiecţie, cu ajutorul lentilelor, ce suprapun imagini realizate pe calculator, depăşesc metoda graficei proiectate pe calculator şi care oferă posibilitatea obţinerii unei realităţii virtuale, suprapuse celei autentice din lumea reală. (fig. 2).

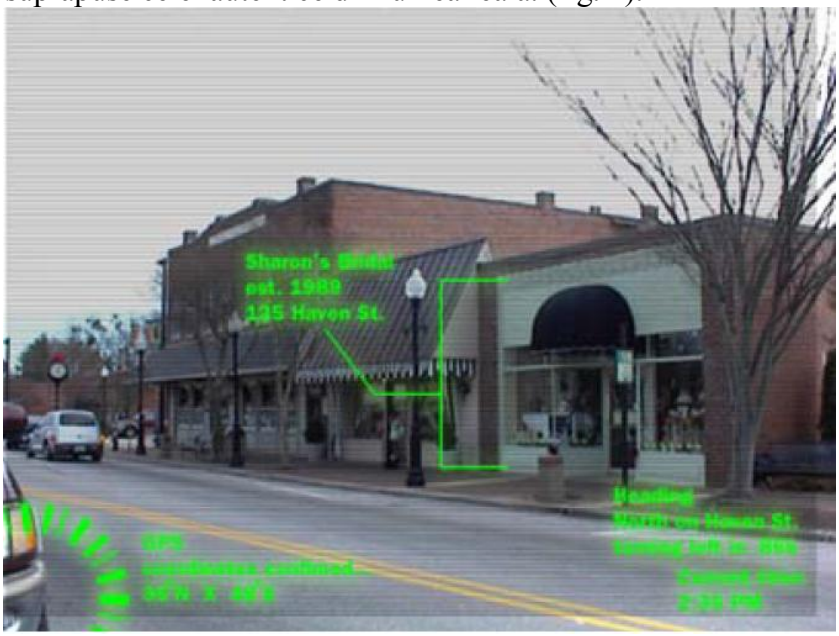

Figura 2. Realitatea Extinsa aplică graficile realizate pe calculator, în lumea reala.

Cu problema Realităţii Extinse s-au ocupat s-au numeroşi cercetări: T.P. Caudell, D.V. Mizell, Thad Starner, Feiner şi MacIntyre, etc. Milton Krueger a folosit o varietate de tehnici (incluzând lasere, imagini generate de calculator, ecrane uriaşe etc.) pentru a insera un stil muzeal în spaţii reale. [6],[7],[8].

La sfârşitul mileniumului doi a fost acceptată definiţia formulată de R. Azuma (Azuma, 1997)de către majoritatea cercurilor de cercetători din acest domeniu. Conform definiţiei un **Sistem al Realităţii Extinse** specifică urmatoarele:

- combină elemente ale mediului real cu elemente virtuale, generate de calculator;
- este interactiv în timp real;
- urmăreşte în timp real poziţia utilizatorului şi a obiectelor în mediul real, în sistem tridimensional.

Dezvoltând ideea, savanţii de la Institutul Fraunhofer - Heinrich Hertz Institut, care se ocupă cu cercetarea şi dezvoltarea tehnologiilor avansate, au prezentat la târgul IFA 2003, proiectul „Mixed Reality Project” (en. Proiectul Realitatăţii Mixte) [site-urile [9], [11], [13]]. Această tehnologie face ca ***Realitatea Reală şi Realitatea Virtuală*** să fie reciproc indispensabile.

Proiectul „Realitatea Mixtă” are următoarele părţi componente:

-un „***Workbench***” în care sunt integrate componentele sistemului virtual;

- ***un monitor 3D*** – display auto stereoscopic special dotat cu lentile biconvexe, prin intermediul cărora se transmite informaţia către ochii utilizatorului;

- ***două monitoare 2D*** – display-uri obişnuite, prevăzute pentru prelucrarea suplimentară a datelor;

- ***unul sau mai multe Hand Tracker*** – dispozitiv special care interpretează mişcările utilizatorului şi le transmite, prin intermediul calculatorului, asupra modelului 3D;

- ***un sistem de tip Force Feedback*** – o componentă senzorială, care poate face diferenţa între diversele materiale ale obiectului 3D reprezentat.

Obiectele 3D sunt expuse pentru utilizator într-un spaţiu tridimensional, în aer, în faţa unui display auto stereoscopic special elaborat, pentru a face inutilă folosirea ochelarilor

stereo (care serveau la combinarea a două imagini 2D pentru reprezentarea unui obiect 3D). La aproximativ 20 de centimetri distanță de ecranul monitorului sunt reprezentate modelele spațiale, care dispun de calitate holografică, luminozitate şi claritate excelente.

Principiul de funcționare al sistemului Mixed Reality

Printr-o procedură optică patentată de cercetătorii Fraunhofer - Heinrich Hertz Institut, imaginea se formează între monitor şi linia ochilor utilizatorului. Computerul calculează două perspective diferite ale aceluiaşi obiect, care sunt transmise către un display 3D stereoscopic, special dotat cu lentile biconvexe, prin intermediul cărora se transmite informația fiecărui ochi în parte. Ecranul 3D oferă separare stereo, iar imaginile au o rezoluție de 1024x768 pixeli pentru fiecare ochi, ceea ce duce la obținerea calității modelului expus după principiul stereoscopiei.

Savanții de la Fraunhofer - Heinrich Hertz Institut au elaborat un dispozitiv numit „Hand Tracker, care interpretează mişcările utilizatorului şi le retransmite, prin intermediul computerului, asupra modelului 3D" (site-urile [9], [11]). Acesta este poziționat în fața monitorului 3D, pe „Work Banc", şi nu mai necesită o mănuşă artificială pentru a mişca obiectele (modelele). Deoarece reprezentarea se face în fața monitorului rezultă că modelele virtuale şi cele materiale pot interacționa cu uşurință (fig.3- fig.5). În locul mouse-lui şi al tastaturii, mâinile utilizatorului pot interacționa acum cu modelul 3D. De aici şi numele de Mixed Reality, care vine tocmai de la interacțiunea dintre realitatea virtuală şi cea reală. Astfel, un „glob pământesc" generat virtual de către display-ul 3D poate fi manevrat cu mâna liberă(fig4).

Modul de utilizare al sistemului Mixed Reality

Cu ajutorul aparatului (device) ***HHI Hand Tracker,*** mişcările mâinii sunt urmărite, prelucrate şi comunicate unui PC obişnuit. Acesta determină locul interacțiunii, şi declanşează mişcarea obiectului virtual în funcție de mişcările mâinii. HHI Hand Tracker constă dintr-un pachet software şi un sistem de camere de control. Partea principală conține două camere video high-end şi o unitate de iluminare în infraroşu. Folosind un cooptator (grabber low-end) de imagini, HHI Hand Tracker-ul funcționează la 25\30Hz. Alegerea unui grabber dual imput, ridică rata de urmărire la 50\60Hz .

Proiectul Mixed Reality poate fi echipat şi cu un sistem de tip Force Feedback, astfel încât, atingerea obiectelor 3D, va dispune şi de o componență senzorială, care poate face diferența între diversele materiale reprezentate. Spre exemplu la atingerea modelului globului pământesc, senzația trăită la atingerea unei mări va fi complet diferită decât senzația obținuta în cazul pipăirii unor creste de munți, sau provocata de atingerea unor ghețari ai Antartidei sau de la celălalt Pol al „Terei" din fața utilizatorului. Astfel „interacțiunea şi înțelegerea fuzionează într-un nou echilibru oferit de educația şi instruirea informală" [3, p. 25].

Domenii de aplicare al sistemului Mixed Reality

Potențialul tehnologiilor de comunicație ale sistemelor de calcul şi celui informațional este capabil să revoluționeze întregul sistem social, fapt ce implică ideea că sistemului de învățământ îi revine rolul de promotor al tehnologiilor informaționale prin amplificarea accesibilității întregii societăți la sursele virtuale de informație. Aplicarea tehnologiilor realității mixte în activitatea de învățare face parte dintr-un proces mai amplu, specific noilor educații, şi-i conferă acestuia noi dimensiuni. Implementarea sistemului Mixed Reality în procesul de instruire continua ar conduce la o nouă paradigmă a învățământului.

Posibilitățile deschise de proiectul savanților de la Fraunhofer - Heinrich Hertz Institut sunt excepționale (site-ul [9], [11]). Astfel, utilizând facilitățile Realității Mixte în procesul de instruire ar creşte cu siguranță eficiența însuşirii materiei noi. Mai mult, tehnologiile informaționale de ultimă generație ar putea oferi asistență în instruirea disciplinelor din diverse domenii:

- **matematică, fizică, chimie** - suprafețe intangibile şi modele 3D, care pot fi proiectate şi văzute, doar cu ajutorul calculatorului, la ora actuală pot fi manipulate, fenomene ale fizicii nucleare pot fi expuse şi cercetate în fața monitorului;
- **biologie** - o specie rară ar putea fi studiată, fără nici un efort material ori fizic;
- **medicină** - un organ bolnav ar putea fi cercetat cu uşurință în ansamblu, iar eventualele metode de intervenție chirurgicală ar fi mai bine alese deoarece medicii ar putea „vedea" interiorul corpului pacientului în timpul consultației;
- **arhitectură** - modelarea construcțiilor, posibilități de identificare a eventualele erori de proiectare

Acestea sunt doar câteva domenii care vor avea enorm de câştigat de pe urma reprezentărilor 3D dar această listă poate fi continuată implicând multe discipline din învățământul universitar şi postuniversitar. Sunt doar câteva exemple ale posibilelor implementări ale tehnologiilor „Realității Mixte".

Organizarea activității de învățare cu ajutorul tehnologiilor informaționale pot schimba în esență implicarea utilizatorului, mărindu-i interesul față de studii, poate fi dirijată motivația acestora, alese cu atenție fazele de apreciere ale cursurilor de instruire, astfel încât să se poată crea o atmosferă emoțională de parteneriat. Iar prin introducerea unor contoare se poate stimula o competiție între cursanți. Aplicarea TI oferă posibilitatea utilizării elementelor virtuale, fapt ce implică focalizarea atenției asupra noțiunilor cheie, crearea unor legaturi şi asocieri, intre acestea spre o memorare mai durabilă. TI oferă un mediu favorabil creativității prin posibilitatea de a activa în mod individual inovator în activitatea de autoînvățare.

În concluzie putem afirma că inovațiile cercetărilor ştiințifice în domeniul realității mixte, implementa acestora inclusiv in domeniile de cercetare, învățământului, business-ului, in alte domenii ale societății ne oferă certitudinea, că tehnologiile informaționale se vor dezvolta in continuare în ritmul pe care, îl impune societatea informațională

Bibliografie:

1. Connor, Steven, Cultura Postmodernistă. O introducere în teoriile contemporane, ed. Meridiane, Bucureşti, 1999, p.11-30 p. 343
2. Gherman Fulea T, Tehnologii informaționale avansate în procesul de elaborare ale cursurilor multimedia, Concepte şi strategii de dezvoltare a învățământului contemporan, Materialele Conferinței Ştiințifice internaționale, Chişinău, noiembrie, 2004.
3. Gherman Fulea T, Aplicarea tehnologiilor informaționale la elaborarea şi implementarea cursurilor multimedia, ed. Universitatea de Stat Tiraspol, Chişinău, 24, 128 pag.
4. Goldfarb B., Visual Pedagogy Media Cultures in and beyond Classroom, Education, Duke University Press, 2002, 264 p
5. Masalagiu Cristian, Asiminoaei Ioan, Didactica predării informaticii, ed. Polirom, Iaşi, 2002, pag. 93-98.
6. Ronald T., A Survey of Augmented Reality. Presence: Teleoperators and Virtual Environments 6, p. 355
7. Milgram, Takemura et al. 1994] – Augmented Reality: A Class of Displays on the Reality-Virutality Continuum, SPIE Proceedings: //Telemanipulator and Telepresence Technologies, H. Das, 282-292
8. Milgram and Kishino, A Taxonomy of Mixed Reality Visual Displays, //Transactions on Information Systems, 1321-1329

Referințe din Internet:

9. http://www.campus-germany.de/
10. http://www.chip.ro
11. http://www.hhi.fraunhofer.de real
12. Mixed-Reality Combi
13. Mixed-Reality Workstation

14. http://www.howstuffworks.com/augmented-reality.htm

Recenzent: conf. univ., dr. Bălănel Dm., conf univ., dr. Macrițchi N.
Prezentat la 10. 12. 2009

ACTIVITATEA DE ATRAGERE A DEPOZITELOR ÎN BĂNCILE COMERCIALE ŞI IMPORTANȚA SISTEMULUI DE GARANTARE A DEPOZITELOR ÎN CONDIȚIILE CRIZEI FINANCIARE INTERNAȚIONALE

Corina CHIRONACHI,
Oxana MIRON,
Catedra Finanțe şi Evidență Contabilă

This paperwork is meant to treat some aspects related to one of the core banking activities - the attraction of banking deposits and of the need of securing the deposits within the banking system, especially under current economical conditions when the banking systems of all the countries, regardless of their economic development, are affected by international financial crisis. In most of the countries the state has the responsibility to provide deposit guarantees. In Moldova this role is performed by the deposits guarantee fund. What is its importance, what are the advantages he offers, and what are the limits of this fund - all these issues are discussed in this article.

Activitatea principală a băncilor este concentrată pe atragerea depozitelor şi acordarea creditelor. Modul în care banca alocă fondurile pe care le gestionează determină rezultatele sale financiare. Stabilitatea sistemului bancar se află în strânsă interdependență cu situația din sectorul real al economiei. Este demonstrat că activitatea băncilor se bazează în mare măsură pe încrederea deponenților, iar în condițiile crizei financiare tot mai acută e întrebarea privind siguranța depozitelor bancare. În cazul retragerii depozitelor înainte de termenul de scadență, dobânda aferentă va fi pierdută. Cel mai grav lucru care se poate întâmpla în acest caz este retragerea în masă a depunerilor, creată de panică, probabilitatea căreia este mai mare pe timp de criză. Se poate afirma că nu există bancă în lume care să poată supraviețui unui flux enorm de retrageri al banilor generat de panică. Riscul unei asemenea situații constă nu doar în pierderea depunerilor, ci şi în periclitarea întregului sistem bancar, activitatea normală a căruia este vitală pentru orice economie.

Banca Națională a Moldovei şi publicațiile specializate oferă cu regularitate informații privind activitatea băncilor. Conform cerințelor BNM, băncile comerciale sunt obligate să prezinte periodic informația despre activitatea lor financiară în presă, pe propria pagină web şi în oficiile sale. Aceste informații, în dinamică, pot servi la aprecierea gradului de siguranță al băncilor, compararea băncilor, precum şi la depistarea unor schimbări în situațiile lor financiare. O atenție sporită trebuie acordată următorilor indici, care caracterizează nivelul de siguranță al băncilor:

1. lichiditatea, *adică capacitatea băncii de a-şi asigura îndeplinirea angajamentelor;*

2. suficiența capitalului, *adică nivelul de acoperire al activelor ponderate la risc ale băncii din surse proprii;*

3. ponderea creditelor nefavorabile în capitalul normativ total.

În conformitate cu reglementările BNM, **principiul I al lichidității** prevede ca suma activelor băncii cu termenul de rambursare mai mare de doi ani să nu depăşească suma resurselor ei financiare. Adică valoarea maximă admisibilă a acestui indice este 1. Conform datelor BNM, la situația din 30 aprilie 2009 acest indice pentru sistemul bancar moldovenesc este de 0,64, în scădere față de 30 aprilie 2008, când constituia 0,73. Aceasta înseamnă că la fiecare leu atras pe termen lung doar 64 de bănuți sunt investiți pe termen mai mare de doi ani, restul 36 de bănuți fiind investiți în active lichide. **Principiul II al lichidității** prevede că lichiditatea curentă a unei bănci, exprimată ca raport al activelor lichide la activele totale, nu trebuie să fie mai mică de 20%. În Republica Moldova indicele dat la situația din 30 aprilie 2009 este de 29,2%, în creştere față de 30 aprilie 2008, când acesta era de 27,4%.

Coeficientul suficienței capitalului a ajuns la 32,4% la situația din 30 aprilie 2009, ceea ce este peste nivelul acestui indice la 30 aprilie 2008 (28,9%). În condițiile în care coeficientul minim al suficienței capitalului stabilit de BNM pentru băncile comerciale este de

12%, putem afirma că sistemul bancar național prezintă un grad înalt de siguranță. **Ponderea creditelor nefavorabile în capitalul normativ total** a constituit 29,0% la situația din 31 martie 2009, în creştere față de 31 martie 2008, când acesta era de 14,3%. Înrăutățirea acestui indice se datorează creşterii pronunțate a creditelor nefavorabile în portofoliul de credite al băncilor, ca urmare a impactului negativ al crizei economice asupra activității agenților economici. Chiar şi în aceste condiții indicele dat denotă faptul că băncile dispun de un capital de trei ori mai mare decât eventualele pierderi de la nerambursarea unor credite. Observăm că, în comparație cu primăvara anului trecut, perioadă în care siguranța sistemului bancar ridica mai puține probleme, în perioada similară a anului curent băncile din Republica Moldova au reacționat la majorarea creditelor nefavorabile, cauzată în cea mai mare parte de fenomene exterioare băncilor, prin întărirea măsurilor de siguranță, fapt reflectat în îmbunătățirea indicilor de lichiditate şi suficienței capitalului. Astfel, putem constata că, analizat în întregime, sistemul bancar moldovenesc este lichid şi solvabil. **[1]**

Criza financiară poate lovi o bancă sau alta sau sistemul bancar în ansamblu. De aceea, este important pentru clienții băncilor comerciale să se informeze despre siguranța fiecărei bănci şi să urmeze anumite recomandări în fundamentarea deciziei de a constitui depozite bancare. Nu este recomandabil alegerea băncii în funcție de mărimea dobânzii, deoarece băncile oferă dobânzi mai mari, întrucât nu dispun de alte căi de a atrage resurse, respectiv, investițiile acestor bănci vor fi mai riscante pentru a recupera dobânda înaltă plătită.

Un fenomen caracteristic perioadelor de criză este micşorarea veniturilor populației, ceea ce determină necesitatea retragerii depozitelor chiar şi înainte de termenul de scadență al acestora. În Republica Moldova scăderea veniturilor populației se datorează scăderii remitențelor, activității economice în declin, scăderii siguranței percepute a depunerilor bancare şi scăderii ratei dobânzii la depozite. În astfel de situații se recomandă de a opta pentru depozitele bancare ce permit retrageri parțiale din cont, fără a pierde dobânda. Din acelaşi considerent, dar şi în vederea diminuării riscurilor aferente siguranței băncilor, situația financiară a cărora se poate deteriora brusc pe timp de criză, este preferabilă plasarea depozitelor pe perioade mai mici.

O altă recomandare este de a depune banii în diferite valute (leu, dolar şi euro în cote de o treime fiecare, deoarece leul este mai profitabil, dar mai riscant, iar valuta străină este mai sigură, dar oferă o dobândă mai mică) şi în mai multe bănci, adică, de a urma principiul diversificării.

Activitatea bancară de atragere a depozitelor presupune necesitatea existenței unui **mecanism de garantare a depozitelor**, fapt care reprezintă o modalitate general acceptată de menținere a stabilității şi viabilității sistemului bancar. Scopul prioritar al acestui mecanism îl constituie prevenirea panicii în rândurile deponenților şi ca rezultat evitarea retragerii masive a depozitelor în situații de criză financiară.

În cazul lipsei sistemelor de garantare a depozitelor, uneori şi o mică vulnerabilitate financiară poate cauza insolvabilitatea băncilor şi instabilitatea întregului sistem bancar, determinată de neîncrederea deponenților. Astfel, costurile asumate de băncile comerciale prin participarea la schemele de garantare a depozitelor nici nu pot fi comparate cu consecințele retragerii masive a depozitelor bancare atât din instituțiile financiare problematice, cât şi din sistemul bancar în ansamblu. **[2]**

Totodată, nu putem conta pe faptul că schemele de garantare a depozitelor vor soluționa toate problemele bancare existente pe piață şi vor asigura stabilitatea sistemului financiar, întrucât nici o schemă de garantare, oricât de perfectă ar fi ea, nu poate rezolva, în totalitate probleme de acest gen. În acest sens, schemele de asigurare a depozitelor constituie doar un component care împreună cu altele alcătuiesc cadrul optim pentru asigurarea unui sistem bancar stabil. Stabilirea schemelor de garantare a depozitelor în multe țări a fost condiționată de instabilitățile bancare şi crizele de sistem: în SUA – ca urmare a marii depresiuni la începutul anilor ’30; în Marea Britanie – a crizei bancare din anii ’70; în Italia – în legătură cu falimentul băncii mari „Banco Ambroziano”.

Practica internațională demonstrează diverse modele şi scheme de garantare a

depozitelor care diferă de la o țară la alta, deşi există standarde prescrise. Astfel, acestea pot fi administrate în mod oficial sau privat; participarea la schemele de garantare poate fi benevolă sau obligatorie; prin scheme pot fi garantate depozitele persoanelor fizice şi juridice sau numai cele ale persoanelor fizice; poate fi prevăzută garantarea parțială sau totală a depozitelor; plata primelor de asigurare poate fi stabilită în funcție de volumul depozitelor asigurate sau pornind de la indicatorii aferenți situației financiare etc.

Prin urmare, fiecare țară determină modalitatea potrivită de administrare a schemelor de garantare astfel, încât să asigure stabilitatea sistemului bancar. Spre exemplu, în unele țări schemele de garantare a depozitelor sânt administrate de autoritățile publice: în Canada, SUA, Marea Britanie – de corporații de stat independente, în Slovenia – de banca centrală, pe când în astfel de țări, precum Norvegia, Germania şi Finlanda – de sectorul privat în cadrul asociațiilor bancare. Potrivit experienței, putem constata că în țările industrial dezvoltate sânt garantate atât depozitele persoanelor fizice, cât şi cele ale persoanelor juridice, pe când în statele în curs de dezvoltare – doar depozitele persoanelor fizice**. [3]**

Actualmente, depozitele sunt garantate până la o anumită limită, care variază de la o țară la alta. În Republica Moldova statul garantează până la 6000 lei din depozitele în lei şi echivalentul în valută străină fiecărui deponent (persoană fizică) de la orice bancă din țară. Dacă deponentul deține câteva depozite în aceeaşi bancă, atunci suma garantată se calculează prin însumarea tuturor depozitelor ce aparțin persoanei respective în acea bancă. În schimb, dacă deponentul deține depozite în câteva bănci, atunci depozitele persoanei se garantează separat în fiecare bancă. Astfel, în cazul unui deponent care a constituit un depozit în mărime de 12.000 lei la o bancă față de care s-a intentat proces de insolvabilitate şi care nu poate restitui întraga sumă a depozitului, va primi 6000 lei din Fondul de Garantare a Depozitelor în sistemul bancar. Dacă o persoană fizică depune două depozite a câte 6000 lei la două bănci, atunci, indiferent dacă una sau ambele bănci vor intra în incapacitate de plată, ambele sume de 6000 lei vă vor fi achitate din sursele fondului respectiv. Astfel, sistemul bancar moldovenesc - format din 15 bănci comerciale - oferă posibilitatea de a plasa sub garanția statului suma de 90.000 lei. **[4]**

În prezent în Republica Moldova suma limită de garantare a depozitelor constituie 6000 lei, comparativ cu echivalentul a 800 euro – în Ucraina, 3000 euro – în Rusia şi Serbia, 5000 euro – în Bulgaria, 20000 euro – în statele europene şi 100 000 dolari SUA – în Statele Unite ale Americii. În acest caz, în unele țări, ca Turcia, Mexic şi Japonia, o perioadă îndelungată de timp depozitele se asigurau pe deplin. Avantajele unei astfel de scheme presupune faptul că falimentele bancare sunt practic excluse. În acelaşi timp, riscul survenirii hazardului moral este înalt, fapt prin care şi se poate explica trecerea țărilor menționate la schemele de garantare parțială a depozitelor.

Garantarea depozitelor joacă un rol important în asigurarea stabilității pe piața bancară şi financiară, fapt care poate fi confirmat prin experiența celor 70 ani de funcționare a schemelor de garantare în 95 de țări. Totodată, sistemele de garantare a depozitelor, scopul major al cărora constă în evitarea panicii în rândurile deponenților, nu exclud probabilitatea survenirii crizelor bancare. Stabilirea sistemului eficient de garantare a depozitelor contribuie la atragerea deponenților, stimulându-i să-şi investească mijloacele băneşti păstrate „sub pernă". De asemenea, importanța existenței sistemelor de garantare a depozitelor pentru asigurarea stabilității sectorului financiar rezidă din însuşi faptul că funcționarea acestora contribuie la sporirea încrederii deponenților „asigurați" în instituțiile bancare. Drept exemplu, instabilitățile care au avut loc la sfârşitul anilor '90 au subminat încrederea populației în sistemul bancar, datorită cărui fapt o parte considerabilă a mijloacelor băneşti ale populației o perioadă îndelungată de timp nu participau ca investiții în economia țării. Însă, odată cu introducerea schemei de garantare a depozitelor în sistemul bancar al Republicii Moldova, dinamica volumului depozitelor față de PIB s-a majorat treptat.

Necătând la beneficiile acordate de schemele de garantare a depozitelor, acestea, totuşi, nu constituie o soluție a tuturor problemelor. Practica şi calculele simple demonstrează că asemenea scheme nu pot acoperi totalmente pierderile rezultate din crizele financiare din

cauza simplă a lipsei resurselor financiare şi de aceea, schemele de protecţie a depunătorilor trebuie să fie chibzuite în aşa mod, încât să nu fie prea generoase. Această afirmaţie poate fi susţinută de următorul exemplu: în Republica Moldova, resursele acumulate de către Fondul de Garantare a Depozitelor destinate garantării acestora constituie doar 0,1 la sută din volumul total al activelor pe sistemul bancar. **[5]**

Referindu-ne la sistemul autohton de asigurare a depozitelor, acesta funcţionează în republică din anul 2004 şi este administrat de **Fondul de Garantare a Depozitelor în Sistemul Bancar,** care este constituit ca persoană juridică de drept public, fapt care îi conferă independenţă juridică şi presupune evitarea influenţei politice, industriei bancare la adoptarea deciziilor. Concomitent, sistemul de garantare a depozitelor din Republica Moldova presupune obligativitatea participării tuturor băncilor din republică şi se răsfrânge asupra majorităţii depozitelor în monedă naţională şi în valută străină păstrate de către persoanele fizice rezidente şi nerezidente în băncile respective. Plafonul de garantare stabilit în Moldova constituie 6000 lei pentru anul 2009, acoperind ponderea cea mai mare a depozitelor mici, totodată, fiind evitată depăşirea capacităţii de finanţare a băncilor din sistem. Plafonul stabilit este adecvat situaţiei actuale pe piaţa bancară a republicii, păstrându-se principiul neafectării stabilităţii financiare a băncilor şi respectiv promovării integrităţii sistemului bancar.

Mijloacele Fondului de Garantare a Depozitelor din Republica Moldova se acumulează din contribuţiile iniţiale şi trimestriale plătite către bănci. În cazul insuficienţei mijloacelor acumulate, băncile sânt obligate să plătească contribuţii speciale în condiţiile stabilite de către fond. Dacă activele fondului, inclusiv contribuţiile speciale, sânt insuficiente pentru achitarea integrală a depozitelor garantate, acesta poate apela la susţinere din partea statului şi a instituţiilor financiare prin contractare de împrumut.

În scopul exercitării atribuţiilor sale, fondul este în drept să solicite informaţii, în limita disponibilităţii, de la băncile comerciale şi BNM, ceea ce-i permite să-şi desfăşoare adecvat activitatea. Rezumând cele expuse, constatăm că fenomenul de garantare a depozitelor poate avea o apreciere dublă: pe de o parte, acesta contribuie la prevenirea instabilităţilor bancare ce pot fi cauzate de retragerile masive ale depozitelor în cazul unor destabilizări financiare, iar pe de altă parte, determină asumarea anumitor riscuri suplimentare de către instituţiile financiare care participă la schemele de garantare.

Existenţa sistemelor de garantare a depozitelor pentru asigurarea stabilităţii sectorului bancar este foarte importantă, întrucât contribuie la rezolvarea mai multor probleme şi anume: menţinerea credibilităţii sistemului bancar, stimularea atragerii mijloacelor băneşti pe termen lung şi extinderea posibilităţilor investiţionale ale băncilor, promovarea mecanismului de evitare a crizelor de lichiditate ale sistemului bancar în ansamblu sau a unor bănci, în parte, reducerea cheltuielilor băncilor şi a statului pentru reanimarea sistemului bancar în perioade de criză.

Referinţe:

1. Grigoroi O., „Banii noştri: la bancă sau la borcan” În Timpul, anul VIII-109(1083), 19.06.09. Accesibil pe internet: <URL http://www.timpul.md/article/2009/06/18/2741>
2. Cucu M., Berzedeanu G. „Garantarea depozitelor ca mecanism de asigurare a stabilităţii sistemului bancar”. În revista Economica, Chişinău, ASEM, 2006, Nr. 4 (56), pag. 93-94.
3. “Legea Republicii Moldova nr. 575-XV din 26.12.2003 privind garantarea depozitelor persoanelor fizice în sistemul bancar” (publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 30-34/169 din 20.02.2004). Accesibil pe internet: <URL http://www.fgdsb.md./ index.php?page>
4. Cucu M., Cobzari L. „Aspecte privind stabilitatea sistemului bancar”. Editura ASEM, Chişinău, 2008, pag. 144 – 146.
5. Cucu M., Stratan S.. „Sistemul de garantare a depozitelor: beneficii şi costuri pentru sistemul bancar”. În materialele Conferinţei Ştiinţifice Internaţionale

„Dezvoltarea durabilă a României şi Republicii Moldova în contextul European şi Mondial”, Chişinău, ASEM, 22-23 septembrie 2006, Vol. II, pag. 61-62.

Recenzent: prof. univ., dr. hab. Parmacli Dm.
Prezentat la 03. 11. 2009

PRINCIPII GENERALE DE IMPLEMENTARE A SISTEMELOR INFORMAȚIONALE DE GESTIUNE AUTOMATIZATE LA ÎNTREPRINDERILE POLIGRAFICE

Rita LUNGU,
Catedra de Finanțe şi Evidență Contabilă

In nowadays, the informational systems of automatized management are created to reveal the specificity of printing. The implementation of these systems leads to management efficiency and competitive capacity increase.

Existence of some strong regulation systems of technologic operations allow to print company managers to make efficient decisions and to control their realization by processing and analyzing operative information, received from productive subdivisions.

În prezent, una din principalele modalități de creare a avantajelor de concurență a întreprinderilor poligrafice reprezintă restructurarea şi optimizarea procesului de producție pe baza implementării sistemelor automatizate de gestiune a activității administrative, financiare şi de producție. Nivelul automatizării gestiunii şi utilizarea în acest scop a diferitor sisteme computerizate depinde de nivelul general de dezvoltare a întreprinderii, incluzând înzestrarea ei tehnică, informațională şi asigurarea cu resurse umane, şi de asemenea mai depinde şi de specificul regiunii concrete.

În ultimul timp, cea mai mare utilizare o au sistemele specializate, create pentru gestiunea producției poligrafice. Astfel de sisteme alcătuiesc mai mult de 20% printre cele mai utilizate şi continuă să crească semnificativ.

Sistemele universale şi specializate îndeplinesc aproximativ aceleaşi funcții, iar diferența dintre ele constă în completarea funcțională. Sistemele mai complicate se caracterizează printr-un nivel înalt al siguranței de funcționare, cu o complicitate relativ înaltă de setare preventivă, posibilitatea conectării cu utilajul poligrafic, interacțiunea cu alte sisteme, ca de exemplu cu cele contabile, cu sisteme CRM şi cu sisteme de analiză financiară. La astfel de sisteme se pot referi DISO, ASystem, HiFlex, Prinance, care sînt destinate, în principal, pentru întreprinderile poligrafice mari şi medii.**[1]**

Întreprinderile mici utilizează sisteme relativ simple, care susțin lucrul unui număr limitat de utilizatori, sînt simple în reglare şi în utilizare. La această clasă se referă sistemele „Адьютант”, „PrintEffect” şi „PrintSmith”.

Structura întreprinderii poligrafice influențează esențial asupra formării informației, care descrie comanda privind fabricarea producției. Corectitudinea şi plenitudinea informației privind comanda dovedesc exact despre constituirea corectă a structurii întreprinderii. Trebuie de ținut minte, că sistema de automatizare a gestiunii – aceasta nu-i decât un instrument de ridicare a eficienței gestiunii activității şi a capacității ei concurențiale.

Eficiența sistemei de gestiune depinde de organizarea structurală a tipografiei. O structură incorect organizată a întreprinderii poate cauza, cel puțin, încetinirea culegerii informației, însă e posibilă apariția greşelilor, care pot duce la pierderi tehnologice şi financiare, la reducerea eficacității producției şi la majorarea cheltuielilor. **[2]**

Să analizăm ciclul de producție pe baza modelului structurii organizaționale a întreprinderii poligrafice mari. Fiecare etapă a ciclului de producție reprezintă în sine un proces de lucru, legat de rezolvarea complexului de probleme organizaționale şi contabile. Utilizarea sistemelor de gestiune, care asigură un spațiu unic a informației şi care rezolvă în mod automatizat un şir de probleme, poate să sporească semnificativ gestiunea procesului de producție. Să analizăm particularitățile de lucru a unor subdiviziuni ale întreprinderii poligrafice.[schema 1]

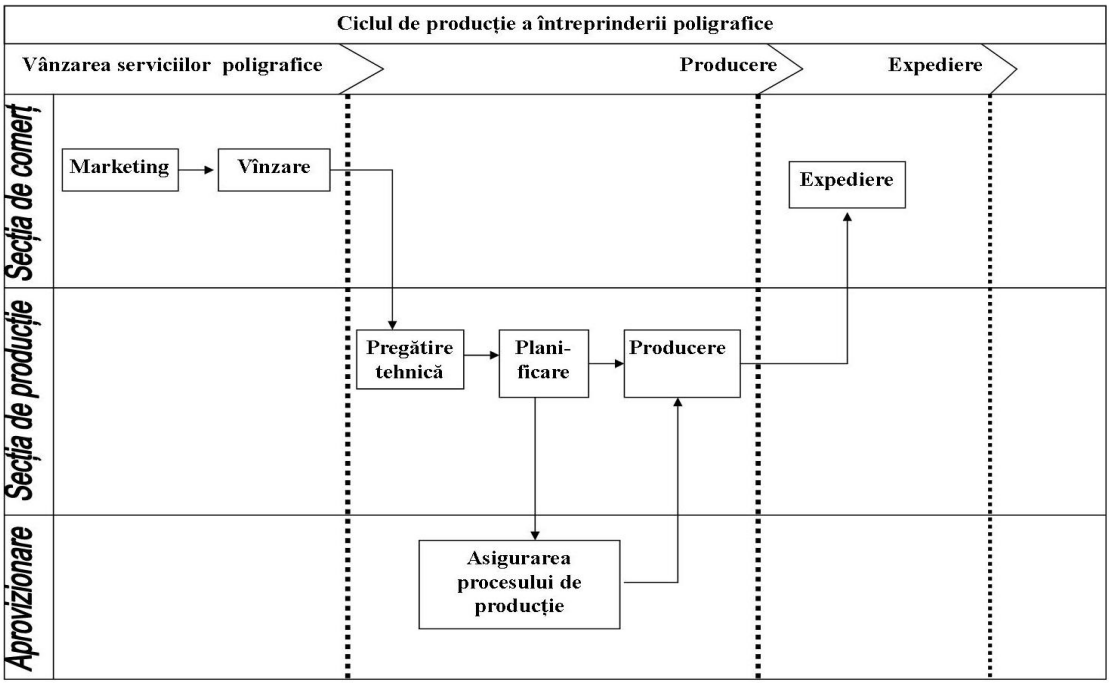

Schema 1. *Modelul structurii organizaționale a întreprinderii poligrafice*

Sursa: П.К. Иванов, Ю.Н. Самарин. «Автоматизированные информационно-управляющие системы в полиграфии»

Funcțiile de marketing le îndeplineşte secția comercială a întreprinderii poligrafice, care organizează promovarea serviciilor pe piață şi răspunde de colaborarea cu clientul din momentul perfectării comenzii până la livrarea producției finite.

În ce priveşte promovarea serviciilor, pe lângă metodele tradiționale (reclama tipărită, contacte directe ş.a.), din ce în ce mai actuală devine utilizarea posibilităților Internet-ului inclusiv:

- crearea site-ului companiei cu descrierea obligatorie a tehnologiilor de producție utilizate;
- afişarea pe site a listelor de prețuri privind lucrările de bază sau tipurile de produse;
- instalarea pe site a programelor-calculator pentru calcularea prealabilă a costului serviciilor poligrafice şi al materialelor;
- obținerea fişierelor clientului (a machetelor-original în diferite formate) prin intermediul Intenet-ului;
- transmiterea mesajelor clientului privind desfăşurarea executării comenzii cu ajutorul email-ului sau sub formă de SMS la telefon mobil.

Cu **prestarea** serviciilor poligrafice se ocupă managerii secției comerciale, care lucrează cu clienții. Această etapă include următoarele operații:

- completarea documentului „Comanda” conform specificului editorial;
- calcularea cantității de hârtie şi de alte materiale de bază necesare pentru comandă şi valoarea lor;
- calcularea costului serviciilor poligrafice şi a comenzii în întregime;
- coordonarea termenului de executare a comenzii;
- eliberarea contului-factură pentru plată;
- controlul plății.

Sarcina, care necesită cel mai mare volum de muncă, este calcularea costului comenzi, şi, de asemenea, calcularea necesarului de hârtie şi al materialelor de bază. Există mai multe metode de calculare a comenzii, însă utilizarea unei sau altei metode la o întreprindere concretă depinde de un şir de factori, în special de sortimentul producției, calificarea personalului, particularitățile proceselor de lucru ş.a.m.d. Cea mai răspândită metodă este calcularea pe faze a costului serviciilor tipografice, care necesită descrierea pe etape (faze) a

procesului tehnologic şi a calculării costului fiecărei etape.

Managerii secţiei comerciale pot să nu aibă studii în domeniul poligrafiei, de aceea calcularea pe etape se înfăptuieşte de dânşii de sinestătător numai în cazuri simple. Însă pentru calcularea comenzilor mai complicate sînt atraşi tehnologi şi economişti. În tipografiile mari perfectarea comenzii o înfăptuiesc mai multe secţii: descrierea procesului tehnologic - tehnologii secţiei „Producţie", calculul hârtiei – tehnologii secţiei „Hârtie", calcularea costului – secţia „Planificare", relaţia nemijlocită cu clientul la etapa perfectării comenzii – secţia „Comerţ", întocmirea documentelor financiare – contabilitatea. În acest caz procedura de perfectare a comenzii durează câteva zile. La această etapă întreprinderea poate să se ciocnească cu următoarele probleme, care ar putea fi rezolvate cu ajutorul sistemei informaţionale de producţie:

• calcularea costului comenzii se efectuează un timp îndelungat, ceea ce, deseori, duce la pierderea clientului, care, neobţinînd imediat preţul definitiv, se adresează concurentului;

• greşeli de calcul (procesul tehnologic incorect, greşeli în componenţa materialelor aferente comenzii, neconcordanţa cu datele privind stocurile libere de materiale);

• greşeli de calcul (utilizarea normativelor incorecte, a preţurilor normative greşite pentru hârtie şi materiale, greşeli aritmetice ş.a.)

• atitudinea subiectivă faţă de calculare (calificarea managerilor influenţează asupra exactităţii calculării, diferiţi manageri stabilesc diferite preţuri ş.a.m.d.);

• reducerea intenţionată de către manager a costului comenzii cu scopul obţinerii comisioanelor de la client.

Pregătirea tehnologică a comenzii o înfăptuiesc tehnologii (secţia „Producţie", secţia „Tehnolog principal", tehnologii pentru hârtie la întreprinderile mari). Sarcina acestei etape constă în prelucrarea hărţii tehnologice a comenzii, care conţine descrierea amănunţită a etapelor procesului tehnologic privind fabricarea ediţiei şi a elementelor sale componente. Totodată se ia în consideraţie calitatea materialelor prezentate de client, caracteristicile tehnice ale utilajului, particularităţile de utilizare a materialelor aparte, pregătirea hârtiei, aranjarea elementelor ediţiei în pagini, lansarea paginilor ş.a. Dacă la etapa calculării pe etape a costului ediţiei managerul utilizează câteva zeci de procese, atunci la etapa de pregătire a hărţii tehnologice lista operaţiilor posibile de producţie va fi de câteva sute. În afară de aceasta, se întocmesc documentele la depozit de obţinere de către secţii a hârtiei şi a materialelor de bază necesare pentru comandă.

Pregătirea tehnologică a comenzii este un proces destul de anevoios, care deseori necesită un volum mare de calcule şi utilizarea permanentă a ghidurilor informaţionale, inclusiv şi a informaţiei despre existenţa şi caracteristicile hârtiei şi altor materiale.

În prezent, în unele sisteme e posibil de a automatiza complet pregătirea tehnologică. Se planifică, că la etapa de pregătire prepres a comenzii datele vor fi culese în formatul JDF (Job Definition Format), care va fi utilizat pentru gestiunea utilajului şi controlul asupra proceselor tehnologice cu ajutorul sistemei informaţionale de gestiune (MIS). Concepţia JDF se bazează pe limbajul XML, care se dezvoltă rapid. **[1]**

La etapa de pregătire tehnică sistema informaţională de producţie poate să rezolve următoarele probleme de bază:

• standardizarea întocmirii documentelor de producţie;
• automatizarea calculelor;
• automatizarea pregătirii documentelor de producţie;
• legătura reciprocă cu secţia comercială în cazul abaterii semnificative a procesului tehnologic şi a consumului de materiale de la cele indicate la etapa perfectării comenzii.

Planificarea la întreprinderile poligrafice, de regulă, presupune elaborarea a 2 tipuri de planuri: tematice (pe termen lung) şi operative (de recepţie). Metodele de alcătuire a planului tematic şi mecanismele de utilizare a lui se deosebesc esenţial la întreprinderile poligrafice, care fabrică diferite tipuri de produse. La unele întreprinderi planul tematic, după esenţa sa, reprezintă o parte componentă a bugetului întreprinderii şi serveşte drept date iniţiale pentru analiza economică, prognozînd la general volumul producţiei. La alte întreprinderi, unde

ponderea publicațiilor periodice în componența producției marfă este mare, planul tematic poate fi alcătuit pe o perioadă de un an cu un grad înalt de exactitate.

Planificarea operativă, sau recepționarea, la toate întreprinderile este practic realizată uniform. Această planificare se efectuează pe elemente separate ale comenzii (detaliile ediției, paginile) şi pe unități de utilaj pentru fabricarea lor.

Însăşi procedura de planificare este destul de complicată şi anevoioasă. Întreprinderea pe an execută de la 2 până la 20 mii comenzi. Se primesc comenzi urgente, editorul modifică parametrii comenzilor lansate în producție, au loc staționări neprevăzute, tirajul se rebutează ş.a.m.d. – toate acestea impun corectarea planurilor. La majoritatea întreprinderilor planificarea se face manual. Volumul de lucru este foarte mare, de aceea apare necesitatea stringentă de a utiliza diferite programe de planificare automatizată a produselor poligrafice.

La etapa planificării sistema informațională de producție poate rezolva următoarele probleme de bază:

- evidența automatizată a graficului de lucru a utilajului;
- calcularea automatizată a fondului planificat al timpului de lucru;
- alcătuirea automatizată a planurilor operative şi a sarcinilor de schimb la modificarea planului tematic;
- recalcularea automatizată a planului operativ în cazul apariției situațiilor neprevăzute în procesul de producție;

Asigurarea procesului de producție are loc prin intermediul secției „Aprovizionare" şi a secției „Tehnologie" şi include următoarele funcții:

- calcularea cantității de materiale necesare pe o perioadă concretă reieşind din planul de producție;
- calcularea necesarului de procurări, ținând cont de stocurile libere de la depozit;
- procurarea materialelor;
- transmiterea materialelor în secții.

O particularitate a producției poligrafice constă în mecanismul destul de complicat în ce priveşte evidența hârtiei (sau altui material pentru tipar). În legătură cu aceasta, la întreprinderile, mari evidența mişcării hârtiei se ține de către subdiviziunile specializate (secțiile „Hârtie"). În afară de aceasta, destul de specifică este evidența unui şir de materiale de bază, echipamentului (forme, cuțite) şi semifabricatelor, de asemenea evidența pieselor de schimb pentru utilaje. Necesitatea în automatizarea procesului de asigurare a producției se stabileşte, în principal, reieşind din cercetările proprii.

Cele mai larg răspândite sisteme contabile, de regulă, nu iau în considerație particularitățile evidenței materialelor poligrafice sau doar necesită o resetare complicată şi costisitoare.

Menționăm că, practic, toți furnizorii mari de hârtie, de materiale poligrafice şi de utilaj desfăşoară activ proiecte de deservire a clienților prin Internet.

Sistema informațională poate să automatizeze următoarele funcții de asigurare a procesului de producție:

- ținerea evidenței la depozit a hârtiei şi materialelor, echipamentului, pieselor de schimb;
- calcularea consumului planificat de materiale pe perioada planificată;
- calcularea necesarului de procurări luând în considerație stocurile libere;
- rezervarea materialelor pentru comenzi.
- expedierea automatizată a cererilor furnizorilor prin poşta electronică ş.a.

Procesul de **producție** se desfăşoară pe secții şi sectoare de producție. Componența şi regimul lucrărilor sectoarelor de producție sînt reglementate de sarcinile pe schimburi, care se formează în baza planului operativ. Componența lucrărilor în procesul îndeplinirii sarcinilor pe schimburi este următoarea:

- obținerea semifabricatelor din sectorul operației tehnologice precedente;
- obținerea materialelor pentru îndeplinirea lucrării;
- reglarea utilajului;
- executarea operației;

• transmiterea semifabricatelor (producției) sectorului următor;
• perfectarea bonurilor de lucru şi altor rapoarte de fabricație;

Procesul de lansare a comenzilor se urmăreşte de serviciul de recepție. Orice abateri de la planul operativ se înregistrează şi, în caz de necesitate, se corectează planul operativ. Informația privind lansarea comenzilor, de regulă, se colectează la sfârşitul schimbului (pe rapoarte de fabricație) sau se prezintă dispecerului la necesitate.

Conducerea întreprinderilor poligrafice este cointeresată în implementarea sistemelor informaționale, care să asigure controlul lansării comenzilor în producție. Totodată, un interes deosebit prezintă informația privind fabricarea pe faze, după care urmează datele privind consumul de hârtie şi materiale, şi, de asemenea, consumurile efective privind retribuirea muncii.

În prezent, sistemele informaționale a contabilității manageriale la întreprinderile poligrafice se utilizează rar. Cu toate acestea, sistemele de gestiune furnizate cu utilaj poligrafic modern asigură culegerea informației operative de producție şi au interface pentru integrarea cu sistemele informaționale de nivel înalt. Standardizarea interface-lui are tendința de a aplica formatul JDF.

Sistema automatizată a contabilității manageriale şi a gestiunii producției poate fi utilizată pentru rezolvarea următoarelor probleme:
• pregătirea şi modificarea operativă a sarcinilor de schimb;
• înregistrarea producției efective pe sectoarele de producție;
• înregistrarea consumului efectiv de materiale şi hârtie;
• înregistrarea consumurilor privind retribuirea muncii;
• înregistrarea duratei efective a operațiilor;
• înregistrarea rebutului, paginilor retipărite, staționărilor şi cauzelor lor;
• calcularea consumurilor efective de producție;
• legătura reciprocă cu subsistema de planificare.

Înregistrarea volumului efectiv de producție poate fi îndeplinit atât manual cît şi în regim automatizat. Regimul automatizat este asigurat de mijloacele bugetare de control a funcționării utilajului. Totodată, la utilajele care nu dispun de mijloace de înregistrare, pot fi instalați controlori specializați.

Cu **livrarea** producției finite se ocupă, de regulă, serviciul „Comerț" al întreprinderii, în subordinea căruia se află depozitul de producție finită şi serviciul de expediere. Procesul de livrare şi de evidență a producției finite, în general, include următoarele operații:
• evidența intrării tirajelor din producție;
• evidența stocurilor de producție finită la depozit;
• calcularea costului păstrării tirajului finisat după depăşirea termenelor contractuale;
• calcularea plății editorului pentru păstrare;
• controlul plății comenzii de către editor;
• perfectarea documentelor de livrare şi de plată;
• expedierea comenzii cu transportul întreprinderii;
• calcularea plății pentru livrare;
• evidența producției supratiraj;
• controlul situației decontărilor reciproce cu clientul.

În ce priveşte evidența producției poligrafice trebuie de menționat următoarele particularități:
- producția poate fi expediată atât în pachete, cît şi pe bucăți (evidența se ține în 2 unități de măsură);
- în cazul tirajelor mari costul unui exemplar trebuie să fie indicat cu cea mai înaltă exactitate;
- existența cerințelor specifice pentru perfectarea documentelor de expediere;
- cerințele specifice față de evidența realizării publicațiilor periodice.

Instalarea sistemei informaționale la depozitul de producție finită poate să ajute la rezolvarea următoarelor probleme:
- evidența la depozit a tirajelor fabricate;

- pregătirea automatizată a documentelor la depozit şi a celor de expediere;
- calcularea valorii serviciilor de păstrare, lucrărilor de încărcare-descărcare, expediere;
- evidenţa situaţiei decontărilor reciproce cu clientul ş.a.

La primirea comenzii privind fabricarea producţiei poligrafice secţia tehnologică în baza materialelor transmise ei creează o hartă tehnologică prealabilă a comenzii împreună cu cerinţele pentru hârtie şi materiale.

În harta tehnologică preventivă se descrie succesivitatea executării operaţiilor tehnologice de către subdiviziunile întreprinderii, normativele timpului pentru îndeplinirea operaţiunilor tehnologice, cantitatea necesară de hârtie şi materiale de consum pentru expertiza ei în privinţa accesibilităţii, preţurile şi termenele de livrare a hârtiei şi materialelor, şi de asemenea lucrătorilor din secţia „Recepţie" pentru coordonarea termenelor. După această coordonare, harta tehnologică preventivă se transmite în secţia „Vânzări" pentru determinarea costului comenzii. După calcularea costului şi negocierea cu clientul şi directorul comercial privind acesta, se încheie contractul privind prestarea serviciilor.

Apoi lucrătorii secţiei prepres primesc materiale pe care le verifică dacă corespund cerinţelor tehnice şi le descriu în documentul „Comandă". După primirea materialelor pentru fabricarea tirajelor de către secţia tehnologică se aprobă harta tehnologică definitivă a comenzii împreună cu cerinţele pentru hârtie şi materiale. Pentru lansarea comenzii secţia de livrare a hârtiei include această hartă în cerinţele pentru hârtie şi materiale de consum.

Determinarea automatizată şi reflectarea vizuală a tuturor punctelor de control (temporare) a lanţului tehnologic de executare a comenzii se efectuează de către planificatori. Nivelul de finisare a comenzii se majorează la trecerea la etapa următoare a lanţului tehnologic. Transferarea comenzii la următorul nivel de finisare e posibilă numai în cazul îndeplinirii condiţiilor necesare şi existenţei confirmării îndeplinirii lor.

În cazul negocierilor managerului cu clientul, comanda se transferă în planul de producţie la cel mai mic nivel de finisare. Planificatorii de programe permit de separat comenzile cu diferit nivel de finisare.

În concluzie, se poate menţiona că există mai mult de o mie de pachete contabile distribuite de diferită capacitate şi cost diferit. Însă în Republica Moldova întreprinzătorii preferă mai mult pachetele naţionale sau cele din Federaţia Rusă, care reglementează mai bine ordinea evidenţei contabile.

Astfel se poate menţiona activitatea unor firme, care proiectează programe contabile, aşa ca programul „Universal Accounting", „Grossbuh", „Book-Keeper", programul „VIZCOUNT" ş.a. **[2]** Pentru rezolvarea complexului întreg de probleme, care permit efectuarea analizei lucrului întreprinderii pe toate sectoarele, la întreprinderile editorial-tipografice din Republica Moldova cele mai des utilizate sînt programele informaţionale integrate de conducere a întreprinderii, aşa ca programul 1C.

Luând în consideraţie particularităţile specifice ale procesului de fabricare a producţiei editorial-tipografice este necesar de utilizat sisteme automatizate specializate, care să asigure atât gestiunea corectă a producţiei poligrafice cît şi evidenţa ei. Avantajul automatizării este operativitatea lucrului tuturor subdiviziunilor şi serviciilor. Iar aceasta este foarte important pentru conducătorii întreprinderilor poligrafice pentru luarea deciziilor de conducere şi pentru controlul îndeplinirii lor în baza prelucrării şi analizei informaţiei operative, primite din subdiviziunile de producţie.

Referinţe:

1. П.К. Иванов, Ю.Н. Самарин. «Автоматизированные информационно-управляющие системы в полиграфии». Accesibil pe Internet <URL: http://www.compuart.ru/article.aspx? id=17350&iid=804>
2. В.Э. Керимов. «Организация управленческого учета в издательско-полиграфических предприятиях». Бухгалтерский учет в издательстве и полиграфии. Nr. 1(97). Москва 2007, pag. 33-38

Recenzent: dr., prof. univ. Mişova T.
Prezentat la 03. 11. 2009

AGENȚII ECONOMICI ÎNREGISTRAȚI CA PLĂTITORI DE TVA ÎN ROL DE INTERMEDIAR CE COLECTEAZĂ TVA

Sofia DONEA,
Catedra Finanțe şi Evidență Contabilă

VAT is a major income source of budgetary revenue, that why it is important that economical agents registered as paying for VAT, to feel as intermediaries that collect this tax from consumers and to transfer it the budget. To meet its intermediate bond that collects, without evasion trends, it will be better that fiscal intervenes with some stimulating facilities for enormous work of these "collectors" registered for VAT.

Impozitele reprezintă principalul canal de procurare a veniturilor curente ale statului, alcătuind mai mult de 80 % din totalul acestora. Conform Codului Fiscal impozitul este o plată obligatorie cu titlul gratuit, care nu ține de efectuarea unor acțiuni determinate şi concrete de către persoana cu funcții de răspundere a acestuia pentru sau în raport cu contribuabilul care a achitat această plată. În această definiție îşi găsesc reflectarea principiile impozitelor şi taxelor şi anume:

- neutralitatea impunerii;
- certitudinea impunerii;
- echitatea fiscală;
- stabilitatea fiscală;
- randamentul impozitelor.

Dacă analizăm practic venitul bugetului public național observăm, că ponderea principală îi revine taxei pe valoare adăugată (TVA).

TVA este un impozit general de stat, care reprezintă o formă de colectare la buget a unei părți a valorii mărfurilor livrate, serviciilor prestate care sunt supuse impozitării pe teritoriul Republicii Moldova, precum şi a unei părți din valoarea mărfurilor, serviciilor impozabile importate în țară.

Deoarece TVA reprezintă o sursă de venit importantă în veniturile bugetare, e foarte esențial ca agenții economici înregistrați ca plătitori de TVA, să cunoască specificul evidenței, reflectarea corectă în contabilitate a acestui tip de impozit şi suportatorul privind acest impozit.

TVA este un impozit mai deosebit de celelalte, ceia ce trebuie de subliniat, deoarece suportatorul cu impozit şi obligativitatea de plată apare la persoane diferite. Suportatorul impozitului cu TVA este consumatorul final de bunuri şi servicii, deoarece el în momentul achitării pentru bun sau serviciu achită şi suma TVA. În acest moment consumatorul – suportator de impozit cu TVA, nici nu observă că de rînd cu valoarea bunului sau serviciului procurat a achitat şi un impozit. E salutabil acest tip de impozit, pentru că e uşor de suportat, de achitat şi controlat. Aceste avantaje sunt apreciate atît de suportatori cît şi de organe fiscale.

Suportatorul de impozit cu TVA nu simte obligativitatea de a achita un impozit, ci îl asociază cu prețul bunului necesar de achitat la procurare. Suportatorul de impozit cu TVA nu pierde timp pentru a se prezenta undeva, într-un termen anumit pentru a fi impus, să plătească acest impozit.

TVA convine şi organelor fiscale, deoarece uşor se colectează şi se controlează.

Articolul 112 al Codului Fiscal defineşte noțiunea de contribuabil sau subiect impozabil cu TVA, din care se creează impresia practică la agenții economici înregistrați ca plătitori de TVA, că ei sunt suportatorii privind TVA. **[1]**

Exemplificăm practic, evidența operațiunilor economice la agenții economici înregistrați ca plătitori de TVA:

Exemplu

În unitatea comercială cu amănuntul „Codru" a procurat în baza facturii fiscale în

luna septembrie mărfuri de la furnizori în valoare de 60 000 lei inclusiv TVA. Mărfurile au fost realizate contra numerar pe parcursul lunii septembrie aplicîndu-se un adaos comercial de 30 %.

Înregistrările contabile aferente operaţiunilor cu mărfurile vor fi următoarele:

1. Reflectăm intrarea mărfurilor procurate de la furnizor:

Dt 2172 „Mărfuri în unităţile de comerţ cu amănuntul" 50000 lei

Dt 534 „Datorii privind decontările cu bugetul" 10000 lei

Ct 521 „Datorii pe tremen scurt privind facturile comerciale" 60000 lei

2. Reflectăm adaosul comercial şi TVA incluse în preţul de vînzare cu amănuntul:

*Dt 2172 „Mărfuri în unităţile de comerţ cu amănuntul" 28000 lei [(50000 lei *30%)+(50000+15000)*20%]*

*Ct 821 „Adaos comercial" 15000 lei (50000 lei *30%)*

*Ct 535 „Taxa pe valoare adaugată şi accize de încasat" 13000 lei [(50000+15000)*20%]*

3. Reflectăm venitul din vînzarea mărfurilor în numerar:

Dt 241 „Casa" 78000 lei (50000 lei+15000 lei+13000 lei)

Ct 6112 „Venitul din vînzarea mărfurilor" 65000 lei (50000 lei+15000 lei)

Ct 5342 „Datorii privind taxa pe valoarea adaugată" 13000 lei

4. Reflectăm costul mărfurilor vîndute:

Dt 7112 „Costul mărfurilor vîndute" 50000 lei

Ct 2172 „Mărfuri în unităţile de comerţ cu amănuntul" 50000 lei

5. Reflectăm adaosul comercial şi suma TVA de încasat aferentă mărfurilor vîndute (la sfîrşitul lunii):

Dt 821 „Adaos comercial" 15000 lei

Dt 535 „Taxa pe valoare adaugată şi accize de încasat" 13000 lei

Ct 2172 „„„Mărfuri în unităţile de comerţ cu amănuntul" 28000 lei

Conform exemplului practic, agentul economic înregistrat ca plătitor de TVA, la procurarea de bunuri în baza facturii fiscale reflectă la intrări în debetul conturilor 217 „Mărfuri" suma de 50000, adică la costul efectiv al mărfii fără suma TVA. TVA în cazul procurărilor se reflectă în debetul contului 534 „Datorii privind decontărilor c bugetul" şi se trece în cont. Unitatea comercială „Codrul" îşi formează preţul de vînzare la mărfuri reieşind din valoarea primită minus TVA, adică de la suma 50000 (60000 lei – 10000 lei).

În momentul formării preţului de vînzare la cost se adaugă adaosul comercial 15000 (30 % *50000) şi TVA de încasat ((50000+15000)*20 %), care devinde exigibil odată cu încasarea din vînzări a venitului 65000 lei şi a TVA – 13000 lei.

La sfîrşitul lunii unitatea comercială „Codru" este obligată să determine şi să achite de sinestătător suma TVA la buget.

TVA la buget constituie diferenţa dintre TVA colectată de la cumpărători în procesul vînzării (în cazul nostru Ct 534 – 13000 lei) şi TVA trecută în cont (deductibilă Dt 534 – 10000 lei), 13000 lei – 10000 lei =3000 lei. Unitatea comercială „Codru" va trebui să achite la buget suma TVA de 3000 lei, TVA colectată de la cumpărători în procesul vînzării în valoare de 13000 lei se micşorează la suma TVA trecută în cont de 10000 lei, pe care UC „Codru" a achitat-o furnizorului. Astfel UC „Codru" şi-a compensat suma TVA de 10000 lei, achitată furnizorului pentru mărfurile procurate din conul colectărilor sumei TVA în mometul vînzării. Obligaţia fiscală apare numai în cazul cînd suma TVA colectată e mai mare ca suma TVA deductibilă.

Observăm că agenţii economici, plătitori de TVA, sînt practic nişte intermediari de colectare dintre suportatori de TVA şi buget. În exemplul nostru UC „Codru" a colectat suma TVA de 13000 lei de la cumpărători-suportatori, şi-a compensat TVA trecută în cont ce a fost

achitată furnizorului în momentul procurării în sumă de 10000 lei, iar diferența rămasă colectată peste ce-a dedusă (13000 lei- 10000 lei= 3000 lei), va trebui s-o vireze la buget, întocmind înregistrarea contabilă:

Dt *5342 „Datorii privind taxa pe valoarea adaugată" 3000 lei (13000 lei-10000 lei)*

Ct 242 „Cont curent în valută națională" 3000 lei

Această situație trebuie înțeleasă de agenții economici înregistrați ca plătitori de TVA, ca ei să nu se situeze pe poziția de suportatori de impozit şi să tindă spre eschivare. **[2]**

Deşi TVA este un tip de impozit uşor de suportat şi controlat, lucru ce convine pe deplin organelor fiscale şi suportatorilor, dar nu convine agenților economici înregistrați ca plătitori de TVA.

Analizînd procedura de colectare şi documentare a opețaiunilor privind TVA, se observă că intermediarul- agent economic înregistrat ca plătitor de TVA efectuează un volum de lucru enorm, ceea ce constituie un dezavantaj.

În conformitate cu prevederile articolului 118 din Codul Fiscal, facturile fiscale aferente valorilor materiale procurate şi respectiv livrate se înregistrează în Registrul de evidență a procurărilor şi Registrul de evidență a livrărilor. Înregistrările în aceste registre se fac în succesiunea cronologică. **[1]**

În baza datelor din Registrul de evidență a procurărilor şi Registrul de evidență a livrărilor se întocmeşte Declarația privind TVA.

În caz de abateri, adică includerea facturilor fiscale în perioada de gestiune necorespunzătoare sau unele scăpări de informații la completarea facturii fiscale, sau întîrzieri se prevăd sancțiuni pentru fiecare caz depistat în parte.

Observăm şi cunoaştem practic, că evidența operațiilor privind TVA necesită un volum de lucru enorm din partea contabilului, împunîndu-l să neglijeze activitatea lui de bază. Activitatea contabilului ar trebui să fie direcționată spre cercetarea operațiilor economice, aprecierea influenței asupra situației financiare a întrepriderii, finisînd cu propuneri de îmbunătățire atît de necesare şi aşteptate de proprietarii întreprinderii.

Obligațiunea prin impunere din partea legislației, privind rolul de intermediar colectator, face ca agenții economici să tindă spre eschivare.

Un alt dezavantaj în operațiunile cu TVA ce duc la evaziune, este neconcordanța dintre timpul colectării sumei TVA, deducerii sumei TVA şi apariția obligativității de transfer la buget a sumei TVA. Agenții economici achiziționează bunuri cu TVA, trece în cont o sumă concret simțită privind TVA achitată furnizorului. Pe parcursul perioadei de gestiune el colectează de la contribuabil sume mici neobservate, dar simțite cînd apare obligația de a vărsa la buget suma TVA colectată pe întrega perioadă de gestiune. Această situație face ca agenții economici în momentul achitării, să simtă că-s impuşi de a scoate din circulație o sumă considerabilă valoric colectată pentru a transfera-o la buget, fapt ce-i conduce să nutrească spre evaziune.

Pentru a înlătura dezavantajele date şi a influența asupra cointerisării agenților economici de a colecta, înregistra şi transfera suma privind TVA integral, propunem ca inspecția fiscală să stimuleze efortul agenților economici în calitate de intermediari de colectare sub o formă materială sau morală (apelînd la unele facilități fiscale). Aceasta va cointeresa agenții economici plătitori de TVA şi îi va mobiliza să-şi respecte pe deplin obligativitatea, deoarece va simți stimularea din partea organelor de stat şi nu impunerea, care, evident, duce la evaziune.

În situații de dezavantaj nimeresc agenții economici plătitori de TVA la efectuarea operațiunilor de export şi la livrările bunurilor impozitate la cote reduse cu TVA. În conformitate cu articolul 102 din Codul Fiscal la livrarea mărfurilor (serviciilor) pentru export, se permite restituirea TVA pe valorile materiale, serviciile procurate dacă există confirmarea organului vamal privind livrarea de mărfuri pentru export, confirmarea destinatarului străin privind livrarea serviciilor, inclusiv acelor de transport. **[1]**

Determinarea şi reflectarea sumelor TVA spre restituire se efectuează pentru perioadă fiscală, dar poate fi solicitată:

- O dată pe trimestru în cazul sumelor spre restituire ce depăşesc 500 000 lei;
- O dată pe semestru în cazul sumelor spre restituire de la 100 000 lei pînă la 500 000 lei;
- O dată pe an în cazul sumelor spre restituire de pînă la 100 000 lei. **[3]**

La determinarea sumelor TVA spre restituire se verifică corectitudinea trecerii în cont a sumelor TVA, respectarea prevederilor Codului Fiscal, cu privire la proveniența facturilor fiscale, modul de completarea lor etc. În caz de necesitate se solicită controale de contrapunere la furnizorii mărfii exportate.

Deşi agenții economici, plătitori de TVA procură materie prime impozate la cota „standard" de 20 % cu TVA pentru producerea bunurilor destinate exportului la cota „zero" şi livrărilor la cote reduse, restituirea diferenței nu se efectuează în aceeaşi perioadă de gestiune, ci într-o perioadă mai îndelungată, fapt ce pun agenții economici într-o situație financiară nefavorabilă, deoarece TVA deductibilă a fost transferată furnizorilor de materie primă, iar TVA pe care ar fi trebuit să o colecteze întîrzie să fie restituită din buget. **[4, 5]**

Pentru a fi restituite, agenții economici nimeresc, de asemenea, în situații nefavorabile, deoarece sunt supuşi controalelor excesive, care deseori sunt corelate cu nivelul birocrației, fapt ce îi descurajează făcîndu-i să renunțe la export.

Acest lucru face ca agenții economici, înregistrați ca plătitori de TVA, în scopul compensării resurselor financiare, să recurgă la credite bancare, care sunt însoțite de cheltuieli adăugătoare pentru agentul economic, cînd merge vorba de calcularea şi achitarea dobînzilor.

Agenții economici înregistrați ca plătitori de TVA, s-au oferit să ajute sistemul bugetar privind colectarea resurselor bugetare în ceea ce priveşte TVA, acest ajutor ar trebui stimulat, dar nu transformat într-o „obligativitate" impusă, urmărită şi sancționată.

Referințe:

1. Codul fiscal al Republicii Moldova, Chişinău, 2008, p.70, 82.
2. Bucur Viorel., Țurcanu Viorel., „Contabilitatea impozitelor", Chişinău, Editura ASEM, 2005, p. 413-415.
3. Hîncu, Rodica; Chicu, Nadejda, „Metode şi tehnici fiscale",Chişinău, Editura ASEM, 2005, p.98-p.99.
4. „Contabilitate şi audit" nr.1, 2008. p.47-49.
5. „Contabilitate şi audit" nr.1, 2009. p. 40-51

Recenzent: prof. univ., dr. hab. Parmacli Dm.
Prezentat la 03. 11. 2009

ПРОБЛЕМЫ ОБЬЁМА И ПОРЯДКА ФИНАНСИРОВАНИЯ МЕДИЦИНСКИХ УЧРЕЖДЕНИЙ В СИСТЕМЕ ОБЯЗАТЕЛЬНОГО МЕДИЦИНСКОГО СТРАХОВАНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА (НА ПРИМЕРЕ КАХУЛЬСКОГО ТЕРРИТОРИАЛЬНОГО АГЕНСТВА НКМС)

Оксана МИРОН,
Кафедра Финансы и Бухгалтерский Учёт

Current system of obligatory medical insurance has many financial problems, which needs to be solved adequately. Base on example of financing Cahul and Cantemir regions, redistribution of CNAM funds for medical assistance, purchasing medicines and medical equipment, are revealed some problems and ways to improve the financial situation in this system.

Объем и порядок перечисления финансовых средств на счета учреждений здравоохранения для оказания медицинских услуг застрахованным лицам устанавливаются в договорах о предоставлении медицинской помощи (медицинских услуг) по обязательному медицинскому страхованию, заключенных между компанией (территориальным агентством) и учреждениями здравоохранения.[1.2].Все медицинские учреждения Кахульского и Кантемирского района, на момент заключения договоров о финансировании медицинских услуг прошли аккредитацию и имеют право на заключение данных договоров с Национальной Компанией по Медицинскому Страхованию (НКМС) Рассмотрим динамику запланированных сумм по реализации Единой программы обязательного медицинского страхования в медицинских учреждениях Кахульского и Кантемирского районов за 2004 - 2008 годы, по Кахульскому территориальному агентству (рис.1.1):

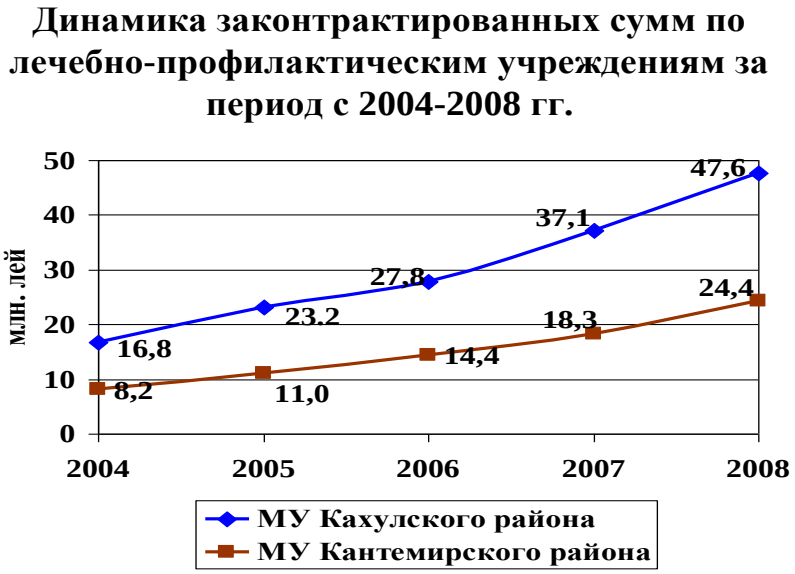

Рис.1.1

*Источник: Планово-экономические анализы Кахульского ТА за 2004 – 2008 гг.***[10]**

С каждым годом, (рис.1.1), наблюдается увеличение законтрактированных сумм медицинских учреждений Кахульского и Кантемирского районов: на расширение объема медицинских услуг, увеличение наименований по компенсированным медикаментам, на улучшение питания больных, на приобретение медицинского оборудования, на капитальный ремонт помещений медицинских учреждений и др.

Финансирование производится на основании заключенных контрактов НМСК и территориальных агентств с медицинскими учреждениями. Рассмотрим поступление

финансирования медицинских учреждений Кахульского и Кантемирского районов, относящихся к Кахульскому территориальному агентству, и проведем сравнение с поступления финансирования за 2004 – 2008 гг. (таблица 1.1):

Таблица 1.1

Оценка финансирования медицинских учреждений Кахульского ТА

млн. леев

	Годы					**Отклонение, % (+, -)**			
Наименование мед. учреждений	2004	2005	2006	2007	2008	2005 /2004	2006 /2005	2007 /2006	2008 /2007
ПМП Кахул	6,7	10,3	12,7	17,3	23,4	153,7	23,3	36,2	35,3
ПМП Кантемир	3,5	5,1	6,9	8,8	12,0	45,7	35,3	27,5	36,4
Всего, ПМП	**10,2**	**15,4**	**19,6**	**26,1**	**35,4**	**51,0**	**27,3**	**33,2**	**35,6**
АСМП Кахул	0,72	1,33	2,10	3,0	4,3	84,7	57,9	42,9	43,3
АСМП Кантемир	0,4	0,66	1,4	1,8	2,6	65,0	12,1	28,6	44,4
АСМП Cavoris Med	-	0,45	0,54	0,5	0,7	-	20,0	0,93	40,0
Всего, АСМП	**1,12**	**2,44**	**4,04**	**5,3**	**7,6**	**118,0**	**65,6**	**31,2**	**43,4**
СМП Кахул	9,4	11,6	13,3	16,8	19,9	23,4	14,7	26,3	18,5
СМП Кантемир	4,3	5,3	6,4	7,7	9,8	23,3	20,8	20,3	27,3
Всего. СМП	**13,7**	**16,9**	**19,7**	**24,5**	**29,7**	**23,3**	**16,6**	**24,4**	**21,2**

*Источник: Данные планово-экономического анализа Кахульского ТА за 2004 – 2008 гг.***[10]**

Согласно данным таблицы 1.1, можно сделать выводы, что в динамике финансирование медицинских учреждений (Первой медицинской помощи (ПМП), Амбулаторной специализированной медицинской помощи (АСМП), Стационарной медицинской помощи (СМП)), имеет стабильную тенденцию роста. Это происходит за счет увеличения объема медицинских услуг (введена медицинская программа по борьбе с туберкулезом, с заболеванием почечной недостаточности, уход за лежачими больными на дому)

Публичные медицинские учреждения в системе ОМС действуют по принципу самофинансирования без прибыли. На основании договоров медицинские учреждения составляют бизнес-планы по доходам и расходам. Бизнес-план медицинских учреждений включает основные статьи расходов: заработную плату; питание пациентов; медикаменты; прочие услуги.**[8,10]**

Рассмотрим структуру бизнес-плана медицинских учреждений за 2008 год по Кахулскому Территориальному Агенству (рис.1.2)

Структура бизнесс - плана в медицинских учреждениях по основным статьям расходов на 2008 год

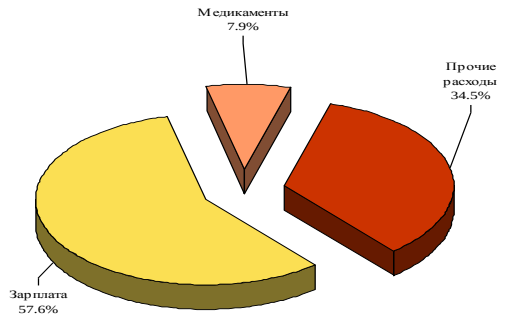

МУ ПМП

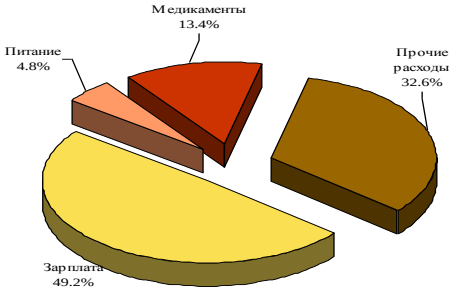

МУ АСМП и СМП

Рис. 1.2.

Источник: Планово-экономические анализы Кахулского ТА за 2008 гг.

Согласно приведенным данным структура бизнес-плана является следующей по медицинским учреждениям:

- Первичной медицинской помощи (МУ ПМП), заработная плата медицинского персонала составляет – 57,6%, от общей суммы финансирования; медикаменты составляют – 7,9%; прочие расходы (содержание медицинских учреждений) – 34,5%;
- Амбулаторной специализированной медицинской помощи (АСМП) и стационарной медицинской помощи (СМП), заработная плата составляет 49,2%; питание пациентов – 4,8%; медикаменты – 13,4%; прочие расходы (содержание медицинских учреждений) – 32,6% , от общей суммы финансирования. На основании графика (рис.1.2.) можно пронаблюдать, что большая часть расходов по медицинским учреждениям идет на оплату труда медицинским работникам, и на содержание медицинского учреждения, и только потом на медикаменты и питание больных.

Все расходы, связанные с оказанием застрахованным лицам медицинской помощи, в объеме, предусмотренном Единой программой, НМСК (страховщик) оплачивает ежеквартально по счетам-фактурам, предъявляемым поставщиком медицинских услуг (медицинскими учреждениями). Страховщик вправе оплатить авансом стоимость расходов по оказанию медицинских услуг в соответствии с условиями договора**.[1,2,8]**

Согласно заключенным договорам, между медицинскими учреждениями Первичной медицинской помощи и Кахульским территориальным агентством, объем предоставленных услуг за 2008 год составил 422,9 тыс. посещений, что составило на 1,7% больше чем в 2007 году, в том числе: по учреждениям первичной медицинской помощи г. Кахула – 276,7 тыс. посещений и по учреждениям первичной медицинской помощи г. Кантемира – 146,2 тыс. посещений.**[10].** Приведенное выше сравнение говорит о стабильной тенденции роста в текущем году посещений у семейных врачей, что влечёт за собой увеличение отчислении на оплату труда медицинского персонала.

В целях повышения доступа застрахованных лиц к амбулаторному лечению было разработано Положение о компенсированных медикаментах, которое было утверждено Постановлением Правительства № 1372 от 23 декабря 2005 года.**[9]** Рассмотрим структуру о выделении денежных средств из фондов ОМС на компенсированные медикаменты (рис.1.3):

Структура денежных средств из фондов ОМС по группам компенсированных медикаментов.

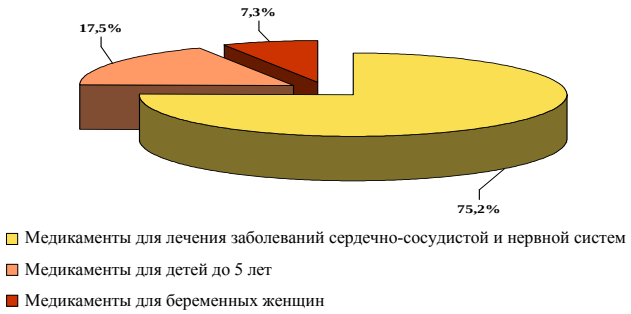

Рис. 1.3.

*Источник: Данные планово-экономического анализа КахульскогоТА.***[10,3,4,5,6,7]**

Как можно заметить (рис 1.3), основная часть компенсированных медикаментов направляется для лечения заболеваний сердечно-сосудистой и нервной систем -75,2%; затем компенсируются медикаменты для лечения детей в возрасте до 5 лет – 17,5%; далее компенсируются медикаменты для беременных женщин – 7,3%.

Кахульское территориальное агентство заключило договора о продаже компенсированных медикаментов по Кахульскому району с медицинскими аптеками: аптека медицинского учреждения ПМП Кахул, SA „Vinca Farm", SRL „Val Gimbir"; по Кантемирскому району - SRL „ Sanitas", SRL „Alex-Andri", аптека медицинского учреждения ПМП Кантемир.

По итогам 2008 года с фондов НМСК было закуплено компенсированных медикаментов по Кахульскому ТА в сумме 2257,0 тыс. леев, в том числе:

- по Кахульскому району – 1519,3 тыс. леев (аптека ПМП Кахул – 12,6 тыс. леев; SA" Vinca Farm" – 1101,7 тыс. лей; SRL „Val Gimbir" – 405,0 тыс. лей);

- по Кантемирскому району – 737,7 тыс. леев (SRL „ Sanitas" – 104,2 тыс. леев; SRL „Alex-Andri" – 129,1 тыс. леев; аптека ПМП Кантемир – 504,4 тыс. леев). **[10]**

Процент исполнения от запланированной суммы к использованию денежных средств из фондов обязательного медицинского страхования за компенсированные медикаменты в 2008 году составил:

- по Кахулу – 76,5%;

- по Кантемиру – 77,7%. .**[10,3,4,5,6,7]**

На основании приведенных данных видно, во-первых, что семейные врачи недостаточно работают с Единой программой обязательного медицинского страхования, а во–вторых, качество компенсируемых лекарств зачастую оставляет желать лучшего, провоцируя отказ пациентов от предлагаемых медикаментов, что негативно отражается на распределении денежных средств фондов ОМС.

Как видно из вышеприведённых данных по Кахульскому Территориальному Агентству ещё существует множество нерешённых проблем, таких как:

- недостаточное количество семейных врачей, несмотря на растущую заработную плату,
- ежегодно повышающаяся стоимость полиса медицинского страхования при практически неизменном качестве оказываемых услуг,
- направление более трети запланированных доходов не на оказание медицинских услуг, а на обустройство и ремонт медицинских учреждении.

К сожалению, данная ситуация характерна для всей системы обязательного медицинского страхования. Несмотря на значительные улучшения в области здравоохранения Республики Молдова, наблюдаемые в последние пять лет, существует множество скрытых и нерешённых проблем, некоторые из которых автор попытался осветить в данной статье.

Наличие проблемы предполагает и нахождение путей её решения. Приведём некоторые возможные пути решения существующих проблем в области медицинского страхования:

- За застрахованным лицом всегда должно оставаться право выбора, как медицинского учреждения, так и лечащего (семейного) врача;
- Часть страховых взносов обязательного медицинского страхования должна накапливаться на личных счетах застрахованных лиц
- Стоимость полиса должна быть привязана не к средней заработной плате, а к прожиточному минимуму по стране;
- Местные власти должны участвовать в дополнительном финансировании медицинских учреждений для модернизации медицинского оборудования;
- Необходимо уменьшить задолженности экономических агентов перед фондами обязательного медицинского страхования. Финансовые учреждения не должны производить банковские операции по заработной плате с экономическими агентами, имеющими задолженности перед фондами ОМС;
- Для осуществления бесприбыльной деятельности в области обязательного медицинского страхования, необходимо ввести автономность финансирования территориальных агентств.

Применение даже части предложенных решений будет способствовать улучшению финансирования медицинских учреждений через систему обязательного медицинского страхования, что в свою очередь положительно отразится на качестве медицинских услуг и рациональном использовании отчислений на медицинское страхование.

Использованная литература:

1. Закон «Об обязательном медицинском страховании» №1585-XIII от 27.02.98г. Accesibil pe Internet <URL : http://www.mf.gov.md/common/actnorm/budget/ law/lowbudget/L_actual_01_01_09/1585_RUS.doc.>
2. Закон «О размере, порядке и сроках уплаты взносов обязательного медицинского страхования» № 1593-XV от 26 декабря 2002 г. Accesibil pe Internet <URL : http://www.law-moldova.com/laws/rus/razmere-poreadke-vznosov-ru.txt>
3. Закон «О фондах обязательного медицинского страхования» на 2004 г. № 565-XV от 25.12. 03 г. Accesibil pe Internet

<URL http://lex.justice.md/index.php?
action=view&view=doc&lang=2&id=313216>

4. Закон «О фондах обязательного медицинского страхования» на 2005 г. № 385 – XV от 25.11.04 г. Accesibil pe Internet: <URL http://lex.justice.md/index.php?action =view&view=doc&lang=2&id=313147>
5. Закон «О фондах обязательного медицинского страхования» на 2006 г. № 339 –XVI от 16.12.05 г. Accesibil pe internet: <URL http://lex.justice.md/index.php?action=view &view=doc&lang=2&id=313119>
6. Закон «О фондах обязательного медицинского страхования» на 2007 г. № 408 от 21.12. 06 г. Accesibil pe internet: <URL http://lex.justice.md/index.php?action =view&view=doc&lang=2&id=319599>
7. Закон «О фондах обязательного медицинского страхования» на 2008 г. № 268 от 07.12 .07 г. Accesibil pe internet: <URL http://lex.justice.md/index.php?action_=view&view=doc&lang=2&id=326372>
8. Постановление Правительства РМ «Об утверждении Единой программы обязательного медицинского страхования» №1360 от 22.12.2005 г. Accesibil pe internet: <URL http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=2&id=298967>
9. Постановление Правительства «О порядке компенсирования медикаментов согласно условиям обязательного медицинского страхованиях», № 1372 от 23 декабря 2005 года Accesibil pe internet: <URL . http://lex.justice.md/index.php? action=view&view=doc&lang=2&id=299013>
10. Отчеты Кахульского территориального агентства за 2004-2008гг.

Recenzent: prof. univ., dr. hab. Parmacli Dm.,
Prezentat la 03. 11. 2009

ECO-ETICHETAREA SAU MARCAREA ECOLOGICĂ A PRODUSELOR ŞI AMBALAJELOR

Irina TODOS,
Catedra Economie şi Mangement
în Afaceri şi Servicii

Dans le contexte économique actuel marqué par la mondialisation, les préoccupations environnementales sont devenues très insistentes en vue de la multiplication des effets nègatitifs du développement de type industriel sur l'environnement.

Pour faciliter ce processus, les systèmes macro-économiques ont été introduites pour promouvoir les produits biologiques grâce à l'étiquetage bio. D'autre part, on a élaboré des modèles nationaux, régionaux et internationaux de management de l'environnement pour faciliter le contrôle de tous les aspects des opérateurs économiques.

Les dispositifs de marquage sont destinés à influencer les décisions des consommateurs bio, de sorte qu'elle préférera acheter des produits écologiques, entraînant des organismesayant un intérêt accru pour la conception et la mise en œuvre de ces produits. Marquage propre, comme un outil pour promouvoir les produits qui se distinguent par leurs caractéristiques écologiques, capables d'influencer positivement la décision d'achat, en une offre très diversifiée.

In contextul economic actual, marcat de globalizare, au devenit deosebit de insistente preocupările privind protecţia mediului şi multiplicarea efectelor negative ale dezvoltării de tip industrial asupra mediului.

În această perioadă cresc exigenţele societăţii privind protecţia mediului, privind criteriile ecologice în departajarea produselor şi serviciilor pe piaţă.

Pentru a favoriza acest proces, la nivel macroeconomic au fost introduse sisteme de promovare a produselor ecologice prin marcare ecologică. Pe de altă parte, sunt elaborate modele naţionale, regionale şi intenaţionale de management de mediu, care să faciliteze linerea sub control a tuturor aspectelor de mediu ale activităţilor operatorilor economici.

Prin ***sistemele de marcare ecologică*** se urmăreşte influenţarea deciziei consumatorului, astfel încît acesta să prefere să achiziţioneze produse „*prietenoase cu mediul*”(environmental friendly), determinînd creşterea interesului organizaţiilor pentru proiectarea şi realizarea unor asemenea produse. Marcarea ecologică devine, astfel, un instrument de promovare a produselor, care se disting prin caracteristici ecologice, în măsură să influenţeze pozitiv decizia de cumpărare, în condiţiile unei oferte deosebit de diversificate.

Eticheta ecologică este un simbol grafic şi/sau un scurt text descriptiv aplicat pe produs, ambalaj, într-o broşură sau în alt document informativ care însoţeşte produsul şi care oferă informaţii despre cel puţin unul şi cel mult trei tipuri de impact asupra mediului. O ecoetichetă identifică performanţa de mediu generală a unui produs sau serviciu în cadrul categoriei de produse sau servicii bazate pe analiza ciclului de viaţă.

Schema de ecoetichetare acordă o etichetă ecologică acelor produse ce sunt considerate a fi mai puţin dăunătoare mediului decît altele din cadrul aceluiaşi grup de produse. Ecoetichetarea este o metodă voluntară a certificării performanţei de mediu ce este practicată în întreaga lume.

Tabelul 1. Modele de mărci ecologice

Regiunea/ţara	**Numele etichetei**	**Marca**	**Înfiinţată**
UA	Green Seal		1989
Finlanda, Islanda, Norvegia, Suedia i Danemarca	Nordic Swan		1989; in prezent - aplicata la 60 grupe de produse

Austria	Eticheta Ecologica Austriaca	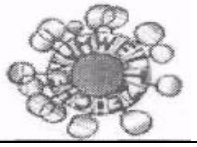	1991
Franța	NF		1991; in prezent 155 produse etichetate
Germania	Blue Angel		1977; 4000 produse, 800 producători
Olanda	Milieukeur		1992
Suedia	Good Environmental Choice		1992; in prezent 1418 produse eco-etichetate
Uniunea Europeana	Eticheta ecologica a Uniunii Europene		1993
Ungaria	Ecoeticheta Ungara		1993
Spania	AENOR		1993
Canada	Environmental Choice Program		1995
Republica Ceha	Produse prietenoase Mediului		1998

Primul sistem de marcare ecologică a produselor a fost introdus în Germania în anul 1978 cu denumirea ***„Blue Angel”***(tabelul 1), ca răspuns la intensificarea preocupărilor ecologice ale consumatorilor. Acest sistem este patronat de agenția Federală a Mediului care decide dacă un produs îndeplinește criteriile de performanță ecologică stabilite. Marca respectivă este reprezentată pe eticheta produsului, fiind însoțită de precizarea motivelor pentru care produsul este considerat compatibil cu mediul înconjurător.[1]

Deasemenea, în Germania în anul 1990 s-a introdus, tot pentru prima data şi sistemul de marcare ecologică a ambalajelor, denumit ***„Der Grune Punkt”*** care are ca scop gestionarea şi finanțarea colectarii şi reciclării produselor[8].

Sistemul german de marcare ecologică a fost preluat şi de alte țări europene precum: Franța, Anglia, Danemarca, Marea Britanie şi Olanda.

Un alt sistem de marcare ecologică a produselor a fost introdus în anul 1988 în Canada, denumit ***„Environmental Choise***”. Inițial au fost luate în considerafe trei categorii de produse, şi anume: produse obținute din materiale plastice reciclate, materiale de construcții din celuloză reciclată şi ulei lubrifiant reciclat. In prezent sunt stabilite criterii de performanță ecologică pentru circa 20 de categorii de produse.

Potrivit acestui sistem, dreptul de aplicare a mărcii de produs ecologic se acordă pe baza unor criterii foarte stricte, luînd în considerare intregul ciclu de viață al produsului, precum şi opiniile consumatorilor, referitoare la produsul respectiv.

Coordonarea acestui sistem de marcare ecologică este asigurată de Consiliul pentru problemele mediului inconjurător (Environmental Choise Board), un organism independent, constituit de Ministerul Federal al Mediului (Federal Minister of the Environment). Consiliul a mandatat Asociația canadiand de Standardizare (CSA) să se ocupe, în domenii specifice, de testarea acceptabilității ecologice a produselor.

Cu un an mai tîrziu, în Japonia a fost introdus un sistem de marcare ecologică a produselor, coordonat de oficiul Eco-Mark, din cadrul Agenției Mediului (Environment Agency of Japan). Dreptul de aplicare a mărcii de produs ecologic ***„Eco-Mark"*** se acordă întreprinderilor pe baza. unui contract pe doi ani.

Într-o primă etapă, au fost luate in considerare unele produse de uz casnic, printre care cele obținute din materiale plastice reciclate, ambalaje tip aerosol etc. Pînă în prezent au fost stabilite criterii de performanță ecologică pentru 22 de categorii de produse (circa 400 de produse).

Tot în acelaşi an a fost introdus un sistem comun de marcare ecologică a produselor pentru țările europene nordice (Norvegia, Suedia, Finlanda şi Islanda), sistem coordonat de un consiliu (Nordic Council). Decizia privind acordarea dreptului de aplicare a mărcii se ia la nivel național, autorizația fiind recunoscută şi în celelalte țări.

Pentru a favoriza realizarea de produse şi servicii cu impact ambiental minim în Marea Britanie, de asemenea, guvernul a hotărît introducerea unui sistem de marcare ecologică, pentru bunurile de consum. În acest scop a fost inființat Grupul național consultativ pentru marcare ecologică (National Advisory Group on Environmental Labelling - NAGEL).

În anul 1991 în Franța, a fost introdus un sistem de marcare ecologică a produselor, asemănător sistemului german de marcare ecologică. Se consideră că acest sistem se bazează pe cele mai avansate tehnici de analiza a ciclului de viață al produselor.

Dreptul de aplicare a mărcii de produs ecologic se acordă întreprinderilor solicitante, pe baza unui contract încheiat pe trei ani.

La nivel european este creat un cadru legislativ cu privire la marcarea ecologică a produselor. Un prim pas -a făcut prin Reglementarea (CEE) nr. 880 a Consiliului UE din 23 martie 1992, care introduce un sistem comunitar de marcare eoologică. Acest **sistem comunitar de marcare ecologică** şi-a propus ca **scop** principal: *promovarea produselor care au un impact mai redus asupra mediului pe tot ciclul său de viață.* In acelaşi timp, sistemul are în vedere şi informarea corectă a consumatorului din țările membre UE în legătură cu performanțele ecologice ale produselor care se comercializează pe piața comunitară.

Sistemul comunitar se aplică tuturor produselor, inclusiv celor importate în țările membre UE din diverse țări. Aceste produse trebuie să fie conforme cu reglementările comunitare referitoare la protecția vieții, a mediului inconjurator şi a sănătății oamenilor şi animalelor.

Sistemul comunitar de marcare ecologică este conceput ca un sistem voluntar şi descentralizat. Dreptul de aplicare a mărcii este de competența unui organism național, înființat în acest scop, în toate țările membre UE.

Produsele care au un grad de poluare potențial sunt supuse unor analize pe toate etapele ciclului de viață, începînd cu proiectarea şi pînă la reintegrarea lor în natură sau valorificarea lor după utilizare.

La analizarea produselor se iau în considerare următoarele aspecte ecologice: poluarea solului, a apei şi a aerului, efectele deşeurilor rezultate în urma folosirii, nivelul zgomotului, consumul de energie şi de resurse naturale, precum şi impactul ambalajelor asupra mediului.

Stabilirea criteriilor ecologice, specifice fiecărei grupe de produse, se face de către comitetele naționale de atribuire a mărcii, forumul consultativ de la Bruxelles care cuprinde reprezentanți ai industriei, comerțului, organizațiile consumatorilor, organizațiile ecologice şi de un Comitet de reglementare, format din specialişti din fiecare țară membră UE.

Deasemenea, la nivel comunitar s-au adoptat mărci ecologice şi pentru ambalaje reciclabile. Astfel, în cazul în care produsul sau ambalajul conține hîrtie sau carton reciclat utilizat, se aplică marca din figura 1, [8].

Figura 1. Simbolul grafic cel **mai des folosit - bucla lui Mobius.**

Tehnica etichetării ecologice a fost standardizată internațional(fiind create standardele din Familia ISO 14020), pentru a conferi un grad mai înalt de încredere pe piață, pentru ca mesajele transmise prin ecoetichete să fie înțelese şi să aibă semnificații recunoscute pe tot globul, şi pentru a oferi consumatorilor posibilitatea de a-şi manifesta opțiunile şi aderența la programele şi produsele ecologice. Pentru a oferi gradul necesar de flexibilitate, standardele internaționale prevăd trei tipuri de etichetări de mediu:[2]

- ***Etichetările de mediu de tip I***(reglementate de ISO 14024), numite şi *etichetări de terşă parte.* Acest tip este utilizat la produsele alimentare, pastă de dinți, detergenți şi alte bunuri de larg consum.
- ***Etichetările de mediu de tip II***(reglementate de ISO 14021) dau posibilitatea executantului, distribuitorului sau importatorului să declare pe propria sa răspundere proprietățile ecologice ale produselor pe care aceste etichete urmează să fie utilizate(de exemplu: produsul este biodegradabil, produsul este reciclabil, produsul nu afectează fauna etc.).
- ***Etichetările de mediu de tip III***(reglementate de ISO 14025), se pot utiliza practic oricăror tipuri de produse.

În conluzie putem afirma că practicile Europene în domeniul Managementului Mediului au devenit în ultimii ani – instrumente de referină pentru îmbunătățirea performanțelor de mediu ale companiilor.

Referințe:

1. Olaru M. Managementul calității. Ediția a II revizuită şi adăugită. Bucureşti: Editura Economică, 1999, p. 428
2. Oprea C., Kifor C., Suciu O. Managementul integrat al calității, Sibiu: Editura „L.Blaga", 2005, p. 251
3. ISO 14020 „Marcarea ecologică – Declarația pe propria răspundere şi solicitarea marcării ecologice. Termeni şi definiții".
4. ISO 14021 „Simboluri pentru marcarea ecologică".
5. ISO 14022 „Marcarea ecologică – Metodologia de testare şi verificare".
6. ISO 14023 „Marcarea ecologică – principii directoare, practici şi criterii pentru programele de certificare – ghid pentru procedurile de certificare"
7. ISO 14024 „Evaluarea performanței de mediu – Ghid".
8. „Marcarea ecologică a produselor şi ambalajelor", articol publicat 20 aprilie 2008 pe www.pentruacasa.com/.../marcarea-ecologica-a-produselor-si-ambalajelor/

Recenzent: dr. hab., conf . univ. Popa A.
Prezentat la 15. 10. 2009

PARTICULARITĂȚILE DEZVOLTĂRII COMERȚULUI ELECTRONIC ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Liudmila ANTOHI,
Catedra de Economie şi Management
în Afacerii şi Servicii

To increase market success, companies use different strategies for sale and sometimes information strategy: with information systems companies try to gain strategic advantages over competitors. Such a computer system is electronic commerce, based on increasing consumer need. Electronic Commerce methods enable companies to link their internal and external data processing systems more efficiently and flexibly, to work more closely with suppliers and partners, and to better satisfy the needs and expectations of their customers. Electronic Commerce involves business processes spanning the entire value chain: electronic purchasing and supply chain management, processing orders electronically, handling customer service, and cooperating with business partners. Electronic Commerce software solutions allow the integration of intra and inter firm business processes. Electronic Commerce can be conducted using the Web, the Internet, intranets, extranets, or some combination of these. In Republic of Moldova, e-commerce is only just starting, but occurred in several areas because the consumer is money, and each company tries to win customers with their purchasing power. Like any industry, maturity of electronic commerce is given by business maturity as its component.

Schimbul Electronic de Date (EDI - Electronic Data Interchange) a apărut prin anii 1960 şi poate fi considerat strămoşul Comerţului Electronic (EC - Electronic Commerce). EDI oferă societăților comerciale posibilitatea să schimbe documente de afaceri într-o forma standard, utilizând mijloace electronice pentru prelucrarea şi transmiterea acestora. În acelaşi timp băncile utilizează rețele dedicate pentru Transferul Electronic de Fonduri (EFT - Electronic Funds Transfer).

Recent, odata cu creşterea accesibilitații la Internet, Comerțului Electronic a captat interesul consumatorilor individuali şi al societăților comerciale de orice mărime şi preocupări. Mai mult decât atât, cu tehnologiile avansate disponibile acum, se vorbeşte tot mai des de Economia Digitală. [1]

Comerțul electronic se referă la desfăşurarea activităților specifice mediului de afaceri într-un sistem automatizat integrat pentru schimbul de informații utilizînd mijloace electronice.

Comerțul electronic este demersul de cumpărare sau vânzare prin intermediul transmiterii de date la distanță, demers specific politicii expansive a marketingului companiilor comerciale. [2]

Prin intermediul rețelei globale informaționale (Internet) se dezvoltă o relație de servicii şi schimb de mărfuri între ofertant şi viitorul cumpărător. În anii 1990 compania IBM, printr-o campanie publicitară corespunzătoare, a făcut popular şi termenul echivalent Electronic Business.

Comerțul electronic permite participarea atât a persoanelor fizice şi juridice, cât şi a statului sau a instituțiilor acestuia. În funcție de relațiile dintre aceşti participanți au luat naştere mai multe categorii de comerț electronic, şi anume:

- B2B (business-to-business) - Este un model de comerț electronic în care toți participanții sunt companii sau alte organizații. Model de comerț electronic în care companiile vând la cumpărători individuali. Office of National Statistics din Marea Britanie susține că vânzările B2C pe glob au depăşit 10 miliarde de dolari în 2007, piața fiind în plină expansiune.
- C2B (consumer-to-business) - Acest model de comerț electronic se referă la (consumatori) care utilizează Internetul pentru a-şi vinde produsele sau serviciile

firmelor şi pentru a căuta vânzători care să liciteze pentru produsele sau serviciile de care au nevoie.

- C2C (consumer-to-consumer) - Acest model se referă la consumatorii care vând direct la alți consumatori. Un exemplu din acest domeniu care are un succes enorm în întreaga lume este sistemul eBay.
- E-government - Această formă de comerț electronic este întâlnită în următoarele forme: B2G (business to government), G2B (government to business), G2C (government to consumer).
    - B2G (business-to-government) - Guvernele utilizează canale de comerț electronic pentru creşterea eficienței operațiunilor şi îmbunătățirea serviciilor oferite cetățenilor-clienți. O arie de interes pentru guverne în domeniul afacerilor este intensificarea utilizării Interentului şi a rețelelor VAN, pentru diseminarea informației, a oportunităților, cotațiilor primite de la vânzători/furnizori de bunuri şi servicii.
    - G2B (government-to-business)- Model de comerț electronic în care o instituție guvernamentală cumpără sau vinde bunuri, servicii sau informații de la persoanele juridice.
    - G2C (government-to-consumer) - Acoperă relații guvern-cetățeni la nivel de informare şi prestare servicii publice

  (exemplu: plata taxelor online). [2; 3; 4]

Analizînd aplicațiile curente dezvoltate pe Internet, indentificăm următoarele modele de afaceri în comerțul electronic:

- Magazin electronic (e-shop): un magazin electronic se implimentează prin intermediul unui site Web; acesta este gestionat de companie pentru marketingul şi vînzările propriilor produse şi servicii.
- Aprovizionarea electronică (eProcurement): pentru procurarea bunurilor şi serviciilor, marile companii şi autoritățile publice organizează licitații.
- Magazin electronic universal (eMall): este o colecție de magazine electronice, reunite sub o umbrelă comună şi care acceptă metode de plată comună.
- Piața unui terț (3rd party marketplace): se apelează la o interfață utilizator pentru catalogul de produse şi companiei, interfață ce aparține unui terț.
- Comunitați virtuale (virtual communities): fiecare membru poate oferi spre vînzare produse sau servicii sau poate adresa cereri de cumparare a unor produse sau servicii. Calitatea de membru al comunității virtuale presupune plata unei taxe.
- Furnizorii de servicii cu valoare adaugată pentru canalele de comerț electronic (value chain service provider): furnizorii de servicii sunt specializați pe funcții specifice, cum ar fi asigurarea logisticii, plata electronică sau expertiza în managementul producției şi a stocurilor. Plata acestor servicii se face pe baza unor tarife sau a unei cote procentuale. [2]

Între 1998 şi 2001, sectorul de comerț pe Internet a cunoscut o dezvoltare uimitoare. Pe piață au aparut ca ciupercile mii de companii care işi desfaşurau activitatea online: Unele cu idei bune, însă majoritatea fară nici un plan de afaceri real. Sectoarele de comerț online nu puteau absorbi întreaga ciupercarie de companii - aşa că, una cate una, au dat faliment, după ce în ele s-au investit milioane de dolari. Acum ştim cine au fost cîştigatorii: Amazon, Google, e-Bay, AOL, Yahoo, MSN, PayPal, Youtube, MySpace, Skype şi altele sunt marile companii al căror nume are greutate în lumea virtuală. [5]

Bill Gates spunea ca în viitor afacerile vor fi de două feluri - pe Internet sau deloc , în timp ce Kotler demonstrează în ultima sa carte că fără Internet nu se mai poate . Internet-ul se află în anii lui de grație şi cifrele de pe toate segmentele sale cresc, făcînd parcă uitat momentul falimentului "dotcom-urilor". Publicitatea online depăşeşte în 2005 suma de 10

miliarde de dolari . Yahoo face profituri din publicitate similare retelei CNN, în timp ce Google este estimat la 86 miliarde de dolari . [6]

Omul modern trăieşte într-un timp al vitezei, suntem atât de ocupaţi încat fiecare minut al orei este important. Cred ca tocmai din acest motiv a aparut şi comertul electronic: pentru eficienţă, pentru economisirea timpului, pentru simplificarea lucrurilor. Doar stînd în fotoliu putem avea acasa în cateva ore, zile, lucrurile dorite, fără a pierde timp necesar deplasării la un magazin, combustibil, sau cheltuieli de transport al produsului cîştigînd confort, siguranţă, chiar bani.

Potrivit CV Service SRL, una dintre puţinele companii specializate în comerţul online chiar dacă plăţile online deocamdată reprezintă o noutate pentru Republica Moldova, acestea, în mod inevitabil vor deveni populare datorită multitudinii de beneficii de care pot avea parte atât magazinele online cât şi cumpărătorii. Acest nou spectru de servicii pe piaţa autohtona va stimula încrederea cetăţenilor de a-şi face cumpărăturile într-un mod mai lejer şi convenabil, beneficiind în acelaşi timp de uşurinţa obţinerii produselor sau serviciilor dorite la domiciliu sau oficiu cu minimum de eforturi. Sistemul deţine certificat de autorizare a tranzacţiilor online şi funcţionează în baza cardurilor Visa şi MasterCard inclusiv carduri de credit, carduri de debit şi e-Carduri. Controlul securizat al tranzacţiilor, nivelul avansat de prevenire a fraudelor şi cifrarea informaţiei tranzacţionate face ca platforma Online Commerce Solutions să fie una dintre cele mai sigure din Republica Moldova şi-i permite se concureze în egală măsură pe piaţa internaţională. Online Commerce Solutions a fost implementat cu succes în cadrul sistemului de rezervare hotelieră online care permite rezervarea şi achitarea on-line pentru serviciile a 25 de hoteluri din Moldova. [7]

Figura 1. Scopurile accesării Internetului în Republica Moldova

Sursa: Centrul de Analiză şi Investigaţii Sociologice, Politologice şi Psihologice CIVIS [8]

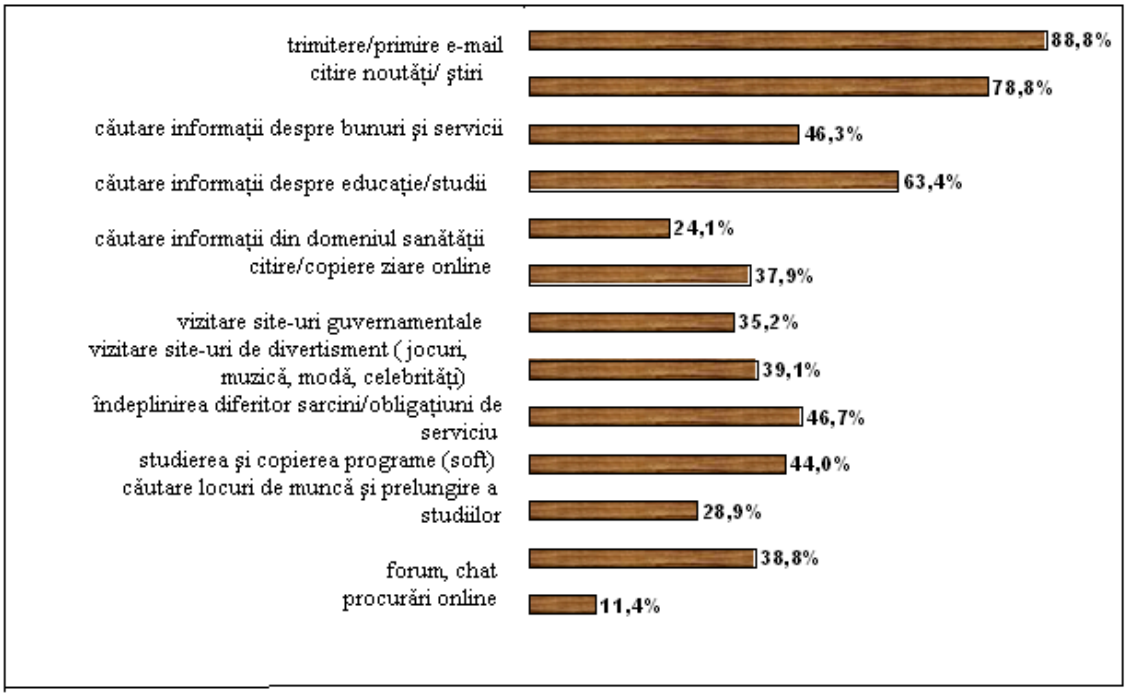

Printre activităţile de comerţ electronic practicate în Republica Moldova pot fi enumerate:

1. Transferurile financiare electronice interbancare;
2. Eliberarea automată de bani în numerar folosind cartelele bancare şi bancomatele;
3. Plăţi eletronice- achitarea pentru produse şi servicii folosind cardurile bancare;
4. Reclamă online de produse şi servicii folosind tehnologiile web;

5. Accesul utilizatorilor la locațiile web ce practică comerțul electronic din internetul global. [9]

În Republica Moldova nu putem vorbi despre o multitudine de pagini web specifice comerțului electronic asemenea României sau Rusiei, nu mai vorbi despre SUA, însa magazinele online au un viitor în Rep. Moldova.

Site-ul magazineonline.md este o bază de date a tuturor magazinelor online din Republica Moldova. Aici putetem găsi aproape toate magazinele ce oferă vînzari sau cumparaturi online şi cea mai largă gamă de produse şi servicii prestate online.

Figura 2. Scopurile vizitării magazinelor online din Republica Moldova

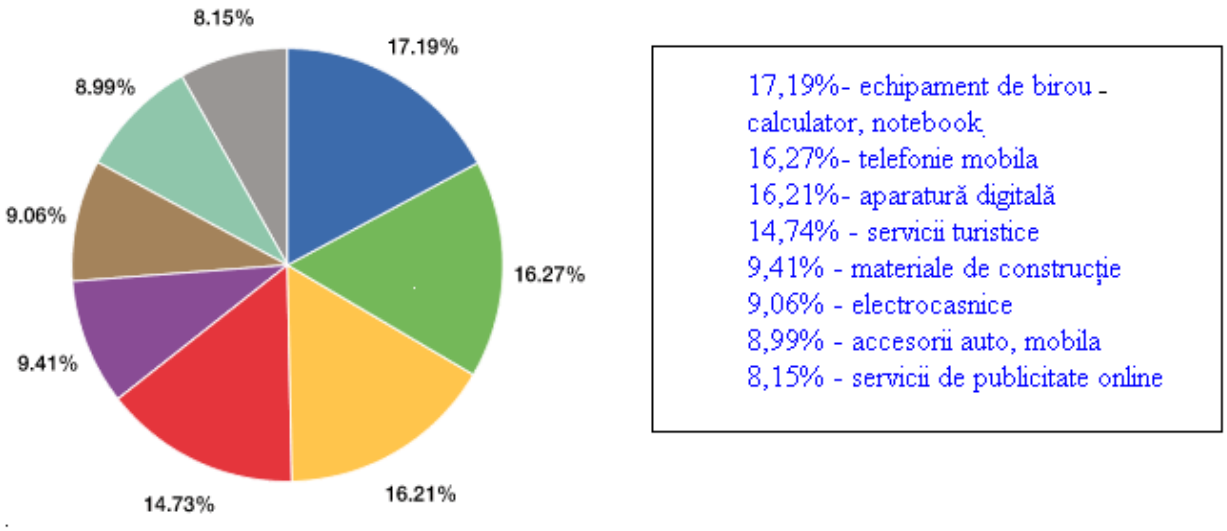

Sursa: Statistica MoldNet-ului pe 2008

Beneficiile comerțului electronic:

Având ca suport rețeaua Internet şi eventual şi utilizarea unor pachete de programe software specifice, comerțul electronic a avut şi are avantaje şi beneficii pentru firme, consumatori individuali şi societate.

Pentru firme:

- Extinderea pe piețele internaționale;
- Scăderea costului de creare, procesare, distribuire, păstrare şi regăsire a informației, până acum bazată pe hârtie, prin crearea unui sit web atractiv cu funcția unui magazin virtual;
- Creează posibilitatea modelării produselor şi serviciilor după nevoile cumpărătorilor şi simplificarea procedurilor;
- Costuri de comunicație mai mici;
- Seriozitate şi siguranță. Serverele paralele, redundanța hardware-ului, tehnologia fail-safe, încriptarea informației şi firewall-urile pot îndeplini această cerință;

Pentru consumatori:

- Posibilitatea consumatorilor să cumpere sau să facă tranzacții la orice oră din zi, în tot timpul anului, din aproape orice locație;
- Acordă consumatorilor mai multe posibilități de alegere a produselor şi prețurilor;

- Permite o livrare rapidă a produselor şi/sau serviciilor;
- Consumatorii pot să primească informaţii relevante în decursul câtorva secunde, şi nu zile sau săptămâni;
- Asigurarea motivaţiei consumatorilor de a cumpăra şi, la nevoie, de a şi returna.
- Linkurile de pe alte situri web şi programele afiliate de reclame pot fi de asemenea de ajutor;
- Face posibilă participarea în licitaţii virtuale;
- Permite consumatorilor să interacţioneze cu alţi cumpărători în comunităţi electronice şi să compare experienţele;
- Familiarizează consumatorii cu tehnologia şi îi ţine pe aceştia în pas cu ultimele noutăţi.

Pentru societate:

- Dă posibilitatea mai multor persoane să lucreze să cumpere de acasă, ceea ce micşorează traficul rutier şi poluarea aerului;
- Permite ca anumite mărfuri să fie vândute la preţuri mai scăzute, cu avanateje pentru cei cu venituri mai mici;
- Creşte eficienţa şi/sau îmbunătăţesc calitatea;
- Pune la dispoziţie o organizare suficient de atentă şi agilă pentru a răspunde rapid la orice schimbări din mediul economic, social şi fizic. [2; 3; 10]

Progresele realizate recent în domeniile tehnologie-calculatoare, telecomunicaţii şi software, precum şi în alte domenii ale informaţiei, au schimbat radical modul de viaţă al populaţiei globului într-o manieră care ar fi fost greu de estimat în urma cu 20 de ani. Pe fundalul acestor transformări s-a realizat trecerea de la era industrială la cea informaţională. În noua societate, rezultată în urma acestor transformari, prelucrarea informaţiilor, dobândirea de cunostinţe cu ajutorul calculatorului, comunicarea şi dezvoltarea afacerilor cu ajutorul Internetului au devenit posibile pretutindeni şi în orice moment, fără depunerea unui efort considerabil. Aceste transformări au avut un impact foarte mare asupra tuturor domeniilor de activitate.

Cred ca acest comerţ electronic va fi practicat de noi toţi în cativa ani, va fi ceva obişnuit, o modalitate normală de achiziţionare de produse sau servicii.

Aşa cum trocul este de domeniul trecutului, comerţul tradiţional este atual iar comerţul electronic este cel nou, vom mai face alţi paşi în evoluţia noastră vom urca pe scara timpului şi comerţul electronic o sa fie actual poate chiar de domeniul trecutului.

Referinţe:

1. Afaceri online. Accesibil pe internet www.profituri.ro/comert.htm
2. Bucur C., Comert electronic , Ed. ASE , Bucuresti, 2002
3. Ruxandra Anescu, Vlad Anescu - Comerţul electronic - Tribuna Economicã, nr.4/2003
4. Centrul european al consumatorilor România. Accesibil pe internet www.eccromania.ro/teme/comert-electronic
5. Cele mai rasunatoare esecuri in business-ul online, 26 sept 2009. Accesibil pe internet www.ziare.com/business/afaceri/
6. Omnianet-Piata online din România (web design, publicitate, magazine online) Accesibil pe internet www.omnianet.ro/index.php?p=magazin-online
7. CVS intra pe piaţa comerţului online din Republica Moldova ,08 oct 2009. Accesibil pe internet www.unimedia.md/?mod=news&id=13704.
8. Rolul Internetului în viaţa utilizatorilor Internet (sondaj sociologic online), elaborat de Centrul de Analiză şi Investigaţii Sociologice, Politologice Şi Psihologice CIVIS, pentru PNUD Moldova, Programul „Edificarea Guvernării Electronice în Moldova”. Accesibil pe internet www.mdi.gov.md

9. Moldova Electronică- edificarea guvernării electronice în Republica Moldova. Accesibil pe internet www.e-moldova.md
10. Zece sfaturi juridice despre comertul pe Internet de Bogdan Manolea, August 2007. Accesibil pe internet www.apti.ro/10_sfaturi_juridice_comert_electronic.pdf
11. Глобальная статистика молднета за 2008 г.. Accesibil pe internet www.promo.md/MoldNet/

Recenzent: dr. hab., conf . univ. Popa A.
Prezentat la 15. 10. 2009

PANORAMA DEZVOLTĂRII INDUSTRIEI ALIMENTARE CU SPECIFICAȚII TERITORIALE

Liudmila ROŞCA - SADURSCHI,
Catedra de Economie şi Management
în Afaceri şi Servicii

Aujourd'hui la branche industrielle de la République Moldova est développée multilatéral. Est compté au total plus de 20 aspects de l'activité, de qui l'industrie de l'alimentation a le plus grand part en volume total de la production industrielle. C'est pourquoi on donné plus d'attention a cet branche industrielle dans cet article. On analyse les paramètres principaux et on énumère les problèmes les plus fréquents, tels que : l'exportation des vins à la Russie, l'importation des matières premières et des produits finis, les problèmes des oenologistes locaux, la politique régionale du gouvernement et la crise economique mondielle.

Conform Clasificatorului Activităţilor din Economia Moldovei(din anul 2005), sectorul industrial al Republicii Moldova este constituit din industria extractivă, industria prelucrătoare şi sectorul energetic. Ponderea cea mai mare în complexul industrial al ţării o menţine industria prelucrătoare- 85,3 % din totalul industriei. [1] Cota maximă din aceasta o deţine industria alimentară – aproximativ 51%(conform valorii producţiei fabricate). Industria alimentară este prezentată de către 13(conform unor surse 12) tipuri de activităţi. Înseşi numărul de întreprinderi ce activează în domeniul dat a înregistrat o scădere în ultimii trei ani respectiv 316- în anul 2005, la 303-2007, ceea ce a contribuit şi la modificarea numărului de întreprinderi din total industrie prelucrătoare .

Reducerea a fost menţionată şi la valorea producţiei fabricate de le 8956,5 mii lei în 2005, la 8605,8 în 2007, care a fost însoţită şi de o micşorare a numărului personalului industrial productive din aceeaşi ramură, de la 34,6 mii personae în 2005 la 27,3 mii personae către anul 2007. Acestea duc la micşorarea cotei industriei prelucrătoare din totalul industriei de la 87,0% în anul 2006 la 85,3% în anul 2007 [1]. Fapt ce denotă o reducere a indicatorilor macroeconomici, a exporturilor şi mai ales a produsului intern brut. Mai detaliat dinamica indicatorilor principali în ultimii trei ani este prezentată în următorul tabel. (Tabelul 1).

Tabelul 1. Principalii indicatori ai întreprinderilor din industria alimentară şi a băuturilor.

	Numărul de întreprinderi			Valoarea producţiei fabricate (preţuri curente), mil.lei			Structura producţiei industriei alimentare pe tipuri de activităţi (%)		
Anii	2005	2006	2007	2005	2006	2007	2005	2006	2007
Industria alimentară şi a băuturilor, total Dintre care:	316	310	303	8956,5	8130,8	8605,8	100	100	100
1. Producţia prelucrarea şi conservarea cărnii	14	14	15	485,2	530,6	734,2	5,4	6,5	8,5
2. Prelucrarea şi conservarea fructelor şi legumelor	35	34	27	610,6	774,6	1042,6	6,8	9,5	12,1
3. Fabricarea uleiurilor şi grăsimilor vegetale şi animale	2	1	-	631,9	668,9	-	7,1	8,2	
4. Fabricarea produselor	15	13	13	712,0	799,1	1006,7	7,9	9,8	11,7

lactate									
5. Fabricarea produselor de morărit a amidonului şi produselor din amidon	13	11	10	11,7	26,0	58,5	0,1	0,3	0,7
6. Fabricarea nutreţurilor gata pentru animale	4	6	3	9,8	20,2	22,4	0,1	0,2	0,3
7. Fabricarea pîinii şi a produselor de patiserie proaspete	50	51	52	576,2	634,4	760,6	6,4	7,8	8,8
8. Fabricarea zahărului	7	6	6	659,7	905,1	442,8	7,4	11,1	5,1
9. De cacao, ciocolată şi produse zaharoase de cofetărie	3	3	3	276,6	313,5	378,0	3,1	3,9	4,4
10. Fabricarea băuturilor alcoolice destilate	13	13	16	668,7	458,3	463,4	7,5	5,6	5,4
11. Fabricarea vinului	129	126	125	3513,8	2022,7	1689,9	39,2	24,9	19,6
12. Fabricarea berii	5	5	-	476,6	560,7	695,2	5,3	6,9	8,1
13. Apei minerale şi a băuturilor răcoritoare	13	13	13	154,2	256,9	267,8	1,7	3,2	3,1

Sursa : [1,2]

Dacă e să analizăm mai aprofundat sectorul industrial putem observa că în decursul a 5 ani de activitate(2003-2007) industria alimentară deţine în mediu ponderea de 54,2% din industria prelucrătoare. Însă în aceşti 5ani se observă o diminuare a valorii producţiei fabricate şi respectiv a cotei industriei alimentare din industria prelucrătoare(tabelul 2).

Tabelul 2. Dinamica valorii producţiei fabricate a industrie prelucrătoare

Anii	**Valoarea producţiei fabricate,mil.lei**		**Ponderea industriei alimentare în valoarea totală a industriei prelucrătoare(%)**
	Industria prelucrătoare, mil.lei	Industria alimentară,mil.lei	
2003	13311,2	8269,8	62,1
2004	14665,4	8752,1	59,7
2005	17627,1	19242,8	58,1
2006	18717,9	9226,2	49,3
2007	21390,3	9952,5	46,5

Sursa : Elaborat de autor în baza datelor din Anuarul Statistic al Republicii Moldova 2008

Din datele prezentate de tabelul 2 şi tabelul 1 observăm că în anul 2007, comparativ cu anul 2003 valoarea producţiei fabricate din industria alimentară se reduce, contribuind şi la reducerea valorii totale a producţiei fabricate din industria prelucrătoare, micşorînd astfel ponderea şi pe total industrie.

Un mare prejudiciu industriei alimentarea i-a fost adus de politica externă a ţărilor partenere, cum ar fi: interzicerea importului de fructe şi legume şi a produselor din carne în Rusia în anul 2005. Mai apoi a urmar „embargoul la vinuri" în anul 2006, care a dus la reducerea indicatorului general pentru fabricarea vinului, ajungînd, astfel la o cotă de 24,9% din total industrie în anul 2006, comparativ cu 39,2% în anul 2005. Avînd în vedere că fabricarea vinului deţine o cotă considerabilă din totalul valorii producţiei fabricate a industriei alimentare, ajunge la 19,6% în anul 2007 iar fabricarea băuturilor alcoolice destilate, aproximativ 8%- în anul 2005 şi respeciv 5,4%-în anul 2007.[3]

O altă problemă a ramurii viniviticole a fost greşeala strategică: un temp foarte lent de diversificare a exportului producţiei vinicole şi orientarea în general pe piaţa Rusiei.

Una dintre principalele cauze de reducere a cotei fabricării vinurilor din total industrie ar fi, scăderea competitivităţii vinurilor noastre pe piaţa Rusiei şi a altor ţări. După părerea unor specialişti, preţurile la materia primă şi costurile de fabricare a vinurilor la noi în ţară sunt mai mari decît în ţările lumii noi şi a Europei de Est. Astfel, totalul cheltuielilor pentru

fabricarea unei sticle de vin roşu pentru export în ţările Estice, în Moldova se estimează, în mediu, la 1,44$, pe cînd, de exemplu, în California – 1,32$.[3]

În ajunul stopării exporturilor, companiile erau pe „val", acum ele sunt slăbite, în special financiar. În anul 2006 – 85% din vinurile moldoveneşti au fost exportate pe piaţa rusă, însă în expresie valorică exporturile s-au redus cu 4% vaţă de anul 2005, ajungînd la 19,18 mln.USD. [4].

Însă cota livrărilor de vinuri basarabene în anul 2008 pe piaţa Uniunii Europene a fost de 12,4%, faţă de 86% în ţările CSI. Cota UE ar fi fost cu mult mai mică dacă exporturile pe piaţa rusă ar fi crescut mai puternic. [5]

Astăzi producţia autohtonă pierde din lupta concurenţială în mai multe ramuri industriale, fapt demonstrat de valoarea produselor importate şi exportate de Republica Moldova pe parcursul anului 2006.(tabelul 3)

Tabelul 3. Valoarea produselor importate şi exportate în Republica Moldova pe parcursul anului 2006

Denumirea produselor sau grupei de produse		Valoarea, mln. $		Deficit, mln. $
		Export	Import	
1	Carne şi semifabricate din carne	1,8	19,3	17,5
2	Materii prime din piele	9,9	18,1	8,2
3	Lapte şi produse lactate ; ouă ; miere naturală	10,4	15,1	4,7
4	Produse finite din grîne, făină, crohmal, lapte, produse de cofetărie	3,1	14,7	11,6
5	Legume	5,7	10,5	4,8

Sursa : [6]

Mai bună este situaţia la exportul fructelor şi vinurilor,care depăşeşite importul acestora, însă în anul 2006 s-au importat fructe în valoare de 20,5 mln.$, băuturi alcoolice şi nealcoolice, oţet în valoare de 42,4 mln.$ [3]

Cu toate acestea, în dinamică unii indicatori sunt într-o stabilă creştere cum ar fi producţia, prelucrarea şi conservarea cărnii, în anul 2005 înregistrează –producţie fabricată în valoare de 485,2 mil. lei, iar în anul 2007-734,2 mil. lei, respectiv cu 249 mil. lei sau aproximativ cu 15%.

Creşteri sunt menţionate şi la prelucrarea si conservarea fructelor şi legumelor cu ≈1,7 %, la fabricarea produselor lactate cu ≈1,4%, la fabricarea pîinii şi produselor de patiserie proaspete ≈ 1,3%, şi alte tipuri de activităţi care în general au contribuit la menţinerea în importanţei industriei alimentare şi a băuturilor , şi nu au permis decăderea acesteia. Dar deoarece cota acestor activităţi din totalul industriei alimentare este relativ mică şi rolul acestora în dezvoltarea ramurii date la fel este neînsemnat.

În anul 2008 situaţia se schimbă întreprinderile de producere a vinului, deţinînd o pondere de 9,6% în structura producţiei industriale în ansamblu (în anul 2007-7,6%) au obţinut producţie cu 26% mai mult decît în anul 2007, ceea ce a determinat majorarea volumului total al producţiei cu 2,0%. La creşterea volumului total al producţiei au contribuit şi creşterile înregistrate la întreprinderile cu aşa activităţi ca: fabricarea zahărului- de 1,8 ori, fabricarea produselor lactate- cu 6,0%, fabricarea pîinii şi a produselor de patiserie proaspete – cu 7,1%, fabricarea băuturilor alcoolice distilate – cu 6,2%.[7]

Aceste schimbări către anul 2008 pot fi influenţate şi de amplasarea regională a industriei, deoarece repartizarea teritorială a întreprinderilor a avut loc în perioada sovietică în conformitate cu schemele generale de dezvoltare. Respectiv întreprinderile industriale sunt

amplasate preponderent în oraşe mari şi centre raionale. Cele mai multe întreprinderi industriale sunt amplasate în municipiu Chişinău , căruia îi revine 76% din numărul total al întreprinderilor industriale . sub aspect regional cel mai mare volum al producţiei îi revine regiunii Centru (63,2%), şi respectiv regiunilor de Nord (25,8%), şi Sud (11%) din totalul producţiei industriale. Majoritatea întreprinderilor mari sunt amplasate în oraşe mari (Chişinău, Bălţi,Cahul,Soroca) iar în centrele raionale şi în localităţile săteşti activează intreprinderile mici din industria alimentară şi cea de prelucrare a materiei prime agricole. [8]

Pentru a determina ponderea producţiei fabricate din diferite regiuni în valoarea totală ne vom opri la dezvoltarea şi structura industriei regionale, şi anume regiunea de sud a ţării.

Regiunea de dezvoltere Sud este o zonă preponderent agrară, situată pe cîmpia Moldovei de Sud şi dealurile Tigheciului, cuprinzînd 8 raioane: Căuşeni, Ştefan Vodă, Basarabeasca, Taraclia, Leova, Cantemir, Cahul şi Cimişlia. Solurile caracterizate printr-o fertilitate bună şi medie, sunt recomandate pentru soiurile preţioase de viţă de vie, ceriale păioase de toamnă, livezi de sîmburoase, pajişte şi altele.

Din aceste considerente regiunea de sud în perioada sovietică era predestinată pentru cultivarea produselor agricole şi prelucrarea acestora. Aici au fost construite artificial canale de irigare pentru intensificarea agriculturii în această zonă. Respectv majoritatea întreprinderilor amplasate pe acest teriitoriu fac parte din industria prelucrătoare şi mai ales cea alimentară .

Conform datelor prezentate de Strategia de Dezvoltare regională la finele anului 2005 în total în domeniul industriei din regiune funcţionează 244 de intreprinderi dintre care aproximativ 74% sunt concentrate în raioanele Cahul (35,7%), Căuşeni (22,5%), şi Ştefan Vodă (15,6%). Dintre care 77 sau 31% sunt întreprinderi industriale mari. [8]

Principalele domenii de activitate a întreprinderilor industriale din regiunea de sud sunt: conservarea fructelor şi legumelor, producerea vinurilor, fabricarea produselor de morărit, producerea şi prelucrarea tutunului, industria textilă, prelucrarea şi conservarea produselor lactate şi a cărnii, producerea materialelor de construcţii. Întreprinderile rentabile din zona dată, ce practică aceste tipuri de activitate, preponderent sunt mari şi constituie 12% din numărul întreprinderilor mari ale Republicii Moldova. În regiunea de dezvoltare sud sunt amplasate în jur de 53 fabrici de vinuri, peste 27de combinate de panificaţie şi băuturi; în jur la 12 întreprinderi de colectare şi prelucrare a produselor cerealiere, 7 întreprinderi de uscare şi congelare a fructelor şi legumelor , aproximativ 6 fabrici de conserve, 2 fabrici de brînzeturi, cam tot atîtea fabrici de prelucrare a laptelui, mai multe elevatoare amplasate preponderent în regiunile rurale, în jur la 4 întreprinderi de prelucrare a cărnii şi producerii mezelurilor. (Tabelul 4)

Valoarea şi volumul producţiei fabricate în regiunea dată le vom prezenta în următorul tabel (tabelul 5)

Tabelul 4. Principalii indicatori ai activităţii întreprinderilor industriale de profil teritorial (regiunea Sud)

	Numărul întreprinderilor		Volumul producţiei					
	2006	2007	2006			2007		
			Mln./lei	Structura %	În % faţă de 2005	Mln./lei	Structura %	În % faţă de 2005
Total	683	691	21519,6	100	94,9	25084,4	100	116,6
Municipiu Chişinău	251		11488,0	53,4	95,8	13822,2	55,1	100,5
Bălţi	41		2515,8	11,7	98,5	3199,6	12,8	100,5
Raionul Basarabeasca	7		32,4	0,2	77,6	70,8	0,3	68,0
Raionul Cahul	24		313,0	1,4	79,3	317,4	1,3	95,9
Raionul Cantemir	5		68,3	0,3	43,1	46,5	0,2	47,0
Raionul Căuşeni	9		122,5	0,6	68,5	137,3	0,5	91,5
Raionul Cimişlia	10		72,5	0,3	70,1	53,9	0,2	74,0

Raionul Leova	5		34,2	0,2	122,9	21,8	0,1	57,0
Raionul Ştefan Vodă	12		122,7	0,6	74,8	145,1	0,6	71,4
Raionul Taraclia	13		158,9	0,7	94,6	215,6	0,9	129,6
UTA Găgăuzia	41		777,9	3,6	77,8	785,6	3,1	89,6

Sursa : elaborat de autor în baza datelor prezentate în Anuar Statistic 2007, Anuarul Statistic 2008

În tabelul 4 este prezentată structura volumului de producţie în profil teritorial, comparativ pe doi ani (2006-2007) . După cum observăm în ultimii doi ani se atestă o creştere a volumului de producţie cu 16,6% faţă de anul 2006, însă în anul 2006 ca rezultat al secetei şi imbargoului impus de Rusia pentru vinurile moldoveneşti volumul total de producţie scade. În anul 2007 se atestă o creştere şi la numărul de întreprinderi de la 683 în 2006 la 691 în anul 2007.

Dacă e să analizăm în profil teritorial, observăm că în anul 2006 circa 53,7% din valoarea totală a producţiei fabricate îi revine mun. Chişinău, unde sunt concentrate 251 de întreprinderi industriale ce constituie în jur la 37% din numărul total al întreprinderilor . Către anul 2007 volumul de producţie creşte şi respectiv observăm creşterea cotelor regiunilor în volumul total, cum ar fi la mun. Chişinău 55,1%, la mun. Bălţi de la 11,7% în 2006 către 12,8% în 2007.

Regiunea de Sud considerată preponderent agrară şi unde predomină întreprinderile prelucrătoare a produselor agrare şi anume din industria alimentară şi a băuturilor, şi industria textilă în anul 2006 are o marjă de 4,3% din volumul total al producţiei industriale, iar către anul 2007 această marjă scade cu 0,2%.

Reducerea volumului de producţie fabricată este menţionată şi la nivelul fiecărui raion în parte drept urmare, în mare măsură, a secetelor din anii 2006-2007, în anul 2008 situaţia se schimbă, dar pentru unele raioane neînsemnat(raioanele: Cantemir, Leova, Cimişlia). Raioanele Cantemir şi Leova sunt considerate cele mai slab dezvoltate din regiunea data. Aici se conturează o altă problemă atît a regiunii date, cît şi a întregii ţări: este „Reforma administrativă" cînd centrele administrative au fost structurate în judeţe, iar mai tărziu cu 2 ani au revenit la raioane şi centre raionale. În aceşti doi ani unele raioane s-au desfiinţat ca centre economice şi culturale, multe întreprinderi s-au restructurizat sau au ajuns la faliment. Practic toată industria a fost concentrată în centre judeţene (respectiv se dezvoltă fabrica de brînzeturi din Hînceşti şi îşi stopează activitatea fabrica de prelucrare a laptelui din oraşul Leova. Ca rezultat actualmente avem următoarea structură a industriei alimentare în zona de sud(tabelul 5).

Tabelul 5. Structura industriei alimentare pe tipuri de produse fabricate în zona de sud

Valoarea producției industriale (în prețuri curente)		Total		Total sud		Basarabeasca		Cahul		Cantemir		Căuşeni		Cimişlia		Leova		Ştefan Vodă		Taraclia	
		2007	2008	2007	2008	2007	2008	2007	2008	2007	2008	2007	2008	2007	2008	2007	2008	2007	2008	2007	2008
1	Carne (tone)	4132.0	2160.6																		
2	Mezeluri (tone)	14349.8	16258.1	51,0	43,1							51,0	43,1								
3	Sucuri de legume şi fructe(tone)	49244.4	35714.4	183,5	123,9													3,0		180,5	123,9
4	Conserve de legume (tone)	17983.4	32979.5	1329,4	3339,2							977,8	1117,3					351,6	2221,9		
5	Fructe prelucrate şi conservate (tone)	12193.3	15925.8	4329,6	1606,7							4227,0	1256,0					102,6	350,7		
6	Lapte şi frişcă (cu un conținut de grăsime pînă la 6%) (tone)	24043,9	66387,1	314,0	320,0			314,0	320,0												
7	Unt (tone)	3381,7	4327,6	19,0	24,0																
8	Brînzeturi proaspete (tone)	3786,3	4265,5	71,0	51			71	51												
9	Caşcaval şi brînză grasă(tone)	1801,4	1981,4	77,0	95			77,0	95												
10	Lapte prins iaurt şi altele produse fermentate (tone)	23561,1	23576,9	385	290			385	290												
11	Făină(tone)	39193,2	47803.4	574,4	189,1			574,4	189,1												
12	Crupe, grişuri şi aglomerate (tone)	441,6	439.3	-	-																
13	Nutrețuri gata pentru hrana animalelor (tone)	17723,3	20384.3	-	-																
14	Pîine şi produse de	98453,0	107224.8	5616,4	5992,1	283,0	311,9	4505,7	4896,6			383,1	362,6	33,6	26,4	371,0	361,6	40,0	33,0		

	panificație (tone)																				
15	Produse de cofetărie (tone)	30859,3	31849.9	1769,3	1595,9			1747,8	1576,7			1,0	1,4			20,5	17,8				
16	Paste făinoase (tone)	6140,1	4735.0	-	-																
17	Divin (mii dal)	531,2	702.6	190,6	281,9															190,6	281,9
18	Vodcă (mii dal)	4162	267.7	1,1	2,1															1,1	2,1
19	Vin spumant (mii dal)	540,6	574.3	-	-																
20	Vinuri naturale din struguri(mii dal)	11768,9	13794.8	2649,8	3339,3	112,5	197,6	1099,6	1435,8	162,3	394,6	205,0	289,2	230,8	123,3	224,8	81,5	309,4	435,0	305,4	382,3
21	Vinuri tari cu o concentrație de alcool de peste 15%(mii dal)	981,1	925.2	139,8	204,8	27,7	5,8	73,8	169,2	1,2	-	7,4	15,0	-	-	4,8	-	20,4	11,6	4,5	3,2

Sursa: [9]

Conform datelor din tabel observăm că în regiunea de sud sunt concentrate întreprinderile de conservare a legumelor (conform datelor din anul 2008), producere a pîinii şi produselor de panificaţie, fabricarea vinurilor naturale din struguri. E de menţionat faptul că cea mai diversificată activitate industrială este în raioanele Cahul, Căuşeni, Ştefan Vodă, Taraclia. Respectiv acestea sunt raioanele unde este concentrat cel mai mare număr al întreprinderilor industriale.

Ca să facem o concluzie la starea actuală a industriei, în general, menţionăm că în primul cvartal al anului 2009 volumul producţiei industriale fabricate în Moldova a scăzut cu 24,2%, comparativ cu aceeaşi perioadă a anului precedent. Factorul deminutiv ar fi criza economică mondială.

Însă este de menţionat faptul, că necătînd la deficitul de finanţe, întreprinderile autohtone îşi promovează produsele pe piaţa externă(şi anume produse ecologic pure) şi diversifică sortimentul. Drept dovadă a stării industriei relativ pozetivă este situaţia economică mai rea a ţărilor vecine (Ucraina) sau a ţărilor membre CSI. Conform datelor oferite de comitetul statistic al ţărilor CSI pe primul loc cu o scădere de 31,9% se află Ucraina, pe cînd Uzbekistanu în aceeaşi perioadă înregistrază o creştere a nivelului de producţie industrială cu 9,9%. Cel mai mic nivel de reducere se înregistrează în Azerbaidjan – cu 2,2%; Belarusi- 4,5% şi Cazahstan cu doar 4,6%.[10]

Referinţe:

1. *Anuarul statistic al Republicii Moldova*, Biroul Naţional de statistică al Republicii Moldova, Chişinău 2008, 580p..
2. *Anuarul statistic al Republicii Moldova*, Biroul Naţional de statistică al Republicii Moldova, Chişinău 2007, 560p..
3. „Свободное слово, для свободных людей”, статья: Промышленность Молдовы: вчера, сегодня, завтра; автор: Михаил Пойсик, 30.07.2008. Accesibil pe internet: http://ava.md/021-ekonomika-i-biznes/print,01035-promishlennost-moldovi-vchera-segodnya-zavtra.html
4. Moldova.org(Moldova's Best International Gateway), „Serviciul rus de protecţie a consumatorilor solicită stoparea importurilor de vinuri moldoveneşti”. 27 martie 2006. Accesibil pe internet: http://economie.moldova.org/news/serviciul-rus-de-protectie-a-consumatorilor-solicita-stoparea-importurilor-de-vinuri-moldovenesti-11500-rom.html
5. „Jurnalul de Botoşani şi Dorohoi”, săptămînal independent. Articolul „Rusia este gata să lanseze un nou război împotriva vinurilor moldoveneşti”. 26 august 2008. http://www.jurnalulbtd.ro/articol-Rusia-este-gata-sa-lanseze-un-nou-razboi-impotriva-vinurilor-moldovenesti-4-1565.html
6. Raport privind activitatea Ministerului agriculturii şi a industriei alimentare în anul 2007 şi obiectivele trasate pentru anul 2008 www.maia.gov.md
7. *Dezvoltarea social – economică a Republicii Moldova în anul 2008*, Biroul Naţional de statistică al Republicii Moldova, Chişinău 2009, 66 p..
8. **HOTĂRÎRE** Nr. 1149 din 05.10.2006 **cu privire la Strategia de dezvoltare a industriei pe perioada pînă în anul 2015** Publicat : 20.10.2006 în Monitorul Oficial Nr. 164-167 art Nr : 1243
9. Principalii indicatori social-economici pe regiuni de dezvoltare , raioane şi municipii în ianuarie-decembrie 2007,2008 www.statistica.md
10. Resurse informaţionale: AVA.MD (Moldova – Transnistria - Găgăuzia), Chişinău, 07.05.2009 http://ava.md/021-ekonomika-i-biznes/02421-krizis-promishlennosti-v-moldove-huzhe-tolko-na-ukraine.html

Recenzent: prof. univ., dr. hab. Parmacli Dm.
Prezentat la 15. 10. 2009

ESTIMAREA INDICATORILOR DE PERFORMANȚĂ DIN CADRUL ÎNTREPRINDERILOR PRESTATOARE DE SERVICII DE ALIMENTAREA CU APĂ ŞI CANALIZARE DIN REGIUNE DE DEZVOLTARE SUD A REPUBLICII MOLDOVA

Irina TODOS,
Catedra Economie şi Mangement
în Afaceri şi Servicii

Les indicateurs de performance sont utilisés dans le monde entier dans de nombreux secteurs économiques comme un outil de travail. Pour atteindre ses objectifs, opérateur de service de l'eau et l'assainissement ont à obtenir un rendement élevé et l'efficacité. L'évaluation de l'efficacité dans ce secteur consiste dans le calcul des indicateurs pour exprimer la sécurité fonctionnelle des installations et des équipements en termes de continuité, puisque interrompre l'approvisionnement en eau peut avoir des effets préjudiciables sur la population et l'économie nationale. Les problèmes essentiels qui requièrent l'attention de l'approvisionnement en eau sont les suivants: assurer un degré élevé des aliments, tout en maintenant le flux et la pression à l'intérieur des limites certaines, etc.

Particularitățile sectorului comunal de aprovizionare cu apă şi canalizare impun stabilirea şi calculul unor indicatori specifici de eficiență economică, ce trebuie să cuprindă o serie de aspecte referitoare la: utilizarea cât mai eficientă a resurselor de apă; reducerea consumurilor specifice; reducerea pierderilor în rețea etc

Indicatorul de performanță reprezintă *măsura cantitativă a unui aspect particular al performanței operatorului sau al standardului serviciului*. Indicatorul de performanță asistă la monitorizarea şi evaluarea eficienței şi a eficacității operatorului, simplificând astfel o evaluare complexă[1].

Literatura de specialitate propune o serie de indicatori de performanță pentru serviciile de alimentare cu apă şi de canalizare, care să exprime: *nivelul de acoperire a serviciului; consumul şi producția de apă; apa nejustificată; practicile de contorizare; performanțele sistemului; costuri şi personal; calitatea serviciilor; facturarea şi încasarea; performanțele financiare; investițiile de capital.*

Regiunea de Dezvoltare Sud a Republicii Moldova include 8 raioane: Cahul, Cantemir, Leova, Taraclia, Cimişlia, Ştefan-Vodă, Basarabeasca, Căuşeni.

În cele ce urmează, în baza datelor Raportului Statistic nr 1 „Apeducte – Canalizare" şi altor documente, prezentate de Întreprinderile Municipale „Apă-Canal", din raioanele sus menționate, au fost calculați următorii indicatori de performanță:

❖ ***Nivelul de acoperire a serviciului***. Acest indicator de performanță întruneşte trei elemente:

- *Populație asigurată cu apă* - **P_{aa}**, care se determină astfel: $P_{aa} = \frac{Pr_{aa}}{Pr} * 100$, unde: *Praa* - procentul populație rezidente asigurate cu apă; *Pr* - totalul populației rezidente.
- *Populație asigurată cu servicii de canalizare* – **Pac**, care se calculează conform relației: $P_{ac} = \frac{Pr_{ac}}{Pr} * 100$, unde: Pr_{ac} - procentul populației rezidente care beneficiază de canalizare; *Pr* - totalul populației rezidente.
- *Tratarea apelor uzate* – **Tau**, se determină folosind formula $Tau = \frac{Cauct}{Cauc} * 100$, unde : C_{auct} - cantitatea de apă uzată colectată şi tratată la nivel primar, secundar, terțiar; C_{auc} - procentul din totalul apelor uzate colectate supus nivelelor de tratare primar, secundar, terțiar.

Tabelul 1. Acoperirea populației cu servicii de alimentare cu apă şi canalizare[12]

Î.M	2005			2006			2007		
	P_{aa} %	Pac %	Tau %	P_{aa} %	Pac %	Tau %	P_{aa} %	Pac %	Tau %
Cahul	94,4	74,1	100	94,6	74,1	100	94,8	74,1	100
Cantemir	76,9	76,9	100	68,8	39,5	100	65,2	40	100
Cimişlia	54,7	2,4	-	52,3	2,3	-	50,7	2,5	-
Leova	30,7	16,2	100	35,1	16,3	100	35,9	16,3	100
Taraclia	46,8	8,8	100	49	9,5	100	56,4	10,2	100
Căuşeni	25,1	71,5	100	33,8	71	100	34,5	55,5	100
Ştefan-Vodă	56,4	50	100	56,4	50	100	76,9	50	100
Basarabeasca[13]	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Pe baza acestor date putem reprezenta grafic nivelul de acoperire cu servicii de apă şi servicii de canalizare în oraşele analizate.

Din figura 1, rezultă că cel mai înalt nivel de acoperire cu servicii de alimentare cu apă beneficiază consumatorii Î.M.„Apă-Canal" din or.Cahul şi acest indicator atinge o cotă de aproximativ 95%, din totalul populației rezidente.

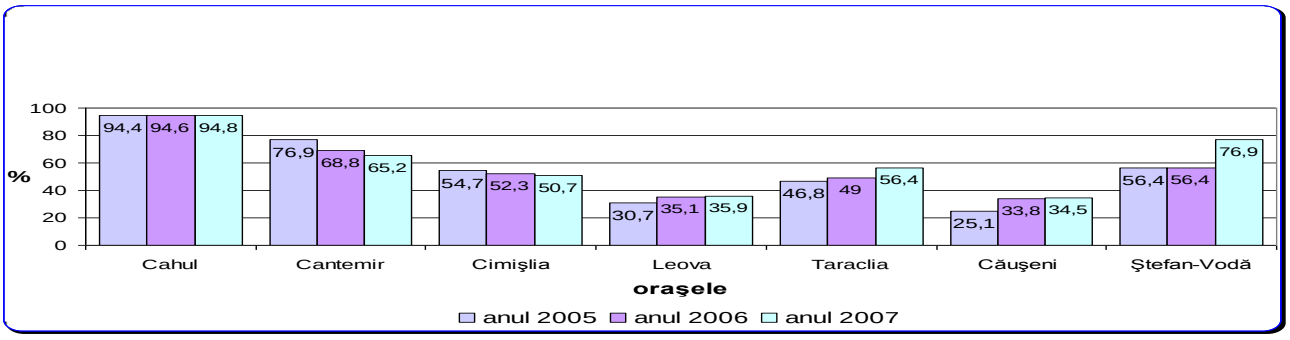

Sursa: elaborat de autor în baza datelor din tabelul 1.

Figura 1. Nivelul de acoperire al serviciului de alimentare cu apă, %

De asemenea, se observă o tendință de majorare, în anul 2007 față de anul 2006, a nivelului de acoperire a populației cu servicii de apă, în or.Taraclia – cu 7% , aceeaşi tendință se observă şi în or. Ştefan-Vodă, tot în aceeaşi perioadă, cu 20%. Această majorare se datorează faptului în localitățile menționate se implementează diferite proiecte de finanțare.

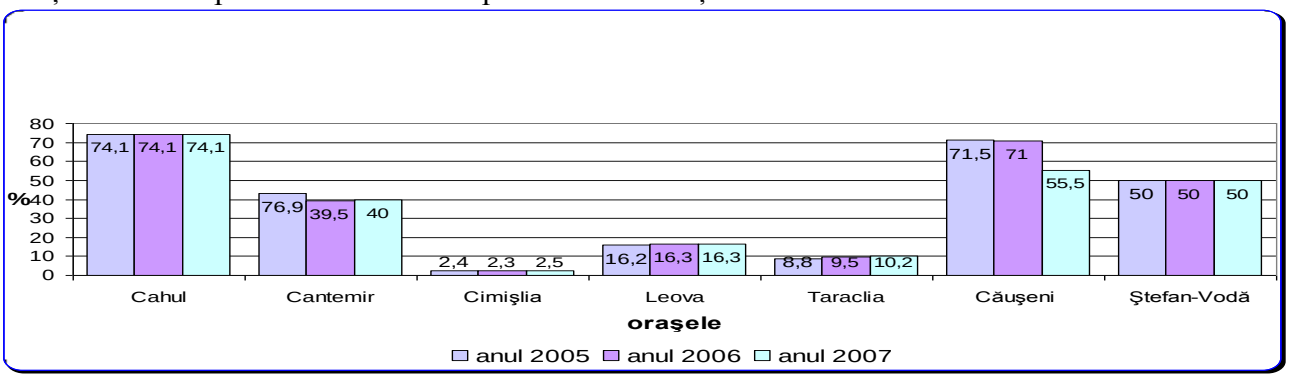

Sursa: elaborat de autor în baza datelor din tabelul 1.

Figura 2. Nivelul de acoperire al serviciului de canalizare, %

În ce privește nivelul de acoperire a serviciilor de canalizare, cea mai mare acoperire cu servicii de canalizare se atestă, la fel, în or.Cahul cu 74% .

[12] Datele din tabelele 1, 2, 3, 4 au fost calculate de autor în baza datelor. Raportului statistic nr-1. „ Apeducte – Canalizare " şi alte date prezentate de 7 Întreprinderi Municipale „ Apă – Canal „ din centrele raionale din regiunea de Dezvoltare Sud.

[13] Din motive subiective, în prezentul paragraf nu se va face referire la prestatorul de servicii din Basarabeasca, deoarece conducerea acestei întreprinderi a refuzat colaborarea şi oferirea datelor solicitate.

În ceea ce priveşte tratarea apelor uzate, putem observa că toate apele urbane colectate sunt tratate 100%, excepție făcând or. Cimişlia, deoarece în această localitate stația de tratare a apelor uzate nu funcționează de aproximativ 10 ani.

❖ ***Consumul şi producția de apă.*** Din această grupă fac parte următorii indicatori:

• *Producția de apă* – **Qa,** care se determină astfel: $Qa = \frac{Af}{Paa * 365}$, unde: A_f - cantitatea anuală totală de apă furnizată în sistemul de distribuție; *Paa* - populația asigurată cu apă.

• *Consumul de apă* – **Ca,** care se calculează conform relației: $Ca = \frac{Av}{Paa * 365}$, unde. *Av* - cantitatea anuală totală de apă vândută; *Paa* - populația asigurată cu apă.

• *Consumul de apă contorizat* – **Cacont,** se determină folosind formula: $Cacont = \frac{Capc}{Pc * 365}$, unde: *Capc* - cantitatea anuală de apă consumată de populația contorizată; *Pc* - populația contorizată.

Tabelul 2. Consumul şi producția de apă

Î.M	2005			2006			2007		
	Q_a	Ca	Cacont	Q_a	Ca	Cacont	Q_a	Ca	Cacont
	l/om zi	l/om zi	l/om zi	l/om zi	l/om zi	l/om zi	l/om zi	l/om zi	l/om zi
Cahul	90	85	540	90	85	310	100	96	290
Cantemir	24	17	90	24	19	80	32	26	90
Cimişlia	42	20	90	31	21	120	45	24	140
Leova	130	75	96	139	73	97	222	128	153
Taraclia	100	65	102	69	53	98	76	59	115
Căuşeni	137	35	544	106	36	31o	102	35	290
Ştefan-Vodă	67	27	199	71	28	206	69	32	256

Conform datelor din tabel avem următoarea situație grafică a producției de apă:

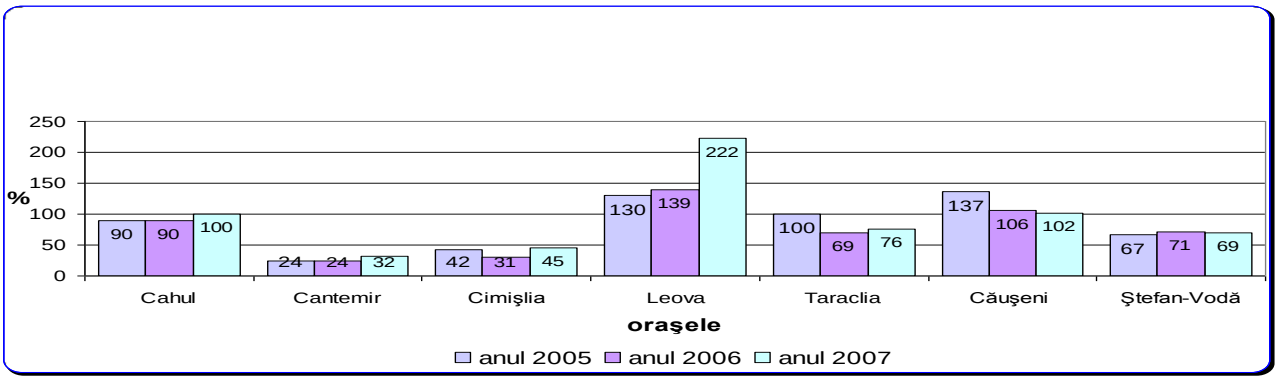

Sursa: elaborat de autor în baza datelor din tabelul 2.

Figura 3. Producția urbană de apă

Analizând datele acestei diagrame, figura 3, rezultă că producția de apă, în cadrul întreprinderilor „Apă-Canal", este în permanentă creştere. Cea mai mare producție de apă se înregistrează în oraşul Leova - 222 l/om/zi**,** dar cea mai scăzută producție se atestă în oraşul Cantemir – de 32 l/om/zi. Pentru ameliorarea situație, din luna noiembrie 2006, în oraşul Cantemir se implementează „Proiectul de asanare a sistemului de aprovizionare cu apă potabilă şi evacuarea apelor uzate" cu finanțarea de către Cooperarea Austriacă de Dezvoltare. Valoarea totală a proiectului este de 1 320 000 €, dintre care ADA – 1 100 000 € şi Primăria Cantemir 220 000 €. Scopul acestui proiect este „îmbunătățirea tratării şi distribuției apei potabile şi realizarea unui studiu de fezabilitate a apelor uzate". La ora actuală lucrările se desfăşoară cu succes, fiind îndeplinit un volum de muncă de aproximativ 52,7% din volumul total.

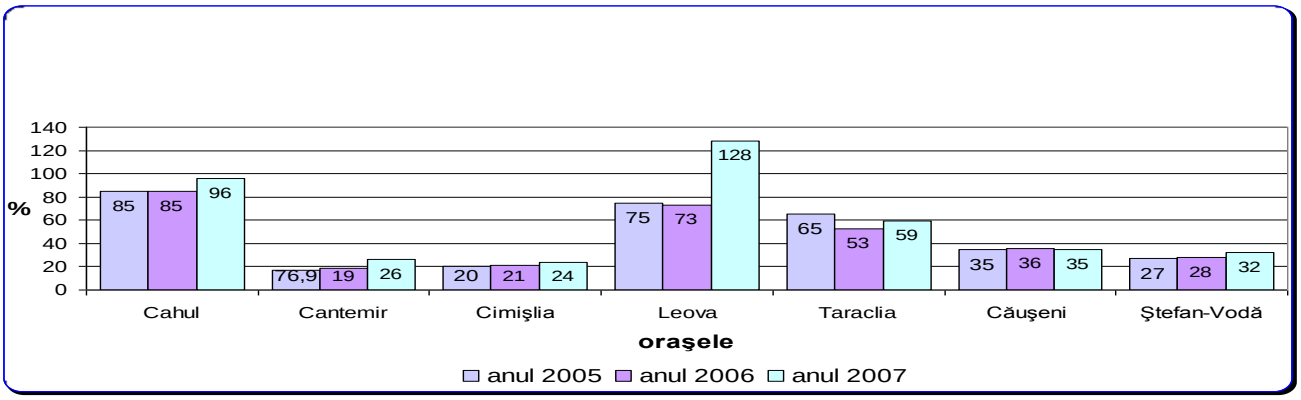

Sursa: elaborat de autor în baza datelor din tabelul 2.

Figura 4. Consumul urban de apă

Reieşind de datele acestei diagrame, figura 4, rezultă că cel mai mare consum urban de apă se înregistrează în oraşul Leova – 128 l/om/zi şi Cahul - 96 l/om/zi. În celelalte localităţi consumul zilnic fiind sub limita de 100 l/om/zi.

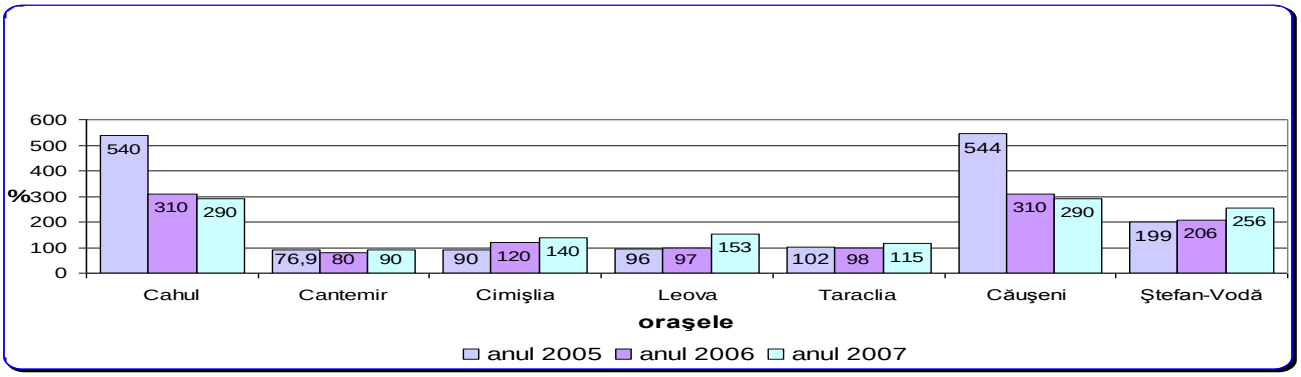

Sursa: elaborat de autor în baza datelor din tabelul 2.

Figura 5. Consumul urban de apă contorizat

Consumul urban contorizat diferă de consumul urban, din cauză că foarte puţini consumatori sunt contorizaţi. Astfel în oraşele Cahul şi Căuşeni, în anul 2007, consumul contorizat a atins nivelul de 290 l/om/zi. De asemenea, se observă o diminuare a acestui indicator în anul 2007, de la 540 l/om/zi, anul 2005, la 290 l/om/zi, acest fapt se datorează majorării numărului consumatorilor care s-au contorizat pe parcursul ultimilor 2 ani.

❖ ***Apa nejustificată şi practicile de contorizare.*** În această lucrare, aceşti indicatori sunt cuplaţi într-o grupă, dar de fapt în literatura de specialitate fiecare indicator este o grupă de sinestătătoare, astfel ele cuprind:

➢ ***Apa nejustificată***

• *Apa care nu aduce venit* – **Afv ,** se calculează conform formulei: $Afv = \frac{Af - Av}{Af} * 100$, unde: *Af* - *Av* - procentul apei care nu aduce venituri(diferenţă între cantitatea anuală de apă livrată în sistemul de distribuţie şi cantitatea anuală de apă vîndută); *Af* - cantitatea anuală livrată în sistemul de distribuţie.

➢ ***Practicile de contorizare***

• *Gradul de contorizare la consumator* - **$G_{cc,}$** - indică cota branşamentelor contorizate în numărul total de branşamente şi se determină folosind formula: $G_{cc} = \frac{Bc}{B} * 100$, unde:*Bc* - procentul branşamentelor contorizate; *B* - numărul total de branşamente.

• *Proporţia din apa vîndută care este contorizată* - **$PAv_{cont,}$** se determină folosind formula: $PAv_{cont} = \frac{Av_{cont}}{Av} * 100$, unde: Av_{cont} - procentul volumului total anual de apă vândută care este contorizată; *Av* - volumul total anual de apă vândută.

Tabelul 3. Apa nejustificată şi practici de contorizare

	2005			2006			2007		
	Avf %	Gcc %	PAv_{cont} %	Avf %	Gcc %	PAv_{cont} %	Avf %	Gcc %	PAv_{cont} %
Cahul	5,6	30,5	25,2	5,4	31,4	33,8	5,2	89,6	34,5
Cantemir	76,9	66,5	76,9	41,2	68,9	68,8	35,8	70,6	65,2
Cimişlia	51,6	99,9	100	31,6	99,9	100	49,2	99,9	100
Leova	42	3	68	47,7	2,6	50,7	42,3	2,6	61,9
Taraclia	34	3,5	77,7	23,3	3,4	92,8	22,6	3	90,8
Căuşeni	74,9	30,5	25,2	66,2	31,4	33,8	65,5	89,6	34,5
Ştefan-Vodă	59,2	16,4	40,8	59,7	16,4	40,3	53,1	14,6	46,9

Analizând datele acestui tabel, putem reprezenta grafic următoarele rezultatele :

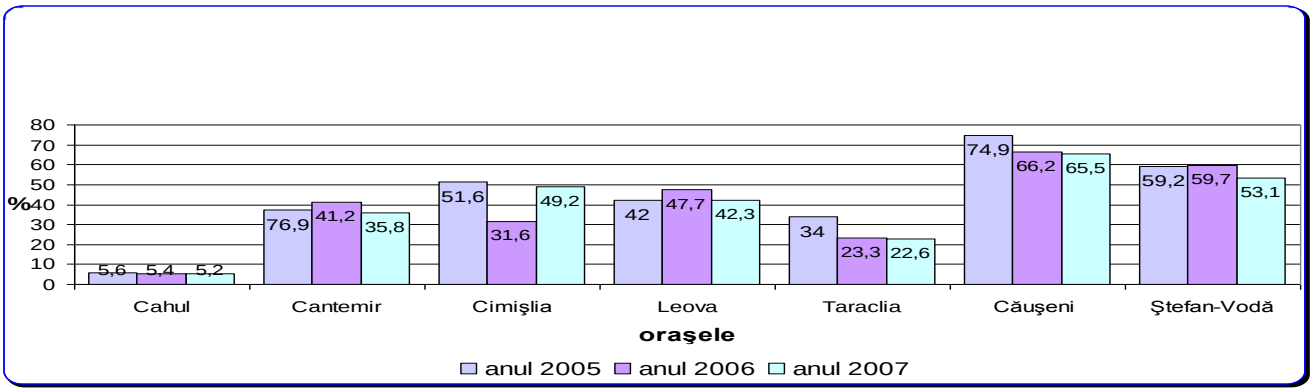

Sursa: elaborat de autor în baza datelor din tabelul 3.

Figura 6. Apa nejustificată

Reieşind de datele acestei diagrame, figura 6, rezultă că în cadrul Î.M.„Apă-Canal" Cahul se înregistrează cele mai bune rezultate la acest capitol, doar 5,2% din apa distribuită nu aduce venit, pe când în celelalte întreprinderi acest indicator atinge cote destul de înalte.

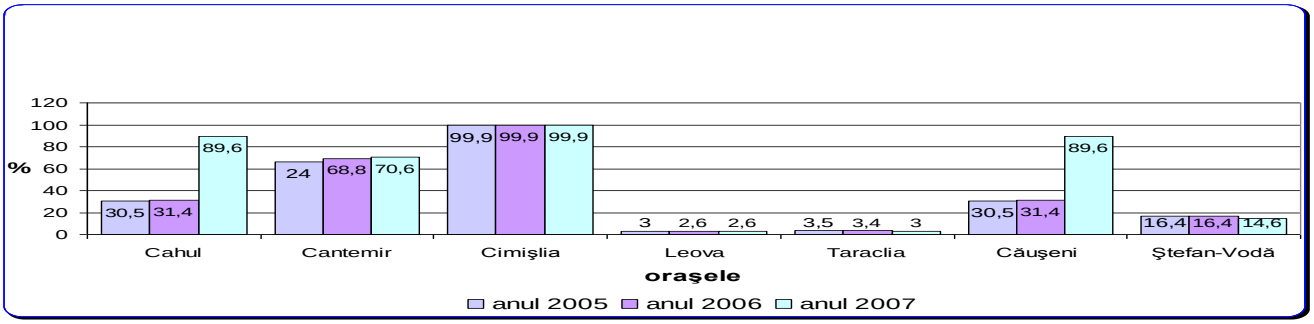

Sursa: elaborat de autor în baza datelor din tabelul 3.

Figura 7. Gradul de contorizare la consumator

Analizând datele figurei 7, putem afirma că în marea majoritate din întreprinderile analizate nu există practica contorizării consumatorilor, fapt ce duce la lipsa datelor cu privire la distribuţia apei contorizate. Dar totuşi, în unele întreprinderi nivelul contorizării atinge cote destul de mari, astfel cel mai ridicat nivel de contorizare se atestă în Cimişli – 99,9%. Acest fenomen se datorează faptului că serviciul comunal din localitate din anul 2002 este concesionat unui agent economic – SRL „Făclia" – care deserveşte 8160 consumatori, ceilalţi cetăţeni sunt deserviţi de alţi doi operatori: Î.I „Cometa mandis" şi Î.I „Bezvolev Ion".

De asemenea, un nivel ridicat de contorizare se înregistrează, în anul 2007, şi în oraşele Cahul – 89,6% şi Căuşeni - 89,6% . Viceversa acestui indicator se înregistrează în oraşele Leova – 2,56% şi Taraclia - 3,02%.

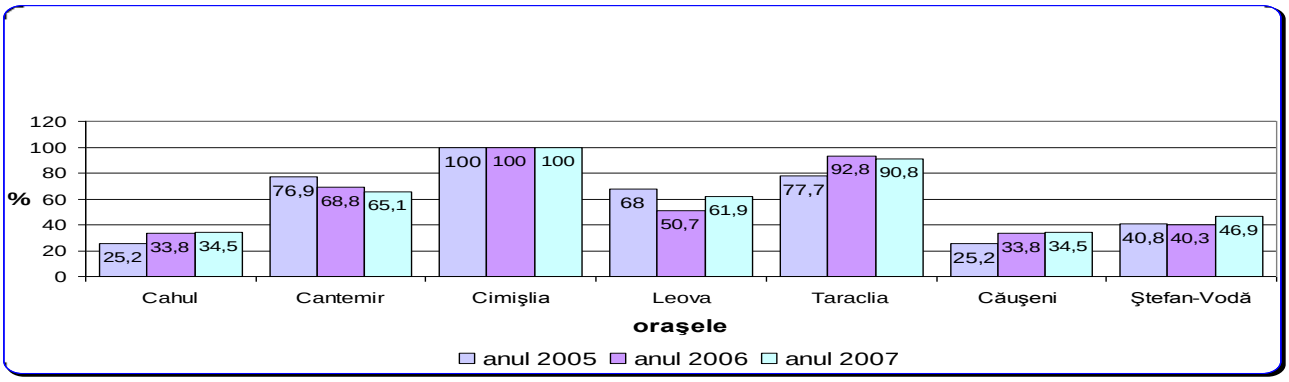

Sursa: elaborat de autor în baza datelor din tabelul 3.

Figura 8. Proporția din apa vîndută care este contorizată

La acest capitol avem următoarea situație: întreprinderea cu cel mai mare nivel al indicatorului apei vîndute contorizate este atestat în cadrul Î.M. „Apă-Canal" Cimişlia – 100% şi Î.M. „Apă-Canal" Taraclia – 90,77%, pe când cel ami scăzut nivel se întegistrează în Cahul – 34,46% şi Căuşeni – 34,46%.

❖ ***Performanțele sistemului în organizarea rețelei de apă***. Această grupă de indicatori e compusă din mai multe subgrupe de indicatori, dar noi vom calcula doar câțiva indicatori :

➢ ***Sursa de apă***

• *Deficiențe la sursă* – **Ds**, indicator ce se calculează utilizând formula: $Ds = \frac{ZDs}{365} * 100$, unde: *ZDs* - numărul de zile cu deficiențe la sursă; *365* - numărul de zile din an.

➢ ***Rețeaua***

• *Principalele avarii* – **A**, se determină după relația: $A = \frac{Ns}{Lr}$, unde: *Ns* - numărul total de stărturi pe an în conductele principale; *Lr* – lungimea rețelei.

• *Pierderea de apă* – **Pa**, se calculează conform formulei: $Pa = \frac{Paa}{Lr}$, unde: *Paa* - pierderile anuale de apă pe kilometru rețea de distribuție; *Lr* – lungimea rețelei.

• *Avarii în rețeaua de distribuție reparate la timp* – **Ar,** se calculează $Ar = \frac{Art}{A} * 100$, unde: *Art* - numărul de avarii reparate la timp[14]; *A* - numărul total de avarii pe an.

• *Întreruperi în furnizarea apei pe branşament* – **Îf,** se determină conform relației: $If = \frac{Ni}{Nc} * 1000$, unde: *Nî* - numărul total anual al întreruperilor mai mari de 12 ore planificate şi neplanificate ; *Nc* - mia de conexiuni.

• *Blocări în sistemul de colectare a apelor uzate* – **Bc,** se determină potrivit formulei: $Bc = \frac{Bca}{Lrc}$, unde: *Bca* - numărul total de blocări pe an exprimate pe km de sistem de colectare a apelor uzate; *Lrc* – lungimea rețelei de colectare a apelor uzate.

➢ ***Pomparea***

• *Consumul eficient de energie* – **e**, se determină potrivit formulei: $e = \frac{Ec}{Ap}$, unde: *Ec* - energia electrică consumată anual pentru pompare**;** *Ap* - cantitatea anuală de apă pompată.

• *Avarii pe zi* – **Az**, se calculează utilizând formula: $Ay = \frac{Naa}{365}$, unde: Naa - total număr de avarii la pompe pe an exprimat ca medie pe zi.

[14] Timpul obişnuit de remediere a avariilor este de 24 de ore dacă pierderea de apă este vizibilă şi de 3 zile dacă pierderea de apă nu este vizibilă.

• *Consumul energiei în costul apei* – **Pce,** se determină conform relației: $Pce = \frac{Ce}{Ct} * 100$, unde: *Ce* - ponderea costului anual al energiei electrice; *Ct* - totalul costurilor de operare şi întreținere.

Tabelul 4. Performanțele sistemului în organizarea rețelei de apă

	2005				**2006**				**2007**			
	Pa mc|km | an	Ds %	e kwh | mc	Bc blocari | km|an	Pa mc|km | an	Ds %	e kwh | mc	Bc blocari | km|an	Pa mc|km | an	Ds %	e kwh | mc	Bc blocari | km|an
Cahul	1923	37	2,1	4,8	2070	46	2,9	6,2	2481	23	3,2	2,8
Cantemir	-	-	5,2	-	-	-	4,5	-	-	-	3,3	-
Cimişlia	418,6	-	2,3	-	203	-	2,4	-	472,5	-	2,5	-
Leova	49	-	3,5	-	64,6	-	4	-	81,5	-	2,7	-
Taraclia	-	-	3,8	-	-	-	4,2	-	-	-	3	-
Căuşeni	1923	37	2,1	4,8	2070	46	2,8	6,2	2481	23	3,2	2,8
Ştefan-Vodă	168	35	1,8	4,4	180	38	2,0	3,9	38	27	1,5	2,7

Un important indicator de calitate este indicatorul ce atestă performanța sistemului în organizarea rețelei de apă. Din tabelul 4, rezultă că întreprinderile nu înregistrează aceste performanțe pentru că nu duc evidența unor parametri pentru a calcula aceşti indicatori. Un alt element important este – pierderea de apă, de asemenea acest indicator nu este ținut la zi, fapt ce n-il denotă datele din tabel.

Dar totuşi, putem analiza în dinamică cantitatea de energie electrică ce s-a folosit la pomparea anuală a apei potabile. Analizând datele din tabel, putem constata că consumul de energie electrică în marea majoritate din întreprinderi se reduce, lucru apreciabil prin faptul că acest fenomen va duce la scăderea cheltuielilor de producție şi în final la reducerea prețurilor.

În finalul investigațiilor noastre, putem afirma că întreprinderile analizate nu sunt familiarizate cu indicatorii de performanță, ceea ce duce la lipsa evidenței unor parametri importanți în activitatea acestora. Mai mult ca atât, întreprinderile nu calculează indicatorii de calitate a serviciilor prestate, fapt ce denotă rezultatele slabe obținute.

Aşadar, această analiză poate fi finalizată cu elaborarea Analizei SWOT pentru serviciile de alimentare cu apă şi canalizare prestate de către operatorii din Regiunea de Dezvoltare Sud a Republicii Moldova:

Tabelul 5. Analiza SWOT

Puncte forte	**Puncte slabe**
❖ existența unui cadru legislativ vast, care reglementează direcțiile de modernizare, reutilarea şi dezvoltarea sectorului dat. ❖ funcționarea sistemelor de alimentare cu apă, din teritoriu, în proporție de 81% ❖ alimentarea cu apă potabilă a populației, anul 2007, s-a realizat în proporție de 59,2% , 7 zile pe săptămînă ❖ contorizarea consumatorilor este de 52,84%. ❖ atragerea investițiilor şi finanțărilor. ❖ deschiderea autorităților de administrație publică locală şi	❖ insuficiente rezerve de apă. ❖ lipsa sistemelor publice de alimentare cu apă şi canalizare în marea majoritate din localitățile rurale. ❖ operarea cu rețele şi instalații învechite. ❖ instalații supradimensionate ce duc la creşterea costurilor specifice. ❖ lipsa unui sistem de evaluare şi comparare a calității serviciilor prestate cu serviciile similare din alte zone ale țării. ❖ lipsa unor instrumente de măsură la nivelul consumatorilor existenți necontorizați ❖ dificultăți în reducerea consumurilor tehnologice şi a pierderilor de apă. ❖ cooperare redusă între sectorul academic, instituțiile de cercetare şi dezvoltare şi operatorii

raională pentru atragerea de fonduri necesare reabilitării şi modernizării infrastructurii sectorului de apă şi de canalizare.	apă/canal, ceea ce duce la un transfer redus de tehnologii şi inovaţii în sectorul serviciilor de alimentare cu apă şi de canalizare.
Oportunităţi	**Ameninţări**
❖ posibilitatea de a obţine granturi/cofinanţări de la diverse Instituţii Financiare Europene pentru reabilitarea sistemelor de alimentare cu apă potabilă şi de canalizare. ❖ armonizarea legislaţiei privind apa şi mediul cu directivele Uniunii Europene. ❖ relansarea economică a zonei cu implicaţii directe asupra creşterii numărului de consumatori. ❖ conectarea localităţilor rurale la sistemul public de alimentare cu apă potabilă. ❖ interes sporit din partea autorităţilor locale pentru promovarea parteneriatelor publice/private în domeniul calităţii şi mediului.	❖ întârzierea plăţii serviciilor prestate. ❖ scăderea consumului de apă potabilă. ❖ slaba securizare a instalaţiilor. ❖ interferenţe externe negative, cum ar fi întreruperile de curent electric.

Potrivit datelor obţinute în urma analizei SWOT se impun măsuri de extindere a sistemelor de alimentare cu apă şi canalizare centralizate şi creşterea gradului de acces al populaţiei la aceste servicii prin:

- Reorganizarea sistemului de management, prin crearea la nivel de structură a departamentului de management al calităţii.
- Modernizarea şi reutilarea dotărilor tehnice, prin atragerea de investiţii şi finanţări externe.
- Planificarea şi implementarea unui sistem de management integrat al calităţii.
- Reabilitarea şi extinderea unităţilor de infrastructură de alimentare cu apă, canalizare şi tratare a apelor reziduale.
- Cooperarea întreprinderilor cu mediul academic.
- Elaborarea strategiilor şi a politicii locale privind alimentarea cu apă şi canalizarea localităţii;
- Promovarea unor noi proiecte atractive, programe naţionale şi strategii de investiţii cu finanţare internaţională;
- Accelerarea implementării Programului de alimentare cu apă şi canalizare a localităţilor din Republica Moldova pînă în anul 2015;
- Promovarea de urgenţă a unei legislaţii fiscale care să acorde înlesniri pentru investitorii în infrastructura serviciilor de alimentare cu apă şi canalizare.

Referinţe:

1. Zamfir A. *Managementul serviciilor*, lucrare aplicativă, Editura ASE Bucureşti, 2005
2. Rapoartele statistice Nr.1”Apeducte-Canalizare” de la întreprinderile municipale din centrele rationale.

Recenzent: prof. univ., dr. hab. Parmacli Dm.
Prezentat la 15. 10. 2009

СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

Д. ПАРМАКЛИ,
Кафедра экономики и менеджмента
в сфере предпринимательства и услуг
Н. МОКАНУ,
Государственного Аграрного Университета Молдовы

Instability of agricultural production within the last years is explained primarily by this industry's vulnerability to climatic factors and excess orientation toward certain unstable markets of sales and distribution. The outflow of young specialists from the industry causes a special concern. The cost growth of the major resources and services used by the agricultural industry in its production outpaces the growth of its products' sales prices. In addition, there is an unsatisfactory level of development of the market infrastructure and no mutually beneficial marketing connections between producers, processors, and trade networks. The culture of land cultivation could be also significantly improved. The market competitiveness of many agricultural products remains quite low.

In order to cover the fixed costs, which attain 70-85% in the structure of total costs, it is essential to increase the yield growth of major croppers compared to the current level of the last few years by the minimum fraction of ¼.

Как указано в Национальной стратегии устойчивого развития АПК Республики Молдова (2008-2015г.г.)[1], в настоящее время в Республике Молдова действуют порядка 1550 корпоративных предприятий и более 390 тыс. индивидуальных и крестьянских (фермерских) хозяйств; количество вспомогательных домашних хозяйств составляет примерно 600 тысяч. Отмечается выраженное разделение труда в рамках организационных структур аграрного производства:

- *корпоративные хозяйства* занимаются преимущественно производством зерновых культур, подсолнечника, сахарной свеклы, фруктов и винограда. Часть этих хозяйств занимается выращиванием табака и других технических культур;
- *индивидуальный сектор* (индивидуальные, домашние вспомогательные и крестьянские (фермерские) хозяйства) занимаются производством картофеля, кукурузы, овощей, фруктов, винограда, других растениеводческих культур, в том числе фуражных. Около 40% участков обрабатывается данным сектором, остальные земли управляются корпоративным сектором (государственные предприятия, общества с ограниченной ответственностью, сельскохозяйственные производственные кооперативы и акционерные общества).

Около 60% общего объема сельскохозяйственного производства обеспечивается индивидуальными фермами и за счет урожая с приусадебных участков населения; кроме того, в индивидуальном секторе сконцентрирован практически весь производственный потенциал животноводческого сектора (за исключением птицеводства).

В среднем за 2003-2007г.г. объем валовой продукции сельского хозяйства составил в сопоставимых ценах 2005г. 11316,5 млн. лей. В тоже время в 2006 и 2007г.г. наметился спад, объемы производства сократились соответственно на 1,1 и 16,6% [2].

В большей мере эту нестабильность можно отнести за счет двух прямых причин – уязвимость к климатическим факторам и чрезмерная ориентированность на некоторые нестабильные рынки сбыта. С другой стороны, эти два обстоятельства являются результатом структурных недостатков, существующих сегодня в среде агробизнеса.

Особую тревогу вызывает отток из отрасли молодых специалистов.

В отсутствие постоянных хорошо квалифицированных работников, способных осваивать и использовать современную производственную технику, подавляющее большинство сельскохозяйственных предприятий в настоящее время занимается простым

сельскохозяйственным производством зерновых, подсолнечника, ряда технических культур, отчасти – фруктов и винограда. Таким образом, образуется порочный круг, в котором отсутствие рабочих мест ведет к миграции жителей сел, а это, в свою очередь, не позволяет сельским предпринимателям внедрять процессы с более высокой добавленной стоимостью.

Сохраняются неблагоприятные общие условия функционирования сельского хозяйства, и, прежде всего, неудовлетворителен уровень развития рыночной инфраструктуры, изношены производственные фонды, растут цены на основные потребляемые отраслью ресурсы и услуги.

Важная проблема – финансовая неустойчивость отрасли, обусловленная нестабильностью доходов, накопленной декапитализацией, недостаточным притоком частных инвестиций; затруднен доступ сельскохозяйственных товаропроизводителей к рынкам финансовых и информационных ресурсов. Высок удельный вес убыточных предприятий, рентабельность в сельском хозяйстве ниже, чем в целом по экономике, при том что риски в аграрном секторе, наоборот – выше, чем в других отраслях.

Замедление роста в сельском хозяйстве, узость альтернативной занятости, исторически сложившийся низкий уровень социальной инфраструктуры и неравные с городом условия развития человеческого капитала обусловили обострение социальных проблем села.

Одной из причин неспособности Республики Молдова воспользоваться своими сравнительными преимуществами являются недостаточно развитые и искаженные сельскохозяйственные рынки, которые являются серьезным барьером на пути торговли и снижают доходы от деятельности сельскохозяйственных производителей. Местные цены, которыми пользуются сельскохозяйственные производители, намного ниже международных, а это негативно сказывается на рентабельности сельского хозяйства (уровень которой в настоящее время очень низок во всех секторах национальной экономики). Таким образом, в результате искривления политик, несовершенства и неэффективности рынков имеют место крупные оттоки прибыли от сельских товаропроизводителей к другим субъектам торговой сети.

Все это способствует снижению сельскохозяйственных доходов, что ведет к неэффективности оборотного капитала и отсутствию новых инвестиций, а это в свою очередь, обусловливает снижение производительности и низкое качество продукции, которая, таким образом, не может быть конкурентоспособной на внешних рынках.

Нехватка собственных финансовых ресурсов у большинства сельскохозяйственных производителей обусловлена низкой конкурентоспособностью их продукции, как на внутреннем, так и на внешних рынках. Ситуация усугубляется и низкими темпами модернизации предприятий перерабатывающей промышленности. Большинство консервных заводов оснащено устаревшим оборудованием и производит продукцию, которая чаще всего не соответствует требованиям европейского рынка.

Финансовое положение большинства перерабатывающих предприятий не позволяет им постоянно кредитовать сельскохозяйственные предприятия в счет будущего урожая. В стране практически отсутствуют интегрированные по вертикали системы, которые объединяют на экономической основе поставщиков ресурсов, сельскохозяйственных производителей и предприятия по переработке сельскохозяйственной продукции.

Надо отметить, что в республике отсутствуют в отличие от развитых стран рыночной экономики взаимовыгодные маркетинговые связи между производителями, переработчиками и торговыми сетями. Производители товарной сельскохозяйственной продукции, как правило, не располагают необходимой информацией о потребителях своей продукции, рыночных ценах, о конкурентах, о состоянии отечественного и мирового рынка тех или иных товаров и прогнозах их развития. А это приводит к тому, что сельские товаропроизводители не могут планировать объемы производства и структуру производимой продукции в среднесрочном периоде, т.е. на 3-5 лет. Они вынуждены ежегодно менять структуру посевных площадей, что отрицательно сказывается на эффективность использования основного средства производства – земли. Все это является причиной низкой рентабельности

(а порой и убыточности) производимой продукции.

Рынок услуг логистики пока находится на начальном этапе развития и в настоящее время не отвечает современным требованиям рынка. Агробизнес нуждается в региональных информационных центрах, в которых работали бы высококвалифицированные специалисты – маркетологи, экономисты, программисты.

Указанные выше проблемы стали следствием формирования структуры производимой продукции с относительно низкой капиталоемкостью, минимальными затратами в расчете на гектар обрабатываемой площади. Возросла доля посевов зерновых колосовых культур, кукурузы и подсолнечника, имеющих к тому же низкую добавленную стоимость.

В среднем за 2005-2007 г.г. затраты на один гектар посевной площади по возделыванию озимой пшеницы составили в сельскохозяйственных предприятиях республики 2606 лей, кукурузы – 3854 лей, подсолнечника – 2535 лей. Заметим при этом, что площади посевов данных культур в среднем за указанные 3 года возросли до 1059 тыс.га, что составляет почти ¾ посевных площадей.

Важно отметить, что в сельском хозяйстве в отличие от других отраслей ввиду особенностей земледелия имеет место достаточно высокий удельный вес условно-постоянных затрат в структуре себестоимости продукции. Например, при производстве зерновых культур и подсолнечника указанные затраты достигают 78-85%. Следовательно, очень важно с экономической точки зрения, чтобы затраты связанные с обработкой почвы, посевом, уходом за растениями обеспечивали максимальный выход продукции с единицы площади. Однако, как отмечалось выше урожайность зерновых культур и подсолнечника резко снизилась по сравнению с дореформенным периодом. Если в среднем за 1986-1990 г.г. урожайность озимой пшеницы составила 36,5 ц/га, то в среднем за последние 3 года (2006-2008 г.г.) – лишь 23,4 ц/га, т.е. почти в 1,6 раза меньше, кукурузы – соответственно 39,6 и 23,4 ц/га или в 1,7 раза ниже, подсолнечника – 19,6 и 12,1 ц/га, что более чем в 1,6 раза ниже прежнего уровня [2].

Только за счет повышения качества проводимых технологических операций, строгого соблюдения технологии возделывания сельскохозяйственных культур при тех же условно-постоянных затратах можно повысить урожайность не менее чем на 10-15%.

Например, производство подсолнечника в сельскохозяйственных предприятиях республики в 2007г. характеризуется следующими показателями: урожайность – 7,0 ц/га, цена реализации – 391,8 лей/ц, себестоимость – 336,6 лей/ц, уровень рентабельности – 16,4%, выход прибыли – 386,4 лей/га [2].

При увеличении урожайности на 10%, как показывают расчеты, экономические показатели производства и реализации подсолнечника существенно возросли бы: урожайность составила бы 7,7 ц/га, себестоимость – 311,5 лей/ц, уровень рентабельности – 25,8%, выход прибыли – 579,6 лей/га, т.е. на 193,2 лей/га больше. Если учесть, что площадь возделывания составила в 2007г. 147,9 тыс.га, то объем дополнительной прибыли превысил бы 28,6 млн.лей. При увеличении урожайности на 15% годовой экономический эффект достиг бы 42,9 млн.лей.

Помимо низкой урожайности культур нынешняя невысокая эффективность растениеводства и животноводства обусловлены слабой связью с рынками и низким уровнем конкурентоспособности сельскохозяйственной продукции. Современная рыночная инфраструктура в стране развита слабо. Ощущается острая необходимость в больших складских мощностях, пунктах сбора, полевом холодильном оборудовании, упаковочных цехах.

Кризис в винодельческом секторе показал его уязвимость, связанную с зависимостью от одного рынка и неустойчивостью прежнего роста виноделия. Недостаток высококвалифицированной рабочей силы, в том числе работников массовой профессии и, прежде всего механизаторов, таких специалистов среднеспециального и высшего образования, как агрономы, инженеры, зоотехники, ветеринарные фельдшеры и врачи и другие, указывают на проблемы в системе образования, не согласованной с реальными

нуждами отрасли. Важно также, как указывалось выше организовать на постоянной основе обучение уже работающих в отрасли механизаторов, животноводов, специалистов сельского хозяйства.

Экспортируемая сельскохозяйственная продукция и товары перерабатывающих предприятий занимают преимущественно нижний ценовой сегмент на мировых рынках. Сельскохозяйственные перерабатывающие предприятия, прежде всего, малые и средние, сталкиваются с серьезными сдерживающими факторами в технологической, финансовой и маркетинговых сферах.

В республике значительно снизился уровень химизации производства зерновых, технических, овощных и других культур. Если в 1980-1990г.г. вынос основных элементов питания растений был компенсирован внесением минеральных и органических на 60%, то ныне – всего на 10%. За последние 15 лет внесение органических удобрений снизилось с 9,7 млн. т до 0,07 млн. т или в 140 раз, минеральных удобрений – в 27 раз с 217,2 до 11,3 тыс. т. Использование воды для орошения сократилось до 100 куб. м в расчете на один гектар, что в 4 раза ниже одного влагозарядочного полива [5,с.48].

Из-за неплатежеспособности крестьяне на 1 га пашни вносят минеральных удобрений в 3-4 раза меньше чем в Канаде, в 7-25 раз меньше, чем в США, странах ЕС и Китае.

Снижение роли факторов интенсификации прослеживается при возделывании всех культур, особенно заметно падение урожайности кукурузы, подсолнечника, овощей и других культур. По современным технологиям ныне в республике возделывается лишь около 10% посевов кукурузы, 20% озимой пшеницы, 15% виноградных плантаций. На остальных площадях наблюдается возврат к примитивным технологиям. Вот почему по продуктивности земли в целом по республике допущен откат на 40 лет назад. Так, в среднем за 2002-2008г.г. урожайность озимой пшеницы соответствует уровню 1970г., кукурузы – 1960-1963г.г., сахарной свеклы – 1961-1965г.г., подсолнечника – 1956-1960г.г., табака – 1961-1963г.г., овощей – 1951-1955г.г., картофеля – 1965 – 1970г., плодов – 1950г., винограда – 1960г.

Причинами столь резкого падения уровня интенсивности земледелия являются не только снижение применения органических и минеральных удобрений, недостаточное и некомплектное материально-техническое обеспечение, что снижает адаптацию отрасли к неблагоприятным погодным условиям, но, что не менее важно, повсеместное снижение качества проводимых технологических операций, вызванных помимо вышеназванных причин, чрезмерной фрагментацией земельных участков. Последнее имело еще и то негативное последствие, которое привело к тотальному нарушению севооборотов, нормальному чередованию возделывания культур.

Полная самостоятельность землепользователей привела также к существенному изменению структуры посевных площадей в сторону снижения удельного веса гороха, многолетних трав и роста площадей посева подсолнечника, как высокорентабельной культуры. То есть мы пришли к такой структуре посевов, которая идет в противоположном направлении рекомендациям науки и практики, прошедшей испытания десятилетиями.

Нельзя не обратить внимание на тот факт, что в настоящее время наука вывела по всем зерновым культурам, подсолнечнику, сахарной свекле, овощам высокоурожайные сорта и гибриды. Однако, они требуют, как правило, более высокого аграфона, строгой технологической дисциплины, т.е. того, чего ныне нет в действительности.

Возврат к примитивным старым технологиям на современных сортах и гибридах самообман, путь в никуда, что подтверждается урожайностью последних лет. Возможно, несколько лучше обстоят дела в производстве озимых зерновых культур, поскольку имеющиеся сорта лучше приспособленные к нашей суровой реальности.

Кроме того, в современном сельском хозяйстве значительно актуализируются требования к уровню менеджмента, знаний, умению и навыкам руководителей принимать оптимальные управленческие решения в условиях конкурентной среды, жесткого дефицита

ресурсов и повышения стандартов качества сельскохозяйственного сырья и продовольственных товаров.

В целом проблемы развития агропродовольственного сектора можно объединить в 6 групп:

1. *Проблема бедности сельского населения.*

Острейшей проблемой является тяжелое финансовое положение сельского товаропроизводителя, которое характеризуется:

- незначительными денежными поступлениями от реализации продукции из-за низкого уровня цен на нее и ограниченности сбыта;
- нехваткой собственных оборотных средств для сезонного финансирования производства и недостаточностью банковского кредита;
- высокой кредиторской задолженностью, платежам в бюджет всех уровней.

Проблемы развития сельской местности сегодня являются не только экономическими, они оказывают негативное воздействие и на социальное развитие села. Сложность проблемы заключается еще в том, что в сельской местности, кроме сельскохозяйственной деятельности, мало других источников дохода. Это не позволяет целенаправленно поддерживать инфраструктуру села, оказывать помощь в решении проблем их обустройства.

2. *Проблема продовольственной безопасности.*

Основная часть населения, особенно сельского, в настоящее время практически не имеет достаточного дохода приобретать и потреблять продовольственные товары для обеспечения необходимой энергетической потребности.

3. *Проблема природных ресурсов и их рационального использования.*

Особенно актуальна проблема деградации земель. Вынос питательных веществ из почвы в 4 раза превосходит их внесение с удобрениями. Приходят в упадок мелиоративные системы, увеличиваются площади закисленных почв. Также одним из сильных факторов деградации пахотных земель является нерациональное использование водных ресурсов.

Недофинансирование служб ветеринарии может привести к нежелательным последствиям эпизоотической обстановки и возникновению вспышки заболевания домашних животных.

4. *Проблема производства сельхозпродукции и маркетинга.*

В силу низкой рентабельности производства в сельском хозяйстве произошло снижение производственно-технического потенциала. Отсутствие необходимых денежных поступлений привело к многократному уменьшению закупок новой техники и оборудования и физической амортизации большей части основных средств сельхозпредприятий.

Наличие большой доли мелких хозяйств, снижение уровня управленческой квалификации на селе, доминирование примитивных способов и методов ведения хозяйства во многом способствовали снижению качества производимой продукции.

Нерешенной проблемой остается межотраслевой диспаритет цен и доходов. В условиях либерализации экономики сельское хозяйство оказалось особо незащищенным перед монополизированными поставщиками ресурсов. Ценовой пресс со стороны посредников и перекупщиков привел к многократному снижению доли сельскохозяйственных товаропроизводителей в розничной цене конечного продукта.

5. *Проблема сбыта и экспорта сельхозпродукции.*

Проблема экспорта для отечественных товаропроизводителей была усугублена внешнеторговой экспансией продовольствия. Неконкурентоспособность товаров из-за низкого качества, отсутствия сравнительных преимуществ произведенной продукции и продуктов ее переработки затрудняет решение проблем сбыта и экспорта.

6. *Общие проблемы.*

Проблемы демографического и кадрового потенциала, нехватка специалистов и руководителей, недостаточный уровень менеджмента, организационной и консультационной работы по формированию и функционированию новых рыночных структур, проблема финансового обеспечения сельского хозяйства, низкая доступность сельского населения к кредитам, отсутствие должного страхования сельского хозяйства.

Экономический потенциал аграрного сектора Республики Молдова к настоящему времени существенно ослаблен, однако и он в значительной степени не освоен и не использован. Чтобы преобразовать сельское хозяйство страны в высокопроизводительный и доходный бизнес предстоит принимать усилия не только по полному освоению имеющихся трудовых, природных, материальных и финансовых ресурсов, но и что не менее важно добиться совершенствования потенциала отрасли, его модернизации с учетом требований инновационной экономики.

Сельское хозяйство Республики Молдова, имеющее опыт применения современных наукоемких технологий, может служить источником роста экономики страны, представляет собой поле для инвестиционной деятельности и служит базой для развития отраслей перерабатывающей промышленности и несельскохозяйственных видов деятельности в сельской местности.

Сельское население в наибольшей степени способствует сохранению культуры и традиций народа, отличается высоким мастерством в производстве сельскохозяйственной продукции растениеводства и животноводства и житейской мудростью, позволяющей сохранять социальную стабильность в обществе на протяжении длительного исторического пути. Работая в условиях неустойчивого (рискованного) земледелия сельские труженики, как никакие другие слои населения, знают цену земли, значение и роль ее эффективного использования, необходимость бережного отношения к ней.

В настоящее время сельское хозяйство располагает 2506,2 тыс.га земли, пригодной для производства продукции растениеводства и животноводства, из них пашня занимает 72,7% или 1821,7 тыс.га, многолетние насаждения – 302,8 тыс.га (12,1%), пастбища – 357,9 тыс.га (14,3%) [2].

Земля – важнейшее богатство нашего общества, вот почему повышение ее производительной силы является общенародной задачей. Повышения плодородия почв – одна из главных задач земледелия, каждого землепользователя. Это положение весьма актуально для Республики Молдова, имеющей высокую плотность населения и по существу полную освоенность земельного фонда. Недра страны практически лишены рудных и горючих полезных ископаемых, собственные гидроресурсы весьма ограничены, лесные массивы занимают небольшую площадь. Поэтому главными естественными производительными силами, используемыми в народном хозяйстве, являются климат (тепловые и световые ресурсы), отчасти рельеф и особенно почвы, которые во многом определяют экономический потенциал республики, ее роль в международном разделении труда [5,с.27-28].

Совершая дважды (в 1877 и 1898 г.г.) меридиальные маршруты от буковинских лесов до Черного моря и обратно, В.В.Докучаев описал почвы бывшей Бессарабской губернии. Чернозем Бельцкой степи он назвал «первоклассным», а губернию – самой интересной в почвенном и вообще природном отношении среди губерний Европейской России. Наши Кодры, имея в виду их живописность и разнообразие ландшафтов, он назвал «Бессарабской Швейцарией».В.В. Докучаев был полон веры в то, что знание почв «поможет уменьшить нужды крестьянства» [3,с.47].

Высокое плодородие почв в сочетании с их генетическим разнообразием обеспечивают большую производительность сельского хозяйства и его многоотраслевой характер

Главный путь повышения продуктивности земледелия на современном этапе развития сельского хозяйства – последовательная его интенсификация. Земля характеризуется пространственной ограниченностью. Однако, с экономической точки зрения, ограниченность эта – понятие относительное, так как интенсификация позволяет добиваться увеличения производства продукции с единицы площади. Решение данной проблемы включает широкий круг вопросов, связанных как с дополнительным вложением средств и труда, так и с совершенствованием организации и технологии производства.

По распаханности территории Республики Молдова занимает одно из первых мест в мире, а по насыщенности лесами – последнее в Европе.

Анализ динамики площадей сельскохозяйственных угодий в Республике Молдова за 1940 – 2008г.г. показывает существенное снижение использования земли как главного средства

производства в сельском хозяйстве. Так, за рассматриваемый период площадь используемых в отрасли угодий сократилась с 2864 тыс. га в 1940г. до 2506 к 2008г., т.е. на 352 тыс. га или на 12,3% [2].

Площадь обрабатываемой земли в 1950г., когда завершилась массовая коллективизация на селе, составляла 2112 тыс. га, а площадь пастбищ и сенокосов превышала 691 тыс. га, т.е. на три гектара земли в обработке приходился один гектар пастбищ и сенокосов. Через 30 лет площадь пашни и многолетних насаждений увеличилась на 199,5 тыс. га, а площадь пастбищ и сенокосов сократилась на 403,4 тыс. га. Как видим, за счет распаханности пастбищ увеличилась площадь обрабатываемой земли в сельском хозяйстве. Значительная площадь малопродуктивных пастбищных земель чаще всего расположенных на склонах 4-6 ° все шире использовались для получения зерна, кормов, винограда и другой продукции.

В целях выполнения планов производства и продажи государству продукции сельского хозяйства в 1950-1975г.г. на селе до начала внедрения интенсивных технологий возделывания сельскохозяйственных культур широко использовались экстенсивные факторы развития отрасли. Введение в активный сельскохозяйственный оборот низкопродуктивных склоновых земель усугубил в эти годы и без того трудноразрешимую проблему водной эрозии почв в республике. В результате вовлечения в полевые и кормовые севообороты новых земель существенно изменилась структура сельскохозяйственных угодий. К 1980г. на один гектар пастбищ и сенокосов приходилось уже 8 га земли в обработке, что почти в 2,7 раза больше уровня 1950г. Если учесть, что за последнюю четверть XX века размер сельскохозяйственных угодий оставался на относительно стабильном уровне – 2560 тыс.га, то не трудно заметить, что с 1990г. – периода либерализации агроэкономики начался обратный процесс – снижение размера земли в обработке и рост площадей пастбищ и сенокосов. В результате к 2008г. на один гектар пастбищ приходится уже 5,5 га обрабатываемой площади. Анализ структуры сельхозугодий показывает, что за последние 25 лет площадь пашни в республике существенно не изменялась и составляла в среднем 1840 тыс. га.

Однако к 2008г. площадь многолетних насаждений снизилась почти в 1,6 раза по сравнению с 1980г. Практика последнего времени исправляла ошибки, допущенные в начале второй половины XX века: по мере раскорчевки садов и виноградников пополнялся пастбищный фонд.

Как отмечалось выше, земля как природный ресурс является важнейшим богатством страны, основным средством производства в сельском хозяйстве.

В результате проведенной приватизации земли в государственной собственности осталось 26,6% сельхозугодий, из них 14,5% пашни и 12,5% садов и виноградников [2], т.е. государство владеет каждым почти седьмым гектаром пашни и каждым восьмым гектаром многолетних насаждений. Как видим, на каждые 10 га земель в сельском хозяйстве более 7 га находятся в частной собственности.

Производственный опыт подсказывает, что можно вывести из оборота низкопродуктивные и высокоэродированные земли, составляющие около 12% обрабатываемых земель. На данных площадях из-за низкой урожайности производство растениеводческой продукции всегда убыточно. Какой смысл затрачивать на один гектар 3 тыс. лей, а продукцию получать на 2,5 тыс.лей?

Различия в климате, сложный рельеф, неоднородность геологических отложений определили большую пестроту почвенного покрова республики. Несмотря на развитие эрозии, а также на засоления, почвы страны в целом плодородны, а по своему генезису и агрономическим свойствам разнообразны. Почвенные условия благоприятны для выращивания не только основных полевых культур – озимой пшеницы, кукурузы, сахарной свеклы, подсолнечника, но и ряда специальных – плодовых, винограда, табака, овощей, эфиромасличных.

Почвы Республики Молдовы разделяются на три большие группы: *чернозем* и близкие к ним почвы (занимают около 80% площади); *лесные почвы* двух типов – бурые и серые (11,5%); *пойменно-луговые* (8,5%). По приуроченности к рельефу различаются нормальные и слабо эродированные, находящиеся преимущественно на равнинах и пологих

склонах (64% территории); склоновые крутизной более 4-6º, заметно эродированные и утратившие свой первоначальный профиль и плодородие (24%); аккумулятивные почвы речных долин и балок, к которым приурочены очаги засоления и избыточного увлажнения (12%). Таким образом, четверть территории Молдовы нуждаются в противоэрозионной защите, а восьмая часть – в мелиорации по рассолению и осушению [5,с.49].

Общий уровень потенциального плодородия молдавских почв высокий. В среднем метровый слой содержит гумуса 290 т/га, азота – 15, фосфора – 19, калия – 240 т/га, а также довольно большие количества важных для растений микроэлементов – марганца, цинка, меди, молибдена, йода, бора и др. В Республике Молдова по площади преобладают черноземы: до 85% пашни и 60 – 70% многолетних насаждений расположены на черноземах.

Сложившаяся система земледелия в конце XX века в Республике Молдова привела к негативному воздействию на природную среду, к нарушению всех звеньев экологической системы.

К наиболее значительным антропогенным факторам, способствующим развитию отрицательных процессов, относятся: низкий уровень и экстенсивные формы земледелия; неправильная обработка почв на склоновых землях; техногенные выбросы и др. Все это привело к усилению водной и ветровой эрозии, переосушению и переувлажнению, загрязнению почв и водоемов нитратами, пестицидами, тяжелыми металлами, потере гумуса, нарушению нормальных биологических циклов.

Эрозия наносит большой ущерб народному хозяйству: сносится наиболее плодородный слой почвы, ухудшаются химический состав, физические свойства, снижается биологическая активность почв. Чем сильнее они эродированы, тем меньше содержат гумуса. Часто не смытые почвы имеют в пахотном слое 4-5% гумуса, среднесмытые – 1,5-2% и сильносмытые – 0,5-1,5% [6,с.128].

Согласно аналитическим данным, полученным В.В. Докучаевым, почвы Молдовы (более 100 лет тому назад) содержали от 5 до 6% гумуса [3,с.51]. В последующие годы естественное плодородие почв республики постоянно снижалось. Ныне содержание гумуса достигло уровня 3,1% в среднем на всю распахиваемую площадь. В течение XX века осталось только 50-60% первоначального природного плодородия почв страны.

Агентом разрушения почв может быть не только текущая вода, но и ветер. Это явление носит название дефляция (от позднелатинского deflatia – выдувание, сдувание). Суть дефляции состоит в том, что ветер, когда он достигает определенной, критической силы разрушает поверхность почвы, что сопровождается переносом и обтачиванием ее частиц.

На территории Молдовы насчитывается 16 тысяч активных оползней площадью 83,5 тыс. га. Площадь древних оползней составляет 731,2 тыс. га, или 21,7% всей территории.

Около 70% всех оползней расположены на склонах крутизной 6-10º. Характеристика сельскохозяйственных угодий по уклонам показывает, что значительная часть их расположена на склонах, опасных в оползневом отношении.

Развитие эрозии почв – сложный процесс, зависящий от очень многих факторов (рельеф, почвы, климат, растительность, хозяйственная деятельность человека). Они в разной степени влияют на скорость проявления эрозии почв и должны тщательно учитываться при возделывании сельскохозяйственных культур.

Из факторов рельефа наибольшее влияние на развитие процессов эрозии оказывают крутизна, длина, экспозиция, форма склонов и тип водосборной площади.

В сельском хозяйстве республики в силу целого ряда причин в постприватизационном периоде был существенно ослаблен потенциал трудовых ресурсов. Низкий уровень доходов в сельской местности и безработица способствовали миграции жителей сел, в первую очередь молодежи, специалистов со средним и высшим образованием, в города страны, а также за границу. Существует стабильная тенденция к снижению числа работников в аграрном секторе [4]. Если к концу периода приватизации (2000г.) официальная статистика свидетельствовала о том, что в сельском хозяйстве, лесоводстве и рыболовстве было занято 766 тыс. работников, то в 2007 году их число составило всего 409 тыс. человек, или на 46,6% тыс. меньше [2]. Ежегодные темпы снижения числа работников аграрного сектора составили 7,1%. Исследования и опыт

других развивающихся государств показывают, что отмеченная тенденция имеет долгосрочный характер и сохранится в ближайшем будущем. Как результат, в отрасли ощущается недостаток механизаторов, агрономов, инженеров и других специалистов. Особую тревогу вызывает отток из отрасли молодых специалистов, так необходимых для внедрения современных достижений в производство, новых технологий возделывания культур.

Тенденцию снижения численности работников сельского хозяйства не следует драматизировать, она носит глобальный характер. Негативных последствий сокращения численности аграрного сектора можно и нужно избежать. Перевод отрасли на инновационный тип развития позволить не только достичь заметного роста объемов производства сельскохозяйственной продукции меньшей численности персонала, но и добиться сопоставимых с развитыми странами показателей производительности труда, что несомненно скажется на повышение конкурентоспособности товаров аграрной сферы как на внутреннем, так и на внешнем рынках, и при этом возрастет эффективности отрасли в целом.

Подготовка специалистов – новаторов требует совершенствования системы образования. Предстоит создать разветвленную сеть учебных и информационно- консультационных центров по подготовке и повышению квалификации работников сельского хозяйства. Данная сеть должна включать: учебную базу Аграрного Университета и сельскохозяйственных колледжей, информационно- консультационные и учебные центры при научно-исследовательских институтах аграрного профиля, бизнес-центры неправительственных организаций, ассоциации сельскохозяйственных производителей и частных компаний. Затраты на оказание информационно- консультационных услуг и обучение работников сельскохозяйственного производства должны компенсироваться за счет государственного бюджета и выплачиваться центрам, выполняющим данную работу, независимо от их формы собственности.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Постановление Правительства РМ № 282 от 11 марта 2008г. «Национальная стратегия устойчивого развития Агропромышленного комплекса РМ (2008-2015 г.г.)».
2. Статистический ежегодник Республики Молдова, 2008, Chişinău.
3. Докучаев В.В. К вопросу о почвах Бессарабии // Почвоведение, 1900, № 1-с.1-2.
4. Мурвский А. Сельское хозяйство для развития. Chişinău, 2008.
5. Пармакли Д.М. Экономический потенциал земли в сельском хозяйстве – Ch., ASEM, 2006.
6. Почвы Молдавии, том 1, Штиинца, 1984.

Recenzent: dr. hab. Popa A.
Prezentat la 15. 10. 2009

ŞTIINŢE JURIDICE ŞI ADMINISTRATIVE

PRINCIPIILE RAMURALE ALE DREPTULUI – CARACTERISTICA ŞI IMPORTANŢA

Magda ŞAVGA,
Catedra de Drept

It is said that early structure of human society and the emerging standards of conduct, it claimed that rules are the expression of divine law, which must be respected by people. It states that the force of law in society were based on his supernatural power in this vision spread conception that laws are eternal and unchanging. Thus the principles of social life are some commands, they aimed at ensuring social order and security relations, ofrind safety for every citizen, by protecting his life and property acquired by it legitimately.

Se spune că la începutul structurării societăţii omeneşti şi conturării regulilor de conduită, se susţinea că normele de drept sunt expresia unor porunci divine, care, trebuiau respectate de oameni. Se afirmă că forţa dreptului în societate, s-ar baza pe sursa supranaturală a sa, în această viziune se răspândise concepţia că legile sunt veşnice şi neschimbătoare. Astfel principiile dreptului sînt nişte comandamente ale vieţii sociale, ele vizând garantarea ordinii şi securităţii relaţiilor sociale, oferind siguranţa necesară fiecărui cetăţean, prin ocrotirea vieţii sale şi a bunurilor dobîndite de acesta în mod legitim.

În condiţiile societăţii etatice, dreptul este un subsistem al sistemului juridic. Sistemul dreptului este ansamblul normelor juridice sistematizate în instituţii şi ramuri, care reglementează conduita persoanelor, a căror respectare este asigurată, la nevoie, prin forţa de constrîngere a autorităţii publice reglementatoare, recunoscută de societate [**1**]. Subsistemele sistemului dreptului sînt ramurile dreptului şi instituţiile juridice, existenţa juridică a cărora este datorată normelor juridice.

Ramura dreptului răspunde cerinţelor de sistematizare a normelor juridice, la nivel macrosistemic, în vederea facilitării înţelegerii şi aplicării acestora. După N. Popa, ramura dreptului este ansamblul normelor juridice care reglementează relaţiile sociale dintr-un anumit domeniu al vieţii sociale, în baza unei metode specifice de reglementare şi a unor principii comune [**2**]. Deci, criteriile de structurare a ramurii de drept sunt obiectul de reglementare juridică (relaţiile sociale dintr-un domeniu distinct al vieţii sociale); metoda specifică de reglementare juridică (modalitatea practică de influenţare a conduitei în cadrul obiectului de reglementare) şi principiile comune ramurii de drept respective. Principiile comune şi obiectul de reglementare constituie criterii obiective de construire a unei ramuri, spre deosebire de metoda de reglementare considerată criteriu subiectiv.

Cu titlu de exemplu, D. Mazilu defineşte principiile specifice diferitelor ramuri ale dreptului "… ca fiind acele idei călăuzitoare ale conţinutului normelor juridice ale unei anumite ramuri de drept care cuprind cerinţele obiective ale creării şi realizării normelor juridice din această ramură a sistemului dreptului**".[3]**

Prin principii ramurale ale dreptului înţelegem acele principii ale dreptului care guvernează cel mult o ramură a dreptului pozitiv, ele fiind principiile generale ale tuturor normelor şi instituţiilor juridice din cadrul unei ramuri a dreptului.

Deosebim următoarele funcţii ale principiilor ramurale:

a) funcţia de coeziune a normelor şi instituţiilor juridice, care au un obiect şi o metodă comună de reglementare;

b) funcţia de configurare a ramurii de drept în cadrul sistemului dreptului, ce se exprimă în consolidarea instituţiilor juridice asemănătoare şi departajarea lor de alte instituţii juridice divergente;

c) funcţia de orientare adecvată a raporturilor juridice ce rezultă din ramura de drept respectivă; relevantă este utilitatea acestei funcţii în practica juridică;

d) funcția de proliferare a principiilor ramurale, prin care se asigură dezvoltarea ramurii de drept în cadrul sistemului.

Datorită faptului constituirii nesimultane a ramurilor dreptului (spre exemplu, dreptul civil a apărut în antichitatea romană, dreptul penal s-a diferențiat abia în secolul XVII, dreptul administrativ are autonomie din secolul XIX etc.)[**4]** putem constata evoluția procesuală a principiilor ramurale ale dreptului.

Principiile ramurii de drept civil, care explică evoluția raporturilor de drept civil, în general, şi a modalităților în care sunt apărate şi promovate drepturile şi interesele legitime în cadrul acestor raporturi, în special sunt: principiul proprietății, principiul egalității în fața legii civile; principiul îmbinării intereselor personale individuale cu cele obşteşti generale; principiul ocrotirii drepturilor subiective civile ori al garantării lor. După cum arată Gh. Beleiu, aceste principii sunt consacrate *in terminis* de normele dreptului civil român, motiv pentru care le reținem ca principii fundamentale şi specifice ale dreptului civil. Idei călăuzitoare pentru întreaga legislație civilă, privind toate instituțiile dreptului civil, chiar dacă nu-şi manifestă prezența cu aceeaşi intensitate [5**]**

Cu titlu de exemplu: responsabilitatea civilă sau obligația reparării prejudiciului cauzat este consacrată în Codul civil francez (1848), articolul 1382 şi următoarele; Codul civil român (1864), articolul 998 şi următoarele; Codul civil al Republicii Moldova, articolele 1398-1423. Principiile dreptului civil al R. Moldova sînt înscrise în articolul 1 al Codului civil (egalitatea participanților în raporturile reglementate de legislația civilă; inviolabilitatea proprietății; libertatea contractuală; neimixtiunea în afacerile private; necesitatea realizării libere a drepturilor civile etc.)

Principiile dreptului familiei descind din principiile ramurale ale dreptului civil, consacrînd prioritatea interesului privat. Codul familiei al Republicii Moldova consfințeşte expres (art.2) principiile de bază ale legislației familiei şi, implicit, a dreptului familiei. Acestea sunt: căsătoria liber consimțită între bărbat şi femeie, egalitatea în drepturi a soților în familie, sprijinul reciproc moral şi material, manifestarea grijii pentru întreținerea, educația şi apărarea drepturilor şi intereselor membrilor minori şi inapți de muncă ai familiei, inadmisibilitatea amestecului deliberat în relațiile familiale, soluționarea pe cale amiabilă a tuturor problemelor vieții familiale [**6**].

Principiile ramurii de drept penal, ca drept al pedepselor, conservează natura sancționatorie a acestei ramuri. Principii ramurale penale: personalitatea răspunderii penale, individualizarea pedepsei; legalitatea incriminării (*nullum crimen sine lege si nulla poena sine lege*); egalitatea în fața legii penale; umanismul dreptului penal etc.

În ramura dreptului penal, arată Constantin Bulai, principiile fundamentale sînt idei directoare care călăuzesc elaborarea şi realizarea normelor de drept penal, fiind prezente în întreaga reglementare juridico-penală. Toate normele şi instituțiile dreptului penal îşi subordonează acțiunea lor față de acțiunea principiilor fundamentale (*de drept penal*), iar acestea din urmă exprimă o anumită concepție de politică penală.

Legiuitorul moldovean a codificat următoarele principii ramurale ale dreptului penal, considerondu-le "principii de aplicare a Codului penal" legalitatea (*incriminării şi pedepsei*), umanismul (*legii penale şi tratamentelor*), democratismul, caracterul personal al răspunderii penale (*personalitatea*), individualizarea răspunderii penale şi pedepsei penale.

Considerăm că principiile respective sunt suportul ideatic, în primul rînd, al tuturor normelor de drept material penal, apoi al normelor de drept procesual penal, ori "principii de aplicare a Codului penal". În Codul penal legiuitorul a admis inadvertență între titlul articolului "Principiul democratismului" şi textul normei-principiu. Potrivit interpretării conținutului articolului respectiv, identificăm cu certitudine deplină principiul egalității în fața legii penale, ori nediscriminării infractorilor. [**7**] Faptul constatat ține de responsabilitatea legiuitorului pentru "litera" şi "spiritul" legii. În acelaşi context, alineatul (2) al articolului 7 cu titlul "Principiul individualizării răspunderii penale şi pedepsei penale" enunță un alt principiu de drept penal – justețea răspunderii şi pedepsei penale (*non bis in idem*).

Principiile dreptului constituțional, ramură fundamentală a sistemelor de drept contemporan, constituie baza principală a structurării social-economice şi a organizării de stat, a funcționării organelor statului, a statutului juridic al cetățeanului. În acelaşi timp, principiile ramurii de drept constituțional fundamentează începuturile tuturor celorlalte ramuri ale dreptului în vigoare, precum

şi în proces de constituire. Principii fundamentale sau constituționale, potrivit Constituției Republicii Moldova, sunt: suveranitatea şi independența puterii de stat; separația şi colaborarea puterilor; supremația Constituției; democrația şi pluralismul politic, principiile economiei de piață; neretroactivitatea legii; prezumția nevinovăției; dreptul la recunoaşterea personalității juridice a fiecărui om, etc., care, potrivit multor păreri au o importanță deosebită în societate.**[8]**

Nu urmărim scopul de a elucida principiile specifice ale tuturor ramurilor dreptului contemporan. Cu titlu exemplificativ, ne-am referit doar la principalele ramuri de drept privat şi public. Această sarcină devine cu totul dificilă, dacă nu şi imposibilă, datorită faptului că sistemul dreptului contemporan se caracterizează prin mişcări de diferențiere a ramurilor sale şi de reunire, ceea ce aduce schimbări atît cantitative, cît şi calitative în cadrul sistemului. De exemplu: dreptul familiei s-a desprins din dreptul civil; dreptul protecției sociale din cadrul dreptului muncii, dreptul mediului însă, reuneşte norme de drept public şi drept privat etc. Modificările în cadrul sistemului nu afectează esența de sistem; ele sunt dovada condiționării reciproce a componentelor sale şi interacțiunii cu alte sisteme sociale nejuridice. Avînd în vedere permeabilitatea sistemului dreptului, nu putem vorbi despre un sistem închis şi, deci, despre un număr finit de ramuri ale dreptului şi, implicit de un număr fix şi o dimensiune constantă a principiilor ramurale ale dreptului. Cu atît mai mult că activitatea de elaborare a principiilor care guvernează o ramură de drept este o activitate ştiințifică subiectivă care marchează profund formularea principiilor ramurale.

După cum am încercat să clasificăm principiile generale ale dreptului, intenționăm să le clasificăm şi pe cele ramurale. În funcție de criteriile: a) diviziunea dreptului; b) substanța (natura) normelor juridice; c) legătura cu principiile generale ale dreptului; d) incidența intraramurală.

a) După diviziunea dreptului, deosebim:

- principii ramurale de drept public şi principii ramurale de drept privat;
- principii ramurale de drept intern şi principii ramurale de drept internațional.

Principiile ramurale de drept public aparțin ramurilor de drept public: constituțional, penal, administrativ etc. Principiile ramurilor de drept privat vizează dreptul civil, dreptul comercial, dreptul familiei. Principiile ramurale de drept intern se referă la ansamblul ramurilor sistemului de drept al unui stat. Principiile ramurale de drept internațional public se referă la ramurile dreptului internațional public (drept diplomatic şi consular; dreptul mării; dreptul aerului; drept umanitar etc.).

b) După substanța (natura) reglementărilor juridice, deosebim principii de drept material şi principii de drept procesual. Principiile de drept material sunt principiile ramurilor de drept civil, penal, administrativ etc. Principii de drept procesual sunt principiile dreptului procesual penal şi dreptului procesual civil etc.

c) În funcție de legătura cu principiile generale ale dreptului, deosebim:

1) principii ramurale subordonate principiilor generale ale dreptului şi,

2) principii ramurale coordonate cu principiile generale ale dreptului.

Principiile ramurale subordonate celor generale se obțin prin diviziune sau descompunere a noțiunii supraordonate de principii ale dreptului, ele se obțin prin clasificare sau grupare în clase a principiilor dreptului, după criteriul acțiunii în cadrul sistemului dreptului (principii generale, principii ramurale, principii interramurale).

d) După incidența intraramurală, deosebim: principii fundamentale, principii generale şi principii instituționale ale ramurii de drept. Principii fundamentale ale ramurii le considerăm reguli cu incidență generală şi absolută care nu pot fi nesocotite de alte principii intraramurale. Principiile generale ale ramurii sunt reguli derivate din cele fundamentale şi subordonate acestora, avînd şi ele incidență generală, dar restrînsă la anumite laturi ale reglementării juridice.

Principiile instituționale ale ramurii de drept sunt reguli subordonate atât principiilor fundamentale, cît şi celor generale intraramurale, fiind aplicate numai în cadrul instituțiilor la care se referă. [**9**] Criteriul incidenței intraramurale a principiilor este numit altfel criteriu al vocației principiilor ramurii de drept (vocație generală, vocație instituțională). Prin analogie cu construcția ierarhică a principiilor generale ale dreptului, putem ierarhiza principiile ramurale ale dreptului. Supremația, întîietatea le va reveni principiilor fundamentale de drept, ori principiilor ramurii de drept constituțional. "Baza" construcției se va constitui din principiile ramurilor principale de drept,

inerente dreptului contemporan: drept civil, drept penal, drept administrativ, dreptul muncii, fiind asigurată de principiile ramurale de procedură penală, civilă şi de contencios administrativ. Legătura "bazei" cu "vîrful" piramidei se va axa pe principiile ramurilor de drept financiar, familial, protecției sociale, penitenciar; ramuri care derivă respectiv din ramurile de drept administrativ, drept civil, dreptul muncii şi dreptul penal.

Referințe:

1. Dumitru Mazilu, „Teoria Generală a dreptului" Ed. ALL BECK, Bucureşti, 1999, p. 98-99;
2. Popa, N., „Teoria generală a dreptului", editura Actami, Bucureşti, 1996, p. 304;
3. Dumitru Mazilu, „Teoria Generală a dreptului" Ed. ALL BECK, Bucureşti, 1999, p.106
4. Miculescu, P., „Statul de drept", Ed. Lumina Lex, 1998, p. 174-175
5. Codul Familiei al Republicii Moldova, Nr. 1316-XIV, din 26.10.2009
6. Codul Penal al Republicii Moldova, Nr. 985-XV, din 12.06.2003
7. Codul Familiei al Republicii Moldova, Nr.3616-XIV din 26.10.200
8. Constituția Republicii Moldova din 29.07. 1994
9. Ciobanu, D., „Introducere în studiul dreptului", editura Hyperion, Bucureşti, 1991, p. 46-47

Recenzent: conf. univ., dr. Bloşenco A.
Prezentat la 15. 10. 2009

REPREZENTAREA ÎN DREPTUL CIVIL SUCCESORAL

Vladimir CHIRONACHI,
Catedra de de Drept

The institution of succession represents one of the most controversial institutions of the civil law. There existed many conceptions in time, starting with the total denial of this institution and to its recognition in a quantum that grants the holder of the patrimony a quite limited possibility to own his goods through liberties.

Reprezentarea succesorală constituie un beneficiu al legii, în virtutea căreia un moştenitor mai îndepărtat în grad urcă la locul şi gradul ascendentului său, care este decedat la data deschiderii moştenirii pentru a culege, în concurs cu moştenitorii mai apropiaţi în grad, partea care s-ar fi cuvenit celui pe care îl reprezintă dacă s-ar fi aflat în viaţă.

Reprezentarea succesorală este o instituţie juridică aparte şi este altceva decât ceea ce se înţelege, în mod obişnuit, în Dreptul Civil prin reprezentare.

Instituţia reprezentării succesorale este de natură a mări cercul moştenitorilor legali.

Reprezentarea succesorală este admisă în două cazuri [1], şi anume:

- în linie dreaptă, în privinţa descendenţilor copiilor defunctului;
- în linie colaterală:
    1. descendenţii fraţilor şi surorilor celui care lasă moştenirea pînă la gradul al IV-lea îi por reprezenta pe ascendenţii lor decedaţi la data deschiderii moştenirii;
    2. descendenţii unchilor şi mătuşelor celui care lasă moştenirea pînă la gradul al IV-lea (verii) îi pot reprezenta pe ascendenţii lor decedaţi la data deschiderii moştenirii.

Normele care reglementează instituţia reglementării succesorale sunt de strictă interpretare, şi prin urmare, numărul eventualelor rude care s-ar bucura de acest beneficiu al legii, nu poate fi mărit.

În cazurile în care reprezentarea succesorală este permisă de lege, aceasta operează de drept şi imperativ.

Regulile reprezentării succesorale nu pot fi modificate prin voinţa defunctului, iar voinţa reprezentanţilor poate influenţa regulile reprezentării succesorale numai prin faptul renunţării la moştenire, dar nu şi prin faptul acceptării acesteia cu efecte parţiale sau sub condiţie.

Reprezentarea succesorală poate opera numai cu îndeplinirea cumulativă a următorelor condiţii:

1. *Cel reprezentat să fie decedat la data deschiderii moştenirii* [4]. O persoană nu poate fi reprezentată atît timp cît este în viaţă, chiar dacă aceasta renunţă sau a fost înlăturată de la moştenire pentru nedemnitate. În cazul comorienţilor şi a persoanelor decedate în acelaşi timp, dar care nu sunt comorienţi, reprezentarea succesorală va fi admisă.

Întrucît persoana declarată dispărută este prezumată a fi în viaţă pînă la declararea judecătorească a morţii, aceasta nu va putea fi reprezentată. Întrucît persoanele dispărute sunt socotite a fi în viaţă atîta timp cît nu a intervenit o hotărîre judecătorească definitivă declarativă de moarte, acestea pot fi reprezentate, după declararea judecătorească a morţii, în funcţie de data stabilită prin hotărîrea ca fiind ceea a decesului, se va admite sau nu reprezentarea, în conformitate cu regulile de drept comun.

O consecinţă importantă a interdicţiei reprezentării persoanelor în viaţă este că reprezentarea succesorală poate opera numai din grad în grad, fără a se putea sări peste gradele intermediare ocupate de moştenitorii în viaţă.

2. *Locul persoanei reprezentate să fie util*. Pentru a putea moşteni prin reprezentare nu este suficient doar ca locul persoanei reprezentate să fie vacant, adică aceasta să fie decedată, fiind necesat şi ca locul să fie util. Întrucît reprezentantul vine la moştenire în locul reprezentantului, acesta din urmă, afară de faptul că nu mai este în viaţă, neputînd din acest motiv moşteni el însuşi, trebuie să întrunească toate celelalte condiţii pentru a putea moşteni pe defunct.

Persoana care şi-a pierdut dreptul la moştenire pentru nevrednicie nu poate fi reprezentată. Locul celui reprezentat nu este util în ipoteza în care acesta fiind moştenitor nerezervatar al defunctului - cum este cazul fraţilor şi surorilor defunctului şi a descendenţilor acestora a fost exneredat prin testament de către defunct [2].

3. *Reprezentantul să aibă vocaţie succesorală proprie la moştenirea defunctului*.

Fiind chemat să moştenească pe defunct, reprezentantul trebuie să întrunească toate condiţiile cerute de lege pentru a-l moşteni pe acesta, adică să aibă capacitate succesorală, să nu fie nedemn faţă de acesta şi să aibă vocaţie proprie la moştenirea defunctului.

Reprezentantul va fi chemat la moştenire prin reprezentare chiar dacă a renunţat la moştenirea celui reprezentat, deoarece reprezentantul vine la moştenire în numele reprezentantului şi nu în nume propriu.

A doua precizare referitoare la vocaţia succesorală proprie vizează situaţia descendenţilor dn adopţie, indiferent că este vorba de descendenţi în linie directă sau de descendenţi pe linie colaterală.

În materie de adopţie, Codul Familiei a adoptat sistemul dualist reglementînd două feluri de adopţie, numite adopţii cu efecte restrînseşi adopţie cu efecte depline.

În cazul adopţiei cu efecte restrînse, adoptatul şi descendenţii lui devin rudă numai cu adoptatorul, nu şi cu rudele acestuia. În schimb adoptatul păstrează legăturile de rudenie cu părinţii fireşti şi rudele acestora.

În cazul adopţiei cu efectele unei filiaţii fireşti, adoptatul şi descendenţii lui devin rudă cu adoptatorul şi cu rudele acestuia ca şi un copil firesc, încetînd raporturile de rudenie cu părinţii fireşti şi rudele acestora.

Astfel, avînd în vedere efectele deosebite ale celor două feluri de adopţii, în privinţa reprezentării se impun următoarele concluzii:

În cazul adopţiei cu efecte depline, adoptatul şi descendenţii lui pot beneficia de reprezentare ca şi copiii din filiaţia firească, pentru că adoptatul şi descendenţii săi devin rude nu numai cu adoptatorul, dar şi cu rudele acestuia [8].

În cazul adopţiei cu efecte restrînse-întrucît adoptatul şi descendenţii săi devin rudă numai cu adoptatorul, nu şi cu rudele acestuia - descendenţii adoptatului pot veni la moştenire prin reprezentare numai dacă adopţia cu efecte restrînse a fost făcută de cuius, el avînd calitatea de adoptator.

Dacă adoptatul cu efecte restrînse şi descendenţii săi nu pot veni prin reprezentare la moştenirea lăsată de rudele adoptatorului, ei beneficiază de reprezentare în raport cu rudele din familia firească, pentru că aeastă adopţie nu întrerupe legăturile de rudenie a adoptatului şi descendenţilor săi cu familia firească.

În schimb, o asemena posibilitate nu există în cazul adopţiei cu efecte depline, fiind că prin efectul acestei adopţii încetează orice legătură de rudenie a adoptatului şi descendenţilor săi cu familia firească din care provine. Face excepţie ipoteza în care unul dintre soţi adoptă cu efecte depline copilul firesc al celulalt soţ, caz în care raporturile de rudenie ale adoptatului şi descendenţilor săi se menţin cu părintele firesc care este soţul adoptatorului şi, pe cale de consecinţă, cu rudele acestui părinte şi încetează faţă de celălalt părinte firesc şi rudele acestuia.

În ipoteza în care condiţiile arătate sunt îndeplinite, reprezentarea este admisă:

a) În toate cazurile;

b) La infinit;

c) Operează de drept şi imperativ.

a) Potrivit legii, reprezentarea este admisă în toate cazurile, deci nu numai atunci cînd unul sau mai mulţi descendenţi ai unui copil decedat al defunctului vin la moştenire în concurs cu unul sau mai mulţi descendenţi în viaţă ai defunctului de grad mai apropiat şi cînd fără beneficiul reprezentării nici nu ar putea moşteni, dar şi atunci cînd descendenţii copilului sau copiilor decedaţi ai defunctului sunt de acelaşi grad [9] .

În privinţa rudelor de grad egal reprezentarea se admite pentru ca împărţirea moştenirii să se facă pe tulpini, cu respectarea principiului egalităţii între moştenitorii de gradul cel mai apropiat al defunctului, iar nu pe capete, în părţi egale în raport cu numărul descendenţilor care vin efectiv la

moştenire. De exemplu, dacă cei doi copii ai defunctului sunt decedaţi la data dechiderii moştenirii şi unul a lăsat un copil, iar al doilea trei copii, moştenirea se va împărţi între nepoţi ai defunctului nu în părţi egale, ci în două părţi, prima jumătate revenind unui nepot, iar cealaltă jumătate fiind împărţită între ceilalţi trei nepoţi, cîte 1/6 pentru fiecare [6].

Dacă însă condiţiile reprezentării nu ar fi îndeplinite, nepoţii vor veni la moştenire în nume propriu, împărţind în mod egal moştenirea. Iar dacă reprezentatrea nu va fi admisă pe o tulpină, vor veni la moştenire nepoţii de pe cealaltă tulpină, care beneficiind de reprezentare-vor excende de la moştenire pe copilul nedemnului.

b) Reprezentarea este admisă la infinit. Aceasta înseamnă că nu numai nepoţii dar şi strănepoţii, răstrănepoţii pot veni la moştenire prin reprezentare. Evident, condiţiile reprezentării trebuie să fie îndeplinite pentru fiecare salt în grad.

c) Pentru ca în toate cazurile în care reprezentarea este admisă, împărţirea să se facă pe tulpini, ea operează de drept şi imperativ, voinţa descendenţilor putînd influenţa regulile reprezentării numai prin renunţare la moştenire, dar nu şi prin acceptarea ei cu efecte parţiale sau sub condiţie.

Considerăm că regulile reprezentării succesorale legale nu pot fi modificate nici prin voinţa defunctului. În literatura de specialitate s-a susţinut că el ar putea în limitele calităţii disponibile şi fără a aduce atingere rezervei, să înlăture reprezentarea legală sau să o admită în alte cazuri decît cele prevăzute de lege. Astfel, asemenea dispoziţii testamentare trebuie să fie interpretate nu în sens de înlăturare a reprezentării legale sau de admitere a ei în alte cazuri şi condiţii decît cele prevăzute de lege, ci ca exneredări, respectiv legate prin testament.

În toate cazurile-şi îndependent de problema calificării drepturilor moştenitorilor gratificaţi-voinţa defunctului exprimată prin testament va putea produce efecte, numai cu respectarea drepturilor moştenitorilor rezervatari.

Reprezentarea produce două efecte importante. Primul ridică pe reprezentant în locul, clasa şi gradul reprezentantului. Prin aceasta, o rudă în grad apropiat cu defunctul, va putea fi reprezentată la succesiunea acestuia de descendentul său.

Cel de-al doilea efect al reprezentării se produce cînd sunt şi alţi reprezentanţi la succesiune. În această situaţie, succesiunea se împarte pe tulpini, iar moştenitorii reprezentanţi nu vin la moştenire „proprio nomina" ci "per copita", adică după propriul lor drept. [7].

a)*Plasarea reprezentantului în locul reprezentantului*. Ca efect al reprezentării, reprezentantul va fi plasat în locul reprezentantului, culegînd partea ce ar fi revenit acestuia din moştenire dacă ar fi fost în viaţă. Reprezentarea are drept efect de a pune pe reprezentanţi în locul, în gradul şi în dreptul reprezentantului.

Aceasta nu înseamnă însă, că reprezentantul moşteneşte pentru reprezentat, el moşteneşte pentru sine, dar dobîndeşte drepturile şi obligaţiile care ar fi revenit reprezentatului două acesta ar fi fost în viaţă la data deschiderii moştenirii. Ea permite aşadar reprezentantului să se prevaleze de rangul celui reprezentat, moştenind ceea ce i-ar fi revenit acestuia din moştenire dacă ar fi fost în viaţă, însă pentru sine, iar nu pentru reprezentat [5].

b)*Împărţirea moştenirii pe tulpini.* Există un efect principal al împărţirii moştenirii pe tulpini şi unele efecte secundare ale aceleeaşi împărţiri.

Există in efect principal al împărţirii moştenirii pe tulpini şi unele efecte secundare ale aceleeaşi împărţiri.

1) <u>Efectul principal al împărţirii moştenirii pe tulpini.</u>

În toate cazurile reprezentarea este admisă, partajul se face pe tulpini. Aceasta înseamnă că moştenirea se va împărţi în atîtea părţi cîţi copii sau fraţi şi surori a avut defunctul, care vin efectiv la moştenire sau care, fiind predecedaţi sunt reprezentaţi de descendenţii lor, iar nu pe capete, indiferent dacă moştenitorii care culeg succesiunea sunt în grade diferite sau egale de rudenie cu defunctul.

Împărţirea pe tulpini a moştenirii are drept consencinţă fie derogarea de la principiul proximităţii gradului de rudenie între moştenitorii din aceeaşi clasă, fie derogarea de la principiul împărţirii pe capete a moştenirii între succesorii făcînd parte din aceeaşi clasă şi avînd acelaşi grad de rudenie, fie de la ambele principii în acelaşi timp [3].

În nteriorul fiecărei tulpini, partajul părții ce revine acesteia se va face pe capete, afară de cazul în care unul dintre descendenții tulpinii celui reprezentat ar fi la rîndul său precedat. În acest din urmă caz, dacă sunt întrunite condițiile reprezentării, se va proceda la o nouă împărțire pe tulpini respective. Se precizează înacest sens că „dacă aceeaşi tulpină a produs mai multe ramuri, subdivizia se face iarăşi pe tulpină în fiecare ramură, şi membrii aceleaşi ramuri se împart egal între dînşii".

2) Efectele secundare ale împărțirii moştenirii pe tulpini.

Împărțirea pe tulpini a moştenirii are şi unele efecte secundare, cum sunt:

- În caz de renunțare la moştenire a unuia dintre reprezentanți, partea acestuia din moştenire va reveni moştenitorilor care fac parte din aceeaşi tulpină cu acesta, iar nu tuturor moştenitorilor;
- Calculul rezervei descendenților defunctului se va face în funcție de numărul tulpinilor, iar nu în funcție de numărul lor.

c) *Reprezentarea operează de drept.*

Conform Codului Civil nimeni nu este obligat de a face acceptarea unei moşteniri ce i se cuvine. Prin urmare, orice succesibil este liber să accepte sau nu o moştenire, după cum crede de cuviință [9]. Odată însă acceptată moştenirea, reprezentarea succesorală operează de drept, adică în temeiul legii, fără a fi necesară vreo manifestare de voință din partea reprezentantului.

Reprezentarea succesorală operează doar în cadrul moştenirii legale, nu şi a celei testamentare. De aceea, nu se poate pune problema modificării regulilor reprezentării prin voința defunctului, în sensul de a aplica şi în alte cazuri decât acelea prevăzute de lege ori de a se modifica cotele de moştenire revenind moştenitorilor ca urmare a acesteia. Desigur, în limitele respectării drepturilor moştenitorilor rezervatari, actele de dispoziție mortis causa făcute de defunct sunt valabile, inclusiv cele prin care s-ar deroga de la regulile reprezentării, numai că acestea, în realitate, nu sunt modificări ale regimului legal al reprezentării succesorale, ci acte de dispoziție testamentară care exced sfera moştenirii legale.

Referințe:

1. R. Popescu, *Dreptul de moştenire*, Universul Juridic, Bucureşti 2004, p.84 şi următoarele
2. A. Bloşenco**,** *Drept civil. Partea specială. Note de curs*, Chişinău, 2003, p.128
3. F. Deac, ***Tratat de drept succesoral***, Bucureşti, 1999, p.57 şi următoarele
4. Buletinul Curții supreme de Justiție Nr.5 din 2006, p.24
5. D. Chirică, ***Drept civil. Succesiune***, Bucureşti, 1996, p.115
6. Deak F. Tratat de drept civil. Contracte speciale. Bucureşti, 1996, p.78
7. Safta-Romano***, Dreptul la moştenire. Doctrină şi jurisprudență***, Vol.II, Iaşi, 1995, p.42 şi următoarele
8. *Drept civil Contracte speciale* Volumul III Editura II Cartier juridic – Autor G.Chebac, A.Băieşu, Alexandru Rotari, Oleg Efrim, p.141
9. A se vdea Comentariul Codului civil al R.M., Volumul II, ed. ARC, 2006, p.1128

Recenzent: dr., prof. univ. C. Birsan
Prezentat la 15. 10. 2009

UNELE ASPECTE PRIVIND PARTICIPAREA SOCIETĂȚILOR COMERCIALE LA RELAȚIILE COMERCIALE INTERNAȚIONALE

Silvia SAVVA,
Catedra de Drept

Les relations commerciales apparaissent comme un objet de recherche de plus en plus fréquemment à des avocats, des économistes. L'intensification de ces types de relations exige une étude plus détaillée des participants dans les relations commerciales internationales, les conditions imposées par les lois internationales et nationales pour mener à bien cette activité.

Une catégorie spéciale des participants au commerce international est une société commerciale, qui dépasse les frontières d'un Etat est d'étendre leur travail sur un espace aussi large que possible, en aidant à développer une collaboration plus étroite à la fois entre les détaillants et entre les Etats.

Întotdeauna omul, prin acțiunile sale a încercat să-şi satisfacă anumite nevoi, să îşi asigure un nivel de trai mult mai ridicat, iar aceste scopuri pe care şi le propune pot fi atinse doar atunci cînd persoana are abilități pentru o anumită activitate, doar atunci cînd conjunctura pieței favorizează desfăşurarea acelei activități şi obținerea unor rezultate pozitive.

La etapa actuală se observă un flux din ce în ce mai ridicat al relațiilor comerciale, o intensificare tot mai accentuată a operațiunilor cu caracter economic, fapt ce are impact atît asupra vieții sociale, cît şi din punct de vedere al efectelor juridice pe care le generează.

Ținînd cont de faptul că scopul oricărei activități comerciale este de a obține un anumit profit, este de la sine înțeles că relațiile comerciale se extind pe o arie cît mai largă, încercînd să cuprindă piețe cît mai dezvoltate aşa încît teritoriul unui singur stat devine prea neîncăpător pentru a fi obținute rezultatele ambițioase pe care comercianții şi le pun în față. Depăşirea granițelor unui stat are drept efect atribuirea caracterului de internaționalitate acestor relații.

Lucrarea de față îşi propune să scoată în evidență categoria de participanți cea mai des întîlnită în cadrul relațiilor comercial internaționale şi anume societățile comerciale. Participarea societăților comerciale la acest tip de relații ridică probleme ce țin de forma organizatorico - juridică sub care pot apărea în cadrul relațiilor comerciale, determinarea naționalității societăților comerciale, recunoaşterea pe plan internațional a personalității juridice a acestor societăți, dreptul aplicabil societăților comerciale, etc.

Apariția societăților comerciale este strîns legată de evoluția raporturilor comerciale din cele mai vechi timpuri şi pînă astăzi. Societățile comerciale au cunoscut modalități specifice de constituire şi funcționare, forme diferite de organizare, reglementări naționale şi internaționale privind activitatea lor.[1] Societățile comerciale apar ca subiecte ale raporturilor juridice de comerț internațional în virtutea drepturilor şi obligațiilor pe care le oferă legislația statului a cărei naționalitate o are. Fiecare stat, în funcție de interesele proprii, de nivelul de dezvoltare economică la care se află, de politica pe care o promovează reglementează diferit volumul de drepturi şi obligații pe care înțelege să le recunoască societăților comerciale naționale, dar şi celor străine care activează pe teritoriul său.

Codul Civil al Republicii Moldova defineşte societatea comercială ca fiind „organizația comercială cu capital social constituit din participațiuni ale fondatorilor". [2] Avînd în vedere că societățile comerciale de regulă se constituie ca persoane juridice, din perspectiva sistemului nostru de drept [3] va putea participa la relațiile comerciale doar societatea comercială care „are un patrimoniu distinct şi răspunde pentru obligațiile sale cu acest patrimoniu, poate să dobîndească şi să exercite în nume propriu drepturi patrimoniale şi personale nepatrimoniale, să-şi asume obligații, poate fi reclamant şi pîrît în instanța de judecată".

Raporturile juridice încheiate de o societate comercială vor putea fi incluse în sfera celor ce țin de comerțul internațional doar atunci cînd vor fi marcate de două caractere: internaționalitatea şi comercialitatea. Internaționalitatea activității comerciale este dată de elementul de extranietate prezent într-un astfel de raport . Poate constitui element de extranietate sediul persoanei juridice,

locul încheierii actului, locul executării contractului, etc. Comercialitatea societăţilor este dată de însăşi faptul constituirii lor. Contractul de societate care stă la baza înfiinţării societăţii comerciale este prin natura sa unul comercial, deoarece este încheiat pentru săvîrşirea de acte de comerţ în scopul obţinerii unui profit.

Legea R. Moldova [4] prevede că societatea comercială „poate fi constituită doar sub formă de societate în nume colectiv, de societate în comandită, de societate cu răspundere limitată şi de societate pe acţiuni", toate aceste forme fiind reglementate separat în funcţie de particularităţile fiecăreia. În acelaşi timp Legea cu privire la investiţiile în activitatea de întreprinzător include la categoria investitorilor străini "persoana juridică formată în conformitate cu legislaţia unui alt stat avînd sediul în acel stat sau persoana juridică avînd sediul, administraţie centrală sau loc principal de activitate înregistrat în alt stat" [5] care pot activa pe teritoriul R. Moldova „sub formă de întreprinderi mixte şi întreprinderi cu capital străin". [6]

După cum s-a menţionat mai sus, prin legi interne fiecare stat determină modul de constituire, organizare, înregistrare şi dizolvare a societăţilor comerciale. Legătura unei societăţi comerciale cu un anumit sistem de drept este exprimată prin naţionalitatea acesteia. Doctrina juridică [7] tratează cinci criterii de determinare a naţionalităţii societăţii comerciale:

1. Criteriul sediului social, potrivit căruia societatea comercială are naţionalitatea ţării unde îşi are sediul social. Atunci cînd societatea comercială are mai multe sedii, pe teritoriul mai multor state, pentru stabilirea naţionalităţii se are în vedere sediul real, adică centrul principal de conducere şi de gestiune a activităţii statutare. Acest criteriu a fost adoptat de sistemele de drept german, belgian, polonez, francez, etc.
2. Criteriul locului înregistrării statutului societăţii comerciale, prin care înţelegem locul unde au fost perfectate formalităţile necesare la constituirea societăţii şi unde respectiva a fost înregistrată. Acest criteriu este specific sistemelor de drept englez, olandez, american, etc.
3. Criteriul locului plasării centrului activităţii economice al societăţii comerciale. Este un criteriu caracteristic ţărilor în curs de dezvoltare şi este privit cu o anumită doză de critică datorată faptului că relaţiile comerciale actuale permit societăţilor comerciale să cuprindă în statutul lor un spectru larg de domenii de activitate desfăşurate la acelaşi nivel în diferite state, fapt ce complică posibilitatea de a determina locul activităţii economice principale.
4. Criteriul voinţei fondatorilor persoanei juridice – decurge din principiul autonomiei de voinţă a părţilor în materia determinării naţionalităţii persoanelor juridice în virtutea căruia fondatorii stabilesc prin actul de constituire şi statut naţionalitatea societăţii comerciale pe care o înfiinţează.
5. Criteriul controlului, potrivit căruia naţionalitatea societăţii comerciale poate fi determinată fie în baza apartenenţei statale a conducătorilor persoanei juridice – cetăţenia acestora, fie în baza cetăţeniei persoanelor fizice sau naţionalităţii persoanelor juridice în folosul cărora se desfăşoară activitatea ei. Acest criteriu este admis ori de cîte ori se consideră că criteriile menţionate mai sus nu sunt suficiente pentru a determina naţionalitatea societăţii comerciale.

Cît priveşte sistemul nostru de drept, Codul Civil al R. Moldova [8] prevede că „persoana juridică are
un sediu indicat în actele de constituire". Totodată „Legea naţională a persoanei juridice străine se consideră legea statului pe al cărui teritoriu persoana este constituită " [9].

Determinarea naţionalităţii societăţii comerciale are o importanţă deosebită din punct de vedere al dreptului aplicabil acesteia. În funcţie de naţionalitate se va stabili:

- statutul juridic al organizaţiei ca persoană juridică;
- forma juridică de organizare;
- exigenţele pentru denumirea ei;
- temeiurile de creare şi încetare a activităţii ei;
- condiţiile de reorganizare a acesteia, inclusiv succesiunea în drepturi;
- conţinutul capacităţii ei civile;
- modul acesteia de dobîndire a drepturilor civile şi de asumare a obligaţiilor civile;
- raporturile din interiorul ei, inclusiv raporturile cu participanţii;
- răspunderea ei.

Un alt aspect problematic din punct de vedere juridic dar şi practic ține de schimbarea naționalității societăților comerciale. Acest procedeu poate avea loc ca urmare a stabilirii sediului social principal în altă țară sau ca urmare a unei mutații de suveranitate [10]. În primul caz, dacă naționalitatea societății comerciale se determină avîndu-se în vedere sediul principal al acesteia, schimbarea sediului social are ca urmare schimbarea naționalității. În cel de-al doilea caz societatea comercială îşi schimbă naționalitatea conform dispozițiilor conținute în tratatele internaționale încheiate între părțile interesate. În situația în care asemenea tratate nu sunt încheiate sau dacă acestea nu conțin prevederi cu privire la naționalitatea societăților comerciale, acestea dobîndesc naționalitatea statului pe teritoriul căruia îşi au stabilit sediul social. Schimbarea naționalității are drept efect schimbarea lui *lex societatis* , societatea comercială supunîndu-se legii statului a cărui naționalitate a dobîndit-o. Aceasta se poate răsfrînge şi asupra statutului juridic al societății comerciale care poate fi schimbat sub influența exigențelor noii legi care o guvernează.

De menționat faptul că societatea comercială străină poate activa pe teritoriul R. Moldova şi prin înființarea de filiale, reprezentanțe. În corespundere cu legislația țării noastre [11] „ statutul juridic al reprezentanțelor (sucursalelor) persoanei juridice pe teritoriul unui alt stat este guvernat de legea națională a persoanei juridice" pe cînd „ statutul juridic al filialei persoanei juridice pe teritoriul unui alt stat este guvernat de legea statului pe al cărui teritoriu s-a constituit filiala, independent de legea națională a persoanei juridice".

Desfăşurarea activității comerciale pe teritoriul altor state implică necesitatea recunoaşterii pe plan internațional a personalității juridice a acestor societăți. Recunoaşterea poate avea drept temei atît legislația internă a statului cît şi alte acte internaționale la care statul este parte. Actul recunoaşterii nu presupune o manifestare de voință expresă din partea autorităților statului anume în acest scop, ci rezultă din prevederile legale. Astfel, legea R. Moldova recunoaşte personalitatea juridică a societăților comerciale străine prin includerea lor la categoria investitorilor străini. Doctrina juridică [12] susține că recunoaşterea personalității juridice a societății comerciale străine nu trebuie să creeze persoanei juridice respective un regim mai favorizat comparativ cu subiecții de drept similari existenți în ordinea juridică națională a statului de recunoaştere. Dimpotrivă, personalității juridice recunoscute i se aduc unele limitări şi anume limitări care îşi găsesc suport în Convenții internaționale sau în legi. Astfel, putem menționa:

1. Convenția de la Haga 1956 – asupra recunoaşterii personalității juridice a societăților, asociațiilor şi fundațiilor, consacrînd principiul recunoaşterii de plin drept a societăților comerciale străine prevede şi posibilitatea de a aduce unele limitări drepturilor societăților comerciale străine şi anume:
    - O asemenea societate nu poate avea mai multe drepturi în statul de recunoaştere decît cele date de legea națională;
    - Societatea comercială străină nu poate avea mai multe drepturi în statul de recunoaştere decît cele pe care legea acelui stat le acordă societăților comerciale cu naționalitatea statului respectiv.
2. Limitările aduse de legile naționale au scopul de a proteja interesele economiei naționale Sau de a stimula activitatea propriilor agenți economici .

O altă problemă ce ține de activitatea internațională a societăților comerciale se referă la dreptul aplicabil societăților precum şi a domeniului de cuprindere a acestui drept. Deoarece vorbim despre raporturi juridice stabilite între particulari în relațiile lor internaționale, pentru a determina dreptul aplicabil societăților comerciale vom face trimitere la reguli de drept internațional privat. Conform dispozițiilor de drept internațional privat *lex societatis* se va determina diferit în funcție de criteriile de determinare a naționalității persoanei juridice. Aşadar, societatea comercială se va supune legii statului a cărui naționalitate o deține în ceea ce priveşte statutul, forma de organizare, etc., dar şi legii statului străin pe teritoriul căruia îşi desfăşoară activitatea în ceea ce priveşte condițiile de desfăşurare a unei asemenea activități pe teritoriul acelui stat.

Uneori legea societății cedează în favoarea altor legi, care au vocația de a se aplica în mod normal în problema respectivă şi a căror competență nu este pusă în discuție. Asemenea legi prioritare sunt: *lex rei sitae* cu privire la imobile aflate în altă țară, *lex fori* cu privire la probleme de procedură sau *lex loci delicti* cu privire la fapte producătoare de prejudicii, etc. Alteori este invocată

excepția de „ ordine publică ” pentru a înlătura aplicarea legii societății normal competentă [13].

Tendințele actuale de a crea un drept material uniform pe calea Convențiilor Internaționale au rolul de a simplifica activitatea internațională a societăților comerciale , de a diminua discrepanțele rezultate din reglementări naționale diferite. Cu toate acestea, calea spre uniformizarea regulilor comerciale este destul de lungă aşa încît comercianții sunt puşi în situația de a se adapta condițiilor, iar prin practicile utilizate de a propune noi direcții de orientare pe care legiuitorul să le preia în reglementările sale.

Referințe:

1. Dumitru Mazilu „ Dreptul Comerțului Internațional” Lumina Lex, Bucureşti 1999, pag.167
2. Codul Civil al Republicii Moldova, art. 106, al. 1
3. Codul Civil al Republicii Moldova, art. 55 al. 1
4. Codul Civil al Republicii Moldova, art. 106, al. 2
5. Legea R. Moldova nr. 81-XV/ 2004 cu privire la investițiile în activitatea de întreprinzător, art.3
6. Legea R. Moldova nr. 81-XV/ 2004 cu privire la investițiile în activitatea de întreprinzător, art.17, al.1
7. A. Băieşu, Al. Rotari, O. Alexa „ Dreptul Comerțului Internațional” Note de curs. Editura Cartdidact 1998, pag.48
8. Codul Civil al Republicii Moldova, art. 67 al. 1
9. Codul Civil al Republicii Moldova, art. 1596 al.1
10. Ion Floander „ Dreptul Comerțului Internațional”, Constanța 2006, p. 75
11. Codul Civil al Republicii Moldova, art. 1597 al. 1,2
12. T.R.Popescu „ Dreptul Comerțului Internațional”, Universitatea Bucureşti 1975. pag.82
13. Lilia Gribincea „ Dreptul Comerțului Internațional”, Chişinău 1999. pag. 37

Recenzent: dr. Arnaut A.
Prezentat la 15. 10. 2009

IMPACTUL POLITICILOR PUBLICE ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ

Prof.univ.dr. Romeo IONESCU,
Universitatea "Dunărea de Jos" Galaţi

This paper is divided into three main components. The first one is focused on the concept, the evolution and the characteristic of the public policies. The second deals with the specific actors which define and implement the public policies.

At least, we analysed the different approaches for the public policies. There is a classical approach, which treat the public policies as a good or a subject. Other approach is that of the structured connexions. This approach considers that there isn't a single decision factor which has to solve a given problem, but there are a lot of hierarchical actors, with different approaches about a specific problem and their connections.

The paper tries to evident that the objective of the political analyses is to consider the public policies in their connection to those elements which influent the evolution in a given direction.
Key words: *public actors, policy's connections, public classic policy, public structured connexions policy.*

1. Considerente generale

Politicile publice reprezintă totalitatea conceptelor teoretice şi instrumentelor practice utilizate de către stat în scopul atingerii unor obiective cu impact social major.

Fiind o ştiinţă de graniţă, politicile publice preiau elemente, metode şi tehnici din economie, drept, sociologie, psihologie sau ştiinţele politice.

Evoluţia politicilor publice a parcurs cel puţin patru etape esenţiale şi a urmat evoluţia ştiinţelor politice în general:

- până în anii '60: nu se poate vorbi despre o analiză distinctă a politicilor publice. Studiile realizate în acea perioadă vizau mecanismele guvernării din perspectiva structurii guvernului. Ele erau axate pe definirea conceptelor esenţiale ale ştiinţelor politice, pe analiza formaţiunilor politice şi a evoluţiei procesului electoral;
- perioada '60-'80: a fost marcată de creşterea interesului legat de eficientizarea efectelor deciziilor politice, mai ales a celor care vizau alocarea fondurilor publice. Acest lucru a implicat şi analiza mult mai detaliată a mecanismelor guvernamentale de funcţionare;
- perioada '80-'00: introduce noţiunea de parteneriat activ între stat şi cetăţeni sau între guvern şi societatea civilă. Se vorbeşte tot mai mult de reformarea mecanismelor guvernamentale în scopul optimizării proceselor de gestionare a banilor publici;
- după anul 2008: parteneriatul guvern – societate civilă capătă noi valenţe, rolul statului, ca jucător activ şi omnivalent, în procesul de atenuare a efectelor crizei globale crescând foarte mult. În acest context, politicile publice trebuie să vizeze anticiparea şi adaptarea societăţii la evoluţiile globale.

Necesitatea apariţiei şi dezvoltării politicilor politicilor publice poate fi legată de trinomul resurse - probleme sociale – evoluţie globală, aşa cum rezultă din figura 1.

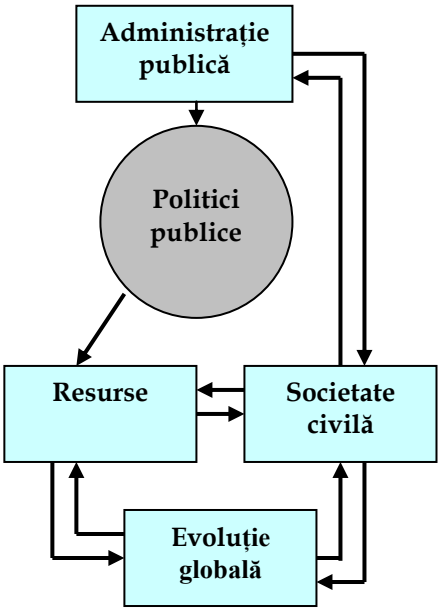

Figura 1: Domeniul politicilor publice

Evoluția globală este extrem de importantă astăzi deoarece ea induce probleme comune, provocări comune şi nevoia găsirii unor soluții comune pentru omenire.

Economia şi societatea globală induc teme de cercetare şi nevoia de soluționare societății civile.

În acest context, este necesară intervenția administrației publice (centrale şi/sau locale), singura capabilă să gestioneze resursele disponibile ale societății la un moment dat. Aceste resurse vizează resursele materiale, financiare şi cele legate de implementarea progresului tehnic, precum şi generalizarea bunelor practici în domeniu.

În funcție de necesitățile societății civile, reacția administrației publice îmbracă o anumită formă. Această reacție este orientată spre realizarea unui feed back optimal cu mediul socio-economic şi cultural.

Elementele care realizează coerența politicilor publice pot fi delimitate astfel [10]:

- măsurile concrete care dau substanță politicii publice;
- alocarea resurselor însoțită de forme coercitive de monitorizare şi control;
- integrarea politicii publice într-o strategie, într-un cadru de acțiune pe termen mediu ş i lung;
- influențarea de către politica publică a unui grup țintă (obiectiv) de indivizi;
- definirea şi implementarea obiectivelor politicii publice în funcție de scara socială de valori din acel moment.

Definiția politicii publice nu este uşor de dat, deoarece nu există un consens în această direcție. Unii specialişti consideră o astfel de definiție drept un joc de cuvinte.”[1].

Mai mult, se consideră că definirea politicilor publice ”atrage mult interes dar foarte puțin consens.”[11]

O încercare de definire a politicilor publice porneşte de trăsăturile comune ale acestora: politici care acoperă un anumit domeniu de activitate (de exemplu, politica industrială), politici care exprimă interesele statului, politici care operează ca decizii ale guvernului etc.[14]

Ca un element comun al unor astfel de definiții, putem nota faptul că această categorie de politică este implementată de către guvern şi trebuie privită ca un set de legi, planuri, acțiuni şi concepte selectate pentru atingerea unui anumit obiectiv.

Clarke E. Cochran consideră că politica publică se referă la acțiunile guvernului şi la intențiile care au determinat aceste acțiuni.[3]

Thomas Dye defineşte politicile publice drept tot ceea ce guvernele optează să facă sau nu.[7]

Alți specialişti consideră politicile publice drept decizii politice aferente implementării programelor destinate atingerii unor obiective sociale specifice.[4]

În fine, o altă definiție consideră politicile poblice drept o sumă a acțiunilor guvernului, derulate direct sau prin intermediul unor agenți, care influențează viața cetățenilor.[18]

Politicile publice se caracterizează prin:

- sunt realizate în numele publicului;
- sunt generate şi implimentate de către guvern;
- sunt interpretate şi implementate de actori publici şi privați;
- reprezintă ceea ce inențională guvernul să facă;
- reprezintă ceea ce intenționează guvernul să nu facă.

2. Actorii implicați în politicile publice

Ca idee generală, actorii implicați în politicile publice diferă în funcție de țara analizată, perioada istorică în care se realizează analiza şi problemele care trebuie rezolvate prin intermediul acestor politici. Ca urmare, nu este posibilă o enumerare exhaustivă a acestor politici.

Pe de altă parte, implicarea şi importanța actorilor se modifică în timp şi în funcție de natura problemei care trebuie rezolvată.

Actorii unei politici publice sunt indivizii, organizațiile şi instituțiile care participă la procesul de elaborare a politicilor publice, indiferent de gradul lor de implicare. Actorii pot aparține atât instituțiilor statului, organizațiilor societății civile, cât şi organizațiilor internaționale .[13]

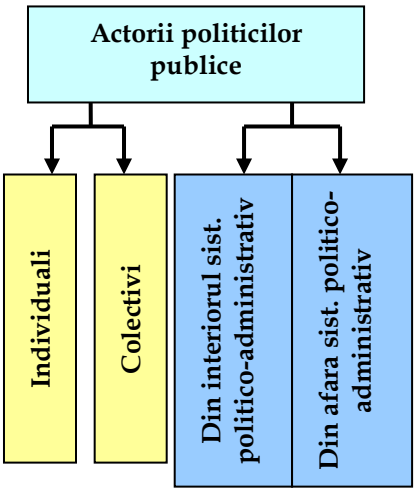

Figura 2: Actorii politicilor publice

Actorii individuali ai politicilor publice sunt considerați a fi Preşedintele țării şi cetățenii, în timp ce actorii colectivi sunt reprezentați de guvern şi de parlament.[5]

În funcție de poziția (proveniența) lor, aceiaşi actori se divid în cei proveniți din interiorul sistemului politico-administrativ şi cei din afara acestui sistem.

O problemă deosebită legată de actorii politicilor publice este aceea a identificării lor. În acest sens, Colebatch propune trei criterii: autoritatea, expertiza şi regulile.

Conform primului criteriu, politicile publice sunt rezultatul deciziei celor care dețin *autoritatea* în domeniul politicii publice respective. Autoritatea conferă dreptul unor instituții de a participa şi de a lua decizii în procesul de elaborare a politicii publice. Autoritatea îi deosebeşte pe acei actori care au dreptul, conform legii, de a participa în acest proces, de cei care trebuie să îşi susțină dreptul de a fi implicați.

Deținerea autorității nu se referă doar la instituția responsabilă pentru luarea deciziei finale cu privire la o problemă de politică publică, ci şi la ceilalți actori care pot participa la luarea deciziei.

Autoritatea nu poate să anticipeze participarea anumitor actori în procesul de formulare.

Autoritatea poate să ajute la realizarea unei distincții între o decizie autorizată de politică publică şi o părere exprimată de către ceilalți participanți.

Deținerea *expertizei* relevante pentru rezolvarea unei probleme de politică publică poate conferi unor persoane/instituții dreptul de a participa la rezolvarea acesteia.

Deținerea expertizei nu este corelată cu poziția din cadrul structurilor instituționale

S-a observat că experţi provenind din domenii diferite pot defini o problemă de politică publică în mod diferit şi pot propune soluţii diferite.

Prin *reguli* se înţeleg acele legi şi regulamente care ghidează activitatea instituţiilor publice. Ele definesc cine participă la procesul de elaborare a politicii publice, cine este responsabil pentru luarea unei decizii şi ce proceduri trebuie urmate până să se ajungă la luarea unei decizii.[16]

Problemele complexe şi existenţa a mai multor actori implică nevoia de reguli.

În conformitate cu figura 1.2, actorii din sfera sistemului politico-administrativ sunt parlamentul, guvernul şi preşedintele.

Parlamentul reprezintă o instituţie centrală în cadrul actorilor implicaţi în politicile publice. Comisiile parlamentare, membrii parlamentului şi staful tehnic (consilierii) sunt componente importante în procesul de definire şi implementare a politicilor publice.

Guvernul şi aparatul executiv deţin un rol central în elaborarea şi implementarea politicilor publice.

Puterea diferă în funcţie de regimul politic. Guvernul deţine o serie de resurse, care îi conferă un rol principal în elaborarea politicilor publice.

Aceste resurse acoperă atât resursele umane, informaţiile, cât şi resursele financiare.

Un alt actor important în cadrul definirii şi implementării politicilor publice este *Preşedintele*. Atribuţiile Preşedintelui diferă în fiecare ţară.

Puterea de influenţare a politicilor publice deţinută de Preşedinte este mai degrabă informală şi poate fi exercitată prin influenţarea opiniei publice sau prin influenţara unei părţi a clasei politice.

Cea de-a doua categorie de actori o reprezintă cei din sfera societăţii civile (mass-media, grupurile de interese şi institutele de cercetare).

Mass-media poate influenţa agenda decidenţilor prin manipularea informaţiilor pentru definirea acelor probleme pe care publicul le consideră importante.

Impactul pe care *grupurile de interese* îl au asupra formulării şi implementării politicilor publice variază în funcţie gradul de organizare al acestora, de numărul de membri şi de resursele financiare, politice şi informaţionale avute la dispoziţie.

Acestea pot fi diferite organizaţii informale sau structurate în diferite tipuri de ONG-uri.

Tabelul 1: Roluri ale actorilor de politică publică

Perspectiva	**Caracteristici**			
	Rol	Valori	Scopuri	Critici
Raţionalist	Analist politic/ planificator	Aplicarea de metode ştiinţifice	Care pot fi descoperite	Eşec în a conştientiza limitele
Tehnician	Expert/ specialist	Training/ expertiză	Stabilite de alţii	Specializare pe un domeniu
Incremen-talist	Politician	Menţinere status quo	Stabilite de noi cereri	Conservator
Reformist	Cetăţean/ lobbyist	Schimbare	Preocupări de conţinut	Nerealist

Institutele de cercetare sunt asociate cu anumite interese politice dar, în general, ele încearcă să îşi menţină o imagine de autonomie intelectuală faţă de guvern sau de partidele politice, pentru a putea fi luate în considerare.

Pot fi organizate în cadrul universităţilor sau independent de acestea.

3. Abordări ştiinţifice ale politicilor publice

Există o *abordare clasică*, primară a politicilor publice, care le tratează ca pe un produs sau subiect.

Colebatch consideră această abordare drept un model de alegere rațională autoritară a unor anumite politici.

În viziunea clasică, pentru ca o politică să fie considerată publică, ea trebuie să fie ”generată sau cel puțin procesată de organizații, proceduri şi influențe guvernamentale”.

Alți specialişti constată că politicile publice accesează resurse publice şi induc măsuri legale coercitive într-o manieră în care alte politici nu o pot realiza.[2]

Modelul clasic al politicilor publice este un model rațional, în care politica este definită în mod corect, în contextul unei linii directoare.

Numeroşi specialişti vorbesc chiar despre un ”ansamblu de elemente ale politicii publice”. Un obiectiv este trecut într-o agendă de lucru, în scopul definirii lui. Pasul următor îl constituie trecerea obiectivului prin diferite compartimente legislative şi executive ale guvernului, care propun, analizează, legitimează, aleg şi redefinesc soluții alternative.

Soluția aleasă este implementată de către agențiile guvernamentale şi este permanent monitorizată şi revizuită de către actorii interesați iar, în final, dacă managementul adoptării deciziei politice este complex, soluția poate fi reevaluată.[20]

Avocații definiției clasice a politicilor publice consideră că:

- politicile implică o serie de decizii intercondiționate;
- politicile publice sunt implementate prin intermediul indivizilor şi organizațiilor guvernamentale;
- politicile publice sunt influențate de deciziile politice anterioare şi de factorii de mediu;
- politicile sunt prezentate prin mass media înainte de implementarea lor;[15]
- politicile publice implică atât acțiunea cât şi inacțiunea;
- politicile nu pot fi analizate separat de procesul de constituire a politicii;
- politicile publice prezintă consecințe care pot sau nu pot fi previzionate;
- politicile sunt definite subiectiv şi pot fi definite retrospectiv;
- politicile publice necesită resurse şi acțiuni practice.

În legătură cu accepțiunea clasică a politicilor publice, se defineşte conceptul de ciclu politic, care se fundamentează pe teoria sistemelor şi pe o metodologie ştiințifică proprie.

Colebatch consideră ciclul politic drept procesul politic de la inițierea sa până la sfârşitul ciclului, proces care parcurge următoarele etape: adoptarea deciziei politice, implementarea şi cuantificarea rezultatelor implementării ei.

Howlett şi Ramesh definesc ciclul politic ca având de parcurs mai multe etape, respectiv: recunoaşterea problemei care trebuie rezolvată prin intermediul politicii publice, propunerea unor soluții de rezolvare, alegerea soluției optimele, implementarea politicii publice şi evaluarea rezultatelor obținute.

Bridgman şi Davis delimitează opt etape ale ciclului politic: identificarea problemei, analiza politică a acesteia, definirea instrumentelor politice care pot fi utilizate, consultarea, coordonarea, decizia, implementarea şi evaluarea rezultatelor obținute.

O altă manieră clasică de abordare a politicilor publice este accea a utilizării teoriei sistemelor pentru explicarea acestora. Easton a argumentat că, asemănator sistemelor biologice, sistemele politice pot fi considerate sisteme deschise şi adaptive, în cadrul cărora input-urile (cerințele esențiale care trebuie rezolvate prin intermediul politicilor publice şi sprijinul public) se transformă în output-uri (decizii şi acțiuni).[8]

Această abordare de tip black box a fost completată, în anii ’70, prin introducerea noțiunii de impact al politicii publice, care este distinctă de aceea de output.[19]

O abordare modernă a conceptului sistemic în cadrul politicilor publice este aceea în care guvernele aplică direct anumite input-uri unor procese specifice în scopul obținerii acelor output-uri care să fie capabile să satisfacă doleanțele anumitor categorii sociale sau ale întregii populații.[17]

Conform acestei ultime abordări:

- input-urile cuprind: resursele financiare, managementul, abilitățile, experiența şi facilitățile fizice aflate la dispoziția guvernului;
- procesele specifice acoperă: obiective, activități şi strategii care trebuie realizate;

➢ output-urile evidenţiază bunurile, produsele şi serviciile care sunt realizate ca efect al implementării politicilor publice;

➢ impactul politicilor publice cuantifică modificările care apar la nivelul consumatorilor sau al întregii societăţi, ca efect al output-urilor.

Din punct de vedere grafic, ciclul politic se reprezintă ca în figura 1.3.

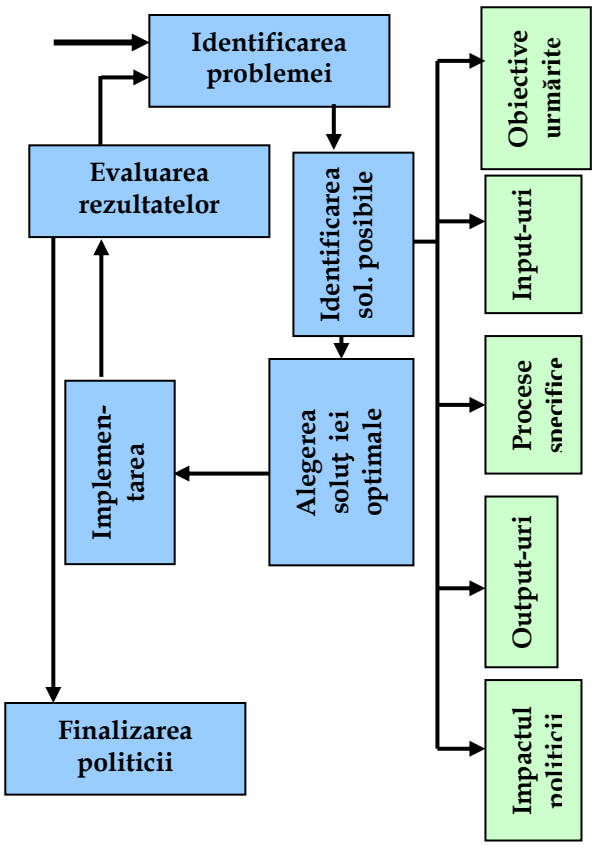

Figura 3: Ciclul politic

Instrumentele politicilor publice pot evolua între două limite extreme: voluntarismul şi coerciunea. În acest sens, au fost identificate patru categorii de instrumente politice: educaţia şi implicarea partizană, stimulentele economice (cheltuielile şi taxele), achiziţiile guvernamentale şi legislaţia specifică.[9]

Cea de-a doua concepţie de abordare a politicilor publice o reprezintă perspectiva *conexiunilor structurate.* Potrivit acestei concepţii, nu există un singur factor de decizie care trebuie să rezolve o problemă dată, ci o multitudine de participanţi ierarhizaţi, cu niveluri diferite de înţelegere a problemei abordate şi de interacţiune între ei. Aceşti participanţi sunt ministerele, consilierii ministeriali, politicienii, funcţionarii publici, reprezentanţi ai opiniei publice, ai mass media şi mediului academic.

În acest context, un rol important îl deţin negocierile dintre participanţii la actul decizional. Practic, politica publică reprezintă o activitate continuă realizată de grupuri de actori politici care utilizează instituţiile publice adecvate în scopul definirii şi articulării unor obiective specifice în funcţie de scara valorică pe care aceşti actori politici o stabilesc.[6]

Practic, politicile publice reprezintă interfaţa dintre interese, alianţe şi scopuri în procesul de găsire a soluţiilor, care implică indivizi şi grupuri, fiecare dintre ei având valori, pregătire, tradiţii şi limbaje diferite.

Colebatch consideră că termenul de politică publică nu este absolut ”ştiinţific”, ci este mai mult o variabilă socială construită. Politica publică apare ca un concept necesar a da sens lumii.

Mai mult, scopul real al analizelor politice nu este acela de a examina politica drept un produs, ci de a reliefa elementele care influenţează evoluţia lucrurilor într-o anumită direcţie.

Referințe:

1. Birkland Th. A., *An Introduction to the Policy Process,* M.E. Sharpe, London, 2005.
2. Bridgman P., Davis G., *Australian Policy Handbook,* Allen and Unwin, Sydney, 1998.
3. Clarke E. Cochran, *American Public Policy: An Introduction,* St. Martin's Press, 1993.
4. Cochran Ch. L., Malone Eloise F., *Public policy,* Viva Books Private Limited, 2007.
5. Colebatch H. K., *Policy*, Open University Press, Buckingham, 1998.
6. Considine Mark, *Public Policy: A Critical Approach*, Macmillan, Melbourne, 1994.
7. Dye Th. R., Understanding Public Policy, Prentice Hall, 2007.
8. Easton D., *A Framework for Political Analysis*, Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1965.
9. Fenna Alan, *Introduction to Australian Public Policy*, Addison Wesley Longman, Melbourne, 1998.
10. Grawitz M., Lecca J. (sous la direction de), *Traité de science politique*, t.II,IV, Paris, PUF, 1992.
11. Ham C., Hill M., *The Policy Process in the Modern Capitalist State*, Harvester Wheatsheaf, London, 1984.
12. Howlett M., Ramesh M., Studying Public Policy: Policy Cycles and Policy Subsystems, Oxford University Press, 1995.
13. Howlett Michael, Ramesh, M., *Studying Public Policy: Policy Cycles And Policy Subsystems*, Oxford University Press, 2003.
14. Hogwood B. W., Gunn L. A., *Policy Analysis for the Real World*, Oxford University Press, 1984.
15. Lipsky M., *Street-Level Bureaucracy: Dilemmas of the Individual in Public Services*, Russell Sage Foundation, New York, 1980.
16. Ostrom E., Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action, Cambridge University Press, 1990.
17. Palmer B., *Beyond Program Performance Indicators: Performance Information in a National System of Health and Family Services*, in National Leadership through Performance Assessment, ed. Department of Health and Family Services, Canberra, 1997.
18. Peters B. Guy, *Politics of Bureaucracy*, Routledge, 2001.
19. Sharkansky I., *Environment, Policy, Output and Impact: Problems of Theory and Method in the Analysis of Public Policy*, in Policy Analysis and Political Science, Markham, Chicago, 1970.
20. Stone Deborah, *Policy Paradox and Political Reason*, Longman, 1988.

Recenzent: conf. univ., dr. Cornea S.
Prezentat la 15. 10. 2009

IMPACTUL INVESTIȚIILOR STRĂINE DIRECTE ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ

Camelia Mădălina ORAC,
Universitatea "Dunărea de Jos" Galați
Viorina Maria JUDEU,
Universitatea "Agora" Oradea
Marius BEJAN,
Universitatea "Dunărea de Jos" Galați

This paper deals with some information connected to the foreign direct investments (FDI) from Romania and the E.U.27 during 2005-2009. It is realised using the results from the statistic researches connected to the activity of those enterprises which benefit of FDI. The statistic research was realised in according to the National Bank of Romania's data base and Eurostat. It was focused on the economic firms, the banks and insurance firms, as well.

The necessity of realising this paper is connected to the essential contribution of the FDI under the globalisation and integration processes.

Key words: *foreign direct investments, investments theories, foreign direct capital, economic growth models, policy of FDI promoting.*

Începând cu anii ' 80, investițiile străine directe au devenit o componentă din ce în ce mai importantă a circuitului economic mondial, înregistrând ritmuri de creștere superioare celor ale comerțului mondial, iar din anii '90 reprezintă o sursă în continuă ascensiune a investițiilor în țările în dezvoltare. În acest context este de subliniat faptul că investițiile străine directe constituie cea mai mare componentă a fluxului de capital către țările în dezvoltare, înregistrând oscilații mai mici decât investițiile de portofoliu şi împrumuturile comercial-bancare.

De asemenea, considerăm că teoriile privind investițiile străine directe mai pot fi clasificate şi în funcție de argumentația utilizată, astfel: imperfecțiunea pieței; avantajele locaționale specifice; teoria internalizării; teoria costului tranzacției; paradigma dezvoltată de Dunning.

Plecând de la importanța investițiilor străine directe, ca motor al dezvoltării economice a unui stat, prin contribuția la dezvoltarea economică, efectele pozitive asupra balanței de plăți, creării de noi locuri de muncă, creşterea veniturilor la bugetul statului, accesul la tehnologii moderne, lucrarea îşi propune să evidențieze o analiză comparativă între investițiile directe străine la nivelul Uniunii Europene şi investițiile directe atrase de România în perioada 2005-2009, cât şi previziunile macroeconomice viitoare.

Uniunea Europeană a investit anul trecut 149 miliarde euro în SUA față de 171 miliarde euro în 2007, în timp ce investițiile din Statele Unite în țări din blocul comunitar s-au prăbuşit la 45 miliarde euro de la 194 miliarde euro în 2007. Investițiile străine directe ale Uniunii Europene în țari din afara blocului comunitar au scăzut în 2008 cu 28% față de 2007, până la 354 miliarde euro, în timp ce investițiile statelor din afara U.E. în statele membre ale comunității europene s-au micşorat cu 57% la 172.7 miliarde euro.

În plus, investițiile intra-comunitare au scăzut anul trecut cu 42% față de 2007.

În pofida creşterii importante a comerțului cu bunuri, investițiile U.E. în China, excluzând Hong Kong, au rămas modeste în 2008, de 5 miliarde euro, în timp ce investițiile chineze în U.E. au fost de 0,1 miliarde euro. Luxemburg, cu investiții străine directe de 83 miliarde euro, a fost cel mai mare investitor extern în statele extra-U.E. în 2008, urmat de Franța, cu 58 miliarde euro, şi de Regatul Unit, cu 52 miliarde euro. Tot Luxemburg, cu76 miliarde euro, a fost şi principalul beneficiar al investițiilor străine directe din țările din afara blocului comunitar, urmat de Regatul Unit, cu 45 miliarde euro şi de Franța, cu 25 miliarde euro [1].

În anul 2008, Uniunea Europeană a fost investitor net în țările din restul lumii, investițiile străine directe efectuate fiind cu 182 miliarde euro mai mari decât cele primite (1,5% din PIB). Dintre statele membre, Franța a fost anul trecut cel mai mare investitor net în afara U.E., cu investiții nete de 33 miliarde euro, urmată de Germania, cu 27 miliarde euro, şi Spania, cu 25 miliarde euro. Principalul beneficiar de investiții din afara U.E. a fost Olanda, cu 9 miliarde euro.

România s-a plasat, în anul 2008, pe poziția a zecea în Uniunea Europeană, cu investiții străine directe primite de la alte state membre, de 8.1 miliarde euro, şi pe locul al 14-lea din U.E., după investițiile străine directe primite din afara-U.E., cu 0,8 miliarde euro.

În schimb, România figurează cu retrageri de investiții de 200 milioane euro din țările Uniunii Europene, potrivit datelor publicate de biroul european de statistică, Eurostat.

Franța (cu 92 miliarde euro), Germania (cu 71 miliarde euro) şi Olanda (cu 37 miliarde euro) au fost principalii investitori în interiorul Uniunii Europene, iar principalii beneficiari de investiții din cadrul U.E. au fost Franța (55 miliarde euro), Spania (40 miliarde euro) şi Belgia (34 miliarde euro) [2].

Tabelul nr.1: Investiții directe ale nerezidenților în România

Data	Investiții directe ale nerezidenților în România (milioane EUR)	Investiții de portofoliu (milioane EUR)	Derivate financiare (milioane EUR)	Alte investiții (milioane EUR)
Iun-09	55296.60	4678.00	-	54301.4
Dec-08	52500.6	4682.00	-	53588.9
Dec-07	42769.3	4920.20	-	43394.2
Dec-06	34512	4777.00	-	29664
Dec-05	21884	4438.00	-	22566

Analizând setul de date elaborate de Banca Națională a României s-a construit o ecuație de regresie de tip polinomial de ordin patru. S-a ales acest ordin deoarece gradul de reducere a erorii este suficient pentru atingerea scopului propus.

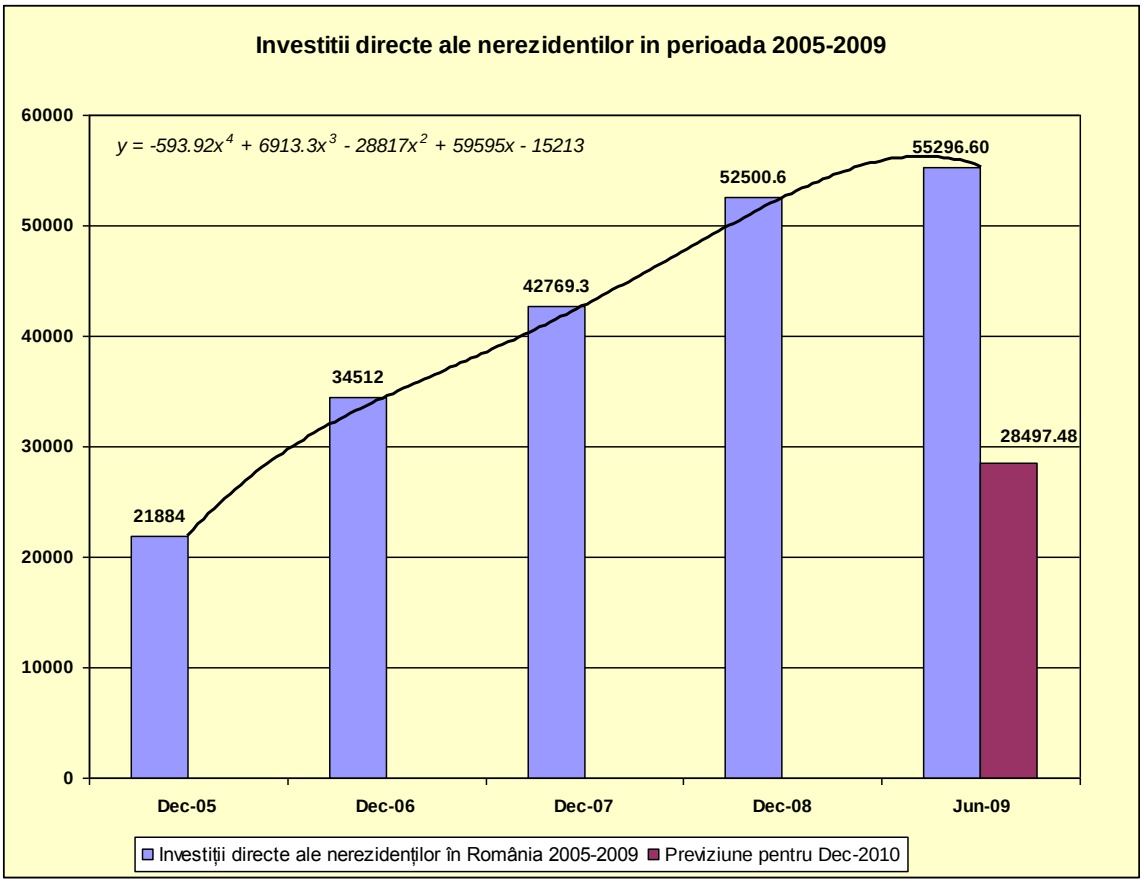

Figura 1: Evoluția investițiilor directe în România

Am analizat perspectivele evoluției fluxului de investiții străine directe în perioada decembrie 2005- iunie 2009, alegând o serie de eşantioane privind investițiile directe ale nerezidenților în România. Variația eşantionului curent în comparație cu eşantionul anterior arată

că în anul 2005-2006 investiţiile străine directe au crescut cu 22%, ele fiind de 218 milioane euro în 2005, 345 milioane euro în 2006.

În anul 2007, investiţiile străine au fost de 427 milioane euro având o tendinţă de creştere faţă de 2006 cu 24%. Anul 2008 tendinţa de creştere a investiţiilor directe a fost numai cu 8% procente faţă de 2007 fiind de 525 milioane de euro. În iunie 2009 investiţiile străine directe au fost de 552 milioane euro înregistrând o creştere cu 5% faţă de anul 2008.

Un raport privind Investiţiile Mondiale arată că în 2008, în România, ponderea investiţiilor străine în PIB a fost de 36,7%, faţă de 18,8% în 2000. Cele mai noi 12 state membre ale U.E. au înregistrat o scădere pe ansamblu a investiţiilor străine directe de 9%, dar Cehia, Ungaria, Slovacia şi România au cunoscut creşteri ale investiţiilor directe, atrăgând 77% din investiţiile totale în U.E. Către Polonia, s-au îndreptat 16,5 miliarde USD din cele 65 miliarde atrase de cele 12 ţări, iar în România au sosit 13,3 miliarde USD.

Previziunile macroeconomice pentru România în anul 2010 vor fi negative, investiţiile străine directe vor suferi scăderi de peste 48%, investiţiile fiind de numai 284 milioane euro [4].

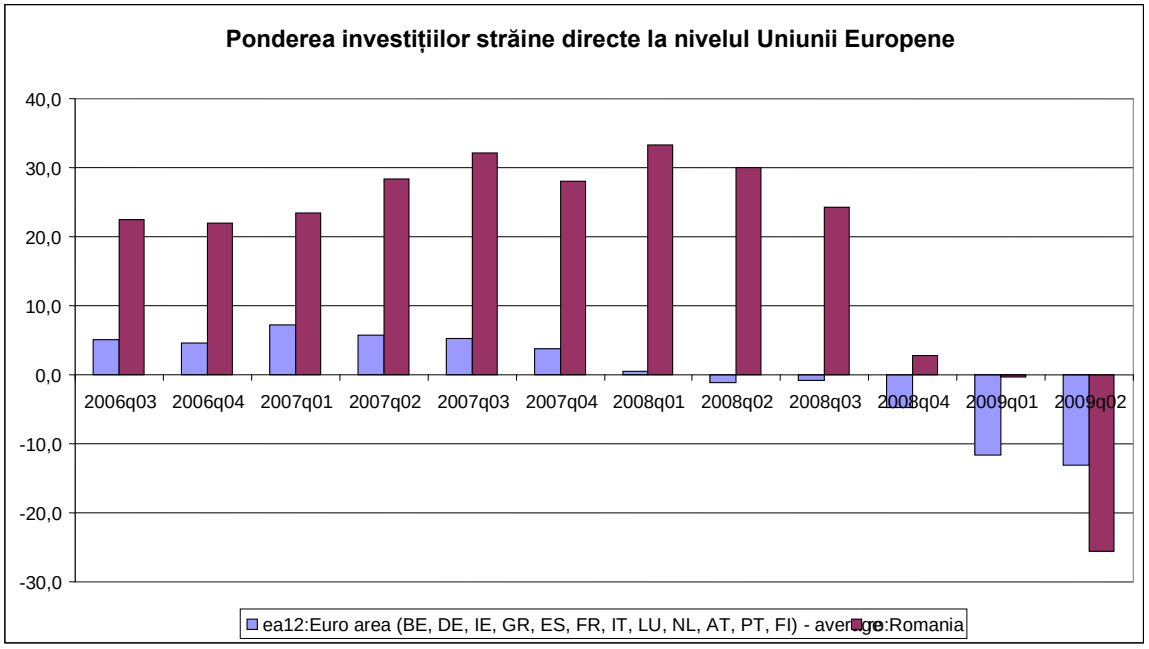

Figura 2: Trendul investiţiilor străine directe la nivelul U.E.27

Figura 2 ilustrează evoluţia de creştere a investiţiilor străine directe în cadrul UE pe perioada 2006-2009. Statele membre au înregistrat o pondere de creştere a ISD între anii 2006-2007, fiind urmată de anii 2008-2009 când a suferit o regresie de până la 80% [3].

România a fost într-o continuă creştere până la începutul anului 2008 când a atins apogeul în investiţii. Ca şi celălalte state membre România a înregistrat o scădere semnificativă la începutul anului 2009. Dacă în 2006, investiţiile străine s-au concentrat pe industria prelucrătoare, banci-asigurări, comerţ şi industrie alimentară, anul trecut au predominat sectorul auto, prelucrarea lemnului, precum şi segmentele de servicii IT şi telecomunicaţii, la care se adaugă materialele de construcţii, bunurile de larg consum şi sectorul farmaceutic.

Investiţiile străine în România s-au orientat în funcţie de accesibilitatea la pieţele vestice (inclusiv existenţa aeroporturilor internaţionale) şi de caracterul urban al zonelor vizate, inclusiv existenţa unui nivel adecvat de facilităţi şi servicii pentru expatriaţi. În aceste condiţii nu este surprinzător ca Regiunea Bucureşti-Ilfov se situează pe primul loc în ceea ce priveşte investiţiile străine directe atrase, înregistrând 60,6% (13,264 milioane euro dintr-un total de 15.040 miliarde euro) din totalul ISD realizate de România în anul 2005.

Regiunea Sud-Est este un caz special, combinând judeţele mai puţin dezvoltate cu

particularitatea județelor Constanța, Galați şi Tulcea. Aşa cum era de aşteptat, disparitățile între regiuni au crescut, devenind o caracteristică a economiei României, cu concentrarea creşterii economice în jurul Bucureştiului, în timp ce unele zone ale țării înregistrează o clară decuplare de la creşterea economică.

Informațiile economice de ultima oră arată faptul că regiunile care au reuşit să atragă un volum important de investiții, se confruntă deja cu dificultăți în a găsi pe piața muncii forța de muncă înalt calificată, în special în domeniul tehnic şi cel administrativ

Referințe:

1. Dobrescu Eugen (2000) *Macromodels of the Romanian Transition Economy*, Third Edition, Editura Expert, Bucureşti.
2. Prelipceanu Raluca (2006) *Investiții străine directe şi restructurarea economiei românesti în contextul integrării europene*, Editura Lumen, Bucureşti.
3. www. eurostat.ro
4. www. bnr.ro

Recenzent: conf. univ., dr. Cornea S.
Prezentat la 15. 10. 2009

CONSIDERAȚII ŞI SUGESTII PRIVIND VALORIFICAREA RESURSELOR INTERNET LA ELABORAREA TEZELOR DE LICENȚĂ ŞI MASTER LA SPECIALITATEA „ADMINISTRAȚIE PUBLICĂ”

Sergiu CORNEA,
Valentina CORNEA,
Catedra Administrație Publică

Electronic resources, and in particular, those offered by the Internet, represent a significant documentation source, frequently used in information development conditions. Efficient valuation and accurate quoting are indicators of scientific maturity of the student. The information presented in this article is designed to facilitate plenary exploration of the Internet resources in developing bachelor and master's theses for the specialty of public administration.

Ultimele decenii au fost marcate de schimbări majore în domeniul tehnicii informaționale, conducând la crearea şi dezvoltarea unui nou tip de societate, cea informațională. Esența societății informaționale constă în folosirea integrată, masivă şi generalizată a tehnologiilor informațiilor şi comunicațiilor în toate domeniile vieții economice şi sociale, inclusiv în domeniul administrației publice.

Informația însăşi constituie un simbol al timpului nostru care necesită instrumente specifice: computere, telefoane, copiatoare, faxuri etc. Se poate afirma, fără nici un fel de îndoială, că informația a devenit una din cele mai importante resurse strategice pentru toate tipurile de organizații, inclusiv pentru instituțiile administrației publice. Culegerea, procesarea, transmiterea şi stocarea datelor sunt esențiale pentru calitatea deciziilor şi finalitatea acestora.

Informația devine materia primă de bază a societății informaționale şi sursa principală de modelare a mentalității şi a comportamentelor oamenilor. Totodată, accesul la informațiile publice conferă transparență procesului de management şi, în mod cert, susține dezvoltarea societății în ansamblul ei.

În prezent, majoritatea guvernelor a statelor lumii îşi reorganizează activitatea autorităților administrației publice, implementând tehnologiile informaționale moderne. Procesul dat a fost determinat de faptul că la sfârşitul secolului XX guvernele multor state s-au confruntat cu necesitatea revizuirii modalităților tradiționale de înfăptuire a administrației publice, care s-au dovedit a fi inadecvate provocărilor timpului (informaționale, economice, ecologice, sociale). Majoritatea statelor, inclusiv Republica Moldova, s-au confruntat cu următoarele probleme în serviciul public:

a) creşterea semnificativă a cheltuielilor de salarizare a personalului din serviciul public;
b) protecționism;
c) corupție şi nivelul scăzut de încredere față de funcționari publici;
d) incapacitatea aparatului de a reacționa adecvat la schimbarea priorităților sociale;
e) ineficiența operațională a aparatului şi a serviciilor publice prestate.

Identificând problemele date, guvernele diferitor țări au purces la soluționarea acestora prin inițierea formelor noi de control asupra birocrației şi reducerea impactului acesteia în serviciul public. Aceasta a devenit posibil prin implementarea tehnologiilor informațional-comunicaționale avansate în cadrul serviciului public.

Dezvoltarea infrastructurii informațional-comunicaționale al sistemului administrației publice a permis automatizarea a unei părți din activitatea administrativă, adică transformarea acesteia din formă de „hârtie” în forma electronică. Această transformare a fost denumită – „guvernarea electronică – eGovernance” – guvernarea ce se realizează în baza utilizării tehnologiilor informațional-comunicaționale.

Practica statelor cu economie avansată demonstrează faptul că aplicarea tehnologiilor informațional-comunicaționale moderne în cadrul sistemului administrației publice contribuie la modificarea esențială a modalității de exercitare a funcțiilor autorităților administrației publice, la optimizarea utilizării resurselor financiare şi umane, precum şi la schimbarea calitativă a procesului

de luare a deciziilor, de prestare a serviciilor publice şi de interacţiune informaţională între autorităţile administraţiei publice atât pe verticală, cât şi pe orizontală. [1]

Una dintre calităţile esenţiale ale funcţionarului public contemporan este capacitatea de a prelucra şi a asimila un volum mare de informaţie. Complexitatea activităţii funcţionarilor publici impune necesitatea de actualizare a cunoştinelor, de a gasi şi a analiza operativ modificările operate legislaţiei, de a cunoaşte cauzele şi condiţiile modificărilor, de cunoaştere a situaţiei social-politice şi economice din ţară.

Dezvoltarea tehnologiilor informaţionale influienţează calitativ toate sferele vieţii sociale, inclusiv şi învăţământul.

Potrivit prevederilor *Regulamentului de organizare şi desfăşurare a examenului de licenţă în instituţiile de învăţământ superior universitar* aprobat la şedinţa Consiliului Ministerului Învăţământului prin hotărârea nr.24.4.1 din 19.03.1996, examenul de licenţă reprezintă evaluarea finală a programului de studii realizat într-un domeniu de formare profesională şi include o probă de profil, o probă de specialitate şi susţinerea tezei de licenţă.

Prin teza de licenţă se evaluează competenţele absolvenţilor de a efectua cercetări, de a aplica cunoştinţele teoretice în procesul de elaborare a unor soluţii practice specifice domeniului de formare profesională sau de realizare a studiilor de caz. [2]

Programele de master, elaborate în baza *Regulamentului cu privire la organizarea studiilor superioare de masterat, ciclul II,* aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.1455 din 24 decembrie 2007, stipulează că masteratul se încheie, de asemenea, cu susţinerea publică a tezei de master. [3]

Deci, la ambele cicluri studentul e obligat, pentru a încheia cu succes studiile să elaboreze şi să susţină public o teză.

Prin conţinutul şi forma sa teza de licenţă, cât şi cea de master, posedă caracteristicile unei lucrări ştiinţifice: cuprinde o formulare clară a problemei şi întrebări de cercetare, este argumentată actualitatea şi importanţa studierii problemei, este redat gradul de cercetare a problemei în cauză. Se elaborează studiind şi cunoscând abordările teoretice ale problemei, conţine concluzii ştiinţifice ce au importanţă în studierea ulterioară a temei.

Esenţa acestor gen de lucrări este de a dezvolta abilităţi de rezolvare individuală a problemelor practice de pe poziţii ştiinţifice. Deci, nu poate fi în întregime o compilaţie alcătuită din fragmente de articole şi cărţi. Au o structură, care reclamă un conţinut coerent: fapte, date ce dezvăluie interdependenţa fenomenelor, argumentelor ş.a, iar propriul punct de vedere asupra problemei şi rezolvării acesteia trebuie să fie un element de noutate.

Realizarea tezei constituie dovada unei pregătiri temeinice a absolventului, probează abilităţile de cercetare ştiinţifică şi cunoştinţele teoretice specifice specialităţii.

Profesorul italian Umberto Eco afirmă în lucrarea „Cum se face o teză de licenţă" că a face o teză înseamnă: (1) a identifica un subiect precis; (2) a culege documente despre acel subiect; (3) a ordona aceste documente; (4) a reexamina la prima mână subiectul în lumina documentelor adunate, (5) a da o formă organică tuturor reflecţiilor precedente; (6) a face astfel, încât cine citeşte să înţeleagă ce s-a voit spune şi să fie capabil, la nevoie, să ajungă la aceleaşi documente spre a relua subiectul pe cont propriu. A face o teză înseamnă, deci, a învăţa să pui în ordine propriile idei şi să aranjezi datele: este o experienţă de muncă metodică; a construi, adică, un „obiect" care, în principiu, să folosească şi altora. Şi astfel, *nu interesează atât de mult subiectul tezei, cât experienţa de lucru pe care ea o presupune.* [4]

Absolvenţii specialităţii *Administraţie Publică,* angajaţi în procesul de elaborare a tezelor vor urmări ca acestea să corespundă următoarelor **exigenţe**:

- **Cunoaşterea aspectelor teoretice ale temei.** Absolventul trebuie să demonstreze pregătirea sa teoretică; în expunerea fiecărui subiect trebuie să fie inclusă caracteristica teoretică a categoriilor şi a noţiunilor folosite.
- **Relevarea şi analiza principalelor concepţii, viziuni, tratări a problemei examinate.** E necesar de a sistematiza diversele opinii, abordări ale subiectului cercetat şi a le supune unei analize critice.
- **Formularea şi argumentarea propriei viziuni asupra temei cercetate**. În baza studierii actelor normative, documentelor şi a literaturii de specialitate, studentul trebuie să definească

propria poziție în problemele discutabile şi să o argumenteze.

- **Respectarea principiilor consecutivității şi a concludenței în expunerea materialului.** Examinarea fiecărui subiect al temei trebuie să fie realizată nu în mod declarativ, ci în baza dovezilor convingătoare, argumentate ştiințific. Respectarea acestui deziderat reclamă o atitudine responsabilă în procesul de selectare şi sistematizare a materialului factologic. E necesar de a stărui asupra stilului expunerii, asigurarea formulării laconice şi exacte, asupra respectării terminologiei şi a uzanțelor din domeniu.
- **Lucrarea trebuie să aibă un caracter individual şi creativ.** Consultarea unei varietăți largi a literaturii de specialitate şi a diverselor izvoare nu trebuie să substituie propriul stil şi propria viziune asupra temei cercetate.
- **Formularea propunerilor practice.** În rezultatul cercetării temei studentul elaborează propriile viziuni şi recomandări practice, menite să soluționeze problema existentă sau să contribuie la soluționarea ei.
- **Definitivarea corectă a lucrării.** Respectarea cerințelor metodice şi tehnice impuse pentru realizarea tezelor. [5]

Una dintre etapele împortante în elaborarea lucrărilor este căutarea, mai întâi, a faptelor, argumentelor sau părerilor, folosind toate cunoştințele şi informațiile disponibile. Pentru a obține informațiile necesare şi pentru a face aceste date direct aplicabile în scopul elaborării tezei este necesar să se determine sursele de documentare. Acestea sunt diverse şi ponderea utilizării lor în elaborarea lucrării sunt un indicator al „maturității ştiințifice a studentului". Spre exemplu, instrumentele de lucru uzuale, cum sunt dicționarele, enciclopediile, atlasele permit verificarea etimologiei, ortografiei sau semificației unui cuvânt, refacerea cronologică a unui eveniment etc.; manualele de bază oferă informații privind claricifarea conceptelor de bază; lucrările de informare, gen monografii sunt utile în colectarea informațiilor de actualitate sau cu referire la o perioadă, o țară, un grup social; marile opere, scrise de „părinții fondatori" sunt sursele purtătoare de „valori incontestabile", care au rezistat treceri timpului.[6]

Resursele electronice, şi în primul rând, cele oferite de rețeaua Internet, reprezintă o altă sursă de documentare, frecvent utilizată în condițiile dezoltării informaționale. Internetul este o sursă excepțională, care permite depistarea rapidă şi eficientă a informației despre diferite subiecte. Capacitățile necesare pentru valorificarea resurselor Internet sunt similare cu cele aplicate în bibliotecile tradiționale. Valorificarea eficace solicită o analiză cantitativă critică a resurselor, şi în acest context, atât procesul de colectare, cât şi valorificarea informației, transmisă pe această cale, reclamă anumite cunoştințe şi abilități. Ne propunem, în continuare de a elucida posibilitățile oferite de rețeaua Internet la elaborarea tezelor de licență şi a celor de masterat la specialitatea „Administrația Publică".

Fără pretenția de a realiza o tipologie a site-urilor ce pot fi accesate, propunem o listă care poate servi drept „hartă" pentru localizarea anumitor tipuri de informații. Tinând cont de specificul tezelor la specialitatea administrație publică, şi anume caracterul practic, materializat prin elaborarea studiilor de caz, devine utilă accesarea următoarelor site-uri:

- Autoritățile administrative din Republica Moldova
- Oraşele din Republica Moldova
- Instituțiile academice, de cercetare şi consultanță
- Bibliotecile
- Revistele în format electronic
- Organizațiile neguvernamentale din Republica Moldova
- Organizațiile Internaționale
- Site-uri cu tematica *Administrație Publică*

Site-urile autorităților administrative din Republica Moldova sunt recomandate pentru colectarea *informațiilor identitare.* Având, în esență, o construcție similară, oferă date generale despre autoritatea în cauză şi activitatea acesteia. Rubricile specifice, cum sunt anticamerele electronice, relații cu publicul, evenimente, pot oferi informații semnificatve privind interacțiunea autorității cu cetățenii.

Autorități centrale

- www.moldova.md - Pagina Oficială a Republicii Moldova
- www.parlament.md - Parlamentul Republicii Moldova
- www.presedinte.md - Preşedintele Republicii Moldova
- www.gov.md - Guvernul Republicii Moldova
- www.justice.md - Legislația Republicii Moldova
- www.mfa.gov.md - Ministerul Afacerilor Externe şi Integrării Europene al RM
- www.mec.gov.md - Ministerul Economiei al RM
- www.mf.gov.md - Ministerul Finanțelor al RM
- www.maia.gov.md - Ministerul Agriculturii şi Industriei Alimentare al RM
- www.mtid.gov.md - Ministerul Transporturilor şi Infrastructurii Drumurilor
- www.mediu.gov.md - Ministerul Mediului al RM
- www.edu.gov.md - Ministerul Educației RM
- www.ms.gov.md - Ministerul Sănătății al RM
- www.mpsfc.gov.md - Ministerul Muncii, Protecției Sociale şi Familiei al RM
- www.turism.gov.md - Ministerul Culturii şi Turismului
- www.justice.gov.md - Ministerul Justiției RM
- www.mai.gov.md - Ministerul Afacerilor Interne al RM
- www.army.gov.md - Ministerul Apărării al RM
- www.mdi.gov.md - Ministerul Tehnologiilor Informaționale şi comunicațiilor al RM
- www.mcdt.gov.md - Ministerul Construcțiilor si Dezvoltării Regionale
- www.mapl.gov.md – site-ul fostului Minister al Administrației Publice Locale
- www.dri.gov.md - Biroul Relații Interetnice
- www.statistica.gov.md - Biroul Național de Statistică
- www.border.gov.md - Serviciul Grăniceri
- www.customs.gov.md - Serviciul Vamal
- www.ssm.gov.md - Serviciul Standartizare şi Metrologie
- www.moldsilva.gov.md - Agenția pentru Silvicultură "Moldsilva"
- www.acdt.gov.md - Agenția pentru Construcții şi Dezvoltare a Teritoriului
- www.aamv.gov.md - Agenția Agroindustrială "Moldova - Vin"
- www.tender.gov.md - Agenția Rezerve Materiale, Achiziții Publice şi Ajutoare Umanitare
- www.arfc.gov.md - Agenția Relații Funciare şi Cadastru
- www.cccec.gov.md - Centrul pentru Combaterea Crimelor Economice şi Corupției
- www.licentiere.gov.md - Camera de Licențiere
- www.sport.gov.md - Agenția Sportului

Consiliile raionale, în sensul *Legii privind administrația publică locală* nr. 436-XVI din 28.12.2006 sunt autoritățile reprezentative şi deliberative a populației unității administrativ-teritoriale de nivelul al doilea, alese în vederea soluționării problemelor de interes local.[7] Mai multe acte normative din Republica Moldova obligă autoritățile administrației publice locale să plaseze pe site-urile lor oficiale diverse informații cu character public. [8] Din aceste considerente, site-urile consiliilor raionale pot furniza informatii utile privind: componența consiliilor, activitatea consiliilor şi a structurilor subordinate, documentele aprobate şi proiectele de decizii, informații privind activitatea autorităților administrației publice locale de nivelul I, date privind dezvoltarea economică, socială, culturală a raionului şi alte informații utile pentru elaborarea tezelor de master şi de licență. Prezentăm, în continuare lista cu adresele WEB ale consiliilor raionale:

Site-urile oficiale ale consiliilor raionale

- www.basarabeasca.moldova.md/md/consiliul/ - Consiliul raional Basarabeasca
- www.briceni.md - Consiliul raional Briceni
- http://www.cahul.md/ - Consiliul raional Cahul
- www.calarasi.md/ - Consiliul raional Călăraşi
- www.causeni.md/ - Consiliul raional Căuşeni
- consiliu.cimislia.md/ - Consiliul raional Cimişlia
- www.criuleni.md/ - Consiliul raional Criuleni

- www.drochia.md/ - Consiliul raional Drochia
- http://www.dubasari.md - Consiliul raional Dubăsari
- http://www.edinet.md - Consiliul raional Edineț
- http://www.crfalesti.md - Consiliul raional Făleşti
- www.glodeni.md/ - Consiliul raional Glodeni
- www.hincesti.md/ - Consiliul raional Hâncești
- www.il.md/ - Consiliul raional Ialoveni
- www.leova.md/ - Consiliul raional Leova
- www.nisporeni.md/ - Consiliul raional Nisporeni
- http://www.ocnita.md/ - Consiliul raional Ocnița
- http://www.orhei.moldova.md/md/start/ - Consiliul raional Orhei
- http://www.consiliu.rezina.md - Consiliul raional Rezina
- www.mtc-rs.md/crriscani/ - Consiliul raional Râşcani
- www.soroca.org.md - Consiliul raional Soroca
- soldanesti.md/ - Consiliul raional Şoldăneşti
- www.stefanvoda.md/ - Consiliul raional Ştefan Vodă
- www.telenești.md - Consiliul raional Telenești
- www.crungheni.md/ - Consiliul raional Ungheni

Accesarea site-urilor localităților din R.Moldova este un punct de pornire potrivit în elaborarea studiilor de caz. Acestea oferă utilizatorului informație specifică localității, cât şi centrată pe domenii, cum ar fi datele socio-demografice, dezvoltare socio-economică, specificul în raport cu alte localități.

Site- uri ale oraşelor din RM

- http://beltsy.net - Site-ul oraşului Bălți
- http://www.bendery.md - Site-ul oraşului Bender
- http://www.cahul-info.md - Site-ul oficial al oraşului Cahul http://www.kam.tiras.biz - Site-ul oraşului Camenca
- http://www.chisinau.md - Site-ul oficial al oraşului Chişinău
- http://www.dnestrovsk.com/index.php - Site-ul oraşului Dnestrovsk
- http://www.ournet.md/~drochia - Site-ul oraşului Drochia
- http://www.floresti.com - Site-ul oraşului Floreşti
- http://ocnita.nm.ru - Site-ul oraşului Ocnița
- http://www.rybnitsa.biz - Site-ul oraşului Râbnița
- http://www.tiraspol.net/ - Site-ul oraşului Tiraspol
- http://ungheni.narod.ru/rus/town/oficial.html - Site-ul oraşului Ungheni

Site-urile instituțiilor academice, de cercetare şi consultanță sunt recomandate pentru crearea unui mediu de studiu virtual. Bazele de date ale acestor instituții sunt bogate în producții științifice, pe domenii şi arii de interes.

Instituții academice, de cercetare şi consultanță

- www.aspanet.org – Societatea americană pentru administrație publică
- www.coe.fr/cplre/adl/ - Agenția pentru democrație locală a CPLRE
- www.asm.md – Academia de Ştiințe a Moldovei
- www.isar.ro - Institutul de Drept Public şi Stiinte Administrative al Romaniei "Paul Negulescu"
- http://www.isam.habitatmoldova.org – Institutul de Ştiințe Administrative din Republica Moldova
- www.iccv.ro – Institutul de cercetare a calității vieții
- www.mpsf.org – Moskovskii Naucinîi Fond
- www.ena.fr – ENA
- casaeuropei.cfem.md – portal Administrație publică
- http://acces-info.org.md – Centrul Acces-info
- www.snspa.ro - Scoala Nationala de Studii Politice si Administrative Bucuresti
- www.asiap.ro - Asociatia Scolilor si Institutelor de Administratie Publica

Accesarea site-urilor bibliotecilor este utilă nu doar pentru că oferă utilizatorilor informaţia de bază despre programe, activităţi, colecţii şi date de contact, ci şi pentru faptul că oferă şi servicii de accesare a cărţilor on-line.

Site-uri ale Bibliotecilor din Republica Moldova

- http://www.bnrm.moldova.md - Biblioteca Naţională a Republicii Moldova
- http://www.usm.md/bcu/index.php - Biblioteca Universităţii de Stat din Moldova
- http://moldova.cc/brsa - Biblioteca Republicană Ştiinţifică Agricolă a Universităţii Agrare
- http://libruniv.beltsy.md - Biblioteca Universităţii Pedagogice „Aleco Russo" Bălţi
- http://www.hasdeu.md - Biblioteca Municipală „B.P.Hasdeu"
- http://www.iatp.md/BRIT - Biblioteca Republicană de Informaţie Tehnico-Ştiinţifică
- http://www.ulim.md/library - Biblioteca ULIM

Site-uri ale Bibliotecilor din România

- http://www.bar.acad.ro - Biblioteca Academiei Române
- http://www.bcub.ro - Biblioteca Centrală Universitară Bucureşti
- http://www.bcu.utcluj.ro - Biblioteca Centrala Universitara "Lucian Blaga" Cluj-Napoca
- http://www.bcut.ro - Biblioteca Centrala Universitara Timişoara
- http://www.bcu-iasi.ro - Biblioteca Centrala Universitara "Mihai Eminescu" Iaşi
- http://www.library.tuiasi.ro - Biblioteca Universităţii Tehnice "Gh.Asachi" Iaşi
- http://www.bibnat.ro - Biblioteca Naţionala a României
- http://www.geocities.com/biblioteca_logos/index.html - Biblioteca Logos (biblioteca on line cu acces gratuit)
- http://www.starnets.ro/biblioteca - Biblioteca Românească (biblioteca virtuala)
- http://www.umfiasi.ro.library.html - Biblioteca Centrală a Universităţii de Medicină si Farmacie "Gr. T. Popa" Iaşi

Site-uri ale Bibliotecilor din Rusia

- http://spb.org.ru/ban - Biblioteca Academiei de Ştiinţe din Rusia
- http://www.nlr.ru - Biblioteca Naţională a Rusiei
- http://www.rsl.ru - Biblioteca de Stat a Rusiei
- http://www.gpntb.ru - Biblioteca Publică Ştiinţifico-Tehnică de Stat a Rusiei
- http://www.maindir.gov.ru/Lib - Biblioteca administraţiei Preşedintelui Federaţiei Ruse
- http://www.libfl.ru - Biblioteca de Stat a Rusiei de literatură străină
- http://www.inion.ru - Institutul de informaţie ştiinţifică în domeniul ştiinţelor sociale a Academiei de Ştiinţe din Rusia
- http://uwh.lib.msu.su - Biblioteca ştiinţifică a Universităţii de Stat din Moscova M. V. Lomonosov
- http://www.unilib.neva.ru - Biblioteca Universităţii din Sankt-Petersburg

Revistele în format electronic sunt o sursă semnificativă de documentare pentru determinarea ariei de interes faţă de subiectul propus spre cercetare. Mai mult, sunt instrumente utile prin care se comunică ştiinţa. Multe din rezultatele cercetărilor sunt publicate până la apariţia monografiilor.

Reviste în format electronic (din România):

Sfera politicii – Revistă lunară de ştiinţe politice. Furnizează analize şi sinteze de specialitate oamenilor politici, studenţilor, analiştilor şi altor specialişti din domeniul ştiinţelor politice, reprezentanţilor mass-media şi ai societăţii civile. Accesibil: http://www.sferapoliticii.ro/sfera/arhiva.html

Cadran politic – Revistă de analiză şi informare politică. Accesibil: http://www.cadranpolitic.ro

Revista Transilvană de Ştiinţe Administrative - Publicaţie a Facultăţii de Ştiinţe Politice, Administrative şi ale Comunicării din cadrul Universităţii Babeş – Bolyai, Cluj-Napoca. Accesibil: http://www.rtsa.ro/!Romana/home.html

Revista Administraţie şi management public - Publicaţie a Catedrei de Administraţie şi Management Public din cadrul Facultăţii de Management a ASE Bucureşti. Accesibil: http://www.biblioteca.ase.ro/resurse/resurse_electronice/revista_numere.php?rev=4

Jurnalul economic – Publicație a Facultății Relații economice Internaționale a ASE Bucureşti. Accesibil: http://www.rei.ase.ro/site/despre/cercetare/publicatii.asp

Economia – Publicație ASE Bucureşti. Accesibil: http://www.biblioteca.ase.ro/resurse/resurse_electronice/revista_numere.php?rev=5

Economie teoretica si aplicata / Theoretical and Applied Economics - Revista bilingvă (română şi engleză) editată de Asociația Generală a Economiştilor din România (AGER) din anul 1994. Accesibil:
http://www.economieteoreticasiaplicata.ro/index.php

Ad-astra – Revista tinerilor cercetători din România. Accesibil:
http://www.ad-astra.ro/journal/?lang=ro

Site-urile organizațiilor neguvernamentale din R.Moldova, ale organizațiilor internaționale cu reprezentanțe în R. Moldova sunt utile pentru faptul că dispun de baze de date bogate în rapoarte analitice şi comentarii potrivit cu specificul activității.

Organizații neguvernamentale din Republica Moldova

- http://www.viitorul.org – IDIS Viitorul
- http://www.habitatmoldova.org – Centrul Național Habitat Moldova
- www.cisr-md.org - Centrul de Invstigatii Strategice si Reforme
- http://www.local.md/ro - Programul Bunelor Practici
- http://www.europa.md/rom/sbmen/30 - Portalul programului „Initiative Europene" al Fundatiei Soros-Moldova

Organizații Internaționale în Moldova

- http://www.un.md - United Nations Moldova
- http://www.undp.md - United Nations Development Programme - UNDP
- http://www.un.md/un_ag_mol/index_resident.shtml - United Nations Children Fund – UNICEF
- http://www.unhcr.md - United Nations High Commissioner for Refugees - UNHCR
- http://www.imf.md - International Monetary Fund - IMF,
- http://www.unfpa.org - United Nations Population Fund - UNFPA,
- http://www.unesco.md - United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization - National Committee for UNESCO
- http://www.un.md/un_ag_mol/index_ILO_IPEC.shtml - International Programme on the Elimination of Child Labour - ILO/IPEC
- http://www.ilo.org - ILO Migrant
- http://www.aids.md - The Joint United Nations Programme on HIV/AIDS – UNAIDS
- http://www.iom.md - International Organization for Migration - IOM
- http://www.fao.org/Regional/SEUR - Food and Agriculture Organization – FAO
- http://www.un.md/un_ag_mol/index_resident.shtml - International Fund for Agricultural Development – IFAD
- http://www.asycuda.org - UNCTAD - Moldovan Department of Customs,
- http://www.alfr.md/main.html - La Alliance Française de Moldavie,
- http://www.peacecorps.gov/index.cfm?shell=learn.wherepc.easteurope.moldova - Peace Corps
- http://www.un.md/un_ag_mol/index_resident.shtml - World Health Organization - WHO Liaison Office

Site-uri cu tematica *Administrație Publică* din România

- www.lga.ro - Programul de Asistență pentru Administrația Publică Locală din România
- http://www.administratie-publica.ro/ - Uniunea Națională a Specialiştilor şi experților în Administrație Publică
- www.apur.ro - Asociatia Profesionala a Urbanistilor din Romania
- www.mira.gov.ro - Ministerul Internelor si Reformei Administrative
- www.anfp-map.ro - Agentia Nationala a Functionarilor Publici
- www.ina.gov.ro - Institutul National de Administratie

- www.anrsc.ro - Autoritatea Nationala de Reglementare pentru Serviciile Comunitare de Utilităţi Publice
- www.infoeuropa.ro- Centrul de Informare al Comisiei Europene in Romania
- www.falr.ro - Federatia Autoritatilor Locale din Romania
- www.acor.ro - Asociatia Comunelor din Romania
- www.aor.ro - Asociatia Oraselor din Romania
- www.amr.ro - Asociatia Municipiilor din Romania
- www.uncjr.ro - Uniunea Nationala a Consiliilor Judetene din Romania
- www.aniap.ro - Asociatia Nationala a Informaticienilor din Administratia Publica
- www.administratie.ro - Portalul National de Administratie Publica
- www.sedlex.ro - Alianta Federativa a Sindicatelor Functionarilor Publici
- www.snfp.ro - Sindicatul National al Functionarilor Publici
- www.psp.ro - Patronatul Serviciilor Publice
- www.manageri.ro - Asociatia Managerilor Publici din Romania
- www.anssa.ro - Asociatia Nationala a Studentilor in Stiinte Administrative
- http://anaf.mfinante.ro/wps/portal - Scoala de Finante Publice si Vama
- www.administratie-ghid.ro - Revista Romana de Administratie Publica Locala
- www.fpdl.ro - Fundatia Parteneri pentru Dezvoltare Locala
- www.ipp.ro - Institutul pentru Politici Publice
- www.sar.org.ro - Societatea Academica din Romania
- www.fdsc.ro - Fundatia pentru Dezvoltarea Societatii Civile
- www.apd.ro - Asociatia Pro Democratia
- www.crj.ro - Centrul de Resurse Juridice
- www.transparency.org.ro - TI Romania

Asociaţii ale autorităţilor locale din Europa

- http://www.eetaa.gr/eetaa_en/index_en.html - Agenţia pentru dezvoltare şi administrare locală din Grecia
- http://www.kuntaliitto.fi - Asociaţia Autorităţilor Locale şi Regionale din Finlanda
- http://www.samband.is/template1.asp?id=364 - Asociaţia Autorităţilor Locale din Islanda
- http://www.lsa.lt - Asociaţia Autorităţilor Locale din Lituania http://www.lga.gov.uk - Asociaţia Autorităţilor Locale din Marea Britanie
- http://ww.vvsg.be - Asociaţia Comunelor din regiunea Bruxelles
- http://www.lf.se - Asociaţia Consiliilor de District din Suedia
- http://www.arf.dk - Asociaţia Consiliilor Locale din Danemarca
- http://www.landkreistag.de - Asociaţia Departamentelor / Judeţelor Germane
- http://www.aiccre.it - Asociaţia Europeană a Comunelor, Provinciilor, Regiunilor şi a altor comunităţi locale din Italia
- http://www.dstgb.de - Asociaţia Germană a Oraşelelor şi Comunelor
- http://www.staedtetag.de - Asociaţia Germană a Oraşelor şi Oraşelelor
- http://www.grandesvilles.org - Asociaţia Marelor Oraşe din Franţa
- http://www.gemeindebund.at - Asociaţia Municipalităţilor din Austria
- http://www.vng.nl - Asociaţia Municipalităţilor Olandeze http://www.anmp.pt - Asociaţia Municipalităţilor Portugheze
- http://www.lgi-bg.org - Asociaţia Naţională a Municipalităţilor (comunelor) din Republica Bulgaria
- http://www.ell.ee - Asociaţia Oraşelor Estoniene
- http://www.zmp.org.pl - Asociaţia Oraşelor Poloneze
- http://www.amf.asso.fr/index.asp - Asociaţia Primăriilor din Franţa
- http://www.ipo.nl - Asociaţia Provinciilor Olandeze
- http://www.planning.org - Asociaţia Americană de Planificare
- http://www.sogfbih.ba/bos/aboutus.htm - Asociaţia Municipalităţilor şi Oraşelor ale Bosniei şi Herţegovinei
- http://www.amr.ro - Asociaţia municipiilor din România

- http://www.zdruzenjeobcin.si/prva.asp - Asociația municipiilor din Slovenia
- http://www.savez-gradova-opcina-rh.hr - Asociația unicipiilor şi oraşelor din Croația
- http://www.namrb.org/eng - Asociația Națională a municipiilor din Bulgaria
- http://www.citykr.kg/?full=2&id=44&lang=0 - Asociația oraşelor din Kirghizia
- http://www.aor.ro - Asociația oraşelor din România
- http://www.auc.org.ua/?ln=en - Asociația oraşelor din Ucraina
- http://www.alvrs.org - Asociația oraşelor şi municipiilor din Serbia
- http://www.rustowns.com - Asociația pentru colaborarea social economică dintre oraşele mici şi mijlocii
- http://www.iatp.md/apclm/Mindex.html - Asociația Primarilor şi Colectivităților Locale din Republica Moldova
- http://www.zels.org.mk/eng_index.htm - Asociația unităților locale din Macedonia
- http://www.cosla.gov.uk - Convenția Autorităților locale Scoțiene
- http://www.fvmp.es - Federația Municipiilor şi Provinciilor din Regiunea Valencia
- http://www.femp.es - Federația Spaniolă a Municipiilor şi Provinciilor
- http://www.falr.ro - Federația Autorităților Locale din România
- http://www.flgr.bg - Fundația pentru Reforma Autorităților Publice Locale
- http://www.e-gorod.ru - Site-ul oficial al Asambleei Internaționale a capitalelor şi oraşelor mari
- http://www.uvcw.be - Site-ul Uniunii Oraşelor şi Comunelor din regiunea Wallon
- http://www.lgiu.gov.uk - Unitatea Informațională a Autorităților Locale din Marea Britanie
- http://www.lps.lv - Uniunea Autorităților Locale şi Regionale din Letonia
- http://www.uvcb.-vbsg.be - Uniunea Belgiana a Oraşelor şi Comunelor
- http://www.kedke.gr - Uniunea Centrală a Municipalităților şi Comunelor din Grecia
- http://www.uom.cg.yu/english/index.htm - Uniunea municipiilor din Muntenegru
- http://www.mesta.cz - Uniunea Oraşelor şi Comunelor din Republica Cehă
- http://guests.iip.net/urc/welcom_e.htm - Uniunea oraşelor din Rusia

Internetul este sursa unui volum de informații fără precedent, care se extinde şi se schimbă contunuu. Bogată în resurse, rețeaua Internet face accesibile instrumentele de cercetare chiar şi pentru acei care nu obişnuiesc să viziteze cu regularitate o bibliotecă tradițională. Dar, după cum am menționat, aptitudinile de cercetare necesare utilizatorilor sunt similare celor din bibliotecile tradiționale. Dacă pe site-uri pot fi regăsite informații ample, eseuri, cercetări la diferite teme, nu înseamnă ca acestea vor fi preluate integral. Utilizarea materialelor furnizate de Internet de asemeni presupune necesitatea respectării drepturilor de autor. În acest context citarea corectă exclude comiterea unui act de plagiat.

Citarea este o formă scurtă a referinței, înserată în text sau adăugată textului, ca notă de subsol. Citarea permite identificarea publicației din care s-a extras citatul sau ideea comentată şi indică localizarea în cadrul publicației sursă.

Notele reprezintă aparatul critic al lucrării şi fac trimitere la ideile, citatele, expresiile preluate din literatura de specialitate, sau dau explicații pentru diferiți termeni, opțiuni, care nu pot apărea din diverse motive în textul lucrării.

Numerele prezentate sub formă de exponenți, urmând citărilor în text, trimit la notele de subsol numerotate în ordinea apariției lor în text. Un număr de notă este utilizat pentru fiecare citare sau fiecare grup de citări; în nota respectivă pot fi citate mai multe documente. Dacă un document este citat de mai multe ori, citările ulterioare primesc numere distincte.

Orice fapt enunțat în lucrare trebuie să fie precis, iar autorul să-l poată justifica printr-o referință la un act normativ concret sau document publicat.

Profesorul italian Umberto Eco, menționa că citatele sunt de două tipuri: *(a) se citează un text asupra căruia ne oprim din punct de vedere interpretativ şi (b) se citează un text în susținerea propriei interpretări*.

Dânsul a stabilit zece reguli pentru o citare corectă:

Regula 1 - Fragmentele obiect de analiză interpretativă sunt citate cu o amploare rezonabilă.

Regula 2 - Textele din literatura critică sunt citate numai când autoritatea lor se coroborează cu afirmațiile autorului ori le confirmă.

Dacă textul este important, dar foarte lung, e mai bine să-l redați în *Anexe* şi, ulterior, să citați în cursul capitolele voastre numai scurte fraze.

În al doilea rând, în citarea literaturii critice trebuie să fiți siguri că citatul spune ceva nou sau confirmă ceea ce ați spus cu autoritate.

Regula 3 - Citatul presupune să se împărtăşească ideea autorului citat sau cel puțin ca fragmentul să nu fie precedat şi urmat de expresii critice.

Regula 4 - Din orice citat trebuie să reiasă limpede autorul şi sursa tipărită ori manuscrisă.

Regula 5 - De preferință, trimiterile de surse primare trebuie făcute la ediția critică sau la ediția cea mai acreditată.

Regula 6 - Atunci când se studiază un autor străin citatele trebuie să fie în limba originală. Această regulă este recomandabilă dacă e vorba de opere literare. În atare cazuri, poate fi mai mult ori mai puțin util ca citatul să fie urmat în paranteză sau în notă de traducere.

Regula 7 - Trimiterea la autor şi la operă trebuie să fie clară.

Regula 8 - Atunci când un citat nu depăşeşte două-trei rânduri se poate insera în corpul unui paragraf între ghilimele. Atunci când însă citatul este mai lung e mai bine a-l pune *cu un spațiu* mai înăuntrul. În acest caz nu sunt necesare ghilimele.

Regula 9 - Citatele trebuie să fie *fidele.* În primul rând, trebuie transcrise cuvintele aşa cum sunt (şi pentru un astfel de scop este bine ca, după redactarea tezei, să mergem să recontrolăm citatele în original, fiindcă, recopiindu-le de mână sau la maşină, pot interveni erori sau omisiuni). În al doilea rând, nu trebuie eliminate părți ale textului fără a marca acest lucru: o astfel de *semnalare* de elipsă este făcută prin inserțiunea a trei puncte de suspensie pentru partea lăsată de-o parte. În al treilea rând, nu trebuie făcute interpolări şi orice comentariu, clarificare, specificare ale noastre trebuie să apară în paranteze *pătrate* sau între *bare.* Şi sublinierile care nu sunt ale autorului, ci ale noastre, trebuie să fie marcate.

Regula 10 - *A* cita este ca şi cum ai depune mărturie într-un proces. Trebuie să fiți totdeauna în măsură să reperați martorii şi să demonstrați că sunt credibili. De aceea, referința trebuie să fie exactă şi punctuală (nu se citează un autor fără a spune în ce carte şi în ce pagină) şi trebuie să poată fi controlabilă de către oricine. [9]

Referința bibliografică reprezentă un set de elemente constitutive despre document care ne permit să-l identificăm. În standardul bibliografic SR ISO 690 sunt stabilite elementele care trebuie menționate în referințele bibliografice pentru documentele publicate. Standardul determină ordinea obligatorie pentru elementele referinței şi stabileşte regulile pentru transcrierea şi prezentarea informației provenite din publicația sursă.

Referitor la documentele electronice, schema descrierii este următoarea: responsabilitatea principală (autorul) ● titlul (titlul se înregistrează exact cum este prezentat în sursă; traducerea titlului poate fi adăugată între paranteze drepte) ● tip de suport (tipul de suport electronic trebuie prezentat între paranteze drepte, după titlu: [On-line], [CD-ROM], [disc]); ● ediție ● loc de publicare ● editor) ● an ● data citării (data citării se indică între paranteze drepte şi trebuie să fie precedată de cuvântul "citat" : [citat 08 septembrie 2003], [citat 2006-09-23], [citat 23.08.2007]) ● disponibilitate şi acces (se va furniza informația necesară identificării şi localizării sursei documentului citat. Aceste informații trebuie identificate prin expresia "Disponibil în" sau „Accesibil". Adresa electronică se include între paranteze în unghi < >)

Exemplu: Boțan, I. Victoria agregată a opoziției dispersate, [On-line], [citat 29.08.07]. Accesibil: < http://www.alegeri.md/ 2007/comments/20070614/ > [10]

Internetul, conform sensului acestui cuvânt nu este decât o rută într-o retea de informare. Utilizarea corectă a resurselor Internet indică asupra gradului de maturitate în elaborarea textelor cu caracter ştiințific şi, pentru a atinge acest nivel, studenții trebuie să însuşească cunoştințe şi să îşi dezvolte anumite abilități în exploararea Internetului.

Referințe:

1. Ghidul funcționarului public în domeniul guvernării electronice. Proiect. [On-line], [citat 13.05.2009]. Accesibil: < http://www.mdi.gov.md/ghidul_guvern/>

2. *Regulamentul de organizare şi desfăşurare a examenului de licență în instituțiile de învățământ superior universitar* aprobat la ședința Consiliului Ministerului Învățământului prin hotărârea nr.24.4.1 din 19.03.1996. A se vedea punctele 17, 18, 19, 26.

3. *Regulamentul cu privire la organizarea studiilor superioare de masterat, ciclul II* aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.1455 din 24 decembrie 2007, punctul 53.

4. Eco, U. Cum se face o teză de licență: Discipline umanistice.- Bucureşti: Pontica, 2000, p.14.

5. Cornea S., Cornea V. Ghid pentru elaborarea tezelor de licență la specialitatea Administrație Publică. - Ch. : USC, 2007, p. 5-6.

6. Ferreol, G., Flageul, N. Metode şi tehnici de exprimare scrisă şi orală. –Iaşi:Polirom, 1998, p.30

7. Legea a fost publicată în Monitorul Oficial nr.32-35/116 din 09.03.2007

8. A se consulta:

a) Decretului Preşedintelui Republicii Moldova nr.1743-III din 19 martie 2004 „Privind edificarea societății informaționale în Republica Moldova" (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2004, nr.50-52, art.300);

b) *Legea privind administrația publică locală* nr. 436-XVI din 28.12.2006;

c) *Legea privind transparența în procesul decizional* nr. 239-XVI din 13.11.2008;

d) *Legea privind accesul la informație* nr.982 din 11.05.2000;

e) *Legea cu privire la informatizare şi resursele informaționale de stat* nr.467-XV din 21.11.2003;

f) *Legea cu privire la protecția datelor cu caracter personal* nr.17 din 15.02.2007;

g) *Legea cu privire la documentul electronic şi semnătura digitală* nr.264-XV din 15.07.2004;

h) Hotărârea Guvernului nr.632 din 8 iunie 2004 *Privind aprobarea Politicii de edificare a societății informaționale în Republica Moldova;*

i) Hotărârea Guvernului nr. 844 din 26.07.2007 cu privire la aprobarea Concepției Sistemului integrat de circulație a documentelor electronice;

j) Hotărârea Guvernului cu privire la Concepția Portalului guvernamental nr. 916 din 06.08.2007 Monitorul Oficial nr.127-130/952 din 17.08.2007;

k) Ordinul Minesterului Dezvoltării Informaționale al Republicii Moldova cu privire la aprobarea Cerințelor-standard față de paginile oficiale ale autorităților administrației publice în rețeaua Internet nr. 46/33 din 17.04.2007 (Publicat în: Monitorul Oficial nr.82-85/375 din 15.06.2007).

9. Eco, U. Cum se face o teză de licență: Discipline umanistice.- Bucureşti: Pontica, 2000, p.169-175.

10. Cornea S., Cornea V. Ghid pentru elaborarea tezelor de licență la specialitatea Administrație Publică. - Ch. : USC, 2007, p.22.

Recenzent: prof. univ., dr. hab. Şişcanu I.
Prezentat la 14.10.2009

CADRUL INSTITUȚIONAL PRIVIND GESTIONAREA FENOMENULUI MIGRAȚIEI

Ina FILIPOV,
Catedra Administrație Publică

Taking into account that migration has a multinational nature and is a complex proces, it can't be kept in chek through a unilateral or bilateral way only, but also through an efficient management that would draw attention to the changhing features of the migration process and to the advantages of those involved in it. In this respect, impotance of migration phenomenon and especially the importance of reflecting it are and continue to be underlined in the debates of different experts who share the idea of a better administration of migration. Under these circumstances the state is asked for an efficient migrational politics accompanied by a well founded legal and institutional background that would assure a control of the migrational politics will be analysed through the institutions belonging to the migrational process both in the Republic of Moldova and the states integrated in the EU.

Fenomenul migrației a luat amploare în ultimile decenii afectând toate statele, respectiv diferitele grupuri sociale, precum şi diversele sfere ale vieții sociale. Astfel, migrația devine principalul factor al schimbării sociale atât la nivelul țărilor de destinație, cât şi la nivelul celor de origine. Şi în Republica Moldova, evoluția transformărilor sociale neângradit este legată de migrația populației, contribuția fiindu-i confirmată în timp. Cert este că fenomenul migrațional, constituind expresia şi rezultatul interacțiunii mai multor factori (economici şi sociali; factori demografici; factori culturali; factori geografici; factori politici, etc.) se prezintă ca un proces cu profunde implicații asupra evoluției diferitelor compartimente ale vieții sociale.

În susținerea acestei afirmații vin argumentele dieversificării şi al dinamicii migrației actuale. Diversificarea este analizată sub aspectul destinațiilor şi al structurilor populațiilor implicate în aceste procese, iar dinamica sub aspectul schimbărilor relativ rapide ale țărilor de destinație a migrației. [1] Un exemplu elocvent referitor la diversificarea migrației este cel al migrației din ce în ce mai feminizată, altădată dominată de bărbați. Ori, cursurile migratorii devin mai diversificate atât sub aspectul scopurilor urmărite de migranți (afaceri, studii, muncă, relații familiale, etc.) cât şi al stratificării socioprofesionale a populației angajate în migrație (tineri, pensionari, persoane înalt calificate sau fără nici o calificare etc.).

În acest fel se explică interesul sporit față de studierea şi cunoaşterea migrației, demonstrându-se complexitatea acestui fenomen. Complexitatea fenomenului migrației este dată şi de tipologiile migrației de care trebuie să se țină cont la elaborarea politicilor migrationiste. Astfel, formele migrației le determinăm după următoarele criterii:

- după natura granițelor travesrate avem migrație internă şi migrație externă;
- criteriul perioadei identifică migrație temporară,definitivă şi sezonieră;
- natura deciziei fiecărei persoane de a migra identifică migrație forțată şi migrație voluntară; [2]
- după statusul legal al migranților avem migrație legală şi migrație ilegală;
- în funcție de gradul de organizare a migrației se identifică migrație spontană şi migrație contractuală. [3]

Având în vedere că migrația este un proces complex, cu un caracter multinațional nu poate fi gestionată numai în mod unilateral sau bilateral, ci printr-un management eficient care să aibă în vedere beneficiul tuturor celor implicați şi caracteristicile în schimbare a procesului migrationist. [4] În acest context, importanța fenomenului migrator şi mai ales importanța reflecției asupra lui sunt şi continuă să fie subliniate în dezbaterile diferitor specialişti, care, îmărtăşesc ideea unei mai bune gestionări a migrației din partea statului în contextul evoluției economiei mondiale, a situațiilor politice atât interne cât şi externe, a influenței diferiților factori: naturali, sociali, guvernamentali, etc.

În aceste condiții, din partea statului, se cere o politică migrațională eficientă, care, să

asigure un control asupra procesului migratoriu, însoțită de un cadru instituțional şi legal bine definit. Astfel că, în cele ce urmează vom analiza politicile migraționiste sub aspectul instituțiilor aferente preocesului migraționist atât în Republica Moldova cât şi în țările membre ale UE.

Politicile migraționiste în țările membre ale Uniunii Europene cuprind:

- politici pentru reglementarea şi controlul fluxurilor migratorii;
- politici pentru întărirea legislației de combatere a migrației ilegale şi a angajării ilegale a lucrătorilor străini;
- politici pentru integrarea imigranților;
- politici privind cooperarea internațională în domeniul migrației. [5]

De realizarea politicilor respective se fac responsabile numeroase instituții ce joacă diferite roluri, fie la nivelul fiecărui stat, fie la nivelul comunității europene. Spre exemplu, la nivel supra-național, printre instituțiile nestatele implicate în derularea şi monitorizarea migrației se numără Uniunea Europeană, iar printre cele voluntare se numără Organizația Internațională a Migrației,

Cât priveşte administrarea sistemului migrațional în Republica Moldova, reformele instituționale specifice, dar şi cele legale au fost orientate în ultimul timp către politicile migraționiste caracteristice țărilor din UE. Acest lucru este reflectat chiar în Prevederile Planului de Acțiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova. În acest context, în iunie 2008 a fost semnată Declarația Comună pivind Parteneriatul de Mobilitate UE – Republica Moldova, document ce tratează două aspecte: o parte fixă cu caracter politic care conține partea „teoretică" a ceea ce presupune acest Parteneriat şi o parte mobilă, în speță o anexă cu inițiative concrete propuse spre colaborare de statele membre semnatare ale declarației. [6]

Inițiativele actuale ale parteneriatului vizează în particular: sporirea beneficiilor migrației, mai ales în vederea dezvoltării țării; atenuarea efectelor negative ale migrației de muncă, mai ales pentru persoanele înalt calificate; facilitarea migrației circulare pentru a încuraja revenirea şi reintegrarea migranților în scop de muncă în țara de origine Moldova. Inițiativele bilaterale ale parteneriatului au în vedere transferul beneficiilor de securitate socială, programe de reintegrare şi instruire de muncă temporară. Ulterior în colaborare cu Republica Moldova, vor fi implementate şi alte inițiative pentru: consolidarea capacităților de gestionare a pieței muncii; abordarea adecvată a aspectelor referitoare la azil, protecția refugiaților, lupta împotriva migrației ilegale şi a traficului de ființe umane, îmbunătățirea controlului la frontiere.

În fine, aceste inițiative au în vedere o abordare coordonată a problemei migrației, atât a celei legale cât şi a celei ilegale, în beneficiul țărilor Uniunii Europene, dar şi al țărilor furnizoare, printre care se înscrie şi statul nostru. Cu siguranță, pentru o politică migrațională eficientă se cere, după cum am mai menționat, un cadru instituțional care să răspundă atât nevoilor interne, cât şi celor de cooperare internațională. În cele ce urmează ne propunem să identificăm actorii instituționali implicați în domeniul migrației în Republica Moldova.

Instituții naționale implicate în probleme de migrație

În conformitate cu Hotărârea Parlamentului RM privind aprobarea Concepției politicii migraționale a RM Nr. 1386-XV din 11.10.2002, poltica migrațională este promovată de către autoritățile publice în conformitate cu atribuțiile prevăzute de actele normative. Realizarea politicii migraționale este prerogativa autorității administrației publice centrale în domeniul migrației în colaborare cu alte structuri de stat şi nestatale. Astfel, la nivelul administrației publice centrale principalele instituții care au competențe în domeniul gestionării migrației sunt Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Afacerilor Externe şi Integrării Europene, Ministerul Dezvoltării Informaționale, Ministerul Economiei, Serviciul Grăniceri, Biroul Național Statistică, etc. [7]

În august 2006, a fost creat Comitetul pentru Coordonarea Procesului de Migrație fiind sub supravegherea Vice - Premierului, Ministerului Afacerilor Externe şi al Integrării în UE. [8] Cel mai important aspect în reglementarea migrației l-a constituit efortul Guvernului de a lucra cu migranții, refugiații şi repatriații, de a dezvolta o politică adecvată a migrației, de a combate traficul de persoane, ilegal/necontrolat şi migrația de tranzit şi asigurarea azilului pentru refugiați etc.

În rezultatul evaluării activității funcționale a autorităților publice centrale de specialitate, în scopul realizării în continuare a Concepției politicii migraționale a Republicii Moldova, aprobate prin Hotărîrea Parlamentului nr. 1386-XV din 11.10.2002, şi executării prevederilor Hotărîrii

Guvernului nr. 529 din 17.05.2006 „Privind acţiunile de reorganizare a unor organe centrale de specialitate ale administraţiei publice", Ministerului Afacerilor Interne i-au fost atribuite funcţiile de monitorizare şi coordonare a proceselor migraţionale, analiză şi control a respectării legislaţiei în domeniul migraţiunii şi azilului; de elaborare a proiectelor de acte normative în vederea reglementării statutului juridic al cetăţenilor străini şi apatrizilor; de eliberare a invitaţiilor cetăţenilor străini şi apatrizilor, prelungirea termenului a vizelor de intrare şi acordare a vizelor de ieşire de pe teritoriul Republicii Moldova; acordarea statutului de imigrant, refugiat sau de repatriat; elaborarea proiectului Hotărîrii Guvernului privind stabilirea cotei anuale de imigrare, monitorizează completarea cotei anuale de imigrare, gestionează fluxul migraţional în Republica Moldova; asigură acumularea, păstrarea, prelucrarea, difuzarea şi schimbul de informaţii referitoare la procesele migraţionale pe plan intern şi extern şi păstrează şi în colaborare cu alte organe ale administraţiei publice centrale completează baza de date privind evidenţa cetăţenilor străini şi apatrizilor aflaţi pe teritoriul Republicii Moldova.

Astfel, în vederea instituirii unui management eficient a regimului străinilor în Republica Moldova, asigurării continuităţii organice a funcţiilor executate anterior de către Biroul Naţional Migraţiune, cît şi pentru dezvoltarea în continuare a capacităţilor de operare a Guvernului în domeniul migraţiei cu implicaţii deosebite în viaţa socială şi economică a ţării, în cadrul Ministerului Afacerilor Interne, a fost creat Biroul migraţie şi azil, subdiviziune ce exercită nemijlocit funcţiile menţionate mai sus.

În cadrul Biroului migraţie şi azil funcţionează Direcţia politici migraţionale constituită din Secţia analiză şi prognoză şi Secţia procese migraţionale. [9]

Sarcinile principale ale Direcţiei politici migraţionale sunt:

a) elaborarea şi promovarea politicii migraţionale;
b) asigurarea asistenţei juridice a activităţii Biroului migraţie şi azil;
c) perfecţionarea cadrului normativ în domeniul migraţiunii şi azilului;
d) contribuirea la armonizarea legislaţiei naţionale în domeniul migraţiunii şi azilului la standardele internaţionale;
e) efectuarea analizelor, elaborarea studiilor şi prognozelor în domeniul migraţiei şi azilului;
f) înaintarea propunerilor de soluţionare a problemelor identificate în domeniul gestionării şi controlului fenomenului migraţional.
g) monitorizarea şi analiza respectării legislaţiei în domeniul migraţiunii şi azilului şi ale altor acte normative ce privesc problematica migraţională.
h) conlucrarea cu subdiviziunile structurale ale Biroului, precum şi cu alte subdiviziuni ale MAI în domeniul de competenţă şi a altor probleme ce ţin de activitatea Biroului;
i) asigurarea respectării drepturilor omului în domeniul de activitate;

Cu atribuţii importante în domeniul migraţiei este Direcţia Politici Migraţionale *care funţionează în cadrul Direcţiei Generale de Dezvoltare a Resurselor Umane, Muncă şi Politici Salariale a Ministerului Economiei, şi anume: elaborează şi coordonează cu Agenţia Naţională pentru Ocuparea Forţei de Muncă propuneri privind perfecţionarea legislaţiei în domeniu; în colaborare cu ANOFM, promovează politici privind protecţia socială şi juridică a lucrătorilor migranţi; colaborează cu autorităţile competente ale altor state în sfera migraţiei de muncă; elaborează sau participă la elaborarea de studii, sinteze, sondaje sociologice, analize şi evaluări în domeniu; colaborează şi conlucrează cu structurile internaţionale şi naţionale în scopul eficientizării acţiunilor de reglementare a proceselor migraţiei de muncă; participă la elaborarea şi realizarea programelor care au scopul atragerii mijloacelor financiare cîştigate peste hotare în dezvoltarea economiei naţionale;urmăreşte şi participă la acţiunile Organizaţiei Internaţionale pentru Migraţie, Organizaţiei Internaţionale a Muncii, Consiliul Europei, structurilor specializate ale ONU, ce ţin de reglementarea migraţiei de muncă. [10]*

Instituţii internaţionale implicate în probleme de migraţie *[11]*

Organizaţia Internaţională pentru Migraţie este una dintre principalele organizaţii voluntare cu activitate în domeniul migraţiei la nivel mondial. Aceasta a fost creată în 1951 la iniţiativa Belgiei şi a Statelor Unite ale Americii. Organizaţia este adepta principiului că migraţia umanitară şi cea ordonată este în beneficiul atât al migranţilor cât şi al societăţii. OIM doreşte să ajute statele

şi indivizii în a rezolva probleme legate de migraţie.

Organizaţia Internaţională pentru Migraţiune este o organizaţie interguvernamentală cu 100 de misiuni şi 102 state-membre în toată lumea, inclusiv Moldova şi 11 state din Europa de Est şi CSI. OIM are o experienţă de mai mult de 50 de ani de colaborare cu statele-membre în domeniul gestionării migraţiei, respectând drepturile omului şi interesele migranţilor. Domeniile de bază ale programelor din Molodova cuprind:

- Anti-trafic;
- Gestionarea migraţiei;
- Sănătatea migraţiei;
- Gestionarea frontierei

OIM a deschis primul său oficiu în Moldova în 2001, în calitate sub-filiala a OIM, Kiev, iar în august 2003 a devenit o misiune independentă. Concentrat anterior asupra proiectelor anti-trafic şi reunificarea familiei, în prezent include proiectele cu privire la gestionarea migraţiei şi a frontierei. OIM colaborează cu Guvernul Republicii Moldova în toate aspectele migraţiei, inclisiv dezvoltarea capacităţii de a administra fluxul de migraţie, acordând consultaţii în legislaţia cu privire la migraţie, îmbunătăţind gestionarea migraţiei şi gestionarea frontierei şi luptând împotriva traficului de fiinţe umane. De asemenea, OIM Moldova colaborează strâns cu ONG-uri şi organizaţii internaţionale în interesele populaţiei Republicii Moldova. OIM este o organizaţie soră a Naţiunilor Unite, şi fiind independentă de Naţionile Unite, este un membru activ al echipei ONU în Moldova.

La Strada este o reţea europeană de organizaţii non-guvernamentale ale cărui scopuri sunt mărirea gradului de conştientizare a societăţii asupra traficului de femei şi eradicarea acestui tip de activitate infracţională. Programul organizaţiei La Strada vizează mărirea gradului de conştientizare asupra acestei flagrante încălcări a drepturilor omului în rîndul autorităţilor, mass media şi a publicului larg european. De asemenea, programul ţinteşte ajutorarea victimelor prin contactarea unor reţele de organizaţii care sprijină această cauză şi prin informarea femeilor şi fetelor despre potenţialele pericole pe care le constituie traficanţii.

Înaltul Comisariat al Naţiunilor Unite pentru Refugiai este o organizaţie umanitară şi apolitică, mandatată de Naţiunile Unite să proteje refugiaţii şi să-i ajute să găsească soluţii de ieşire din situaţia în care se află. La fondarea sa în 1950, Înaltul Comisariat era o agenţie specializată relativ mică, care urma să funcţioneze pe o perioadă de 3 ani. Între timp, ea s-a extins, devenind o organizaţie cu peste 4000 de angajaţi, cu birouri în aproape 15 ţări şi un buget anual de 1 miliard USD. Pe parcursul celor 50 de ani de existenţă ICNUR a oferit protecţie şi asistenţă unui număr de peste 50 de milioane de persoane, fiind de două ori laureat al Premiului Nobel pentru pace.

În anul 1997, la invitaţia Guvernului Republicii Moldova a fost deschisă reprezentanţa Înaltului Comisariat al Naţiunilor Unite pentru Refugiaţi (ICNUR) în Republica Moldova cu scopul de a acorda asistentă guvernului pentru a introduce cadrul legislativ şi de procedură necesar pentru asistenţa persoanelor care necesită protecţie internaţională conform standardelor internaţionale. La 02 decembrie 1998 a fost încheat un acord între Guvernul Republicii Moldova şi ICNUR, care stipulează principiile ICNUR la acordarea protecţiei şi asistenţei umanitare refugiaţilor, solicitanţilor de azil şi persoanelor strămutate intern.

Organizaţia Internaţională a Muncii Moldova este membru a Organizaţiei Internaţionale a Muncii din 1992 şi a ratificat 27 de convenţii. La 31.12.2003 era semnat Memorandum de înţelegere între Guvernul Republicii Moldova, reprezentat de Ministerul Muncii şi Protecţiei Sociale, şi Organizaţia Internaţională a muncii reprezentată prin Biroul Internaţional al Muncii. Organizaţia Internaţională a Muncii are ca scopuri principale:

- dezvoltarea şi realizarea normelor de drept şi principiilor în domeniul muncii;
- crearea unor posibilităţi mai largi pentru femei şi bărbaţi cu asigurarea unor locuri de muncă reale;
- Crearea protecţiei sociale pentru toţi.

În concluzie remarcăm că, în ultimul timp, guvernele şi-au sporit eforturile în vederea gestionării migraţiei prin optimizarea şi ajustarea politicilor în acest domeniu. Acelaşi lucru îl observăm şi în cazul Guvernului Republicii Moldova. Drept dovadă sunt activităţile sporite în

vederea optimizării legislației şi revizuirea politicii migraționale, înființarea instituțiilor specializate în probleme de migrație, colaborarea cu organisme internaționale guvernamentale şi non-guvernamentale, implicarea în diverse programe internaționale, etc. Dar cu toate acestea politicile de migrație nu au întotdeauna rezultate preconizate, deoarece scopurile polticii migraționale nu întotdeauna coincid cu rezultatele reale ale politicilor respective.

Cauzele acestei discrepanțe le găsim mai întâi de toate în activitatea instituțiilor. Faptul că numărul acestora a sporit, încă nu este o dovadă a unui mangement eficient în gestionarea migrației. Principala problemă, în acest sens, este suprapunerea activităților, atribuțiilor de dirijare a fenomenului migrațional. În acest context, atragem atenția asupra problemelor ce trebuie să fie în vizorul autorităților: care sunt cauzele principale ale migrației şi care ar fi soluțiile în diminuarea acestora; care este impactul migrației asupra migrantului; care sunt efectele migrației asupra societății; care dintre formele migrației au preponderență în Republica Moldova şi ce influență au acestea asupra comunității; ce strategie ar fi capabilă să asigure o gestionare eficientă a migrației sub aspectul bunăstării societății.

Referințe:

1. Remus G. A., Istvan H. Sociologia migrației. Teorii şi studii de caz româneşti. – Iaşi: Polirom, 2009. - p. 14;
2. Боярский А.Я. Курс демографии: Учебное пособие. – Москва: Финансы и статистика, 1985. – p.161 – 162 .
3. Remus G. A., Istvan H. Sociologia migrației. Teorii şi studii de caz româneşti. – Iaşi: Polirom, 2009. - p. 18;
4. Constantin D.L., Nicolescu L. Perspective europene de abordare a azilului şi migrației. Studiul Nr. 4. - Bucureşti: Institutul european din România, 2008. - p. 6;
5. Constantin D.L., Vasile V, Preda D. Fenomenul migraționist din prespectiva aderării României la Uniunea Europeană. Studiul Nr. 5. - Bucureşti: Institutul european din România, 2004. - p. 23;
6. Constantin D.L., Nicolescu L. Perspective europene de abordare a azilului şi migrației. Studiul Nr. 4. - Bucureşti: Institutul european din România, 2008. - p. 34;
7. Cartea Verde a Populației Republicii Moldova/ Comisia Națională pentru Populație şi Dezvoltare/ grupul de autori: Constantin Matei, Gheorghe Paladi, Valeriu Sainsus. – Chişinău: Statistica, 2009. - p. 15;
8. Tendințe şi politici ale migrației în Regiunea Mării Negre: Cazurile Moldovei, României şi Ucrainei. - Institutul pentru Politici Publice, Bucureşti, Institutul pentru Dezvoltare şi Inițiative Sociale "Viitorul", Chişinău, Centrul Internațional pentru Studii Politice, Kiev, 2008. Accesibil: www.ipp.ro/.../studiul-tendin355e-351i-politici-a.php;
9. Accesibil: www.mai.gov.md
10. Accesibil: www.mec.gov.md
11. Accesibil: www.migratie.md/

Recenzent: dr. Mocanu V.
Prezentat la 15. 10. 2009